ЛІТОПИС УПА

ТОМ 10

ЖИТТЯ І БОРОТЬБА ГЕНЕРАЛА "ТАРАСА ЧУПРИНКИ"

(1907 – 1950)

Документи і матеріали

Нова серія, том 10

National Academy of Sciences of Ukraine
M. S. Hrushevs'kyj Institute of Ukrainian
Archeography and Source Studies
"Litopys UPA" Publishing House
State Committee for Archives of Ukraine
Central State Archive of Public
Associations of Ukraine
State Archive of Security Service of Ukraine

Litopys UPA
New Series, Volume 10

THE LIFE AND STRUGGLE OF GENERAL "TARAS CHUPRYNKA" (1907 – 1950)

Documents and Materials

Kyiv 2007 Toronto

Національна Академія наук України
Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України
Видавництво “Літопис УПА”
Державний комітет архівів України
Центральний державний архів громадських об’єднань України
Галузевий державний архів Служби Безпеки України

Літопис УПА

Нова серія, том 10

ЖИТТЯ І БОРОТЬБА ГЕНЕРАЛА “ТАРАСА ЧУПРИНКИ” (1907 – 1950)

Документи і матеріали

Київ **2007** **Торонто**

У книзі зібрані документи та матеріали за 1907–2005 рр., які характеризують основні віхи життя і діяльності керівника українського визвольно-революційного руху в 1943–1950 рр. ген. Романа Шухевича ("Тараса Чупринки") та присвячені його пам'яті. Поряд з документами Галузевого державного архіву СБ України до збірника увійшли документи Центрального державного історичного архіву України, м. Львів, і частково – ЦДАВО України, а також матеріали, які публікувалися в "Літописі Української Повстанської Армії" (Торонто) та в інших виданнях.

Для істориків, архівістів, викладачів вузів, студентів та всіх, хто цікавиться історією України.

This volume contains documents and materials for the years 1907-2005 that characterize the life and activities of Gen. Roman Shukhevych ("Taras Chuprynka"), the leader of the Ukrainian national-liberation movement during 1943-1950. In addition to documents from the State Archive of the Security Service of Ukraine the book contains documents from the Central State Historical Archive of Ukraine, L'viv, some documents from the Central State Archive of Public Associations of Ukraine, and also materials from the "Litopys UPA" (Toronto) and other publications.

This work is intended for historians, archivists, lecturers of higher educational institutions, students, and anyone with an interest in the history of Ukraine.

Упорядники:
С. Богунов, В. Даниленко, А. Кентій, С.Кокін, В. Лозицький, М. Посівнич

Compilers:
S. Bohunov, V. Danylenko, A. Kentij, S. Kokin, V. Lozyts'ky, M. Posivnych

ISBN 978-966-2105-03-2 (Ukraine)
ISBN 978-1-897431-02-3 (Canada)

До сторіччя від дня народження Романа Шухевича

1907- 2007

БУДУЧНІСТЬ КРЕДИТОВА СПІЛКА — **BUDUCHNIST** CREDIT UNION

Рада Директорів / Board of Directors

У першому ряді зліва: *Богдан Лищишин, Степан Харко, Оксана Процюк–Чиж – головний управитель, Теодосій Буйняк – голова, д-р Олег Романишин, Михайло Шепетик*
У другому ряді зліва: *Орест Коструба, Михайло Качала (Кредитний комітет), Микола Кошик (Кредитний комітет), Андрій Тарапацький, Богдан Татарка (Кредитний комітет)*

* * *

ФУНДАТОР

Кредитова Спілка Будучність
Торонто, Онтаріо, Канада

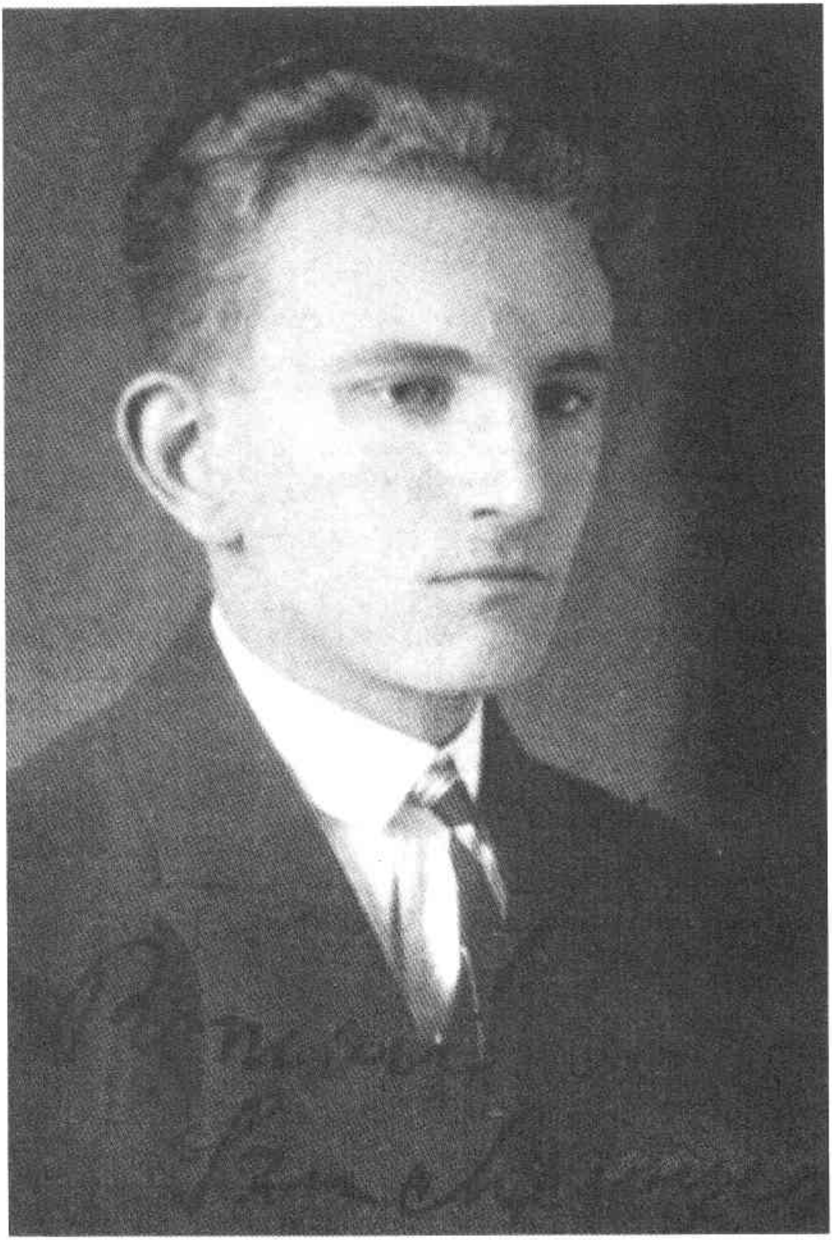
На службі членам та українській громаді від 1952 року
Активний учасник розвитку кредитного руху в Україні від 1992 року

Buduchnist Credit Union
Toronto, Ontario, Canada

Serving its members and the Ukrainian community since 1952
Contributing to the development of credit unions in Ukraine since 1992

ЗМІСТ

⌘ ⌘ ⌘

Роман Шухевич. 1926 р.

ВІД БОЙОВИКА УВО ДО ГОЛОВНОГО КОМАНДИРА УПА

Новітня історія України, яка стала часом героїчних і драматичних подій, пов'язаних з виборенням українським народом національної і державної незалежності, навічно закарбувала на своїх скрижалях багато славних імен дочок і синів України, котрі брали активну участь в національно-визвольній боротьбі. Серед цих імен почесне місце належить Роману Йосифовичу Шухевичу (1907–1950 pp.), життя і діяльність якого слугує прикладом для кожного свідомого патріота України, має бути взірцем виконання свого громадянського обов'язку.

Перебування Р.Шухевича на відповідальних посадах українського визвольного руху 1930–1950-х років не було устелене трояндами. Це був час важких і постійних випробувань його характеру і волі, гартування моральних і ділових якостей, формування політичних та світоглядних позицій українського державника.

Роман Шухевич, як і багато його однодумців, свідомо обрав шлях національного революціонера і розглядав свою діяльність в лавах українського визвольного руху як основний сенс свого життя. Вже на Львівському процесі ОУН у 1936 р. на запит свого адвоката, що спонукало його до вступу в ОУН, він відповів: "Це був наказ мого серця".[1] Ще більш вражаючу відповідь дав Р.Шухевич, перебуваючи у 1937 р. у Львівській в'язниці, своїй дружині Н.Шухевич-Березинській, котра прохала його залишити політичну діяльність заради безпеки власної родини. "Нічого я не можу зробити, – сказав він, – бо ідею я люблю сильніше за тебе і сина".[2]

25 років свого короткого життя Р.Шухевич віддав діяльності в лавах українського визвольного руху, пройшовши шлях від бойовика УВО і підпільника ОУН до Голови Генерального Секретаріяту УГВР, Голови Проводу ОУН і Головного Командира УПА. Весь цей час він був об'єктом пильної уваги з боку польської поліції, спецслужб Третього Райху і каральних органів тоталітарного совєтського режиму, пережив страшну й трагічну за наслідками драму власної родини.

Зовнішньополітичні і внутрішні українські обставини визвольної боротьби, веденої ОУН і УПА в 1940–1950-х роках,

---

[1] Шухевич Степан. Моє життя (Уривки із споминів про Романа Шухевича)// Літопис Української Повстанської Армії. Том 45. Генерал Роман Шухевич – "Тарас Чупринка". Головний Командир УПА. – Торонто – Львів, 2007.– С.54.

[2] Протокол допиту НКДБ Шухевич-Березинської Наталії Романівни. 20 липня 1945 р. – ГДА СБУ, Львів, спр. П-3034, арк. 16-41.

вимагали від Р.Шухевича прийняття відповідальних рішень, роблення таких кроків, які, можливо, не завжди поділялися всіма його соратниками. А окремі з них, на нашу думку, важко давалися і йому самому, адже за ними нерідко стояла доля багатьох тисяч людей. І на сьогодні, як відомо, в українському суспільстві існують різні погляди на події, в епіцентрі яких тривалий час перебував Головний Командир УПА.

А ті події не були буденними, ординарними, легко передбачуваними й прогнозованими. Шлях, який пройшов український визвольний рух від заснування в 1920 р. Української Військової Організації, котра на початку своєї діяльності нараховувала кілька десятків або сотень своїх членів, до створення в 1943–1944 рр. багатотисячної Української Повстанської Армії, справді був феноменальним явищем. А тривала збройна боротьба українських повстанців і підпільників в 1944–1956 рр. проти могутньої мілітарної потуги, якою був після Другої світової війни Совєтський Союз, знає не багато прикладів в європейській історії модерної доби.

При цьому варто підкреслити, що вражаючій чисельній і технічній перевазі свого противника український визвольний рух міг протиставити лише мужність і хоробрість своїх учасників, їх високу жертовність, а також самовіддану підтримку абсолютної більшості українського населення західного регіону України, котре глибоко усвідомлювало вагу національного ідеалу.

Той небачено високий моральний дух українських повстанців і підпільників, якими керував Р.Шухевич, був надійним фундаментом визвольної боротьби 1940–1950-х років в Україні. А витоки цього явища криються в особливостях українського громадського життя в Східній Галичині на початку XX століття та в системі родинного виховання українського населення, побудованого на глибокій пошані до національних традицій та християнських цінностях.

Чисельні українські громадські організації, культурно-освітні та спортивно-руханкові товариства в Східній Галичині, які охоплювали своєю діяльністю сотні тисяч людей, не тільки досягли високого рівня національного усвідомлення народних мас, але й створили міцну опору для майбутньої боротьби за державну незалежність України. У лавах “Січей” та “Соколів”, поряд з фізичним гартом, їх члени отримували й первинний військовий вишкіл.

Отож, невипадково, напередодні Першої світової війни, а саме в червні 1914 р., Департамент поліції МВС Російської імперії

неодноразово звертав увагу своїх структур в Україні на те, що в Галичині швидко множаться "українські військові організації", котрі становлять "досить значну військову силу, яка наділена всіма якостями добре дисциплінованої військової організації". Більше того, Департамент поліції вважав, що мілітарний вплив згаданих організацій розповсюджується й на російську частину України, має своїх прибічників на Поділлі, а також в Києві.[3]

Шанування національних традицій та християнських цінностей було притаманне й родині Шухевичів, яка належала до відомих священицьких родів Східної Галичини. Прадід майбутнього Головного командира УПА о. Йосип Шухевич (1815–1870 рр.) був вченим богословом, знаним перекладачем на українську мову творів відомих античних і західноєвропейських авторів. Його син Володимир (1850–1915 рр.) став професором філології, викладачем німецької та української мов в 1-й львівській реальній школі. Його перу також належало ґрунтовне наукове дослідження з етнографії Гуцульщини.

Старшим сином В.Шухевича був Йосип (1880–1948 рр.), котрий отримав фах правника у Львівському університеті і працював на різних суддівських посадах в Австро-Угорщині та Польщі. Це була високоосвічена і музикально обдарована людина. 30 червня 1907 р. у Йосипа Шухевича та Євгенії Стоцької, доньки священика з с. Оглядів Радехівського повіту, народився син Роман, котрий згідно з традицією отримав при хрещенні й друге ім'я Тарас. У цей час молода сім'я мешкала у Львові, у квартирі будинку по вул. Собіщизни № 7 (сучасна вул. Довбуша № 2), яка належала проф. В.Шухевичу та його дружині Герміні.

Незабаром після народження сина родина Шухевичів повернулася до Краківця, де Й.Шухевич працював у повітовому суді. В 1914 р. родина змінила місце побуту на Кам'янку-Струмилову, де батько Романа обійняв посаду судді. Закінчивши у цьому місті початкову школу, Р.Шухевич переїхав до Львова і поступив на навчання до філії Державної Академічної Гімназії. Мешкав він в цей час разом зі своєю бабусею Герміною Шухевич.

Оселившись у Львові, Роман став свідком подій, пов'язаних з утворенням 1 листопада 1918 р. Західно-Української Народної Республіки (ЗУНР) та героїчною боротьбою Української Галицької Армії (УГА) з польською навалою на українські землі. У цей час

---

[3] Кентій Анатолій. Збройний чин Українських Націоналістів 1920–1956. Історико-архівні нариси. Т. 1: Від Української Військової Організації до Організації Українських Націоналістів. 1920–1942. – К., 2005. – С.25.

його батько обіймав посаду повітового політичного комісара ЗУНР в Кам'янці-Струмиловій, а його дядько С.Шухевич став до лав вояків УГА.

Трагедія ЗУНР і сумна доля Галицької Армії, бойовий шлях якої завершився в таборах інтернованих вояків УГА на території Чехо-Словаччини, не могли обійти увагою юного Р.Шухевича. На початку 1920-х років у квартирі його бабусі Герміни тимчасово мешкали колишній старшина УГА С.Шах та керівник нещодавно створеної УВО полковник Є.Коновалець, бували тут й інші вояки УГА та Січових Стрільців. Як згадував С.Шах, "Ромко Шухевич цінував високо наше товариство і шукав його. Запрошував його до своєї кімнати не раз полковник Євген Коновалець і там вів з ним розмови".[4]

Спілкування з активними учасниками українських визвольних змагань 1917–1920 рр., звичайно, мало вплив на формування свідомості гімназиста Р.Шухевича і напевно зародило в його душі гостре бажання продовжити розпочату ними боротьбу за національне і державне усамостійнення українського народу. Це бажання, мабуть, ще більше зміцнилося і набуло окреслених форм, коли в 1922 р. Східна Галичина стала свідком бойових акцій УВО проти польської влади.

Школою гартування фізичних якостей та національної свідомості Р.Шухевича, як і його майбутніх соратників та однодумців, стали українські пластові організації. Вже з листопаду 1920 р. він – член "Пласту", а в 1922 р. стає ще й організатором пластового гуртка "Ясний Тризуб". В одній із облікових пластових карток юнака йому дається така характеристика: "Найліпший з гуртка. Честолюбивий. Войовничий. Енергійний." Не варто, мабуть, переконувати, що наведені вище якості характеру притаманні, як правило, переважно лідерам.

Таким, на нашу думку, ще з юнацьких часів й був Р.Шухевич. Це була різнобічна особистість. Він прекрасно вчився в гімназії, його річні свідоцтва за 1921–1924 рр. містять переважно відмінні оцінки з основних предметів ("дуже добрий"). Лише в 1923/1924 учбовому році він мав з релігії, польської та давньогрецької мови оцінки "добре", а з німецької – "достаточну". Юнак також успішно займався музикою та співом, а на початку 1930-х років став

---

[4] Шах Степан. Роман Шухевич – символ незламності (Спомин)// В книзі "Генерал Роман Шухевич-"Тарас Чупринка", Літопис УПА. Том 45. – Торонто – Львів, 2007. – С.54.

студентом заочного курсу музичного інституту ім. М.В.Лисенка по класу фортепіано.

Велику увагу Р.Шухевич приділяв спорту. Він добре грав у баскетбол, волейбол і футбол, займався бігом, плаванням, лижним та планерним спортом. На Запорозьких іграх 1923 р. у Львові Р.Шухевич зумів поставити рекорди у бігу з перешкодами на 400 м і у плаванні на 100 метрів.[5]

Закінчивши філію Академічної Гімназії, юнак восени 1925 р. поступив вільним слухачем на навчання до Львівської Політехніки по курсу будівельної архітектури. Цього ж року Р.Шухевич став членом УВО, зв'язавши назавжди свою долю з українським визвольним рухом. Це не був романтичний порив замріяного юного, а усвідомлений крок молодого патріота. Він органічно поєднував працю в таємній організації з навчанням, брав активну участь в спортивних змаганнях та пластовій діяльності, приділяв увагу вивченню основ військової справи.

Розвій суспільно-політичного і господарського життя в Східній Галичині в середині 1920-х років створював сприятливий ґрунт для зростання серед українського населення антипольських настроїв. "Польська мова, – згадував чільний діяч ОУН В.Янів, – щораз частіше затьмарювала нам радість наших юних днів, а польський учитель приходив як шпиґ і денаціоналізатор до українських шкіл.... І врешті казали нам у школі святкувати польські національні свята, молитися за успіхи окупанта, за ворожий імперіялізм, за польських вояків, які нам забрали волю. Для вразливих молодечих душ не могло бути більшої образи від цього глуму над нашими почуваннями. І родився бунт. Вже на шкільній лавці молодь горнулася до лав в УВО..."[6]

А ось що писав 2 травня 1924 р. відомий львівський адвокат Л.Ганкевич своєму колезі проф. В.Старосольському в Прагу: "Політичне життя цілковито розбите... Економічне життя в повній руїні, фінансові інститути всі в повітрі... Починаються шалені банкротства в купецтві і в банковому світі... Останні податки здавили селянство. Селянство не має вже грошей. Купецтво давлене податками ліквідує інтереси. Урядники ще недавно можливо оплачуванні, тепер знов терплять біду ..."[7]

---

[5] Посівнич Микола. Роман Шухевич (30.VI.1907 – 5.III.1950) // Літопис Української Повстанської Армії. Том 45. – Торонто – Львів, 2007. – С.9.

[6] Янів Володимир. Шухевич–Чупринка. Людина і символ. Доповідь на жалобній академії в Мюнхені 19 листопада 1950. – Мюнхен, 1950. – С.6

[7] Лист Л.Ганкевича В.Старосольському. 2 травня 1924 р. – ЦДАГО України, ф.269, оп.2,спр.251, арк.24-24 зв.

19 жовтня 1926 р. займає особливе місце в житті Р.Шухевича. Цього дня "Шух" (таким був його перший відомий псевдонім) разом із своїм приятелем Б.Підгайним за наказом Крайової команди УВО на ЗУЗ застрелили польського шкільного куратора у Львові С.Собінського. Доручення виконати атентат для молодого члена організації не було взагалі типовим для УВО, в складі якої переважали бувші українські вояки. Але, як згадував Б.Підгайний, до цієї справи були покликані добровольці і "Роман зголосився одним з перших".[8]

Звичайно, сам Р.Шухевич важко пережив подальший перебіг подій, пов'язаних з вбивством С.Собінського, в цьому атентаті були звинувачені інші члени УВО В.Атаманчук та І.Вербицький, котрих польський суд засудив до страти. Обидва учасники вбивства польського урядовця були готові заявити про свою причетність до цього терористичного акту, але Крайова команда УВО заборонила їм такий крок.

За словами згадуваного вже Б.Підгайного, "атентат на куратора Собінського був остаточною пробою для Романа".[9] На нашу думку, участь в цій акції мала вирішальний вплив на подальшу його долю як активного учасника українського визвольного руху. Від цього часу життя Романа стало ходінням "по лезу", балансуванням на межі екзистенції та смерті.

В 1928 р. Р.Шухевича було покликано до служби в польському війську. Так як він був студентом, то його зарахували спочатку до артилерійської частини у Володимир-Волинському, а потім – до підстаршинської школи, так зв. "підхорунжівки", яку він успішно закінчив. Але через донос до поліції про приналежність Романа Шухевича до таємної української організації, його було позбавлено права однорічної служби у війську і направлено простим вояком до однієї з гарматних частин.

Після завершення військової служби Р.Шухевич виїхав до Данціґа. Тут він не тільки продовжив студії в місцевій Політехніці, але й взяв участь в одному з військових вишколів УВО, яка мала в тому місті свою організаційну станицю.

Коли в 1929 р. була створена Організація Українських Націоналістів (ОУН), то УВО увійшло до її складу як бойова фракція. У Крайовій екзекутиві ОУН на ЗУЗ, яка була створена в 1930 р., поряд з військовою референтурою розпочала діяльність

---

[8] Підгайний Богдан. Спогади про юні літа Романа Шухевича // Літопис Української Повстанської Армії. Т. 45. – Торонто – Львів, 2007. – С.112.

[9] Там само.

й бойова референтура, одним з членів якої був Р.Шухевич. Незабаром він очолив цю структуру і перебрав псевдонім "Дзвін".

Впродовж 1931–1934 рр. "Дзвін" брав безпосередню участь в організації і здійсненні кількох бойових акцій ОУН, які мали широкий суспільний резонанс як в польських колах, так і серед українського населення. Внаслідок цих дій польська влада чітко усвідомила, що на західноукраїнських землях з'явилася нова політична організація радикального напрямку, яка взяла курс на підготовку загальноукраїнського збройного виступу. Адже в статті "Культ сили і насильства" ("Український націоналіст", Ч. 5. – Січень 1934) ОУН відверто стверджувала, що лише "шляхи збройної національної революції, неподільно зв'язаної з насильством, приведуть український народ до політичної цілі".[10]

Найбільш гучною терористичною акцією ОУН стало вбивство 15 червня 1934 р. у Варшаві бойовиком Г.Мацейком міністра внутрішніх справ Польщі Б.Пєрацького, знаного українофоба. "Дзвін", який був одним з організаторів і керівників цього атентату, 18 червня заарештовується польською поліцією і без достатніх доказів засилається до концтабору Береза Картузька. 19 січня 1935 р. Р.Шухевича переводять у справі слідства до Львова.[11]

На Варшавському процесі над ОУН (18.11.1935 – 13.01.1936) він був одним із свідків. Однак "Дзвін" відмовився давати свідчення польською мовою і був покараний за це штрафом в 220 злотих. Із його зізнань, даних під час слідства і зачитаних на суді, відомо, що він заперечував свою приналежність до Крайової екзекутиви ОУН і до підготовки замаху на Б.Пєрацького.[12]

Хоч на Варшавському процесі група чільних членів ОУН на ЗУЗ на чолі з С.Бандерою була засуджена за вбивство польського міністра внутрішніх справ, проте польська влада не обмежилась цим актом. Було вирішено провести у Львові окремий процес над крайовим активом ОУН, щоб звинуватити всю організацію у виключно терористичній діяльності, у підриві законного порядку на західноукраїнських землях і викликати до неї недовір'я в поміркованих колах українського громадськості.

На Львівському процесі ОУН (25.05. – 26.06.1936) на лаві підсудних опинилося 23 особи, котрих обвинувачували в приналежності до ОУН та до її терористичної діяльності.

---

[10] Кентій Анатолій. Згадана праця. – С.105.

[11] Посівнич Микола. Роман Шухевич (30.VI.1907 – 5.III.1950) // Літопис Української Повстанської Армії. Том 45. – Торонто – Львів, 2007. – С. 12.

[12] Книш Зиновій. Варшавський процес ОУН. На підложжі польсько-українських відносин тієї доби. Том 1. – Торонто, 1986. – С.340.

Першим в акті обвинувачення стояло прізвище Р.Шухевича – "29 років, випускник [полі]техніки зо Львова". Йому, Р.Мигалю, Є.Качмарському, І.Ярошу, Р.Сенькову, К.Зарицькій, І.Малюці, С.Рачуну та В.Свєнціцькій інкримінувалися намова, допомога або наказ вбити студента Я.Бачинського, директора гімназії І.Бабія, секретаря генконсульства СРСР у Львові А.Майлова, тюремного комісара В.Кособудзького та волинського воєводу Г.Юзефського, а також підкладення вибухового пристрою в друкарні Ятськова.[13]

На допиті "Дзвін" визнав свою приналежність до УВО і ОУН (бо проти нього були деякі свідчення), але підкреслив, що був зв'язаний з цими організаціями "тільки націоналістичним світоглядом". Він заперечував приналежність до Крайової Екзекутиви ОУН, відкидав причетність до підготовки атентатів проти В.Кособудзького та А. Майлова.

Вміла поведінка на судовому процесі, фахові дії його адвоката (а це був стрийко Степан Шухевич) дозволили "Дзвону" уникнути тяжкого покарання. Вердиктом присяжних він був звинувачений лише у приналежності до ОУН і з нього зняли обвинувачення у намовленні М.Лемика до вбивства секретаря генерального консульства СРСР у Львові Алєксєя Майлова. За вироком польського суду Р.Шухевича засудили на 4 роки ув'язнення, але згідно з амністією цей термін знизився до 2-х років.[14]

За час між вступом до ОУН (1929) і Львівським судовим процесом (1936) в особистому житті Р.Шухевича відбулися значні події : він закінчив Львівську Політехніку і став дипломованим спеціалістом, у 1930 р. одружився з Н.Березинською, а у 1933 р. у них народився син Юрій. Однак доля революціонера не дозволила йому в повному обсязі пізнати радощі родинного життя.

27 січня 1937 р. Р.Шухевич звільнився з ув'язнення і замешкав з родиною у Львові. Щоб легалізувати своє життя, а також знайти додаткові кошти для ОУН, "Дзвін" вже у березні 1937 р., разом із своїм давнім знайомим Б.Чайківським, заснував рекламну фірму "ФАМА". Вона не тільки мала свої відділення в Станіславі, Тернополі, інших містах Східної Галичини, але невдовзі вийшла на Варшаву, Краків, а потім – на Німеччину та Угорщину. Як згадував Б.Чайківський, серед співробітників фірми було багато законспірованих членів ОУН. "ФАМА" виявилась досить успішним бізнесовим підприємством і важлива роль в цьому

---

[13] Книш Зиновій. Згадана праця. Том. 1 – С.131-133, 267-269.
[14] Книш Зиновій. Згадана праця. Том. 1. – С. 131-133, 267-269.

належала Р.Шухевичу. Однак події осені 1938 р. в Закарпатті, змусили його відійти від бізнесу і повністю зануритись в політичну діяльність. На латинське Різдво 1938 р. “Борис Щука” (черговий псевдонім Р.Шухевича) опинився в Карпатській Україні.[15]

Однак задовго до подій в Закарпатті, ще за життя Є. Коновальця в 1938 р. розглядалася можливість призначення Р.Шухевича крайовим провідником ОУН на ЗУЗ замість Л.Ребета. Але, як згадував М.Ганушевський, “Шух” відмовився від цієї пропозиції і запропонував замість себе М.Тураша (В.Грабовський). Однією з причин відмови, на нашу думку, могло бути бажання Р.Шухевича пройти військовий вишкіл в Німеччині. Вважається, що в 1938 р. він закінчив спеціальні курси у Баварській військовій академії,[16] хоч з приводу місця його навчання є інші версії.

Утворення в жовтні 1938 р. в складі федеративної ЧСР автономної Карпатської України привернуло до неї увагу всіх самостійницьких сил українства як на еміґрації, так і в Західній Україні. Були глибокі переконання, що з цього регіону розпочнеться процес відтворення української державності.

Найбільшу активність в справах Карпатської України виявили члени ОУН. Хоч Провід ОУН, очолюваний А.Мельником, займав обережну позицію у ставленні до Закарпаття, не бажаючи ускладнень з Німеччиною та Угорщиною, проте члени Крайової екзекутиви ОУН та ЗУЗ вважали своїм обов’язком революціонізувати процеси в Карпатській Україні і зробити її українським “П’ємонтом”.

Увагу крайових націоналістів, серед яких були М.Колодзінський, З.Коссак, Р.Шухевич та ін., насамперед привернула парамілітарна організація “Карпатська Січ”. Участь в її діяльності мала дати членам ОУН перший бойовий досвід. До обов’язків Р.Шухевича, котрий в цей час перебував при штабі “Січ” і отримав звання “поручника”, відносились питання, пов’язані з поповненням районових команд “Січі” кадрами, організацією фінансової допомоги та зв’язку із закордоном.

Коли 15 березня 1939 р. угорські війська розпочали окупацію Карпатської України, поручник “Щука” взяв участь у нерівних боях “січовиків” з мадярами, а після їх трагічного завершення перейшов на територію Австрії. Там він склав звіт перед членами

---

[15] Чайківський Богдан. “ФАМА”. Рекламна фірма Романа Шухевича. – Львів, Центр досліджень визвольного руху, 2005. – С. 34-67.

[16] Ганушевський Мирон. Роман Шухевич у моїх споминах // Літопис Української Повстанської Армії. Том. 45. – Торонто – Львів, 2007. – С. 79.

Проводу ОУН про події в Закарпатті і отримав завдання через Данціґ організувати зв'язок із Західною Україною.[17]

Важко сказати, які враження виніс Р.Шухевич із трагічних подій в Закарпатті, але, на нашу думку, він зрозумів, що на тому терені українці не виступили одноцілим національним фронтом. І це була одна з причин падіння Карпатської України.

Пакт Молотова-Ріббентропа, розгром Польщі і приєднання у вересні 1939 р. західноукраїнських земель до совєтської України стали прикрою несподіванкою для ОУН. Особливо у важкому становищі опинились крайові націоналістичні організації, котрим довелося вступити у смертельний двобій з НКВС, а частина їхніх чільних членів була змушена перейти на німецьку територію. Місцем їх осідку став Краків, де із своєю родиною оселився й Р.Шухевич. У цей час він виконував обов'язки референта зв'язку Проводу ОУН з націоналістичним активом в Західній Україні. Це була одна з найвідповідальніших ділянок роботи (бо перехід німецько-совєтського кордону був пов'язаний із значним ризиком) і в тому, що її очолив саме поручник "Щука", було свідчення його авторитету серед членів Проводу ОУН.

Наприкінці 1939 р. до нього, в Краків, приїхала дружина разом з сином Юрієм, а у 1940 р. у них народилася донька Марія.

Нова політична ситуація, яка виринула у зв'язку з постанням сталінського тоталітарного режиму на західноукраїнських землях, вимагала переосмислення стратегії і тактики діяльності ОУН. В той час, коли старша ґенерація в Проводі ОУН в часи німецько-совєтської війни наївно чекала від нацистів позитивного вирішення українського питання, крайові націоналісти, очолювані С.Бандерою, вважали, що за самостійність і державність треба боротися. Тому вони були проти пасивної тактики ОУН в західних областях України і виступали за активні дії націоналістів проти совєтської влади.

Як згадував С.Бандера, під час переговорів у січні 1940 р. в Римі з А.Мельником, останній "відкинув нашу вимогу, щоб планування революційно-визвольної протибольшевицької боротьби не зв'язувати з Німеччиною, не узалежнювати її від німецьких воєнних планів". Крім того, Голова ПУН відмовився поповнити Провід новими членами з числа крайового націоналістичного активу. Не погодився А.Мельник вивести із складу

[17] Посівнич Микола. Роман Шухевич (30.VI.1907 – 5.III.1950) // Літопис Української Повстанської Армії. Том . 45, – Торонто – Львів, 2007. – С. 13-14.

ПУН Я.Барановського та О.Сеника-Грибівського, котрих підозрювали у зв'язках з польською поліцією.[18]

10 лютого 1940 р. на засіданні у Кракові С.Бандера із своїми однодумцями створили Революційний Провід ОУН, задекларувавши вже у самій назві схильність до рішучих і безкомпромісних дій. До його складу увійшов і Р.Шухевич, котрого призначили крайовим провідником ОУН (Б) на західноокраїнних українських землях (Підляшшя, Холмщина, Надсяння та Лемківщина), які відійшли від Польщі до Німеччини. Водночас Р.Шухевич став членом Військового штабу ОУН, був одним з керівників військових вишколів націоналістичного активу.

Як згадував В.Кук, під час розколу в ОУН Р.Шухевич, хоч і приєднався до С.Бандери, проте "активної участі в політично-організаційних суперечках не брав".[19] А за словами Дарії Ребет, на Другому Великому Зборі ОУН у Кракові (квітень 1941 р.) "Шух" "офіційно висунув застереження до методів і способів, якими керівник революційного Проводу (*йдеться про С.Бандеру – авт.*) розв'язав проблему конфлікту з ПУН".[20]

Входження Р.Шухевича до складу Революційного Проводу ОУН було цілком закономірним, бо то був гурт його однодумців з Крайової екзекутиви ОУН на ЗУЗ, котрі пройшли через польські суди, тюрми і концтабори, виявляли непохитність духу в боротьбі за національний ідеал.

Як і С.Бандера, Р.Шухевич усвідомлював, що від німців важко чекати позитивного розв'язання українського питання в тому напрямі, як до того прагнула ОУН. Як згадував М.Ганушевський, під час однієї розмови в Кракові в 1940 р. Р.Шухевич сказав: "Я не вірю в їх добру волю визнати Україну самостійною державою. Вони нас тепер потребують і використають, бо ще не знають, як їм піде війна на Сході, але як Гітлер думає, що нас перехитрить, то помиляється, бо ми маємо свої пляни".[21]

Наближення німецько-совєтської війни змусило Провід ОУН(Б) визначити свою позицію з цього питання та розробити

---

[18] Бандера Степан. Мої життєписні дані // Московські вбивці Бандери перед судом. Ред. Данило Чайківський, – Мюнхен, Українське видавництво, 1965. – С. 439-445.

[19] Кук Василь. Головний Командир УПА генерал-хорунжий Роман Шухевич // Літопис Української Повстанської Армії. Том 45. – Торонто – Львів, 2007. – С. 470.

[20] Ребет Дарія. До початків УГВР (Спогади, коментарі, рефлексії) // Літопис УПА. Том 26. Українська Голова Визвольна Рада. Документи, офіційні публікації, матеріяли. Книга четверта: документи і спогади. – Торонто – Львів, 2001. – С. 75.

[21] Ганушевський Мирон. Роман Шухевич у моїх споминах// Літопис Української Повстанської Армії. Т. 45. – Торонто–Львів, 2007. – С. 81.

програму дій. У квітні 1941 р. у Кракові відбувся Другий Великий Збір ОУН. Він ухвалив програмові, політичні та військові постанови; вишкільно-виховні та пропогандивні напрямні, Устрій Організації Українських Націоналістів. У прийнятих документах ОУН заявляла, що її головним завданням є боротьба "За суверенну Соборну Українську Державу, за владу українського народу на українській землі". А у військових постановах Великого Збору наголошувалося, що для здійснення своїх цілей ОУН "організує і вишколює військову силу".[22]

У травні 1941 р. Провід ОУН(Б) підготував напрямні "Боротьба і діяльність ОУН під час війни". В цьому документі зазначалося , що війну між Москвою та іншими державами ОУН, "використає як пригожий момент для повного розгорнення визвольної революційної боротьби за Самостійну Соборну Українську Державу" і "марш[и]р[у]ючі німецькі війська" прийматимуться "як війська союзників".[23]

Військова діяльність ОУН напередодні німецько-совєтської війни велась по двох основних напрямках: розбудова на західноукраїнських землях в підпільних структурах ОУН власних бойових одиниць, а також створення українських військових підрозділів при німецьких збройних силах. Вже 25 лютого 1941 р. шеф Управління розвідки і контррозвідки ОКВ Німеччини В.Канаріс дав згоду на організацію українського леґіону, який в документах ОУН іменується Дружинами українських націоналістів (ДУН). Загальна чисельність цього формування планувалася в 700-800 осіб.[24]

В ході здійснення організаційних заходів щодо укомплектування і вишколу згаданого формування було вирішено створити на його базі два підрозділи : "Спеціальний відділ "Нахтіґаль" та "Організація Роланд". Набір добровольців до "Нахтіґалю" вівся через Краків, де перебував Військовий штаб ОУН і діяли старшинські курси ОУН. Серед викладачів цих курсів був Р.Шухевич.[25] На цих курсах добровольці проходили загальний стрілецький вишкіл, який в подальшому вдосконалювався за німецькими статутами та настановами.

---

[22] Постанови II Великого Збору Організації Українських Націоналістів. 1941. – ЦДАГО України, ф.1, оп.23, спр.926, арк. 182-207.

[23] Напрямні ОУН "Боротьба і діяльність ОУН під час війни. Травень 1941 // Патриляк І.К. Військова діяльність ОУН(Б) у 1940-1942 роках. – К., 2004. – С. 426-435.

[24] Патриляк І.К. Згадана праця. – С. 275-276.

[25] Там само. – С. 277-278.

В середині червня 1941 р. організація куреня (батальйону) "Нахтіґаль" була завершена і його включили до складу полку особливого призначення німецького абвера "Бранденбурґ – 800". Чисельність куреня була встановлена у 330 вояків. З німецької сторони "Нахтіґалем" керували обер-лейтенанти Г.Герцнер та Т.Оберлендер, а з української – сотник Р.Шухевич. Німецьким командуванням на обидва українські військові формування – "Нахтіґаль" і "Роланд" – покладались виключно поліційні та охоронні обов'язки: відповідальність за безпеку пересування частин вермахту по українській території, роззброєння залишків совєтських військ, охорона ешелонів з полоненими та боєприпасами.[26] Звичайно, це були не ті завдання, на які розраховували Р.Шухевич та його друзі, котрі бачили своє місце на фронті збройної боротьби з більшовиками.

За усталеними даними відомо, що курінь "Нахтіґаль" о 3 год. 15 хв. 22 червня 1941 р. переправився через р. Сян біля с. Волове, рухаючись в бойових порядках 49-го гірсько-стрілецького корпусу 17-ї німецької армії групи армій "Південь". Потім курінь пройшов форсованою ходою через Яворів – Янів, взявши курс на Львів, який вже був залишений совєтськими військами. Вважається, що перші вояки "Нахтіґалю" з'явилися на околицях стольного міста Галичини в кінці дня 29 червня 1941 р., але основні сили куреня вступили до Львова вранці наступного дня.[27]

Для Р.Шухевича, котрий зі своїми бойовими побратимами урочисто вступив до рідного міста, день 30 червня 1941 р. був затьмарений страшною звісткою про знайдення у в'язниці по вул. Лонцького тіла його брата Юрія, закатованого НКВС. Він мужньо переніс цю трагедію і вже увечорі цього дня разом зі своїми вояками взяв участь в проголошенні від імені ОУН(Б) Акту відновлення української державності. А 5 липня 1941 р. Голова тимчасового Українського Державного Правління Я.Стецько повідомив сот. Р.Шухевича про призначення його другим заступником "члена тимчасового Правління по справам військовим". На зазначену посаду був покликаний генерал-хорунжий В.Петрів, а його першим заступником став О.Гасин.

Перебування у Львові було для Р.Шухевича та його вояків часом великих надій і сподівань. Адже не тільки був проголошений Акт відновлення української державності, але й була організована в місті міліція на чолі з членом ОУН(Б) Є.Врецьоною, а крайовий

---

[26] Патриляк І.К. Згадана праця. – С. 278-279.
[27] Там само. – С. 299-302.

провідник ОУН(Б) І.Климів ("Легенда") задекларував створення Української національно-революційної армії. В районах і повітах Галичини швидкими темпами йшло формування місцевої української національної влади. У цей час Р.Шухевич разом з о. І. Гриньохом та Я. Стецьком відвідали митрополита А. Шептицького і заручилися його підтримкою щодо чинності Акту від 30 червня 1941 р. та усунення розбіжностей між обома фракціями ОУН: Революційним Проводом і ПУН.

Але вже незабаром ситуація докорінно змінилася. Спочатку стурбованість самостійницькими діями ОУН(Б) виявили українофіли з нацистського середовища: гауптман проф. Г. Кох та полковник А. Бізанц. Останній і запропонував Я. Стецьку негайно виїхати до Кракова, де перебував С. Бандера, і спільно з ним обговорити ситуацію, що склалася.[28] А 3 липня 1941 р. державний підсекретар уряду Генерал-губернаторства Кундт розтлумачив В. Горбовому, проф. В. Андрієвському, В. Мудрому, С. Шухевичу та С. Бандері, що створення в Кракові Українського Національного Комітету та проголошення у Львові Українського Уряду не погоджені з керівництвом Третього Райху, а тому є незаконними. Він також підкреслив, що "остаточне слово в українських справах належить лише фюреру".[29] Наступним кроком з боку нацистів стало затримання С. Бандери, Я. Стецька та групи інших чільних членів ОУН(Б) і переведення їх до Берліну.

З огляду на зазначене, німецька окупаційна влада вважала небажаним перебування у Львові батальйону "Нахтіґаль" і вже впродовж 7-9 липня 1941 р. його сотні рушили на схід. Хоч Р.Шухевич та його леґіонери тяжко сприйняли негативне ставлення нацистів до питання української самостійності, проте у них ще жевріли надії, що Берлін змінить свою позицію.

13 липня 1941 р. "Нахтіґаль", перейшовши р. Збруч, опинився на території Наддніпрянської України і взяв участь в бойових діях проти Червоної армії, зокрема, під Браїловим та Вінницею. Після цього батальйон було відведено на відпочинок до містечка Юзвин (Нєкрасове). Саме тут Р. Шухевич та його вояки з жахом дізналися про підсумки наради 16 липня 1941 р. в ставці фюрера, які остаточно знімали з порядку денного питання самостійності України: Східна Галичина включалася до складу Польського генерал-губернаторства, Північна Буковина, Бесарабія та територія між ріками Дністер та Південний Буг

---

[28] Кентій Анатолій. Згадана праця. – С. 226.

[29] Косик Володимир. Україна і Німеччина у Другій світовій війні. Переклад з французької. – Париж – Нью-Йорк – Львів, 1993. – С. 508-510.

приєднувалися до Румунії, інші українські землі увійшли до райхскомісаріату Україна або в підпорядковування військовій адміністрації.

Обуренню особового складу батальйону "Нахтіґаль" згаданими діями нацистського керівництва не було меж. Його поділяли й обер-лейтенанти Г. Герцнер та Т. Оберлендер. За цих обставин 30 липня 1941 р. до батальйону прибули шеф Абверу адмірал В. Канаріс та генерал-майор Е. Лагузен, які мали зустрічі з командним складом "Нахтіґалю" і мабуть переконували українців не впадати в розпач і продовжувати спільну працю.

За свідченнями учасників тих подій, Р.Шухевич різко зреагував на згаданий перебіг подій і начебто надіслав до ОКВ протест, в якому підкреслювалось, що внаслідок "арешту нашого Уряду і Провідника, Леґіон не може дальше перебувати під командуванням німецької армії".[30]

Звичайно, цей документ не міг справити будь-якого враження на відповідних нацистських чинників, але він є свідченням того, що Р. Шухевич все більше і більше переконувався у необхідності згортання співпраці з німцями та схилявся до неминучості боротьби з ними в недалекому майбутньому.

Загострення стосунків нацистів з ОУН(Б) змусило їх розформувати батальйони "Нахтіґаль" і "Роланд". 13 серпня 1941 р. "Нахтіґаль" було роззброєно (за винятком старшин) і відправлено до Кракова, а звідти 27 серпня переведено до вишкільного табору Нойгаммер. Не варто казати, яким був настрій у цей час вояків батальйону. Деякі з них були готові залишити табір і таємно повернутися в Україну. Як згадує М. Кальба, коли про це дізнався Р.Шухевич, то він застеріг проти непродуманих кроків і сказав: "...Є хтось, хто за нас думає та відповідає, та якщо зайде така потреба, тоді дістанемо наказ від проводу, що робити...".[31]

Наприкінці вересня 1941 р. особовий склад "Нахтіґалю" отримав зброю і розпочав заняття з бойової підготовки. В цей час серед вояків батальйону вже ширились чутки про арешт нацистами С. Бандери, інших чільних діячів ОУН(Б), а тому Р.Шухевич спільно з командиром "Роланда" Є.Побігущим 16 жовтня 1941 р. склали "Меморандум українського Леґіону", який було направлено до Берліну. В цьому документі викладалися 10 вимог політичного і правового характеру. Як і слід було чекати,

---

[30] Кальба Мирослав. Роман Шухевич як провідник, командир, людина // Літопис УПА. Т. 45. – Торонто – Львів. – С. 352-353.

[31] Кальба Мирослав. Згадана праця. – С. 357.

німці врахували фактично лише одну: згодилися, щоб українці не приймали вдруге присягу. З огляду на це, кожний вояк уклав з німцями індивідуальний контракт на час від 1 грудня 1941 р. до 1 грудня 1942 р.[32]

21 жовтня 1941 р. батальйони "Нахтіґаль" і "Роланд" були об'єднані в одне формування, яке перевели до Франкфурта-на-Одері. Командиром поліцейського батальйону став Є.Побігущий, його заступником і командиром першої сотні – сот. Р.Шухевич. Батальйон, який отримав умовний № 201, було включено до складу 201-ї охоронної німецької дивізії в Білорусії. 22 березня 1942 р. перша група українських вояків приїхала до Мінська, а після прибуття сюди основних сил, український батальйон перекинули до м. Лепеля. До його завдань входила охорона комунікацій та місцевої німецької адміністрації, а також боротьба з партизанами.[33]

Боротьба з білоруськими партизанами виявилась важкою і виснажливою. Не здобули в ній переможних лаврів ні німці, ні їх союзники, в тому числі й вояки українського поліцейського батальйону. За словами В.Яніва, "це був жахливий час" в житті Р.Шухевича, котрий мусив "зіграти до кінця ролю німецького приятеля", хоч "серце розривалося з болю"[34]. Як згадує М.Кальба, Р.Шухевич та інші українські командири прагнули уникати участі в каральних акціях нацистів проти місцевого населення, намагалися відсторонитися від збирання продовольства, заявляючи, "що нас прислали сюди не грабувати, а воювати"[35].

Беручи безпосередню участь в боях з білоруськими партизанами, слідкуючи за антипартизанськими акціями нацистів, Р.Шухевич не тільки набув бойового досвіду, але й глибоко осмислив закони партизанської війни. Він, на нашу думку, став одним з кращих знавців цієї специфічної форми збройної боротьби в лавах українського визвольного руху.

За свідченням учасників тих подій, Р.Шухевич дуже відповідально ставився до посад заст. командира батальйону і командира сотні, бачачи своє місце насамперед на лінії вогню. Як згадував майор Є.Побігущий, він не захотів перебувати в місті і виконувати караульні обов'язки, а "вибрав для своєї сотні найважчу службу – серед пралісів, багон, де було повно більшевицьких бандитів". За словами Є.Побігущого, "Шух" мав дуже

[32] Патриляк І.К. Згадана праця. – С. 368-372.
[33] Там само. – С. 375-379.
[34] Янів Володимир. Згадана праця. – С. 14.
[35] Кальба Мирослав. Згадана праця. – С. 353-354.

добре розвинену інтуїцію" і багато "проводив усякого рода курсів для старшин і молодших та старших підстаршин."[36]

За свідченнями колишнього німецького полковника А.Бізанца та дружини Р.Шухевича (Н.Шухевич–Березинської), він як командир роти поліцейського охоронного батальйону в складі вермахту мав начебто військове звання "гауптмана" (капітана).

Відомості, які надходили до вояків 201-го батальйону з Галичини та інших місцевостей України, говорили про посилення нацистського окупаційного режиму: примусове вивезення населення на працю до Німеччини, широкомасштабні акції щодо вилучення в українських селян продовольства, фуражу, іншого збіжжя, розправи з непокірними. Ширились також чутки, що після ІІ-ї конференції ОУН(Б) розпочалася активна військово-підготовча діяльність підпільних націоналістичних осередків, яка викликала велике занепокоєння у німців.

За таких обставин командування 201-го батальйону стало уникати активної участі в протипартизанських акціях, а серед особового складу зміцнилося бажання не продовжувати контракт з німцями. Коли Р.Шухевич, за рішенням старшинських зборів батальйону, з'ясував настрої вояків, то виявилося одностайне прагнення повернутися додому. 22 листопада 1942 р. в присутності командира 201-ї охоронної дивізії особовий склад українського батальйону не дав згоди на продовження контракту і 5 грудня 1942 р. ця формація була німцями розв'язана. Її особовий склад було перевезено в Україну, а групу старшин із 22 осіб ув'язнено у Львові.[37]

Як згадував Є.Побігущий, після святкування Різдва Христова (Свят-Вечір) 1943 р. Р.Шухевич та ще кілька старшин, серед яких був і В.Сидор, зуміли вирватися з ув'язнення і перейти на нелегальне становище. Від цього моменту в житті Р.Шухевича наступив найбільш відповідальний і активний період діяльності, який підніс його до найвищих посад в українському визвольному русі, репрезентованому ОУН і УПА.

На цей час Р.Шухевич вже був цілковито сформованим керівником високої ранґи, котрий, крім військових знань, добре розумівся на політичних питаннях й мав значні організаційні здібності. Ось як, наприклад, запам'ятав Р.Шухевича вояк 201-го батальйону М.Кальба: "Роман Шухевич не потребував дорадників, не потребував роботи засідань, щоб винести певні

---

[36] Рен Євген. Спогади про генерала Романа Шухевича // Літопис УПА. Т.45. – Торонто – Львів, 2007. – С. 223-225.

[37] Патриляк І.К. Згадана праця. – С. 384-386.

рішення чи висновки. Це була людина – провідник, який з місця вирішував все, беручи на себе повну відповідальність".[38] А за словами В.Кука, для Р.Шухевича було характерне "всебічне, докладне обдумування кожної справи, детальна перевірка виконання наказу чи доручення". Він також "не любив марнослів'я, цінив у людях діловитість та бойову мужність."[39]

Коли Р.Шухевич вирвався з німецького ув'язнення, то він незабаром зв'язався з членами Проводу ОУН(Б) і, з огляду на арешт німцями Д.Грицая, був замість нього призначений військовим референтом Проводу ОУН(Б). Від цього часу Р.Шухевич безпосередньо став у витоків створення УПА, адже ще на початку грудня 1942 р. до такого рішення прийшла таємна військова конференція ОУН у Львові. По її наслідках, за словами М.Лебедя, "у грудні 1942 р. Провід Організації видає наказ тереновому Проводові Волині переорганізувати існуючі вже дрібні збройні відділи та організувати широко розплановану збройну самооборонну боротьбу українського народу".[40]

Як відомо, загальне керівництво розбудовою збройних сил визвольного руху на Волині – Поліссі здійснював військовий референт Проводу ОУН на ПЗУЗ В.Івахів ("Сонар", "Сом"). Однак зазначена діяльність на той час носила регіональний характер, так як в Проводі ОУН(Б) не було одностайної думки з приводу доцільності збройного чину. Обережно ставився до цього питання й "урядуючий" провідник М.Лебедь. Більш активну позицію займав крайовий провідник ОУН на ПЗУЗ "Охрім" (Д.Клячківський), котрий поклав на В.Івахіва керівництво військовою справою "на цілій лісовій полосі... від Бреста до Гомеля", тобто виключно в межах Волині – Полісся.[41]

З огляду на розбіжність поглядів у керівництві ОУН(Б) щодо збройного чину 17-21 лютого 1943 р. в одному із сіл поблизу м. Олеська (Львівщина) відбулась III конференція ОУН(Б). У ній взяли участь М.Лебедь ("Максим Рубан"), Р.Шухевич ("Тур"), В.Охримович ("Бард"), М.Прокоп ("Гармаш", "Володимир"), Д.Маївський ("Косар", "Тарас"), З.Матла ("Дніпровий"), Р.Кравчук ("Петро"), М.Степаняк ("Сергій").

[38] Кальба Мирослав. Згадана праця. – С. 351.

[39] Кук Василь. Головний командир УПА генерал-хорунжий Роман Шухевич // Літопис УПА Т. 45. – Торонто – Львів, 2007. – С. 471.

[40] Лебедь Микола. УПА. Українська Повстанська Армія. Її ґенеза, ріст і дії у визвольній боротьбі українського народу за Українську Самостійну Соборну Державу. І частина. Німецька окупація України. – Дрогобич, 1993. – С. 40.

[41] Кентій А.В. Українська повстанська армія в 1942–1943 рр. // Інститут історії України НАН України. – К., 1999. – С. 19.

Враховуючи розвій міжнародних відносин і перебіг подій на фронтах Другої світової війни, конференція визнала необхідним створення власних збройних сил і розгортання збройної боротьби з усіма ворогами української самостійності, до яких відносились німці, совєтські партизани та польські націоналістичні сили.[42]

Найбільша дискусія на конференції розпалилася по доповіді М.Степаняка, котрий запропонував підготувати і провести збройне повстання в Україні і звільнити її територію від німців без допомоги Червоної армії. Для цього, на його думку, необхідно було об'єднати всі націоналістичні і самостійницькі сили, обрати український уряд, який би представляв інтереси України на міжнародній арені.[43]

Як стверджує сучасний дослідник В.Дзьобак, більшість учасників конференції начебто підтримала вищезазначену точку зору М.Степаняка, але через позицію Р.Шухевича план протинімецького всеукраїнського повстання було відкинуто і збройна боротьба ОУН(Б) була, головним чином, спрямована "проти червоних партизанів і поляків, що практично здійснювалося на Волині командиром УПА Климом Савуром."[44]

Однак, на нашу думку, твердження В.Дзьобака є помилковим, а пропонований М.Степаняком план загальноукраїнського протинімецького повстання був авантюристичним. На той час ОУН(Б) не мала ані сил, ані засобів для реалізації такого плану, а на Волині – Поліссі основну загрозу для самостійницьких сил становили червоні партизани, котрі намагалися залучити до своїх лав боєздатний елемент на ПЗУЗ, та польські організації, які, за вказівкою свого еміґраційного уряду в Лондоні, вели активну військово-підготовчу роботу для участі у майбутньому відновленні польської держави в довоєнних кордонах.

У контексті зазначеного, позиція Р.Шухевича була найбільше зваженою і оптимальною. Він був проти авантюристичного антинімецького загальноукраїнського повстання , бо для цього не було жодних умов, а виступав за опанування загонами ОУН насамперед регіону Волинь – Полісся, як бази для розгортання всеукраїнської збройної сили.

Свої погляди на згадані події "Тур" обґрунтував і виклав на засіданні Проводу ОУН(Б) восени 1944 р. Торкаючись питання

---

[42] Кентій А.В. Українська повстанська армія в 1942–1943 рр. – С. 21-22.

[43] Дзьобак Володимир. Конфлікти в ОУН(Б) і їх вплив на український Рух Опору (1941–1944 рр.). Видавничий дім "Інфоцентр". – К., 2005. – С. 53-54.

[44] Там само. – С. 55.

загальноукраїнського збройного зриву навесні 1943 р., він сказав, що коли б в той час УПА повела наступ на Рівне, Сарни, "то ми були б програли і маси напевно були б відвернулися від нас". В той же час, за словами Р.Шухевича, обмежені дії українських повстанців на північно-західних землях мали довір'я мас і виявилися успішними.[45]

На цьому засіданні "Тур" також піддав критиці позицію "Ле" (В.Кук), котрий на III конференції ОУН(Б) у лютому 1943 р. підтримував точку зору М.Степаняка щодо загальноукраїнського збройного зриву проти німців, в тому числі й в Галичині. Він сказав, що тоді "не було об'єктивних умов", але наголосив, що "коли прийшов Ковпак, то ті умови заіснували і ми виграли"[46], тобто з липня 1943 р. в Галичині почали створюватися, за підтримки населення, загони Української народної самооборони (УНС), котрі пізніше склали основу формувань УПА – Захід.

Цікавою є точка зору Р.Шухевича на причини виникнення польсько-українського конфлікту навесні 1943 р. на Волині – Поліссі, яку він виклав на засіданнях І Великого Збору Української Головної Визвольної Ради 11-15 липня 1944 р. Виступаючи 13 липня 1944 р. в дискусії з польського питання, "Тур" відмітив, що після переходу української поліції на Волині – Поліссі на бік ОУН і УПА німці створили польську поліцію, яка разом з СС "застосовувала жорсткі та нелюдські прийоми" щодо українського населення. Крім того, за його словами, польський елемент на Волині "повністю паралізував рух УПА". За цих обставин, наголосив Р.Шухевич, українське населення виступило проти поляків і "тоді почалася ліквідація польського населення на Волині, яка закінчилась влітку 1943 р."[47]

Отож, як свідчить виступ Р.Шухевича, причина польсько-українського збройного конфлікту на Волині у 1943 р. крилася не в прагненні ОУН і УПА провести етнічну чистку в цьому регіоні, а була викликана об'єктивною потребою захистити від ворожих репресій місцеве українське населення і створити умови для розгортання сил УПА.

Після III конференції ОУН(Б), коли були остаточно вирішені питання створення УПА і визначені головні вороги українського

[45] Протокольний запис засідання Центрального проводу ОУН, в якому взяли участь "Зруб", "Тур", "Охрім", "Галина", "Ле" і "Перебийніс" [осінь 1944 р.] // Дзьобак Володимир. Згадана праця . – С. 240.

[46] Там само. – С. 244.

[47] Літопис УПА. Том 26. Українська Головна Визвольна Рада. Документи, офіційні публікації, матеріяли. Книга четверта: документи і спогади. – Торонто – Львів, 2001. – С. 490.

визвольного руху (німці і більшовики), Р.Шухевич відрядив на Волинь – Полісся двох членів Військового штабу ОУН Ю.Ковальського та В.Сидора для надання допомоги військовому референту Крайового проводу ОУН на ПЗУЗ В.Івахіву у перетворенні збройних загонів ОУН у бойові формування УПА. В подальшому Ю.Ковальський під псевдом "Гарпуна" став шефом штабу УПА на Волині – Поліссі і 13 травня 1943 р. загинув разом з В. Івахівим у бою з німцями під Деражним.

Водночас Р.Шухевич, враховуючи наявність розбіжностей між членами Проводу ОУН(Б) щодо військових планів Організації та невдоволення багатьма з них діями "урядуючого" провідника М.Лебедя, ініціював зміни в керівництві ОУН. 13 квітня 1943 р. на засіданні Проводу ОУН "Максим Рубан" склав свої повноваження "урядуючого" провідника і замість нього було обране Бюро Проводу ОУН в складі Р.Шухевича, З.Матли і Д.Маївського, де "Тур" був "першим між рівними".[48]

Обрання "Тура" Головою Бюро Проводу ОУН стало цілком закономірним, бо на цей час він був найбільш авторитетною постаттю в керівному середовищі ОУН. За словами М.Степаняка, Р.Шухевич мав "опінію кращого організатора і був найстаршим членом серед тодішнього складу Центрального Проводу".[49]

Ставши на чолі керівництва ОУН(Б), Р.Шухевич зосередив свою основну увагу на усуненні розбіжностей в середовищі ОУН стосовно поглядів на політику і стратегію визвольного руху, на розширенні зони бойової діяльності УПА, створенні її структур в Галичині, просуванні повстанських відділів в східні області України.

Важливе місце в житті "Тура" відіграв III Надзвичайний Великий Збір ОУН(Б), який відбувся 21-25 серпня 1943 р. в Козівському районі Тернопільської області. Це було широке зібрання націоналістичного активу, в якому взяло участь близько 20 осіб. Збір обрав Р.Шухевича Головою Бюро Проводу ОУН, до якого також увійшли його найближчі соратники Д.Маївський та Р.Волошин, призначив його Головним Командиром УПА, присвоїв йому військовий ступінь "підполковника".

Після III Надзвичайного Збору ОУН становище Р.Шухевича в керівному середовищі визвольного руху значно зміцнилося. Йому

---

[48] Кокін С.А. Анотований покажчик документів з історії ОУН і УПА у фондах Державного архіву СБУ. Випуск І. Анотований покажчик документів з фонду друкованих видань (1944–1953). // Інститут історії України НАН України. – К., 2000. – С. 16.

[49] Довідка М.Степаняка про Р.Шухевича. – ГДА СБУ, ф. 65, спр. С – 7448, арк. 56. Копія. Машинопис.

вдалося подолати спротив М.Лебедя і М.Степаняка, котрі виступали проти активізації дій УПА на протибільшовицькому фронті, вважаючи, що це "призведе до масового знищення українського народу",[50] і накреслити заходи щодо подальшої розбудови структур і запілля повстанської армії, підвищення її боєздатності. "Тур" зумів також переконати учасників III НВЗ в необхідності демократизації політичних та ідеологічних засад ОУН, зробити їх зрозумілими і прийнятними для самостійницьких елементів Наддніпрянської України.

Обійнявши посади Голови Бюро Проводу ОУН і Головного Командира УПА, "Тарас Чупринка" (таким стало нове псевдо Головного Командира) запобіг намірам "Клима Савура" та деяких волинських діячів поставити УПА вище ОУН, оголосити УПА "найвищою і єдино-суверенною владою на звільнених землях України".[51] Завдяки цьому, на нашу думку, вдалося консолідувати самостійницькі сили, націлити їх на розв'язання невідкладних політичних і військових завдань, які випливали з потреб діяльності ОУН і УПА за нової "підсовєтської" дійсності.

III Надзвичайний Великий Збір ОУН сприяв формуванню в характері Р.Шухевича кращих рис Провідника і Командира, політика і військовика. За словами О.Лоґуша, він "не йшов за ніякими крайностями", "не був скептиком серед екзальтованих і політиків і військовиків", завжди намагався знайти "межу між теорією і практикою, між уявленням і вірою та конкретною дійсністю"[52]

Очоливши керівництво українським визвольним рухом, Р.Шухевич до кінця 1943 р. домігся здійснення низки важливих військово-політичних заходів. Вже у жовтні 1943 р. у с. Мелна на Львівщині "Тур" провів нараду крайового активу ОУН на ЗУЗ за участю обласних провідників та військових референтів. У своїй доповіді він відмітив, що внаслідок поразок Німеччини на фронтах, "Україну жде повна большевицька окупація, а наш визвольний рух – затяжна важка збройна і підпільна боротьба".

Як згадує учасник цієї наради В.Галаса, Р.Шухевич так визначив першочергові завдання самостійницьких сил: зміцнювати ідейно та організаційно підпільні осередки ОУН та відділи УПА; будувати конспіративні підземні приміщення для укриття

---

[50] Дзьобак Володимир. Згадана праця. – С. 67.

[51] Літопис УПА. Нова серія. Том 2, Волинь і Полісся. УПА та запілля 1943–1944. Документи і матеріали. – Київ – Торонто, 1999. – С. 4-5, 19-21.

[52] Лоґуш Омелян. Командир Чупринка на конференції поневолених народів // Літопис Української Повстанської Армії. Том 45. – Торонто – Львів, 2007. – С. 336.

особового складу і матеріальних ресурсів; організовувати і вишколювати санітарну, господарчу та розвідчу службу; створювати відділи УПА в гірських та лісистих теренах; під час пересування лінії фронту в затяжні бої з противником не вступати; не йти на переговори з німцями; формувати при УПА бойові відділи з представників поневолених народів СРСР.[53]

Того ж місяця жовтня 1943 р. на околицях Львова відбулося засідання членів Проводу ОУН за участю Р.Шухевича, Д.Маївського, М.Лебедя, М.Арсенича, Д.Ребет, М.Прокопа, В.Охримовича, М.Степаняка та О.Луцького. На цьому засіданні "Тур" охарактеризував діяльність ОУН, відмітивши, що організація "має вирішальний вплив на території від Дніпра до Карпат". Він також заявив, що хоче виїхати на Волинь, щоб ознайомитись з діяльністю крайового керівництва ОУН.[54]

Після згаданого засідання Р.Шухевич виїхав на Волинь – Полісся, де в другій половині листопада 1943 р. взяв участь в І конференції поневолених народів Східної Європи й Азії. Його присутність на цьому зібранні не афішувалася, він не втручався в хід конференції, а лише уважно слухав доповіді її учасників та дискусії з їх обговорення. Від'їжджаючи, Р.Шухевич, за словами О.Лоґуша, так узагальнив свої враження від побаченого і почутого: "Конференція важна для нас не лише тим усім, що вона практично створить для нашої боротьби сьогодні. Вона переконала нас, що справа спільного фронту поневолених народів – це діло не лише необхідне, але реальне. Ми вибрали правильний шлях ...".[55]

Разом з тим відомий діяч ОУН і УПА О.Луцький стверджував, що за словами Р.Шухевича, Провід ОУН не покладав особливих надій на цю акцію, хоч вважав, що вона певним чином "повинна активізувати націоналістичне підпілля в СРСР".[56] Однак, як відомо, цього не сталося, за винятком країн Балтії.

На початку грудня 1943 р., після повернення Р.Шухевича з Волині, на конспіративній квартирі у Львові відбулось чергове засідання Проводу ОУН. Як показав на допиті в НКВС О.Луцький,

---

[53] Галаса Василь. Пам'яті великого воїна і політичного діяча Романа Шухевича // Літопис Української Повстанської Армії. Том 45. – Торонто – Львів, 2007. – С. 465-466.

[54] Протокол допиту НКДБ чільного діяча ОУН О.Луцького. 6 серпня 1945 р. – ГДА СБУ, ф. 13, спр. 372, т. 53, арк. 186-189.

[55] Лоґуш Омелян. Командир Чупринка на Конференції поневолених народів (Уривки зі спогадів). – С. 336-339.

[56] Протокол допиту НКДБ чільного діяча ОУН О.Луцького. 20 вересня 1945 р. – ГДА СБУ, ф. 13, спр. 372, т. 53, арк. 360-361.

"Тур" позитивно оцінив діяльність Крайового Проводу ОУН на ПЗУЗ у справі організації УПА і запропонував на базі УНС "створити УПА на території Галичини". Він також дав позитивну характеристику "Климу Савуру", відмітивши, що останній серед учасників УПА користується великим авторитетом"[57].

У цьому ж місяці Головна Команда та Головний Військовий штаб УПА, за безпосередньою участю Р.Шухевича, ухвалили низку оперативних документів з організаційних та бойових питань діяльності УПА, котрі мали надати їй роль регулярного війська. Принципове значення мав наказ Ч. 2/43 від 18 грудня 1943 р. про військову залежність Української збройної сили, військові ступені та функції, дисциплінарні кари та судове поступування у війську, справи військових видавництв та термінології.

Згідно з ним, найвищим зверхником Української збройної сили визнавалася Головна Визвольна Рада, котра після свого створення (а це сталося в липні 1944 р.) мала очолити революційно-визвольну боротьбу українського народу. Безпосереднім керівником усіх військових дій та чинностей оголошувався Головний Командир УПА, якому мав допомагати Головний Військовий Штаб.

Головному Командиру УПА підпорядковувались крайові командири повстанської армії, котрі здійснювали загальне керівництво військовими справами на визначених теренах, опираючись на крайові штаби. Крайовим командирам підлягали командири військових округ з відповідними штабами.[58]

Цей наказ цікавий насамперед тим, що знімав будь-які натяки на підпорядкування УПА ОУН і піднімав Повстанську Армію до рівня Національної Української Армії, незалежно від партійної приналежності її вояків.

19 грудня 1943 р. Р.Шухевич ("Тарас Чупринка") та О.Гасин ("Іван Чорнота") затвердили Інструкцію Ч. 3/11 "Військові ступені і функції". Відповідно до неї, особовий склад УПА складався з таких категорій вояків: рядові, підстаршини, старшини, генерали. Найвищим у військовій ієрархії мав бути чин "маршала".[59]

---

[57] Протокол допиту НКДБ чільного діяча ОУН О.Луцького. 6 серпня 1945 р. – ГДА СБУ, ф. 13, спр. 372, т. 53, арк. 186-189.

[58] Наказ Ч. 2/43 ГК і ГВШ УПА про військову залежність Української збройної сили, військові ступені та функції, дисциплінарні кари та судове поступування, справи військових видавництв та термінології в УПА . 18 грудня 1943 р. – ГДА СБУ, ф. 13, спр. 376, т. 60, арк. 217-217 зв.

[59] Інструкція Ч. 3/11 ГК і ГВШ УПА про військові ступені і функції. 19 грудня 1943 р. – ГДА СБУ, ф. 13, спр. 376, т. 60, арк. 218 зв.

Особливе місце серед здійснених заходів займає "Тактична інструкція", введена в дію 24 грудня 1943 р. Головним Командиром і Начальником Головного Військового Штабу УПА. В цьому документі чітко реґламентувався характер дій підрозділів УПА проти німців, проти "большевицької партизанки", у прифронтовій смузі та за " підсовітської дійсності".

На протинімецькому фронті тактика відділів УПА мала носити переважно "самооборонний" характер і стреміти до уникнення "зачіпних" боїв з ворогом. Лише в окремих випадках дозволялися активні дії проти німецьких частин. Головним завданням вважалося запобігання втрат.

Щодо "большевицької партизанки", то проти неї відділи УПА повинні були "виступати далі зачіпно, стараючись цілковито її знищити, щоб викурити з наших теренів".

У прифронтовій смузі перед повстанськими відділами ставилось завдання уникати сутичок як з німцями, так і більшовиками. Для більшої безпеки вони повинні були ділитися на маленькі боївки, відходити в недоступні місця, а також використовувати всі можливості "для здобуття та нагромадження зброї та муніції".

За умов "підсовітської" дійсності інструкція забороняла повстанцям вступати в бої "з наступаючою Червоною армією", навіть для здобуття зброї. Що стосувалося "большевицького запілля", тобто совєтської адміністрації, то активні дії проти неї рекомендувалися у разі наступу її на позиції визвольного руху.[60]

На початку 1944 р. Головний Командир УПА Р.Шухевич спільно з ГВШ УПА здійснив низку заходів, спрямованих на вдосконалення структури та органів управління повстанської армії. 23 січня 1944 р. наказом Ч.1 була уніфікована організація військових штабів (ВШ) груп і округ УПА. Очолював військовий штаб військової округи УПА шеф, котрий у випадку відсутності командира групи (військової округи) був його заступником у всіх військових справах. Кожний ВШ складався з таких відділів: оперативний, розвідувальний, тиловий, організаційно-персональний, вишкільний, виховний. При командирі групи (військової округи) передбачалось також створення спеціального відділу військових інспекторів.[61]

---

[60] Тактична інструкція ГК і ГВШ УПА. 24 грудня 1943 р. – ГДА СБУ, ф.13, спр.376, т.60, арк. 219.

[61] Наказ ч.1/44 ГК і ГВШ УПА про організацію військових штабів. 23 січня 1944 р. – ГДА СБУ, ф.13, спр.376, т.60, арк. 220.

26 січня 1944 р., наказом Ч.2/44 Головної Команди УПА, було завершено формальне об'єднання двох основних територіальних угрупувань повстанської армії: волинського і галицького. На базі УПА на Волині – Поліссі була створена УПА-Північ на чолі з майором "Омеляном Кримським" (Д.Клячківський – "Клим Савур"), а галицька УНС була реорганізована в УПА-Захід і її командиром призначено майора "Ростислава Вишитого" (В.Сидор – "Шелест").[62]

На початку 1944 р., у зв'язку з наближенням Червоної армії до кордонів Західної України, керівництво визвольним рухом опинилося перед необхідністю прискорити підготовку до дій у "підсовєтській" дійсності, розробити нові засади політики і стратегії, включити до боротьби з більшовицьким режимом всі українські самостійницькі сили, поширити терен діяльності ОУН і УПА на східні області України.

Щоб надати визвольній боротьбі ОУН і УПА загальноукраїнський характер, необхідно було створити єдиний національний центр для керівництва цією боротьбою і репрезентації українських самостійницьких сил на міжнародному відтинку.

Як згадував відомий діяч ОУН Л.Шанковський, ще 21 вересня 1943 р. Р.Шухевич запросив його до творення "найвищого керівного органу українського народу на час революційної боротьби".[63] А в наказі Ч.2 Головної команди УПА від 18 грудня 1943 р. цей орган був умовно названий Головною Визвольною Радою. В другій половині березня 1944 р., як згадував Л.Шанковський, "Ініціятивний комітет для створення УГВР остаточно сформувався" і впродовж трьох місяців підготував програму майбутнього Збору, проекти його основних документів (Універсал, Платформа, Устрій, Присяга вояка УПА та ін.), визначив склад його учасників та намітив кандидатури для обрання членами УГВР.[64]

Так як ідея заснування загальноукраїнського представницького органу була ініційована Головною Командою УПА, то в підготовці Першого Великого Збору УГВР активну участь брав Р.Шухевич. Зокрема, на його пропозицію було створено Під-

---

[62] Наказ ч.2/44 ГК і ГВШ УПА про військові ступені та призначення. 26 січня 1944 р. – ГДА СБУ, ф.13, спр.376, т.60, арк. 223-225.

[63] Шанковський Лев. Ініціятивний комітет для створення Української Головної Визвольної Ради. Постання і дія в 1943–1944 рр. Спогад і коментар // Літопис Української Повстанської Армії. Том 26. – Торонто – Львів, 2001. – С.28.

[64] Шанковський Лев. Згадана праця. – С. 40.

готовчу комісію Проводу ОУН, яка мала спільно з Ініціативним комітетом готувати Збір. До її складу увійшли В.Охримович, М.Прокоп, Д.Ребет (голова). "Тарас Чупринка" також здійснив заходи щодо підготовки місця проведення Збору та забезпечення охорони його учасників. Спостерігаючи за Р.Шухевичем в цей період, Д.Ребет відмічала, що він не належав "до безкомпромісових людей", "не виявляв вузько партійних амбіцій" і характеризувала його як "конструктивного політика реального мислення".[65]

За словами самого Р.Шухевича, "праця Ініціятивного комітету не йшла легко", бо треба було забезпечити конспіративність його діяльності, вести переговори "тільки з людьми дуже певними та дискретними", не залучати до них "групи, які одверто співпрацювали з німцями" та групи, "які були вороже наставлені до УПА".[66]

Перший Великий Збір УГВР пройшов 11-15 липня 1944 р. в Карпатах. На ньому обговорили і схвалили Універсал УГВР, Платформу та Устрій УГВР, текст Присяги вояка УПА. Великий Збір обрав персональний склад УГВР, її керівні органи, затвердив Тимчасовий Уряд України – Генеральний Секретаріат УГВР: Р.Шухевич – Голова і Генеральний секретар військових справ; Р.Волошин – Генеральний секретар внутрішніх справ; М.Лебедь – Генеральний секретар закордонних справ. Для репрезентації УГВР на міжнародному відтинку утворено Закордонне Представництво УГВР.

Згідно з Тимчасовим Устроєм на УГВР покладались завдання консолідації всіх українських самостійницьких сил, керівництва визвольною боротьбою і визначення напрямків української державницької політики, репрезентації українського народу та його державницьких змагань перед зовнішнім світом.

На І Великому Зборі УГВР Р.Шухевич виступив з доповіддю про УПА, взяв участь в обговоренні доповіді М.Прокопа про внутрішнє і зовнішнє становище українського народу, в дискусіях з польського питання та про Платформу УГВР. Він увійшов також до складу комісії, яка мала виробити текст присяги вояка УПА. На зазначеному зібранні Р.Шухевич був присутній під псевдонімом "Р.Лозовський".

---

[65] Ребет Дарія. До початків УГВР (Спогади, коментарі, рефлексії) // Літопис Української Повстанської Армії. Том 26. – Торонто – Львів, 2001. – С. 75-76.

[66] Генерал Тарас Чупринка. "До ґенези Української Головної Визвольної Ради". // Українська Головна Визвольна Рада. Документи, офіційні публікації, матеріяли. Книга друга: 1946–1948, Основна серія, т.9, Літопис Української Повстанської Армії. – Торонто, 1982, – С. 402.

Перший Великий Збір УГВР та розглянуті на ньому кадрові питання піднесли "Р.Лозовського" до рівня керівника загальноукраїнського масштабу і поклали на його плечі високу відповідальність за перебіг визвольної боротьби українських самостійницьких сил. Важко сказати, як сам Р.Шухевич усвідомлював ступінь цієї відповідальності, але можна з впевненістю стверджувати, що він відразу прийняв рішення йти по цьому тернистому шляху до кінця, не дивлячись ні на що.

Як згадувала зв'язкова "Тура" І.Савицька-Козак, після Першого Великого Збору УГВР Р.Шухевич сказав: "Ми всі, вояки УПА і всі підпільники, зокрема і я, повністю свідомі, що раніше чи пізніше нам доведеться загинути в боротьбі з брутальною силою...".[67]

На час проведення Першого Великого Збору УГВР, тобто в середині літа 1944 р., "Тарас Чупринка" та ГВШ УПА досягли значних успіхів в розбудові збройних сил визвольного руху. В цей період УПА нараховувала в своїх лавах 25 – 30 тис. вояків і досягла найвищого рівня своєї боєздатності. Завдяки цьому українські повстанці зірвали плани совєтського командування щодо проникнення в Східну Галичину загонів червоних партизанів. Дії відділів УПА створили помітну загрозу й тилу Червоної армії, війська якої вже вступили на територію західних областей України. Німецька розвідка, характеризуючи, наприклад, дії УПА-Захід відзначала, що ця група взяла під контроль перевали в західних Карпатах і східних Бескидах і "зробила великий внесок в те, щоб запобігти прориву Рад через Карпати на цій ділянці".[68]

Позитивно оцінюючи підсумки роботи Першого Великого Збору УГВР, Р.Шухевич був настороженений вістками про створення на Волині – Поліссі Народно-Визвольної Революційної Організації (НВРО), яка могла бути альтернативою ОУН. Ідею заміни ОУН іншою політичною організацією ще в 1943 р. неодноразово піднімав М.Степаняк.

Саме з його ініціативи 17-18 липня 1944 р. в лісі поблизу с. Дермань, Здолбунівського району, Рівненської області відбулася конференція, в якій взяли участь В.Кук, М.Степаняк та група діячів ОУН з ПЗУЗ. На ній було проголошено створення НВРО. За словами сучасного дослідника В.Дзьобака, котрий

---

[67] Козак Ірина. З політичного і людського профілю генерала "Тараса Чупринки" // Літопис Української Повстанської Армії. Том 45. – Торонто – Львів, 2007. – С.367.

[68] Кентій А.В. Українська повстанська армія в 1944–1945 рр. – К., 1999. – С.100.

посилається на В.Кука, в розумінні учасників згаданої конференції "НВРО – це не українська організація націоналістичного типу, а формація, покликана знищити імперіалістів в цілому світі і перебудувати останній за принципом дружньої співпраці народів у незалежних національних державах".[69]

Тим часом проведення конференції членів ОУН в справі НВРО та Перший Великий Збір УГВР привернули увагу совєтської сторони, до рук якої потрапили К.Осьмак і М.Степаняк та деякі документи обох форумів. Ці події більшовики розцінили як наявність неприязних стосунків між В.Куком, М.Степаняком та М.Лебедем, з одного боку, та Р.Шухевичем і керівниками "ОУН галицьких областей", з другого боку.[70]

Однак, на нашу думку, Р.Шухевич, хоч і не міг бути задоволений утворенням НВРО, проте він не вбачав у цій події особливої загрози для єдності лав ОУН і відчував себе здатним закликати до порядку волинських діячів. Крім того, з огляду на повернення в західні області України совєтської влади, "Тур" вважав необхідним провести засідання Проводу ОУН, де детально обговорити питання зовнішньополітичного та внутрішнього порядку, стратегію і тактику визвольного руху, стан справ в ОУН.

Наприкінці жовтня – на початку листопада 1944 р. на території Рогатинського району Станіславської області відбулося засідання Проводу ОУН. У ньому взяли участь "Тур" (Р.Шухевич), "Зруб" (Д.Маївський), "Леміш" (В.Кук), "Перебийніс" (Д.Грицай), "Охрім" (Д.Клячківський), "Галина" (Я.Бусел). Доповідь із зовнішньополітичних та внутрішніх українських питань зробив політичний референт Проводу ОУН Д.Маївський. Оцінюючи міжнародне становище, він був глибоко переконаний у неминучості після закінчення світової війни збройного зіткнення СРСР з його західними союзниками, головним чином з Великою Британією. "Зруб" також вважав, що "прихід Англії уможливлював би національне оздоровлення".

Не менш оптимістично був налаштований "Зруб" щодо розвитку подій в Україні, вважаючи, що "українська суспільність безоглядно на її зрізничкованість виказалася однозгідною і

---

[69] Дзьобак Володимир. Згадана праця. – С. 74-78.

[70] Інформація НКВС УРСР про наявність розбіжностей у вищому керівництві ОУН та створення Української Головної Визвольної Ради. 20 листопада 1944 р. // Літопис УПА. Нова серія. Том 4. Боротьба проти УПА і націоналістичного підпілля: інформаційні документи ЦК КП(б)У, обкомів партії, НКВС – МВС, МДБ – КДБ. 1943–1959. Книга перша: 1943–1945. – Київ – Торонто, 2002. – С. 296-300.

крайньо ворожою до СРСР". Він був впевнений, що ОУН зуміє перебрати на свій бік й населення східних областей України.

Р.Шухевич був в цілому згодний з оцінками і висновками свого політичного референта. Але він обережно ставився до активізації діяльності сил визвольного руху, нагадуючи своїм колегам, що в основі стратегії збройної боротьби ОУН і УПА з грудня 1943 р. покладена концепція "самооборони народу", а "ворог є в наступі великими силами". "Тур" також звернув увагу, що необхідно оволодіти мистецтвом, "як панувати над масами, щоб їх не втратити" і вважав, що перед масами треба ставити тільки такі завдання, які на якийсь відсоток будуть виконані. Ці завдання, на його думку, "залежать від тиску сили ворога".[71]

Наведені вище думки "Тараса Чупринки" зайвий раз характеризують його як виключно реалістично мислячого політика, далекого від революційного романтизму і зорієнтованого на продумані і зважені дії в практичній площині. Звичайно, сьогодні ми знаємо, що в оцінці тогочасних міжнародних відносин та перспектив боротьби ОУН і УПА з совєтською владою Р.Шухевич та його однодумці помилялися. Але хіба помилялися лише вони? Питання війни між західними демократіями і СРСР тривалий час тримало в напрузі світову спільноту і мало хто із зарубіжних політологів міг передбачити, що крах багатонаціонального Совєтського Союзу розтягнеться на такий довгий час.

Великої поваги заслуговує позиція "Тура" в питанні про утворення НВРО. Обставини цієї справи виклав на засіданні Проводу ОУН один з її ініціаторів "Леміш". Він зауважив, що при рейдах відділів УПА "на схід треба було сказати від кого приходили. Тому, що на нових теренах були закиди проти ОУН, ми рішили змінити назву. До такого переконання прийшли ми вприкінці травня. А зреалізували при кінці липня".

Після з'ясування причин утворення НВРО та обговорення змісту прийнятих цією організацією документів, в якому взяли участь всі учасники засідання, Р.Шухевич підвів підсумки дискусії. Він підкреслив, що від утворення НВРО ОУН нічого не втратила, бо ця справа "йде капіталом ОУН". Справа НВРО, за його словами, є експериментом, який можливо вдався б, але, наголосив "Тур", "я не хотів би міняти організацію (*тобто, ОУН – авт.*) на експериментальну (*тобто, НВРО – авт.*)".

---

[71] Протокольний запис засідання Центрального Проводу ОУН [кінець жовтня – початок листопада 1944 р.] // Дзьобак Володимир. Вказана праця. – С. 227-245.

Далі Р.Шухевич заявив, що він свідомий того, “що на сході під формою ОУН роботи розгортати не можна”, а тому “мусимо в цім напрямі підготовити”. Тому, на його думку, “треба робити приготування до зміни організації, а справу НВРО потрактувати не як нову організацію, що мала б прийти на місце ОУН, а як певний тактичний момент”. “Тур” зазначив, що необхідно “лишити ідеї НВРО” для праці на сході України, а саму НВРО як організацію розв’язати. Він також запропонував поінформувати учасників “з’їзду НВРО”, що вона “розв’язана Головним Проводом Організації”.[72]

1944 р. займає особливе місце у визвольній боротьбі ОУН і УПА. У зв’язку з утворенням УГВР, як верховного всеукраїнського центру, боротьба українських націоналістів за УССД набула рис національно-визвольної боротьби всіх самостійницьких сил українського народу “на всіх землях України та поза ними”. Це був також час найширшої розбудови лав УПА та підвищення боєздатності її формувань.

Підсумки 1944 р. були частково підведені Р.Шухевичем у зверненні від 1 січня 1945 р. “Командири і бійці УПА”. В ньому зазначалось, що 1944 р. був другим роком існування УПА, коли вона витримала “велику життєву пробу”: перехід німецько-совєтського фронту. “Тарас Чупринка” особливо підкреслив, що не справдились песимістичні побоювання і ворожі сподівання, що УПА потерпить “повну поразку” під час переходу фронтів, що більшовикам вдасться “прочистити терени від ворожого елементу”, тобто від українських повстанців і підпільників.

Головний Командир УПА оптимістично розцінював перспективи визвольного руху, бо, за його словами, для УПА відпала потреба боротьби на два фронти – проти німців і більшовиків, – а тому є можливість зосередити всі сили повстанців на фронті проти совєтів, а звідти “є надія на виграну” боротьбу.

Р.Шухевич також відмітив, що в 1944 р. УПА не тільки успішно протистояла спробі більшовиків “збройною силою ліквідувати УПА”, але й за цей час загартувалась, “навіть чисельно і матеріально зросла”. Виходячи з цього, Головний Командир УПА висловив впевненість, що у 1945 р. ніхто з вояків повстанської армії не захитається, не зламається, не складе зброї доти, доки з переможною піснею не пройде “вулицями вільного українського Києва”[73].

---

[72] Протокольний запис засідання Центрального Проводу ОУН [кінець жовтня – початок листопада 1944 р.] // Дзьобак Володимир. Вказана праця. – С.246-265.

[73] Кентій А.В. Українська повстанська армія в 1944–1945 рр. – К., 1999. – С.165.

1944 р. характерний ще й тим, що в цей час Р.Шухевич вперше потрапив в поле зору більшовиків. У проекті листа першого секретаря ЦК КП(б)У М.Хрущова "Про становище в Рівненській і Волинській областях УРСР" (березень 1944) на ім'я Й.Сталіна стосовно проекту постанови Державного комітету оборони СРСР про "Спеціальні заходи по західним областям України" зазначалося, що "загальне керівництво бандами здійснює заступник Степана Бандери – Максим Рубан, а військове (командир УПА) – Клим Савур (дійсне прізвище Шухевич – син львівського адвоката)"[74].

Хоч з цього документа видно, що більшовики не мали ще вичерпної інформації про займані Р.Шухевичем посади у лавах українського визвольного руху і плутали його з "Климом Савуром", командиром УПА – Північ, але з цього часу "Тарас Чупринка" став об'єктом постійної уваги з боку НКВС – НКДБ. Більш широкі відомості про нього вперше дав совєтам відомий діяч ОУН М.Степаняк ("Сергій"), арештований влітку 1944 р.

Свідчення М.Степаняка та захоплені деякі документи УҐВР, які потрапили до рук більшовиків, дали їм змогу об'єктивно оцінити роль і місце Р.Шухевича в українському визвольному русі. Крім того, совєтським органам держбезпеки стало відомо про активну діяльність й інших чільних діячів ОУН. Отож, 12 листопада 1944 р. нарком держбезпеки УРСР С.Савченко, перебуваючи у Львові, затвердив оперативний план "Бєрлоґа" ("Барліг"), спрямований на розшук і ліквідацію членів Проводу ОУН і особисто Р.Шухевича, а 31 жовтня 1945 р. на нього була заведена розшукова справа "Вовк"[75]. Від цього часу "Тур" постійно перебував під прицілом совєтських спецслужб.

Завершення війни у Європі і капітуляція Німеччини у травні 1945 р. витворили нову політичну ситуацію на європейському континенті, яка, з одного боку, сприяла піднесенню міжнародного авторитету Совєтського Союзу, а з іншого – вела до ймовірного конфлікту його з колишніми союзниками по антигітлерівській коаліції.

На закінчення війни Головна Команда УПА відреагувала зверненням "Тараса Чупринки" в травні 1945 р. до "Бійців і

[74] Проект листа М.Хрущова ЦК ВКП(б) товаришу Сталіну Й.В. "Про становище в Рівненській та Волинській областях". Березень 1944 р. – ЦДАГО України, ф.1, оп.23, спр.703, арк.1-19.

[75] Постанови Наркома держбезпеки УРСР С.Савченко про затвердження оперативного плану "Бєрлоґа" та заведення розшукової справи "Вовк". 12 листопада 1944 р., 31 жовтня 1945 р. – ГДА СБУ, Ф.65, спр. С-9079, т.1, арк.1; ф.65, спр. 18756, арк. 1

Командирів Української Повстанської Армії!". В ньому наголошувалося, що великий вклад в перемогу над Німеччиною внесли українські повстанці, котрі не допустили нацистів використати українську землю "для своїх загарбницьких цілей", не дозволили їм грабувати українські села і вивозити людей до Німеччини. У боротьбі з німцями, УПА "зорганізувалася і пройшла першу бойову школу".

Далі Головний Командир наголосив, що після розгрому Німеччини "вернувся і розгосподарився на Україні ще гірший окупант – Росія", але "український народ і тепер не скапітулював перед наступаючим ворогом". Оцінюючи міжнародне становище, яке склалося після війни, "Тарас Чупринка" вважав, що "революційні рухи поневолених народів та протиріччя між західними держа-вами і СРСР зростають", а це "створює сприятливі умови для нашої дальшої боротьби і наближає момент розвалу СССР"[76].

Незабаром, в липні 1945 р. Президія УГВР і Головна Команда УПА оприлюднили два звернення: до українських вояків закордоном та українців на чужині. Ці документи, на думку їх авторів, мали стати мобілізуючим чинником і закликати всіх українців закордоном, які поділяли самостійницькі ідеали, "станути єдиним спільним фронтом за велике спільне діло, за відбудову Української Самостійної Держави"[77].

Мир, який запанував у Європі після розгрому Райху, давав можливість совєтській владі зосередити переважаючі сили для придушення антикомуністичних національно-визвольних рухів народів Балтії та України. Вже 24 липня 1945 р. Політбюро ЦК КП(б)У ухвалило відповідну постанову. Вона, зокрема, вимагала від відповідних чинників до 1 серпня поточного року розробити "по кожному району і області конкретні плани повної ліквідації" формувань ОУН і УПА, створити спеціальні військові групи з працівників НКВС, військовослужбовців внутрішніх і прикордонних військ для переслідування і знищення повстанських груп і відділів[78].

---

[76] Звернення Головного Командира УПА "Тараса Чупринки" "Бійці й Командири Української Повстанської Армії"//Мірчук Петро. Українська Повстанська Армія. 1942–1952. Репринтне відтворення видання 1953 року (Мюнхен). Книгозбірня "Просвіти". – Львів, 1991. – С. 287-289.

[77] Звернення Президії УГВР і Головної Команди УПА "Дорогі Брати і сестри! Українські Селяни, Робітники, Трудова Інтеліґенціє! Українці на чужині! // Мірчук Петро. Українська Повстанська Армія. 1942 – 1952. Репринтне відтворення видання 1953 року (Мюнхен). – Львів, 1991 р. – С. 49-55.

[78] Постанова Політбюро ЦК КП(б)У "Про ліквідацію залишків банд українсько-німецьких націоналістів в західних областях УРСР. 24 липня 1945 р. // Літопис УПА. Нова серія, том 3. Боротьба проти УПА і націоналістичного підпілля: директивні документи ЦК Компартії 1943–1959. – Київ – Торонто, 2001. – С.169-174.

Однак до таких дій сили визвольного руху виявилися підготовленими. Вже в кінці 1944 р. на підставі вказівок Проводу ОУН і Головної Команди УПА, командуванням УПА – Захід та УПА – Північ стала проводитись реорганізація повстанських формувань у бік їх мобільності, переходу з регулярно-військових форм збройної боротьби на бойово-партизансько-диверсійні форми дій, спрямування бойових ударів повстанців і підпільників проти ворожих опорних пунктів та їх керівників[79].

Завдяки здійсненим заходам повстанські курені та сотні розчленовувались на чоти та рої, які вміло укривалися від ворога, а потім миттєво об'єднуючись, наносили по ньому раптові і несподівані удари. Така тактика помітно збентежила більшовиків і 27 листопада 1945 р. Політбюро ЦК КП(б)У було змушене визнати, що формування ОУН і УПА "не вступають у відкритий бій і, діючи із засідок, посилили свою терористичну і диверсійну діяльність", "звернули особливу увагу на виявлення і знищення аґентури органів НКВС і НКДБ"[80].

Не дивлячись на значні зусилля, совєтській владі не вдалося у 1945 р. досягти якихось помітних успіхів у боротьбі з ОУН і УПА. В інформації політичного управління Прикарпатської військової округи від 28 грудня 1945 р. до ЦК КП(б)У, підписаній полковником Л.Брежнєвим, повідомлялося про нові факти бойових дій українських повстанців "в областях і районах округи" в жовтні – листопаді поточного року. При цьому підкреслювалось, що повстанці використовують тактику раптових нападів, намагаються атакувати великі населені пункти й райцентри[81].

А у звіті Управління прикордонних військ Української округи за час з 1 липня 1945 р. по 1 січня 1946 р. повідомлялось, що сили ОУН і УПА "за останні два місяці звітнього періоду на ділянці округи розгорнули активну диверсійно-терористичну діяльність"[82].

---

[79] Кентій А.В. Українська повстанська армія в 1944–1945 рр. – К., 1999. – С. 162.

[80] Постанова Політбюро ЦК КП(б)У "Про додаткові заходи боротьби з українсько-німецькими націоналістами у західних областях УРСР". 27 листопада 1945 р.// Літопис УПА. Нова серія, том 3. Боротьба проти УПА і націоналістичного підпілля: директивні документи ЦК Компартії України. 1943–1959. – Київ – Торонто, 1999. – С. 174-177.

[81] Інформація політуправління Прикарпатського військового округу про бойову діяльність формувань УПА і підпілля ОУН, стан і заходи боротьби з ними в листопаді – грудні 1945 р. 28 грудня 1945 р.// Літопис УПА. Нова серія, том 4. Боротьба проти УПА і націоналістичного підпілля: інформаційні документи ЦК КП(б)У, обкомів партії, НКВС – МВС, МДБ –КДБ. 1943–1959. Книга перша: 1943 –1945. – Київ – Торонто, 2002. – С.499.

[82] Кентій А.В. Нарис боротьби ОУН–УПА в Україні (1946–1956 рр.). // Інститут історії України НАН України. – К., 1999. – С.11.

З свого боку, не перебільшуючи досягнутих результатів і усвідомлюючи реальні труднощі боротьби з тоталітарним режимом, Головний Командир УПА оптимістично оцінював підсумки бойової діяльності повстанської армії. У святковому наказі з нагоди Різдва і Нового 1946 року (грудень 1945 р.) Р.Шухевич наголосив, що у 1945 р. "УПА вперше поміряла свої сили з окупантом України в умовах миру, коли здавалося б, що наші повстанчі сили ні одного місяця не зможуть встояти проти ворога, що зумів вибороти собі перемогу з такою мілітарною силою як Німеччина".

На думку "Тараса Чупринки", найвищим досягненням УПА у 1945 р. було те, що повстанська армія "зуміла уникнути вирішального удару НКВД, мистецьки маневруючи та розчленовуючись на невеликі бойові групи та гуртуючись в більші одиниці". У цьому ж році УПА здійснила рейди до Польщі, Чехословаччини та Румунії, пропагуючи ідеї українського визвольного руху. Висловлюючи непохитну віру у перемогу справи, за яку бореться УПА, Р.Шухевич, звертаючись до своїх бойових побратимів, підкреслив, що "бій, який ви ведете – нещадний бій на життя і смерть"[83].

І дійсно, боротьба ОУН і УПА з комуністичним тоталітарним режимом носила безкомпромісний характер і могла закінчитись лише перемогою однієї сторони і знищенням іншої. В умовах фактичної ізоляції українського визвольного руху на міжнародному відтинку, совєтська влада мала можливість кинути проти свого противника переважаючі сили і застосувати будь-які способи, форми і методи боротьби, мало турбуючись про їх законність чи правову обґрунтованість та про міжнародну опінію.

1945 рік був для Р.Шухевича пам'ятним ще й з кількох причин. По-перше, з його ініціативи в ніч з 28 лютого на 1 березня 1945 р. на шосе Львів – Тернопіль, в одному з хуторів Козівського району Тернопільщини, відбулася зустріч членів Проводу ОУН Д.Маївського та Я.Бусела з двома офіцерами органів держбезпеки С.Каріним–Даниленком та А.Хорушуном, котрі маскувалися під співробітників совєтської адміністрації. Ці переговори тривали п'ять годин, але не дали позитивних результатів[84]. Та й, мабуть, сам "Тур" не покладав на них особливих надій.

---

[83] Кентій А.В. Українська повстанська армія в 1944–1945 рр., – С.187.

[84] Вєдєнєєв Д.В., Биструхін Г.С. "Повстанська розвідка діє точно й відважно...". Документальна спадщина підрозділів спеціального призначення ОУН та УПА. 1940–1950-ті роки. // Національна академія Служби безпеки України. Український інститут військової історії. – К., 2006. – С.106.

Доцільність таких контактів випливала, на нашу думку, з потреби пересвідчитись у неможливості компромісів з тоталітарним режимом і необхідності акцентування уваги всіх ланок визвольно-революційного руху на нещадній боротьбі з ним. Не останню роль відігравала й та обставина, що в керівному середовищі УГВР, ОУН і УПА були обґрунтовані побоювання щодо перспектив українських національних інтересів в разі перемоги західних країн у війні з Совєтським Союзом.

По-друге, Р.Шухевич нелегко переніс загибель у грудні 1945 р. свого найближчого соратника і однодумця, політреферента Проводу ОУН Д.Маївського при спробі перейти кордон Чехословаччини з англо-американською зоною окупації Німеччини. "Тарас" йшов туди поряд з шефом ГВШ УПА Д.Грицаєм для переговорів з С.Бандерою та інформування ЗП УГВР про події в Україні.

У протиборстві з ОУН і УПА більшовики не обмежувались проведенням класичних військових операцій і здійсненням оперативно-розшукових заходів по лінії НКВС – НКДБ. В їх арсеналі були й витончені за сутністю та формою провокаційні дії: виклик на допит в органи НКВС – НКДБ прихильних до українського визвольного руху осіб з тим, щоб на них впала підозра у "співпраці" з "совєтами" з боку Служби безпеки ОУН; діяльність так званих "спецгруп", які під виглядом боївок ОУН і УПА тероризували і знищували мирне населення, щоб провина за це падала на учасників визвольного руху.

Брутальним слід визнати ставлення совєтської влади й до родин українських повстанців і підпільників та прихильників українського визвольного руху, які за надуманими звинуваченнями засуджувались на тюремне ув'язнення та висилались на тривале поселення у північні і східні райони Совєтського Союзу. Ця лиха доля не обійшла й родину Головного Командира УПА. 7 вересня 1940 р. була заарештована його сестра Наталія Шухевич, яку в січні 1941 р. на процесі 59 членів ОУН у Львові засудили на 10 років каторжних робіт та 5 років заслання. Між 26 і 28 червня 1941 р., при відступі червоних військ із Львова, в тюрмі був закатований молодший брат Р.Шухевича – Юрій. 17 липня 1945 р. за ґратами опинилася дружина "Тараса Чупринки" Наталія Шухевич–Березинська, котру після тривалих і принизливих допитів разом з її матір'ю відправили на заслання. Їх діти – син Юрій та донька Марія – потрапили до дитячих будинків. Жорстоко розправилась совєтська влада й з батьками Р.Шухевича – Йосипом (1879 – 1948) та Євгенією (1883 – 1956),

котрі були вислані у східні області і там померли від злиднів та хвороб.

Як згадувала зв'язкова Проводу ОУН "Бистра" (Ірина Савицька-Козак), Р.Шухевич болісно зреагував на вістку про репресії щодо його родини, "прийняв цей удар мужньо. Але змінився на очах". Враховуючи обставини, він, за словами "Бистрої" заборонив наступ на тюрму з метою визволити родину"[85].

Не зумівши подолати опір ОУН і УПА впродовж 1945 р., тоталітарний режим налаштовувався досягти цієї мети в наступному році, коли планувалися вибори до Верховної Ради СРСР. У них вперше взяли участь й мешканці західних областей України. Підготовка і проведення виборчої кампанії, якій Москва надала величезного політичного значення, мали стати й початком нового наступу більшовиків на позиції визвольного руху.

На цей раз Кремль відверто пішов на залучення до боротьби з ОУН і УПА значних сил Червоної армії, дислокованих у Львівській та Прикарпатських округах. Так, в директиві політуправління ПрикВО, надісланої на початку січня 1946 р. до політичних відділів армій, зазначалося, що "військам округи поставлене завдання ліквідувати залишки ОУН і УПА на території Станіславської, Тернопільської і Чернівецької областей". У січні – лютому 1946 р. на території західних областей України було розгорнуто 3500 гарнізонів регулярних військ, кожен не менше 20 вояків. Крім того, створювались мобільні армійські групи[86]. І це не рахуючи частин внутрішніх і прикордонних військ, особового складу органів НКВС – НКДБ.

Коли перший секретар ЦК КП(б)У М.Хрущов отримав повідомлення про активізацію українських повстанців, спрямовану на зрив виборів, то 8 лютого 1946 р. він дав вказівки першим секретарям обкомів партії, начальникам обласних управлінь НКВС – НКДБ "паралізувати дії" ОУН і УПА і "забезпечити нормальний хід виборчої кампанії"[87]. Так розпочалася безпрецедентна по масштабах і залучених силах акція більшовиків проти українського визвольного руху.

Особливо важким був період від січня до квітня 1946 р., характеризований у працях дослідників історії ОУН і УПА як

---

[85] Козак Ірина. З політичного і людського профілю генерала "Тараса Чупринки"// Літопис Української Повстанської армії. Том 45. – Торонто – Львів, 2007. – С.365.

[86] Кентій А.В. Нарис боротьби ОУН-УПА в Україні (1946 – 1956 рр.). – К., 1999. – С.12.

[87] Там само. – С.13.

"велика блокада". Зимові умови ускладнили маскування повстанських відділів, помітно обмежили їх маневреність. За даними Л.Шанковського, в цей час відбулося 1500 боїв і зіткнень повстанців з противниками. Втрати більшовиків склали 15 тис. чоловік, відділи УПА недорахувалися майже 5 тис. вояків[88].

Помітна перевага в силах і засобах дозволила совєтам завдати потужного удару своєму противнику. Вже в лютому 1946 р. на спеціальній нараді у Львові М.Хрущов заявив, що УПА , яка до того була масовою повстанською організацією, "впала безнадійно і не підніметься"[89]. А в інформаційному повідомленні ОУН "Становище ОУН в Карпатському краї" говорилося: "найсильніший удар було нанесено ОУН і УПА в період з 11.01.1946 р. по 10.IV.1946 р., коли загони МВД заблокували усі села західних областей України. В цей період УПА понесла основні втрати і з цього моменту перестала бути як бойова одиниця"[90].

Звичайно, дії більшовиків помітно підірвали боєздатність повстанських відділів, призвели до розпорошення сил, втрат матеріальної частини та особового складу, але дух повстанців і підпільників не був зламаний. На висоті виявилося й керівництво визвольного руху, котре в стислий термін зуміло усунути негативні наслідки "великої блокади". Вже 22 квітня 1946 р. провідник Карпатського краю ОУН "Роберт" (Я.Мельник) в своїй директиві зажадав від підлеглих йому підпільних осередків ОУН і відділів УПА "відкинути "політику" дрібних авантюр і екстремістську революційну фразу і зайнятися довготривалим упорядкуванням нашої розладнаної і зруйнованої тут і там структури", "зібрати сили" і "зберігти організаційні сили, які залишилися"[91].

А в липні 1946 р. з'явилася "Відозва Головного Командира до УПА". В ній підкреслювалось, що від "зими йде велетенський, майже безперервний натиск ворога на українське підпілля та його збройні частини – УПА" і що "не було оселі в теренах, обнятих революційним рухом, де не стаціонував би гарнізон ославлених "внутрєнних войск НКВД" для "боротьби з бандитизмом". Характеризуючи дії більшовицького керівництва, Р.Шухевич наголосив, що воно прагне "змогти вже раз зголосити Сталіну, що українське повстання подавлене".

---

[88] Шанковський Лев. Історія Українського Війська. Друге доповнення видання. – К., 1991. – С.135.

[89] Кентій А.В. Нарис боротьби ОУН – УПА в Україні (1946–1956 рр.). – К., 1999. – С.16.

[90] Там само. – С.14.

[91] Там само – С.15-16.

Визнавши, що в бойових діях "деякі відділи втратили навіть половину свого складу", "Чупринка" зазначив, що "весь період від зими по сьогоднішній день видержала УПА з честю" і що "в цій безприкладній боротьбі УПА перейшла всі сподівання, які на неї поклав народ і революційний Провід – Українська Головна Визвольна Рада".

Разом з тим, аналізуючи міжнародні відносини в світі, Р.Шухевич дійшов висновку, що конфлікт між совєтським і англо-американськими блоками не вийшов "поза рамці дипломатичних зударів" і що обидві сторони не виходять "ще зі стану "збройного мира". А тому, на його думку, більшовики використають мирний час "для нищення свого партизанського внутрішнього ворога – української національної революції".

Виходячи з обставин, що склалися в світі та в Україні, Головний Командир УПА вважав необхідним для збереження відпорності визвольного руху здійснити "переорганізування революційних сил" за зразком Армії УНР, яка після 1919–1920 рр. "форми широкої повстанської боротьби" замінила формами "підпільно-конспіративних" дій. До таких кроків, на його думку, кликав і досвід УВО, ОУН, які майже 25 років діяли у підпіллі.

Аргументуючи необхідність тактичних змін або "перестановки сил", Р.Шухевич відмітив, що це лише "момент переходу з одних форм боротьби в другі". Він висловив глибоку впевненість в тому, що вояки УПА, "незламні бійці-герої", засвоять "нові зразки бою з ворогом", будуть "негайними блискавичними ударами" вдаряти ворога там, "де він того ніяк не надіється"[92].

І наступний час виправдав зазначені вище сподівання Головного Командира УПА. Проведена ним реорганізація форм і методів боротьби ОУН і УПА незабаром дала відчутні результати: совєтські джерела зафіксували активізацію сил визвольного руху та підтвердили їх вміння виходити з-під ударів органів і військ МВС. Вже 8 серпня 1946 р. в інформації партійних чинників на ім'я другого секретаря ЦК КП(б)У Д.Коротченка зазначалося: "зміна методів боротьби українсько-німецьких націоналістів – відхід в глибоке підпілля, індивідуальний терор і дії дрібними групами в 3-4 людини із засідок – поки не знайшли змін в діях наших органів в боротьбі з бандами ОУН–УПА. Військові операції з огляду слабкої підготовки у більшості своїй проводяться

---

[92] Відозва Головного Командира до УПА. Липень 1946 р.// Мірчук Петро. Згадана праця. – С.310-312.

безрезультатно"[93]. 14 вересня 1946 р. партійні чинники знову констатували: "Органи МВС, МДБ, внутрішні і прикордонні війська до цих пір не перебудували свою роботу від активних військових операцій на глибоку агентурну розробку оунівського підпілля. Більшість бандпроявів залишається не розкритими, відповідні заходи не організуються і бандити відходять безкарно"[94]. А міністр внутрішніх справ СРСР С.Круглов піддав нещадній критиці дії внутрішніх військ МВС в західних областях України за низькі результати їхньої бойової діяльності у боротьбі з українськими повстанцями за період з 1 серпня по 15 вересня 1946 р.[95]

У 1946 р., завдяки заходам Головної Команди УПА щодо переведення повстанських відділів на форми боротьби у збройному підпіллі, силам визвольного руху вдалося в цілому зберегти свою відпорність, мінімізувати втрати і вистояти у виснажливому двобої з тоталітарним режимом. Більш того, як свідчать дані МВС УРСР, чисельність українських повстанців за період з 1 квітня 1946 р. по 1 січня 1947 р. збільшилась з 3735 до 4456 вояків. Зросла і кількість бойових одиниць: з 479 до 530[96].

Безперечно, що у проведенні до життя зазначених вище заходів була велика заслуга Р.Шухевича, котрого ще 9 лютого 1946 р. УГВР своєю постановою підвищила до ступеня генерал-хорунжого[97]. Разом з тим, Головний Командир УПА був свідомий того, що боротьба сил визвольного руху з совєтським тоталітарним режимом в наступні роки буде не тільки важкою, а ще й тривалою. А для цього необхідно буде як продовжити розбудову підпільних структур ОУН і УПА та забезпечити їх просування у східні області України, так і звернути увагу на консолідіцію українських самостійних сил закордоном, на усунення розбіжностей, які виникли між С.Бандерою, його оточенням та

---

[93] Інформація відділу ЦК КП(б)У про хід боротьби з українсько-німецькими націоналістами в західних областях УРСР за станом на 1 серпня 1946 р. 8 серпня 1946 р.// Літопис УПА. Нова серія. Том 5. Боротьба проти УПА і націоналістичного підпілля. Інформаційні документи ЦК КП(б)У, обкомів партії, НКВС – МВС, МДБ – КДБ. 1943–1959. Книга друга: 1946–1947. – Київ – Торонто, 2002. – С.169.

[94] Довідка відділу ЦК КП(б)У про стан боротьби з бандами ОУН–УПА на території західних областей УРСР. 14 вересня 1946 р. – Там само. – С. 203-204.

[95] Кентій А.В. Нарис боротьби ОУН – УПА в Україні (1946–1956 рр.).– С. 21.

[96] Там само. – С.24,41.

[97] Постанови Української Головної Визвольної Ради про нагородження Хрестами Заслуги вояків УПА та цивільних осіб – учасників української національно-визвольної революційної боротьби – і про підвищення у військових ступенях вояків УПА. 9 лютого 1946 р.// Літопис Української Повстанської Армії. Том 9. Українська Головна Визвольна Рада. Документи, офіційні публікації, матеріяли. Книга друга: 1946–1948. – Торонто, 1982. – С.143.

керівництвом революційного підпілля в Україні після III Надзвичайного Великого Збору ОУН (серпень 1943 р.).

Як показав на допиті в МДБ В.Кук, Р.Шухевич ще в 1945 р. висловив думку про доцільність визначитись з тим, як налагодити зв'язки керівництва визвольно-революційного руху в Україні з С.Бандерою, котрий перебував в англо-американський зоні окупації Німеччини. "Тур" говорив, що йому важко "керувати ОУН і УПА одночасно", а тому він бажав би "всю увагу зосередити на керівництві УПА", а С.Бандері "запропонувати очолити всю організацію", тобто ОУН. За словами В.Кука, з такою пропозицією Р.Шухевич наприкінці 1945 р. направив до С.Бандери представників Проводу ОУН в Україні Д.Маївського і Д.Грицая, котрі, як відомо, загинули при спробі перетнути кордон між Чехословаччиною та Західною Німеччиною.

Однак, за твердженням В.Кука, ситуація у відносинах Проводу ОУН в Україні з С.Бандерою до кінця так і не прояснилася і що "Бандера не признавався "проводом" в якості керівника Організації". І коли йшла мова про можливий перехід Р.Шухевича за кордон, то Провід ОУН "уповноважив його виступати так як керівник всієї організації, а не як підпорядкована Бандері особа"[98].

У березні та влітку 1946 р. через спеціального посланця "Славека" ("Славка") "Тур" отримав від С.Бандери низку конфіденційних документів, з яких, мабуть, дізнався про створення Закордонних частин ОУН та про бажання зібрати черговий Великий Збір ОУН.

В свою чергу, він у серпні 1946 р. відправив до Німеччини з листом та усними інформаціями для С.Бандери зв'язкову Проводу ОУН "Бистру" (І.Савицька). В особистій записці до "Друга Провідника" Р.Шухевич писав: "все, що подасть др[уг] Бистра, прошу брати, як передане мною особисто". Водночас Р.Шухевич через "Бистру" передав не встановленій особі, яку називав "Друже", записку, в якій просив його уможливити зустріч своєї зв'язкової з "провідником Бандерою", наголошуючи, що "справа дуже важна і пильна". Проте І.Савицькій дуже важко дався шлях на Захід, куди прибула наприкінці 1946 р.

Не торкаючись всіх питань, які керівник національного підпілля в Україні ставив перед С.Бандерою, можна лише зауважити, що найголовніші з них стосувалися долі постанов

---

[98] Протокол допиту МДБ Кука Василя Степановича. 28 травня 1954 р. – ГДА СБУ, ф.13, спр.372, та 54, арк. 40-41.

III Надзвичайного Великого Збору ОУН, які критично сприймалися С.Бандерою та його найближчим оточенням.

Як показав на допитах в МДБ УРСР колишній емісар С.Бандери В.Дишкант, в листі, який "Бистра" передала провіднику ЗЧ ОУН від "Тура", останній зауважив, "що не заходить потреба скликувати Великий Збір Організації Українських Націоналістів (Б), бо постанови III Великого Збору є актуальні і не потребують ніякої зміни чи коректури"[99].

Глибоко переконаний в доцільності й актуальності прийняття постанов III Надзвичайним Великим Збором ОУН, визнаючи УГВР найвищим політичним представництвом і керівництвом "українського визвольного самостійницького руху", Р.Шухевич, разом з тим з повагою ставився до С.Бандери, стремів до усунення суперечностей між ЗЧ ОУН та Проводом ОУН в Україні та шукав шляхи для консолідації всіх українських самостійницьких сил.

Свою офіційну позицію із згаданих питань "Тарас Чупринка" виклав 25 вересня 1947 р. у "Заяві Головного Командира Української Повстанської Армії". Найперше він відмітив "велику організаційну роль, яку відіграла ОУН, керована Степаном Бандерою, в процесі творення і росту УПА", відзначив великий внесок ОУН(Б) у скріплення "своїми високоідейними кадрами" УПА, в захисті її від нападів "з боку національних ворогів України".

Разом з тим Р.Шухевич наголосив, що УПА "стала виразно всенаціональною силою" і виступила ініціатором створення УГВР. Від липня 1944 р., підкреслив він, УПА підпорядковується УГВР "в політичній і в організаційно-персональній площинах".

Головний Командир УПА висловив надію, що оголошена від імені УПА заява принесе українській еміґрації, як старій, так і новій, повну ясність з порушених питань і дозволить "стати понад вузько партійні суперечки" і гідно репрезентувати український народ перед зовнішнім світом, йтиме разом з ним у боротьбі за створення УССД[100].

Цей документ, на нашу думку, цікавий тим, що він фактично заперечував прагнення С.Бандери претендувати на одноосібне керівництво революційно-визвольною боротьбою в Україні і закликав усі українські самостійницькі сили приймати Платформу УГВР і в такий спосіб об'єднуватися на ґрунті загальнонаціональних інтересів, уникаючи міжнаціональних та міжфракційних суперечок.

---

[99] Свідчення Дишканта Василя Мартиновича. 17.01. – 22.02.1949 р. – ЦДАГО України, ф.263, спр.№ 69258, т.5, арк. 119.

[100] Заява Головного Командування Української Повстанської Армії. 25 вересня 1947 р.// Мірчук Петро. Згадана праця. – С.313-315.

Хоч в 1946 р. ОУН і УПА витримали шалений наступ переважаючих сил тоталітарного режиму, проте кадрові втрати визвольного руху були відчутними. Як показала на допитах у МДБ УРСР зв'язкова "Тура" К.Зарицька ("Монета"), масові операції совєтів влітку і восени 1946 р. "поставили оунівське підпілля в складне становище, а особливо стосовно зв'язку і керівництва низовими ланками організації". За її словами, всю зиму 1946/1947 рр. Р.Шухевич "знаходився в с. Княгиничі, не маючи з підпіллям майже жодного організаційного зв'язку". Він уважно читав совєтські політичні видання, слухав радіопередачі із Москви, Великої Британії, США, складав різні аналітичні огляди[101].

Разом з тим, як засвідчив колишній керівник Рогатинського окружного проводу ОУН "Шпак" (З.Благий), у грудні 1946 р. "Тур" особисто розробив інструкцію проводу ОУН під умовною назвою "ОСА". Цей документ орієнтував революційне підпілля на активізацію діяльності у випадку збройного конфлікту між колишніми союзниками по антигітлерівській коаліції. У ньому перед підпільними структурами ОУН ставились завдання організації терористичних дій проти партійно-совєтського активу та захоплення влади на місцях після поразки Совєтської армії[102].

Звичайно, ми знаємо, що Р.Шухевич мало вірив у ймовірність війни між західними країнами і Совєтським Союзом у найближчі роки, але як керівник революційного підпілля він мусив рахуватися з такою можливістю. Крім того, зазначена вище інструкція мала відіграти роль мобілізуючого чинника для членів ОУН, накреслити перед ними перспективи боротьби за УССД.

Не зумівши шляхом масових військових операцій знищити основні сили революційного підпілля, совєти посилили увагу до оперативно-розшукової роботи і проникненню своєї аґентури в керівні ланки визвольного руху. Москва критично оцінювала результати дій органів держбезпеки УРСР і була налаштована помітно активізувати цю діяльність. 8 жовтня 1946 р. заст. міністра внутрішніх справ СРСР В.Рясний зажадав від МВС УРСР інформацію про результати реалізації плану "Бєрлоґа" ("Барліг") щодо Р.Шухевича, М.Арсенича, Р.Кравчука, О.Гасина та В.Кука. При цьому підкреслювалось, що діями лише однієї оперативної групи МВС УРСР зазначений план буде важко виконати. З огляду на становище, Москва пропонувала МВС України активізувати

---

[101] Протокол допиту МДБ заарештованої Зарицької Катерини Миронівни. 30 березня 1948 р. – ГДА СБУ, ф.13, спр.372, т. 16, арк. 60.

[102] Витяг протоколу допиту МДБ одного з діячів оунівського підпілля в Україні. 5 лютого 1949 р. – ГДА СБУ, ф. 13, спр.372, т.9, арк. 225.

роботу щодо викриття і ліквідації керівного підпілля ОУН, створити оперативні групи для розшуку і ліквідації Р.Шухевича, М.Арсенича. Р.Кравчука, О.Гасина та В.Кука. При цьому до кожної групи залучалися рухомий загін військ (50-70 вояків) і окрема спецгрупа[103].

Від цього часу совєтська влада розпочала планомірну і систематичну роботу по виявленню та ліквідації членів Проводу ОУН і головним об'єктом її уваги став Р.Шухевич. Від часу захоплення більшовиками М.Степаняка, О.Луцького, братів Дужих (1944–1945 рр.) органи держбезпеки розпочали збирання відомостей про Головного Командира УПА, його рідних і близьких, з'ясувати місця його перебування, відслідковувати шляхи пересування та лінії зв'язку "Тура".

Разом з тим, Р.Шухевич, хоч і усвідомлював постійно загрозу своєму життю з боку органів держбезпеки, проте він не відсиджувався у бункерах і конспіративних квартирах, а регулярно інспектував структури визвольно-революційного підпілля, зустрічався з їх керівниками, ставив перед ними відповідні завдання. Так, колишній керівник Рогатинського окружного проводу ОУН "Шпак" (З.Благий) на допиті в МДБ УРСР заявив: "Шухевич особисто спілкується з членами Центрального "Проводу" і з цією метою щорічно скликає наради, на яких обговорює питання обставин, стану підпілля і практичної антисовєтської роботи". За його словами, Р.Шухевич через спеціальних і особливо довірених зв'язкових і кур'єрів підтримував регулярний зв'язок з членами Проводу ОУН, котрі, як правило, не знали місця його перебування і передавали пошту його особистим зв'язковим "Монеті" (К.Зарицька) та "Анні" (Г.Дидик)[104].

Сам Головний командир УПА дуже прискіпливо ставився до дотримання встановленого порядку особистих зустрічей. Коли до нього навесні 1946 р. прибув від С.Бандери кур'єр "Славко", то він відмовився з ним зустрітися, заявивши, що не мав інформації про його прибуття і не знає його особисто, а тому

---

[103] Лист заст. міністра внутрішніх справ СРСР генерал-лейтенанта В.Рясного міністру внутрішніх справ УРСР генерал-лейтенанту Т.Строкачу про активізацію викриття та ліквідацію керівного підпілля ОУН. 8 жовтня 1946 р.// Білас Іван. Репресивно-каральна система в Україні 1917–1953. Суспільно-політичний та історико-правовий аналіз. – Либідь – Військо України. У двох книгах. Книга друга. – К., 1994. – с.659-661.

[104] Витяг з протоколу допиту МДБ одного з ватажків оунівського підпілля в Україні. 5 лютого 1949 р. – ГДА СБУ, ф. 13, спр.372, т.9, арк. 212-234.

"не може говорити з ним з організаційних питань". "Тур" через "Монету" прийняв лише пошту від Провідника ЗЧ ОУН[105].

У супроводі бойовиків "Тур" пройшов сотні кілометрів по території Дрогобицької, Львівської, Станіславської і Тернопільської областей. За словами В.Кука, бойова охорона Р.Шухевича нараховувала від 5 до 20 осіб, включаючи бойовиків, зв'язкових та кур'єрів[106].

Існувала й ретельно організована мережа конспіративних квартир Головного Командира УПА. Їх кількість була значною. За даними В.Кука, у серпні 1944 р. Р.Шухевич перебував у с. Улашківці на південь від м. Чорткова, а восени та взимку 1944 –1945 рр. – в Бережанському та Козівському районах Тернопільщини, в околицях сіл Бишки – Потік – Конюхи – Августівка – Жуків – Рай. У с. Августівці він перебував з осені 1944 р. до весни 1945 р. Улітку 1945 р. Головний командир УПА мав криївки в с. Рай. Черговим місцем постою було с. Пуків на Рогатинщині, де Шухевич перезимував із 1945-го на 1946 р. Від жовтня 1946 р. до 21 вересня 1947 р. мешкав у с. Княгиничі Рогатинського району. Звідси місце постою було перенесено у Комарнівський район на Дрогобиччині у с. Грімне. Ця криївка проіснувала до осені 1947 р. Зиму 1947–1948 рр. Р.Шухевич провів у Львові, в будинку на вул. Кривій. Від весни 1948 р. до загибелі Головний командир УПА перебував у с. Білогорща[107]. За словами вже згадуваного З.Благого, Р.Шухевич в зимовий час, звичайно, переховувався в населених пунктах поблизу шосейних шляхів або залізничних магістралей. При цьому він, як правило, перебував один, а його зв'язкові і бойовики охорони розміщувалися десь поряд, маючи заздалегідь вказівки про місця зустрічі з "Туром"[108].

1947 рік розпочався черговим потужним наступом більшовиків на позиції ОУН і УПА у зв'язку з підготовкою виборів до Верховної ради УРСР. Знову гарнізони внутрішніх військ МВС і частин Совєтської армії обсадили тисячі населених пунктів західних областей України. За період з 1 січня по 20 березня 1947 р. совєти провели 12268 операцій проти збройного підпілля ОУН, втрати якого склали 966 чоловік вбитими та 1478 захоп-

---

[105] Протокол допиту МДБ Зарицької Катерини Миронівни. 30 березня 1948 р. – ГДА СБУ, ф.13, спр.372, т.16, арк. 66.

[106] Кук Василь. Генерал-хорунжий Роман Шухевич. Головний Командир Української Повстанської Армії. – Львів, 2005. – С.51.

[107] Там само. – С.54-71.

[108] Витяг з протоколу допиту одного з ватажків оунівського підпілля в Україні. 5 лютого 1949 р. – ГДА СБУ, ф.13, спр 372, т.9, арк. 212-234.

леними в полон. Найбільших успіхів більшовики домоглися на Волині – Поліссі, де їм вдалося ліквідувати 79 відповідальних працівників ОУН на ПЗУЗ. Серед найвідчутніших втрат підпілля була загибель референта СБ і члена Проводу ОУН М.Арсенича[109].

Хоч "Михайло" не належав до ближчого оточення Головного Командира УПА, але це був дуже авторитетний діяч ОУН і знайти йому заміну на посаді референта СБ Проводу ОУН було неможливо. А ця ділянка діяльності набувала надзвичайного значення для захисту лав визвольно-революційного руху від проникнення ворожої аґентури.

Втім втрати ОУН і УПА в перші місяці 1947 р. в цілому не були надто значними. Проте найбільшу загрозу для визвольного руху становила активна і широка аґентурно-розшукова діяльність органів МДБ, які в лютому 1947 р. перебрали від МВС завдання боротьби з націоналістичним підпіллям в Україні. Мережа "сексотів" широко оповила терени західного регіону. Так, в інформаційному повідомленні референта СБ Станіславського окружного проводу ОУН Ю.Янишина ("Ромб") за березень 1947 р. повідомлялось: "Сітка сексотів діє акуратно. По території неможливо пройти, щоб після себе не залишити слідів... Зв'язок між сіткою сексотів і працівниками МДБ–МВС організовано виключно добре"[110].

5 квітня 1947 р. Політбюро ЦК КП(б)У ухвалило постанову "Про посилення боротьби з залишками банд українсько-німецьких націоналістів у західних областях УРСР". Цей документ, визнавши "активність українсько-німецьких націоналістів", зажадав від партійних комітетів і органів МДБ максимально посилити боротьбу з ОУН і УПА і забезпечити в найближчі "півтора-два місяці ліквідацію" бойових груп повстанців і "керівних центрів ОУН знизу до верху"[111].

З огляду на перебіг подій і очікувані чергові наступальні дії совєтів, Р.Шухевич, як повідомляла на допиті К.Зарицька, у квітні 1947 р. покинув свій бункер в с. Княгиничі і зі своєю охороною пішов до Рогатинського лісу з метою ознайомитись із станом націоналістичного підпілля та поставити перед повстанцями і

---

[109] Кентій А.В. Нарис боротьби ОУН – УПА в Україні (1946–1956 рр.). – С.38-39.

[110] Там само. – С.39-40.

[111] Постанова Політбюро ЦК КП(б)У "Про посилення боротьби з залишками банд українсько-німецьких націоналістів у західних областях УРСР". 5 квітня 1947 р. // Літопис УПА. Нова серія, т.3. Боротьба проти УПА і націоналістичного підпілля: директивні документи ЦК Компартії України. 1943–1959. – Київ – Торонто, 2001. – С.267-269.

підпільниками завдання подальшої "антисовєтської діяльності". Наприкінці червня 1947 р. "Тур", разом с шефом ГВШ УПА "Лицарем" (О.Гасин), прибули в Дрогобицьку область, де в горах містився Головний Осередок Пропаганди (ГОСП) ОУН на чолі з "Севером" (П.Федун).

Тут він провів нараду із співробітниками ГОСП та поінформував їх з деяких актуальних питань діяльності ОУН і УПА, які перед тим були обговорені з провідником ОУН на ЗУЗ Р.Кравчуком ("Петро") та провідником ОУН Карпатського краю В.Сидором ("Шелест").

За словами К.Зарицької, Р.Шухевич по лінії організаційної роботи вважав необхідним забезпечити надійність зв'язку керівних органів з середніми та низовими ланками підпілля ОУН, приділити увагу збереженню кадрів, особливо СБ, так як остання охороняє організацію від різних провокацій і проникнення до її лав більшовицької аґентури.

Торкаючись внутрішнього життя в Совєтському Союзі, "Тур" відмітив, що комуністична партія посилює свою діяльність на ідеологічному фронті, що економічні плани більшовиків розраховані на підготовку до війни. Він також звернув увагу пропагандистів ОУН на потребу ширше використовувати в своїй роботі міжнародні відносини. Р.Шухевич вважав, що зростаючий конфлікт між західними країнами та Совєтським Союзом буде вирішений тільки війною.

"Тур" також наголосив побажання, щоб ГОСП посилив виховну роботу з членами ОУН та організував розповсюдження націоналістичної літератури, особливо на сході України і серед українців-східняків у західному реґіоні[112]. Після зазначеної наради Р.Шухевич, разом з шефом ГВШ УПА "Лицарем", відійшов у Рогатинські ліси, де була "база для укриття керівного складу підпілля Галичини"[113].

Тут він незабаром отримав неприємну вістку про арешт 21 вересня 1947 р. в м. Ходорів його зв'язкової "Монети" (Катерини Зарицької), хоч спочатку йшлося про її загибель в перестрілці. Ця мужня жінка не дала себе схопити без боротьби і пострілом з пістолета вбила одного з нападників. В особі "Монети", яку він знав по роботі в ОУН ще з початку 1930-х років і по Львівському процесу ОУН 1936 р., Р.Шухевич втратив не тільки близького

---

[112] Протокол допиту МДБ Зарицької Катерини Миронівни. 30 березня 1948 р. – ГДА СБУ, ф.13, спр.372, т.16, арк. 63-65.

[113] Вєдєнєєв Д.В., Биструхін Г.С. Згадана праця. – С.108.

друга, але й талановиту помічницю з питань організаційної роботи та забезпечення зв'язку його з керівними діячами.

В 1947 р., враховуючи необхідність посилення керівництва визвольно-революційним рухом, а також загибель у 1944–1945 рр. двох членів бюро проводу ОУН, Р.Волошина та Д.Маївського, Р.Шухевич призначив В.Кука своїм заступником на керівних посадах в проводі ОУН та УГВР. За словами В.Кука, йому було доручено керувати "Східними краями (ПЗУЗ, Поділля, східні області)"[114].

1947 рік, в якому сили визвольного руху знову витримали потужні удари МДБ – МВС, Головний Командир УПА "Тарас Чупринка" оцінював у цілому як вдалий для українського збройного підпілля. Про це він сказав у своєму святковому наказі від 14 жовтня 1947 р. "Бійці і командири УПА, члени визвольно-революційного підпілля". В ньому насамперед підводились підсумки п'ятирічної боротьби УПА як на "протинімецькому", так і на "протисовєтському" фронтах, яка в цілому характеризувалась як успішна.

Особливо позитивно оцінював Р.Шухевич боротьбу УПА під "більшовицькою окупацією", починаючи з другої половини 1944 р., коли, за його словами, йшлося про те: "бути чи не бути" українському народові". На думку Головного Командира УПА, українські повстанці та підпільники не дозволили "фізично винищити українській народ у передових лавах імперіалістичних фронтів", не дали можливості совєтам "вигнати українське населення на нові каторжні роботи в СРСР", а також зірвали спроби більшовиків "провести повне економічне пограбування народу шляхом загнання селянства в сталінський колгосп".

Більш того, "Тарас Чупринка" вважав, що п'ятирічна героїчна боротьба УПА і визвольно-революційного підпілля – найбільш героїчна доба історії України. Вітаючи повстанців і підпільників з святковим днем УПА, Р.Шухевич був налаштований оптимістично і вважав, що "нові визвольні змагання" завершаться перемогою самостійницьких сил.[115]

Що стосується совєтської сторони, то, аналізуючи перебіг подій за листопад-грудень 1947 р., Управління з перевірки партійних органів ЦК КП(б)У, хоч і відмітило активізацію боротьби

---

[114] Кук Василь. Згадана праця. – С.50.

[115] Святковий наказ Головного Командира Української Повстанської Армії "Бійці і командири УПА, члени визвольно-революційного підпілля!" 14 жовтня 1947 р.// Літопис Української Повстанської Армії. Том 9. Українська Головна Визвольна Рада. Документи, офіційні публікації, матеріали. Книга друга: 1946–1948. – Торонто, 1982. – С. 372 – 374.

з ОУН і УПА, але було вимушене визнати успішні дії українських повстанців у Дрогобицькій, Львівській, Рівненській, Станіславській і Тернопільській областях. Особливу занепокоєність влади викликала ліквідація збройним підпіллям у грудні 1947 р. 13 голів і секретарів сільських рад, 12 кандидатів у депутати місцевих рад і 10 інших совєтських працівників. Отож, невипадково 17 грудня 1947 р. другий секретар ЦК КП(б)У Д.Коротченко надіслав до обласного керівництва телеграму з вказівками посилити боротьбу з ОУН і УПА.[116]

Напружена праця в 1946–1947 рр., дуже часте перебування у підземних сховищах, психічне перевантаження суттєво позначилися на стані здоров'я такої фізично загартованої людини як Р.Шухевич. Вже у червні 1947 р. було організовано медичне обстеження "Тура" у львівського лікаря М.Лотовича. Його діагноз був невтішний: "пацієнт страждає на послаблення серцевих м'язів, катар шлунку, ревматизм суглобів". У 1948–1949 рр. Р.Шухевич із своєю зв'язковою Г.Дидик нелегально пройшов курс лікування на курортах Одеси.[117]

1948 р. не приніс особливих здобутків тоталітарному режимові в його спробах остаточної і повної ліквідації визвольно-революційного підпілля в Україні. Однак сили повстанців і підпільників постійно танули під безперервними ударами МДБ–МВС. Цьому, крім оперативних заходів совєтів, сприяла депортація родин членів ОУН і УПА та їх симпатиків в східні райони СРСР, а також колективізація сільського господарства в західних областях, яка помітно підривала матеріальну базу визвольного руху. До того ж, слід визнати, що боротьба ОУН і УПА фактично не вийшла за межі західного регіону, не мала вона підтримки і на міжнародному відтинку.

За даними визвольного руху, впродовж 1948 р. повстанці і підпільники здійснили 1440 антисовєтських акцій. В той же час, з боку совєтської сторони тільки на території 7 західних областей за січень-квітень 1948 р. було зафіксовано 505 проявів діяльності ОУН і УПА, причому їх кількість постійно зростала: січень – 110, лютий – 111, березень – 128, квітень – 156.[118]

---

[116] Інформація Управління з перевірки партійних органів ЦК КП(б)У про хід боротьби з бандами ОУН–УПА в західних областях УРСР. 26 грудня 1947 р.// Літопис УПА. Нова серія. Том 5. Боротьба проти УПА і націоналістичного підпілля: інформаційні документи ЦК КП(б)У, обкомів партії, НКВС–МВС, МДБ–КДБ. 1943–1959. Книга друга: 1946–1947. – Київ – Торонто, 2002. – С. 501 – 504.

[117] Вєдєнєєв Д.В., Биструхін Г.С. Згадана праця. – С. 109.

[118] Кентій А.В. Нарис боротьби ОУН–УПА в Україні (1946–1956 рр.). – К., 1999. – С. 53.

Хоч за кількістю здійснених антисовєтських акцій активність українського збройного підпілля була значною, але це були переважно акції дрібні за своїм результатом, які не могли захитати тоталітарний режим. В той же час, втрати ОУН і УПА поступово зростали, до того ж влада постійно нарощувала тиск на позиції свого противника. Малосприятливим для українського самостійницького руху залишався й перебіг міжнародних відносин.

За таких обставин раптово на ім'я першого секретаря Львівського обкому КП(б)У І.Грушецького надійшов лист від "Сови" (Я.Музика), котра називала себе "українським підпільником", "членом ОУН". 12 квітня ц.р. згаданий лист був надісланий першому секретареві ЦК КП(б)У М.Хрущову. В ньому "Сова" наголосила, що з останніх відомостей, які Р.Шухевич отримав із-за кордону, "в разі війни між США і СРСР і побіди в ній США Україна не буде могти стати самостійною державою, а буде прямо певного рода колонією США". А така "розв'язка справи", підкреслила "Сова", "не іде по лінії політики ОУН", зокрема, тої частини ОУН, яка "збройно бореться на українських землях".

З огляду на вищевикладене "Сова" пропонувала організувати зустріч між представниками ОУН і уряду совєтської України, щоб "обмінятися думками і евентуально спільно з того робити висновки". Водночас в листі зауважувалося, що "урядові УРСР не вдасться знищити ОУН до війни" і що "ОУН має і буде мати симпатії населення". Щодо переговорів, то погоджуючись на них, обидві сторони "мусили б піти на уступки в різних справах з погляду "недалекого майбутнього". Передумовою таких переговорів мала б стати, на думку ОУН, ініціатива уряду УРСР, зокрема, звільнення з тюрми родини Р.Шухевича та декількох "видатніших членів ОУН", припинення "на деякий час винищувальних акцій супроти підпілля, здержання вивозових акцій".[119]

Однак офіційний Київ не відреагував на цей лист, бо чітко дотримувався курсу на знищення українського визвольно-революційного руху.

Навесні 1948 р. Р.Шухевич був занепокоєний тривалими суперечками в керівництві ОУН на ПЗУЗ (Волинь – Полісся) між крайовим провідником "Смоком" – "Чупринкою" (М.Козак) та провідником Східного краю ОУН "Одеса" С.Янішевським ("Далекий", "Юрій"). Останній ще з кінця 1944 р. звинувачував "Смока", котрий в той час був референтом СБ ОУН на ПЗУЗ, у безпідставному знищенні націоналістичних кадрів начебто за

---

[119] Кентій А.В. Нарис боротьби ОУН-УПА в Україні (1946–1956 рр.). – К., 1999. – С. 57 – 58.

підозрою у співпраці з НКВС. Ця справа довгий час розслідувалася референтурою СБ Проводу ОУН і дії "Смока" були в цілому визнані правильними, а "Далекого" закликали до організаційної дисципліни, але він не виходив з конфлікту, продовжуючи ворогувати зі "Смоком".

Тоді "Тур" вирішив направити на ПЗУЗ колишнього політичного референта проводу ОУН Закерзонського краю В.Галасу ("Орлан", "Зенон"). Останній в травні 1948 р. зустрівся в Ілівському лісі недалеко від Львова з Р.Шухевичем. Як показав на допиті в МДБ В.Галаса, він був призначений делегатом Проводу ОУН на територію Волинської і Рівненської областей і отримав завдання ліквідувати конфлікт між "Смоком" та "Далеким", зайнятися підбором кваліфікованих оунівських кадрів на ПЗУЗ, вжити заходів до покращення конспірації структур ОУН і активізувати їх діяльність.

Водночас Р.Шухевич дав вказівки В.Галасі "активізувати оунівську діяльність у північних районах Житомирської і Київської областей" та погодити це питання з "Лемішем" (В.Кук), котрий здійснював загальне керівництво працею ОУН в Східній Україні.[120]

Однак ліквідувати конфлікт на ПЗУЗ виявилося нелегко і лише арешт МДБ у жовтні 1948 р. "Далекого" нормалізував там ситуацію. А після загибелі в лютому 1949 р. "Смока", Василь Галаса обійняв у повному обсязі керівництво діяльністю ОУН на ПЗУЗ.

В середині 1948 р. обидві сторони – самостійники і більшовики – ретельно готувалися до продовження боротьби. 1 червня цього ж року Політбюро ЦК КП(б)У ухвалило розлогу постанову "Про поліпшення масово-політичної роботи, подальший розвиток колгоспного будівництва і ліквідацію залишків банд українсько-німецьких націоналістів у західних областях УРСР". Цей документ мав на меті втягнути в совєтське будівництво через колективізацію сільського господарства українське село і остаточно ліквідувати масову базу визвольно-революційного руху та підірвати його матеріальну базу.

Водночас перед органами МДБ і МВС ставилось завдання активізувати всі форми боротьби з ОУН і УПА, зосередивши основну увагу на "розробці і знищенні членів і функціонерів так

---

[120] Протокол допиту МДБ Галаси Василя Михайловича. 18 липня 1953 р. – ГДА СБУ, ф. 13, спр. 372, т. 2, арк. 38 – 47.

званого "Центрального провода ОУН", а також " виявити і повністю ліквідувати бандгрупи та їх ватажків".[121]

1–15 червня 1948 р. на базі керівника Львівського крайового проводу ОУН "Федора" (З.Тершаковець) Р.Шухевич провів нараду з членами Проводу ОУН за участю "Петра" (Р.Кравчук), "Леміша" (В.Кук), "Лицара" (О.Гасин), "Шелеста" (В.Сидор). На ній було розглянуто два питання: про політичне і міжнародне становище, стан та завдання підпілля ОУН.

Як показав на допиті в МДБ вже згадуваний "Шпак" (З.Благий), по підсумках наради була складена таємна інструкція, яка надсилалась лише членам Проводу ОУН, а вони мали в усній формі довести її зміст до всіх керівних ланок підпілля.

В оцінці міжнародного становища учасники наради виходили з того, що загострення відносин між США і Совєтським Союзом повинно в перспективі привести до війни між ними, а тому український самостійницький рух має бути готовим до захоплення влади в Україні на випадок поразки більшовиків.

Характеризуючи стан визвольно-революційного підпілля, члени Проводу ОУН відмітили нестачу кадрів, здатних вирішувати основні завдання активної збройної боротьби з совєтською владою та вести роботу серед населення західних областей в цьому напрямку. Було відзначено, що підпілля щоденно втрачає найбільш загартовані та перевірені кадри, а поповнення його лав в умовах конспірації та протидії більшовиків йде з великими труднощами. З кожним днем слабшає підтримка ОУН з боку населення, а серед окремих керівних працівників спостерігається падіння "бойового духу", що відмітив сам "Тур".

З огляду на зазначене пропонувалося забезпечити рівномірне розміщення керівних кадрів з тим, щоб охопити всі терени західних областей досвідченими організаторами з високими моральними якостями, здатними вести роботу серед населення і зміцнювати моральний стан учасників визвольно-революційного підпілля. Було також вирішено посилити вимогу до конспірації учасників підпілля.

Особливу увагу було звернуто на зміцнення структур СБ, залучення до них кращих членів підпілля. Місцевим провідникам

---

[121] Постанова Політбюро ЦК КП(б)У "Про поліпшення масово-політичної роботи, подальший розвиток колгоспного будівництва і ліквідацію залишків банд українсько-німецьких націоналістів у західних областях УРСР". 1 червня 1948 р. // Літопис УПА. Нова серія, том 3. Боротьба проти УПА і націоналістичного підпілля: директивні документи ЦК Компартії України, 1943–1959. – Торонто – Київ, 2001. – С. 324 – 340.

заборонялося переміщувати співробітників СБ без дозволу на це їх ділових зверхників. Поряд з цим референти СБ зобов'язувалися інформувати керівників підпілля з питань проникнення в їх середовище аґентури МДБ.

Принципове значення мало вирішення питання про створення легальної мережі ОУН з учнівської та студентської молоді, котра після проходження націоналістичного вишколу мала поповнювати лави революційного підпілля.

Учасники наради зайняли жорстку позицію щодо колективізації сільського господарства: організаторів колгоспів та активістів, а також матеріальну базу таких господарств пропонувалося знищувати, а селян – закликати до активної протидії заходам колективізації.

Члени Проводу ОУН зійшлися на необхідності різко посилити націоналістичну діяльність в східному регіоні Україні: виявити серед членів ОУН жителів цього регіону і надіслати їх туди для роботи; організувати активну пропагандистську роботу серед мешканців східних областей, котрі працюють в західному регіоні, з метою залучення їх до лав ОУН.[122]

Питання, розглянуті і схвалені членами Проводу ОУН 1–15 червня 1948 р., звичайно, мали б зміцнити лави визвольно-революційного підпілля і посилити його відпорність тоталітарному режиму, але останній з кожним днем нарощував зусилля по боротьбі з ОУН і УПА. При цьому більшовики не обмежувались лише силовими акціями проти повстанців і підпільників. Їх постійним об'єктом було й населення західних областей, котре вони у різний спосіб намагалися відвернути від допомоги ОУН і УПА.

В середині літа 1948 р. Бюро Інформації УГВР опублікувало інтерв'ю свого кореспондента з Головою Генерального Секретаріату УГВР "Р.Лозовським". Серед питань, на які давав відповіді Р.Шухевич, особливе значення мало роз'яснення ним причин переходу трьох груп вояків УПА із Закерзоння через територію Чехословаччини до американської зони окупації Німеччини в травні–жовтні 1947 р., так як в колах української еміґрації ширились чутки, що зазначені факти свідчать про згортання збройної боротьби ОУН і УПА.

"Р.Лозовський" категорично відкинув звинувачення у "капітуляції" перед ворогом чи втечі на еміґрацію українських повстанців, а пояснив згаданий перехід неможливістю далі вести

[122] Витяг з протоколу допиту МДБ одного з ватажків оунівського підпілля в Україні. 5 лютого 1949 р. – ГДА СБУ, ф. 13, спр. 372, т. 9, арк. 212 – 234.

боротьбу в Закерзонні через спільні дії польських комуністів і совєтської влади проти ОУН і УПА. При цьому він підкреслив, що "основна частина відділів УПА та революційних кадрів із-за так зв[аної] лінії Керзона літом 1947 р. перейшла до так зв[аної] Української РСР, щоб тут продовжувати свою визвольно-революційну боротьбу за визволення України з-під панування окупантів".

У своєму інтерв'ю Р.Шухевич також наголосив на позиції УГВР, визвольного руху у зв'язку "з посиленням більшовицької колективізаційної акції на західноукраїнських землях", що стало відчутним в 1948 р. При цьому "Р.Лозовський" зауважив, що "український визвольно-революційний рух" бореться проти "більшовицької колгоспної системи" не тільки тому, що вона "є знаряддям варварської економічної й фізичної експлуатації українського селянства", але й з причин того, що "ця система є також засобом політичного підкорення українських селянських мас більшовицькій імперіалістичній кліці".

В останньому випадку мова йшла про те, що керівні кола ОУН і УПА гостро усвідомлювали прямий зв'язок між колективізацією сільського господарства в західному регіоні та продовженням боротьби визвольно-революційного руху з більшовицьким режимом, адже чільні представники останнього вважали, що "при індивідуальному господарстві" українським націоналістам "легше триматися".[123]

Що стосується перспектив визвольно-революційної боротьби, то Р.Шухевич дивився на них з оптимізмом. Він вважав, що хоч більшовики завдали революційному підпіллю "значних утрат у людях", але вони не зуміли "ні розбити нашу підпільну організацію, ні скільки-небудь серйозно підірвати її силу, не добились ніяких результатів на фронті ідейно-політичного поступу на український визвольний рух".

"Р.Лозовський" дав високу оцінку "революційним повстанським кадрам", котрі в "своїй сьогоднішній боротьбі спираються на величезний бойовий, конспіративний, організаційний і політичний досвід, що його вони здобули впродовж чотирьох років своєї боротьби в умовинах більшовицького режиму, а зокрема, на досвід боротьби з МВД і МГБ". Він також висловив сподівання, що "сприятливим для справи нашого визволення буде й розвиток міжнародних подій" і наголосив, що український народ "не може послаблювати своєї боротьби тоді,

---

[123] Кентій А.В. Нарис боротьби ОУН–УПА в Україні (1946–1956 рр.). – К., 1999. – С. 61.

коли, можливо, година його національного визволення вже не так то далеко".[124]

Звичайно, наведений вище матеріал, який розраховувався на широке оприлюднення за кордоном, був надмірно оптимізований і це прекрасно розумів Р.Шухевич, котрий знав реальний стан справ, де шальки терезів у боротьбі схилялися на бік більшовиків, а визвольний рух ніс непоправні втрати кадрів.

4 листопада 1948 р. органами МДБ був вбитий провідник ОУН Львівського краю "Федір" (З.Тершаковець), на цей час один з найбільш талановитих керівників визвольно-революційного підпілля. З його діяльністю більшовики зв'язували активні диверсійні й терористичні дії ОУН і УПА в 1947–1948 рр. на території Львівської області, а також у північних частинах Дрогобицької та Станіславської областей. При цьому вони відмічали, що "Федір" був призначений на посаду Провідника ОУН Львівського краю "особисто Шухевичем".[125]

За свідченням Г.Дидик, коли стало відомо про загибель "Федора", то Р.Шухевич був цим сильно занепокоєний і якось на конспіративній квартирі в с.Білогорщі сказав: "Нікого нема, залишився тільки "Цвєчек",[126] тобто Осип Дяків, котрий заступив "Федора".

А незабаром ще одна кадрова втрата вразила "Тура": 10 листопада 1948 р. спецгрупа МДБ знищила керівника СБ Львівського краю ОУН Я.Дякона ("Мирон"). За свідченнями Ольги Гасин, дружини шефа ГВШ УПА, Р.Шухевич вважав Я.Дякона "одним з самих обдарованих молодих керівників СБ крайового проводу ОУН".[127]

Від початку 1949 р. тоталітарний режим продовжував наносити удари по силах визвольно-революційного руху і цю обставину прекрасно розумів Р.Шухевич. 12 січня 1949 р. на конспіра-

---

[124] У Голови Генерального Секретаріяту УГВР Р.Лозовського. Липень 1948 р.// Літопис Української Повстанської Армії. Том 9. Українська Головна Визвольна Рада. Документи, офіційні публікації, матеріали. Книга друга: 1946–1948. – Торонто, 1982. – С. 383 – 391.

[125] Інформація Львівського обкому партії ЦК КП(б)У про ліквідацію 4 листопада 1948 р. органами МДБ проводу ОУН Львівського краю та його керівника З.Тершаковця 5 листопада 1948 р.// Літопис УПА. Нова серія, том 6. Боротьба проти УПА і націоналістичного підпілля: інформаційні документи ЦК КП(б)У, обкомів партії, НКВС–МВС, МДБ–КДБ, 1948. Книга третя: 1948. - Торонто – Київ, 2003. – С. 373 – 375.

[126] Протокол допиту МДБ обвинуваченої Дидик Галини Томівни. 27 травня 1950 р. – ГДА СБУ, спр. № 75075 ФП, т. 2, арк. 60.

[127] Протокол допиту МДБ Ольги Юріївни Гасин. 7 лютого 1949 р. – ГДА СБУ, ф. 13, спр. 372, т.9, арк. 107.

тивній квартирі у Львові відбулася розмова Головного Командира УПА з шефом ГВШ УПА О.Гасиним. Як показала на допиті в МДБ дружина О.Гасина Ольга, під час згаданої розмови мова йшла про можливість "виникнення війни між англосаксами та Совєтським Союзом", а також про стан кадрів націоналістичного підпілля.

За словами Ольги Гасин, Р.Шухевич критикував її чоловіка за те, що він ще з 1944 р. постійно прогнозував збройне зіткнення між бувшими союзниками по антигітлерівській коаліції, але з його думкою "ніхто не рахується і війну не оголошує". Сам "Тур" так виклав свою точку зору: "Війна... між Совєтським Союзом і англосаксами може виникнути тоді, коли Америка і Англія підготують свій народ у ворожому наставленні, спрямованому проти Совєтського Союзу, а для цього необхідний тривалий період часу для перероблення свідомості людей, котрі в 1944–1945 рр. разом билися проти фашистської Німеччини та її васалів". Крім того, він вважав, що таку війну можна чекати лише через 5–7 років, а на цей час, на його думку, "нікого з підпільників на українських землях не залишиться".[128]

Під час розмови Р.Шухевич та О.Гасин зійшлись на думці, що "націоналістичному підпіллю в умовах совєтської дійсності з кожним днем стає все важче працювати". Вони, за словами Ольги Гасин, також визнали, що з часу повернення совєтської влади "на території західних областей знищені всі основні керівні кадри оунівського підпілля" і "особливо оунівському підпіллю колосальні збитки нанесені в 1948 р.".[129] І це були, на жаль, не останні кадрові втрати ОУН і УПА.

Внаслідок активних заходів більшовиків вже в першій половині 1949 р., за даними Л.Шанковського, помітно впала інтенсивність дій збройного підпілля в Україні – 299 акцій проти 667 за першу половину 1948 р.[130] І знову ОУН і УПА понесли непоправні кадрові втрати: 31 січня 1949 р. у Львові загинув в перестрілці з аґентами МДБ шеф ГВШ УПА полковник О.Гасин ("Дор", "Лицар", "Чорнота"). За даними совєтської сторони, "Лицар" був ліквідований "завдяки вмілій роботі з аґентурою".[131]

[128] Протокол допиту МДБ Ольги Юріївни Гасин. 7 лютого 1949 р. – ГДА СБУ, ф. 13, спр. 372, т.9, арк. 106 – 107.

[129] Там само.

[130] Шанковський Лев. Згадана праця. – С. 180.

[131] Інформація Львівського обкому партії ЦК КП(б)У про хід боротьби з залишками формувань УПА і підпілля ОУН на території області за І півріччя 1949 р. 17 серпня 1949 р.// Літопис УПА. Нова серія, т. 7. Боротьба проти УПА і націоналістичного підпілля: інформаційні документи ЦК КП(б)У, обкомів партії, НКВС–МВС, МДБ–КДБ. 1949–1959. Книга четверта: 1949–1952. – Київ – Торонто, 2003. – С. 202 – 203.

8 лютого 1949 р. загинув у "криївці", оточений оперативною групою УМДБ Рівненської області Провідник ОУН на ПЗУЗ М.Козак ("Смок", "Чупринка").[132] 14 квітня 1949 р. жертвою власної конспіративної недбалості став Провідник ОУН Карпатського краю і командир УПА-Захід полковник В.Сидор ("Вишитий", "Шелест"), ліквідований пошуковою групою УМДБ Станіславської області.[133] Він був талановитим військовиком, давнім соратником Р.Шухевича і останній, на нашу думку, усвідомлював вагу цієї втрати.

З огляду на кадрові втрати і постійно зростаючу перевагу противника, керівне середовище визвольно-революційного руху дійшло висновку про доцільність згортання діяльності УПА як збройної формації. На підставі рішення УГВР від 29 серпня 1949 р. Головний Командир УПА Р.Шухевич видав 3 вересня 1949 р. наказ Ч.2. Згідно з ним всі підвідділи і штаби УПА тимчасово припиняли свою діяльність як бойові одиниці і органи управління.[134] Від цього часу основний тягар боротьби з тоталітарним режимом покладався на підпілля ОУН, до якого увійшли військовики УПА, а бойові акції поступово відходили на другий план.

Це було дуже правильне рішення, адже ще наприкінці 1947 р., посилаючи свого емісара В.Дишканта на зустріч з Р.Шухевичем, С.Бандера просив передати йому про необхідність "демобілізації УПА і зведення до мінімуму бойових виступів, які приносять більше шкоди, ніж користі". Головне завдання для революційного підпілля: "витримати і ще раз витримати".[135]

Хоч В.Дишкант у 1948 р. по дорозі до України був схоплений у Варшаві і переданий МДБ УРСР, але ті пропозиції, які він мав передати Р.Шухевичу, були останнім усвідомлені самостійно, про що свідчить наказ Ч.2 від 3 вересня 1949 р.

Тим часом відсутність підтримки із-зовні змусила керівництво визвольно-революційним рухом оприлюднити за кордоном "Звернення воюючої України до всієї української еміґрації" (жовтень 1949 р.). Під цим документом стояв підпис Голови

[132] Інформація Львівського обкому партії ЦК КП(б)У про хід боротьби з залишками формувань УПА і підпілля ОУН на території області за I півріччя 1949 р. 17 серпня 1949 р.// Літопис УПА. Нова серія, т. 7. Боротьба проти УПА і націоналістичного підпілля: інформаційні документи ЦК КП(б)У, обкомів партії, НКВС-МВС, МДБ-КДБ. 1949-1959. Книга четверта: 1949-1952. – Київ – Торонто, 2003. – С. 86.

[133] Кентій А.В. Нарис боротьби ОУН-УПА в Україні (1946-1956 рр.). – К., 1999. – С. 61.

[134] Наказ Ч.2 Головного Командира УПА. 3 вересня 1949 р. – ГДА СБУ, ф. 13, спр. 376, т. 60, арк. 271.

[135] Кентій А.В. "Витримати і ще раз витримати" (Невідомий документ з історії ОУН у фондах ЦДАГО України)// Архіви України. – № 5-6 (258), 2005. – С. 95-106.

Генерального Секретаріату УГВР і Головного Командира УПА "Р.Лозовського-Чупринки".

Цей документ був адресований, звичайно, не лише українській еміґрації, але й мав переконати, головним чином, світову спільноту у тому, що уникнути війни з Совєтським Союзом неможливо і що "єдиний для світу порятунок, це якнайскоріше й повне знищення російсько-більшовицького імперіалізму на його теперішніх вихідних позиціях.[136]

Хоч "Звернення..." було наповнене оптимізмом, проте воно, на нашу думку, свідчило про катастрофічне танення сил визвольно-революційного руху в Україні. І Р.Шухевич це відчував, хоч все своє життя підтримував у свідомості своїх соратників потребу продовження безкомпромісної боротьби з більшовицьким режимом.

Такою є нелегка доля кожного політичного керівника, котрий не може за будь-яких причин зневірятись у досягненні поставленої мети, якій присвятив своє життя, тому повинен йти до кінця, хоч він і приведе його у вічність. Цей трагічний шлях й обрав "Тарас Чупринка".

24 жовтня 1949 р. у Львові сталася подія, яка фатально вплинула на долю Р.Шухевича. Наступного дня перший секретар ЦК КП(б)У М.Хрущов надіслав повідомлення Й.Сталіну про те, що "в своїй квартирі бандитами був по звірячому вбитий український письменник Галан Я.А.". Звичайно, провина за цей акт покладалася на націоналістичне підпілля.[137]

Кремль нервово зреагував на повідомлення з Києва. Терміново до Й.Сталіна був викликаний заступник шефа МДБ СРСР генерал-лейтенант Сєлівановський. Йому було вказано на незадовільну "роботу органів держбезпеки по боротьбі з бандитизмом в Західній Україні". Незабаром Сєлівановський разом з своїм колегою П.Судоплатовим вилетіли в Україну. Як згадував П.Судоплатов, йому було "наказано зосередитись на розшуку ватажків бандерівського підпілля та їх ліквідації".[138]

---

[136] Звернення воюючої України до всієї української еміґрації // Літопис Української Повстанської Армії. Т. 10. Українська Головна Визвольна Рада. Документи, офіційні публікації, матеріали. Книга третя: 1949–1952. – Торонто, 1984. – С. 21-33.

[137] Повідомлення секретаря ЦК КП(б)У М.Хрущова Й Сталіну про вбивство в Львові письменника Я.Галана, 25 жовтня 1949 р.// Літопис УПА. Нова серія, т. 7. Боротьба проти УПА і націоналістичного підпілля: інформаційні документи ЦК КП(б)У, обкомів партії, НКВС–МВС, МДБ–КДБ. Книга четверта: 1949–1952. – Київ – Торонто, 2003. – С. 245-246.

[138] Судоплатов Павел. Разведка и Кремль. Записки нежелательного свидетеля. Букинистическое издание. – М., 1996. – С. 301.

16 листопада 1949 р. Управління 2-Н МДБ УРСР склало розлогу довідку "на керівника оунівського підпілля в західних областях УРСР – члена Центрального "Провода" ОУН Шухевича Р.Й.". В цьому документі зазначалося, що "Шухевич залишається одним з провідних організаторів і керівників банд оунівського підпілля в Україні і користується великим авторитетом в Закордонному бюро Центрального "Проводу" ОУН і особливо у Бандери Степана". Підкреслювалось також, що він "сильний оунівський конспіратор". У довідці детально говорилося про склад родини "Тура", місця його переховування. Вважалося, що зараз Р.Шухевич перебуває десь на кордоні Львівської і Дрогобицької областей, в так званому Ілівському лісі і в розташованих навколо нього населених пунктах.[139]

Важко сказати, чи знав Головний Командир УПА, що полювання за ним стало завданням надзвичайної державної ваги для органів держбезпеки і вступило у вирішальну стадію. Але є свідчення того, що він не дуже цим переймався і був зосереджений на вирішенні завдань зміцнення позицій визвольно-революційного руху та продовження боротьби з більшовиками.

Останні думки Р.Шухевича із зазначених вище питань відображені в його листі-інструкції своїй колишній зв'язковій О.Ільків ("Роксоляна"), котра мала виїхати для організаційної праці в східні області України. Цей лист був вилучений 16 березня 1950 р. органами МДБ при обшуку конспіративної квартири "Роксоляни".

Як свідчить зміст листа, "Тур" вважав, що від СУЗ (Східні Українські Землі) залежить майбутнє України і що ОУН вже ряд років прагнула працювати на Сході "з більшими чи меншими успіхами". Тому Р.Шухевич схвально оцінював прагнення "Роксоляни" "добитися до СУЗ".

Перед тим як сформулювати перед О.Ільків основні завдання її діяльності в східному регіоні України, "Тур" звернув її увагу на сучасні міжнародні відносини. Висловлюючи офіційну точку зору ОУН, він наголосив на можливості війни між західними країнами і Совєтським Союзом – через кілька років або дуже швидко, – але підкреслив, що ставку на це робити не можна.

Р.Шухевич також відмітив, що від 1947 р. "громадська думка всього світу починає схилятися до нас все більше і більше", а тому головне завдання визвольно-революційного руху "протриматися

---

[139] Довідка Управління 2-Н МДБ УРСР на керівника оунівського підпілля в західних областях УРСР – члена Центрального "Провода" ОУН – Шухевича Р.Й. 16 листопада 1949 р. – ГДА СБУ, ф. 65, спр. С–9079, т. 7, арк. 221–237.

до війни" і продемонструвати таку здатність до боротьби, щоб з нею рахувались західні країни у випадку поразки Совєтського Союзу.

Наставляючи "Росксоляну" до праці на східних теренах, Р.Шухевич рекомендував їй: протриматися до війни і не включатися ні в яку освітню чи політичну роботу; якщо прийде до розвалу совєтської влади, то треба організувати і агітувати українців до проголошення гасел "Самостійної України"; Україну треба проголошувати від імені УГВР; залучати до національної роботи сільську і міську інтеліґенцію, котра розмовляє українською мовою.

На останок "Тур" підкреслив, що коли "Роксоляні" вдасться впоратися з поставленими перед нею завданнями, то це буде вагоміше, "ніж робота і смерть тисяч наших повстанців"[140].

Хоч ми знаємо, що виїзд "Роксоляни" на схід України не відбувся, але лист-інструкція Р. Шухевича становить великий інтерес, бо в ньому зафіксовані останні думки керівника українського визвольно-революційного руху щодо місця і ролі східного регіону в боротьбі за самостійну Україну.

Тим часом емдебісти настирливо шукали місце переховування Р.Шухевича та лінії зв'язку до нього. Наприкінці лютого 1950 р. вважалося, що він ховається десь на стику адміністративних кордонів Глинянського, Перемишлянського і Бібрського районів Львівської області і в цій місцевості планувалося провести спецоперацію з метою його захоплення. Водночас велася робота й по Львову, де часто перебував "Тур". Саме тут через свого аґента "Поліну" співробітники МДБ натрапили на одну із зв'язкових Р.Шухевича Дарію Гусяк ("Дарка", "Нуся"). 3 березня 1950 р. за допомогою "Поліни" Д.Гусяк була схоплена і стала об'єктом енергійної оперативної розробки. Але "Нуся", не дивлячись на тортури та знущання над її матір'ю, трималася на допитах дуже мужньо.

Тоді емдебісти вдалися до провокаційної комбінації, так званої "внутрішньокамерної" розробки, коли Д.Гусяк посадили до камери, де перебувала під виглядом підпільниці агент "Роза" (А.Фроляк). Остання зуміла швидко увійти у довір'я до "Нусі", особливо згадавши "Монету" (К.Зарицька), котра начебто сиділа в сусідній камері. Коли Д.Гусяк дізналася, що нібито "Розу"

---

[140] Лист Р.Шухевича зв'язковій Проводу ОУН О.Ільків стосовно її діяльності в східних областях України. Не пізніше 1 березня 1950 р. // Сергійчук Володимир. Український здвиг: Наддніпрянщина. 1941–1955. – К., Українська видавнича спілка, 2005.– С. 706-709.

звільняють за відсутністю доказів, то фатально згодилася передати через неї записку на адресу Н.Хробак, котра мешкала в с.Білогорща Брюховицького району, де в цей час переховувався Р.Шухевич. В записці, зокрема, говорилося: "основне питання – це про ШУ і ДІ".[141] Так, в 22.00 4 березня 1950 р. фактично стало відомо про місце перебування "Тура".

В ніч з 4 на 5 березня 1950 р. терміново розробляється "План чекістсько-військової операції по захопленню чи ліквідації "Вовка", котрий затвердили заст. міністра держбезпеки УРСР В.Дроздов і представник МДБ СРСР генерал-лейтенант П.Судоплатов. Водночас був створений оперативний штаб в складі В.Дроздова, П.Судоплатова, начальника УМДБ Львівської області полковника В.Майструка і начальника Внутрішніх військ МДБ Української округи генерал-майора Фадєєва.

До операції залучалися оперативні резерви 62 СД ВВМДБ у Львові, штабу Української прикордонної округи і Управління міліції м. Львова, а також військової сили (600 бійців), котрі були задіяні для зачистки місцевості на стику Глинянського, Перемишлянського та Бібрського районів Львівської області.

Так як не було точних даних, де саме шукати "Вовка", то для захоплення були намічені п'ять об'єктів: 9 будинків в с. Білогорща та його околицях, де мав би переховуватись Р.Шухевич, його зв'язківці та бойовики охорони. Весь цей район підлягав блокуванню до 6.50 5 березня 1950 р. Був також підготовлений мобільний резерв на автомашинах в складі майже 350 вояків на випадок отримання нових даних про місця укриття "Вовка".[142] Загальна кількість учасників операції становила до 1 тис. осіб і почалася вона біля 8.00 5 березня 1950 р.

Одній з оперативних груп вдалося схопити сина Н.Хробак Данила, котрий випадково вибіг з хати. Від нього дізналися про адресу будинку його сестри Г.Конюшик, який був місцем переховування Р.Шухевича. Як пише В.Кук, "Тур" вже вирішив увечорі 5 березня 1950 р. змінити місце свого постою і ще 3 березня відправив своїх охоронців "Зенка" і "Левка" перевірити надійність нового укриття.[143]

Коли група офіцерів Управління 2-Н і Львівського управління МДБ УРСР у супроводі бійців охорони підійшли до помешкання

---

[141] Вєдєнєєв Д.В., Биструхін Г.С. Згадана праця. – С.110–112.

[142] План чекістсько-військової операції по захопленню чи ліквідації "Вовка". 4–5 березня 1950 р. – ГДА СБУ, ф.13, спр.372, т.65, арк.270–278.

[143] Кук Василь. Генерал-хорунжий Роман Шухевич. Головний Командир УПА. – Львів, 2005. – С.69.

Г.Конюшик, їм двері відчинила Г.Дидик, яка назвалася Стефанією Кулик. Але емдебісти впізнали Г.Дидик і увійшли до будинку. Їй було запропоновано, щоб "Роман Шухевич, який переховується разом з нею, здався і щоб вона посприяла цьому, тоді їм буде збережене життя".[144]

Тим часом емдебісти розпочали розшук в будинку, хоч впевненості у них щодо присутності в цей час в цьому приміщенні Р.Шухевича не було. Як стверджують сучасні дослідники Д.Вєдєнєєв та Г.Биструхін, "криївка" Головного Командира УПА була добре замаскована і, на їх думку, "в такому сховищі можна було пересидіти обшук, не виявивши себе." Але можливо, вперше опинившись в такому надзвичайно складному становищі, напружені нерви "Тура" не витримали і він, почувши кроки на східцях, вистрілив через дерев'яну перегородку "криївки" і з пістолетом в руках здійснив спробу прориву. При цьому Р.Шухевич пострілом вбив начальника відділення Управління 2-Н МДБ УРСР майора О.Ревенка і збив з ніг полковника В.Фокіна, заст. начальника УМДБ по Львівській області. Але на виході з будинку він був вбитий автоматною чергою.[145]

В записці по "ВЧ", яка 5 березня 1950 р. була терміново надіслана П.Судоплатовим, В.Дроздовим та В.Майструком на ім'я міністра державної безпеки СРСР В.Абакумова і міністра держбезпеки УРСР М.Ковальчука, стисло повідомлялося, що Р.Шухевич "вчинив збройний спротив, відкрив вогонь з автомата" і "не дивлячись на вжиті заходи до захоплення живим, в ході перестрілки був вбитий сержантом 8 СР 10 СП ВВ МДБ". В документі також повідомлялось, що тіло Р.Шухевича було впізнане його сином Юрієм, колишньою зв'язковою Проводу ОУН К.Зарицькою ("Монета") та колишнім господарським референтом Проводу ОУН З.Благим ("Шпак").[146]

Так завершилась довготривала, фактично розпочата з 1944–1945 рр., операція спецслужб Совєтського Союзу з ліквідації керівника українського визвольного руху, Головного Командира УПА, Провідника ОУН в Україні і Голови Генерального Секретаріату УГВР генерал-хорунжого Романа Шухевича. Заключний акт цієї драми став й останньою сторінкою в героїчному житті цієї

---

[144] Вєдєнєєв Д.В., Биструхін Г.С. Згадана праця. – С.114.

[145] Вєдєнєєв Д.В., БиструхінГ.С. Згадана праця. – С.114-115.

[146] Записка по "ВЧ" генерал-лейтенанта П.Судоплатова, генерал-майора В.Дроздова і полковника В.Майструка шефу МДБ СРСР В.Абакумову і шефу МДБ УРСР М.Ковальчуку про ліквідацію організатора і керівника націоналістичного підпілля в західних областях України Р.Шухевича. 5 березня 1950 р. – ГДА СБУ, ф.65, спр. С–9079, т.8, арк.177-180.

непересічної постаті, котра з юнацьких років присвятила себе боротьбі за втілення в дійсність національних, державницьких та соборницьких ідеалів українського народу.

Загибель Р.Шухевича стала непоправною втратою для українського визвольно-революційного руху. З огляду на його авторитет, замінити його на керівних посадах революційного підпілля було практично неможливо. І слід погодитись з генералом МДБ П.Судоплатовим, котрий в своїх спогадах писав: "Після смерті Шухевича рух спротиву в Західній Україні пішов на спад і незабаром згас".

Високий чин МДБ СРСР також визнав, що Р.Шухевич був людиною незвичайної хоробрості, мав досвід конспіративної діяльності і зумів впродовж семи років "займатися активною підривною діяльністю".[147]

Тим часом закордонні організації українського самостійницького руху тривалий час не мали інформації про долю Р.Шухевича. Як згадує в своїй праці Л.Шанковський, широкі маси української еміґрації лише через сім місяців дізналися про загибель керівника націоналістичного підпілля в Україні. А першою в світі повідомила про смерть генерала "Тараса Чупринки" американська аґенція "Асошіейтед Прес" 21 жовтня 1950 р.[148] Від цього часу на всіх теренах, де перебувала українська еміґрація, розпочалися жалобні академії та робилися офіційні заяви, присвячені пам'яті Головного Командира УПА.

Тривалу відсутність офіційних повідомлень про загибель Р.Шухевича з джерел керівних структур УГВР, ОУН і УПА можна, на нашу думку, пояснити двома основними причинами. Перша: це дезорганізація керівництва визвольно-революційним рухом і відсутність сталого зв'язку між його ланками; друга: небажання цією жахливою вісткою захитати моральний стан учасників націоналістичного підпілля, серед котрих особистий авторитет "Тараса Чупринки" асоціювався з перспективою успішної боротьби з тоталітарним режимом.

Зайнявши три найвищі посади в керівництві українським визвольно-революційним рухом в той час, коли він вступив у безкомпромісну боротьбу з однією з найбільших мілітарних потуг у світі, Р.Шухевич взяв на себе таку відповідальність, яка притаманна людям цілісного характеру і високого громадського обов'язку, керівникам, здатним твердо і неухильно вести підпорядковані їм маси до поставленої мети.

[147] Судоплатов Павел. Згадана праця. – С.305.

[148] Шанковський Лев. Згадана праця. – С.184–185.

Хоч В.Кук у своїй книзі, присвяченій Р.Шухевичу, пише, що з часу його керівництва "всі члени Проводу злагоджено між собою працювали, і жодних конфліктних ситуацій між ними не виникало",[149] проте це не так. Звичайно, всіх членів Проводу ОУН об'єднував націоналістичний світогляд, непохитна вірність ідеалам самостійності і соборності України. Але в питаннях стратегії і тактики визвольно-революційної боротьби, її форм і методів, вони нерідко мали різні погляди. Р.Шухевич терпляче і настирливо вів лінію на те, щоб ці погляди звести до єдиного знаменника.

Так, в січні–лютому 1943 р. військовий референт Проводу ОУН Р.Шухевич підтримав ініціативу керівництва Проводу ОУН на ПЗУЗ на чолі з Д.Клячківським ("Охрім", " Клим Савур") щодо створення Української Повстанської Армії, проти чого виступав "урядуючий" провідник ОУН М.Лебедь. На ІІІ конференції ОУН (лютий 1943 р.) "Тур" виступив проти авантюрних пропозицій М.Степаняка, щоб ОУН підготувала загальноукраїнське збройне повстання проти німецької окупації, коли для цього були відсутні умови, кадрові і матеріальні ресурси.

Вже в ролі Голови Бюро Проводу ОУН Р.Шухевич зумів спрямувати роботу ІІІ Надзвичайного Збору ОУН (серпень 1943 р.) у бік демократизації організаційних, політичних та ідеологічних засад діяльності ОУН. Він був одним з головних ініціаторів створення Української Головної Визвольної Ради (липень 1944р.), внаслідок чого визвольно-революційний рух, спочатку репрезентований ОУН на західноукраїнських землях, набував загальноукраїнських рис і позбавлявся монопартійних впливів.

Як вже зазначалося, восени 1944 р. на засіданні Проводу ОУН Р.Шухевич дуже вміло і делікатно підвів риску під історією створення на Волині влітку 1944 р. з ініціативи М. Степаняка, В.Кука, Я.Бусела та Д.Клячківського Народно-Визвольної Революційної Організації (НВРО), яка мала стати альтернативою ОУН для праці на сході України. Цей крок без дозволу Проводу ОУН був грубим порушенням організаційної дисципліни і тягнув за собою суворе покарання його ініціаторів, але Р.Шухевич вирішив справу товариським обговоренням проблеми і дипломатично розв'язав НВРО. Більше того, невдовзі В.Кук був призначений організаційним референтом Проводу ОУН.

Проте, за свідченням К.Зарицької, певне напруження в стосунках Р.Шухевича з В.Куком залишалося. І на нашу думку, воно пояснювалося насамперед тим, що "Леміш" вважав себе

[149] Кук Василь. Згадана праця. – С.51.

найкращим знавцем справ на сході України і дуже болісно реагував на спроби "Тура" обмежити його компетенції. За словами "Монети", В.Кук "завжди ретельно беріг свої організаційні зв'язки на цій території (*тобто, сході України – авт.*) і при вирішенні тих чи інших питань уникав радитись з Шухевичем і навіть відсторонював його від участі в керівництві працею ОУН в цих областях".[150]

Багато такту і вміння доводилося докладати Р.Шухевичу для нормалізації стосунків з такими авторитетними членами Проводу ОУН як М.Арсенич, О.Гасин та Д.Грицай. Це були давні діячі ОУН, з власними думками і до того тісно пов'язані з С.Бандерою, котрий після III Надзвичайного Збору ОУН (серпень 1943 р.) втратив реальний вплив на керівництво визвольно-революційним рухом в Україні. Чимало клопоту завдав "Туру" своїми креативними "проектами" й М.Степаняк. Складними були стосунки Р.Шухевича і з М.Лебедем.

Як показав на допиті в МДБ "Демид" (В.Дячук–Чижевський), до активних прихильників Р.Шухевича відносились Д.Ребет, М.Прокоп, Р.Волошин, Д.Клячківський, В.Сидор.[151] Безумовно, найближчим соратником "Тура" в 1943–1945 рр. був Д.Маївський, політичний референт Проводу ОУН, котрий трагічно загинув у грудні 1945 р. До ближчого оточення Р.Шухевича можна віднести також П.Федуна, З.Тершаковця, О.Дяківа.

Що стосується середньої та низової ланки ОУН та командирів УПА, то для них авторитет "Тура" і "Тараса Чупринки" був незаперечним.

Після закінчення Другої світової війни 1939–1945 рр. Р.Шухевич доклав багатьох зусиль для зміцнення і розбудови лав УПА та підпільних структур ОУН і разом із своїми соратниками продовжив боротьбу з тоталітарним режимом, хоч останній мав безперечну перевагу над силами визвольно-революційного руху. У важких умовах повстансько-підпільної діяльності Р.Шухевич демонстрував дивовижну духовну витривалість, підтримував у своїх соратників прагнення до боротьби, без страху дивився у майбутнє і був готовий до особистої самопожертви.

Сторінки протоколів допитів НКВС–МВС–МДБ деяких заарештованих учасників ОУН і УПА містять окремі персональні випади проти Р.Шухевича. Так, О.Луцький на допиті 19-20 липня

---

[150] Протокол допиту МДБ Зарицької Катерини Миронівни. 30 березня 1948 р. – ГДА СБУ, ф.13, спр.372, т.16, арк. 66.

[151] Протокол допиту МДБ Дячука–Чижевського Василя Миколайовича. 24-25 травня 1946 р. – ГДА СБУ, ф.13, спр. 372, т. 53, арк. 58.

1945 р. говорив, що останнім часом серед членів Проводу ОУН "виникло велике невдоволення проти Шухевича" і що його "вважають великим інтриганом і безініціативним".[152] Зазначені твердження є цілком надуманими і демонструють лише особисту образу О.Луцького за те, що Р.Шухевич ретельно "проробив" його за прорахунки в організації і керівництві УНС Галичини в липні–грудні 1943 р.

Зате колишній зв'язковий Проводу ОУН В.Дячук–Чижевський ("Демид"), котрий потім став аґентом МДБ, на допиті 24–25 травня 1946 р., хоч і не відніс себе до прихильників Р.Шухевича, але сказав, що "Тур" – честолюбивий , вимогливий до підлеглих, обережний у висловах, але веде себе з людьми по-приятельськи.[153]

Дуже вимогливою людиною назвав Р.Шухевича колишній керівник Рогатинського окружного проводу ОУН З.Благий ("Шпак") і відмітив, що він "ніколи не рахується з думками і пропозиціями підлеглих йому керівників".[154] Останнє твердження є теж, на нашу думку, неправдиве, бо Р.Шухевич дуже уважно ставився до точки зору своїх колег, але не любив пустопорожніх балачок, вимагав на свої запитання точних і чітких відповідей.

Не відповідає дійсності й повідомлення "Шпака", що серед керівних діячів ОУН існує думка, що Р.Шухевич "воєнна людина і тому в політиці розбирається слабо".[155] Така інсинуація, на наш погляд, викликана нерозумінням того, яку роль відіграла УПА в українському визвольному русі в 1943–1945 рр. Саме з діяльністю повстанської армії як надпартійної і загальноукраїнської сили місцеве українське населення західного регіону зв'язувало надії на виборення української державності. А тому, зрозуміло, Р.Шухевич так багато уваги приділяв УПА, її збройній боротьбі. До того ж слід враховувати, що "Тур" не тільки очолював Генеральний Секретаріат УГВР, а й займав посаду керівника військового відомства УГВР.

Разом з тим добре відомо, що Р.Шухевич ще віддавна цікавився військовою справою і пройшов добрий військовий вишкіл як в польській армії, так і на спеціальних вишколах ОУН та у відповідних військових закладах Німеччини. На допиті в МДБ

---

[152] Протокол допиту НКДБ Луцького Олександра Андрійовича. 19–20 липня 1945 р. – ГДА СБУ, ф.13, спр.372, т.53, арк. 35.

[153] Протокол допиту МДБ Дячука–Чижевського Василя Миколайовича. 24–25 травня 1946 р. – ГДА СБУ, ф.13, спр.372, т.53, арк. 59.

[154] Виписка із протоколу допиту МДБ одного з ватажків оунівського підпілля в Україні. 5 лютого 1949 р. – ГДА СБУ, ф.13, спр.372, т.9, арк. 227.

[155] Там само.

колишній референт СБ проводу ОУН на ЗУЗ Г.Пришляк сказав, що йому відомо, що Р.Шухевич "вважається гарним військовиком і любить військову справу".[156] З такою оцінкою ми солідарні і думаємо, що Р.Шухевич, як політичний діяч і керівник визвольно-революційного руху мав необхідні для такого рівня військові знання.

Вважаючи для себе пріоритетними організаційно-політичні та військові аспекти визвольної боротьби, Р.Шухевич заохочував своїх соратників до детального розроблення політичних, ідеологічних, економічних та міжнародних питань діяльності ОУН, УПА і УГВР, залишаючи за собою право остаточного прийняття відповідальних рішень.

За своєю вдачею та рисами характеру Р.Шухевич був дуже схожим на засновника ОУН полковника Є.Коновальця. "Тур", як і його великий попередник, був позбавлений пустих амбіцій і прагнення грати роль "вождя", що було притаманно, на нашу думку, А.Мельнику та С.Бандері. Р.Шухевич, як і Є.Коновалець, не вважав себе теоретиком чи ідеологом визвольно-революційного руху, хоч мав власні погляди в цій площині.

Своє історичне призначення на вищих посадах в українському визвольно-революційному русі доби Другої світової війни Р.Шухевич бачив в тому, щоб сконсолідувати сили ОУН, розхитані нацистськими репресіями, усунути розбіжності і кризу в Проводі ОУН, яка виникла на початку 1943 р., підтримати ініціативу Крайового проводу ОУН на ПЗУЗ щодо створення Української Повстанської Армії та перетворити її в інструмент боротьби за УССД. "Тур" усвідомив необхідність демократизації деяких організаційних та ідеологічних засад діяльності ОУН, зорієнтував Організацію на створення всеукраїнського політичного представництва у формі УГВР. Завдяки цьому український визвольно-революційний рух, спочатку репрезентований лише ОУН, набув з літа 1944 р. загальноукраїнського значення, позбавився монопартійних впливів і почав просуватись на схід.

Життя і діяльність Р.Шухевича дають підставу характеризувати його як непересічну постать, видатного організатора, зрілого політичного керівника українського визвольно-революційного руху, талановитого Головного Командира УПА. В особі "Тура" ми повинні бачити насамперед людину з притаманними їй пристрастями, але твердими переконаннями.

---

[156] Протокол допиту МДБ Пришляка Григорія Васильовича. 27 грудня 1946 р. – ГДА СБУ, ф.5, спр. № 50970, т. 1, арк. 239–240.

Намагаючись віднайти місце Р.Шухевичу, як також С.Бандері та іншим провідним діячам українського визвольно-революційного руху 1930–1950-х років, в історії України, ми повинні усвідомлювати, що вони вели життя революціонерів-підпільників та повстанців і не мали можливості розкрити свої кращі якості в легальних умовах державного будівництва чи суспільно-політичної діяльності. Їх доля і чин не мають аналогів в нашій історії.

В особі Р.Шухевича ми бачимо і шануємо одного з тих діячів, котрі закарбовують в історичній пам'яті українського народу ідею безкомпромісної боротьби за його національне і державне існування і демонструють готовність віддати за це власне життя. Внесок Р.Шухевича в керівництво визвольно-революційним рухом відмічений Золотим Хрестом Заслуги і Золотим Хрестом Бойової Заслуги 1 класу. В лавах УПА він мав звання генерал-хорунжого.

* * *

До десятого тому "Літопису УПА Нова серія" увійшло 149 документів та матеріалів за 1907–2005 рр., які характеризують основні віхи життя і діяльності керівника українського визвольно-революційного руху в 1943–1950 рр. Романа Шухевича та присвячені його пам'яті. Поряд з документами Галузевого державного архіву СБ України до збірника увійшли документи Центрального державного історичного архіву України, м. Львів і частково – ЦДАВО України, а також матеріали, які публікувалися в "Літописі Української Повстанської Армії" (Торонто) та в інших виданнях.

Серед документів збірника – річні гімназійні свідоцтва, студентські та пластові облікові картки Р.Шухевича, накази, відозви і звернення Головного Командира УПА, протоколи допитів НКВС – МДБ затриманих учасників ОУН і УПА, накази НКДБ про заведення аґентурної справи "Бєрлоґа", довідки МДБ на Романа Шухевича та план операції щодо його ліквідації, жалібні повідомлення української еміґрації про загибель "Тараса Чупринки", інформації Галузевого державного архіву СБУ про пошук місця захоронення останків Головного Командира УПА та ін.

Усі документи мають заголовки, складені упорядниками, в яких зазначено порядковий номер документа, його тип, адресант, автор, зміст, дата та вихідний номер. Якщо дата виходу документа не була встановлена, він датується за змістом, супровідними матеріалами, датою надходження тощо.

У виданні максимально збережена лексика, авторські та редакторські особливості текстів. Згідно з нормами діючого

правопису виправлені без застережень орфографічні та пунктуаційні помилки, неправильне вживання деяких географічних назв.

Тексти документів і матеріалів подано на основі сучасних правил публікації історичних документів. Вписані від руки частини текстів зазначаються квадратними дужками. Такими ж дужками передаються втрати чи авторські пропуски частин тексту – [...].

Переважна більшість протоколів допитів органами держбезпеки УРСР затриманих діячів та членів ОУН і УПА подається в скороченому вигляді, тобто публікуються лише ті частини тексту, які стосуються безпосередньо Р.Шухевича.

Якщо документ був підписаний або його копія завірена, то прізвище людини або її псевдонім, яка це зробила, береться у дужки – ("Тарас Чупринка"). Якщо підпис напроти прізвища відсутній, це позначається також за допомогою тире і дужок: (–) "Тарас Чупринка".

Кожний документ супроводжується легендою, в якій зазначено місце його зберігання (скорочена назва архіву, номер фонду, опису, справи, аркушів), вказується автентичність документів (достеменник, завірена копія, копія).

У англомовних текстах вжито модифіковану систему транслітерації Бібліотеки Конґресу США.

Збірник складається з передмови, шести розділів, приміток, індексу (покажчика), списку скорочень і переліку документів і матеріалів.

Виявлення, відбір та науково-археографічну підготовку документів та написання приміток для тому виконали – Сергій Богунов, Василь Даниленко, Анатолій Кентій, Сергій Кокін, Володимир Лозицький, Микола Посівнич.

Упорядники висловлюють щиру подяку за науково-допоміжну роботу Світлані Геращенко, Вікторові Тихомирову, Ользі Собачко і Наталії Янковій.

Анатолій Кентій
Володимир Лозицький

The pages of the modern history of Ukraine, a period of heroic and dramatic events connected with the Ukrainian people's attainment of national and state independence, are forever inscribed with the names of Ukraine's many famous sons and daughters who took an active part in the national liberation struggle. Among these names a place of honor is reserved for Roman Iosyfovych Shukhevych (1907-1950) whose life and endeavors serve as both a shining example for every nationally conscious patriot of Ukraine and a grand example of the virtue of civic duty.

Shukhevych's path to his high-ranking positions in the Ukrainian liberation movement from the 1930s to 1950 was not paved with roses. This was a period of difficult and constant tests of his character and will, during which his moral and professional qualities were honed and his political and personal stances as a Ukrainian statesman were formed.

Like many of his fellow thinkers, Roman Shukhevych deliberately chose the path of a national revolutionary and regarded his activity in the ranks of the Ukrainian liberation movement as the main purpose of his life. During the 1936 trial in L'viv of the leaders of the Organization of Ukrainian Nationalists (OUN), he thus replied to a question from his lawyer, who asked him what had spurred him to join the OUN: "It was a command of my heart."[1] In 1937, when he was imprisoned in a L'viv jail, he gave an even more moving reply to his wife Nataliia Berezyns'ka-Shukhevych, who pleaded with him to abandon his political activity for the sake of his family: "I cannot do anything because I love the idea more than you or my son."[2]

Shukhevych devoted twenty-five years of his life to the Ukrainian liberation movement, advancing from the ranks of a fighter in the Ukrainian Military Organization (UVO) and underground member of the OUN to the chairman of the General Secretariat of the Ukrainian Supreme Liberation Council (UHVR), head of the OUN Leadership, and Supreme Commander of the Ukrainian Insurgent Army (UPA). During this entire period he was under the keen scrutiny of the

---

[1] Stepan Shukhevych, "Moie zhyttia" (Uryvky iz spomyniv pro Romana Shukhevycha), *Heneral Roman Shukhevych-"Taras Chuprynka." Holovnyi Komandyr UPA*, vol. 45 of *Litopys Ukrains'koi Povstans'koi Armii* (Toronto-L'viv: Litopys UPA, 2007), p. 54.

[2] Protokol dopytu NKDB Shukhevych-Berezyns'koi Natalii Romanivny, 20 lypnia 1945. Haluzevyi Derzhavnyi Arkhiv Sluzhby Bezpeky Ukrainy (HDA SBU, L'viv), file P-3304, fols. 16-41.

Polish police, the special services of the Third Reich, and the punitive organs of the Soviet totalitarian regime, and experienced the full gamut of the terrible and tragic consequences for his family, which stemmed from his activity.

The foreign political and internal Ukrainian circumstances of the liberation movement conducted by the OUN and UPA in the 1940s and 1950s demanded responsible decision making from Shukhevych and necessitated certain steps that may not always have won approval from all his comrades-in-arms. In our opinion, some of these decisions were difficult even for Shukhevych himself, as they frequently affected the destinies of many thousands of people. To this day there are diverse views in Ukrainian society of the events in which the Supreme Commander of the UPA occupied center stage.

Those events were not everyday, ordinary, or easily predicted. The Ukrainian liberation movement—from the founding in 1920 of the Ukrainian Military Organization, which at its outset numbered a few dozen or hundred members, to the creation in 1943-44 of the thousands-strong Ukrainian Insurgent Army—was an extraordinary phenomenon. The prolonged armed struggle of the Ukrainian insurgents and underground members in 1944-56 against the military power that the Soviet Union became after the Second World War knows few parallels in modern European history.

It should be emphasized that to the enemy's impressive numerical and technological superiority the Ukrainian liberation movement was able to counterpose only the courage and valour of its participants, their high level of sacrificial devotion, as well as the selfless support of the absolute majority of the Ukrainian population of Ukraine's western regions, which was profoundly aware of the importance of the national ideal.

The incomparably high moral spirit of the Ukrainian insurgents and underground members, who were led by Shukhevych, was the steadfast foundation of the liberation struggle in the 1940s and 1950s in Ukraine. The roots of this phenomenon lie in the particular features of Ukrainian public life in Eastern Halychyna (Galicia) in the early part of the twentieth century and the Ukrainian people's tradition of family upbringing, which was built on a profound respect for national customs and Christian values.

Numerous Ukrainian civic organizations as well as the many cultural, educational, and sports associations of Eastern Halychyna, which had hundreds of thousands of members, not only achieved a high level of national awareness among the masses, but also created

a solid base of support for the future struggle for Ukraine's state independence. Along with the physical endurance exercises that were taught in the various "Sich" and "Sokil" organizations, their members were also instructed in basic military training.

Thus, it is no accident that on the eve of the First World War, specifically in June 1914, the Department of Police of imperial Russia's Ministry of Internal Affairs repeatedly directed the attention of its various structures in Ukraine to the rapid proliferation in Halychyna of "Ukrainian military organizations" that constitute a "rather significant military force with all the hallmarks of a well-disciplined military organization." Furthermore, the Department of Police believed that the military influence of these organizations was also spreading to the Russian part of Ukraine, where it had its followers in Podillia as well as in Kyiv.[3]

Honoring national traditions and Christian values was also germane to the Shukhevych family, which was one of several distinguished families of Ukrainian priests in Eastern Halychyna. Rev. Iosyp Shukhevych (1815-1870), an ancestor of the future Supreme Commander of the UPA, was a theologian, who translated the works of well-known writers of antiquity and Western Europe into the Ukrainian language. His son Volodymyr (1850-1915) became a professor of philology, who taught German and Ukrainian in the 1st L'viv High School. He was also the author of a groundbreaking ethnographic study of the Hutsul region of Ukraine.

The eldest son of V. Shukhevych was Iosyp (1880-1948), who obtained a law degree from L'viv University and held various court positions in Austro-Hungary and Poland. Iosyp, a highly educated and musically gifted individual, married Ievheniia Stots'ka, the daughter of a priest from the village of Ohliadiv in Radekhiv County. The couple had a son named Roman, who was born on 30 June 1907. In keeping with tradition, the child, also received the name Taras at his baptism. The young family was living in L'viv, in an apartment of a building located at 7 Sobierszczyzna Street (today: 2 vul. Dovbusha), which was owned by Prof. Volodymyr Shukhevych and his wife Hermina.

Shortly after the birth of their son, the Shukhevyches returned to Krakivets', where Iosyp worked at the county court. In 1914 the family moved to Kam'ianka-Strumylova, where Roman's father was appointed judge. After completing primary school in this city, Roman

---

[3] Anatolii Kentii, *Vid Ukrains'koi Viis'kovoi Orhanizatsii do Orhanizatsii Ukrains'kykh Natsionalistiv. 1920-1942*, vol. 1 *of Zbroinyi chyn Ukrains'kykh Natsionalistiv 1920-1956. Istoryko-arkhivni narysy* (Kyiv, 2005), p. 25.

moved to L'viv to live with his grandmother Hermina and began studying at a branch of the State Academic Gymnasium.

After settling in L'viv, the young Shukhevych witnessed the events connected with the founding of the Western Ukrainian National Republic (ZUNR) on 1 November 1918 and the heroic struggle of the Ukrainian Galician Army (UHA) against the Polish invasion of the Ukrainian lands. At this time his father held the post of county political commissar of the ZUNR in Kam'ianka Strumylova, and his uncle Stepan Shukhevych joined the ranks of the UHA.

The tragedy of the Western Ukrainian National Republic and the sad fate of the soldiers of the Ukrainian Galician Army, whose military path ended in Czechoslovak internment camps, could not have gone unremarked by the young Shukhevych. In the early 1920s his grandmother's apartment was also home to Stepan Shakh, a former officer of the UHA, and Colonel Ievhen Konovalets', the leader of the newly founded Ukrainian Military Organization. Other soldiers from the UHA and the Ukrainian Sich Sharpshooters also visited the apartment. As Shakh recalled, "Romko Shukhevych greatly valued our company and sought it out. Colonel Ievhen Konovalets' often invited him to his room and talked with him."[4]

Naturally, his association with people who had taken part in the Ukrainian liberation struggles of 1917-20 had a formative impact on the consciousness of the young high school student and planted the seeds of his acute desire to continue the struggle that they had begun for Ukraine's national and state independence. Most likely, this desire became strengthened and defined in 1922, when Eastern Halychyna witnessed the UVO's combat actions against the Polish government.

Plast, the Ukrainian scouting organization, became the school where Roman Shukhevych and his future comrades-in-arms and fellow thinkers strengthened their physical qualities. He joined Plast in November 1920 and by 1922 was the organizer of a Plast troop called "Iasnyi Tryzub" (Bright Trident). The following description of the teenaged Shukhevych is cited in one of his Plast membership cards: "The best in the troop, ambitious, valiant, and energetic." Such character traits are usually germane to leaders.

The young Shukhevych was a multisided personality. He was an excellent student at the gymnasium, and his annual report cards for the years 1921-24 contain mostly top marks in the basic subjects

---

[4] Stepan Shakh, "Roman Shukhevych - symvol nezlamnosti (Spomyn)," in *Heneral Roman Shukhevych-"Taras Chuprynka,"* vol. 45 of *Litopys Ukrains'koi Povstans'koi Armii*, p. 54.

("very good"). He received a mark of "good" in religion, Polish, and Ancient Greek and a mark of "satisfactory" in the German language only in the 1923-24 school year. He also excelled in music and singing, and in the early 1930s he enrolled for a piano course as an external student at the M. V. Lysenko Music Institute.

Shukhevych devoted a lot of attention to sports. He excelled in basketball, volleyball, and soccer, and also played a number of other sports: track and field, swimming, skiing, and gliding. During the Zaporozhian Games held in L'viv in 1923 he set a record for the 400-meter hurdles and the 100-meter swim.[5]

After graduating from the State Academic Gymnasium, in the fall of 1925 Shukhevych began auditing courses in construction engineering at the L'viv Polytechnic. That same year he joined the Ukrainian Military Organization, thus forever linking his destiny with the Ukrainian liberation movement. This was no romantic impulse of a dreamy youth but the conscious step of a young patriot. In an organic fashion he combined his work in the secret organization with his studies, participated in sports competitions and Plast activities, and devoted much attention to learning the basics of military science.

The burgeoning of sociopolitical and economic life in Eastern Halychyna in the mid-1920s helped to lay the groundwork for the rise of anti-Polish moods among the Ukrainian population. As Volodymyr Ianiv, a key OUN activist, recalled, "With increasing frequency the Polish language dimmed the joy of our youthful days, and the Polish teacher would arrive in Ukrainian schools like a spy and denationalizer...And finally they told us in school to celebrate Polish national holidays, pray for the successes of the occupier, for hostile imperialism, [and] for the Polish soldiers who had taken our liberty away. For sensitive young souls there could be no greater insult than this mockery of our feelings. So rebellion was brewing. While still in school, young people began flocking to the UVO..."[6]

On 2 May 1924 Lev Hankevych, the well-known L'viv attorney, wrote the following to his colleague, Prof. Volodymyr Starosol's'kyi, in Prague: "Political life is completely demolished...Economic life is in utter ruins, financial institutions are up in the air...Insane bankruptcies are starting among merchants and in the banking

---

[5] Mykola Posivnych, "Roman Shukhevych (30.VI.1907-5.III.1950)" in *Heneral Roman Shukhevych-"Taras Chuprynka,"* vol. 45 of *Litopys Ukrains'koi Povstans'koi Armii*, p. 9.

[6] Volodymyr Ianiv [Janiv], "Shukhevych-Chuprynka: Liudyna i symvol," speech delivered at a solemn commemorative meeting in Munich on 19 November 1950, p. 6.

world...The last taxes have strangled the peasantry. The peasantry doesn't have money. Merchants who are being crushed by taxes are liquidating their businesses. A while ago officials may have been paid; now they are suffering poverty once again..."[7]

An important event took place in Shukhevych's life on 19 October 1926. That day, on orders from the *krai* (regional) command of the UVO in the Western Ukrainian Lands (ZUZ), "Shukh" (Shukhevych's first known codename), together with his friend Bohdan Pidhainyi, assassinated the Polish school superintendent of L'viv, S. Sobinski. The order for a young member of the organization to carry out the assassination was not typical of the UVO, whose members mostly consisted of former Ukrainian soldiers. But, as Pidhainyi later noted, an appeal for volunteers was issued and "Roman was one of the first to respond to the call."[8]

Naturally, Shukhevych was greatly distressed by the events that unfolded in the wake of Sobinski's assassination, as the Polish court handed down a death sentence to two other UVO members, Vasyl' Atamanchuk and Ivan Verbyts'kyi, who were charged in the Polish official's murder. Both of the defendants were ready to admit to their involvement in this terrorist act, but the Krai Command of the UVO forbade them to take such a step.

Pidhainyi wrote that "the assassination of superintendent Sobinski was the ultimate test for Roman."[9] In our opinion, Shukhevych's involvement in the assassination had a decisive influence on his becoming an active participant of the Ukrainian liberation movement. From this point his life was balanced on a knife's edge between life and death.

In 1928 Shukhevych was called up into the Polish army. Since he was a student, he was first seconded to an artillery unit in Volodymyr-Volyns'kyi and later, to a non-commissioned officers' school, a so-called *podchorążówka* (military college), which he completed successfully. But following a denunciation to the police about Shukhevych's membership in a secret Ukrainian organization, he was stripped of the right to one-year army service and was dispatched as an ordinary soldier to a gunnery unit.

After completing his military service, Shukhevych left for Danzig, where he not only continued his studies at a local Polytechnic, but

---

[7] Lev Hankevych to Volodymyr Starosol's'kyi, 2 May 1924, Central State Archive of Civic Organizations of Ukraine, hereafter TsDAHO Ukrainy, fond 269, list 2, file 251, fols. 24-24 verso.

[8] Bohdan Pidhainyi, "Spohady pro iuni lita Romana Shukhevycha," in vol. 45 of *Litopys Ukrains'koi Povstans'koi Armii*, p. 112.

[9] Ibid.

also took part in military training organized by the UVO, which had an organizational station in the city.

When the OUN was created in 1929, one of its combat sections was the UVO. In the Krai Executive of the OUN in the Western Ukrainian Lands, which was formed in 1930, a Military Section launched its activity together with a Combat Section; and Shukhevych became a member of the latter. Shortly afterwards, he was appointed to head the Combat Section and acquired the codename "Dzvin."

In 1931-34 "Dzvin" was deeply involved in organizing and carrying out several OUN combat operations that resonated widely with the public, both in Polish circles and the Ukrainian population. As a result of these operations, the Polish government clearly realized that a new political organization with a radical bent had emerged in the Western Ukrainian lands, which had adopted a course aimed at preparing a general Ukrainian armed action. In an article entitled "The Cult of Strength and Violence" (*Ukrains'kyi natsionalist*, no. 5, January 1934), the OUN openly stated that only "the paths of armed national revolution inextricably bound with violence will lead the Ukrainian people to [their] political goal."[10]

The OUN's terrorist operation that generated the most resonance was the 15 June 1934 assassination of the well-known Ukrainophobe, General Bronislaw Pieracki, Poland's Minister of Internal Affairs, by an OUN fighter named Hryhorii Matseiko. On 18 June 1934 "Dzvin," who was one of the organizers and masterminds of the assassination, was arrested by the Polish police and despite sufficient proof was sent to the Bereza Kartuz'ka concentration camp. On 19 January 1935 Shukhevych was transferred to L'viv for interrogation.[11]

During the OUN trial in Warsaw (18 November 1935-13 January 1936) Shukhevych was called as a witness. But "Dzvin" refused to testify in Polish and was fined 22 zloty. From his statements given during the investigation and read out in court it is clear that he denied being a member of the OUN's Krai Executive and any involvement in organizing Pieracki's assassination.[12]

Although the group of key members of the OUN and ZUZ, headed by Stepan Bandera, was found guilty of the murder of the Polish interior minister, the Polish government did not stop at this trial. It decided to hold a separate trial in L'viv of the leading figures

---

[10] Kentii, p. 105.

[11] Posivnych,, p. 12.

[12] Zynovii Knysh, *Varshavs'kyi protses OUN. Na pidlozhzhi pol's'ko-ukrains'kykh vidnosyn tiiei doby*, vol. 1 (Toronto: n.p., 1986), p. 340.

of the OUN krai, charging the entire organization with engaging in terrorist activity and subverting the legal order in the Western Ukrainian lands, thereby creating distrust toward the OUN among moderate Ukrainians.

During the L'viv trial (25 May-26 June 1936) twenty-three defendants were accused of membership in the OUN and involvement in its terrorist activities. The first name mentioned in the indictment was Roman Shukhevych: "29 years old, a graduate in technology from L'viv." Together with Roman Myhal', Ievhen Kachmars'kyi, Ivan Iarosh, Roman Sen'kiv, Kateryna Zaryts'ka, Ivan Maliutsa, Semen Rachun, and Vira Svientsits'ka, he was charged with conspiracy and abetting or issuing the orders to kill the student, Iakiv Bachyns'kyi; the director of the Ukrainian Academic Gymnasium, Ivan Babii; the secretary of the General Consulate of the USSR in L'viv, Aleksei Mailov; prison commissioner W. Kosobudzki; and Henryk Jyzefski, the voivode of Volyn, as well as planting a bomb in a printing house owned by an individual named Ias'kiv.[13]

During questioning, "Dzvin" admitted that he was a member of the UVO and the OUN (some witnesses had testified to this effect), but he emphasized that he was linked to those organizations "only through the nationalist world outlook." He denied being a member of the OUN's Krai Executive, as well as his involvement in organizing the attempts to assassinate Kosobudzki and Mailov.

"Dzvin's" conduct during the trial and his lawyer's skilful maneuverings (his uncle S. Shukhevych) helped him evade severe punishment. According to the jury's verdict, he was indicted only on charges of belonging to the OUN; charges were dropped in connection with inciting Mykola Lemyk to kill Mailov. The Polish court sentenced Shukhevych to four years' imprisonment, but according to the terms of an amnesty, his sentence was reduced to two years.[14]

Between the time Shukhevych joined the OUN (1929) and the OUN trial in L'viv (1936) many important events took place in his personal life. He graduated from the L'viv Polytechnic with a specialist's diploma, married Nataliia Berezyns'ka in 1930, and their son Iurii was born in 1933. However, his revolutionary vocation did not allow him to fully experience the joys of family life.

After Shukhevych was released from prison on 27 January 1937 he and his family settled down in L'viv. In order to legalize his life and obtain additional funds for the OUN, in March 1937 "Dzvin" and his

---

[13] Ibid., pp. 131-33, 267-69.

[14] Ibid.

old friend Bohdan Chaikivs'kyi founded the FAMA advertising firm. With branches in Stanyslaviv, Ternopil', and other cities of Eastern Halychyna it soon expanded to Warsaw and Cracow, and later to Germany and Hungary. Chaikivs'kyi recalls that among the associates of the firm were clandestine members of the OUN. FAMA became a successful business enterprise in which Shukhevych played a key role. However, the events that were transpiring in Transcarpathia in 1938—the creation of the autonomous state of Carpatho-Ukraine within the federated Second Republic of Czecho-Slovakia—forced him to leave the business and devote himself fully to political activity. By Latin Christmas 1938 "Borys Shchuka" (Shukhevych's new codename) was in Carpatho-Ukraine.[15]

However, even before events began unfolding in Transcarpathia, when Ievhen Konovalets' was still alive, plans were being discussed in 1938 to appoint Shukhevych as the krai leader of the OUN ZUZ, in place of Lev Rebet. But as Myron Hanushevs'kyi later recalled, "Shukh" refused the offer, proposing Myroslav Turash ("V. Hrabovs'kyi") for this post. We are convinced that one of the reasons why Shukhevych declined the proposal was his desire to do military training in Germany. It is believed that in 1938 he completed special courses in a Bavarian military academy,[16] although other locations of this training have been suggested.

The creation of the autonomous Carpatho-Ukrainian state in 1938 became the focus of attention of all Ukrainian independentist forces both in the emigration and in Western Ukraine. People were deeply convinced that the process of restoring Ukrainian statehood would begin in this region.

Members of the OUN were the most active in the affairs of Carpatho-Ukraine. Although the OUN Leadership headed by Andrii Mel'nyk maintained a cautious attitude toward Transcarpathia, not wishing to have complications with Germany and Hungary, the members of the Krai Executive of the OUN and the ZUZ considered it their duty to revolutionize the processes in Carpatho-Ukraine and turn it into a Ukrainian Piedmont.

The paramilitary organization, Carpathian Sich, immediately attracted the attention of such krai nationalists as Mykhailo Kolodzins'kyi, Zenon Kossak, Roman Shukhevych, and others. Participation in its activity was supposed to provide OUN members

---

[15] Bohdan Chaikivs'kyi, *"FAMA." Reklamna firma Romana Shukhevycha* (L'viv: Tsentr doslidzhen' vyzvol'noho rukhu, 2005), pp. 34-67.

[16] Myron Hanushevs'kyi, "Roman Shukhevych u moikh spomynakh," in vol. 45 of *Litopys Ukrains'koi Povstans'koi Armii*, p. 79

with basic military experience. Shukhevych, who was now a member of the Sich headquarters with the rank of First Lieutenant, was responsible for filling the raion commands of the Sich and organizing financial assistance and liaison with the emigration.

On 15 March 1939, when Hungarian troops began occupying Carpatho-Ukraine, First Lieutenant "Shchuka" took part in battles between the heavily outnumbered Sich fighters and the Hungarians, and after their tragic conclusion crossed into Austria. There he submitted a report to members of the OUN Leadership about the events in Transcarpathia and received an assignment to establish a link with Western Ukraine through Danzig.[17]

It is difficult to say what kind of impression the tragic events in Transcarpathia made on Shukhevych, but, in our estimation, he understood that Ukrainians had not acted as a focused national front in that territory and that this was one of the reasons for the fall of Carpatho-Ukraine.

The Molotov-Ribbentrop Pact, the utter defeat of Poland, and annexation in September 1939 of the Western Ukrainian lands to Soviet Ukraine took the OUN by surprise. Territorial nationalist organizations found themselves in a difficult situation, forced into a deadly dual with the NKVD, while some of their leading members were compelled to cross over into German-ruled territory. Their base became Cracow, where Shukhevych moved with his family. At this time he was carrying out the duties of responsible leader for liaison between the OUN Leadership and the leading nationalist activists of Western Ukraine. This was one of the most important branches of work (because the shift of the German-Soviet border was connected with significant risk), and the fact that First Lieutenant "Shchuka" held this position attests to his authority among the members of the OUN Leadership.

In late 1939 Shukhevych's wife and son Iurii joined him in Cracow, where their daughter Maria was born in 1940.

The new political situation that had emerged in connection with the advent of the Stalinist totalitarian regime in the Western Ukrainian lands demanded a reformulation of the OUN's strategy and tactics. During the German-Soviet war, while the older generation in the OUN Leadership was naively waiting for a positive resolution of the Ukrainian question from the Nazis, the krai nationalists led by Bandera, believed that they had to fight for independence and statehood. Thus, they were opposed to the OUN's passive tactics

---

[17] Posivnych, pp. 13-14.

in Ukraine's western oblasts and spoke out in favour of active nationalist operations against the Soviet government.

As Bandera later wrote in his autobiographical sketch, during the January 1940 negotiations with Mel'nyk in Rome the latter "rejected our demand that the planning of the revolutionary-liberation, anti-Bolshevik struggle should not be linked with Germany and not made dependent on German military figures." In addition, the Leadership of the Ukrainian Nationalists (PUN) refused to expand the leadership with new members from among the leading krai nationalists. Mel'nyk refused to remove Iaroslav Baranovs'kyi and Omelian Senyk-Hrybivs'kyi, who were suspected of having links with the Polish police, from the staff of PUN.[18]

During a meeting in Cracow on 10 February 1940 Bandera and his associates created the Revolutionary Leadership of the OUN (OUN[R]), declaring in its very name a trend toward decisive and uncompromising actions. Shukhevych became a member of the leadership and was appointed krai leader of the OUN(B) in the westernmost Ukrainian lands (Pidliashshia, and the Kholm, Nadsiannia, and Lemko regions) that had been annexed to Germany from Poland. Shukhevych also became a member of the OUN's Military Headquarters and was one of the heads of military training for leading nationalist activists.

As Vasyl' Kuk later wrote, during the split in the OUN Shukhevych "did not take an active part in the political-organizational quarrels," even though he joined Bandera.[19] According to Dariia Rebet, during the Second Extraordinary Congress of the OUN in Cracow (April 1941), "Shukh" "officially submitted an objection to the methods and ways with which the head of the revolutionary Leadership [i.e., Bandera] had resolved the conflict with PUN."[20]

The inclusion of Roman Shukhevych in the Revolutionary Leadership of the OUN was completely logical inasmuch as this was a group of his fellow thinkers from the Krai Executive of the OUN ZUZ, who had gone through Polish courts, prisons, and concentration camps, and had the same unbending spirit in the struggle to attain the national ideal.

---

[18] Stepan Bandera, "Moi zhyttiepysni dani," in *Moskovs'ki vbyvtsi Bandery pered sudom*, ed. Danylo Chaikivs'kyi (Munich: Ukrains'ke vydavnytstvo, 1965), pp. 439-45.

[19] Vasyl' Kuk, "Holovnyi Komandyr UPA heneral-khorunzhyi Roman Shukhevych," in vol. 45 of *Litopys Ukrains'koi Povstans'koi Armii*, p. 470.

[20] Dariia Rebet, "Do pochatkiv UHVR (Spohady, komentari, refleksii), *Ukrains'ka Holovna Vyzvol'na Rada. Dokumenty, ofitsiini publikatsii, materialy. Knyha chetverta: dokumenty i spohady*, vol. 26 of *Litopys Ukrains'koi Povstans'koi Armii* (Toronto-L'viv: Litopys UPA, 2001), p. 75.

Like Bandera, Shukhevych realized that it was futile to expect that the Germans would resolve the Ukrainian question along the lines to which the OUN aspired. As M. Hanushevs'kyi later recalled, during a conversation that took place in Cracow in 1940, Shukhevych said: "I don't believe in their good will to recognize Ukraine as an independent state. They need us now and are using us because they still don't know how the war will go for them in the East, but if Hitler thinks he can outwit us he is mistaken, because we have our own plans."[21]

The approaching German-Soviet war forced the Leadership of the OUN(B) to define its position on this question and formulate an action program. During the Second Extraordinary Congress of the OUN in Cracow, the Leadership of the OUN(B) adopted programmatic, political, and military resolutions; training and propaganda guidelines, and the Order of the Organization of Ukrainian Nationalists. In the adopted documents the OUN declared that its principal task is the struggle "for a sovereign United Ukrainian State, for the rule of the Ukrainian people in the Ukrainian land." The military resolutions passed by the Extraordinary Assembly emphasized that the OUN "is organizing and training a military force" in order to achieve its goals.[22]

In May 1941 the Leadership of the OUN(B) drew up a list of guidelines entitled "The Struggle and Activity of the OUN during the War." This document noted that the OUN would "exploit [the war between Moscow and other states] as a convenient moment for the full launch of the revolutionary liberation struggle for an Independent United Ukrainian State" and that the "marching German armies" would be welcomed as "allied armies."[23]

The OUN's military activity on the eve of the German-Soviet war had two main directions: building its own combat units within the clandestine structures of the OUN in the Western Ukrainian lands and creating Ukrainian military subunits within the German armed forces. By 25 February 1941 Wilhelm Canaris, the head of the German Intelligence Service of the *Oberkommando der Wehrmacht-OKW* (Armed Forces High Command) had given the go-ahead for the creation of a Ukrainian legion, which in OUN documents is called *Druzhyny ukrains'kykh natsionalistiv-DUN*

[21] Hanushevs'kyi, p. 81.

[22] Postanovy II Velykoho Zboru Orhanizatsii Ukrains'kykh Natsionalistiv. 1941. TsDAHO Ukrainy, fond 1, list 23, file 926, fols. 182-207.

[23] Napriamni OUN "Borot'ba i diial'nist' OUN pid chas viiny". May 1941; Ivan K Patryliak, *Viis'kova diial'nist' OUN(B) u 1940-1942 rokakh* (Kyiv: Instytut istorii Ukrainy, NAN Ukrainy, 2004), pp. 426-35.

(Legion of Ukrainian Nationalists). According to plans, the formation was to number between 700 and 800 people.[24]

During the course of equipping and training this formation a decision was made to create two subunits based on the legion: the Nachtigall Special Group and the Roland Organization. The recruitment of volunteers for Nachtigall was conducted through Cracow, the site of the Military Headquarters of the OUN, where courses for OUN officers were held. One of the lecturers was Roman Shukhevych.[25] During these courses volunteers were given training in basic markmanship that was later perfected according to German statutes and directives.

By mid-June 1941 the organization of the Nachtigall Battalion was completed; it was then included in Brandenburg-800, a special commando regiment of the German Abwehr. Battalion strength was confirmed at the 330 mark. On the German side, Nachtigall was commanded by Oberleutnant Hans-Albrecht Herzner and Theodor Oberlender and on the Ukrainian side, by Captain Roman Shukhevych. The Germans assigned exclusively police and guard duties to Nachtigall and Roland: responsibility for the secure movement of Wehrmacht units through Ukrainian territory, the disarming of remnants of Soviet armies, and the protection of trainloads of prisoners and ammunition.[26] Naturally, these were not tasks that Shukhevych and his comrades had counted on, inasmuch as they saw their place at the front, in an armed struggle against the Bolsheviks.

According to verified data, at 03:15 on 22 June 1941 Nachtigall Battalion crossed the Sian River near the village of Volove, moving in the combat formation of the 49th Mountain Rifle Corps of the17th Germany Army Group South. Later the battalion crossed in formation through Iavoriv-Ianiv, heading for L'viv, which had already been abandoned by Soviet troops. It is believed that the first soldiers of Nachtigall appeared in the vicinity of the capital city of Halychyna late on the day of 29 June 1941, but the main forces of the battalion entered L'viv the next morning.[27]

For Shukhevych, who solemnly entered his native city with his comrades-in-arms, 30 June 1941 was clouded by the terrible news that the body of his brother Iurii had been found in the prison on Ackiego Street, tortured to death by the NKVD. He bore this tragedy

[24] Patryliak, pp. 275-76.
[25] Ibid., pp. 277-78.
[26] Ibid., pp. 278-79.
[27] Ibid., pp. 299-302.

bravely, and by the evening of the same day he and his soldiers had taken part in proclaiming the Act restoring Ukrainian statehood in the name of the OUN(B). On 5 July 1941 Iaroslav Stets'ko, the head of the provisional Ukrainian State Administration, informed Shukhevych that he had been appointed the second deputy "member of the provisional Administration for military affairs." The main post was occupied by Brigadier General Vsevolod Petriv, and his first deputy was Oleksa Hasyn.

Their time in L'viv was a period of great hopes and expectations for Shukhevych and his soldiers. Not only had the restoration of Ukrainian statehood been proclaimed, a militia was also formed in the city, headed by OUN(B) member Ievhen Vrets'ona. In addition, the krai leader of the OUN(B), Ivan Klymiv ("Lehenda"), had announced the creation of a Ukrainian national-revolutionary army. Local Ukrainian national governments were quickly formed in the raions and counties of Halychyna. At this time, Shukhevych, together with Rev. Ivan Hryn'okh and Iaroslav Stets'ko, paid a visit to Metropolitan Andrei Sheptyts'kyi of the Ukrainian Greek Catholic Church, who offered his support to the legitimacy of the Act of 30 June 1941 and the eradication of differences between the two OUN factions, the Revolutionary Leadership and the Leadership of the Ukrainian Nationalists.

Soon, however, the situation changed drastically. At first, certain Ukrainophiles in the Nazi milieu—*Hauptmann* Professor Hans Koch and Colonel Alfred Bisanz—expressed their concern about the pro-independence actions of the OUN(B). Bisanz urged Stets'ko to leave immediately for Cracow, where Bandera was living at the time, and to discuss the situation that had emerged.[28] On 3 July 1941 Ernest Kundt, the Undersecretary of the Generalgouvernement, explained to Volodymyr Horbovyi, Professor Viktor Andriievs'kyi, Vasyl' Mudryi, Stepan Shukhevych, and Stepan Bandera that the creation of the Ukrainian National Committee in Cracow and the declaration in L'viv of a Ukrainian government had not been coordinated with the leadership of the Third Reich and were thus illegal. He underlined that "the last word in Ukrainian affairs belongs to the Fuehrer."[29] The Nazis' next step was to arrest Bandera, Stets'ko, and a group of other key leaders of the OUN(B), who were sent to Berlin.

Thus, the German occupation government considered the presence in L'viv of Nachtigall Battalion undesirable and on 7-9 July

---

[28] Kentii, p. 226.

[29] Volodymyr [Wolodymyr] Kosyk, *Ukraina i Nimechchyna u Druhii svitovii viini* (in French) (Paris-New York-L'viv, 1993), pp. 508-10.

1941 its companies began heading eastward. Although the Germans' negative attitude to the question of Ukrainian independence was a heavy blow to Shukhevych and his legionnaires, they still hoped that Berlin would change its position.

On 13 July 1941 Nachtigall crossed the Zbruch River into eastern Ukraine and took part in combat operations against the Red Army, particularly in Brailiv and Vinnytsia. The battalion was furloughed to the town of Iuzvyn (Niekrasove), where Shukhevych and his soldiers were aghast to learn about the results of the 16 July 1941 meeting at Hitler's headquarters, which had effectively removed Ukraine's independence from the agenda: Eastern Halychyna was to be included in the Polish Generalgouvernement; Northern Bukovyna, Bessarabia, and the territory between the Dnister and Southern Buh rivers would be ceded to Romania; while the other Ukrainian lands were to be annexed to Reichskommissariat Ukraine or subordinated to a military administration.

The personnel of Nachtigall Battalion were utterly incensed by the actions of the German leadership. Their feelings were shared by Oberleutnants Herzner and Oberlender. This was the situation on 30 July 1941, when the head of the Abwehr, Admiral Canaris, and Major-General Erwin Lahousen, attended a series of meetings with the commanders of Nachtigall, during which they probably tried to persuade the Ukrainians not to despair and continue their joint work.

According to eyewitnesses, Shukhevych reacted sharply to these events and apparently sent a protest to the OKW in which he emphasized that as a result of the "arrest of our Government and Leader, the Legion can no longer remain under the command of the German army."[30]

Naturally, this document could not have made any impression on the Nazi officials, but it is proof that Shukhevych was becoming increasingly more convinced of the necessity to cease cooperation with the Germans and was inclining to the view that an inevitable struggle against them lay in the near future.

The Nazis' worsening relations with the OUN(B) forced them to disband the Nachtigall and Roland battalions. On 13 August 1941 Nachtigall was disarmed (with the exception of officers) and sent to Cracow, and from there they were dispatched to the Neuhammer training camp on 27 August. The mood of the soldiers was grim. Some of them were ready to abandon camp and return secretly to

[30] Myroslav Kal'ba, "Roman Shukhevych iak providnyk, komandyr, liudyna," in vol. 45 of *Litopys Ukrains'koi Povstans'koi Armii*, pp. 352-53.

Ukraine. As Myroslav Kal'ba recalls, when Shukhevych found out about this, he warned them against taking any rash steps and said: "...There is someone who is thinking about and is responsible for us, and if such a need arises, then we will receive an order from the leadership about what to do..."[31]

In late September 1941 the soldiers of Nachtigall received weapons and began their combat training. By this time they had gotten wind of rumors that the Nazis had arrested Bandera and other key figures of the OUN(B). On 16 October 1941 Shukhevych and the commander of Roland, Ievhen Pobihushchyi, drafted a "Memorandum of the Ukrainian Legion," which was sent to Berlin. This document contained ten demands of a political and legal nature. As could be expected, the Germans took only one of them into account: they agreed that the Ukrainians should not swear a second oath. Thus, each soldier signed an individual contract with the Germans for the period from 1 December 1941 to 1 December 1942.[32]

On 21 October 1941 the Nachtigall and Roland battalions were merged into a single formation and brought to Frankfurt am Oder. Pobihushchyi was named commander of the police battalion, and his deputy and commander of the first company was Captain Roman Shukhevych. The battalion, provisionally named No. 201, was included in the Germans' 201st Guard Division in Belarus. On 22 March 1942 the first group of Ukrainian soldiers arrived in Minsk. After their arrival, the main force of the Ukrainian battalion was moved to the city of Lepel, where it was assigned to protect communications and the local German administration, as well as to fight Soviet partisans.[33]

The struggle against the partisans in Belarus was difficult and exhausting, and the laurels of victory did not fall to either the Germans or their allies, including the soldiers of the Ukrainian police battalion. According to V. Ianiv, "this was a horrible time" in Shukhevych's life, who was forced "to play the role of the Germans' friend to the last minute" although "his heart was breaking from pain."[34] Myroslav Kal'ba recalls that Shukhevych and other Ukrainian commanders sought to avoid taking part in the Nazis' punitive actions against the local population and tried to evade the food requisitions, declaring "that we were sent here to fight, not loot."[35]

[31] Ibid., p. 357.
[32] Patryliak, pp. 368-72.
[33] Ibid., pp. 375-79.
[34] Ianiv, p. 14.
[35] Kal'ba, pp. 353-54.

In taking direct part in battles against the Belarusian partisans and studying the Nazis' anti-partisan operations, Shukhevych not only acquired combat experience but also absorbed the rules of partisan warfare. In our opinion, he became one of the finest adepts of this specific form of armed struggle in the ranks of the Ukrainian liberation movement.

According to participants in these events, Shukhevych had a very responsible attitude to his position as deputy commander of the battalion and company commander, inasmuch as he saw his place primarily in the firing line. As Major Pobihushchyi recalls, Shukhevych had no desire to carry out guard duty in the city "but chose the most difficult service for his company—among the primeval forests and swamps that were full of Bolshevik bandits." According to Pobihushchyi, Shukhevych "had highly developed intuition" and frequently "conducted all kinds of courses for officers and younger and older NCOs."[36]

According to the testimony of Colonel Alfred Bisanz and Shukhevych's wife, as the commander of a company in a Wehrmacht police guard battalion, Shukhevych apparently had the military rank of *Hauptmann* (captain).

The information that the soldiers of Battalion 201 were receiving from Halychyna and other places in Ukraine signaled the strengthening of the Nazi occupation regime: the deportation of the population to Germany for forced labor, broad-scale actions to confiscate food, fodder, and other types of grain from Ukrainian peasants, and reprisals against the recalcitrant population. In addition, rumors were circulating that after the second conference of the OUN(B) clandestine nationalist centers had launched military training activity, which greatly alarmed the Germans.

In view of these circumstances, the command of Battalion 201 began evading active participation in anti-partisan actions, and the soldiers' resolve not to prolong their contract with the Germans was toughened. When Shukhevych, obeying a decision passed at a meeting of the battalion's officer staff, ascertained the mood of his soldiers, he found that all of them wanted to return to their homes. On 22 November 1942, in the presence of the commander of the 201st Guard Division, the special personnel of the Ukrainian battalion refused to prolong their contract and on 5 December the Germans disbanded the formation. The soldiers were transported to Ukraine,

---

[36] Ievhen Ren, "Spohady pro henerala Romana Shukhevycha," in vol. 45 of *Litopys Ukrains'koi Povstans'koi Armii*, pp. 223-25.

and the group of officers, consisting of twenty-two people, was imprisoned in L'viv.[37]

Major Pobihushchyi recalls that after the Christmas Eve celebrations in 1943 Shukhevych and a few other officers, including Vasyl' Sydor, managed to escape from prison and became illegals. This moment marked the beginning of the most important and dynamic period of Shukhevych's activity, which saw his rise to the highest positions in the Ukrainian liberation movement as represented by the OUN and UPA.

By this point Shukhevych was a fully formed high-ranking leader who, in addition to his military knowledge, had an excellent grasp of political questions and considerable organizational abilities. This is how Myroslav Kal'ba, a soldier in Battalion 201, remembers his commander: "Roman Shukhevych did not need advisors; he did not need meeting work in order to hand down decisions or reach conclusions. This was a leader who decided everything on the spot, while taking all responsibility on himself."[38] According to Vasyl' Kuk, "all-round, thorough deliberation of each question, detailed verification of an implemented command or instruction" were typical of Shukhevych. He also "did not like empty talk and valued efficiency in people and bravery in combat."[39]

Shortly after Shukhevych escaped from the German prison, he contacted the members of the OUN(B) Leadership and owing to the fact that Dmytro Hrytsai had been arrested by the Germans, Shukhevych was appointed responsible leader for military affairs in the OUN(B) Leadership. From this moment he became directly involved in the creation of the Ukrainian Insurgent Army, and a decision to create such an armed force was made in early December 1942 at a secret military conference of the OUN held in L'viv. According to Mykola Lebed', "in December 1942 the Leadership of the Organization issued an order to the territorial Leadership of Volyn' to reorganize the existing small armed units and organize a broadly planned, armed self-defense struggle of the Ukrainian people."[40]

General control over the buildup of the liberation movement's armed forces in Volyn' and Polissia was in the hands of Vasyl' Ivakhiv ("Sonar," "Som"), responsible leader for military affairs in the OUN

---

[37] Patryliak, pp. 384-86.

[38] Kal'ba, p. 351.

[39] Kuk, p. 471

[40] Mykola Lebed', *Nimets'ka okupatsiia Ukrainy*, pt. 1 of *UPA. Ukrains'ka povstans'ka armiia. Ii geneza, rist i dii u vyzvol'nii borot'bi ukrains'koho narodu za Ukrains'ku Samostiinu Sobornu Derzhavu* (Drohobych: n. p., 1993), p. 40.

Leadership in the Northwestern Ukrainian Lands (PZUZ). At this time, however, this activity had a regional character because there was disagreement in the OUN(B) Leadership with regard to the feasibility of armed action. Lebed', the "acting" leader, also maintained a wary attitude to this question. A more active position was upheld by the krai leader of the OUN PZUZ, Dmytro Kliachkivs'kyi ("Okhrim"), who appointed Ivakhiv to assume control of the military question "in the entire forest zone...from Brest to Homel,'" i.e., exclusively within the boundaries of Volyn' and Polissia.[41]

In view of the divergent views within the OUN(B) Leadership in regard to the question of armed action, the Third Conference of the OUN(B) took place on 17-21 February 1943 in a village near the town of Oles'ko in the L'viv region. The conference was attended by Mykola Lebed' ("Maksym Ruban"), Roman Shukhevych ("Tur"), Vasyl' Okhrymovych ("Bard"), Myroslav Prokop ("Harmash," "Volodymyr"), Dmytro Maivs'kyi ("Kosar," "Taras"), Zenon Matla ("Dniprovyi"), Roman Kravchuk ("Petro"), and Mykhailo Stepaniak ("Serhii").

Taking into account the development of international relations and the course of events on the fronts of the Second World War, the conference participants acknowledged the urgent need to create their own armed forces and launch an armed struggle against all the enemies of Ukrainian independence: the Germans, Soviet partisans, and Polish nationalist forces.[42]

The greatest discussion at the conference was sparked by the speech made by M. Stepaniak, who proposed the idea to plan and carry out an armed rebellion in Ukraine and liberate it from the Germans without the assistance of the Red Army. In order to do this it was crucial, he said, to unite all the nationalist pro-independence forces and elect a Ukrainian government that would represent the interests of Ukraine in the international arena.[43]

The contemporary researcher, Volodymyr Dz'obak, states that the majority of the conference participants apparently supported Stepaniak's point of view, but owing to Shukhevych's position the plan for an anti-German all-Ukrainian uprising was rejected. The armed struggle of the OUN(B) was mainly directed "against Red partisans and the Poles, which was in fact being waged in Volyn' by UPA commander Klym Savur."[44]

---

[41] A. Kentii, *Ukrains'ka povstans'ka armiia v 1942-1943 rr.* (Kyiv: Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy, 1999), p. 19

[42] Ibid., pp. 21-22.

[43] Volodymyr Dz'obak, *Konflikty v OUN(B) i ikh vplyv na Ukrains'kyi Rukh Oporu (1941-1944 rr.)* (Kyiv: Vydavnychyi dim "Infotsentr," 2005), pp. 53-54.

[44] Ibid., p. 55.

It is our view, however, that Dz'obak's statement is incorrect, and Stepaniak's plan for launching an anti-German uprising throughout Ukraine was a risky experiment, since the OUN(B) at this time had neither the forces nor the means to carry out such a plan. Meanwhile, the main threat to the pro-independence forces in Volyn' and Polissia came from the communist partisans, who were trying to recruit to their ranks combat-worthy elements in the PZUZ, as well as Polish organizations which, on instructions from their émigré government in London, were vigorously conducting military training work aimed at their participation in a future Polish state restored to its prewar borders.

In this context, Shukhevych's position was the most reasoned and optimal. He was against a risky all-Ukrainian uprising against the Germans because the conditions were not right for this, and he objected to OUN detachments gaining control over, first and foremost, the Volyn'- Polissia region as a base from which to start developing an all-Ukrainian armed force.

"Tur" substantiated his views of these scenarios and presented them at a meeting of the OUN(B) Leadership in the fall of 1944. Raising the question of a nationwide armed action slated for spring 1943, he said that if the UPA had launched an offensive against Rivne and Sarny at that time, "we would have lost, and the masses would probably have turned away from us." Shukhevych also underlined the fact that the limited operations of the Ukrainian insurgents in the northwestern lands enjoyed the trust of the masses and had turned out to be successful.[45]

During this meeting "Tur" also criticized the position taken by "Le" (V. Kuk), who at the Third Conference of the OUN(B) in February 1943 had supported Stepaniak's plan for a general Ukrainian armed rebellion against the Germans, including on the territory of Halychyna. He said that "there were no objective conditions," but emphasized that "when Kovpak came, those conditions came into being and we won,"[46] i.e., starting in July 1943, detachments of the Ukrainian People's Self-Defense (*Ukrains'ka narodna samooborona*—UNS) began forming in Halychyna with the support of the population, which later formed the nucleus of the military formations of UPA-West.

Shukhevych had an interesting view of the causes behind the emergence of the Polish-Ukrainian conflict in Volyn' and Polissia in

---

[45] Protoko'lnyi zapys zasidannia Tsentral'noho Provodu OUN, v iakomu vzialy uchast' "Zrub," "Tur," "Okhrim," "Halyna," "Le," i "Perebyinis" [osin' 1944 r], cited in Dz'obak, p. 240.

[46] Ibid., p. 244.

spring 1944, which he set forth at the First Grand Assembly of the Ukrainian Supreme Liberation Council held on 11-15 July 1944. During a discussion of the Polish question on 13 July, "Tur" noted that after the Ukrainian police in Volyn' and Polissia joined the ranks of the OUN and UPA, the Germans created a Polish police force that together with the SS "applied harsh and inhumane means" against the Ukrainian population. He added that the Polish element in Volyn' "completely paralyzed the UPA movement." Under these circumstances, Shukhevych emphasized, the Ukrainian population rose up against the Poles and "then the liquidation of the Polish population began in Volyn', which ended in the summer of 1943."[47]

Thus, as Shukhevych's speech at the First Grand Assembly of the UHVR attests, the cause of the Polish-Ukrainian armed conflict in Volyn' in 1943 was not the desire of the OUN Leadership, and particularly of Roman Shukhevych, to carry out ethnic cleansing in this region. Rather, it was sparked by the objective need to provide immediate protection for the local Ukrainian population from the actions of armed Polish elements (the Polish police and structures of the Armia Krajowa) and to create the necessary conditions to develop UPA forces.

At the same time, Shukhevych insisted, the initiative to target Polish actions was coming from the local Ukrainian population. At this time UPA operations in Volyn' and Polissia were overseen by "Klym Savur," who maintained a thoroughly independent position on many questions and did not always reckon with the opinions and plans of the OUN Leadership.

After the Third Conference of the OUN(B), where questions relating to the creation of the UPA were ultimately resolved and the main foes of the Ukrainian liberation movement (the Germans and the Bolsheviks) were defined, Shukhevych sent two members of the Military Headquarters of the OUN, Iuliian Koval's'kyi and Vasyl' Sydor, to Volyn' and Polissia to assist V. Ivakhiv, the responsible military leader of the krai leadership of the OUN PZUZ, in transforming armed OUN detachments into combat formations of the Ukrainian Insurgent Army. Koval's'kyi ("Harpun"), who subsequently headed the UPA headquarters in Volyn' and Polissia, was killed together with Ivakhiv in a battle against the Germans, which took place on 13 May 1943 near Derazhne.

Shukhevych also initiated changes in the OUN Leadership, taking into consideration the differences of opinion among its

---

[47] Vol. 26 of *Litopys Ukrains'koi Povstans'koi Armii,*p. 490.

members with regard to the organization's military plans and the dissatisfaction of many members with the actions of the "acting" leader, M. Lebed' ("Maksym Ruban"). On 13 April 1943, during a meeting of the OUN Leadership, Lebed' resigned his post as "acting" leader and was replaced by the Bureau of the OUN Leadership whose members were R. Shukhevych, Z. Matla, and D. Maivs'kyi. Here Shukhevych ("Tur") was "the first among equals."[48]

"Tur's" appointment to this position was a completely logical step because he was the most authoritative figure in the ruling milieu of the OUN. According to Stepaniak, Shukhevych "was viewed as the best organizer and he was the oldest member of the current membership of the Central Leadership."[49]

Now that he was the head of the OUN(B), Shukhevych focused most of his attention on eliminating the differences within the OUN milieu concerning the views on the policy and strategy of the liberation movement, expanding the area of the UPA's combat activity, creating its structures in Halychyna, and moving insurgent units into Ukraine's eastern oblasts.

An important role in "Tur's" life was played by the Third Extraordinary Grand Assembly of the OUN(B), which took place on 21-25 August 1943 in Kozova raion, Ternopil' oblast. This was a large gathering of approximately twenty leading Ukrainian nationalists, who elected Shukhevych to head the Bureau of the OUN Leadership, which included his closest associates Dmytro Maivs'kyi and Rostyslav Voloshyn. The assembly appointed Shukhevych Supreme Commander of the Ukrainian Insurgent Army, with the rank of Lieutenant Colonel.

After the assembly ended, Shukhevych's position in the ruling milieu of the liberation movement was considerably strengthened. He succeeded in overcoming the resistance of Lebed' and Stepaniak, who were opposed to intensifying UPA activities on the anti-Bolshevik front because they were convinced that this "would lead to the mass destruction of the Ukrainian people."[50] He then drafted measures aimed at the further buildup of the structures and rear line services of the insurgent army and the improvement of its

---

[48] S. A. Kokin, *Anotovanyi pokazhchyk dokumentiv z istorii OUN i UPA u fondakh Derzhavnoho arkhivu SBU*, Issue 1 of *Anotovanyi pokazhchyk dokumentiv z fondu drukovanykh vydan' (1944-1953* (Kyiv: Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy, 2000), p. 16.

[49] Dovidka M. Stepaniaka pro R. Shukhevycha. State Archive of the Security Service of Ukraine (hereafter referred to as DA SBU), fond 65, file S-7448, fol. 56. Copy, typescript.

[50] Dz'obak, p. 67.

combat-worthiness. "Tur" also managed to convince the participants of the Grand Assembly of the need to democratize the OUN's political and ideological principles, and make them more understandable and acceptable to the pro-independence elements in eastern Ukraine.

After being appointed head of the Bureau of the OUN Leadership and Supreme Commander of the UPA, "Taras Chuprynka" (Shukhevych's new codename) scuttled the plans of "Klym Savur" and some Volynian activists to place the UPA above the OUN and to proclaim the UPA "the supreme and sole sovereign authority in the liberated lands of Ukraine."[51] It is our view that thanks to this measure, it became possible to unify the pro-independence forces and aim them at resolving urgent political and military tasks that sprang from the requirements of the OUN and UPA's activity in the new Soviet reality.

The Third Extraordinary Grand Assembly of the OUN cultivated the formation of Shukhevych's finest traits as a leader, commander, and political figure. According to Omelian Logush, he "did not follow any sort of extremes," "was not a skeptic among the exalted politicians and military men," but always sought the "line between theory and practice, between notions and faith and concrete reality."[52]

After becoming the head of the Ukrainian liberation movement, by the end of 1943 Shukhevych had succeeded in implementing a number of important military-political measures. In October 1943 "Tur" held a meeting in the village of Melna (L'viv region) attended by the leading regional members of the OUN ZUZ, including oblast leaders and responsible military leaders. During the meeting he noted that, as a result of Germany's failures on the fronts, "total Bolshevik occupation awaits Ukraine, and a protracted, difficult armed and clandestine struggle [awaits] our liberation movement."

According to Vasyl' Halasa, who attended this meeting, Shukhevych outlined the following priority tasks of the pro-independence forces: to strengthen clandestine OUN centers and UPA units ideologically and organizationally; construct secret underground accommodations for hiding personnel and material resources; organize and train medical, economic, and intelligence services; create UPA units in mountain and forest areas; not engage in protracted battles with the enemy during the shift of the front

[51] *Volyn' i Polissia. UPA ta zapillia 1943-1944. Dokumenty i materialy*, New Series, vol. 2 of *Litopys Ukrains'koi Povstans'koi Armii* (Kyiv-Toronto: Litopys UPA, 1999), pp. 4-5, 19-21.

[52] Omelian Logush, "Komandyr Chuprynka na konferentsii ponevolenykh narodiv (Uryvky zi spohadiv)" in vol. 45 of *Litopys Ukrains'koi Povstans'koi Armii*, p. 336.

line; not engage in negotiations with the Germans; and form UPA combat units consisting of representatives of the captive nations of the USSR.[53]

That same month (October 1943) a meeting of the members of the OUN Leadership took place in the vicinity of L'viv, which was attended by Roman Shukhevych, Dmytro Maivs'kyi, Mykola Lebed', Mykola Arsenych, Dariia Rebet, Myroslav Prokop, Vasyl' Okhrymovych, Mykhailo Stepaniak, and Oleksander Luts'kyi. During the meeting "Tur" characterized the activity of the OUN, noting that the organization "has a decisive influence on the territory from the Dnipro to the Carpathians." He also announced his intention to leave for Volyn' in order to familiarize himself with the regional OUN leadership.[54]

After this meeting Shukhevych left for Volyn and Polissia, where in the second half of November 1943 he attended the First Conference of the Captive Nations of Eastern Europe and Asia. His presence at this gathering was not announced; he did not get involved in the proceedings of the conference but listened attentively to the participants' speeches and ensuing discussions. According to Logush, when Shukhevych was leaving the conference, he summed up his impressions thus: "The conference is important to us not only in all that it will practically create for our struggle today. It has convinced us that the question of a common front of captive nations is not only a necessary issue but a real one. We have chosen the correct path..."[55]

Oleksandr Luts'kyi, a well-known figure in the OUN and UPA, confirmed that, according to Shukhevych, the OUN Leadership did not place any special hopes on this action, although its members believed that in a certain way it "should activate the nationalist underground in the USSR."[56] However, as is commonly known, this did not happen except in the Baltic countries.

The next meeting of the OUN Leadership took place in early December 1943, after Shukhevych returned from Volyn' to his safe house in L'viv. As the NKGB report on Luts'kyi's interrogation later showed, "Tur" gave a positive assessment to the activity of the Krai Leadership of the OUN PZUZ with regard to the organization of the

---

[53] Vasyl' Halasa, "Pam'iati velykoho voina i politychnoho diiacha Romana Shukhevycha," in vol. 45 of *Litopys Ukrains'koi Povstans'koi Armii*, pp. 465-66.

[54] Protokol dopytu NKDB chil'noho diiacha OUN O. Luts'koho, 6 serpnia 1945 r. DA SBU, fond 13, file 372, vol. 53, fols. 186-89.

[55] Logush, pp. 336-39.

[56] Protokol dopytu NKDB chil'noho diiacha OUN O. Luts'koho, 20 veresnia 1945 r., DA SBU, fond 13, file 372, vol. 53, fols. 360-61.

UPA and proposed to "create the UPA on the territory of Halychyna" on the basis of the UNS. He also had words of praise for "Klym Savur," noting that he "enjoys great authority" among UPA members.[57]

That same month the Supreme Command of the UPA (HK) and the Supreme Military Headquarters of the UPA (HVSh), with Shukhevych's direct participation, adopted a number of operational documents on organizational and combat questions, which were aimed at conferring the role of a regular army on the Ukrainian Insurgent Army. Crucial among them was order no. 2/43 of 18 December 1942, concerning the military dependence of the Ukrainian Armed Force, military ranks and functions, disciplinary punishments and courts martial, and the question of military publishing houses and terminology.

According to this order, the Ukrainian Armed Force was subordinated to the Ukrainian Supreme Liberation Council, which was supposed to head the revolutionary liberation struggle of the Ukrainian people after its founding in July 1944. The leader of all military operations and functions was the Supreme Commander of the UPA, who was to be assisted by the Supreme Military Headquarters.

Subordinated to the Supreme Commander of the UPA were the regional (krai) commanders of the insurgent army, who were in charge of general military affairs on their respective territories, with support from the regional headquarters. Beneath the krai commanders were commanders of military districts (VO) with their respective headquarters.[58]

This order is interesting because, first and foremost, it removed any kind of implication that the UPA was subordinate to the OUN. Thus, it raised the insurgent army to the level of a national Ukrainian army independent of its soldiers' party affiliation.

On 19 December 1943, R. Shukhevych ("Taras Chuprynka") and O. Hasyn ("Ivan Chornota") ratified instruction no. 3/11 entitled "Military Ranks and Functions." According to this document, the UPA would consist of the following categories of soldiers: rank and file, non-commissioned officers, officers, and generals. The highest rank in the military hierarchy would be marshal.[59]

---

[57] Protokol dopytu NKDB chil'noho diiacha OUN O. Luts'koho, 6 serpnia 1945 r., ibid., fols. 186-89.

[58] Nakaz ch. 2/43 HK i HVSh UPA pro viis'kovu zalezhnist' Ukrains'koi zbroinoi syly, viis'kovi stupeni ta funktsii, dystsyplinarni kary ta sudove postupuvannia, spravy viis'kovykh vydavnytstv ta terminolohii v UPA, 18 hrudnia 1943 r. DA SBU, fond 13, file 376, vol. 60, fols. 217-217 verso.

[59] Instruktsiia ch. 3/11 HK i HVSh UPA pro viis'kovi stupeni i funktsii, 19 hrudnia 1943 r. DA SBU, fond 13, file 376, vol. 60, fol. 218 verso.

The "Tactical Instruction," which came into force on 24 December 1943, occupies an important place among the measures implemented by the Supreme Commander and the HVSh UPA. This document clearly regulated the character of the actions undertaken by UPA units against the Germans, the "Bolshevik partisan movement," in the front line zone, and under the conditions of "Soviet reality."

On the anti-German front the tactic of UPA units was supposed to be mostly "self-defensive" in nature and aimed at avoiding "provocative" battles with the enemy. Only in certain cases were active operations against German units permitted. The main task was to avoid combat losses.

With respect to the "Bolshevik partisan movement," UPA units were supposed to "continue to act in a provocative manner, seeking to destroy it completely in order to drive it out of our lands."

In the front line zone the task of the insurgent units was to avoid clashes both with the Germans and the Soviets. To ensure greater security, UPA units were supposed to divide into small fighting groups, retreat to inaccessible locations, and exploit every possible opportunity "to acquire and accumulate weapons and munitions."

With respect to the conditions of Soviet reality, the instruction prohibited the insurgents to engage in battle "with the advancing Red Army," even for the purpose of acquiring weapons. With regard to the "Bolshevik rear line services," i.e., the Soviet administration, active operations against them were recommended only in the event of an offensive targeting the positions of the liberation movement.[60]

In early 1944 the Supreme Commander of the Ukrainian Insurgent Army, Roman Shukhevych, together with the HVSh UPA, implemented a number of measures aimed at improving the structure and administrative organs of the insurgent army. On 23 January 1944, order no. 1 served to unify the organization of military headquarters (VSh) of UPA groups and districts. The military headquarters of an UPA military district was run by a chief, who in the absence of the group commander (military district) acted as his deputy in all military matters. Each VSh was comprised of the following sections: operations, intelligence, rear line, organizational-personnel, training, and education. There were also plans to create a special section of military inspectors attached to the commander of a group (military district).[61]

---

[60] Taktychna instruktsiia HK i HVSh UPA, 24 hrudnia 1943 r., DA SBU, fond 13, file 376, vol. 60, fol. 219.

[61] Nakaz ch. 1/44 HK i HVSh UPA pro orhanizatsiiu viis'kovykh shtabiv, 23 sichnia 1944 r. DA SBU fond 13, file 376, vol. 60, fol. 220.

On 26 January 1944, the Supreme Command of the UPA issued order no. 2/44, which completed the formal unification of the two main territorial groupings of the insurgent army: Volyn' and Halychyna. The UPA in Volyn'-Polissia served as the nucleus of UPA-North headed by Major Dmytro Kliachkivs'kyi ("Omelian Kryms'kyi," "Klym Savur"), while the UNS in Halychyna was reorganized as UPA-West headed by Major Vasyl' Sydor ("Rostyslav Vyshytyi," "Shelest").[62]

In early 1944, when the Red Army was approaching the borders of Western Ukraine, the leadership of the liberation movement was confronted with the need to speed up the preparations for action in Soviet conditions, develop new political and strategic principles, incorporate all the Ukrainian pro-independence forces into the struggle against the communist regime, and expand the terrain of operations of the OUN and UPA to Ukraine's eastern oblasts.

In order to impart an all-Ukrainian character to the OUN and UPA's liberation struggle, it was crucial to establish a single national center to lead this struggle and represent the Ukrainian pro-independence forces in the international arena.

As the well-known OUN activist Lev Shankovs'kyi later recalled, on 21 September 1943 Shukhevych invited him to help create a "supreme ruling body of the Ukrainian people during the period of the revolutionary struggle."[63] In order no. 2 issued by the Supreme Command of the UPA on 18 December 1943 this body was provisionally called the Supreme Liberation Council. In the second half of March 1944, as Shankovs'kyi writes, the "Initiative Committee for the creation of the UHVR was ultimately formed," and within three months it had drawn up a program of the future assembly and drafts of its principal documents (the Universal, Platform, Order, Oath of an UPA Soldier, etc.), established its composition (members), and drafted a list of candidates for election to the UHVR.[64]

Since the idea of creating an all-Ukrainian representative body was initiated by the Supreme Command of the UPA, Shukhevych took an active part in organizing the First Grand Assembly of the UHVR. On his proposal, a Preparatory Committee of the OUN Leadership was created in order to organize the assembly with the Initiative Committee. The following individuals became members of

[62] Nakaz ch. 2/44 HK i HVSh UPA pro viis'kovi stupeni ta pryznachennia, 26 sichnia 1944. DA SBU, fond 13, file 376, vol. 60, fols. 223-25.

[63] Lev Shankovs'kyi [Lew Shankowsky], "Initsiiatyvnyi komitet dlia stvorennia Ukrains'koi Holovnoi Vyzvol'noi Rady. Postannia i diia v 1943-1944 rr. Spohad i komentar," in vol. 26 of *Litopys Ukrains'koi Povstans'koi Armii*, p. 28.

[64] Ibid., p. 40.

the Preparatory Committee: V. Okhrymovych, M. Prokop, and D. Rebet (head). "Taras Chuprynka" also adopted measures aimed at preparing the venue of the future assembly and securing protection for its participants. Observing Shukhevych's activity during this period, D. Rebet noted that he was an "uncompromising person," who "did not express narrow party ambitions." She also described him as a "realistic-thinking constructive politician."[65]

According to Shukhevych, "the work of the Initiative Committee did not proceed easily" because it was necessary to ensure its secrecy and conduct negotiations "only with very reliable and discreet people" and not to recruit "groups that were openly collaborating with the Germans" or groups "that were hostile to the UPA."[66]

The First Grand Assembly of the Ukrainian Supreme Liberation Council took place on 11-15 July 1944 in the Carpathian Mountains. The participants discussed and passed the Universal, Platform, and Order of the UHVR, and the text of the Oath of an UPA Soldier. The Grand Assembly elected the members of the executive, its ruling bodies, and ratified the Provisional Government of Ukraine and the General Secretariat of the UHVR: Roman Shukhevych, head and general secretary of military affairs; Rostyslav Voloshyn, general secretary of internal affairs; and Mykola Lebed', general secretary of foreign affairs. The External Representation of the UHVR was founded to represent the council in the international arena.

In keeping with the Temporary Order, the UHVR was tasked with consolidating all the Ukrainian pro-independence forces, leading the liberation struggle, defining the directions of Ukrainian state policy, and representing the Ukrainian nation and its pro-state aspirations in the world.

At the First Grand Assembly of the UHVR, Shukhevych, using the codename "R. Lozovs'kyi," gave a speech about the UPA and took part in the discussions of M. Prokop's speech about the internal and external situation of the Ukrainian people, the Polish question, and the Platform of the UHVR. He also became a member of the commission that was to draft the text of the oath of an UPA soldier.

The First Grand Assembly of the UHVR and the personnel questions that were debated at this meeting raised "R. Lozovs'kyi" to the rank of an all-Ukrainian leader and placed responsibility on him for the course of the liberation struggle waged by all the forces

---

[65] Rebet, pp. 75-76.

[66] Heneral Taras Chuprynka, "Do henezy Ukrains'koi Holovnoi Vyzvol'noi Rady," in *Ukrains'ka Holovna Vyzvol'na Rada. Dokumenty, ofitsiini publikatsii, materialy. Knyha druha: 1946-1948*, vol. 9 of *Litopys Ukrains'koi Povstans'koi Armii* (Toronto: Litopys UPA, 1982), p. 402.

fighting for Ukraine's freedom. It is difficult to determine to what degree Shukhevych himself was aware of this level of responsibility, but it is clear that he instantly made the decision to set out on this thorny path, no matter what.

As "Tur's" courier Iryna Savyts'ka-Kozak later recalled, after the First Grand Assembly of the UHVR Shukhevych declared: "All of us, UPA soldiers and all the underground members, I in particular, are fully aware that sooner or later we will have to perish in the struggle against the brutal force..."[67]

By the time the First Grand Assembly of the UHVR took place, i.e., in mid-summer 1944, "Taras Chuprynka" and the HVSh UPA had achieved important successes in building up the armed forces of the liberation movement. The UPA now had between 25,000 and 30,000 soldiers and had reached the highest level of its combat readiness. Thanks to this, the Ukrainian insurgents foiled the plans of the Soviet command with regard to the communist partisans' penetration into Eastern Halychyna. The operations of UPA units also posed a clear threat to the rear of the Red Army whose troops were already entering the territory of Ukraine's western oblasts. In describing the operations of UPA-West, German intelligence noted that this group had taken control of the passes in the western Carpathians and eastern Beskyds, and had "contributed significantly to preventing the Soviets' breakthrough across the Carpathians in this area."[68]

In giving a positive assessment to the work of the First Grand Assembly of the UHVR, Shukhevych was nevertheless alarmed by the news that the Revolutionary People's Liberation Organization (NVRO) had been created in Volyn' and Polissia, which could become an alternative to the OUN. The idea of replacing the OUN with a different political organization was raised frequently by M. Stepaniak in 1943.

On Stepaniak's initiative a conference took place on 17-18 1944 in the forests near the village of Derman' (Zdolbuniv raion, Rivne oblast), which was attended by V. Kuk, M. Stepaniak, and a group of OUN figures from the PZUZ. The creation of the NVRO was proclaimed at this conference. According to the contemporary researcher Volodymyr Dz'obak, who cites Vasyl' Kuk, in the understanding of the conference participants the "NVRO is not a nationalist-type Ukrainian organization but a formation called upon

---

[67] Iryna Kozak, "Z politychnoho i liuds'koho profiliu henerala 'Tarasa Chuprynky,'" in vol. 45 of *Litopys Ukrains'koi Povstans'koi Armii*, p. 367.

[68] Kentii, *Ukrains'ka povstans'ka armiia*, p. 100.

to destroy imperialists all over the world and to rebuild the [world] according to the principle of the friendly cooperation of peoples in independent national states."[69]

Meanwhile, the conferences that were being held by OUN members in connection with the NVRO, as well as the First Grand Assembly of the UHVR, had attracted the attention of the Soviet authorities, who had captured Kyrylo Os'mak and Mykhailo Stepaniak, and certain documents from both these forums. The Bolsheviks viewed these events as proof of the unfriendly relations between one side (V. Kuk, M. Stepaniak, and M. Lebed') and the other (R. Shukhevych and the leaders of the "OUN Galician oblasts").[70]

It is our opinion, however, that although Shukhevych could not have been pleased by the creation of the NVRO, he did not view this event as a particular threat to the unity of the OUN's ranks and felt he was capable of calling the Volynian leaders to order. In addition, owing to the return of Soviet power to Ukraine's western oblasts, "Tur" considered it indispensable to hold a meeting of the OUN Leadership, where the question of the external political and internal order, the strategy and tactic of the liberation movement, and the state of affairs within the OUN would be discussed.

In late October-early November 1944 a meeting of the OUN Leadership was held on the territory of Rohatyn raion in Stanyslaviv oblast. It was attended by "Tur" (Roman Shukhevych"), "Zrub" (Dmytro Maivs'kyi), "Lemish" (Vasyl' Kuk"), "Perebyinis" (Dmytro Hrytsai), "Okhrim" (Dmytro Kliachkivs'kyi), and "Halyna" (Iakiv Busel). Maivs'kyi, the responsible leader for political affairs in the OUN Leadership, gave a speech on the external political and internal Ukrainian questions. Assessing the international situation, he expressed his deeply-held conviction about the inevitability of an armed confrontation between the USSR and its Western allies, particularly Great Britain, after the conclusion of the Second World War. "Zrub" also believed that the "arrival of England would enable national recovery."

"Zrub" was no less optimistic about the events that were unfolding in Ukraine, and he believed that "Ukrainian society, despite its diversity, had proved that it was unanimously and extremely hostile

[69] Dz'obak, pp. 74-78.

[70] Informatsiia NKVS URSR pro naiavnist' rozbizhnostei u vyshchomu kerivnytstvi OUN ta stvorennia Ukrains'koi holovnoi vyzvol'noi rady, 20 lystopada 1944 r.," in *Borot'ba proty UPA i natsionalistychnoho pidpillia: informatsiini dokumenty TsK KP(b)U, obkomiv partii, NKVS-MVS, MDB-KDB. 1943-1959, Knyha persha: 1943-1945*, New Series, vol. 4 of *Litopys Ukrains'koi Povstans'koi Armii* (Kyiv-Toronto: Litopys UPA, 2002), pp. 296-300.

to the USSR." He was convinced that the OUN would be able to bring the population of Ukraine's eastern oblasts over to its side.

Shukhevych generally agreed with the assessment and conclusions of his political section leader. But he had a cautious attitude to the question of galvanizing the activity of the liberation movement forces, reminding his colleagues that the OUN and UPA's strategy of armed struggle since December 1943 was based on the concept of the "people's self-defense," but "the enemy is advancing with great forces." "Tur" also directed his colleagues' attention to the necessity of mastering the art of "ruling the masses in order not to lose them," believing that the masses should only be assigned those tasks that will be carried out to a certain extent. These tasks, in his opinion, "depend on the pressure of enemy forces."[71]

Shukhevych's views once again characterize him as an exclusively realistic-thinking political figure, far from revolutionary romanticism, one who was oriented toward well thought-out and considered actions in the practical sphere. Naturally, today we know that in their assessments of international relations of the day and the prospects for the OUN and UPA's struggle against the Soviet government Shukhevych and his fellow thinkers were mistaken. Yet they were not the only ones who had erred here. For a considerable period of time the international community was in a state of tension with regard to the question of war between the Western democracies and the USSR, and few foreign political observers could foresee that the collapse of the multinational Soviet Union would be delayed for such a long time.

"Tur's" position on the question of the founding of the NVRO was exemplary. One of its initiators—"Lemish"—recounted the circumstances of this affair during a meeting of the OUN Leadership. He noted that during the UPA units' raids "to the east it was necessary to state in whose name they were coming. Because there were accusations against the OUN in the new territories, we decided to change the name. We arrived at this conviction at the end of May. And we implemented [it] in late July."

After the reasons behind the creation of the NVRO were established and a discussion was held by all the meeting's participants about the content of the documents issued by this organization, Shukhevych summarized the various threads of the debate. He underlined the fact that the OUN had not forfeited anything as a result of the NVRO's creation because this issue "is

[71] Protokol'nyi zapys zasidannia Tsentral'noho Provodu OUN [kinets' zhovtnia-pochatok lystopada 1944 r.], in Dz'obak, pp. 227-45.

capital for the OUN." The NVRO issue, according to him, is an experiment that could have succeeded. But, as "Tur" underlined, "I would not like to turn the organization [i.e., the OUN] into an experimental one [i.e., the NVRO].

Shukhevych went on to say that he is aware "that work in the form of the OUN cannot be developed in the east," and therefore "we must prepare for this direction." Thus, he was convinced that "preparations must be made for a change in the organization, and the NVRO affair must be treated not as a new organization that was supposed to replace the OUN but as a certain tactical moment." Shukhevych noted that it was crucial "to retain the ideas of the NVRO" for work in eastern Ukraine but to disband the NVRO as an organization. He also proposed informing the participants of the "NVRO congress" that it "had been dissolved by the Main Leadership of the Organization."[72]

The year 1944 occupies a special place in the history of the OUN and UPA's fight for Ukraine's freedom. In connection with the founding of the UHVR as a supreme all-Ukrainian center, the activities of the Ukrainian nationalists, which were aimed at the founding of a Ukrainian United Independent State (USSD), acquired the features of a national-liberation struggle of all the pro-independence forces of the Ukrainian people "in all the lands of Ukraine and beyond them." This period also marked the largest buildup of UPA forces and significant improvement of its combat capability.

On 1 January 1945 Shukhevych made a partial summary of 1944 in an address entitled "UPA Commanders and Fighters." The document noted that 1944 was the second year of the UPA's existence, during which it had withstood a "great test of life": the shift of the German-Soviet front. "Taras Chuprynka" laid particular emphasis on the fact that neither pessimistic prognoses nor the enemy's expectations that the UPA would suffer "a complete defeat" during the shift of the fronts had materialized. Furthermore, the Soviets had not succeeded in "cleansing the territories of the enemy element"—the Ukrainian insurgents and underground members.

The Supreme Commander of the UPA optimistically assessed the prospects of the Ukrainian liberation movement because the UPA no longer needed to struggle on two fronts—against both the Germans and the Soviets. Therefore, there was a possibility to direct all insurgent forces to the anti-Soviet front, and thus "there is a hope for a victorious" struggle.

---

[72] Ibid., pp. 246-65.

Shukhevych also noted that in 1944 the UPA not only successfully resisted the Soviets' attempts "to liquidate the UPA by armed force"; during this period it also become stronger—"it had even grown numerically and materially." Thus, the Supreme Commander of the UPA voiced his certainty that in 1945 none of the soldiers of the insurgent army would waver, break, or lay down their arms until they had marched through "the streets of a free Ukrainian Kyiv" singing a song of victory.[73]

The year 1944 was also noteworthy for the fact that during this time Shukhevych was first noticed by the Soviets. In connection with the draft resolution of the State Committee of Defense of the USSR, "Special Measures with Regard to the Western Oblasts of Ukraine," the draft of a March 1944 letter to Joseph Stalin from Nikita Khrushchev, the first secretary of the Central Committee of the Communist Party (Bolshevik) of Ukraine (CC CP[b]U), entitled "On the Situation in Rivne and Volyn' Oblasts of the Ukrainian SSR," noted that the "general leadership of the bands is being carried out by Stepan Bandera-Maksym Ruban, and the military [leadership] (commander of the UPA), by Klym Savur (real name Shukhevych—the son of a L'viv lawyer)."[74]

Although this document clearly indicates that the Soviets still did not have in-depth information about Shukhevych's positions in the ranks of the Ukrainian liberation movement and were confusing him with "Klym Savur," the commander of UPA-North, from this moment "Taras Chuprynka" became the focus of constant attention from the NKVD-NKGB. The Soviet security organs first obtained more detailed information about him from M. Stepaniak ("Serhii"), who was arrested in the summer of 1944.

Thanks to the information provided by Stepaniak as well as certain UHVR documents that had fallen into enemy hands, the Soviet government was able to make an objective assessment of the role and place of Shukhevych in the Ukrainian liberation movement. The Soviet state security organs also learned about the dynamic activity of the OUN and its leading figures. Thus, on 12 November 1944 Serhii Savchenko, the People's Commissar of State Security of the Ukrainian SSR, during a visit to L'viv, confirmed the operational plan codenamed "Bierloga" (Lair), the goal of which was to hunt down and liquidate the members of the OUN Leadership,

---

[73] Kentii, *Ukrains'ka povstans'ka armiia*, p. 165.

[74] Proekt lysta M. Khrushchova TsK VKP(b) tovaryshu Stalinu I. V. "Pro stanovyshche v Rivnens'kii ta Volyns'kii oblastiakh". Berezen 1944 r. TsDAHO Ukrainy, fond 1, list 23, file 703, fols. 1-19.

particularly R. Shukhevych. On 31 October 1945 an investigation file codenamed "Vovk" (Wolf) was opened on him.[75] Henceforth, "Tur" was the target of persistent attention from the Soviet security services.

The end of the war in Europe and Germany's capitulation in May 1945 had created a new political situation on the European continent, which, on the one hand, was helping to boost the international reputation of the Soviet Union, and on the other, was leading to a probable conflict between the USSR and its former allies in the anti-Hitler coalition.

The Supreme Commander of the UPA reacted to the end of the war by issuing an address in May 1945 under the name of "Taras Chuprynka" to the "Fighters and Commanders of the Ukrainian Insurgent Army!" This document emphasized the great contribution of the Ukrainian insurgents to the victory over Germany, who had prevented the Nazis from exploiting the Ukrainian land "for their aggressive aims," looting Ukrainian villages, and deporting people to Germany as forced laborers. In its struggle against the Germans, the UPA had "organized itself and passed through its first school of combat."

Next, Shukhevych underlined the fact that, following Germany's defeat, "an even worse occupier—Russia—had returned and become the master in Ukraine," but "even now the Ukrainian people have not capitulated to the advancing enemy." Assessing the international situation that had emerged after the war, "Taras Chuprynka" believed that the "revolutionary movements of the captive nations and the disagreements between the Western states and the USSR are escalating," and that this "is creating favorable conditions for our further struggle and increasing the imminent moment of the USSR's collapse."[76]

Before long, in July 1945, the Presidium of the UHVR and the Supreme Command of the UPA issued two addresses: one to Ukrainian soldiers outside the borders of Ukraine and the other to Ukrainians in the emigration. In the opinion of their authors, these documents were supposed to become a mobilizing factor, calling

---

[75] Postanovy Narkoma derzhbezpeky URSR S. Savchenko pro zatverdzhennia operatyvnoho planu "Bierloga" ta zavedennia rozshukovoi spravy "Vovk", 12 lystopada 1944 r., 31 zhovtnia 1945 r. DA SBU, fond 65, file S-9079, vol. 1, fol. 1; fond 65, file 18756, fol. 1.

[76] Zvernennia holovnoho Komandyra UPA "Tarasa Chuprynky" "Biitsi i Komandyry Ukrains'koi Povstans'koi Armii" in Petro Mirchuk, *Ukrains'ka Povstans'ka Armiia. 1942-1952*. Reprint edition of the 1953 work published in Munich (L'viv: Knyhozbirnia Prosvity, 1991), pp. 287-89.

on all Ukrainians abroad who shared pro-independence ideals to "form a single common front for the sake of a great common cause, for the rebuilding of the Ukrainian Independent State."[77]

The conditions of peacetime, now reigning in Europe after the defeat of the Third Reich, offered the Soviet government the possibility to concentrate its numerically superior forces on crushing the anti-communist national liberation movements of Ukraine and the Baltic nations. Already on 24 July 1945 the Politburo of the CC CP(b)U passed a resolution ordering responsible individuals to develop by 1 August of that year "concrete plans for each raion and oblast for the liquidation" of OUN and UPA formations, and to create special military groups of NKVD personnel and interior and frontier troops for the hunt and elimination of insurgent groups and units.[78]

However, the forces of the Ukrainian liberation movement turned out to be prepared for the Soviets' operations. Already in late 1944, on instructions from the OUN Leadership of the Supreme Command of the UPA, the commands of UPA-West and UPA-North had begun a reorganization of insurgent formations, which was aimed at making them more mobile, converting regular military forms of the armed struggle to combat-insurgent types of actions, and directing the insurgents and underground members' combat strikes against enemy bases and their leaders.[79]

Thanks to these implemented measures, insurgent battalions and companies were broken up into platoons and squads that hid ably from the enemy, merging quickly with each other in order to launch sudden attacks on the enemy. This tactic noticeably alarmed the Soviets, and on 27 November 1945 the Politburo of the CC CP(b)U was forced to admit that OUN and UPA formations "are not only engaging in open combat, but, with the aid of ambushes, they have strengthened their terrorist and subversive activity" and "directed special attention to exposing and destroying the agenturas of the NKVD and NKGB organs."[80]

---

[77] Zvernennia Prezydii UHVR i Holovnoi Komandy UPA "Dorohi Braty i sestry! Ukrains'ki Seliany, Robitnyky, Trudova Intelihentsiie! Ukraintsi na chuzhyni!" in Mirchuk, pp. 49-55.

[78] Postanova Polibiuro TsK KP(b)U "Pro likvidatsiiu zalyshkiv band ukrains'ko-nimets'kykh natsionalistiv v zakhidnykh oblastiakh URSR," 24 lypnia 1945 r., *Borot'ba proty UPA i natsionalistychnoho pidpillia: dyrektyvni dokumenty TsK Kompartii 1943-1959*, New Series, vol. 3 of *Litopys Ukrains'koi Povstans'koi Armii* (Kyiv-Toronto: Litopys UPA, 2001), pp. 169-74.

[79] Kentii, *Ukrains'ka povstans'ka armiia*, p. 162.

[80] Postanova Politbiuro TsK KP(b)U "Pro dodatkovi zakhody borot'by z ukrains'ko-nimets'kymy natsionalistamy u zakhidnykh oblastiakh URSR," 27 lystopada 1945 r., New Series, vol. 3 of *Litopys Ukrains'koi Povstans'koi Armii*, pp. 174-77.

Despite its considerable efforts, the Soviet government failed to attain any political successes in the struggle against the OUN and UPA in 1945. A report dated 28 December 1945, signed by Colonel Leonid Brezhnev and sent from the Political Directorate of the Subcarpathian Military District to the CC CP(b)U, provided information on the Ukrainian insurgents' latest combat actions "in oblasts and raions of the district," which had taken place in October and November 1945. The document emphasized that the insurgents are using the tactic of surprise attacks and are trying to assail large inhabited areas and raion centers.[81] A report covering the period from 1 July 1945 to 1 January 1946, prepared by the Directorate of Border Troops of the Ukrainian District, announced that "in the last two months of the reporting period" OUN and UPA forces "have launched vigorous subversive-terrorist activity on the territory of the district."[82]

Without exaggerating the achieved results and fully realizing the real difficulties of waging a struggle against the Soviet totalitarian regime, the Supreme Commander of the UPA optimistically assessed the results of the insurgent army's combat activity. In an order issued on the occasion of Christmas and New Year's 1946 (December 1945) Shukhevych emphasized that in 1945 "for the first time the UPA pitted its strength against Ukraine's occupier in peacetime, when it seemed that our insurgent forces would not be able to withstand the enemy for a single month, that it was able to obtain victory over such a military power as Germany."

In the opinion of "Taras Chuprynka," the UPA's greatest accomplishment in 1945 was the fact that the insurgent army "was able to evade a decisive blow from the NKVD, artfully maneuvering and splitting into small fighting groups and uniting in larger units." That year the UPA carried out raids into Poland, Czechoslovakia, and Romania, promoting the ideas of the Ukrainian liberation movement. Expressing his unwavering faith in the victory of the cause for which the UPA was fighting, Shukhevych, addressing his comrades-in-arms, underlined that the "battle that you are waging is a merciless battle for life and death."[83]

---

[81] Informatsiia Politupravlinnia Prykarpats'koho viis'kovoho okruhu pro boiovu dial'nist' formuvan' UPA i pidpillia OUN, stan i zakhody borot'by z nymy v lystopadi-hrudni 1945 r., 28 hrudnia 1945 r., in *Borot'ba proty UPA*, New Series, vol. 4 of *Litopys Ukrains'koi Povstans'koi Armii*, p. 499.

[82] Kentii, *Narys borot'by OUN-UPA v Ukraini (1946-1956 rr.)* (Kyiv: Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy , 1999), p. 11.

[83] Kentii, *Ukrains'ka povstans'ka armiia*, p. 187.

Indeed, the struggle of the OUN and UPA against the Soviet totalitarian regime had an uncompromising character and could only end in the victory of one side and the destruction of the other. Owing to the Ukrainian liberation movement's isolation in the international arena, the Soviet government had the opportunity to deploy its numerically stronger forces against the enemy and apply any methods and forms for its struggle without worrying about such niceties as the legality of these means and international opinion.

The year 1945 was memorable for Shukhevych for other reasons. First, at his initiative a meeting took place on the night of 28 February-1 March 1945 in a hamlet in Kozova raion, Ternopil' region, situated along the L'viv-Ternopil' highway. That night two members of the OUN Leadership—D. Maivs'kyi and Ia. Busel—met with two officers of the Soviet state security organs, S. Karin-Danylenko and A. Khorushun, who were pretending to be Soviet state employees. The talks lasted for five hours but did not lead to any positive results.[84] Very likely "Tur" himself did not place any special hopes on them.

In our opinion, the desirability of such contacts stemmed from the need to ascertain the impossibility of making compromises with the totalitarian regime and the need to increase the attention of all the links of the revolutionary liberation movement to the implacable struggle against the Soviet Union. A major role in this was played by the circumstance that there were well-founded fears within the ruling center of the UHVR, OUN, and UPA with regard to the prospects for Ukrainian national interests in the event that the Western countries won a victory in a war against the USSR.

Second, Shukhevych was greatly affected by the death of D. Maivs'kyi, responsible leader for political affairs in the OUN Leadership and his closest associate and fellow thinker, who was killed in December 1945 while trying to cross the Czechoslovak border into the Anglo-American zone of occupation in Germany. "Taras" was heading across the border with D. Hrytsai, the head of the HVSh UPA, to take part in talks with S. Bandera and to inform the External Representation of the UHVR about events transpiring in Ukraine.

In their confrontation with the OUN and UPA the communists did not restrict themselves to carrying out classic military operations

---

[84] Dmytro Viedienieiev and Hennadii Bystrukhin, *"Povstans'ka rozvidka diie tochno i vidvazhno..." Dokumental'na spadshchyna pidrozdiliv spetsial'noho pryznachennia OUN ta UPA. 1940-1950-ti roky* (Kyiv: Natsional'na akademiia Sluzhby bezpeky Ukrainy. Ukrains'kyi instytut viis'kovoi istorii, 2006), p. 106.

and implementing NKVD-NKGB operational-search measures. Their arsenal also included the application of actions that were sophisticated in both essence and form. For example, sympathizers of the Ukrainian liberation movement would be summoned to the NKVD or NKGB so that the OUN Security Service would suspect that they were "cooperating" with the Soviets; special false-flag groups masquerading as OUN and UPA fighting groups would terrorize and destroy the civilian population so that the blame would fall on the members of the Ukrainian liberation movement.

The Soviet government also meted out brutal treatment to the families of Ukrainian insurgents and members of the underground liberation movement. Accused of fictitious crimes, they were sentenced to prison and deported for lengthy terms of exile in the Far North and eastern raions of the Soviet Union. This horrible fate also befell the family of the Supreme Commander of the UPA. On 7 September 1940 Shukhevych's sister Nataliia was arrested. In January 1941, during the trial of fifty-nine OUN members in L'viv, she was sentenced to ten years' hard labor and five years of exile. Between 26 and 28 June 1941, when the Red Army was retreating from L'viv, Shukhevych's younger brother Iurii was murdered in prison. "Taras Chuprynka's" wife Nataliia Berezyns'ka-Shukhevych was imprisoned on 17 July 1945, and after lengthy and humiliating interrogations she and her mother were deported. The Shukhevych children, Iurii and Mariia, were then placed in orphanages.

The Soviet authorities also severely punished Roman Shukhevych's parents: his father Iosyp (1879-1948) and Ievheniia (1883-1956) were deported to the eastern oblasts of the USSR, where they died as a result of privations and illness.

As "Bystra" (Iryna Savyts'ka-Kozak), the courier of the OUN Leadership, later recalled, Shukhevych was very distressed by the news about the repressions of his family members, but he "took this blow manfully. Yet he changed before our very eyes." According to "Bystra," he forbade an attack on the prison with the goal of liberating his family.[85]

Having failed to smash the resistance of the OUN and UPA in 1945, the Soviet regime began preparing to achieve this goal the following year, when elections to the Supreme Soviet of the USSR were slated. For the first time the inhabitants of Ukraine's western oblasts would be taking part in them. The election campaign and the elections themselves, to which Moscow attributed great political

---

[85] Kozak, p. 365.

significance, were also supposed to mark the communists' latest offensive against the positions of the liberation movement.

For its struggle against the OUN and UPA, the Kremlin resolved to use the numerically strong forces of the Red Army, which were deployed to L'viv and Prykarpattia oblasts. Thus, in a directive circulated among the political departments in the armies in early January 1946 the Political Directorate of the Prykarpattia Military District noted that the "district troops have been given the task to liquidate the remnants of the OUN and UPA on the territory of Stanyslaviv, Ternopil', and Chernivtsi oblasts." In January-February 1946, 3,500 garrisons of regular troops were established in Ukraine's western oblasts, each of which had no fewer than 20 soldiers. In addition, mobile army groups were formed.[86] Units of interior and border troops as well as the personnel of the NKVD-NKGB were also engaged in the struggle against the Ukrainian liberation movement.

When Khrushchev received an announcement about the heightened activity of the Ukrainian insurgents, which was aimed at disrupting the upcoming elections, on 8 February 1946 he issued instructions to the secretaries of oblast party committees and heads of oblast branches of the NKVD-NKGB to "paralyze the actions" of the OUN and UPA and to "ensure the normal course of the election campaign."[87] This was the beginning of the Soviet operation against the Ukrainian liberation movement, which was unprecedented in terms of scale and numbers.

The period from January to April 1946 was particularly difficult, and it is described in the works of OUN and UPA historians as the "great struggle." Wintertime conditions complicated the task of masking insurgent units and significantly restricted their maneuverability. According to data collected by L. Shankovs'kyi, 1,500 battles and clashes took place during this period between the Ukrainian insurgents and their Soviet adversaries. Soviet losses reached 15,000 men, while UPA units suffered fewer than 5,000 losses.[88]

The regime's significant numerical superiority and means allowed the Soviets to inflict a might blow against its enemy. In February 1946, at a special meeting held in L'viv, Khrushchev declared that the UPA, which until now had been a mass insurgent organization, "has hopelessly fallen and is not rising."[89] An

---

[86] Kentii, *Narys borot'by*, p. 12.

[87] Ibid., p. 13.

[88] L. Shankovs'kyi, *Istoriia Ukrains'koho Viis'ka*. 2nd exp. ed (Kyiv, 1991), p. 135.

[89] Kentii, *Narys borot'by*, p. 16.

informational announcement of the OUN, entitled "The Situation of the OUN and UPA in the Carpathian Territory," states: "The mightiest blow was inflicted on the OUN and UPA in the period from 11.I.1946 to 10.IV.1946, when MVD detachments blockaded all the villages in Ukraine's western oblasts. During this period the UPA suffered major losses and from this moment ceased to be a combat entity."[90]

Naturally, Soviet operations significantly undermined the combat capability of the insurgent units, led to the dispersal of UPA forces, and both material and personnel losses, but the fighting spirit of the insurgents and underground members was not broken. The leadership of the liberation movement was equally buoyant and within a short period of time succeeded in eradicating the negative consequences of the "great blockade." Already on 22 April 1946 "Robert" (Iaroslav Mel'nyk), the OUN leader of the Carpathian region, issued a directive ordering his subordinate OUN clandestine centers and UPA units "to reject the 'policy' of minor adventures and extremist revolutionary slogans and to begin engaging in the long-term regulation of our structures that are disorganized and ruined here and there," "to gather our forces," and "to preserve our remaining organizational forces."[91]

The "Proclamation of the Supreme Commander of the UPA" was issued in July 1946. This document emphasizes that since "the winter the enemy has been exerting huge, nearly uninterrupted, pressure on the Ukrainian underground and its armed units—the UPA"—and that "there [is] not a single settlement in the territories encompassed by the revolutionary movement where a garrison of the glorified 'NKVD interior troops' has not been stationed for the 'struggle against banditry.'" Describing the actions of the communist leadership, Shukhevych underlined the fact that it was seeking "to be able finally to report to Stalin that the Ukrainian insurrection has been crushed."

Acknowledging that as a result of combat operations "certain units have lost up to half their personnel," "Chuprynka" noted that "the UPA honorably withstood the entire period from winter to the present day" and that "in this unprecedented struggle the UPA has surpassed all the expectations that the nation and the revolutionary Leadership—the Ukrainian Supreme Liberation Council—placed on it."

Analyzing the international situation, Shukhevych arrived at the conclusion that the conflict between the Soviet and Anglo-American

---

[90] Ibid., p. 14.

[91] Ibid., pp. 15-16.

blocs did not go "beyond the framework of diplomatic clashes" and that both sides are still not withdrawing "from the state of 'armed peace.'" In his opinion, therefore, the communists are taking advantage of peacetime "for the destruction of its internal partisan enemy—the Ukrainian national revolution."

Owing to the circumstances that had emerged in the world and Ukraine, the Supreme Commander of the UPA believed that in order to preserve the liberation movement's ability to resist it was crucial to carry out "a reorganization of revolutionary forces" modeled on the army of the Ukrainian National Republic, which after 1919-20 replaced the "forms of a broad insurgent struggle" with "underground-conspiratorial" actions. In Shukhevych's opinion, the adoption of such steps was also militated by the experience of the UVO and OUN, which had been operating clandestinely for nearly twenty-five years.

Arguing the need for tactical changes or "redistribution of forces," Shukhevych noted that this is only "the time of a shift from some forms of struggle to others." He expressed the profound conviction that UPA soldiers, "indestructible hero fighters," will master the "new types of combat with the enemy," and "by means of rapid, lightning strikes" they will strike the enemy "where he does not expect it at all."[92]

The subsequent period also justified the hopes of the Supreme Commander of the UPA, and his reorganization of the forms and methods of the OUN and UPA's struggle soon produced noticeable results: Soviet sources noted the increased activity of the forces of the liberation movement and confirmed their ability to survive the blows inflicted on them by the organs and troops of the Ministry of Internal Affairs. As early as 8 August 1946, information prepared by party officials for Dem'ian Korotchenko, the second secretary of the CC CP(b)U, stated the following: "A change in the methods of struggle of the Ukrainian-German nationalists—disappearance into the deep underground, individual terror and ambush operations by small groups of 3-4 people—still have not led to changes in the operations of our organs in the struggle against the OUN-UPA bands. In view of the weak preparation the majority of military operations take place without results."[93]

---

[92] Vidozva Holovnoho Komandyra UPA. Lypen' 1946, in Mirchuk, pp. 310-12.

[93] Informatsiia viddilu TsK KP(b)U pro khid borot'by z ukrains'ko-nimets'kymy natsionalistamy v zakhidnykh oblastiakh URSR za stanom na 1 serpnia 1946 r., 8 serpnia 1946 r., *Borot'ba proty UPA i natsionalistychnoho pidpillia: informatsiini dokumenty TsK KP(b)U, obkomiv partii, NKVS-MVS, MDB-KDB. 1943-1959. Knyha druha: 1946-1947*, New Series, vol. 5 of *Litopys Ukrains'koi Povstans'koi Armii* (Kyiv-Toronto: Litopys UPA, 2002), p. 169.

On 14 September 1946 Communist Party leaders again reported: "To this day the organs of the MVD, MGB, [and] internal and border troops still have not restructured their work from active military operations to deep agentura processing of the OUN underground. Most of the band manifestations remain unexposed, appropriate measures are not being organized, and the bandits depart unpunished."[94] Sergei Kruglov, Minister of Internal Affairs of the USSR, scathingly criticized the operations of the MVD interior troops in the western oblasts of Ukraine for the poor results of their combat activity in the struggle against the Ukrainian insurgents for the period from 1 August to 15 September 1946.[95]

In 1946, thanks to the measures implemented by the Supreme Command of the UPA with regard to changing insurgent operations to an armed underground struggle, the liberation forces entirely succeeded in preserving their resistance, minimizing their losses, and standing their ground in the exhausting fight against the Soviet totalitarian regime. Furthermore, as data gathered by the MVD of the Ukrainian SSR proves, during the period from 1 April 1946 to 1 January 1947 the number of Ukrainian insurgents increased from 3,735 to 4,456. There was also an increase in the number of combat units: from 479 to 530.[96]

It is an undeniable fact that much of the credit for implementing these measures must go to Shukhevych whom the UHVR had promoted to the rank of Brigadier General by a decision passed on 9 February 1946.[97] At the same time, the Supreme Commander of the UPA was aware that in the next few years the liberation movement's struggle against the Soviet totalitarian regime would be not only difficult but protracted. Therefore, it was crucial to continue the buildup of the clandestine structures of the OUN and UPA and ensure their penetration into Ukraine's eastern oblasts, as well as to focus attention on consolidating the Ukrainian pro-independence forces abroad and eliminating the differences that existed among Stepan Bandera, his milieu, and the leadership of

---

[94] Dovidka viddilu TsK KP(b)U pro stan borot'by z bandamy OUN-UPA na terytorii zakhidnykh oblastei URSR, 14 veresnia 1946 r. Ibid, pp. 203-4.

[95] Kentii, *Narys borot'by*, p. 21.

[96] Ibid., pp. 24 and 41.

[97] Postanova Ukrains'koi Holovnoi Vyzvol'noi Rady pro nahorodzhennia Khrestamy Zasluhy voiakiv UPA ta tsyvil'nykh osib—uchasnykiv ukrains'koi natsional'no-vyzvol'noi revoliutsiinoi borot'by—i pro pidvyshchennia u viis'kovykh stupeniakh voiakiv UPA, 9 liutoho 1946 r., in vol. 9, book 2 of *Litopys Ukrains'koi Povstans'koi Armii*, p. 143.

the revolutionary underground in Ukraine following the Third Extraordinary Grand Assembly of the OUN (August 1943).

As V. Kuk indicated during his interrogation by the MGB, as early as 1945 Shukhevych had expressed his view of the need to define how the leadership of the revolutionary liberation movement in Ukraine should establish links with Bandera, who was living in the Anglo-American zone of occupation in Germany. "Tur" said it was difficult for him "to lead the OUN and the UPA simultaneously" and therefore would like "to concentrate all his attention on leading the UPA," while Bandera should be "invited to head the entire organization," i.e., the OUN. According to Kuk, in late 1945 Shukhevych sent such a proposal to Bandera, dispatching two representatives of the OUN Leadership in Ukraine—D. Maivs'kyi and D. Hrytsai—who were killed while trying to cross the Czechoslovak-West German border.

According to Kuk, however, the relations between the OUN Leadership in Ukraine and Bandera were never clarified, and "Bandera was never acknowledged by the 'leadership' as the head of the Organization." When the question of Shukhevych's possible move abroad was raised, the OUN Leadership "empowered him to act as the head of the entire organization, not as an individual subordinated to Bandera."[98]

In March and the summer of 1946 "Tur" received a number of confidential documents from Bandera through a special courier codenamed "Slavek" (Slavko"), from which he may have learned about the creation of the External Units of the OUN (ZCh OUN) and the plan to convene the next Grand Assembly of the OUN.

In August 1946 Shukhevych dispatched "Bystra" (I. Savyts'ka-Kozak), the courier of the OUN Leadership, to Germany with a letter and a verbal message for Bandera. In a personal note to "Friend Leader" (*Druh Providnyk*) he wrote: "Please consider everything that fr[iend] Bystra hands over as transmitted from <u>me personally</u>." Through "Bystra" Shukhevych also passed a note to an unidentified man whom he addressed as "Friend," asking him for his help in setting up a meeting between his courier and "leader Bandera," emphasizing that this was "a very difficult and urgent issue." However, Savyts'ka's journey to the West was extremely difficult, and she arrived there only at the end of 1946.

Without alluding to all the questions that the leader of the national underground in Ukraine placed before Bandera, we must

---

98 Protokol dopytu MDB Kuka Vasylia Stepanovycha, 28 travnia1954 r. DA SBU, fond 13, files 372 and 54, fols. 40-41.

nevertheless note that the main ones concerned the outcome of the resolutions that had been passed by the Third Extraordinary Grand Assembly of the OUN, which Bandera and his associates had criticized.

As Bandera's emissary Vasyl' Dyshkant later testified during his interrogations by the MGB of the Ukrainian SSR, in the letter from "Tur" that "Bystra" handed over to the leader of the ZCh OUN, the former noted "that there is no need to convene a Grand Assembly of the Organization of Ukrainian Nationalists (B) because the resolutions of the Third Grand Assembly are valid and do not need any change or corrective."[99]

Profoundly convinced of the feasibility and validity of the resolutions been passed at the Third Extraordinary Grand Assembly of the OUN, which had recognized the UHVR as the highest political representation and leadership of the "Ukrainian liberation pro-independence movement," Shukhevych also had great respect for Bandera, and he tried to eliminate the differences between the ZCh OUN and the OUN Leadership in Ukraine, seeking paths for consolidating all the Ukrainian pro-independence forces.

"Taras Chuprynka" set forth his official position on these questions in his "Declaration of the Supreme Commander of the Ukrainian Insurgent Army" on 25 September 1947. He immediately noted the "important organizational role played by the OUN, led by Stepan Bandera, in the process of the formation and growth of the UPA," and acknowledged the great contribution of the OUN(B) in strengthening the UPA "with its highly idealistic cadres" and protecting it from attacks "from the national enemies of Ukraine."

At the same time Shukhevych underlined that the UPA "had become a clearly all-national force" and the initiator behind the creation of the UHVR. From July 1944, he emphasized, the UPA has been subordinated to the UHVR "on the political and organizational-personnel planes."

The Supreme Commander of the UPA expressed the hope that this declaration, promulgated in the name of the UPA, "would bring the Ukrainian emigration—both the old and new—complete clarity with respect to the raised questions, allow [everyone] to rise above narrow party quarrels, with dignity represent the Ukrainian nation before the international community, and go with him in the struggle for the creation of the Ukrainian United Independent State.[100]

[99] Svidchennia Dyshkanta Vasylia Martynovycha, 17.01.-22.02.1949. TsDAHO Ukrainy, fond 263, file no. 69258, vol. 5, fol. 119.

[100] Zaiava holovnoho Komanduvannia Ukrains'koi Povstans'koi Armii.25 veresnia 1947 r., in Mirchuk, pp. 313-15.

This document is interesting because it in fact challenged Bandera's aspirations to lay claim to one-man leadership of the revolutionary liberation struggle in Ukraine, appealing to all Ukrainian pro-independence forces to accept the Platform of the UHVR and thereby unite on the basis of general national interests, thus avoiding inter-national and inter-fractional quarrels.

Even though the OUN and UPA had succeeded in withstanding the fierce offensive of the Soviet regime's numerically superior forces in 1946, the personnel losses of the liberation movement were palpable. During her interrogations by the MGB of the Ukrainian SSR, "Tur's" courier "Moneta" (Kateryna Zaryts'ka) revealed that the Soviets' mass operations in the summer and fall of 1946 "placed the OUN underground in a difficult situation and particularly with respect to liaison and the leadership of the lower links of the organization." According to Zaryts'ka, during the winter of 1946-47 Shukhevych stayed in the village of Kniahynychi practically without a single organizational link with the underground." In hiding he engaged in a careful study of Soviet political publications, listened to radio broadcasts from Moscow, Great Britain, the USA, [and] compiled various analytical surveys.[101]

According to statements made by "Shpak" (Zenon Blahyi), the former head of the OUN's Rohatyn okruha leadership, in December 1946 "Tur" personally drafted an instruction from the OUN Leadership under the provisional title of "OSA." This document was aimed at orienting the revolutionary underground to increasing its activity in the event of an armed conflict between the former allies in the anti-Nazi coalition. It assigned the clandestine structures of the OUN the task of organizing terrorist operations against the leading members of the party and soviets and seizing power in local areas after the rout of the Soviet army.[102]

Of course, we know that Shukhevych had little faith in the likelihood of a war between the Western countries and the Soviet Union in the next few years, but as the leader of the revolutionary underground he was forced to reckon with such a possibility. In addition, the above-mentioned instruction was supposed to play the role of a mobilizing factor for OUN members and to limn the prospects of the struggle for the Ukrainian United Independent State.

---

[101] Protokol dopytu MDB zaareshtovanoi Zaryts'koi Kateryny Myronivny, 30 bereznia 1948 r. DA SBU, fond 13, file 372, vol. 16, fol. 60.

[102] Vytiah protokolu dopytu MDB odnoho z diiachiv ounivs'koho pidpillia v Ukraini, 5 liutoho 1949 r. DA SBU, fond 13, file 372, vol. 9, fol. 225. Copy. Typescript.

Having failed to destroy the main forces of the revolutionary underground by means of mass military operations, the Soviets began to devote greater attention to operational-search work and helping their network of agents penetrate the leading links of the liberation movement. Moscow was critical of the results achieved thus far by the state security organs of the Ukrainian SSR and was prepared to boost their activity to a significant degree. On 8 October 1946 Deputy Minister of Internal Affairs of the USSR Valentyn Riasnyi requested information from the Ministry of Internal Affairs of the Ukrainian SSR about the results of the implementation of the "Berlog" plan with respect to R. Shukhevych, M. Arsenych, R. Kravchuk, O. Hasyn, and V. Kuk. It was noted that it would be very difficult to carry out the plan through the activity of only one operational group of the Soviet Ukrainian republic's interior ministry. In view of the situation, Moscow suggested to Ukraine's interior ministry to boost its work of exposing and liquidating the leading OUN underground and to create operational groups to locate and destroy Shukhevych, Arsenych, Kravchuk, Hasyn, and Kuk. At the same time, a mobile detachment of troops (50 to 70 soldiers) and a separate special group were to be attached to each group.[103]

From this time onward the Soviet government launched planned, systematic work to expose and liquidate the members of the OUN Leadership, and the main target became Roman Shukhevych. From the time the communists captured M. Stepaniak, O. Luts'kyi, and the Duzhyi brothers (1944-45), the state security organs began to collect data on the Supreme Commander of the UPA and his family members and friends in order to ascertain "Tur's" locations and trace his movements and line of communications.

Although Shukhevych was aware of the constant threat to his life from the Soviet security organs, he did not sit quietly in bunkers or safe houses but regularly inspected the structures of the revolutionary liberation underground, met with its leaders, and assigned tasks to them. Thus, during his interrogation by the MGB of the Ukrainian SSR, "Shpak" (Z. Blahyi) declared: "Shukhevych is personally communicating with the members of the Central 'Leadership' and with this goal convenes meetings every year, during which he discusses questions related to [current] circumstances,

---

[103] Lyst zast. ministra vnutrishnikh sprav SRSR heneral-leitenanta V. Riasnoho ministru vnutrishnikh sprav URSR heneral-leitenantu T. Strokachu pro aktyvizatsiiu vykryttia ta likvidatsiiu kerivnoho pidpillia OUN, 8 zhovtnia 1946 r., in Ivan Bilas, *Represyvno-karal'na systema v Ukraini 1917-1953. Suspil'no-politychnyi ta istoryko-pravovyi analiz*, vol. 1 (Kyiv: Lybid'-Viis'ko Ukrainy, 1994), pp. 659-61.

the state of the underground, and practical anti-Soviet work." According to "Shpak," through special and particularly trusted liaisons and couriers Shukhevych maintained regular contact with the members of the OUN Leadership, who, as a rule, did not know his whereabouts and forwarded mail to him through his personal couriers "Moneta" (K. Zaryts'ka) and "Anna" (Halyna Dydyk).[104]

Shukhevych was a stickler for maintaining the established order governing personal encounters. When Bandera's courier "Slavko" reported to Shukhevych in spring 1946, the UPA commander told him that he did not have any information about his arrival and does not know him personally. Therefore, he "cannot speak with him about organizational matters." Shukhevych accepted mail from the Leader of the ZCh OUN only from "Moneta."[105]

Accompanied by his fighters, "Tur" traveled hundreds of kilometers, crossing the territories of Drohobych, L'viv, Stanyslaviv, and Ternopil' oblasts. According to V. Kuk, Shukhevych's combat bodyguard unit consisted of between five and twenty people, including fighters, liaisons, and couriers.[106]

There was also a well organized network of numerous safe houses for the Supreme Commander of the UPA. According to Kuk, in August 1944 Shukhevych stayed in the village of Ulashkivtsi, located south of the city of Chortkiv; in the fall and winter of 1944-45—in the vicinity of the villages of Byshky, Potik, Koniukhy, Avhustivka, Zhukiv, and Rai in Berezhany and Kozova raions, Ternopil' region. He lived in Avhustivka from the fall of 1944 to spring 1945. In the summer of 1945 the Supreme Commander of the UPA stayed in hideouts in the village of Rai. His next temporary residence was in the village of Pukiv in the Rohatyn area, where he spent the winter of 1945-46. From October 1946 until 21 September 1947 he lived in the village of Kniahynychi in Rohatyn raion. Then he moved to the village of Hrimne in Komarno raion, L'viv oblast. This hideout was in operation until the fall of 1947. Shukhevych spent the winter of 1947-48 in L'viv, in a building located on Kryva Street. From spring 1948 until his death the Supreme Commander of the UPA lived in the village of Bilohorshcha.[107] According to Z. Blahyi, in the wintertime Shukhevych hid out in populated areas near highways

[104] Vytiah z protokolu dopytu MDB odnoho z vatazhkiv ounivs'koho pidpillia v Ukraini, 5 liutoho 1949 r. DA SBU, fond 13, file 372, vol. 9, fols. 212-34.

[105] Protokol dopytu MDB Zaryts'koi Kateryny Myronivny, 30 bereznia 1948 r, DA SBU, fond 13, file 372, vol. 16, fol. 66.

[106] V. Kuk, *Heneral-khorunzhyi Roman Shukhevych. Holovnyi Komandyr Ukrains'koi Povstans'koi Armii* (L'viv: n. p., 2005), p. 51.

[107] Ibid., pp. 54-71.

or railway lines. As a rule, he lived in hiding alone, with his couriers and bodyguards billeted nearby; they always had instructions transmitted to them beforehand about a meeting point with "Tur."[108]

The year 1947 began with the Soviets' latest mighty offensive against the positions of the OUN and UPA in connection with the upcoming elections to the Supreme Soviet of the Ukrainian SSR. Once again, garrisons of interior troops and Soviet army units were stationed in thousands of populated areas in Ukraine's western oblasts. During the period from 1 January to 20 March 1947 the Soviets carried out 12,268 operations against the armed OUN underground, during which 966 people were killed and 1,478 were captured. The communists achieved their greatest successes in Volyn' and Polissia, where they managed to liquidated 79 responsible members of the OUN PZUZ. One of the most painful losses to the underground was the death of Mykola Arsenych, the responsible leader of the Security Service and member of the OUN Leadership.[109]

Although Arsenych was not part of the inner circle of the Supreme Commander of the UPA, as the responsible leader of the SB he was nevertheless an important figure in the OUN, and thus irreplaceable. Meanwhile, the sphere of security was becoming extraordinarily important, as the ranks of the revolutionary liberation movement had to be protected from infiltration by the enemy agentura.

On the whole, however, in the first month of 1947 OUN and UPA losses were not that significant. The greatest threat to the liberation movement was the aggressive and wide-ranging agentura-search activity of the MGB organs, which in February 1947 had taken over the MVD's task to fight the nationalist underground in Ukraine. The tentacles of the *seksoty* (secret collaborators) network spread throughout the districts of Ukraine's western regions. A March 1947 announcement prepared by the responsible leader of the SB for the Stanyslaviv okruha OUN leadership, Iurii Ianyshyn ("Romb"), contained the following information: "The network of secret collaborators is working properly. It is impossible to pass through the territory without leaving tracks...Liaison between the network of secret collaborators and MGB-MVD operatives is organized exceptionally well."[110]

---

[108] Vytiah z protokolu dopytu odnoho z vatazhkiv ounivs'koho pidpillia v Ukraini, 5 liutoho 1949 r. DA SBU, fond 13, file 372, vol. 9, fols. 212-34.

[109] Kentii, *Narys borot'by*, pp. 38-39.

[110] Ibid., pp. 39-40.

On 5 April 1947 the Politburo of the CC CP(b)U adopted the resolution "On Intensifying the Struggle against the Remnants of Ukrainian-German Nationalist Bands in the Western Oblasts of the Ukrainian SSR." Acknowledging the "activity of the Ukrainian-German nationalists," the authors of the document demanded that party committees and MGB organs maximally intensify the struggle against the OUN and UPA and in the "next one and a half to two months [ensure] the liquidation" of insurgent combat groups and "leading OUN centers from top to bottom."[111]

As K. Zaryts'ka revealed during her interrogation, in view of the course of events and the anticipated offensive operations by the Soviets, in April 1947 Shukhevych left his bunker in the village of Kniahynychi and together with his bodyguards went into the Rohatyn forests with the goal of familiarizing himself with the state of the nationalist underground and instructing the insurgents and underground members to engage in further "anti-Soviet activity." In late June 1947 "Tur," along with "Lytsar" (O. Hasyn), the head of the HVSh UPA, arrived in Drohobych oblast, where the Main Propaganda Center of the OUN (HOSP OUN), headed by "Sievier" (Petro Fedun), was located in the mountains.

Shukhevych held a meeting here with the associates of HOSP and informed them of several current questions related to the activity of the OUN and UPA, which had been discussed earlier with the OUN leader of the ZUZ, Roman Kravchuk ("Petro"), and the OUN leader of the Carpathian krai, Vasyl' Sydor ("Shelest").

According to Zaryts'ka, with respect to organizational work Shukhevych considered it crucial to ensure the reliability of liaison between the ruling organs with medium- and low-level links of the OUN underground,and to devote attention to preserving personnel, especially of the SB, inasmuch as the Security Service was protecting the organization from various provocations and penetration by the communist agentura.

Broaching the subject of life in the Soviet Union, "Tur" noted that the Communist Party was intensifying its activity on the ideological front and that the communists' economic plans were reckoned on preparations for war. He also directed the attention of OUN propagandists to the need to make broader use of international relations in their work. Shukhevych believed that the

---

[111] Postanova Politbiuro TsK KP(b)U "Pro posylennia borot'by z zalyshkamy band ukrains'ko-nimets'kykh natsionalistiv u zakhidnykh oblastiakh URSR," 5 kvitnia 1947 r., in New Series, vol. 3 of *Litopys Ukrains'koi Povstans'koi Armii*, pp. 267-69.

escalating conflict between the Western countries and the Soviet Union would be resolved only through war.

"Tur" also emphasized his desire for the OUN's Main Propaganda Center to intensify its educational work with OUN members and organize the dissemination of nationalist literature, particularly in eastern Ukraine and among eastern Ukrainians who were living in the western region.[112] After the meeting ended, Shukhevych and "Lytsar" left for the Rohatyn forests, where there was a "base for hiding the ruling members of the Halychyna underground."[113]

Shortly afterwards Shukhevych learned that his courier "Moneta" (K. Zaryts'ka) had been arrested in the city of Khodoriv on 21 September 1947 . Initially, however, it was thought that she had been killed in a shootout with Soviet security forces. In actual fact, this brave woman did not surrender without a fight and fatally wounded one of her attackers before being captured. For Shukhevych, who knew "Moneta" through her work in the OUN since the early 1930s and from the 1936 L'viv trial of the OUN, Zaryts'ka's capture represented the loss of a close friend as well as a talented associate in the field of organizational and ideological work, who was instrumental in maintaining liaison with Shukhevych's leading figures.

Reckoning with the crucial need to bolster the leadership of the revolutionary liberation movement, as well as with the deaths of two members of the Bureau of the OUN Leadership, R. Voloshyn and D. Maivs'kyi, in 1947 Roman Shukhevych appointed Vasyl' Kuk as his deputy in the key positions in the OUN Leadership and the UHVR. According to Kuk, he was assigned to head the "Eastern lands" (PZUZ, Podillia, and the eastern oblasts).[114]

On the whole, the Supreme Commander of the UPA gave a positive assessment to 1947, a year in which the Ukrainian freedom fighters had once again succeeded in warding off the mighty blows of the MGB and MVD. This evaluation was the subject of a special order issued on 14 October 1947. Entitled "The Fighters and Commanders of the UPA, Members of the Revolutionary-Liberation Underground!" this document summarized the results of the UPA's five-year-long struggle on the "anti-German" and "anti-Soviet" fronts, which was generally described as successful.

---

[112] Protokol dopytu MDB Zaryts'koi Kateryny Myronivny, 30 bereznia 1948 r, DA SBU, fond 13, file 372, vol. 16, fols. 63-65.

[113] Viedienieiev and Bystrukhin, p. 108.

[114] Kuk, p. 50.

Shukhevych gave an especially favorable assessment to the UPA's struggle under the "Bolshevik occupation" beginning in the second half of 1944, when the question, as formulated by the Supreme Commander of the UPA, was: "The Ukrainian nation—to be or not to be?" In his opinion, the Ukrainian insurgents and underground members had prevented the Soviet government "from physically wiping out the Ukrainian people in the front ranks of the imperialistic fronts" and did not give the Soviets a chance "to force the Ukrainian population into new slave labor in the USSR." The Ukrainian freedom fighters had also disrupted the communists' attempts "to carry out the utter economic looting of the people by driving the peasantry into the Stalinist collective farm."

"Taras Chuprynka" also considered that the five-year-long struggle of the UPA and the underground was the most heroic era in the history of Ukraine. Congratulating the insurgents and underground members on the UPA holiday, Shukhevych felt optimistic, believing that the "new liberation efforts" would end with the victory of the pro-independence forces."[115]

Analyzing the course of events in November-December 1947, the Directorate for the Inspection of Party Organs of the CC CP(b)U noted the increasing activity of the OUN and UPA and was compelled to acknowledge the Ukrainian insurgents' successful operations in Drohobych, L'viv, Rivne, Stanyslaviv, and Ternopil' oblasts. The Soviet government was particularly perturbed by the assassination in December 1947 of thirteen heads and secretaries of village soviets, twelve candidate deputies to local soviets, and ten other Soviet workers by the armed underground. Thus, it is no coincidence that on 17 December 1947 D. Korotchenko, the second secretary of the CC CP(b)U, sent a telegram to the oblast leadership with instructions to intensify the struggle against the OUN and UPA.[116]

Shukhevych's intensive work in 1946-47, his frequent stays in underground hideouts, and psychological stress greatly affected even such a physically fit individual as him. In June 1947 a medical checkup was organized for him with a L'viv-based physician named Matvii Lotovych. His diagnosis was grim: "The patient is suffering from weakness of the heart muscles, gastritis, and rheumatism of

---

[115] Sviatkovyi nakaz Holovnoho Komandyra Ukrains'koi Povstans'koi Armii "Biitsi i komandyry UPA, chleny vyzvol'no-revoliutsiinoho pidpillia!" 14 zhovtnia 1947 r., vol. 9 of Litopys *Ukrains'koi Povstans'ko Armii*, pp. 372-74.

[116] Informatsiia Upravlinnia z perevirky partiinykh orhaniv TsK KP(b)U pro khid borot'by z bandamy OUN-UPA v zakhidnykh oblastiakh URSR, 26 hrudnia 1947 r., New Series, vol. 5 of *Litopys Ukrains'koi Povstans'koi Armii*, pp. 501-04.

the joints." In 1948-49 Shukhevych and his courier H. Dydyk underwent a course of treatment in the spas of Odesa.[117]

The year 1948 did not bring any particular gains for the Soviet totalitarian regime, which was more than ever intent on the utter liquidation of the liberation underground in Ukraine. However, the strength of the insurgent and underground forces was diminishing as a result of the incessant attacks by the MGB-MVD. In addition to operational measures, the Soviets also resorted to the deportation to the eastern districts of the USSR of the families of OUN and UPA members and their sympathizers. Another circumstance that benefited the Soviets was the collectivization of agriculture in the western oblasts, which significantly disrupted the material base of the liberation movement.

According to data of the Ukrainian liberation movement, throughout 1948 the insurgents and underground members carried out 1,440 anti-Soviet operations. Meanwhile, the Soviet side reported that between January and April 1948 the OUN and UPA carried out 505 operations on the territory of seven western oblasts, with the number of operations increasing from month to month: January—110; February—111; March—128; and April—156.[118]

Although the anti-Soviet activity of the Ukrainian armed underground was significant, these operations brought negligible results and thus could not shake the totalitarian regime. At the same time, OUN and UPA losses were consistently rising while the Soviet government constantly intensified the pressure on its enemy. The international situation was also not favorable to the Ukrainian pro-independence movement.

Against the background of these circumstances, the first secretary of the L'viv oblast party committee of the CP(b)U, Ivan Hrushets'kyi, suddenly received a letter from "Sova" (Iaroslava Muzyka), who called herself a "Ukrainian underground member" and "member of the OUN." On 12 April 1948 her letter was forwarded to Khrushchev. In it "Sova" cited the latest news that R. Shukhevych had received from abroad, emphasizing that "in the event of war between the USA and the USSR and the USA's victory in it, Ukraine will not be able to become an independent state but will be simply a kind of colony of the USA." Such a "resolution of the matter," "Sova" stressed, "does not tally with the OUN policy line," in particular that part of the OUN which "is waging an armed struggle in the Ukrainian lands."

---

[117] Viedienieiev and Bystrukhin, p. 109.

[118] Kentii, *Narys borot'by*, p. 53.

In view of this, "Sova" proposed a meeting between OUN representatives and the Soviet Ukrainian government in order to "exchange opinions and together eventually draw conclusions from this." The letter also noted that the "government of the USSR is not succeeding in destroying the OUN by the [outbreak of] war" and that "the OUN has and will have the sympathies of the population." As for the negotiations, in agreeing to hold them both sides "would have to make concessions on various matters from the standpoint of the 'near future.'" In the OUN's opinion, a prerequisite for such negotiations would be initiatives undertaken by the government of the USSR, particularly the release from prison of Shukhevych's family and several "of the most well-known members of the OUN," the cessation "for a certain time of search-and-destroy operations targeting the underground, [and] putting a halt to deportation operations."[119] However, official Kyiv did not react to this letter, holding fast to the course of destroying the Ukrainian liberation movement.

In the spring of 1948 Shukhevych became alarmed by the protracted quarrels within the leadership of the OUN PZUZ (Volyn' and Polissia) between krai leader Mykola Kozak ("Smok," "Chuprynka") and Stepan Ianishevs'kyi ("Dalekyi," "Iurii"), the leader of the "Odesa" Eastern krai. Since late 1944 Ianishevs'kyi had been accusing Kozak, who at the time was the responsible leader of the Security Service of the OUN PZUZ, of the unjustified destruction of nationalist cadres on whom suspicion of collaboration with the NKVD had allegedly fallen. This case was investigated at length by the SB section of the OUN Leadership, and "Smok's" actions were found to be entirely justified. Meanwhile, "Dalekyi," who was summoned for organizational discipline, never abandoned the quarrel and continued his hostilities against "Smok."

Shukhevych then decided to send V. Halasa ("Orlan," "Zenon"), the former responsible political leader in the OUN Leadership of Zakerzonnia, to the PZUZ. In May 1948 Halasa had a meeting with Shukhevych in the Iliv forest near L'viv. As Halasa later testified during his interrogation by the MGB, he was appointed a delegate of the OUN Leadership for the territory of Volyn' and Rivne oblasts and assigned the task of eliminating the conflict between "Smok" and "Dalekyi," recruiting qualified OUN personnel in the PZUZ, adopting measures to strengthen the clandestinity of OUN structures, and intensifying their activity.

119 Ibid., pp. 57-58.

At the same time, Shukhevych ordered Halasa "to intensify OUN activity in the northern raions of Zhytomyr and Kyiv oblasts" and coordinate this issue with "Lemish" (V. Kuk), who was in charge of the OUN's work in eastern Ukraine.[120]

However, it turned out to be difficult to put an end to the conflict in the PZUZ, and the situation finally returned to normal after "Dalekyi" was arrested by the MGB in October 1948. After "Smok" was killed in February 1949, Halasa took full charge of the OUN's activity in the PZUZ.

In mid-1948, both warring sides—the Ukrainian freedom fighters and the communists—were making detailed preparations to continue the struggle. On 1 June the Politburo of the CC CP(b)U approved a resolution with the following lengthy title: "On Improving Mass-Political Work, the Further Development of Collective Farm Building, and the Liquidation of the Remnants of Bands of Ukrainian-German Nationalists in the Western Oblasts of the USSR." The goal of this document was to draw the Ukrainian countryside into the process of building the Soviet Union through the collectivization of agriculture and to finally liquidate the mass base of the liberation movement by destroying its material foundations.

At the same time, the MGB and MVD organs were assigned the task of intensifying all forms of struggle against the OUN and UPA by focusing their main attention on the "processing and destruction of the members and functionaries of the so-called 'Central OUN leadership,'" as well as to "expose and completely liquidate the bandit groups and their leaders."[121]

On 1-15 June 1948 Roman Shukhevych held a meeting at the base headed by Zinovii Tershakovets' ("Fedir"), the leader of the L'viv krai leadership of the OUN, with several members of the OUN Leadership: "Petro" (R. Kravchuk), "Lemish" (V. Kuk), "Lytsar" (O. Hasyn), and "Shelest" (V. Sydor). Two questions were discussed at this meeting: the political and international situation, and the state and tasks of the OUN underground.

As the subsequent testimony of "Shpak" (Z. Blahyi) revealed, after the results of the meeting were summarized, a secret instruction was drafted and circulated only among the members of the OUN

---

[120] Protokol dopytu MDB Halasy Vasylia Mykhailovycha, 18 lypnia 1953 r. DA SBU, fond 13, file 372, vol. 2, fols. 38-47.

[121] Postanova Politbiuro TsK KP(b)U "Pro polipshennia masovo-politychnoi roboty, podal'shyi rozvytok kolhospnoho budivnytstva i likvidatsiiu zalyshkiv band ukrains'ko-nimets'kykh natsionalistiv u zakhidnykh oblastiakh URSR," 1 chervnia 1948 r. New Series, vol. 3 of *Litopys Ukrains'koi Povstans'koi Armii*, pp. 324-40.

Leadership, who were to transmit its contents orally to all the leading links of the underground.

In their assessment of the international situation the participants of the meeting were of the opinion that the worsening relations between the US and the Soviet Union should eventually lead to war between the two countries, and therefore the Ukrainian independence movement should be prepared to seize power in Ukraine in the event that the communists were defeated.

Describing the state of the revolutionary liberation underground, the members of the OUN Leadership noted the lack of cadres capable of resolving the basic tasks of the active armed struggle against the Soviet regime and conducting work among the population of the western oblasts in this direction. The observation was made that every day the underground was losing its most experienced and reliable cadres, while the expansion of personnel in the conditions of conspiracy and resistance to the communists was proceeding with great difficulty. With every passing day the OUN's grassroots support was weakening, while a drop in "fighting morale" was observed among certain leading underground activists, which "Tur" himself had noted.

In view of these observations, proposals were made to secure a balanced deployment of leading cadres in order to ensure that all the territories of the western oblasts had experienced organizers with high moral qualities, who were capable of conducting work among the population and strengthening the morale of underground members. It was also decided to reinforce the requirement of conspiracy on the part of underground members.

Particular attention was paid to strengthening the structures of the Security Service and recruiting the finest members of the underground to this important institution. Local leaders were forbidden to transfer SB personnel without permission from their superiors. Responsible leaders of the SB were obliged to inform the underground leaders on questions related to the penetration of their milieu by the MGB agentura.

It was acknowledged crucially important to resolve the question of creating a legal OUN network comprised of schoolchildren and students. After completing nationalistic training, these young people were supposed to expand the ranks of the revolutionary underground.

The participants of the meeting adopted a harsh position vis-a-vis the collectivization of agriculture: it was proposed that collective farm organizers and activists as well as the material base of such

farms be destroyed, and the peasants called upon to engage in active counteractions to collectivization measures.

The members of the OUN Leadership were in agreement about the necessity to drastically boost nationalistic activity in Ukraine's eastern region by: identifying natives of this region from among the OUN members and dispatching them to work there; and organizing active propagandistic work among the inhabitants of the eastern oblasts who were working in the western region, with the goal of recruiting them to the ranks of the Organization of Ukrainian Nationalists.[122]

The questions that were discussed and ratified by the members of the OUN Leadership during the period of 1-15 June 1948 were designed to reinforce the ranks of the Ukrainian underground and strengthen its resistance to the totalitarian regime, but with every passing day the Soviet Union was expanding its efforts in the struggle against the OUN and UPA. Furthermore, the communists did not limit themselves to police and army actions against the insurgents and underground members. They Soviets began persistently targeting the population of the western oblasts, which they tried in various ways to discourage from providing assistance to the OUN and UPA.

In mid-summer 1948 the Information Bureau of the Ukrainian Supreme Liberation Council published an interview by its correspondent with "R. Lozovs'kyi," (Roman Shukhevych), the head of the General Secretariat of the UHVR. Among the responses to the journalist's questions was Shukhevych's crucially important explanation of the reasons why in May-October 1947 three groups of UPA soldiers from Zakerzonnia had crossed the territory of Czechoslovakia into the American zone of occupation in West Germany. Apparently, rumors were circulating in the Ukrainian emigration to the effect that the armed struggle of the OUN and UPA was drawing to a close.

Categorically rejecting the accusation of "capitulation" to the enemy or the flight of Ukrainian insurgents to the emigration, "R. Lozovs'kyi" explained the departure of those groups of insurgents by the impossibility of continuing the struggle in Zakerzonnia owing to the joint actions against the OUN and UPA by the Polish communists and the Soviet government. At the same time he emphasized that "in the summer of 1947 the main part of UPA units and the revolutionary cadres from beyond the so-ca[lled] Curzon

---

[122] Vytiah z protokolu dopytu MDB odnoho z vatazhkiv ounivs'koho pidpillia v Ukraini, 5 liutoho 1949 r. DA SBU, fond 13, file 372, vol. 9, fols. 212-34.

Line had shifted to the so-ca[lled] Ukrainian SSR in order to continue its revolutionary liberation struggle for the liberation of Ukraine from the occupiers' rule."

Shukhevych also emphasized the position of the UHVR and the liberation movement vis-a-vis "the intensification of the Bolshevik collectivization action in the Western Ukrainian lands," which was particularly felt in 1948. He noted that the "Ukrainian revolutionary liberation movement" is fighting against the "Bolshevik collective farm system" not only because "it is a tool of the barbarous economic and physical exploitation of the Ukrainian peasantry" but because "this system is also a means of the political subjugation of the Ukrainian peasant masses by the Bolshevik imperialistic clique."

The reference to the latter indicated that the leading circles of the OUN and UPA clearly understood the direct link between the collectivization of agriculture in the western region and the continuation of the struggle of the liberation movement of the Soviet regime whose leading representatives believed that "it would be easier for the Ukrainian nationalists to maintain themselves under individual [i.e., non-collectivized] farming."[123]

Shukhevych was optimistic about the prospects of the liberation struggle. He believed that, although the communists were inflicting "significant losses of people" on the revolutionary underground, they had not succeeded in "either smashing our clandestine organization or at all seriously undermining its strength; they had not achieved any results on the front of the ideological-political offensive against the Ukrainian liberation movement."

"R. Lozovs'kyi" gave a high assessment to the "revolutionary insurgent cadres," who in "their current struggle are relying on the immense combat, conspiratorial, organizational, and political experience that they acquired over four years of their struggle under the conditions of the Bolshevik regime, and particularly on their experience in the struggle against the MVD and MGB." He also expressed the hope that the "development of international events will also be favorable to the cause of our liberation," and emphasized that the Ukrainian people "cannot weaken their struggle at the time when, perhaps, the hour of their national liberation is no longer that far away."[124]

Naturally, the above-cited material, which was intended for wide circulation abroad, was excessively optimistic, and Shukhevych

[123] Kentii, *Narys borot'by*, p. 61.

[124] U Holovy Heneral'noho Sekretariatu UHVR R. Lozovs'koho. Lypen' 1948, vol. 9 of *Litopys Ukrains'koi Povstans'koi Armii*, pp. 383-91.

himself realized this. He knew the real state of affairs, with the scales tilting toward the communists and the liberation movement suffering unredeemable personnel losses.

On 4 November 1948 the MGB organs killed the OUN leader of L'viv krai, "Fedir" (Z. Tershakovets'), one of the most talented leaders of the Ukrainian underground. The communists connected his activity with the OUN and UPA's subversive and terrorist actions in 1947-48 on the territory of L'viv oblast as well as in the northern parts of Drohobych and Stanyslaviv oblasts. At the same time, they knew that "Fedir" had been appointed to his post "personally by Shukhevych."[125]

According to the testimony of H. Dydyk, when the news of "Fedir's" death was learned, Shukhevych became very alarmed, and at his safe house in the village of Bilohorshcha he declared: "There is no one; only 'Tsviechek'[126] is left." The person in question was Osyp Diakiv, who was "Fedir's" deputy.

Shortly afterwards, the death of another leading OUN figure greatly affected "Tur." On 10 November 1948 an MGB special group killed Iaroslav Diakon ("Myron"), the SB leader of L'viv krai. According to the testimony of Ol'ha Hasyn, the wife of the head of the HVSh, Shukhevych considered Diakon "one of the most gifted young SB leaders in the OUN's krai leadership."[127]

In early 1949 the Soviet totalitarian regime continued to inflict devastating blows on the forces of the liberation movement, and Shukhevych was perfectly aware of the ramifications of this situation. On 12 January 1949 a conversation took place at a safe house in L'viv between the Supreme Commander of the UPA and Oleksa Hasyn. As Hasyn's wife later revealed during her interrogation by the MGB, the conversation was about the possibility of "a war starting between the Anglo-Saxons [sic] and the Soviet Union," as well as about the personnel situation in the nationalist underground.

According to Ol'ha Hasyn, Roman Shukhevych criticized her husband for the fact that as early as 1944 he was constantly

---

[125] Informatsiia L'vivs'koho obkomu partii TsK KP(b)U pro likvidatsiiu 4 lystopada 1948 r. orhanamy MDB provodu OUN L'vivs'koho kraiu ta ioho kerivnyka Z. Tershakovtsia 5 lystopada 1948 r., *Borot'ba proty UPA i natsionalistychnoho pidpillia: informatsiini dokumenty TsK KP(b)U, obkomiv partii, NKVS-MVS, MDB-KDB. 1948, Knyha tretia: 1948*, New Series, vol. 6 of *Litopys Ukrains'koi Povstans'koi Armii* (Toronto-Kyiv: Litopys UPA, 2003), pp. 373-75.

[126] Protokol dopytu MDB obvynuvachenoi Dydyk Halyny Tomivny, 27 travnia 1950 r. DA SBU, archival-criminal case no. 75075, vol. 2, fol. 60.

[127] Protokol dopytu MDB Ol'hy Iuriivny Hasyn, 7 liutoho 1949 r. DA SBU, fond 13, file 372, vol. 9, fol. 107.

predicting an armed confrontation between the former allies in the anti-Hitler coalition, but "no one reckons [with his opinion] and is not declaring war." In "Tur's" opinion, "War...between the Soviet Union and the Anglo-Saxons can arise when America and England coach their people in a hostile attitude directed against the Soviet Union, but a lengthy period of time is necessary for refashioning the mentality of people who in 1944-1945 had fought together against fascist Germany and its vassals." He also believed that such a war could be expected only in five to seven years, but by that time, he said, "there will be no underground members left in the Ukrainian lands."[128]

During their conversation in the safe house Shukhevych and Hasyn concurred that "in the conditions of Soviet reality, every day it is becoming increasingly more difficult for the nationalist underground to work." According to Hasyn, the two men also acknowledged that since the return of Soviet power "all the main ruling cadres of the OUN underground have been destroyed on the territories of the western oblasts," and "colossal losses were particularly inflicted on the OUN underground in 1948."[129] Unfortunately, these were not the last of the OUN and UPA's losses.

According to L. Shankovs'kyi, the intensity of the armed underground's operations waned noticeably as a result of the communists' active measures in the first half of 1949: 299 operations compared to. 667 in the first half of 1948.[130] In the early part of 1949 the OUN and UPA lost several more key leaders. On 31 January 1949 Colonel Oleksa Hasyn ("Dor," "Lytsar," "Chornota"), the head of the Supreme Military Headquarters of the UPA, was killed in a shootout with MGB agents. According to Soviet sources, "Lytsar" was liquidated "thanks to the able work with the agentura."[131] On 8 February 1949 Mykola Kozak ("Smok," "Chuprynka"), the head of the OUN PZUZ, was killed in a hideout after it was surrounded by an operations group of the MGB Directorate of Rivne oblast.[132] On 14 April 1949 Colonel Vasyl' Sydor ("Vyshytyi," "Shelest"), the OUN

---

[128] Ibid., fols 106-7.

[129] Ibid.

[130] Shankovs'kyi, p. 180.

[131] Informatsiia L'vivs'koho obkomu partii TsK KP(b)U pro khid borot'by z zalyshkamy formuvan' UPA i pidpillia OUN na terytorii oblasti za I pivrichchia 1949 r., 17 serpnia 1949 r., *Borot'ba proty UPA i natsionalistychnoho pidpillia: infomatsiini dokumenty TsK KP(b)U, obkomiv partii, NKVS-MVS, MDB-KDB. 1949-1959, Knyha chetverta: 1949-1952*, New Series, vol. 7, book 4 of *Litopys Ukrains'koi Povstans'koi Armii* (Kyiv-Toronto: Litopys UPA, 2003), pp. 202-3.

[132] Ibid., p. 86.

leader of the Carpathian krai and commander of UPA-West, fell victim to his own conspiratorial carelessness and was liquidated by a search-and-destroy group of the MGB Directorate of Stanyslaviv oblast.[133] Sydor was a talented military figure and long-time associate of Shukhevych, who clearly realized the significance of this loss.

In view of its cadre losses and the enemy's steadily growing superiority, the ruling center of the Ukrainian liberation movement arrived at the conclusion that the time had come to start curtailing the activities of the UPA as an armed formation. On the basis of the UHVR's decision of 29 August 1949 the Supreme Commander of the UPA, Roman Shukhevych, issued order no. 2 on 3 September 1949. It commanded all UPA subunits and headquarters to temporarily halt their activity as combat formations and administrative bodies.[134] From this point onward the main burden of the struggle against the Soviet totalitarian regime was placed on the OUN underground, which UPA soldiers now entered, while combat operations gradually receded to the sidelines.

This was an entirely correct decision. Already in late 1947, when Stepan Bandera dispatched his emissary Vasyl' Dyshkant for a meeting with Roman Shukhevych, Bandera asked his envoy to transmit a message to the UPA commander about the need "to demobilize the UPA and reduce combat actions to a minimum, which are bringing more harm than good." The main task of the revolutionary underground was "to endure and once again to endure."[135]

Although Dyshkant was captured en route to Ukraine in Warsaw in 1948 and handed over to the MGB of the Ukrainian SSR, Shukhevych had already reached the same conclusions that were contained in the proposals that Bandera's emissary was bringing him. This is attested by order no. 2 issued on 3 September 1949.

Meanwhile, the lack of support from the international community forced the leadership of the liberation movement to publicize the "Appeal of Fighting Ukraine to the Entire Ukrainian Emigration" in October 1949. This document was also signed by the head of the General Secretariat of the UHVR and the Supreme Commander of the UPA, "R. Lozovs'kyi-Chuprynka."

This document was addressed not only to the Ukrainian emigration; it was mainly intended to convince the international

---

[133] Kentii, *Narys borot'by*, p. 61.

[134] Nakaz ch. 2 Holovnoho Komandyra UPA, 3 veresnia 1949 r. DA SBU, fond 13, file 376, vol. 60, fol. 271.

[135] A. Kentii, "Vytrymaty i shche raz vytrymaty" (Nevidomyi dokument z istorii OUN u fondakh TsDAHO Ukrainy), *Arkhivy Ukrainy*, nos. 5-6 (258), 2005, pp. 95-106.

community that it was impossible to avoid war with the Soviet Union and that "the only salvation for the world is the speediest and utter destruction of Russian-Bolshevik imperialism in its current initial positions.[136]

Although the address is filled with optimism, in our opinion the document attests to the catastrophic waning of the Ukrainian liberation forces. Shukhevych was aware of this, even though throughout his life he had encouraged his associates to believe in the need to continue the uncompromising struggle against the Soviet regime.

On 24 October 1949 an event took place in L'viv that had a fateful impact on Shukhevych's fate. The following day Khrushchev forwarded an announcement to Stalin, informing him that "bandits had viciously murdered the Ukrainian writer Iaroslav Halan in his apartment." Naturally, the blame for the killing was laid on the nationalist underground.[137]

The Kremlin leaders reacted nervously to the announcement from Kyiv. Stalin instantly summoned the deputy head of the MGB USSR, Lieutenant-General Nikolai Selivanovskii, who was made aware of the unsatisfactory "work of the state security organs in the struggle against banditry in Western Ukraine." A short while later Selivanoskii and his colleague Pavel Sudoplatov flew to Ukraine. As Sudoplatov later recalled, he was "ordered to focus on locating the ringleaders of the Banderite underground and liquidating them."[138]

On 16 November 1949 the 2nd MGB Directorate of the Ukrainian SSR drafted an extensive report "on the leader of the OUN underground in the western oblasts of the Ukrainian SSR—the member of the Central 'Leadership' of the OUN, Shukhevych R. I." This document notes that "Shukhevych is one of the principal organizers and leaders of the OUN underground bands in Ukraine and enjoys great authority in the External bureau of the Central 'Leadership' of the OUN, and especially with Bandera Stepan." The fact that he is "a strong OUN conspirator" was emphasized. The report provided numerous details about the members of "Tur's"

[136] Zvernennia voiuiuchoi Ukrainy do vsiiei ukrains'koi emihratsii, *Ukrains'ka Holovna Vyzvol'na Rada. Dokumenty, ofitsiini publikatsii, materialy. Knyha tretia: 1949-1952*, vol. 10 of *Litopys Ukrains'koi Povstans'koi Armii* (Toronto: Litopys UPA, 1984), pp. 21-33.

[137] Povidomlennia sekretaria TsK KP(b)U M. Khrushchova I. Stalinu pro vbyvstvo v L'vovi pys'mennyka Ia. Halana, 25 zhovtnia 1949 r. New Series, vol. 7, book 4 of *Litopys Ukrains'koi Povstans'koi Armii*, pp. 245-46.

[138] Pavel Sudoplatov, *Razvedka i Kreml'. Zapiski nezhelatel'nogo svidetelia* (Moscow: Bukinisticheskoe izdanie, 1996), p. 301.

family, and the place where he was hiding. The Soviets believed that Shukhevych was staying somewhere on the border of L'viv and Drohobych oblasts, in the Iliv forest and nearby populated areas.[139]

It is difficult to say whether the Supreme Commander of the UPA knew that the hunt for him had become a task of great state importance for the state security organs and had reached a decisive phase. There is evidence, however, that he was not greatly perturbed by this and was focused on the task of strengthening the positions of the liberation movement and continuing the struggle against the communists.

Shukhevych's last thoughts on the above questions are reflected in his letter of instructions to his former courier Ol'ha Il'kiv ("Roksoliana"), who was getting ready to leave on organization work in Ukraine's eastern oblasts. This letter was intercepted on 16 March 1950 by the MGB organs during a search of her safe house.

According to the letter, "Tur" believed that Ukraine's future depended on the Eastern Ukrainian Lands (SUZ) and that the OUN had sought for a number of years to work in the east "with greater or smaller successes." Therefore, he gave a positive appraisal to "Roksoliana's" "attempts to reach the SUZ."

Before formulating the main tasks of Il'kiv's activity in Ukraine's eastern region, "Tur" directed her attention to contemporary international relations. Articulating the official standpoint of the OUN, he emphasized the possibility of war between the Western countries and the Soviet Union—either in a few years or very soon—but he underlined that this should not be counted on.

Shukhevych also noted that since 1947 "world public opinion is beginning to incline toward us more and more," and therefore the chief task of the revolutionary liberation movement is "to hold on until the war" and demonstrate such a capacity for struggle that the Western countries would reckon with it in the event that the Soviet Union were defeated.

In assigning "Roksoliana" to work in the eastern territories, Shukhevych advised her to hold on until the war and not engage in any kind of educational and political work. If the Soviet government collapsed, then Ukrainians must be organized and encouraged to proclaim the slogans of "Independent Ukraine." Ukraine must be proclaimed in the name of the UHVR, and the Ukrainian-speaking rural and urban intelligentsia must be engaged in national work.

---

[139] Dovidka Upravlinnia 2-N MDB URSR na kerivnyka ounivs'koho pidpillia v zakhidnykh oblastiakh URSR—chlena Tsentral'noho "Provoda" OUN—Shukhevycha R. I, 16 lystopada 1949 r. DA SBU, fond 65, file S-9079, vol. 7, fols. 221-37.

Finally, "Tur" emphasized that if "Roksoliana" succeeded in completing her assigned tasks, this would be more important "than the work and deaths of thousands of our insurgents."[140]

Although we know that "Roksoliana's" departure to eastern Ukraine did not take place, Shukhevych's letter of instructions is fascinating because it contains the final thoughts of the leader of the Ukrainian liberation movement on the place and role of the eastern region in the struggle for an independent Ukraine.

Meanwhile, the MGB was searching high and low for Shukhevych's hiding place and his courier lines. In late February 1950 the Soviets believed that he was hiding somewhere on the junction of Hlyniany, Peremyshliany, and Bibrka raions in L'viv oblast, and they planned to carry out a special operation in this vicinity with the goal of capturing him. Work was also underway in L'viv, where "Tur" frequently spent time. It was precisely in this city that the MGB, with the aid of one of its agents, "Polina," captured Dariia Husiak ("Darka," "Nusia"), one of Shukhevych's couriers. Husiak's capture on 3 March 1950 became the focus of energetic operational processing. But despite being tortured and the knowledge that the Soviets were abusing her mother, "Nusia" behaved courageously during her interrogations.

Then the MGB resorted to a provocation known as internal processing. Husiak was placed in a cell together with an agent named "Roza" (A. Froliak), who was posing as a member of the Ukrainian underground. "Roza" quickly earned "Nusia's" trust, especially when the former mentioned "Moneta" (K. Zaryts'ka), who was purportedly incarcerated in a neighboring cell. When Husiak learned that "Roza" was being released for lack of evidence, she made the fatal decision to pass her a message addressed to Nataliia Khrobak, who was living in the village of Bilohorshcha, in Briukhovychi raion, where Shukhevych was hiding. The note mentioned in particular: "...the main question is about ShU and DI."[141] Thus, at 22:00 on 4 March 1950 the Soviets discovered "Tur's" location.

During the night of 4-5 March 1950 the "Plan of the Chekist-Military Operation for the Capture or Liquidation of 'Vovk,'" was drafted and then approved by Viktor Drozdov, Deputy Minister of State Security of the Ukrainian SSR, and Lieutenant-General Pavel

---

[140] Lyst R. Shukhevycha zv'iazkovii Provodu OUN O. Il'kiv stosovno ii dial'nosti' v skhidnykh oblastiakh Ukrainy. Ne piznishe 1 bereznia 1950 r. in Volodymyr Serhiichuk, *Ukrains'kyi zdvyh: Naddniprianshchyna. 1941-1955* (Kyiv: Ukrains'ka vydavnycha spilka, 2005), pp. 706-09.

[141] Viedienieiev and Bystrukhin, pp. 110-12.

Sudoplatov, a representative of the MGB USSR. An operational headquarters was also created; its members were V. Drozdov, P. Sudoplatov, Colonel V. Maistruk, the head of the MGB Directorate of L'viv oblast, and General-Major Fadeev, the commander of the Interior Troops of the MGB, Ukrainian District.

Taking part in the operation were the operational reserves of the 62nd Rifle Division of the Interior Troops of the MGB in L'viv, attached to the headquarters of the Ukrainian Border District and Militia Directorate of the city of L'viv, as well as a military force of 600 soldiers, who were ordered to take part in a mop-up operation to clear the area bordering on Hlyniany, Peremyshliany, and Bibrka raions of L'viv oblast.

Since the Soviets did not have accurate information about where to search for "Vovk," they targeted five objectives comprising nine buildings in the village of Bilohorshcha and its vicinities, where Shukhevych, his couriers, and his bodyguards were supposed to be hiding. The entire area was blockaded until 6:50 on 5 March 1950. A mobile reserve on vehicles, consisting of nearly 350 soldiers, was also readied in the event that new data were obtained about "Vovk's" hiding place.[142] A total of 1,000 troops took part in this operation, which started at approximately 8:00 on 5 March 1950.

One of the operational groups succeeded in capturing Danylo, the son of N. Khrobak, who happened to run out of his house. He revealed the address of the building where his sister H. Koniushyk lived; this was where Shukhevych was hiding. As V. Kuk writes, "Tur" had decided to switch his quarters on the evening of 5 March 1950, and on 3 March had sent his bodyguards "Zenko" and "Levko" to verify the reliability of the new hideout.[143]

When a group of officers from the 2nd MGB Directorate and the L'viv directorate of the MGB of the Ukrainian SSR, accompanied by their bodyguards, approached Koniushyk's building, the door was opened by Halyna Dydyk, who identified herself as Stefaniia Kulyk. But the MGB officers recognized her and entered the building. She was told that "Roman Shukhevych, who is hiding together with her, should surrender and that she should assist in this, and their lives would be spared."[144]

In the meantime, the MGB troops began a search of the building, although they were still not certain that Shukhevych was hiding

---

[142] Plan chekists'ko-viis'kovoi operatsii po zakhoplenniu chy likvidatsii "Vovka," 4-5 bereznia 1950 r. DA SBU, fond 13, file 372, vol. 65, fols. 270-78.

[143] Kuk, *Heneral-khorunzhyi Roman Shukhevych*, p. 69.

[144] Viedienieiev and Bystrukhin, p. 114.

here. The contemporary researchers Dmytro Viedienieiev and Hennadii Bystrukhin claim that the hiding place of the Supreme Commander of the UPA was well masked and, in their opinion, "a person could wait out a search without giving himself away." It is possible that because this was the first time that "Tur" was trapped in such an extremely difficult situation, his nerves gave out and, hearing footsteps above him, shot through the wooden partition of the hideout and tried to break out with the aid of his pistol. At the same time he killed Major O. Revenko, the head of the 2nd Directorate of the MGB of the Ukrainian SSR, and knocked down Colonel V. Fokin, the deputy head of the MGB Directorate of L'viv oblast. When Shukhevych left the building, he was cut down by machine gun fire.[145]

In concise fashion a note transmitted by the government's high frequency line of communication (VCh) which Sudoplatov, Drozdov, and Maistruk sent on 5 March 1950 to Minister of State Security of the USSR Viktor Abakumov and Minister of State Security of the Ukrainian SSR M. Koval'chuk, announced that R. Shukhevych "had engaged in armed resistance, opened fire from a machine gun" and "despite the application of measures to capture him alive, he was killed during the exchange of gunfire by a sergeant of the 8th Rifle Company of the 10th Rifle Regiment of the Interior Troops of the MVD." The authors of the document also announced that Shukhevych's body was identified by his son Iurii, his former courier from the OUN Leadership, K. Zaryts'ka ("Moneta"), and the former responsible leader for supplies and materiel in the OUN Leadership, Z. Blahyi ("Shpak").[146]

This was the conclusion of the long-term Soviet special services operation, which was in fact launched in 1944-45, whose goal was the liquidation of Brigadier General Roman Shukhevych, the leader of the Ukrainian liberation movement, the Supreme Commander of the UPA, the OUN leader in Ukraine, and the head of the General Secretariat of the UHVR. The final act of this drama was the last page in the heroic life of this extraordinary individual, who since his youth had devoted himself to the struggle to realize the national, state, and unity ideals of the Ukrainian nation.

---

[145] Ibid., pp. 114-15.

[146] Zapyska po "VCh" heneral-leitenanta P. Sudoplatova, heneral-maiora V. Drozdova i polkovnyka V. Maistruka shefu MDB SRSR V. Abakumovu i shefu MDB URSR M. Koval'chuku pro likvidatsiiu orhanizatora i kerivnyka natsionalistychnoho pidpillia v zakhidnykh oblastiakh Ukrainy R. Shukhevycha, 5 bereznia 1950 r. DA SBU, fond 65, file S-9079, vol. 8, fols. 177-80.

Shukhevych's death was an unmitigated loss for the Ukrainian liberation movement. Owing to his supreme authority, it was practically impossible to replace him in the leading positions of the revolutionary underground. One cannot help agreeing with General Sudoplatov, who wrote in his memoirs: "The organized guerilla resistance in Western Ukraine collapsed after his death." This high-ranking official of the MGB USSR also recognized that Shukhevych was a person of extraordinary courage, experienced in conspiratorial activity, and for seven years had succeeded in "engaging in active subversive work."[147]

Meanwhile, for a long period of time organizations of the Ukrainian pro-independence movement abroad had no information on Shukhevych's fate. As Shankovs'kyi writes in his book, the broad masses of the Ukrainian emigration learned about the death of the Ukrainian underground leader only seven months after his death. The first to report the death of General "Taras Chuprynka" was the American press agency Associated Press on 21 October 1950.[148] This date marked the beginning of mourning assemblies that were held throughout the Ukrainian emigration and the issuance of official statements devoted to the memory of the Supreme Commander of the UPA.

The prolonged absence of official announcements from the UHVR, OUN, and UPA about Shukhevych's death may be explained by two reasons: first, the disorientation of the liberation movement's leadership and the lack of stable communication among its various links; and second, an unwillingness to demoralize the underground members, who associated the personal authority of "Taras Chuprynka" with the prospect of a successful struggle against the Soviet totalitarian regime.

In occupying the three highest posts in the leadership of the Ukrainian liberation movement upon first joining the uncompromising struggle against one of the most powerful military states in the world, Shukhevych accepted the responsibility that is germane to people with integrity and a profound civic sense—leaders who are capable of resolutely and unswervingly leading the masses toward a fixed goal.

Although Vasyl' Kuk writes in his book about Roman Shukhevych that from the time he became leader "all the members of the Leadership worked in harmony with each other, and no conflictual

[147] Sudoplatov, p. 305.

[148] Shankovs'kyi, pp. 184-85.

situations arose among them,"[149] his statement is not entirely correct. Naturally, all the members of the OUN Leadership were united in their nationalist world perception and unshakeable loyalty to the ideals of an independent, united Ukraine. But they frequently disagreed on questions of strategy and tactics of the liberation struggle, and its forms and methods, and Shukhevych patiently and unrelentingly worked to find a common ground among the divergent views.

Thus, in January-February 1943 Shukhevych, who was the responsible military leader in the OUN Leadership, supported the initiative of the OUN Leadership and the organization's leadership in the PZUZ, headed by D. Kliachkivs'kyi ("Okhrim," "Klym Savur") concerning the creation of the Ukrainian Insurgent Army, which was opposed by "acting" OUN leader M. Lebed'. At the Third Conference of the OUN in February 1943 "Tur" spoke out against M. Stepaniak's adventurist proposals for the OUN to plan an all-Ukrainian armed uprising against the German occupation because the conditions were not right, and there was a lack of cadre and material resources.

After he was appointed to head the Bureau of the OUN Leadership, Shukhevych was able to direct the work of the Third Extraordinary Grand Assembly of the OUN (August 1943) toward the democratization of the organizational, political, and ideological principles of the OUN's activity. He was one of the main initiators behind the founding of the Ukrainian Supreme Liberation Council (July 1944), as a result of which the revolutionary liberation movement, initially represented in the Western Ukrainian lands by the OUN, acquired all-Ukrainian features and gradually eradicated one-party influences.

As noted earlier, during a meeting of the OUN Leadership in the fall of 1944, Shukhevych very ably and carefully put an end to the affair connected with the creation in Volyn' in the summer of 1944 of the Revolutionary People's Liberation Organization (NVRO), which was initiated by M. Stepaniak, V. Kuk, Ia. Busel, and D. Kliachkivs'kyi. The creation of this organization, which was supposed to work in eastern Ukraine as an alternative to the OUN, was not authorized by the OUN Leadership, and such a step was a gross violation of organizational discipline and could have entailed severe punishments for its initiators. But Shukhevych resolved this issue through a friendly discussion of the problem and then diplomatically disbanded the NVRO. Furthermore, V. Kuk was later

---

[149] Kuk, p. 51.

appointed the responsible leader for organization in the OUN Leadership.

However, according to testimony provided by K. Zaryts'ka, the tensions between Shukhevych and Kuk never quite disappeared. In our opinion, this is explained primarily by the fact that "Lemish" considered himself the best expert on eastern Ukrainian affairs, and he reacted painfully to "Tur's" attempts to limit his sphere of competence. According to "Moneta," Kuk "always painstakingly protected his organizational links with this territory, and when one question or another was being resolved, he avoided consulting with Shukhevych and even excluded him from control over the OUN's work in these oblasts."[150]

Roman Shukhevych had to resort to considerable tact and skill in order to normalize relations with such authoritative members of the OUN Leadership as M. Arsenych, O. Hasyn, and D. Hrytsai, who were veteran OUN activists with their own views. They were also closely linked with Stepan Bandera, who in the aftermath of the Third Extraordinary Grand Assembly of the OUN had lost real influence on the leadership of the liberation movement in Ukraine. Mykhailo Stepaniak's creative "projects" also caused a lot of trouble for "Tur," who had difficult relations with Mykola Lebed'.

As "Demyd" (Vasyl' Diachuk-Chyzhevs'kyi) testified during his interrogation by the MGB, Shukhevych had the friendliest relations with D. Rebet, M. Prokop, R. Voloshyn, D. Kliachkivs'kyi, and V. Sydor.[151] Without a doubt, "Tur's" closest comrade- in-arms in 1943-45 was D. Maivs'kyi, the responsible political leader in the OUN Leadership, who was killed tragically in December 1945. Among the other members of Shukhevych's inner circle were P. Fedun, Z. Tershakovets', and O. Diakiv.

Shukhevych's authority was considered unassailable by the members of the middle and lower OUN links as well as UPA commanders.

After the end of the Second World War Shukhevych expended much effort to strengthening and building up the ranks of the UPA and OUN's clandestine structures, and together with his comrades-in-arms he continued the struggle against the totalitarian regime, even though the military forces of the liberation movement were significantly outnumbered by the Soviets. Yet, despite the difficult

---

[150] Protokol dopytu MDB Zaryts'koi Kateryny Myronivny, 30 bereznia 1948 r. DA SBU, fond 13, file 372, vol. 16, fol. 66.

[151] Protokol dopytu MDB Diachuka-Chyzhevs'koho Vasylia Mykolaiovycha, 24-25 travnia 1946 r. DA SBU, fond 13, file 372, vol. 53, fol. 58.

conditions of insurgent and clandestine activity Shukhevych demonstrated extraordinary spiritual endurance, kept up the morale of his fellow freedom fighters, and looked fearlessly into the future, ready to sacrifice his life at any moment.

The reports of NKVD-MVD-MGB interrogations of some arrested members of the OUN and UPA contain personal attacks on Shukhevych. During his interrogation on 19-20 July 1945 O. Luts'kyi stated that "enormous dissatisfaction with Shukhevych has arisen" among the members of the OUN Leadership and that he "is regarded as a great intriguer and lacking in initiative."[152] These statements are unfounded and merely demonstrate the fact that Luts'kyi was offended because Shukhevych had severely reprimanded him for his shortcomings in organizing and leading the Ukrainian People's Self-Defense in Halychyna in July-December 1943.

In contrast, when V. Diachuk-Chyzhevs'kyi ("Demyd"), who was not one of Shukhevych's supporters and later became an MGB agent, was being interrogated on 24-25 May 1946, he said that "Tur" was ambitious, demanding of his subordinates, circumspect in his statements, but that he conducted himself in a friendly fashion with people.[153]

Shukhevych was described as very demanding by the former head of the Rohatyn okruha OUN leadership, Z. Blahyi ("Shpak"), who noted that he "never considers the opinions and suggestions of his subordinate leaders."[154] In our opinion, this statement is incorrect because Shukhevych always maintained a respectful attitude to his colleagues' points of view, but he did not like empty chatter and demanded accurate and clear-cut answers to his questions.

"Shpak's" statement that the leading figures in the OUN were of the opinion that Shukhevych was "a military person and therefore understands little of politics"[155] is also inaccurate. Such an accusation, in our opinion, stems from a lack of understanding of the role that the UPA played in the Ukrainian liberation movement in 1943-45. The local population in the western Ukrainian region linked its hopes for achieving Ukrainian statehood precisely with the activity of the

---

[152] Protokol dopytu NKDB Luts'koho Oleksandra Andriiovycha, 19-20 lypnia 1945 r. DA SBU, fond 13, file 372, vol. 53, fol. 35.

[153] Protokol dopytu MDB Diachuka-Chyzhevs'koho Vasylia Mykolaiovycha, 24-25 travnia 1946 r. DA SBU, fond 13, file 372, vol. 53, fol. 59.

[154] Vypyska iz protokolu dopytu MDB odnoho z vatazhkiv ounivs'koho pidpillia v Ukraini, 5 liutoho 1949 r. DA SBU, fond 13, file 372, vol. 9, fol. 227.

[155] Ibid.

insurgent army, as a supra-party and all-Ukrainian force. Thus, it is understandable that Shukhevych would devote much of his attention to the UPA's armed struggle. Furthermore, "Tur" not only headed the General Secretariat of the UHVR, he was also the head of the UHVR's military department.

It is common knowledge that Shukhevych was a long-time student of military affairs and had completed military training both in the Polish army and special OUN training, as well as in military institutions in Germany. During his interrogation by the MGB, Hryhorii Pryshliak, the former responsible leader of the SB in the OUN Leadership in the ZUZ, said that he was aware that Shukhevych "is considered a fine military man and he loves the military."[156] Concurring with this assessment, we are convinced that as a political figure and the leader of the revolutionary liberation movement Shukhevych had the requisite level of knowledge.

Regarding the organizational-political and military aspects of the liberation struggle as his priorities, Shukhevych encouraged his associates to thoroughly develop the political, ideological, economic, and international questions of the OUN, UPA, and UHVR's activity, while reserving his right to make final decisions.

In terms of temperament and character traits, Shukhevych resembled the founder of the OUN, Colonel Ievhen Konovalets'. Like his distinguished predecessor, "Tur" was devoid of ambition and never sought to play the role of "leader" (Fьhrer), a trait that was germane, in our view, to both Andrii Mel'nyk and Stepan Bandera. Like Konovalets', Shukhevych did not consider himself a theoretician or ideologist of the liberation movement, although he had his own views in this sphere.

Shukhevych believed that through his appointment to leading positions in the Ukrainian liberation movement during World War Two his mission lay in consolidating the OUN's forces, which had been weakened by Nazi repressions, eradicating the differences and the crisis that had arisen in early 1943 between the OUN Leadership and the organization's leadership in the PZUZ in connection with the creation of the Ukrainian Insurgent Army, and transforming this armed force into a tool in the struggle for the Independent United Ukrainian State. "Tur" was fully aware of the need to democratize certain organizational and ideological principles of the OUN's activity, and oriented the organization toward

---

[156] Protokol dopytu MDB Pryshliaka Hryhoriia Vasyl'ovycha, 27 hrudnia 1946 r. DA SBU, fond 5, file 50970, vol. 1, fols. 239-40.

the creation of an all-Ukrainian political representative body in the form of the UHVR. Thanks to this, beginning in the summer of 1944 the Ukrainian revolutionary liberation movement, initially represented only by the OUN, acquired all-Ukrainian importance, having divested itself of one-party influences and begun to advance eastward.

The life and work of Roman Shukhevych provide grounds for characterizing him as an extraordinary individual, skilled organizer, mature political leader of the Ukrainian liberation movement, and talented commander of the UPA. Above all, "Tur" should be viewed as a passionate person with firm convictions.

In assigning a place in the history of Ukraine for Shukhevych, Bandera, and other distinguished figures of the Ukrainian liberation movement in the 1930s-1950s, we must recognize that they led lives as revolutionaries, underground members, and insurgents, and thus never had an opportunity to reveal their finer qualities in the legal conditions of state building or sociopolitical activity. Their destinies and actions do not have any analogs in our history.

Roman Shukhevych is respected as one of the figures who carved the idea of an uncompromising struggle for Ukraine's national and state existence in the historical memory of the Ukrainian nation, and in doing so demonstrated their readiness to sacrifice their lives for this noble cause. His contribution to the leadership of the liberation movement was fittingly honored by the awarding of the Gold Cross of Merit and the Gold Cross of Combat Merit 1st Class.

* * *

Volume ten of the New Series of *Litopys Ukrains'koi Povstans'koi Armii* (Chronicle of the Ukrainian Insurgent Army) contains 149 documents and other materials covering the period 1907-2005, which trace the principal milestones in the life and activities of Roman Shukhevych, the leader of the Ukrainian liberation movement in 1943-50, and are dedicated to his memory. In addition to documents from the Branch State Archive of the Security Service of Ukraine (HDA SBU), the volume contains some documents from the State Archive of L'viv Oblast (DALO) and some from the Central State Archive of Higher Organs of Government and Administration of Ukraine (TsDAVO Ukrainy), as well as materials that have already been published in *Litopys Ukrains'koi Povstans'koi Armii* (Toronto) and other publications.

Among the documents collected in this volume are annual high school (gymnasium) report cards; Shukhevych's student and Plast membership cards; orders, proclamations, and addresses of the Supreme Commander of the UPA; NKVD and MGB reports of the interrogations of captured members of the OUN and UPA; NKGB orders concerning the opening of an agentura file codenamed "Berloga"; MGB reports on Shukhevych and the plan of the operation to liquidate him; announcements in the Ukrainian emigration mourning the death of "Taras Chuprynka"; information from HDA SBU about the search for the final resting place of the Supreme Commander of the UPA; etc.

The compilers assigned titles to all the documents, which indicate the chronological number of the document, its type, addressee, author, contents, date, and issue number. If the date of an issued document has not been ascertained, it is dated according to its content, accompanying materials, date of receipt, etc.

The compilers have retained the lexicon as well as the authorial and editorial attributes of the texts. In keeping with the current orthography, the compilers have silently corrected spelling and punctuation errors, and distortions of geographic place names.

The texts of the documents and materials were prepared in keeping with current rules governing the publication of historical documents. Handwritten sections of texts are indicated by square brackets—[...]. Brackets are also used to indicate missing or omitted parts of a text.

The preponderant majority of reports of interrogations of captured OUN and UPA members, which were conducted by the state security organs of the Ukrainian SSR, are abridged, i.e., only those sections that refer directly to Shukhevych have been reproduced.

If a document is signed or a copy of it was certified, the surname of the person (or his pseudonym) appears in parentheses ("Taras Chuprynka"). If a signature next to a surname is missing, it is marked by a dash and parentheses: (-) "Taras Chuprynka."

Each document is accompanied by a legend indicating where it is housed (abbreviated name of the archive, number of the fond, list, file, folios), and its authenticity (original, certified copy, copy).

The modified Library of Congress transliteration system is used in the English-language texts.

The volume consists of an introduction, six chapters, footnotes, index, list of abbreviations, and list of documents and other materials.

The following individuals were responsible for the task of locating and selecting the documents, carrying out the scholarly archaeographic work, and writing the explanatory notes: Serhii Bohunov, Vasyl' Danylenko, Anatolii Kentii, Serhii Kokin, Volodymyr Lozyts'kyi, and Mykola Posivnych.

The compilers express their deepest gratitude to Svitlana Herashchenko, Viktor Tykhomyrov, Ol'ha Sobachko, and Nataliia Iankova for their assistance.

Anatolii Kentii
Volodymyr Lozyts'kyi

1. СТАНОВЛЕННЯ

(1907 – 1942)

Роман Шухевич
(1907–1950)

№ 1*
СКЛАД ПЛАСТОВОГО ГУРТКА "КРУК" І ПЛАСТОВОГО ПОЛКУ ІМЕНІ П. САГАЙДАЧНОГО У ЛЬВОВІ ПЕРЕД ВСТУПОМ ДО НЬОГО РОМАНА ШУХЕВИЧА**

[1920 р.]

[Гурток] "Крук"
Говикович Роман
Галущинський Богдан
Швидкий Павло
Бирчак Евген
Форович Богдан
Чепів Іван
Германович Микола.

Центральний державний історичний архів України, м. Львів (далі – ЦДІАЛ), ф. 389, оп. 1., спр. 315, арк. 1 зв. Достеменник. Рукопис.

---

* Документи № 1-19 підготовлені та подані до друку Андрієм Совою.

** В документі всі слова, крім назви гуртка, написані олівцем.

№ 2
СКЛАД І ПЛАСТОВОГО ПОЛКУ ІМЕНІ П. САГАЙДАЧНОГО У ЛЬВОВІ ПЕРЕД ВСТУПОМ ДО НЬОГО РОМАНА ШУХЕВИЧА*

[1920 р.]

ІІ сотня.
Команда
Сотник Цурковський Ярослав
Сотенний прокуратор – Білостоцький Тимотей
Сотенний писар: Охримович Андрій
І чета. четар: Колесса Микола
1 гур[ток] “Вуж” Пров[ідник]: Білостоцький Тимотей
2 гур[ток] “Крук” – Пров[ідник]: Говикович Роман
3 гур[ток] “Медвідь” – Пров[ідник]: Мриц Іван
4 гур[ток] “Чайка” – Пров[ідник]: Гумецький Зеновій
ІІ чета. четар: Семчишин Василь
1 гур[ток] “Голуб” Пров[ідник]: Семчишин Василь
2 гур[ток] “Кінь” – Пров[ідник]: Каричек Богдан
3 гур[ток] “Когут” – Пров[ідник]: Утриско Богдан
4 гур[ток] “Кіт” – Пров[ідник]: Шайон Володимир
ІІІ чета. четар: Утриско Олександр
1 гур[ток] “Ластівка” Пров[ідник]: Охримович Андрій
2 гур[ток] “Тур” – Пров[ідник]: Папроцький Іван
3 гур[ток] “Яструб” – Пров[ідник]: Маґаляс Євген.

ЦДІАЛ, ф 389, оп. 1, спр. 315, арк. 15. Достеменник. Рукопис.

---

* В документі прізвища осіб написані олівцем, всі решта слова – чорнилом.

№ 3
СКЛАД ПЛАСТОВОГО ГУРТКА “КРУК” І ПЛАСТОВОГО ПОЛКУ ІМЕНІ П. САГАЙДАЧНОГО У ЛЬВОВІ[1]

[1921 р.]

II[2] сотня I чета 2 гурток
[Гурток] “Крук”
1) Говикович Роман, Провідник[3]
2) Підгайний Богдан, Прокуратор
3) Швидкий Павло, писар[4]
4) Прокопович Іван, скарбник.
5) Шухевич Роман, провідник.
6) Жук Михайло, писар
7) Галущинський Богдан, відпоручник
8) Чубатий Тарас, відпоручник[5]
9) Сенів Іван, провірник[6]

До цего гуртка належав ще Терлецький Григорій, котрий згодою гуртка перенісся до гуртка “ Яструба”.

ЦДІАЛ, ф. 389, оп. 1, спр. 315, арк. 1. Достеменник. Рукопис.

---

[1] В документі всі слова, крім двох перших рядків написані олівцем. Два перші рядки – чорнилом.
[2] Перекреслено на I.
[3] В документі три слова затерті.
[4] В документі три слова затерті.
[5] В документі три слова закреслені.
[6] В документі слово затерте.

№ 4
РЕЄСТРАЦІЙНА КАРТКА ЧЛЕНА І ПЛАСТОВОГО ПОЛКУ ІМЕНІ П. САГАЙДАЧНОГО У ЛЬВОВІ РОМАНА ШУХЕВИЧА

[1921 р.]

II с[отня] I ч[ета] 2 гурток
Шухевич Роман, містопровідник[1]

ур[оджений] 30. VI. 1907 Львів мешкає: Собіщина 7.

Поручений	Принятий	Присягав	Іспити			Почесні
Цурковський і Баран	12.XI.[1]920	12.III.1921	I	II	III	
			17/2.[1]921			

Однострій: капелюх, сорочка, пояс, палиця[2]
Відзначення: 9/VI 1921. III пл[астове] відзн[ачення];
Кари:
Опущені сходини:
Замітки: найліпший з гуртка. Честолюбивий, воєвничий[3], енергічний.

ЦДІАЛ, ф 389, оп. 1, спр. 315, арк. 103. Достеменник. Рукопис.

---

[1] В документі слово закреслене, над ним простим олівцем написано: провідник.

[2] В документі слова "капелюх, сорочка, пояс, палиця" написані простим олівцем.

[3] В документі слова "найліпший з гуртка. Честолюбивий. воєвничий" написані простим олівцем.

№ 5[1]
ІНФОРМАЦІЯ ПРО РОМАНА ШУХЕВИЧА З КНИГИ ПРОТОКОЛІВ ЗБОРІВ ЧЛЕНІВ 3-ГО КУРЕНЯ УУСП "ЛІСОВІ ЧОРТИ"

[вересень 1926 р.]

Табор на Соколі

(На основі урядових звітів та записок Ген[ерального] Секр[етаря] Стану "Л[ісові] Ч[орти]")

І. Підготовка. –

ІІ. Верх[овний] Пластовий Зїзд поручив Верх[овній] П[ластовій] К[оманді] зорганізувати оден обласний пластовий табор, у якім взяли б участь усі мужеські пластові куріні, через своїх представників. Зогляду на се, що ініціятива такого масового табору вийшла від нашого Люципера, милостиво нам пануючого Ярка І.[2], організацією табору занялася наша Фамілія.

На нараді "Лісових Чортів" із скавтмастером [Іваном] Чмолою, дня 22 / XII. 1925 ухвалено:[3]

1) Місце на табор треба конечно здобути в дібрах митрополита Шептицького[4].

2) Постаратися дістати від заряду Митрополичих дібр відповідну скількість матеріялу на побудування бараку, або принайменше добути дозвіл на відбудування шопи над потоком Свинним, а, з другої сторони подбати про спровадження великих шатер (на 16 осіб) та повести акцію між курінями на зібрання відповідних фондів на ту ціль.

3) Зорганізувати масовий табор, до котрого кождий курінь обовязаний був би вислати щонайменше 1 гурток (7 пластунів)

4) В програму табору входив би інструкторський курс.

5) Відразу повести агітацію між курінями (при помочи преси та обіжників) для придбання фондів, харчів, приладдя, одностроїв – тощо. [...]

О площу старався Пікусь Пясецький. Завдяки прихильности о. прел[ата] Войнаровського, старання увінчались успіхом – кращим чим ми сподівалися. В часі великодних ферій, скавтмастер Чмола – в товаристві дир[ектора] дібр Митр[ополита]

---

[1] Запис в книзі протоколів між 6. 06. 1926 р. та 2. 10. 1926 р.

[2] В документі псевдо обведене зеленим олівцем.

[3] В документі речення відзначене червоним олівцем.

[4] В документі речення підкреслене зеленим олівцем.

Зальца оглянули 3. пропоновані площі, з яких вибрано поляну коло скали і потока Сокіл, найкращу, бо заслонену перед вітрами, суху – близько вузкоторової колійки та не заблизьку до Підлютого (6 км – [...][5], як вони нам вертаючим пізно до табору віддаля перед).

Адміністрація Митрополичих дібр винаймила 2 гектари тої площі на протяг 50 м контрактом мав займитися містоголова ВПК Др. К. Панківський в порозумінню з економічним реф[ерентом]; контракт ще дотепер не зроблений – видно чекає на фахівця з поміж нашої Фамілії.

Вже в часі табору винаймлено у господаря Сенича з Ясіня дорогу від тору колійки до табору на протяг 10 літ.

Трудніше йшло діло з курінями. Проєктів з членами було 3. 1) Юрка Пясецького (довгі бараки з головним входом). 2) Михайла Пєжанського (шестистінні комори).

3-тий накінець комбінувати з тих двох і зробити щось посередне. Кошта будови обчислено на 2000 зол. (два куріні і кухня). Круглий матеріял одержано по довгих стараннях Піка Пясецького і Фамілій – від заряду митр[ополичих] дібр даром, – а також старанням того заряду одержано тесаний матеріял на кредит. Будову розпочато в червні, був там тов[ариш] Станько а опісля поїхав туди надзирати за будовою наш Пікусь.

Мимо його усильних змагань в тому напрямі (підчеркую, бо злосливі говорили, що в напрямі поїдання подвійних, зміцнених порцій у п[ані] Струмінської в Підлютім – прим[ітка] Г. гекр) будова не була на час готова, та в часі табору мусіли її ще закінчувати пластуни.

Приготуванням табору спершу займався Ромко Мармаш (був тоді містолюципером), а від марта[6] Андрій Охримович (реф[ерент] таборів ВПК) в порозумінням з Чмолем[7] і з Люципером. Вже в лютім видано обіжник куріням про табор а в весняних числах "Молодого Життя" поміщено ряд обіжників та агітацийних статей.

Визначено вкладку в сумі 15 зол[отих]. Платну в 3 ратах 1 рату 5 зол[отих] призначено на будову, ІІ – на закуплення інвентаря, а ІІІ – на харчі. (Осудіть отже потомні, як[8] чи могли бути ситі і оправдайте факт ходження до п[ані] Струмінської на вижирки).

---

[5] Невідчитане слово.

[6] Березня.

[7] Пластове псевдо Івана Чмоли – "Чмоль".

[8] В документі слово закреслене.

Крім того, одержано від кількох інституцій дари в готівці і харчах.

Проф[есор] Чмола уложив програму інструкторського курсу, в якого склад ввійшли: впоряд, картографія, орієнтація, розвідча служба, знакування, мірництво (се викладав наш Пік), санітарна служба (Др. Макарушка наш великий симпатик), легка атлетика ("шіспи" Волинець), піонірка і таборництво (Люципер), знакування викладав [Роман] Мацюрак. –

Присутних в Таборі Лісових Чортів було 21, ось вони:

1) Люципер Ярко І. (обозний)[9],
2) Студинський Юрко,
3) Пікусь Пясецький,
4) Охримович Андрій,
5) Мурський Володимир,
6) Охримович Степан[10],
7) Кравців Богдан,
8) Салик Степан,
9) Барановський Роман,
10) Мриц Іван,
11) Кархут Василь,
12) Зубенко Іван,
13) Юліян Воробкевич,
14) Грушкевич Тарас,
15) Бачинський Марко,
16) Стернюк Богдан,
17) Щуровський Степан (він був господарем),
18) Мацюрак Роман,
19) Цегельський Юрко,
20) Шухевич Роман,
21) Раковський Мирослав.

Принято в таборі двох нових, а саме: Масюка Володимира і Айхлєра Мартина – з кінцем табору, а серед табору пятьох: Барановського, Шухевича, Бачинського, Воробкевича та Грушкевича. Разом під час табору принято сімох.

ЦДІАЛ, ф 389, оп. 1, спр. 849, арк. 3 зв. – 5. Достеменник. Рукопис.

---

[9] В документі три слова обведені червоним олівцем.

[10] В документі всі слова, починаючи від прізвища та ім'я Охримовича Степана та закінчуючи Раковським Мирославом підкреслені зеленим олівцем.

№ 6
ІНФОРМАЦІЯ ПРО РОМАНА ШУХЕВИЧА З КНИГИ ПРОТОКОЛІВ ЗБОРІВ ЧЛЕНІВ 3-ГО КУРЕНЯ УУСП "ЛІСОВІ ЧОРТИ"

22 січня 1927 р.

22. / І. 1927. Костюмівка Лісових Чортів (в салях Бесіди)

Забава перша кляса. Вхід на салю ішов через пащу Лісового чорта, виконаного з бібулки. Гардероби для фамілії під заголовком "пекло" в окремій кімнаті Музика "джес" Клявна з Лювру.

(200 зол[отих])

Ось спис костюмів.

1) п. Оля Струмінська (ніч)
2) п. Глинянська Міка (мухомор)
3) п. Свистунівна Марійка (перрот)
4) Нуна Говикович (арлекін)
5) Голубовська Галя (дзвіночок, квітка)
6) Коржинська (весна)
7) Стецьківна (турбан)
8) Реня Савчаківна (вишенька)
9) Дарка Гординська (циганка)
10) Славка Садовська (египтянка)
11) Пасіківна (покоївка)
12) Нуна Доманик (чортик)
13) Нюна Гаврищак (caporri rollmilch)
14) Орися Гаврищак (мефісто люципер)
15) Люся Цегельська (квітярка)
16) Маруся Федусевич (фуксія, квітка)
17) Дарка Федаківна (доміно)
18) Леся Федаківна (голєндерка)
19) Леся Старосольська (аскаро)

мужеські:

20) Андрій Охримович (рекляма)
21) Вуна Роковський (авто)
22) Р[оман] Барановський (індіянин)
23) І[ван] Мриц і С. Коржинський (Пат і Паташон) артисти кінові комікі
24) Мусько Монцібович (австрийський офіцер)
25) Пік Пясецький (маршалок)
26) Ст[епан] Охримович (бойко)

27) Юрко Цегельський (батяр)
28) Азьо Кархут (І денді, ІІ стрій Каська)
29) Ст[епан] Щуровський (лікар)
30) Шухевич Ромко (паяц)
31) Шухевич jumor (паяц)
32) Яник Федак (батяр – блазен цирковий)
33) Ю. Старосольський (Бен Гур)
34) Шаньо Старосольський (Абу ель Крім)
35) Бирчак (блазен)
36) Турко Роман (проф[есор] Балаким)
37) Стасів (старий) (тенісовець)
38) Дзюник Грабовенський (Юзько Цюхрай)

Всіх 38 костюмів – решта в смоках і т. д.

Після забави обчислення виказали дефіцит, але наші гості добре забавилися – то все в порядку.

Поздоровлення і привіт на забаву прислали нам фаміліянти з Данціґу.

ЦДІАЛ, ф 389, оп. 1, спр. 849, арк. 10 зв. – 11 зв. Достеменник. Рукопис.

№ 7
РЕЄСТРАЦІЙНА КАРТКА ЧЛЕНА 10-ГО КУРЕНЯ УУСП “ЧОРНОМОРЦІ” РОМАНА ШУХЕВИЧА[1]

[1929 р.]

ПЛАСТОВИЙ КУРІНЬ ІМ...................В..............................

Число пор[ядкове] в кур[ені] (олівцем)			Ч. п. в гуртку (олівцем)				
Імя й назвище		Роман Шухевич[2]					
Гурток				Пл[астове] ім'я:			
Діловодство (олівцем)							
Уроджений дня 30 / VI. 1907[3]				Мешкає (олівцем) Косинєрська 18[4]			
Принятий	Поручили	Присягав	ІСПИТИ				
			учасн.	розв.	скоб	гетьм. скоб	ВМІЛОСТИ
дн	(назвиська)						
Виказка		Відзнаки		Однострій (олівцем)			
(число, коли провір.) (олівцем)		(які має?)		(в якому стані) не має[5]			
Відзначення: (дата й степень)							
Кари: (дата й степень)							
Неоправдано опущені сходини, прогульки, тощо:							

ЦДІАЛ, ф 389, оп. 1, спр. 858, арк. 31 – 31 зв. Достеменник. Машинопис. Рукопис.

---

[1] Картка завірена курінною печаткою, на якій містилася легенда: “ЧОРНОМОРЦІ” 10. КУРІНЬ У[країнського] У[ладу] С[тарших] П[ластунів] У ЛЬВОВІ”.

[2] В документі два слова написані чорнилом.

[3] В документі дата написана чорнилом.

[4] Вулиця написана олівцем. Косинєрська – тепер І. Карпинця.

[5] В документі обидва слова написані олівцем, слово “не” затерте.

№ 8
ІНФОРМАЦІЯ ПРО РОМАНА ШУХЕВИЧА З КНИГИ ПРОТОКОЛІВ ЗБОРІВ ЧЛЕНІВ 10-ГО КУРЕНЯ УУСП "ЧОРНОМОРЦІ"[1]

6 жовтня 1928 р.

Сходини 6. X. 1928
1. Приняття нових членів.
2. Реєстр всіх членів.
3. Реферати Куріня.
4. Видавництво.
5. Ліквідація І Водного Пл[астового] Табору.

? ? ?

Ad. 1. До Куріня принято отсих нових членів з тим, що вони відбудуть 6-ти місячну пробу.

1) Анатоль Яросевич – учасник
2) Чайківський Богдан
3) Маркіян М. Андрухович
4) Кульчицький-Ґут Роман
5) Михайло Ковальський
6) Ростковин [Василь].

Ad. 2. Курінь числить всіх 20 членів, з того 8-ох, є стало у Львові, а прочі за границею, або на провінциї або при війську.

1) Сенів Іван – курінний – арештований
2) Яро Гладкий – містокурінний, заступає курінного
3) Гела Степан – писар
4) Карпевич Ярослав – скарбник
5) Полотнюк Євген
6) Рудакевич Осип при війську,
7) Качмарський Володимир при війську
8) Тарнавський Мирон
9) Долинський Лев в Парижи
10) Котович Зенон
11) Шухевич Роман

---

[1] Р. Шухевич, згідно протоколів, був відсутній на зборах куреня 12 разів: 21. 11. 1928 р., 28. 11. 1928 р., 16. 01. 1929 р., 20. 01. 1929 р., 30. 01. 1929 р., 17. 02. 1929 р., 6. 10. 1929 р., 24. 11. 1929 р., 1. 12. 1929 р., 9. 01. 1930 р., 9. 03. 1930 р., 13. 04. 1930 р. Див. Центральний державний історичний архів України, м. Львів, ф. 389, оп. 1, спр. 855, арк. 5 зв., 6 зв., 8 зв., 9, 9 зв., 11, 15, 15 зв., 18 зв., 21, 24.

12) Підгайний Богдан[2] в Данціґу
13) Хомин Михайло
14) Турко Роман
15) Чайківський Богдан – Познань
16) Ковальський Михайло
17) Андрухович Маріян
18) Кульчицький-Ґут Роман
19) Яросевич Анатоль
20) Ростковић Василь.

Ad. 3. Курінь одержав референтуру Волині і має організувати частини Водного Пласту. Крім цего, члени Куріня мають помогти м[істо]курінному, Ярові Гладкому (тепер курінному) привести до[]ладу такі реферати: організації, діяльн[ості] і реєстрації.

Ad. 4. Реф[ерент] видавництва має зладити урбенси, до тих Курінів і Громадян, котрі не вирівнали довгів видавн[ичих].

Ad. 5. І. Водний Пл[астовий] Табор зліквідовано 20. VIII. ц[ього] р[оку].

Знаряддя лишилось у Вп. п. [Марії] Дворянинової, крім аптечки і бібльотечки. Команда Куріня має помістити в "Ділі" і "Молодім Життю" подяку Вп. п. [Марії] Дворяниновій, о. Гаванському, Вп. п. Сенат. Макуховій і прочим Громадянам за підмогу в уладженю Табору. Ком[анда] Куріня має вислати до тих Громадян окремі подяки і внести прохання до В[ерховної] Пл[астової] К[оманди] о наділення Вп. п. [Марію] Дворянинову "Відзнакою вдячности" (свастика) за допомогу о організації і удержанню Табору.

Львів, дня 6 жовтня 1928.

(Гела Степан)
(секретар)

ЦДІАЛ, ф 389, оп. 1, спр. 855, арк. 1 – 3 зв. Достеменник. Рукопис.

[2] Пластове псевдо – "Куфа".

№ 9
ІНФОРМАЦІЯ ПРО РОМАНА ШУХЕВИЧА З КНИГИ ПРОТОКОЛІВ ЗБОРІВ ЧЛЕНІВ 10-ГО КУРЕНЯ УУСП "ЧОРНОМОРЦІ"

18 листопада 1928 р.

IV Сходини.

Сходини відбулися 18. XI. 1928 р. о год[ині] 9 у пластовій домівці.

Неприсутні: [Зенон] Котович, [Мирон] Тарнавський.

Програма:

1. Референтура Волині.
2. Справа "II водного табору".
3. Справи курінні (намічення плану праці).
4. Евентуалія.

Ad. 1. По отворенню сходин Яро [Гладкий] реферує справу Волині . Розділено референтуру поодиноких округів. Референтами є: 7 окр[уг] [Роман] Турко[1], 8 окр[уг] Дурбак, 9 [округ][2]. Референти поодиноких округів мають звернути увагу на звіт: чи дістають "Молоде життя"; які чинники впливають на поодинокі курені.

Ad. 2. Справи табору. Табор може бути, [...] або на Дністрі. До табору можуть бути приняті лише ті, що відбули: І водний табор, табор на Соколі, табор у Пістині і иньші інструкторські табори. Під табор треба вистаратися площу, придбати інструкторів і майно.

Ad. 3. Справа табору є тісно зв'язана зі справою організації куреня. Порішено здавати 3 пл[астові]ісп[ити] іспитами вмілости з правом інструкторства. Щоби придбати інструкторів, курінь уряджуватиме курси. Курси відбуватимуться щосереди о год[ині] 8-9 (20-21). Крім того відбуватимуться сходини, (щонеділі)[3], або прогулька щонеділі о год[ині] 8.

За подинокі курси є відповідпальними:

1. Ратівництво – Пижа[4] ([Ярослав] Карпевич).
2. Сигналізація – Вуйко[5].

---

[1] Пластове псевдо – "Москаль".

[2] В документі прізвище референта не зазначено.

[3] В документі слова в дужках закреслені.

[4] В документі слово закреслене.

[5] Пластове псевдо Антіна Івахнюка.

3. Картографія Яро [Гладкий].
4. Плавання Шух[6].
5. Стр[ільба] – Ольгін[7].
6. Провідництво – Зоська.
7. Піонірка суха – Вуйко.
8. Піонірка мокра – [Іван] Сенів.
9. Слідження – Вуйко.
10. Руханка і легкоатлетика – Шух, Ольгін.

Фонди на табор. Курінь має 360 зл[отих]. Коляда на Рідну Школу. Видавництво: Переклади з англ[ійської] і нім[ецької], фонд таборовий ВПК.

Ad. 4. Справа псевдо. Порішено приняти до куріня Петра Галібея.

Львів, дня 17. XII. 1928 р.
м[істо]курінний

(Є. Полотнюк)
(за секретаря)

ЦДІАЛ, ф 389, оп. 1, спр. 855, арк. 4 – 5. Достеменник. Рукопис.

---

[6] Пластове псевдо Романа Шухевича.
[7] "Ольгін", "Ойген" – пластові псевда Євгена Полотнюка.

№ 10
ІНФОРМАЦІЯ ПРО РОМАНА ШУХЕВИЧА З КНИГИ ПРОТОКОЛІВ ЗБОРІВ ЧЛЕНІВ 10-ГО КУРЕНЯ УУСП "ЧОРНОМОРЦІ"

28 листопада 1928 р.

VII. Сходини.

Сходини відбулися дня 28. XI. 1928 р. о год[ині] 20 у пл[астовій] домівці.

Неприсутні: [Михайло] Хомин, [Мирон] Тарнавський, [Роман] Шухевич.

Яро [Гладкий] викладає картографію. При евентуаліях обговорюється справу шерму. Шух і Пика мають вишукати інструктора.

Львів, дня 18 грудня 1928.
м[істо]курінний

(Є. Полотнюк)
(за секретаря)

ЦДІАЛ, ф 389, оп. 1, спр. 855, арк. 6 зв. Достеменник. Рукопис.

№ 11
ІНФОРМАЦІЯ ПРО РОМАНА ШУХЕВИЧА З КНИГИ ПРОТОКОЛІВ ЗБОРІВ ЧЛЕНІВ 10-ГО КУРЕНЯ УУСП "ЧОРНОМОРЦІ"

13 жовтня 1929 р.

Сходини – 13. X. 1929 год[ина] 10-та кошова домівка.

Неприявні: [Андрій] Адамчук, Процишин, [Мирон] Тарнавський.

Спізнились: Шухевич Ю[рій] 15' [хвилин] (неопр[авдано]).

Розділено функції:

1) [Антін] Івахнюк – референт організації для Водного Пласту.
2) референт преси – Процишин, йому до помочі зголосились [Богдан] Ластовецький[1], [Андрій] Марченко, [Сергій] Костецький.
3) Економічний референт – [Володимир] Качмарський.
4) реф[ерентом] від човнів, моторівок тощо – [Анатоль] Яросевич.

До праці в Село-Пласт зголосились – Адамчук, [Михайло] Хомин, Марченко. Пластова лікарня належить до [Ярослав] Карпевича[2] – йому до помочі Хомин.

Пекуча справа наразі є придбання гроша. Качмарський має занятись улаштуванням Миколая. Йому до помочі: Марченко, Ластовецький, Костецький, Доберчак, [Роман] Рак, [Роман, Юрко] Шухевичі, Карпевич.

[Євген] Полотнюк реферує справу лещет. – Дошки на лещета можна буде купити за суму около 30 зол[отих], вязання около 15 зол[отих]. Якщо може, нехай від листопада складає гроші на лещета.

Костецькому віддано справу "Юнацтво й Пласт".

(Івахнюк, писар)

ЦДІАЛ, ф 389, оп. 1, спр. 855, арк. 12 – 12 зв. Достеменник. Рукопис.

---

[1] Пластове псевдо "Катапуля".

[2] Пластове псевдо "Пуриц".

№ 12
ІНФОРМАЦІЯ ПРО РОМАНА ШУХЕВИЧА З КНИГИ ПРОТОКОЛІВ ЗБОРІВ ЧЛЕНІВ 10-ГО КУРЕНЯ УУСП "ЧОРНОМОРЦІ"

10 листопада 1929 р.

19 пл[астовий] рік.

Ч. І. Сходини Куріня 10. XI. 1929 год[ина] 10-та к[ошова] д[омівка].

1. Неприявні: – [Іван] Сенів, [Андрій] Адамчук, Мащак, Процишин, Коропецький.

2. До Яра [Гладкого] треба вислати письмо з жаданням прислати таборовий звіт та спитати Любрика, що є зі шатром 44 ПК (вислано 11. XI. 1929).

3. "Чорноморці" дістають домівку в салі Т. Шевченка на вул[иці] Супінського[1], за що пластуни [Антін] Сілецький і Жаркевич мають провадити аматорський гурток і при сьому [...][2] спів.

4. Утворено спортовий кружок (секцію), в с[к]лад якої увійшли Рак Р[оман], Шухевич Р[оман], Яросевич [Анатоль], Галібей [Петро][3] і Полотнюк Є[вген].

5. Курінь зобовязався віднести обіди вязням.

6. Завтра, т. є. 11. XI, після співу сходини редакційної секції.

7. Утворено лещетарський гурток із проводом Ольгена.

8. Письмом ч. 1 / 19 з дня 10. XI. звільнено з Куріня на власне прохання Андр[ія] Марченка.

(Івахнюк, писар)

ЦДІАЛ, ф 389, оп. 1, спр. 855, арк. 13 зв. – 14. Достеменник. Рукопис.

---

[1] Тепер вулиця М. Коцюбинського.
[2] Невідчитане слово.
[3] Пластове псевдо "Бей".

№ 13
ІНФОРМАЦІЯ ПРО РОМАНА ШУХЕВИЧА З КНИГИ ПРОТОКОЛІВ ЗБОРІВ ЧЛЕНІВ 10-ГО КУРЕНЯ УУСП "ЧОРНОМОРЦІ"

14 січня 1930 р.

Ч. 6. Сходини Куріня відбулись 14. І. 1930, год[ина] 15 в кош[овій] дом[івці].

1. Неприявні: Рак Роман і Павло, [Андрій] Адамчук, Процишин, [Мирон] Тарнавський.

2. Звіт Сенів [Іван] із В[ерховного] П[ластового] З[']їзду. Ми дістали водний реферат – референтом – Сенів.

3. Пропозиція Шухевича Р[омана] зробити водну прогульку на Волинь – К[о]м[ан]да над тим застанавлюється.

(Івахнюк)

ЦДІАЛ, ф 389, оп. 1, спр. 855, арк. 17 – 17 зв. Достеменник. Рукопис.

№ 14
ІНФОРМАЦІЯ ПРО РОМАНА ШУХЕВИЧА З КНИГИ ПРОТОКОЛІВ ЗБОРІВ ЧЛЕНІВ 10-ГО КУРЕНЯ УУСП "ЧОРНОМОРЦІ"

26 січня 1930 р.

Ч. 7.

Сходини Куріня 26. І. 1930 р. в кош[овій] домівці, 10 год[ина].

1. Неприявні: Процишин, Рак П[авло], Яросевич [Анатоль] спізнився 20 [хвилин].

2. Курінь ходив щедрувати на "Рідну Школу" через 2 дні (18 і 19 / І). Защедровано 480 зол[отих]. Курінь дістав із сього 30% 138 зол[отих] як пл[астовий] заробіток.

3. Курінь брав участь у святі Йордану в числі – 14.

4. Тарнавський М[ирон] має зайнятися човнами (всякі проспекти, книжки і т. д.), також водними лещетами. Только моторівками.

5. Курінний фотограф Только Яросевич.

6. [Богдан] Ластовецький – бі[б]льотека й часописи.

7. Треба подбати про мандрівку, пл[астову] бібліотеку для Село-Пласту.

8. Справи таборові: склад булави:

1) Кмдт – [Іван] Сенів, обозний;
2) Яро [Гладкий];
3) писар – Вуйко (евент[уально]);
4) Провіянтовий – Ластовецький;
5) магазинер – Прокопович І[ван];
6) тех[нічний] реф[ерент] – Шухевич Р[оман];
7) лікар – Карпевич [Ярослав];
8) Яросевич Т[олько]

Кухня – [Петро] Галібей, слідження – Ольген, шатра Шухевич Ю[рій].

9. Справа однострою – Проект до місяця мають виготовити: [Михайло] Хомин, Шух Юр[ій], Только, Сергій [Костецький].

10. Водний гурток у Львові має провадити [Микола] Ромах.

11. Курінний суд: Ластовецький, [Антін] Івахнюк, Карпевич, заступники Сергій, Только.

12. Зогляду на це, що за салю “Сокола-Батька” Курінь платить місячно 20 зол[отих] піднесено місячну вкладку зі 1,80 на 2 зол[отих].

13. Рішенням Куріня принято на пробу Осипа Романіва, пл[астового] розв[ідника] з 20 К[уреня] УУПЮ[1].

(Івахнюк)

ЦДІАЛ, ф 389, оп. 1, спр. 855, арк. 17 зв. – 18. Достеменник. Рукопис.

[1] Хлопчачий 20-ий курінь УУПЮ імені гетьмана Пилипа Орлика знаходився в Рогатині. Заснований 1912 р. при гімназії “Рідної Школи”. Відновив діяльність після Першої світової війни у 1921–1922 рр.

№ 15
ІНФОРМАЦІЯ ПРО РОМАНА ШУХЕВИЧА З КНИГИ ПРОТОКОЛІВ ЗБОРІВ ЧЛЕНІВ 10-ГО КУРЕНЯ УУСП "ЧОРНОМОРЦІ"

23 лютого 1930 р.

Ч. 10. Сходини Куріня 23 / II 1930 р. в кош[овій] домівці, год[ина] 9-30.

1. Неприявні: [Ярослав] Карпевич (дижур на клініці, [Дмитро] Грицай, [Андрій] Адамчук, [Володимир] Качмарський (хорий), [Мирон] Тарнавський (спізнивсь 7 [хвилин] (опр[авдано]).

2. Приказ – хто виїздить зі Львова мусить зголосити Команді.

3. Курінь мав Гардеробу в "Основі" – прихід понад 120 зол[отих].

4. Справи табору:

а) реф[ерент] знакування [Сергій] Костецький

б) [референт] піонірки – а) [Володимир] Андрущак – столярка, б) [Іван] Сенів – загальна

в) [референт] історії – [Микола] Ромах

г) [референт] географії – [Антін] Сілецький

ґ) [референт] легкоатлетики – [Анатоль] Яросевич

д) [референт] bon for – [Богдан] Ластовецький

е) [референт] гігієна – [Михайло] Хомин

з) [референт] Просвітної праці – Адамчук, [Михайло] Саврук, Сілецький.

За три тижні реф[eрен]ти мають подати скількість годин, потрібних до вичерпання їхніх предметів.

1. Організацією відбиванки* та її провідником є Шух. Роман –

2. Вкладки до "Р[ідної] Ш[коли]" й "Просвіти" треба зложити до 10 / III.

3. Проба хору УУСП – середа 7-30 (19-30).

Сходини Старших членів:

4. Вичеркнено з Куріня Рака Павла за брак заінтересування Курінем.

5. Справа одностою для Водного Пласту.

(Івахнюк, писар)

ЦДІАЛ, ф 389, оп. 1, спр. 855, арк. 19 зв. – 20. Достеменник. Рукопис.

---

* Відбиванка – волейбол.

№ 16
ІНФОРМАЦІЯ ПРО РОМАНА ШУХЕВИЧА З КНИГИ ПРОТОКОЛІВ ЗБОРІВ ЧЛЕНІВ 10-ГО КУРЕНЯ УУСП "ЧОРНОМОРЦІ"

2 березня 1930 р.

Ч. 11. Сходини Куріня 2 / III 1930 р. год[ина] 9-30 в кош[овій] домівці.

На сходинах приявний Кмдт УУСП Янів Володимир.

1. Неприявні: [Андрій] Адамчук, спізнивсь Тарнавський М[ирон], [Дмитро] Грицай.

2. [...][1] УУСП в неділю 15 год[ина].

3. Прогулька на Волинь – реферує Шух Роман – дискусія. Прогулька конечна і відбудеться. Сим займеться [Микола] Ромах.

4. К[о]м[ен]д[ан]т Янів висловлює свої замітки щодо відношення Чорноморців до інших Курінів, закидає Куріневі, що ставиться обоятно – байдужно, а навіть ворожо до Лісових Чортів та до заряджень чи то приказів, чи то звязкового 10. "Нехай інші говорять, як собі хочуть, ми собі нічого з того не робимо!"

Л[ісові] Чорти намагались звести – наладнати з Чорноморцями співжиття – та ті (Чор[номор]ці) лек[2] легко вважать Л[ісові] Ч[орти] заявляє дальше, що ми виявляємо недовіря до к[о]м[ен]данта й інших, а тим самим до Л[ісових] Ч[ортів] –

Курінний реферує наше становище, наші трудні початки, як нам Чорноморцям ВПКмда та Л[ісові] Ч[орти] підкладали "колодки під ноги". Після заявлення Л[ісових] Ч[ортів] в Водному Таборі про співжиття, вважали Ч[орномор]ці, що дійсно взаємовідносини наладнають, то на останньому В[ерховному] Зїзді показались: 1) Ч[орноморці], що вони про нас думають та як до нас ставляться і т[аке] п[одібне].

На сю тему йде гаряча дискусія!

(Івахнюк, писар)

ЦДІАЛ, ф 389, оп. 1, спр. 855, арк. 20 – 20 зв. Достеменник. Рукопис.

---

[1] Невідчитане слово.

[2] В документі слово закреслене.

№ 17
ІНФОРМАЦІЯ ПРО РОМАНА ШУХЕВИЧА З КНИГИ ПРОТОКОЛІВ ЗБОРІВ ЧЛЕНІВ 10-ГО КУРЕНЯ УУСП "ЧОРНОМОРЦІ"

30 березня 1930 р.

Ч. 14. Сходини Куріня 30. III. [1]930 р., год[ина] 18 в кош[овій] домівці.

1. Неприсутні: [Михайло] Хомин, [Ярослав] Карпевич, (виїхав), [Антін] Івахнюк (виїх[ав]), [Володимир] Качмарський, [Мирон] Тарнавський, [Дмитро] Грицай (виїхав), [Антін] Сілецький, [Мирослав] Гаврилюк. – Новопринятий на пробу Возний. –

2. Рішено обіймити даром гардеробу та порядок на салі на "Хореографічним Вечорі" Тов[ариства] Охор[они] і Оп[іки] над мол[оддю] в салі Лисенка. Добровільно зголосилося 14 люда.

3. Рішено купити мотор до моторівки[1] о силі 18 HP ціна 3300 зл[отих]. Половина платна зараз, решта на в місячну сплату на векслі. Покриття коштів: доходи з ріжних імпрез (концерти, забави, посвячення мот[орівки], табор). Човен під мотор будуємо самі. Пожичку на моторівку докладують [Євген] Полотнюк 30 зл[отих], [Петро] Галібей – 100 зл[отих], [Роман] Рак – 50 зл[отих]. Возний обіцяв заробити 100 зл[отих]. Комітет до уладження посвяч[ення] мот[орівки]: Ромко Шух[2] гол[ова], [Сергій] Костецький, Полотнюк, Доберчак, [Анатоль] Яросевич, [Михайло] Харкевич[3], [Осип] Романів, [Іван] Сенів, [Богдан] Ластовецький, Рак.

4. Лисоня – Львів[4], біг штафетовий на Зелені Свята. Комітет до владження бігу: Галібей гол[ова], Яросевич, [Микола] Ромах, Юрко Шух[евич], голос дорадч[ий] Ойген.

5. Прочі справи.[5] Ромах піднявся збудувати ґеліограф. В четвер 3. IV. [19]30 змагання в відбиванці зі СКУД-ом. З весною плавання на "Сьвітязі".

(Харкевич, писар)

ЦДІАЛ, ф 389, оп. 1, спр. 855, арк. 22 – 22 зв. Достеменник. Рукопис.

---

1 В документі слово підкреслене.

2 В документі слово підкреслене.

3 Пластове псевдо - "Ганка".

4 В документі слово підкреслене.

5 В документі слово підкреслене.

№ 18
ІНФОРМАЦІЯ ПРО РОМАНА ШУХЕВИЧА З КНИГИ ПРОТОКОЛІВ ЗБОРІВ ЧЛЕНІВ 10-ГО КУРЕНЯ УУСП "ЧОРНОМОРЦІ"

6 квітня 1930 р.

Ч. 15. Сходини Куріня 6. IV. [1]930 р., год[ина] 9.30 в кош[овій] домівці.

1. Неприсутні: [Ярослав] Карпевич (виїх[ав]), [Антін] Івахнюк (виїх[ав]), [Дмитро] Грицай (виїх[ав]), [Осип] Романів, [Мирослав] Гаврилюк, [Мирон] Тарнавський, [Володимир] Андрущак спізн[ився] 15' [хвилин].

2. Відчитання "Приказу" О[кружної] П[ластової] К[оманди], в який входять:

а) Щаднича каса в курени.

б) Спис світливців в курени.

в) [Спис] учасників "Стрічи" – Миколаїв 3-4 мая.

г) "Свято – Весни".

ґ) Пластовий день спортовий.

д) Спис членів граючих на яких небудь інструментах.

3. Виповнення "Приказу":

а) Щаднича каса в курени вже є.

б) Світливці: [Анатоль] Яросевич, [Володимир] Качмарський, Доберчак, та Юр[ій] Шухевич.

в) "Стрічи – Миколаїв" 3-4 мая, ідуть: [Іван] Сенів, Доберчак, [Євген] Полотнюк, [Степан] Гела, [Микола] Ромах, [Антін] Сілецький, [Михайло] Саврук, [Петро] Галібей, Р[оман] Шухевич, Яросевич, [Михайло] Харкевич, [Сергій] Костецький, [Роман] Рак, [Богдан] Ластовецький, Возний. (Карпевич, Івахнюк).

г) Поладнане

ґ) [Поладнане]

д) Грають: на фортепяні: Р[оман] Шухевич, Яросевич.

На скрипці: Костецький, Карпевич.

4. Комісія до пит[ань] II пл[астового]ісп[иту]:

Полотнюк, Р[оман] Шухевич, Хомин та Костецький.

5. Сілецький зістав приділений до "Дністра", до відбирання складок на "Пластовий Дім".

6. Прочі справи: Проект ріжнародної пластової орхестри. Призначено на "Пластовий Дім" 50 зл[отих], на ту саму суму покликано хори: "Чорноморе" зі всіми Філіями, XI кур[інь] Поділь

“Вітрогони”, та “Ті, що Греблі Рвуть”. Справу Моторі[в]ки та Штафети мають окремі комісії.

Табор від 3-31 липня інструкторський типу а і б. На тлі справ таборових виринув проект видання гумористичного письма, яке буде випускати Рак, назва: “Голос з під коца”. На кінци порішено більше занятися морезнавством.

(Харкевич, писар)

ЦДІАЛ, ф 389, оп. 1, спр. 855, арк. 22 зв. – 23. Достеменник. Рукопис.

№ 19
ЗАЯВА АНДРУЩАКА ВОЛОДИМИРА ТА САВРУКА МИХАЙЛА ПРО ПРИЙНЯТТЯ ЇХ ДО УПУ[1].

20 березня 1930 р.

До

Головної Управи УУСП
у Львові

Підписані студенти прохають приняти їх до Укр[аїнського] Пластового Уладу. В Пласті ще не були. Про Пласт знають дещо з оповідань пластунів і пластової літератури.

Львів, 20 / III. 1930 р.

(Андрущак Володимир)
(Саврук Михайло)

Ручителі:

1. (А. Яросевич)
2. (Гела Степан)
3. (Ойген)
4. (Р. Шухевич)[2]
5. (Івахнюк Антін)

До ч[астини] 29 / 19
Команда Куріня прихильно ставиться до прийняття обох петентів (*претендентів. – А. С.*)

Скоб!

за [місце печатки][3] /Івахнюк кур[інний] писар/

ЦДІАЛ, ф 389, оп. 1, спр. 854, арк. 69. Достеменник. Рукопис.

---

[1] Документ складений писарем X-го куреня УУСП "Чорноморці" Івахнюком Антіном (народився 25 січня 1906 р., організаційне псевдо "Вуйко").

[2] Підпис Романа Шухевича.

[3] Документ завірений курінною печаткою. Відбиток печатки чорнильний, овальний, діаметр 37 мм. У центрі печатки розміщено зображеня емблеми куреня "Чорноморці" – лілеї з якорем. Легенда: "Х. КУРІНЬ У. У. С. П. ЧОРНОМОРЦІ"

№ 20
ВИТЯГ З СТЕНОГРАМИ СУДОВОГО ПЕРЕСЛУХАННЯ РОМАНА ШУХЕВИЧА НА ЛЬВІВСЬКОМУ ПРОЦЕСІ ОУН

29 травня 1936 року.

5. dzień rozprawy Lwów, 29.V.1936 kartka 1/31 [kartki 2/32, 3/33, 4/34].

Sprawozdanie stenograficzne.

[...]

Staje przed sądem osk. Szuchew[yc]z.

Przew.: Jest pan oskarżony o udział w OUN i oto, że w jesieni 1933 nakłonił pan Łemyka[1] do zabójstwa konsula sowieckiego, które też zostało dokonane na osobie Maiłowa.

Osk.: Przyznaję się do przynależności do OUN, a motywem wstąpienia do organizacji był nakaz mojego serca, natomiast nie przyznaje się do tego, abym w r. 1933 dał Łemykowi rozkaz zabicia konsula sowieckiego.

Przew.: Proszę opisać swą działalność w organizacji.

Osk.: Wstąpiłem do UWO w r. 1923 lub 1924 i byłem tam mniej więcej do r. 1928, oraz otrzymałem [tam] przeszkolenie wojskowe. W r. 1928 straciłem kontakty organizacyjne z ludźmi z którymi byłem związany. W ten sposób niejako [odsunąłem się][2] /odpadłem/ od [O]rganizacji. Nie udawało mi się nawiązać kontaktów. Jeszcze bardziej odpadłem w r. 1930, kiedy ożeniłem się i miałem już obowiązki rodzinne wobec żony, a od r. 1933 wobec dziecka. Od r. 1928 właściwie w ogóle nie brałem udziału w OUN, ale ideowo byłem

---

[1] Лемик Микола – "Сенишин" (4.IV.1914, с. Солова Перемишлянського повіту – жовтень 1941, Миргород, Полтавська обл.) – провідний діяч ОУН. Навчався в Академічній гімназії у Львові, а з жовтня 1933 – на математично-природничому відділі Львівського університету. 21.X.1933 у совєтському консульстві у Львові виконав атентат на Алєксєя Майлова – спецуповноваженого ҐПУ, який прибув із Варшави придушити акції проти голодомору в УССР й ознайомитися з діяльністю ОУН. За дорученням Сталіна Майлов перевіряв діяльність совєтських представництв. Убивство мало засвідчити протест проти організованого голоду на сході України. Польська влада не бажала зайвого розголосу, тому вже 30.X.1933 М. Лемика засудили на довічне ув'язнення (смертної кари уникнув завдяки неповноліттю). Відсидів 6 років. У вересні 1939, з початком війни, вийшов на волю. Став заступником крайового провідника ОУН. У 1941 очолив Середню похідну групу на Харків. У жовтні 1941 в Миргороді був схоплений і розстріляний ґестапо.

[2] В оригіналі – odstałem.

sympatykiem i gdyby się do mnie organizacja była z czymś zwróciła, byłbym się poczuwał do obowiązku wszystko uczynić. W latach 1931 i 1932 wytworzyły się tarcia między grupami nacjonalistycznymi, a innymi, które można by scharakteryzować wspólną nazwą opozycji. Opozycję tworzyły płastuny /skauci/, ugrupowania katolickie itp.

Przew.: Czy to, co pan mówi odnosi się tylko do OUN? Czy do szerszej młodzieży?

Osk.: Do szerszej młodzieży nacjonalistycznej w ogóle, o ludziach z nacjonalistycznym światopoglądem. Zarysował się rozdział między tymi dwoma rodzajami grup, przy czym do opozycji [w]chodzili też ludzie bez wyraźnego poglądu politycznego. Rozdarcie zaczęło przybierać konkretne formy w sprawach organizacyjno-studenckich. Ponieważ byłem w bliskich stosunkach towarzyskich z przywódcami opozycji, wszedłem niejako w ten krąg i orientowałem się dlaczego ludzie ci są w opozycji do polityki nacjonalistycznej, a tym samym do OUN. Rozdarcie to bardzo mnie bolało i starałem się, by opozycja w swej kampanii antynacjonalistycznej nie przebrała miarki, i aby łagodzić konflikty, tym bardziej że nie było różnic zasadniczych, tylko osobiste i taktyczne.

Przew.: Czy pan otrzymał w tym względzie polecenia?

Osk.: Domyślam się, że dlatego, iż moje mediatorstwo znane było obu stronom, otrzymałem od organizacji list z oficjalnym poruczeniem zlikwidowania tarć. Ponieważ byłem członkiem i sympatykiem organizacji, uważałem, że winieniem to zrobić. Z człowiekiem, który mi przyniósł list [O]rganizacji rozpocząłem rozmowę na ten temat, że muszę przedtem również poznać bliżej koła nacjonalistyczne, by wyczuć i tę drugą stronę, w myśl reguły "audiatur et altera pars". Wówczas on zaprosił mnie na pewne posiedzenie. Wyczuwałem, że jest to posiedzenie Krajowej Egzekutywy, choć dokładnie o tym nie wiedziałem.

Przew.: Pan uważał się wówczas za członka OUN, ale nie działał?

Osk.: Tak.

Przew.: Są pewne zeznania wskazujące na pana jako na referenta bojowego.

Osk.: Otóż byłem na tym posiedzeniu lat temu, 3 więc nie pamiętam dokładnie, ale na początku poruszon[o] kwestię szkolną. Miano omawiać dalej właśnie kwestię porozumienia z grupą opozycyjną, ale ponieważ debata [n]ad kwestią antyszkolną i sprawą święta p[od] n[azwą]. "Ukr. Mołod' Chryst[uso]wi"[3] omawiane były obszernie, na porządek dzienny nie przyszedł punkt, którym byłem najwięcej zainteresowany.

Przew.: Czy na tym posiedzeniu była omawiana sprawa ustosunkowania się do Sowietów?

---

[3] В оригіналі – Ukr. Molod' Chrystowi.

Osk.: Nie pamiętam. Wtedy ogólnie było znane sta[n]owisko przeciwsowieckie młodzieży, natomiast wykluczam, by mówiono o jakimkolwiek zamachu. Sprawa akcji antysowieckiej była omawiana bardzo ogólnie i chyba w krótkiej formie przemówienia, lecz konkretnie niczego nie mówiono. Po tym posiedzeniu starałem się nawiązać bliższy wzajemny kontakt z tymi ludźmi z którymi zasiadałem na zebraniu. Bezpośrednio po posiedzeniu, w kilka dni później mówiłem z owym człowiekiem o tym, czy ta likwidacja jest w ogóle możliwa czy nie ma różnic ideologicznych i czy sprzeczności nie są zbyt wielkie. Doszedłem do przekonania, że spór można załagodzi[ć], jeśli się przestanie wysuwać na czołowe mi[e]jsca w [O]rganizacji ludzi [o] zbyt gwałtownym /nahalnym/ temperamencie i jeżeli do wielu kwestii będzie się podchodzić zakulisowo.

Przew.: Czy to prawda, że stanął pan na stanowisku, iż na te stanowiska nie powinno się wysuwać członków OUN?

Osk.: Szło mi oto, by nie wysuwać ludzi zanadto temperamentnych.

Przew.: W protokole mówi pan inaczej, a teraz pan mówi, że chodziło o gorącą krew, czyli jak pan to dobrze powiedział, nahalnych.

Osk.: Szło mi o to, by unikać tych, którzy eksponują się zanadto, by stawiać ich na czele organizacji ocz[y]wiście legalnych. Na ferie wyjechałem do rodziny i sprawa automatycznie ustała. Po feriach podjąłem ją na nowo. Zorganizowaliśmy kilka posiedzeń z ludźmi, którzy w opozycji brali żywy udział i z nacjonalistami, a ja byłem mediatorem. Posiedzenia takie urządzałem kilkakrotnie. W listopadzie 1933 byłem zbytni[o] przeciążony pracą i zrezygnowałem z dalszego prowadzenia tych spraw. Chciałem bowiem uczyć się na politechnice i oświadczyłem tamtym ludziom, że niestety muszę się wycofać, bo nie sprostam obowiązkom. Oczywiście musieli siłą faktu tę moją rezygnację przyjąć do wiadomości. W ten sposób zamyka się pierwszy rozdział mego pośrednictwa. Dnia 14 czerwca 1934, w dniu aresztowania mego kolegi Pidhajnego[4], przyszła do mnie pewna osoba i oświadczyła, że chce się ze mną

[4] Підгайний Богдан – "Бик" (2.I.1906, ??? – 1.IX.1980, Торонто, Канада) – провідний діяч ОУН. Активний член ОВКУГ та УВО (з 1923). 19 жовтня 1926 року разом з Р. Шухевичем виконав атентат на польського шкільного куратора Ст. Собінського за переведення українських шкіл на польську мову навчання. 1933 року став референтом бойової референтури Крайової Екзекутиви ОУН. 14 червня 1934 року був заарештований і під впливом інформації з організаційних збірок ОУН (так званого "архіву Сеника") підтвердив дані поліції. На Львівському процесі ОУН (1936) був засуджений до 15 років ув'язнення. 1940 року за дорученням Р. Шухевича вступив до куреня "Роланд" (ДУН), 1943 року – в дивізію "Галичина" (поручник, згодом сотник). Інтернований англійськими військами у травні 1945 в Австрії та перебував в таборі для переміщених українських вояків в Беллярії (Італія). Після звільнення проживав в Німеччині. Член Проводу ЗЧ ОУН в 1940 рр. та керівник референтури краєвих зв'язків. З 1954 року – член Політради ОУН-з. З 1956 проживав у Канаді. Інженер, співвласник фірми в Торонто. Громадський діяч, активіст Братства Першої Дивізії УНА. Один із співавторів збірника "Броди" (Мюнхен, 1951).

widzieć Roman Myhal[5]. [Z]nałem go z widzenia, wiedziałem, że jest członkiem OUN i że się styka z Pidhajnym. Myhal zawiadamiał, że czeka na mnie o [w] pół do 10-tej wieczorem koło klasztoru [B]azylianek przy uł. Potockiego. Poczuwałem się do obowiązku pójść tam mimo spóźnionej pory. Oświadczyłem mu, że jest późno, nie mam klucza od bramy i muszę wracać, ale nazajutrz spotkam się z nim na tak zw.[anej]. Słonecznej Dolinie za dnia. Nazajutrz brałem udział w zawodach sportowych na boisku Sokoła-Batka i tam spotkałem Malucę[6], którego widziałem na tym posiedzeniu, jak je nazywam, posiedzenie Krajowej Egzek. w r. 1933. Przystąpił do mnie i opowiedział, że wczoraj miały miejsce we Lwowie liczne aresztowania, a także w Krakowie, i że on ma zmartwienie, bo wie iż w Warszawie są nasi ludzie, a boi się, by ich także nie aresztowano. Radziłem mu zawiadomić ich w jakiś sposób, ale listownie byłoby niebezpiecznie, więc niech może ktoś pojedzie ich zawiadomić. Odpowiedział, że rzeczywiście będzie musiał kogoś wysłać do Warszawy. Z tym odszedł. Gdy przyszedłem na sp[o]tkanie z Myhalem, przyniósł mi nadzwyczajny dodatek jakiejś lwowskiej gazety z wiadomością o zabójstwie min. Pierackiego[7]. Powiedziałem: Ciekawe czyja to robota, lecz równocześnie przypomniał[em] sobie, że Maluca ma wysłać

[5] Мигаль Роман (???.1910, Коломия – вересень 1939, ???) – член ОУН. Закінчив Заліщицьку семінарію, навчався у Львівському та Яґелонському університетах. У 1932 був заарештований внаслідок провалу заліщицької повітової сітки ОУН (процес А. Прокопчука і товаришів, 24 підсудних). Очолював відділ бойової розвідки крайового проводу ОУН. Підсудний у справі вбивства міністра внутрішніх справ Перацького (організував втечу Г. Мацейка за кордон). На Львівському процесі (1936) засуджений на пожиттєве ув'язнення. Загинув на початку Другої світової війни, повертаючись з поліційною в'язничною охороною м. Тарнова. Можливо був розстріляний з іншими в'язнями у м. Серадж або м. Мєльце.

[6] Малюца Іван – "Чорний", "Крук" (21.IV.1909, с. Токи Зборівського повіту – ???.1942, ???) – провідний член ОУН. Пластун. Навчався у Львівській Політехніці з 1927. В ОУН з весни 1932 був заступником організаційного референта, а після арешту Зенона Коссака (у зв'язку з нападом на пошту в Городку 30.11.1932) – оргреферентом. Учасник Празької конференції ОУН (1932). 10.VIII.1934 заарештований у зв'язку з вбивством директора гімназії Бабія, звинувачений у причетності до організації атентату на Перацького. Добровільно дав зізнання через убивство члена ОУН Марії Ковалюк. На Варшавському процесі єдиний з підсудних співпрацював із владою та погодився говорити на суді по-польськи. Свідчив проти Бандери і Лебедя. На Львівському процесі (1936) засуджений на 15 р. Покарання відбував у Сєдльцах (Польща), бойкотований іншими в'язнями. Після 1939 року відійшов від українського суспільно-політичного життя. Був мобілізований до німецької армії перекладачем. Загинув під Сталінградом.

[7] Перацький Броніслав (28.V.1885, Горліца, Польща – 51.VI.1935, Варшава, Польща) – польський військово-політичний діяч, посмертно генерал бригади Війська Польського. З 1911 р. член "Союзу чинної боротьби" та "Стрілецького союзу". В 1913 закінчив офіцерську школу. Під час Першої світової війни служив в Польських леґіонах – хорунжий, поручник, капітан. У 1918 р. член Польської військової організації. В 1918–19 рр. брав участь в українсько-

kogoś do Warszawy dla powiadomienia tamtych ludzi. Pomyślałem sobie, że ten który pojedzie może wpaść w ma[tni]ę, bo dworce b[ę]dą zapewne obsadzone, będzie się legitymowało przyjezdnych itp. Prosiłem Myhal[a], by zaraz poszedł do Malucy i powiedział mu, by tego człowieka o którym już Maluca wie, do Warszawy nie posyłał. Z Myhalem już nie mówiłem o tym, o czym pierwotnie miał zamiar mówić.

Przew.: Czy pan nic nie wiedział o [or]ganizowaniu zamachu na min. Pierackiego?

Osk.: Dowiedziałem się dopiero z dzienników.

Przew.: Jak się pan odniósł osobiście do tego zamachu, czy nie wyraził pan swego zapatrywania w sposób bardzo konkretny?

Osk.: Według Myhal[a], [ja] powiedziałem, że to jest nasza najwyraźniejsza robota. Otóż nieprawdą jest, bym tak powiedział, bo z Myhalem nigdy nie pozostawałem poprzednio ani w stosunkach organizacyjnych ani towarzyskich. Byłoby to zbyt wielkie zaufanie do jego osoby i dlatego jest nieprawdopodobne [bym wprost] mu tak powiedział. Może najwyżej powiedziałem: o ile to nasza robota, to jest ona "najkrastsza". Pierwsza moja myśl była, że to dzieło ONR. Wyznaczyłem sobie z Myhalem drugie spotkanie w tym samym miejscu. Przyszedł on na spotkanie wraz z Kaczmarskim[8] i oświadczył, że on będzie zainteresowany [naszą] rozmow[ą]. Kaczmarskiego znałem z czasów szkolnych, był to kolega szkolny mego brata, dawniej skauta. Myhal przedstawił mi, że w ślad za ostatnimi aresztowaniami prosi on mnie, bym mu pomógł nawiązać [łączność z] [O]rganizac[ją][9].

Przew.: Dlaczego zwracał się do pana, czy jako do pewnego rodzaju przełożonego, który wskutek aresztowania wyszedł na światło [tj. wolność – autor], czy jako do członka, który cieszy się autorytetem?

польській війні: в ранзі майора в боях за Львів. У липні 1920 отримав звання підполковника, 1924 – полковника. В 1921 р. вступив до організації "Честь і Батьківщина". Входив до найблищого оточення маршала Пілсудського. З 1926 став одним із основних діячів "Санаційного режиму". З 1928 депутат Сейму. Виступав за проведення політики сильної руки. Очолював деякий час таємну поліцію, в 1929-30 рр. віце-міністр, з 27.VI.1931 – міністр внутрішніх справ. В 1930 р. керував пацифікацією в Галичині, а згодом видав розпорядження про застосування сили проти українців в Ліському повіті (1931), на Волині і Поліссі (1932). Під тиском світової громадськості пішов на поступки в економічних і культурно-освітніх сферах для українців у Польщі. В 1931 р. провів переговори з УНДО та митр. Шептицьким з метою українсько-польського примирення.

[8] Качмарський Євген (22.IX.1910, Львів – 17.V.1942, Львів) – відомий бойовик УВО й ОУН. 3.XII.1928 засуджений на 5 років ув'язнення за напад на пошту на вул. Глибокій (Львів). Відбувши покарання у м. Равіч (Польща), далі був у бойовому звені КЕ ОУН. На Варшавському процесі (1935) засуджений на 12 років. Звільнився з початком Другої світової війни у вересні 1939. У 1941 – заступник комісара української поліції на Жовківщині. Похований на Янівськім кладовищі.

[9] В оригіналі – związki organizacyjne.

Osk.: Nawet nie [wiem] czy wiedział, że jestem członkiem [O]rganizacji. Przypuszczam, że zwrócił się z tym do mnie, jako do przyjaciela Pidhajnego, z którym się kontaktował. Może myślał, że Pidhajny coś im za moim pośrednictwem zlecił, bo byli bezradni. Myślę, że nie mógł się do mnie zwracać jako do przełożonego choćby, dlatego, że przedtem ze mną zupełnie się nie kontaktowali. Oświadczyli mi, że zajmują się jakimś wywiadem odnośnie Kossobudzkiego i wtedy to dowiedziałem się o tej rozwidce po raz pierwszy. Myhal pytał mnie, co ma dalej robić, bo nie ma kontaktów.

Przew.: Czy nie pytał się pan, do czego zdąża [działalność] wywiad[owcza][10], co do Kossobudzkiego?

Osk.: Nie.

Przew.: Po pańskiej inteligencji, a w ostateczności z uznania nawet ze strony innych ludzi, należałoby się spodziewać, że powinien się pan był zapytać, do czego t[a] [działalność wywiadowcza][11] zdąża.

Osk.: Wiedziałem, że Myhal z Kaczmarskim są w referacie bojowym i mogłem się co prawda domyśleć, że wywiad ten jest skierowany przeciwko osobie Kosssobudzkiego. [O]dpowiedziałem, że nie mogę im nic poradzić, lecz postaram się jak najszybciej nawiązać dla nich [łączność z] [O]rganizac[ją][12] [od] któr[ej] otrzymają dyrektywy. Dodałem, że nie[c]h robią, co uważają za stosowne.

Przew.: Czy nie powiedział pan, że mają dalej prowadzić [s]wój wywiad?

[Osk.:] Oświadczyłem, że nic im nie mogę poradzić i żeby nie zaniechali swej pracy, lecz niech nic nowego nie podejmuj[ą] przed otrzymanie[m] dyrektyw. [Wyznaczyłem] im znowu spotkanie [za] kilka dni, lecz nazajutrz po tej rozmowie zostałem aresztowany i wywieziony do Berezy Kartuskiej.

Przew.: Myhal, wspomniał, że mieliście też spotkanie na Wzgórzach Królewskich.

Osk.: Na W[ó]lce nigdy nie spotkaliśmy się. [F]unkcję po Pidhajnym miał objąć automatycznie Stefan Dołyński[13], a nie ja. Sam mi to powiedział sędzia [W]aligórski, gdy mnie przesłuchiwał, jako świadka.

Przew.: Myhal twierdzi, że pan jemu zlecił właśnie czynności, jakie spełniał Pidhajny.

Osk.: To niemożliwe, ja mu może powiedziałem, róbcie to, co dotychczas, a on może myślał, że mu przyrzekłem jakieś stanowisko.

---

[10] В оригіналі – Wywiad.

[11] В оригіналі – Wywiad.

[12] В оригіналі – związki organizacyjne dla których...

[13] Долинський Степан – "Комар" (???, м. Заліщики, Тернопільська обл. – ???) – пластун, студент медицини в Ґраці (Австрія). Член УВО і ОУН, командант боївки Юнацтва ОУН в Академічній гімназії у Львові. Керував нападом на пошту в Городку 30.XI.1932. У 1935-36 рр. арештований і засуджений за приналежність до ОУН. Звільнився у вересні 1939 року. Наприкінці 1939 зарештований НКВД в м. Заліщиках та відправлений в 1940 р. у Тернопіль. Подальша доля невідома.

Przew. odczytuje odnośny ust[ę]p z zeznań Myhala, który oświadczył, że Szuchewycz wstępuje w miejsce Pidhajnego.

Osk.: To kolidowałoby przecież z tym, co mi o Dołyńskim sam sędzia Waligórski [powiedział].

Przew. odczytuje dalej.

Osk.: To oznacza to samo, co powiedziałem: róbcie dalej, co robicie.

Przew.: Pidhajny, który był pańskim przyjacielem zeznaje, że pan należał do OUN i że nie bardzo wie, czy pan należał do K.E., jednak stwierdza, że pan miał referat bojowy.

Osk.: Pidhajny był moim szczerym i serdecznym przyjacielem. W śledztwie zastanawiałem się później dlaczego on o mnie zeznał takie rzeczy i doszedłem do przekonania, że jest to człowiek załamany i że jego zeznanie, to mieszanina Dichtung i Wahrheit. W pewnym miejscu oświadczył np., że moja matka prosiła go, by wpłynął na mnie abym wystąpił z OUN. Tymczasem rodzice moi nie wiedzieli w ogóle, że należę do tej organizacji. Droga życia mojej matki nie była usłana różami i wciąganie mojej matki do tych spraw nie powinno było nastąpić. W innych miejscach substytucja jednego w miejsce drugiego jest co najmniej komiczna.

Przew.: Przecież taka substytucja nastąpiła między Makaruszką[14] a Paszkiewiczem[15], gdzie eden zastępował drugiego.

Osk.: Ja z referatem bojowym nic nie miałem wspólnego.

Przew. odczytuje odnośny ustęp z zeznań Pidhajnego. Czy pan obstaje przy swoim?

Osk.: Tak. Nie wiem, czy zeznania te można uważać za zupełnie obiektywne. On zwierzał i się, jak przyjaciel. Była to pewnego rodzaju "szeroka natura". Powiem prawdę, że gdybym chciał jego zwierzenia zacytować, mógłbym sobie w niejednym pomóc. Proszę, p. Prze.[wodniczącego],

[14] Макарушка Ярослав-Ігнатій (24.VI.1908, с. Сівка Войнилівська Калуського повіту – ???) – член УВО та ОУН. У 1926 закінчив гімназію у Львові. У 1933 увійшов до складу очолюваної Бандерою Крайової Екзекутиви як референт розвідки у Львові. На Львівському процесі (1936) засуджений на 6 років. У червні 1938 звільнений. Влаштувався на роботу в Української народної лічниці. З приходом совєтської влади у вересні 1939 виїхав закордон. 1941 отримав диплом Берлінського університету. Працював лікарем у Львові, керував лікарнею в Бібрці. Переховував і лікував поранених членів ОУН. У 1944 виїхав до Відня. Після війни працював лікарем у таборі для переміщених осіб (DP). У 1947 перебрався до США, відкрив медичну практику в Нью-Йорку. У 1958 переїхав до Еванс-Міллс, штат Нью-Йорк, працював психіатром. З 1988 на пенсії. Проживав в Мейлвуді, штат Нью-Джерсі.

[15] Пашкевич Олександр – "Том", "Гіз" (5.IV.1908, Тернопіль – 24-28.VI.1941, Львів) – член ОУН. Пластун. У 1930 закінчив Львівську Політехніку. У КЕ ОУН, очолюваній Бандерою, виконував обов'язки референта розвідки у провінції. У зв'язку з убивством Перацького був заарештований. Засуджений на Львівському процесі (1936) на 5 років. Після звільнення пішов в опозицію до КП ОУН Лева Ребета. Заарештований НКВД, розстріляний у в'язниці "Бриґідки".

zaoszczędzić mi konfrontacji z Pidhajnym, gdyby nie była konieczna, bo byłaby mi ona zbyt bolesna.

Przew.: Maluca również mówił, że pan był referentem bojowym.

Osk.: Przypuszczam, że on tak myślał po prostu w związku z tym, że byłem na owym posiedzeniu.

Przew.: Z pewnych wyjaśnień wynika, że w tym posiedzeniu brali udział także nieczlonkowie, a nawet sympatycy OUN, bo chodziło o pewne działania niestojące w bezpośrednim związku z OUN, więc dlaczego on pana wziął właśnie za referenta bojowego?

Osk.: Nie wiem.

Przew.: Czy pan dawał polecenia Kaczmarskiemu?

Osk.: Rozmowa była prowadzona wówczas w trójkę. To, co mówiłem Myhalowi mówiłem i Kaczmarskiemu.

Przew.: Myhal zeznał, że zastał pana w czasie spotkania na Wzgórzach Królewskich.

Osk.: Takiego spotkania nie było. Nawet gdyby to miało być prawdą, to przypuszczam, że Podhajny potwierdził[by to][16].

Przew.: Jaki miał pan pseudonim w organizacji?

Osk.: Żadnego .

Przew.: Mówią, że Dzwin.

Osk.: Możliwe, że ten człowiek, który mnie przyprowadził na posiedzenie tak mnie przed[st]awił, ale ja pseud[o] nigdy nie używałem.

Przew.: [Czy] [p]an otrzymał jakieś listy pod adresem Ksawerego Brudasa na Politechnice.

Osk.: Absolutnie żadnej korespondencji na Politechnice nie dost[a]wałem, a tym bardziej na nazwisko jakiegoś Brudasa.

Przew. odczytuje zeznania Pidhajnego, że osk. podjął na jego prośbę listy na [P]olitechnice. [Wysłano][17] ankietę do zdecydowanych na wszystko członków w sprawie konsulatu sowieckiego, by zgłaszali się ochotnicy gotowi na śmierć.

Osk.: Co do ankiety nic nie wiedziałem. Pidhajny otrzymywał nieraz korespondencję z Gdańska, a ja mu ją odbierałem, bo przychodziłem codziennie na [P]olitechnikę. Nie jest wykluczon[e] by kiedyś prosił mnie o odebranie dla niego listów tak adresowanych, ale nie pamiętam zupełnie, bym kiedykolwiek odbierał listy pod takim pseudonimem zresztą upłynęły już 3 lata.

Przew.: Czy stykał się pan z Łemykiem[?]

Osk.: Nigdy go nie znałem.

Przew.: Właśnie Łemyk opisał osobnika, który mu dał rewolwery, którego rysopis zgadza się z pańskim.

---

[16] В оригіналі – że był byto Podhajny potwierdził.

[17] В оригіналі – Rozpisano.

Osk.: Wszystko zależy od tego, jakie podał szczegóły o mnie. Czytałem, że tylko mówił o blondynie średniego wzrostu, a to przecież zbyt ogólnikowy opis. Kto wie czy Łemyk poza tym powiedział[]w tym wypadku prawdę. Zresztą może t[u] zachodzić zbieg okoliczności, że ktoś inny też jest blondynem średniego wzrostu.

Przew.: Zamach na konsulat był w październiku 1933. Co pan w tej sprawie chce powiedzieć?

Osk.: To, co w śledztwie, że od 5.10. do dni po [Z]aduszkach to jest do 2 listopada bawiłem u mojej żony we wsi Ogladowie[18].

Prok.: Pan powiedział o tym, że Myhal i Kaczmarski pracują w wywiadzie.

Osk.: Znalem ich tylko towarzysko, a wiedziałem to tylko od Pidhajnego.

Obr. Szuchewycz[a]: Do 14 czerwca miał pan dwa spotkania z Myhalem, a on mówi, że trzy.

Osk.: To on właśnie prosił mnie bym przyszedł na 3-cie. Prosiłem sędziego śledczego, by o to wypytał, lecz sędzia tego nie uczynił.

Obr.: Myhal twierdzi, że pan [zaproponował] mu spotkanie, gdzieś w okolicach dworca na peryferiach, by spotkać się z Kaczmarskim. Gdzie obaj mieszkacie?

Osk.: Kaczmarski mieszka blisko [P]olitechniki, a ja bywałem na [P]olit[echnice] codziennie i miałem go niejako pod bokiem.

Obr.: Czy pan lub ktoś z rodziny zachodził do Kaczmarskiego?

Osk.: [J]ego brat jest szewcem i zamawiamy sobie wraz z rodziną u niego obuwie. Warsztat ma na Sapiehy, a mieszka na Wiśniowieckich.

Obr.: Czy osoba, która do pana przyszła była [to] Kosówna?

Osk.: Nie.

Obr.: Nie chcę wiedzieć, dlaczego, ale jakie są pańskie poglądy polityczne.

Osk.: Nie potrzebuję mówić, bo byłem w OUN, z czego można wywnioskować mój pogląd polityczny.

Obr. Starosol[s]ki: Kiedy istniała UWO?

Przew.: Mówił już, że 1922, a później przeszła w OUN.

Obr.: Czy wiele ludzi należących do UWO automatycznie przeszło do OUN, czy też niektórzy nie przeszli.

Osk.: Niektórzy nie przeszli.

Obr.: Czy do tego trzeba było złożyć jakieś oświadczenie, lub przeprowadzić jakieś formalności?

Osk.: Trudno mi odpowiedzieć, bo do r. 1927 nie byłem w ogóle czynny. Kiedy jednak w r. 1933 zwrócono się do mnie uważałem jako członek UWO za stosowne podporządkować się OUN.

---

[18] Йдеться про с. Оглядів Радехівського р-ну Львівської обл.

Przew.: Formalnie wię[c] pan nie należał, ale [rzeczywiście][19] biorąc, należał?

Osk.: Tak.

Obr. Pawencki: Do aresztowania 14 czerwca 1[9]35 czy wiedział pan coś o Kossobudzkim?

Przew.: Już odpowiedział.

Osk.: Nie wiedziałem, a gdyby[m], wiedział, to z przyjacielskich zwierzeń Pidhajnego.

Obr.: Czy Myhal w dniu 14 czerwca tj. w dniu masowych aresztowań nie miał nic ważniejszego do omawiania, [niż o] wywiad[zie] o Kossobudzkim?

Osk.: Nie wspominał o nim w sensie jakieś nowiny, lecz w takim sensie, że ma robić ten wywiad i nie wie co z tym fantem robić. Spodziewał się, że mu da jakieś dyrektywy.

Obr.: Czy panu nie wydawało się to dziwne, że w taki[m] momencie nie miał ważniejszych tematów, jak aresztowania wzgl. zabójstwo min. Pierackiego?

Osk.: Nie doznałem, żadnego zdziwienia.

Przew. zarządza pół godz. przerwę od godz. 11-30. Po przerwie poucza osk. Szuchewycza, że pod jego nieobecność byli przesłuchani oskarżeni /wymienia/, którzy nic obciążającego go do rozprawy nie wnieśli, a Makaruszka, który go w toku śledztwa obciążył, jak Przew[odniczący] już przedstawił, zeznania swe odwołał, twierdząc, że to były jego domniemania.

[...]

ЦДІАЛ, ф. 371, оп. 1, спр. 75, арк. 31-34

⌘ ⌘ ⌘

[19] В оригіналі – materialnie.

SUMMARY

Chapter One contains 29 documents on the life and activities of Roman Shukhevych, which span the period from 26 July 1907 (baptismal certificate) to 5 July 1941 (order concerning the appointment by Iaroslav Stets'ko, the head of the Ukrainian State Leadership, of Roman Shukhevych as the second vice-deputy for military affairs of the Provisional Leadership with the right to take part in meetings).

The 26 July 1907 certificate of Shukhevych's baptism in the Dormition Church on today's Rus'ka Street in the city of L'viv provides researchers with the exact date and place of his birth.

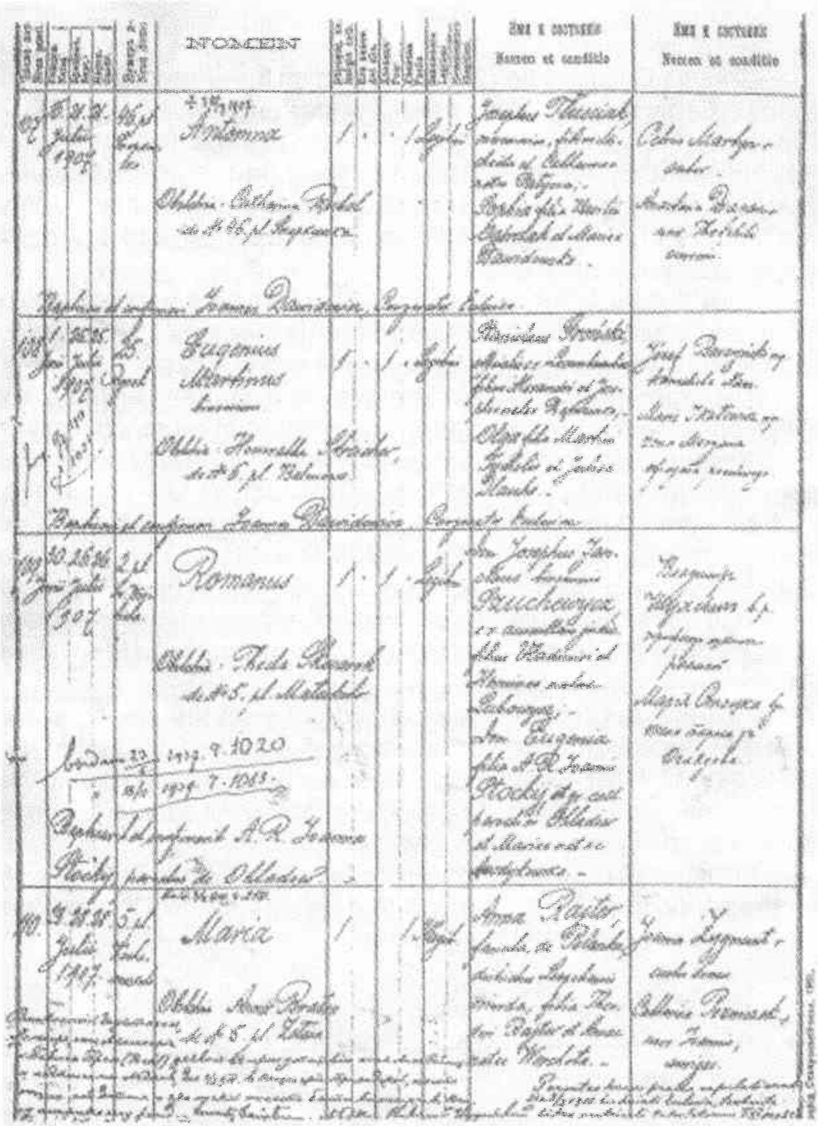
The personal file of Shukhevych as a student at the L'viv Polytechnic lists his autobiography, certificate of moral character, annual report cards from the Academic Gymnasium in L'viv, and cards containing notes for use by the Dean's Office of the L'viv Polytechnic.

Nineteen documents of the Ukrainian scouting organization Plast, covering the period from 1920 to 4 May 1930, illustrate Shukhevych's activities in the 1st Petro Sahaidachnyi Plast Regiment in L'viv as well as two *kurins* (battalions) of the Order of Senior Scouts: "Lisovi Chorty" (Forest Devils) and "Chornomortsi" (Black Sea Sailors).

Included in Chapter One is an extract from the stenographic report of Shukhevych's court testimony during the L'viv trial of the OUN, dated 29 May 1936, where he was accused of taking part in the revolutionary activity of the OUN and organizing the assassination of Soviet consul Aleksei Mailov in L'viv.

An extract from the personal file of arrestee Roman Shukhevych for the period from 30 October to 4 November 1938 lists the reasons for his arrest and further investigation.

⌘ ⌘ ⌘

NOMEN

Имя и состояніе Nomen et conditio

Имя и состояніе Nomen et conditio

Eugenius Martinus

Romanus

Maria

Сторінка запису в церковній книзі про хрещення
Романа Шухевича в Успенській церкві у м. Львові, 27.07.1907.

Водний табір пластунів куреня "Чорноморці", с. Монастирок, 1929 р. На передньому плані 1-ий справа – Роман Шухевич, 2-й – Яро Гладкий, НН. Позаду, зліва направо: НН, Роман Рак, Антін Івахнюк, Євген Полотнюк, НН, НН.

Пластова штафета 1929 р. на Янівському цвинтарі коло могил січових стрільців. У першому ряді 1-ий зліва (з кубками) – Юрій Шухевич, 2-ий – Антін Сілецький, 3-ій – Антін Івахнюк, НН. У другому ряді 1-ий зліва – Роман Шухевич, 2-ий – Ярослав Карпевич, 3-ій – Петро Галібей.

Дирекція Державної Гімназії Академічної у Львові

Річне сьвідоцтво.

Шухевич Роман

уроджений дня 30 червня 1907 у Львові

в посілдості Львівській, религії гр.-кат., ученик ... класи, одержує за шкільний рік 1921/22 отсе сьвідоцтво:

Поведене: „добре“

Поступ в поодиноких предметах науки:		Загальний вислід
Релігія:	дуже добрий	
Українська мова:	дуже добрий	
Польська мова:	дуже добрий	
Латинська мова:	дуже добрий	
Грецька мова:	дуже добрий	
Німецька мова:	дуже добрий	
Історія:	добрий	
Географія:	дуже добрий	
Математика:	дуже добрий	
Природописні науки:	дуже добрий	Ученик з відзначенням здібний до вищої класи.
Фізика:		
Хемія:		
Пропедевтика фільософії:		
Рисунки:		
Каліграфія:		
Гімнастика:		
Ручна праця:		
Співи:		
Гімнастика	дуже добрий	

Число опущених шкільних годин: 70; з того неоправданих: —

Ученик — був увільнений від шкільної оплати ... КОШЛ. з 25.IX.1921 ...

У Львові, дня 30 червня 1922.

Річне свідоцтво Романа Шухевича з Академічної гімназії за 1921-22 рр.

PAŃSTWOWE GIMNAZJUM z ruskim językiem wykładowym we Lwowie

L. 34
VII b, t. kl. d.

ŚWIADECTWO ROCZNE

Ignatkiewicz Roman

urodzony dnia 30 czerwca 1907 we Lwowie

w województwie lwowskiem religji gr.-kat. uczeń klasy siódmej b,

otrzymuje za rok szkolny 1923/24 następujące świadectwo roczne:

Zachowanie się przyzwoite

Postęp w przedmiotach nauki:		Wynik ogólny
w nauce religji	dobry	
w języku polskim	dobry	
w języku ruskim	bardzo dobry	
w języku łacińskim	bardzo dobry	
w języku greckim	dobry	
w języku niemieckim	dostateczny	
w historji	bardzo dobry	
w geografji	—	Do klasy następnej — uzdolniony
w przyrodoznawstwie	—	
w fizyce	bardzo dobry	
w chemji	—	
w matematyce	bardzo dobry	
w geometrji wykreślnej	—	
w propedeutyce filozofji	bardzo dobry	
w rysunku	/	
w ćwiczeniach cielesnych	/	
w — /	/	
Przedmioty nadobowiązkowe: w śpiewie /	/	

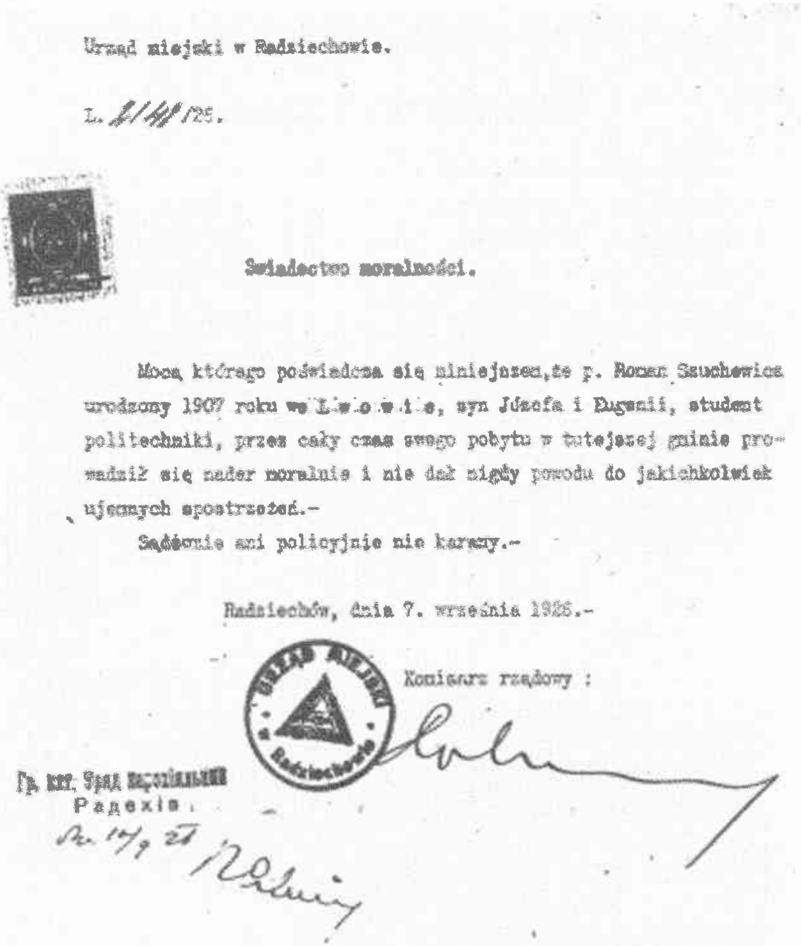
Z opuszczonych — godzin szkolnych nie usprawiedliwił —
Od taksy za zużycie pomocy naukowych był uwolniony

We Lwowie ... czerwca 1924.

Dyrektor — Józef Kordelski, Gospodarz klasy

Wydawnictwo Polskie T. N. S. W. — L. akt. 37 — 60000

Річне свідоцтво Романа Шухевича з Академічної гімназії за 1923-24 рр.

Urząd miejski w Radziechowie.

L. [illegible]/26.

Świadectwo moralności.

Mocą którego poświadcza się niniejszem, że p. Roman Szuchewicz urodzony 1907 roku we Lwowie, syn Józefa i Eugenii, student politechniki, przez cały czas swego pobytu w tutejszej gminie prowadził się nader moralnie i nie dał nigdy powodu do jakichkolwiek ujemnych spostrzeżeń.-

Sądownie ani policyjnie nie karany.-

Radziechów, dnia 7. września 1926.-

Komisarz rządowy :

Urząd Miejski w Radziechowie

Гр. кат. Уряд парохіяльний
Радехів.

Свідоцтво моральності Романа Шухевича від 7 вересня 1926.

Curriculum vitae.

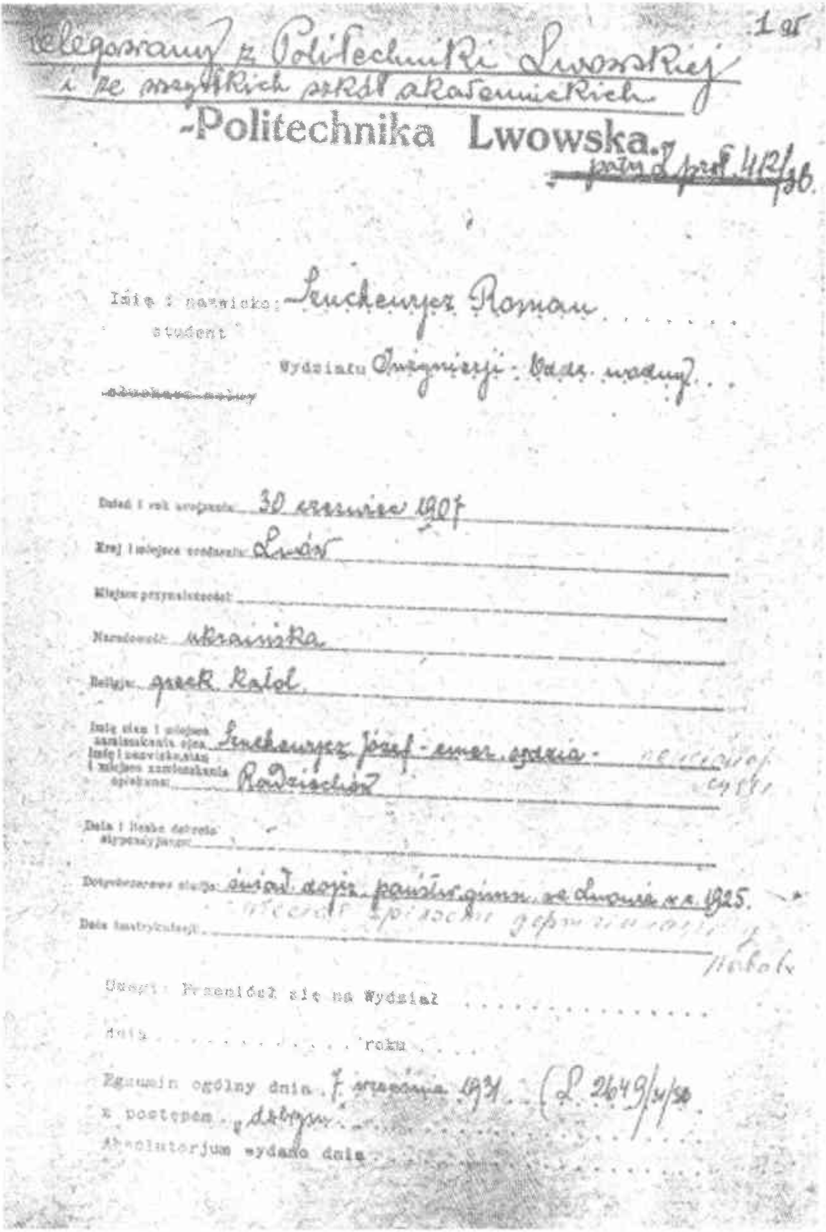
Niżej podpisany urodził się 30. czerwca 1907 we Lwowie, do szkół ludowych uczęszczał w Kamionce Strumiłowej, a studja gimnazjalne od r. 1917 do 1925 odbywał w filji i w głównem gimnazjum z ruskim językiem wykładowym we Lwowie.

Egzamin dojrzałości zdawał w głównym zakładzie gimnazjum z jęz. wykł. ruskim we Lwowie. Po maturze przez cały rok nie uczęszczał nigdzie z powodu ciężkiej choroby ojca i ciężkich materjalnych stosunków.

Lwów 14. września 1926

Roman Szuchewycz

Автобіографія Романа Шухевича від 14 вересня 1926, писана власноручно.

Relegowany z Politechniki Lwowskiej i ze wszystkich szkół akademickich

Politechnika Lwowska. patrz L. prot. 412/36.

Imię i nazwisko: Szuchewycz Roman

student

Wydziału Inżynierji lądow. wodnej

Dzień i rok urodzenia: 30 czerwca 1907

Kraj i miejsce urodzenia: Lwów

Miejsce przynależności:

Narodowość: ukraińska

Religja: greck. katol.

Imię ojca i miejsce zamieszkania ojca, imię i nazwisko, stan i miejsce zamieszkania opiekuna: Szuchewycz Józef - emer. sędzia - Radziechów

Dzień i liczba dekretu stypendyjnego:

Dotychczasowe studja: świad. dojrz. państw. gimn. we Lwowie r. z. 1925.

Dzień immatrykulacji:

Uwagi: Przeniósł się na Wydział ....

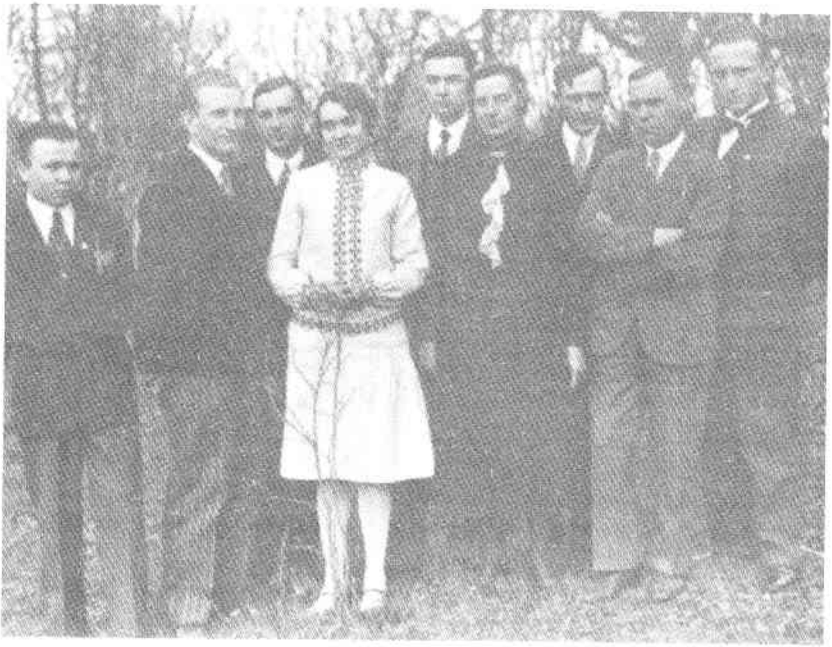
dnia .... roku ....

Egzamin ogólny dnia 7. września 1931. (L. 2649/31/32)

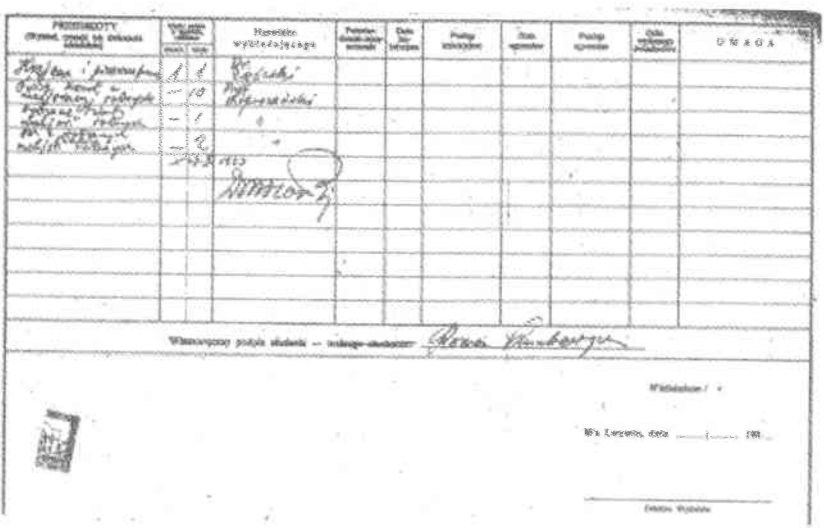
z postępem dobrym

Absolutorjum wydano dnia ....

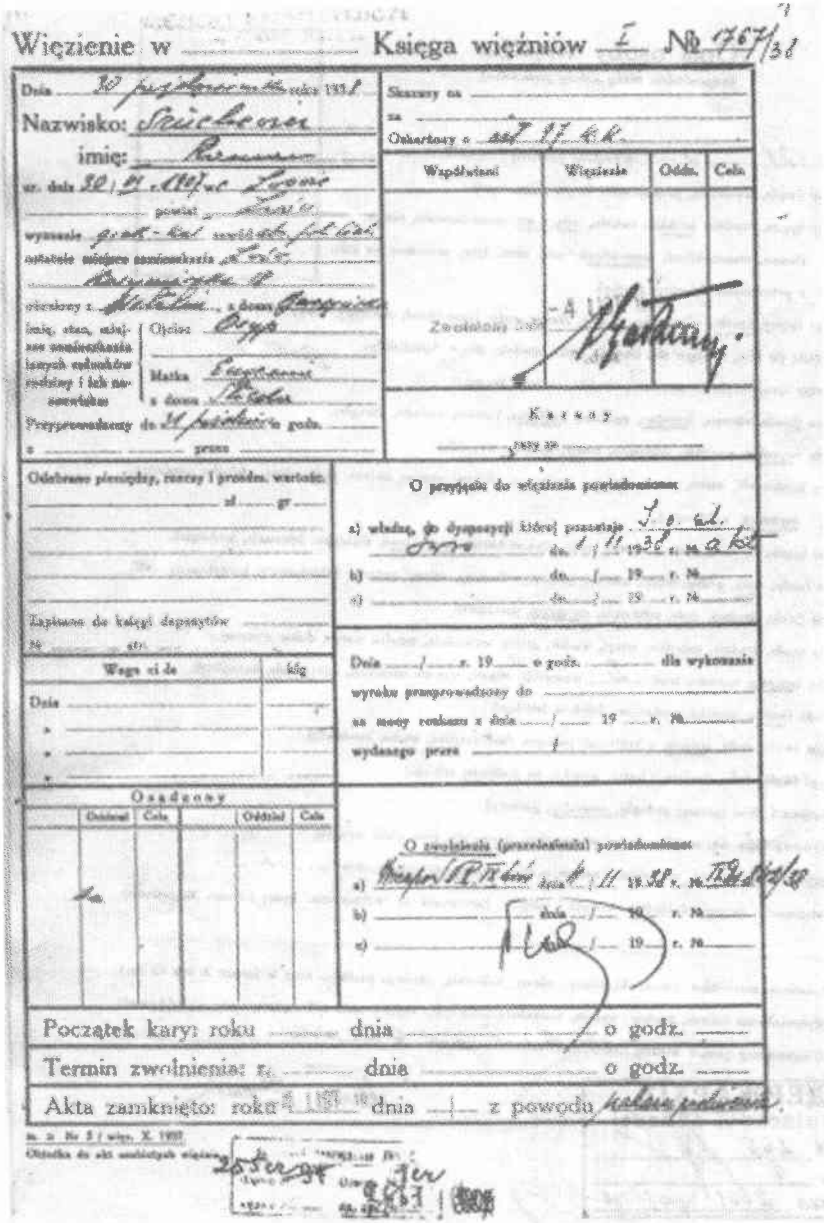
Титульна сторінка особової справи студента Львівської Політехніки Романа Шухевича.

Зліва направо: НН, Роман Шухевич, НН, Наталя Шухевич, Юрій Березинський,НН, НН, НН, Юрій Шухевич.

Картка записів для використання деканату Львівської Політехніки з особової справи студента Романа Шухевича.

Więzienie w .... Księga więźniów I № 767/38

Dnia 30 października 1938

Nazwisko: Szuchewicz

imię: Roman

ur. dnia 30/VI 1907 we Lwowie

powiat

wyznanie

ostatnie miejsce zamieszkania

stanowy z .... z domu

Imię, stan, miejsce zamieszkania innych członków rodziny i ich nazwiska: Ojciec .... Matka .... z domu

Przyprowadzony dn. 30 października godz.

z .... przez

Skazany na

za

Oskarżony z art. 97 k.k.

Współwinni	Więzienie	Oddz.	Cela

Zwolniony

Karany

Odebrane pieniądze, rzeczy i przedm. wartośc.

zł .... gr

Zapisano do księgi depozytów

Waga ciała kg

Dnia

O przyjęciu do więzienia powiadomiono:

a) władzę, do dyspozycji której pozostaje .... dn. 1/11 1938 r. №

b) .... dn. ..../.... 19.... r. №

c) .... dn. ..../.... 19.... r. №

Dnia ..../.... r. 19.... o godz. .... dla wykonania wyroku przeprowadzony do .... na mocy rozkazu z dnia ..../.... 19.... r. № .... wydanego przez

Osadzony

Oddział	Cela	Oddział	Cela

O zwolnieniu (przeniesieniu) powiadomiono:

a) .... dnia 4/11 19 38 r. №

b) .... dnia ..../.... 19.... r. №

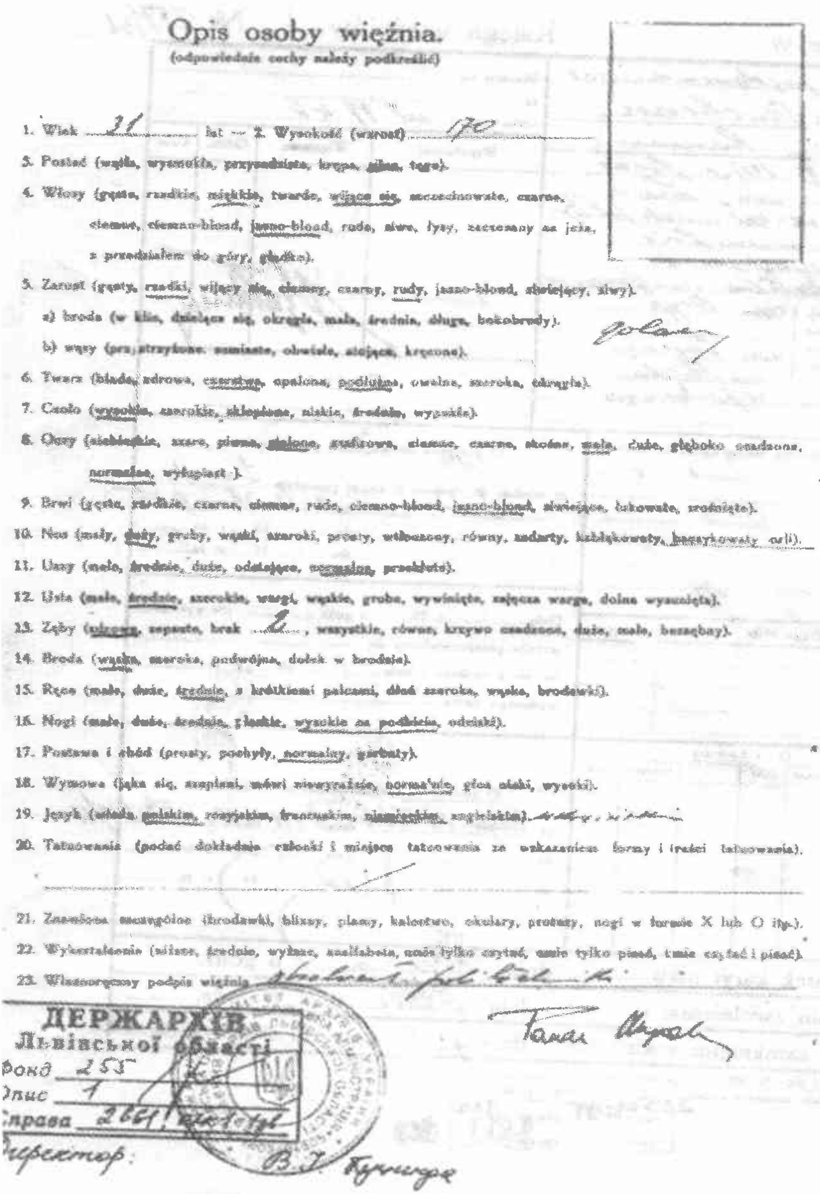
c) .... dnia ..../.... 19.... r. №

Początek kary: roku .... dnia .... o godz.

Termin zwolnienia: r. .... dnia .... o godz.

Akta zamknięto: roku 4 XI 1938 dnia .... z powodu

Витяг з особової справи арештованого Романа Шухевича у Львівській кримінально-слідчій тюрмі за 30.X. – 4.XI. 1938 р.

Opis osoby więźnia.

(odpowiednie cechy należy podkreślić)

1. Wiek 21 lat — 2. Wysokość (wzrost) 170

3. Postać (wątła, wysmukła, przysadzista, krępa, silna, tęga).

4. Włosy (gęste, rzadkie, miękkie, twarde, wijące się, szczeciniowate, czarne, ciemne, ciemno-blond, jasno-blond, rude, siwe, łysy, zaczesany na jeża, z przedziałem do góry, gładko).

5. Zarost (gęsty, rzadki, wijący się, ciemny, czarny, rudy, jasno-blond, siwiejący, siwy).

a) broda (w klin, dzieląca się, okrągła, mała, średnia, długa, bokobrody).

b) wąsy (przystrzyżone, zawiesiste, obwisłe, stojące, kręcone).

6. Twarz (blada, zdrowa, czerwona, opalona, podłużna, owalna, szeroka, okrągła).

7. Czoło (wysokie, szerokie, sklepione, niskie, średnie, wypukłe).

8. Oczy (niebieskie, szare, piwne, zielone, szafirowe, ciemne, czarne, skośne, małe, duże, głęboko osadzone, normalne, wyłupiaste).

9. Brwi (gęste, rzadkie, czarne, ciemne, rude, ciemno-blond, jasno-blond, siwiejące, łukowate, zrośnięte).

10. Nos (mały, duży, gruby, wąski, szeroki, prosty, wklęsły, równy, zadarty, kabłąkowaty, haczykowaty, orli).

11. Uszy (małe, średnie, duże, odstające, normalne, przekłute).

12. Usta (małe, średnie, szerokie, wąskie, grube, wywinięte, zajęcza warga, dolna wysunięta).

13. Zęby (zdrowe, zepsute, brak 2, wszystkie, równe, krzywo osadzone, duże, małe, bezzębny).

14. Broda (wąska, szeroka, podwójna, dołek w brodzie).

15. Ręce (małe, duże, średnie, z krótkiemi palcami, dłoń szeroka, wąska, brodawki).

16. Nogi (małe, duże, średnie, płaskie, wysokie na podbiciu, odciski).

17. Postawa i chód (prosty, pochyły, normalny, garbaty).

18. Wymowa (jąka się, szepleni, mówi niewyraźnie, normalnie, głos niski, wysoki).

19. Język (włada polskim, rosyjskim, francuskim, niemieckim, angielskim).

20. Tatuowanie (podać dokładnie całość i miejsce tatuowania ze wskazaniem formy i treści tatuowania).

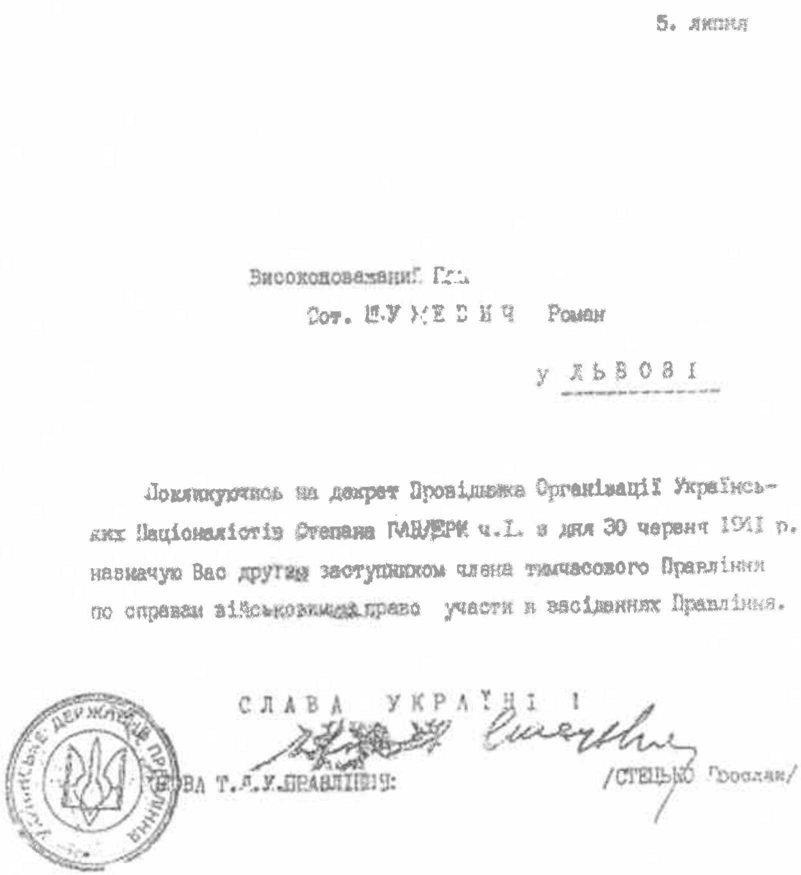
21. Znamiona szczególne (brodawki, blizny, plamy, kalectwo, okulary, protezy, nogi w formie X lub O itp.).

22. Wykształcenie (wyższe, średnie, wyższe, analfabeta, umie tylko czytać, umie tylko pisać, umie czytać i pisać).

23. Własnoręczny podpis więźnia

ДЕРЖАРХІВ
Львівської області
Фонд 255
Опис 1
Справа 2661
Директор: В.Т. Кучерук

Аркуш опису особи з особової справи арештованого Романа Шухевича у Львівській кримінально-слідчій тюрмі за 30.X. – 4.XI. 1938 р.

5. липня

Високоповажаний Пан

Сот. ШУХЕВИЧ Роман

у ЛЬВОВІ

Покликуючись на декрет Провідника Організації Українських Націоналістів Степана БАНДЕРИ ч.1. з дня 30 червня 1941 р. назначую Вас другим заступником члена тимчасового Правління по справам військовим з право участи в засіданнях Правління.

СЛАВА УКРАЇНІ !

ГОЛОВА Т.Д.У.ПРАВЛІННЯ: /СТЕЦЬКО Ярослав/

Наказ Голови Українського Державного Правління Ярослава Стецька від 5 липня 1941 р. про призначення Романа Шухевича другим заступником члена тимчасового Правління по військовим справам.

II. НА ЧОЛІ ВИЗВОЛЬНО-РЕВОЛЮЦІЙНОГО РУХУ

(1943 – 1950)

Роман Шухевич. Волинь. 1943 р.

№ 21
НАКАЗ Ч. 2 ГОЛОВНОЇ КОМАНДИ І ГОЛОВНОГО ВІЙСЬКОВОГО ШТАБУ УПА ПРО ВІЙСЬКОВУ ЗАЛЕЖНІСТЬ УКРАЇНСЬКОЇ ЗБРОЙНОЇ СИЛИ, ВІЙСЬКОВІ СТУПЕНІ ТА ФУНКЦІЇ, ДИСЦИПЛІНАРНІ КАРИ ТА СУДОВЕ ПОСТУПУВАННЯ, СПРАВИ ВІЙСЬКОВИХ ВИДАВНИЦТВ ТА ТЕРМІНОЛОГІЇ В УПА

18 грудня 1943 р.

Постій, 18/XII.43

ГВШ
IV Орг[анізаційний]

НАКАЗ Ч. 2/43

З уваги на різні політичні і теренові умовини поодиноких Країв, початкові формування Української Збройної Сили (УПА, УНС[1]) пішли різними шляхами. Щоб усунути всі витворені на той час різниці та уніфікувати і звести всі ці відділи до одної військової форми, наказую:

I. <u>Військова залежність Української Збройної Сили</u>.

Найвищим зверхником Української Збройної Сили є: Головна Визвольна Рада. Фактичним керівником усіх військових дій та чинностей є Головний Командир УПА. Його допоміжним тілом у керуванні цілості військових справ на всіх теренах є Головний Військовий Штаб УПА.

Головному К[оманди]рові УПА підпорядковані Крайові Командири УПА. Кожний з них веде на своєму терені цілість військових справ за допомогою штабів, яких начальники йому безпосередньо підлягають. Крайовий Військовий Штаб керує чисто військовими справами терену. Крайовому Командирові УПА підпорядковані Командири Воєнних Округів із відповідними як вище штабами: (Військовий Штаб Воєнної Округи, ВШВО).

Всі оперативні відділи підлягають на свойому терені К[оманди]рові Воєнної Округи (і його ВШВО), а через нього Край[овому] К[оманди]рові УПА (і його КВШ). Старатись, щоб К[оманди]ри оперативних відділів не сповняли рівночасно теренової влади.

II. Військові ступні та функції

Внаслідок різних вишколів у різних арміях, довгої відсутності у війську, провізоричних військових вишколів різних військових курсів, неправного присвоювання ступнів різними людьми в часі визвольних змагань та тепер, дуже часто поза якимось військовим ступнем нема відповідного військового знання, чи то дуже важко ті різні ступні звести до спільного знаменника. Тим то: до часу остаточного оформлення справи старшинських ступнів – ГВШ уводить окремим наказом на всіх теренах функційні старшинства.

III. Дисциплінарні кари та судове поступування у війську

До хвилини видання відповідних правильників, командири частин мають право видавати дисциплінарні кари на підвладних у висоті, що відповідає правильникам регулярної армії (російської, німецької, чи іншої). При тому командири самостійних одиниць користуються правами курінних. Найнижчим командиром, що має право карати, є сотенний, чи то чотовий самостійної чоти.

З уваги на спеціальні умовини військового життя наших частин, що не дозволяють стосувати багато кар, як-то буває у регулярних арміях, старшини мають право стосувати, залежно від умовин, також інші роди кар, непередбачені військовими правильниками. Однак ті кари не можуть нарушувати здоров'я, ані гідності вояка (фізичне биття, тортури, голодування, непристойні чи глумливі чинности і т. д.). А в тім допускається т. зв. козацькі суди, де присуд, особливо за важкі провини (грабіж, крадіж, лиха поведінка поза відділом і т. п.) видає зібраний на суд відділ. Тут допускаються і фізичні кари. Після козацького суду і по відбутті кари, вояк користується всіма правами вояка.

Присуд козацького суду затверджує з правом злагіднення кари командир частини.

Козацьких судів не вільно стосувати до будь-яких дрібних провин. Їх стосується також у тих випадках, коли за даний вчинок належало б віддати вояка під Воєнний Суд, але це в дану хвилину неможливе. Козацький суд скликає командир частини. У випадках важкого злочину, коли навіть найменша проволока у виконанні кари загрожувала б поважно відділові, теренові, чи поодиноким особам, або коли винний старався б, чи міг би уникнути кари через утечу чи визволення ворогом, командир має право без суду виконати присуд смерти. По виконанні такого присуду мусить командир цю справу враз із матеріалами віддати для розгляду і затвердження Воєнного Суду.

Воєнний Суд розглядає всі важкі провини вояків, цивільних осіб на військовій службі та полонених, коли ці провини не належать до компетенції поодиноких командирів, а так само і провини цивільного населення, звернень проти війська, його дій, майна, установ та осіб.

Воєнні Суди у складі трьох суддів, прокурора і оборонця покликає командир ВО та вищі командири.

Присуди Воєнних Судів щодо підстаршин затверджують командири ВО, із правом зарядити поновний розгляд справи. Присуди на старшин та осіб, що займають чи займали в часі поновлення провини рівнорядні становища у війську (не військові) затверджує Крайовий К[оман]дир.

Воєнні Суди видають присуди згідно [із] власним сумлінням. Командири не можуть впливати на висоту виміру кари.

IV. Справа військових видавництв та термінології

Переклади з чужих мов Краї можуть друкувати у власному обсязі. Військові правильники, навіть тимчасові, потребують апробати ГВШ. У термінологічних справах притримуватись термінів уживаних в офіційних виданнях ГВШ, у правильниках УНР та в німецько-українському словнику Ільницького

(–) І. Чорнота[2] (–) Т. Чупринка

в. о. Нач[альник] ГВШ в. о. Гол[овний] К[оманди]р УПА

Галузевий державний архів Служби безпеки України (далі – ГДА СБУ), ф. 13, спр. 376, т. 60, арк. 217-217 зв. Копія. Машинопис.

Опубл.: Роман Шухевич у документах радянських органів державної безпеки (1940–1950). Т. I. – К., 2007. – С. 252-255.

№ 22
ІНСТРУКЦІЯ Ч. 3/11 ГОЛОВНОЇ КОМАНДИ І ГВШ УПА ПРО ВІЙСЬКОВІ СТУПЕНІ І ФУНКЦІЇ У ПОВСТАНСЬКІЙ АРМІЇ

19 грудня 1943 р.

Постій, 19/XII.43

ГВШ
IV. Орг[анізаційний]

ІНСТРУКЦІЯ Ч. 3/11
ВІЙСЬКОВІ СТУПНІ І ФУНКЦІЇ

В українському війську (УПА, УНС) розрізняємо такий поділ на військові ступні:

А. Рядові:

І. стрілець, гарматник, кіннотник, літун, піонер.

ІІ. старший стрілець, старший гарматник, старший кіннотник і т. д.

Б. Підстаршини:

І. молодші: вістун (віст.)
поручник (пор.)

2. старші: булавний (бул.)
старший булавний (ст. бул.)

В. Старшини:

І. Молодші:
хорунжий (хор.)
поручник (пор.)
сотник (сот.)

2. Штабові або старші:
майор (мйр.)
підполковник (пполк.)
полковник (полк.)

Г. Генерали:
генерал-хорунжий (ген.-хор.)
генерал-поручник (ген.-пор.)
генерал армії (ген. арм.)
маршал (марш.)

Старших рядовиків та молодших підстаршин мають право іменувати на внесення сотенних, чи то начальників рівнорядних та вищих військових станиць – командири Воєнних Округ.

Старших підстаршин іменують на внесок командирів Воєнних Округ – Крайові Командири.

Молодших старшин іменує на внесок Крайових Командирів – Головний Командир УПА.

Старших старшин (штабових) та генералів – на внесок Головного Командира УПА – іменує Головна Визвольна Рада.

Старшиною УПА можна іменувати кожного вояка УПА, що викажеться відповідним військовим знанням та має найменше т. зв. неповну середню освіту (VIII, десятирічки, IV кл[аси] гімназії нов[ого] типу, VI кл[асів] гімназії стар[ого] типу або ті, що відповідають тим школам).

Абсольвентам старшинських шкіл УПА, що мають вимагане мінімум загальної освіти та не одержали першого старшинського ступня, можна надавати титул «юнака».

Військові старшинські ступні, здобуті у всіх дотеперішніх арміях та на визнаних ГВШ-ем військових курсах, доведені відповідними документами або бодай двома свідками, трактуються як титулярні аж до хвилини перевірки їх затвердження Верефікаційною Комісією.

З уваги на повище, як теж з уваги на трудність перевірити, яке насправді військове знання у цій хвилині ховається за даним військовим ступнем, здобуті ступні є до того часу тільки певним військовим цензусом, що сам по собі не управнює ще до ніяких військових становищ чи функцій.

До часу повного упорядкування тих справ – старшинство (т. зв. військова зверхність) в українському війську, опиратиметься на функційній системі.

Старший є той, хто сповнює функційно вищу чинність. Між двома рівними функційними старшинствами, старший є той, хто має вищий титулярний військовий ступінь (цензус).

Начальники штабів (чи то ад'ютанти) та інспектори відповідають старшинством командирам безпосередньо вищих одиниць. Самостійні референти (нач. відділів штабів) відповідають начальникам штабів нижчих одиниць.

Всі накази і письма підписують к[оманди]ри і нач. штабів повним уживаним іменем, прізвищем та функцією із заміткою «в. о.» (виконуючий обов'язки). Старшини, що мають титулярні ступні, мають право перед своїм ім'ям і прізвищем подавати ще й вій[ськові] ступні (прим. «Степан Недобитий – в. о. сотенний», або «сот. Василь Граб – в. о. курінний»).

Функції бувають такі:

I. Ройовий (рой), чотовий (чот-ий), сотенний (сот-ий), курінний (кур-ий), к[оманди]р полку, дивізії і т. д.

2. Бунчужний (бунч.) у сотні, ад'ютант (ад'ют), начальник штабу полку (нач. шт. полк.) і т. д., сотенний фельдшер, курінний лікар, інтендант полку і т. д.

Функційні права, зв'язані з виконуванням певної функції, стають не дійсними з хвилиною відкривання чи то перенесення з даної функції.

Старатися, по змозі, призначувати на функції людей із відповідним військовим знанням та ступенем.

Людям, що займають вищі функційні пости та не мають відповідного вишколу, старатись дати змогу перевишколу, щоб вони осягнули певний ступінь.

При оперативних тактичних одиницях обов'язують ті самі функційні засади, що і при територіальних. Край відповідає старшинством дивізії, Військова Округа – полкові. При штабах та ад'ютантах обов'язують ті самі засади, що у Краю.

Абсольвенти теперішніх і майбутніх підстаршинських шкіл УПА і УНС дістають відповідні титулярні ступні, а старшинські ступні, коли склали іспит перед комісією із представником ГВШ.

Шефів Штабів затверджує вищий командир на внесок свойого шефа штабу. Начальників Крайових Штабів і Командирів Воєнних Округ затверджує Головний К[оманди]р УПА на внесок Нач[альника] ГВШ.

(–) Іван Чорнота | (–) Т. Чупринка

в. о. Нач[альник] ГВШ | в. о. Гол[овний] К[оманди]р УПА

ГДА СБУ, ф. 16, спр. 376, т. 60, арк. 218-218 зв. Копія. Машинопис.

Опубл.: Роман Шухевич у документах радянських органів державної безпеки (1940-1950). Т. I. – К., 2007. – С. 255-258.

№ 23
ТАКТИЧНА ІНСТРУКЦІЯ ГОЛОВНОЇ КОМАНДИ ТА ГВШ УПА ПРО ХАРАКТЕР БОЙОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПОВСТАНСЬКОЇ АРМІЇ ЗА ПІДНІМЕЦЬКОЇ ТА ПІДСОВЄТСЬКОЇ ДІЙСНОСТІ

24 грудня 1943 р.

Постій, 24.XII.1943

ГВШ
І. Оп[еративний]

ТАКТИЧНА ІНСТРУКЦІЯ

Н І М Ц І: боротьба окупантів затягається. Найвищим завданням хвилини є активно зберегти якнайбільше фізичних, духових і матеріальних сил і засобів нації для вирішального моменту боротьби. У зв'язку з цим УПА переводить в терені тільки самооборонні дії.

Самооборонні дії мають за завдання при якнайменшій власній втраті сил і засобів зорганізуватися, вишколитися і зберегти якнайбільше фізичних, духових та матеріальних сил нації для слушного моменту. Із повищого заложення випливають такі напрямні.

Самооборона охоплює військові відділи УПА та цивільне населення. Військові відділи не вдаються у зачіпні бої із ворогом.

ВИНЯТКИ: 1. Оборона цивільного населення під час пацифікації. 2. У скрутному становищі (напр., брак амуніції). Тому не чіпати малих відділів, а на більші відділи робити наскок, щоб перешкодити пацифікаційні акції або робиться засідку по пацифікаційній акції, щоб покарати за злочин і цим відстрашити ворога перед дальшими його злочинами.

Щодо справи здобуття амуніції, то на зудар із ворогом рішатися: 1. Коли наскок може удатися з якнайменшими нашими втратами. 2. Коли це поодинокі цілості роботи. 3. Коли відділові загрожує цілковите вичерпання муніції, а терен муніції не має.

Головне: виграти на часі. Кожний день, перебутий в зимі без втрат із нашої сторони, то наш зиск.

БОЛЬШЕВИЦЬКА ПАРТИЗАНКА

Проти большевицької партизанки виступати далі зачіпно, стараючись цілковито її знищити, щоб викурити з наших теренів.

ПРИФРОНТОВА ПОЛОСА

Користати з хаосу, що заіснує у бойовій дійсності та здобувати якнайбільше зброї. При пересуванні фронту, відтягаючи відділи в глибини лісів, у недоступні та непрохідні місця, або коли це неможливе, розпорошуючи їх на малі боївки – старатися зберегти їх фізично. Догідні моменти використати для здобуття та громадження зброї та амуниції.

ПІДСОВІТСЬКА ДІЙСНІСТЬ

З наступаючою Червоною армією не вдаватися у бій навіть для здобуття зброї. На початку, у т. зв. студійному періоді – наше відношення до большевицького запілля – нормуватиметься їхнім відношенням до нас.

У випадку натиску на нас – поводитися так, як у німецькій дійсності.

(–) Іван Чорнота	(–) Т.Чупринка
в.о. Нач[альник] ГВШ	в.о. Гол[овний] К[оманди]р УПА

ГДА СБУ, ф. 13, спр. 376, т. 60, арк. 219. Копія. Машинопис.

Опубл.: Роман Шухевич у документах радянських органів державної безпеки (1940-1950). Т. І. – К., 2007. – С. 258-259.

№ 24
НАКАЗ Ч.1 ГОЛОВНОЇ КОМАНДИ І ГВШ УПА ПРО ОРГАНІЗАЦІЮ ВІЙСЬКОВИХ ШТАБІВ

23 січня 1944 р.

Постій, дня 23.1.1944

ГВШ
IV. Орг[анізаційний]

НАКАЗ [Ч.] 1/44

Організація військових штабів

Для управильнення військової праці в УПА впроваджується з днем 23 січня 1944 р. така схема побудови військового штабу:

на чолі військового штабу стоїть шеф штабу, що під неприявність командира є його заступником по військових справах.

Шефові штабу підпорядковані такі відділи штабу:

I. Відділ оперативний (оп.)
II. -«- розвідочний (роз.)
III. -«- тиловий (тил.)
IV. -«- організаційно-персональний (орг.-перс.)
V. -«- вишкільний (вишк.)
VI. -«- виховний (вих.)

На чолі поодиноких відділів стоять начальники відділів (нач. від.).

Поодинокі відділи штабу розбудовуються на поодиноких щаблях в міру потреби.

При командирові може існувати спеціальний відділ інспекторів (інсп.).

Військова таємниця

При інспекціях в УПА стверджено, що приписи про військову таємницю та вживання у війську шифрів і кодів невідповідно респектовані.

Наказується поучити всіх підлеглих про вагу зберігання військової таємниці, а всі дальші недотягнення в цій справі карати згідно з карними приписами УПА.

(О.Перебийніс)[3]	(Т.Чупринка)
в.о. Шеф ГВШ	в.о. Гол[овний] К[оманди]р УПА

Роздільники:	УПА-Захід	- 1 примірник
	УПА-Північ	- 1 -«-
	УПА-Південь	- 1 -«-
	ГВШ (Арх[ів])	- 2 -«-
	Разом	- 5 примірників

ГДА СБУ, ф. 13, спр. 376, т. 60, арк. 220. Достеменник. Машинопис.

Опубл.: Роман Шухевич у документах радянських органів державної безпеки (1940–1950). Т. І. – К., 2007. – С. 261.

№ 25
ВКАЗІВКИ ГОЛОВНОЇ КОМАНДИ І ГВШ УПА ПРО ОРГАНІЗАЦІЮ ПРАЦІ ВІЙСЬКОВИХ ШТАБІВ ПОВСТАНСЬКОЇ АРМІЇ

23 січня 1944 р.

ВКАЗІВКИ ПО ПРАЦІ ВІЙСЬКОВИХ ШТАБІВ
Залучник до наказу ГВШ IV. Орг[анізаційний], ч. 1/44
з дня 23.1.1944 р.

I. Завдання військового штабу

Військовий штаб є органом командира по керуванні військом. Основним завданням військового штабу є забезпечення командирові можності своєчасно прийняти обосновані рішення і переводити їх в життя.

Тому військовий штаб:

1. Переводить розміщення військових частин в терені або на фронті.

2. Вдержує постійний і безперервний зв'язок з підпорядкованими собі військовими частинами й установами. Керування військом основується на зв'язку, за справність якого несе повну відповідальність військовий штаб.

3. Збирає відомості про ворога, розміщення, силу і заміри, щоби могти своєчасно повідомити командира про небезпеку, яка грозить власним частинам. На основі представленого собі звіту про ворога і положення власних частин, командир приймає рішення і видає відповідні накази.

4. Зосереджує у своїх руках дані про підпорядковані собі військові частини й установи – командний склад, чисельний стан, озброєння і випосаження, забезпечення харчами, вишкіл і моральний стан і на кожночасне жадання командира дає йому вичерпуючі відомости про стан власних частин.

5. Розробляє накази командира і передає їх до виконання підпорядкованим собі військовим частинам і установам, як також відбирає звіти від підпорядкованих собі військових частин і установ та представляє їх командирові. Військовий штаб пильно слідкує за точним виконанням переданих в діло наказів командира і за своєчасним пересиланням до гори повних звітів.

6. Керує постачанням харчів, частин випосаження і озброєння для підпорядкованих собі військових частин та установ і керує евакуацією тилових установ (шпиталі, господарчі бази і т. п.).

І. Місце осідку військового штабу.

Місце осідку військового штабу і розміщення поодиноких відділів штабу повинно бути вибране так, щоби:

1. Забезпечило по можности однаковий зв'язок штабу зо всіми військовими частинами й установами.

2. Була задержана конспірація перед ворожою розвідкою (зустріч з цивільним населенням), ворожими диверсійно-терористичними відділами і летунством.

3. Забезпечувало скорий зв'язок внутрі штабу поміж окремими відділами штабу. Відділи штабу, чи окремі начальники відділів не повинні бути відділені від шефа штабу і від себе дальше, як на п'ять годин ходу піхотинця.

4. На випадок евакуації можна було перенести військовий штаб на інше місце без шкоди для тяглости його праці (Заздалегідь вибрати кілька запасових місць для штабу на випадок потреби евакуації).

5. Зв'язковий пункт штабу був не дальше від осідку цілого штабу – 1-1,5 год[ини] ходу піхотинця.

ІІІ. Організація праці військового штабу

На чолі штабу стоїть шеф штабу, що є водночас заступником командира під час його неприсутности.

Шеф штабу має такі права і обов'язки:

1. Керує працею підпорядкованого собі штабу і відповідає за це перед вищестоячим шефом і своїм командиром.

2. Контролює працю свойого штабу і нижчі штаби.

3. Ставить внесок на затвердження шефів штабів і начальників окремих відділів підпорядкованих собі нижчестоячих штабів.

4. Опрацьовує писемно накази командира, підписує їх разом з командиром (на лівій стороні) і передає ці накази даним особам до виконання. Командир не повинен видавати жодного військового наказу без порозуміння зі своїм шефом штабу. Коли треба це зробити у виїмкових випадках, тоді необхідно повідомити якнайскоріше про зміст наказу свойого шефа штабу.

5. Відбирає від нижчестоячих штабів і підпорядкованих військових частин та установ звіти та передає їх командирові. Всі звіти повинні бути адресовані не на ім'я поодиноких осіб, лише на умовлений шифр даного штабу. Право відкривати записки з даним шифром має командир і його шеф штабу.

6. Реферує командирові біжучі справи і висловлює йому свою думку відносно полагодження цих справ.

Начальники окремих відділів військового штабу керують безпосередньо підпорядкованими собі відділами. За справність праці своїх відділів вони відповідають перед шефом штабу.

Начальники відділів штабу є діловими зверхниками відповідних начальників нижчестоячих штабів. Начальники відділів одного штабу співпрацюють між собою і тому повинні мати зі собою безпосередній зв'язок. Писемні звіти складають командирові через шефа штабу, а усні – перед командиром в присутности шефа штабу або перед шефом штабу.

(О.Перебийніс)	(Т.Чупринка)
в.о. Шеф ГВШ	в.о. Гол[овний] К[оманди]р УПА

Розділник: УПА–Захід – 1, УПА–Північ – 1, УПА–Південь – 1, ГВШ (Арх[ів]) – 2.

ГДА СБУ, ф. 13, спр. 376, т. 60, арк. 221-222. Достеменник. Машинопис.

Опубл.: Роман Шухевич у документах радянських органів державної безпеки (1940–1950). Т. І. – К., 2007. – С. 262-264.

№ 26
НАКАЗ Ч. 2 ГОЛОВНОЇ КОМАНДИ І ГВШ УПА ПРО ПРИСВОЄННЯ ВІЙСЬКОВИХ СТУПЕНІВ СТАРШИНАМ І ПІДСТАРШИНАМ ПОВСТАНСЬКОЇ АРМІЇ

26 січня 1944 р.

ГВШ
IV. Орг[анізаційний] Постій, дня 26 січня 1944 р.

НАКАЗ [Ч.] 2/44

I. Іменування

Признається слідуючим старшинам і підстаршинам УПА такі старшинські степені:

А. Степень майора:

1. Ростислав Вишитий[4] з датою старшинства 8.7.1943 р. – іменування на основі рішення Головної Визвольної Ради з дня 22.І.1944 р.

2. Омелян Кримський[5] з датою старшинства 22.І.1944 р. – іменування на основі рішення Головної Визвольної Ради з дня 22.1.1944 р.

В. Степень сотника:

1. Пор[учник] Боровий[6] – з датою старшинства 8.7.1943 р.

2. Хор[унжий] Микола Крем'янецький[7] – з датою старшинства 1.1.1944 р.

В. Степень поручника:

1. Хор[унжий] Гуцул[8] – з датою старшинства 1.11.1943 р. з УПА-Захід

2. Хор. В'юн – з УПА-Захід

3. Хор. Поль[9] – з УПА-Північ

4. Хор. Дубовий[10] – з УПА-Північ

5. Хор. Рудий[11] – з УПА-Північ

6. Хор. Верещака[12] – з УПА-Північ

7. Хор. Еней[13] – з УПА-Північ

8. Хор. Демид[14] – з УПА-Захід

9. Хор. Хмель – з УПА-Захід

10. Хор. Дніпровий – з УПА-Північ

11. Хор. Ярема – з УПА-Північ

12. Хор. Яворенко – з УПА-Північ

13. Хор. Чутка – з УПА-Північ

14. Хор. Клим – з УПА-Північ

15. Хор. Мирон – з УПА-Захід

Всі з датою старшинства 26.1.1944 р.

Г. Степень хорунжого:

1. Бул[авний] Аскольд з датою старшинства 1.11.1943 р. з УПА-Захід

2. Бул. Ткач – з УПА-Північ

3. Бул. Сірий – «-

4. Бул. Корабель – «-

5. Бул. Узбек – «-

6. Бул. Житній – «-

7. Бул. Пшеничний – «-

8. Бул. Верховинець – «-

9. Бул. Голий – «-

10. Бул. Дон – «-

11. Бул. Стрибайло – «-

12. Бул. Лев – «-

13. Бул. Нечипір – «-

14. Бул. Хрін – «-

15. Бул. Стрілець – «-

16. Бул. Гайворон – «-

17. Бул. Танкіст – «-

18. Бул. Короткий – «-

19. Бул. Колчак – «-

20. Бул. Юра – «-

21. Бул. Стир – «-

22. Бул. Непитай – «-

23. Бул. П'яний – «-

24. Бул. Ясько – «-

25. Бул. Дума – «-

26. Бул. Ліщина – «-

27. Бул. Гонта – «-

28. Бул. Скакунець – «-

29. Бул. Сумний – «-

30. Бул. Роман – «-

31. Бул. Татарвак – «-

32. Бул. Максимів – «-

33. Бул. Голуб – «-

34. Бул. Ярмолюк – «-

35. Бул. Юрко – «-

36. Бул. Євген – «-

37. Бул. Ворон – «-

38. Бул. Джип – «-

39. Бул. Орел – «-
40. Бул. Колосок – «-
41. Бул. Борис – «-
42. Бул. Богун – «-
Всі з датою старшинства 6.12.1943 р.

43. Бул[авний] Дзвінчук[15] з датою старшинства 16.7.1943 р. з УПА-Захід

44. Бул. Бондаренко[16] – з УПА-Захід
45. Бул. Іванчук – «-
46. Бул. Різун[17] – «-
47. Бул. Хмара – «-
48. Бул. Богдан – «-
49. Бул. Чмелик – «-
50. Бул. Сергій – «-
51. Бул. Мурза – «-
52. Ст[арший] бул[авний] Ворон – «-
53. Бул. Іван – «-
Всі з датою старшинства 26.1.1944 р.

II. Призначення

1. Командиром УПА-Північ з днем 26.1.1944 р. призначується майора Омеляна Кримського.

2. Командиром УПА-Захід призначується з днем 26.1.1944 р. майора Ростислава Вишитого.

3. Шефом військового штабу УПА-Північ з днем 26.1.1944 р. призначується сотника Миколу Крем'янецького.

III. Перенесення

З днем 26.1.1944 р. переноситься з УПА-Захід до УПА-Північ пор[учника] В'юна.

З днем 26.1.1944 р. переноситься з УПА-Північ до УПА-Захід хор[унжого] Корбана.

IV. Призначення старшинських степенів полеглим на полі Слави.

Признається слідуючим старшинам, що полягли на Полі Слави такі старшинські степені:

1. Степень підполковника пор[учнику] Сом[18] – на основі рішення Головної Визвольної Ради з дня 22.1.1944 р.

2. Степень сотника пор[учнику] Гарпун[19].

3. Степень поручника хор[ужному] Сівко.

Всі з датою старшинства 13.5.1943 р.

(О. Перебийніс)
в.о. Шеф ГВШ

(Т. Чупринка)
в.о. Гол[овний] К[оманди]р УПА

Роздільник:

УПА – Захід – 1 примірник
УПА – Північ – 1 -«-
УПА – Південь – 1 -«-
ГВШ (Арх[ів]) – 2 -«-
Разом – 5 примірників

ГДА СБУ, ф. 13, спр. 376, т. 60, арк. 223-225. Достеменник. Машинопис.

№ 27
НАКАЗ Ч. 3 ГОЛОВНОЇ КОМАНДИ І ГВШ УПА ПРО ВПРОВАДЖЕННЯ В ПОВСТАНСЬКІЙ АРМІЇ ВІЙСЬКОВИХ ВІДЗНАЧЕНЬ ЗА БОЙОВІ ЗАСЛУГИ, ПРАЦЮ В УКРАЇНСЬКИХ ЗБРОЙНИХ СИЛАХ ТА РАНИ В БОЯХ

27 січня 1944 р.

ГВШ
IV. Орг[анізаційний] Постій, дня 27 січня 1944 р.

Н А К А З [Ч.] 3/44

І. Військові відзначення

З днем 27.I.1944 р. впроваджується в УПА слідуючі військові відзначення за бойові заслуги, працю для Українських Збройних Сил і за рани:

А. Відзначення бойової заслуги:

1. Військове відзначення першого степеня – Золотий Хрест Бойової Заслуги першої кляси. Це відзначення надає Головна Визвольна Рада на внесок Гол[овного] К[оманди]ра УПА.

2. Військове відзначення другого степеня – Золотий Хрест Бойової Заслуги другої кляси. Це відзначення надає Головна Визвольна Рада на внесок Гол[овного] К[оманди]ра УПА.

3. Військове відзначення третього степеня – Срібний Хрест Бойової Заслуги першої кляси. Це відзначення надає Гол[овний] К[оманди]р УПА на внесок Крайового К[оманди]ра УПА.

4. Військове відзначення четвертого степеня – Срібний Хрест Бойової Заслуги другої кляси. Це відзначення надає Гол[овний] К[оманди]р УПА на внесок Крайового К[оманди]ра УПА.

5. Військове відзначення п'ятого степеня – Бронзовий Хрест Бойової Заслуги. Це відзначення надає Крайовий К[оманди]р УПА на внесення К[оманди]ра Воєнної Округи – Групи.

6. Військове відзначення шестого степеня – Вирізнення у наказі КВШ. Це відзначення надає Крайовий К[оманди]р УПА на внесення К[оманди]ра В. О.

7. Військове відзначення сьомого степеня – Похвала в наказі В. О. Це відзначення надає К[оманди]р В. О. на внесок К[оманди]ра окремої частини.

Найнижчим військовим відзначенням за бойові заслуги є Признання наказом К[оманди]ра підвідділу.

Військові відзначення бойової заслуги може одержати кожний вояк УПА без ріжниці ранги і функції за бойові заслуги під час своєї служби в рядах УПА.

Б. Хрест Заслуги:

За особливу працю для Українських Збройних Сил військові і цивільні особи можуть одержати військове відзначення – Хрест Заслуги відповідної кляси.

1. Золотий Хрест Заслуги. Це відзначення надає Головна Визвольна Рада на внесок Гол[овного] К[оманди]ра УПА.

2. Срібний Хрест Заслуги. Це відзначення надає Головна Визвольна Рада на внесок Гол[овного] К[оманди]ра УПА.

3. Бронзовий Хрест Заслуги. Це відзначення надає Гол[овний] К[оманди]р УПА на внесок Крайового К[оманди]ра УПА.

В. Відзначення за рани:

Для відзначення вояків УПА, що були ранені в боях, впроваджується відзначення за рани. Кожне окреме поранення від одного до п'яти зазначується Срібною зіркою, а від шести до десяти – Золотою зіркою на стяжці, яка носиться над кляпою лівої кишені. Всі дальші поранення зазначуються комбінацією Золотих зірок зі Срібними.

Г. Пропам'ятна Відзнака УПА.

Всім особам військовим і цивільним, що брали участь в боях УПА, чи запільних установах, а також тим, що в який-небудь спосіб причинилися до розбудови УПА, признається право на ношення Пропам'ятної Відзнаки УПА.

І. Внески на надання Хрестів Заслуги і Хрестів Бойової Заслуги.

1. Всіх вояків УПА та цивільних осіб, що положили особливі заслуги для розбудови Українських Збройних Сил представити до надання їм Хреста Заслуги.

2. Всіх вояків УПА, що визначилися особливим вояцьким чином, представити до надання їм Хрестів Бойової Заслуги, зглядно відзначень нижчих степенів.

При внесках під точ[ками] 1 і 2 треба подати точний опис заслуги, умовини та свідків.

ІІ. Функційні відзнаки.

Для упорядкування старшинства в УПА, основаного на функційній системі, впроваджуються функційні відзнаки, які носяться на лівій кляпі, а при уніформах – на передліктю лівого рукава.

І так:

1. Гол[овний] К[оманди]р УПА – срібний тризуб з дубовим листком.

2. Крайовий К[оманди]р УПА – червоний тризуб в римській п'ятці.

3. К[оманди]р Воєнної Округи (Групи) – три червоні п'ятки.

4. К[оманди]р Загону – дві червоні п'ятки.

5. Курінний – одну червону п'ятку.

6. Сотенний – три червоні паски.

7. Чотовий – два червоні паски.

8. Ройовий – один червоний пасок.

Шефи штабів, інспектори, начальники відділів штабу та поодинокі працівники штабів носять відповідні до певної функції – відзнаки жовтої краски. Всі відзнаки носяться на чорному тлі.

При різних відзнаках функційного старшинства, старший є той, що носить відзнаку жовтої краски.

Форма і вимір функційних відзнак подані в залучнику Ч. 1/44 з дня 7.1.1944 р.

З хвилиною перенесення з даної функції належить функційну відзнаку звернути свойому зверхникові.

IV. Військові степені Поляглим на Полі Слави.

Всіх вояків УПА, що виконуючи певні функційні старшинства полягли на Полі Слави, представити до іменування. При подаванні внесків слід придержуватися таких норм для поодиноких функцій:

1. для ройового – вістун, старший вістун, булавний;

2. для чотового – булавний, старший булавний, хорунжий;

3. для сотенного – хорунжий, поручник;

4. для курінного – поручник, сотник;

5. для к[оманди]ра загону – сотник, майор.

V. Хрест Заслуги та Хрест Бойової Заслуги Поляглим на Полі Слави.

1. Всіх вояків УПА та цивільних осіб, що за життя положили для розбудови Українських Збройних Сил особливі заслуги, представити до відзначення Хрестом Заслуги.

2. Всіх вояків УПА, що виконуючи свої обов'язки визначилися в бою особливим вояцьким чином і знайшли смерть на Полі Слави, представити до відзначення Хрестом Бойової Заслуги.

При внесках під точ[ках] 1 і 2 треба подати точний опис заслуги, умовини та свідків.

(О. Перебийніс) (Т. Чупринка)
в.о. Шеф ГВШ в.о. Гол[овний] К[оманди]р УПА

Роздільник:

УПА – Захід	– 1 примірник
УПА – Північ	– 1 -«-
УПА – Південь	– 1 -«-
ГВШ (Арх[ів])	– 2 -«-
Разом	– 5 примірників

ГДА СБУ, ф. 13, спр. 376, т. 60, арк. 227-228. Достеменник. Машинопис.

Опубл.: Роман Шухевич у документах радянських органів державної безпеки (1940-1950). Т. І. – К., 2007. – С. 264-267.

№ 28
НАКАЗ ГОЛОВНОЇ КОМАНДИ УПА ПРО ЗАБОРОНУ БУДЬ-ЯКИХ ПЕРЕГОВОРІВ ПОВСТАНСЬКИХ КОМАНДИРІВ З ПРЕДСТАВНИКАМИ НІМЕЦЬКОГО ВІЙСЬКОВОГО КОМАНДУВАННЯ[20]

10 квітня 1944 р.

М[ісце] п[остою], 10.IV.44 р.

НАКАЗ

В останньому часі на різних теренах командири відступаючої німецької армії пробують зговоритися з поодинокими командирами УПА про взаємний ненапад тощо. Такого роду зговорення і спроби зговоритися Головна Команда УПА кваліфікує безвідповідальними і шкідливими, бо вони вдаряють в основи революційно-визвольної політики українського народу. Тому їх рішуче осуджує і наказує тим, що допустилися таких безвідповідальних і шкідливих потягнень, негайно зірвати їх. Тих, що не послухали б цього або на майбутнє допустилися б таких або подібних потягнень, Головна Команда УПА буде карати виміром кари революційних законів.

Головна Команда УПА

Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (далі – ЦДАВО України), ф. 3833, оп. 2, спр. 3, арк. 54. Копія. Машинопис.

№ 29
НАКАЗ Ч. 5 ГОЛОВНОГО КОМАНДИРА УПА ПРО ПРИСВОЄННЯ ВІЙСЬКОВИХ СТУПЕНІВ СТАРШИНАМ УПА-ПІВНІЧ

3 червня 1944 р.

ГВШ

Постій, дня 3.6.1944 р.

Н А К А З Ч. 5/44

1. Слідуючим бійцям УПА – Північ признано старшинський ступінь:

заступникові К[оманди]ра Групи сл. п. Вовчакові – ступінь сотника,

к[оманди]рові Загону сл. п. Славкові – -«- поручника,

курінним сл. п.Юркові й сл.п. Мельникові – -«- хорунжого,

командирові запілля сл. п. Пташці – -«- хорунжого,

комендантові надрайону сл. п. Сушкові – -«- хорунжого.

2. З нинішнім днем впроваджено в життя «Тимчасову Інструкцію по виховній роботі УПА».

(–) Т. Чупринка
в.о. Гол[овний] К[оманди]р УПА

ГДА СБУ, ф. 13, спр. 376, т. 60, арк. 229. Копія. Машинопис.

№ 30
НАКАЗ Ч. 6 ГОЛОВНОЇ КОМАНДИ І ГВШ УПА ПРО ЗАТВЕРДЖЕННЯ ІНСТРУКЦІЇ З ПАРТИЗАНСЬКОЇ БОРОТЬБИ ТА БОЙОВОГО ПРАВИЛЬНИКА ПІХОТИ

7 липня 1944 р.

ГВШ
Вишк[ільний]

Постій, дня 7.7.1944 р.

НАКАЗ Ч. 6/44

З днем 7.7.1944 р. затверджується до тимчасового службового користування в УПА слідуючі військові підручники:

1. Інструкція Партизанської Боротьби – частина I і II (переклад з польського).

2. Бойовий Правильник Піхоти – (стрілець, рій, чота) – перша частина з 1938 (переклад з російського)[21].

(О. Перебийніс) (Т. Чупринка)
в.о. Шеф ГВШ в.о. Гол[овний] К[оманди]р УПА

Роздільник: УПА – Захід – 1 примірник
УПА – Північ – 1 -«-
УПА – Південь – 1 -«-
ГВШ (Арх[ів]) – 2 -«-
Разом – 5 примірників

ГДА СБУ, ф. 13, спр. 376, т. 60, арк. 231. Достеменник. Машинопис.

№ 31
ІЗ ПРОТОКОЛУ ЗАСІДАНЬ І ВЕЛИКОГО ЗБОРУ УГВР: ТЕКСТ ВИСТУПІВ ГОЛОВНОГО КОМАНДИРА УПА І ГОЛОВИ ПРОВОДУ ОУН В УКРАЇНІ Р. ШУХЕВИЧА НА ЗАСІДАННЯХ

11–15 липня 1944 р.

БОЛЬШОЕ СОБРАНИЕ УГВР[22]

Копия.

Перевод с украинского.

11 июля 1944 г. 8.30
Присутствующих 21 (из всех 30 приглашенных).

Собрание открывает господин Роман Стрийский[23], приветствует присутствующих со всех украинских земель от Сяна до Кавказа граждан с политическим стажем, объясняет подготовительную работу Инициативного комитета, состоявшего из 10 членов. Председателем собрания предлагает господина Ивана Чепигу[24], присутствующие избирают его единогласно.

Господин И. Чепига благодарит за доверие, заместителем председателя просит [избрать] господина Остапа Зеленко[25], а секретарем – господина Мирослава Колоса[26].

Оглашает повестку совещания:

1. Слово председательствующего.
2. Доклад о внутреннем и внешнем положении украинского народа – Владимир Орлович[27].
3. Прения.
4. Доклад об УПА – Петр Лозовский[28].
5. Доклад о внешнем политическом положении.
6. Прения.
7. Доклад по вопросу внутренней политики – Иван Чепига.
8. Прения.
9. Утверждение Платформы УГВР.
10. Утверждение Устройства УГВР.
11. Выборы органов УГВР.
12. Разное.

Предложенная повестка совещания принята единогласно.

1. Слово председательствующего.

2. Доклад В. Орловича – 14.30.

Прения по докладам к платформе.

3. Формальное предложение Вавричина[29] о перенесении прений по рефератам.

Предложение принято при двух воздержавшихся.

Приступлено к очередному докладу:

4. Лозовский Петр: УПА 16.25

5. Международное политическое положение – господин Варяг[30] – 16.40.

Референт Чепиги отпадает.

6. Прения по всем трем докладам вместе [...]

[...]

Второй день 12.VII.1944 г.

08.20

ДИСКУССИЯ ПО ОТЧЕТАМ И РЕФЕРАТАМ

[...] Лозовский: УПА является вооруженной силой не организации, а народа. УПА – творчество общенациональное. Такое творчество является завершенной формой общенационального представительства. ОУН и УПА, украинское общество, в отдельности Галиция, представляет групповое явление, которое борется за власть для себя. Так думает галицийская верхушка. Это неверно. УПА не борется за государство для себя. Задачи общенациональные. Этот вопрос нужно было бы выяснить. Нужно запросить общественный форум из сведущих в политике лиц, которые сказали бы, действительно ли эта борьба ведется за жизнь народа. Если это есть борьба за Украину, то нужно весь народ звать к борьбе, например, враги (слово неразборчиво)*, когда наши воины погибают без медицинской помощи. Что касается дивизии, мы декларативно были против, но не нужно мешать ее творчеству. Наши позиции до настоящего времени не были позициями клики, а борьбой за Украину. Надо убедиться, если наш путь неправильный, то нужно идти по тому пути, который нам будет указан, как правильный. ОУН очень эволюционировала по сравнению с [19]30 годами. Новыми путями пошла организация, УПА также может идти новыми путями:

* Примітка в оригіналі перекладу.

а) занять положение, бывшее до настоящего времени;

б) рассеять сомнение украинского народа, чтобы не часть [его] строила украинское государство и чтобы никто не оставался стоять в стороне. Этого можно ожидать, когда общественность займет положительное положение.

Мы не можем равнять к себе поляков, у нас силы не разложились, наши боеспособные воины пошли в дивизию СС. К вопросам, затронутым п. Вавричиным: почему мы не идем на фронтовой бой. Фронтовым боем мы не можем добиться цели, мы разделились бы на два табора: Восток и Запад и против большевиков, и против немцев, где встает ценность Украины. Имеются два варианта: 1) побеждает СССР, 2) побеждает кто-то другой. Только эти два варианта брать во внимание. На все рецепты и так называемые другие – наша постановка, надеяться на собственные силы, даст нам максимум. На все альтернативные «другие» – имеем УПА. Что касается первого (победа СССР), мы ничем не рискуем. УПА сейчас небольшая, не миллионная. Отделы имеют позицию пропагандистскую и аттракционную – для дивизии и красноармейцев – это концепция выразительно политическая, это задача УПА. Чем мы рискуем. Наверное Советы будут нас карать не за то, что имеем УПА, а за сильную националистическую жажду. Вопрос этот решен, за это будем платить, или будем погибать спокойно, или обороняться. Это дело нелегкое, но нет другого выхода. Эмиграция общественно-национальных ценных единиц – дело тяжелое. Эта национальная субстанция, те, кто находится под ясной угрозой – пусть эмигрируют, было бы куда.

Людей возьмут в Красную Армию, но кто будет эту армию переставлять на новые националистические рельсы. Этими людьми рискуем, риск[уем] также дивизией и жизнью всего народа. Если мы пропадем на Востоке в рейдах, оставим Восток для нового возрождения. Украинский народ не пропадет, украинский народ использует это в красной конъюнктуре выиграть дело Украины. Если было бы другое (слово непонятно)* для народа, то можно на него надеяться.

Эмигрировать в другие государства очень ненадежное дело, а оборонительных средств нет. Если люди непригодны к борьбе, они эмигрируют, пусть эмигрируют [...].

[...] (П. Лозовский) ОУН была до 1939 г. слишком активна, поскольку это касалось тактики, а теперь кажется слишком

* Примітка в оригіналі перекладу.

либеральна. Власть сама идет в руки, но некому ее осуществить. Тем лучше для УПА. Это дело стоит ставить только персонально.

УПА имеет власть морально и фактически. С кем делимся властью. Это не является узурпацией. Власть в руках нужно оформить суверенно [...].

[...]

Третий день совещания. 13 июля 1944 г.

08.30

ПРЕНИЯ ПО ПОЛЬСКОМУ ВОПРОСУ

[...] Лозовский: Мы с поляками ведем войну на северно-западных украинских землях. Когда украинская полиция с начала 1943 г. ушла в подполье, немцы отправили [туда] польскую полицию с СС. Польская полиция (ШУПО) с СС проводила операцию, применяла жесткие и нечеловеческие приемы.

Польский элемент, разрозненный на Волыни, полностью парализовал движение УПА. Ответ на это дало само население Волыни – провело мероприятия по населению. Поляки начали сопротивляться. Тогда началась ликвидация польского населения на Волыни, которая закончилась летом 1943 г. Остались только острова под немецкой охраной, тогда развернулась УПА.

На западно-украинских землях в Галиции польские подпольные организации не действовали против немцев, но всецело шли против украинцев, подготовляя изменение власти в Галиции.

Все разговоры к тому, чтобы нас обмануть. Удар по польским подпольным организациям начался ликвидацией польских вооруженных организаций и в первую очередь их верхушки. В Галичине (Галич) были проведены ответные меры за удар по самостийному движению.

С апреля месяца 1944 г., когда польское правительство начало сотрудничать с большевиками (северная Тернопольщина, Збаражчина, где не было никаких действий), поляки пошли на провокацию против украинцев. Командование УПА отдало распоряжение выселить поляков, если сами не переселятся. Удары продолжаются.

Действия против женщин и детей являются (неразборчиво)*. Женщины попадали только случайно, это значит отдельные украинцы.

На Холмщине в марте и апреле этого года поляками было убито около 2 тыс. украинцев, женщин и детей, которых страшно окровавили. Там наши отряды теперь охраняют жизнь украинцев и украинскую территорию.

Некоторые из украинцев относятся по-ребячески, чтобы не разоружать поляков, ибо они не имеют связи. Это ничего не поможет. Мы создаем для себя выгодные позиции, которых невозможно достигнуть при зеленых столах. Обмануть себя не дадим. Украинские массы в наших руках [...].

ГДА СБУ, ф. 13, спр. 372, т. 3, арк. 33 – 104. Копія. Машинопис.

Опубл.: Літопис УПА. Українська Головна Визвольна Рада. Документи, офіційні публікації, матеріяли. Книга четверта: документи і спогади. Т. 26. – Торонто – Львів, 2001. – С. 461-514.

---

* Примітка в оригіналі перекладу.

№ 32
НАКАЗ Ч. 7 ГОЛОВНОЇ КОМАНДИ І ГВШ УПА З ПОВІДОМЛЕННЯМ ПРО УТВОРЕННЯ УГВР ТА ПРО ЗАТВЕРДЖЕННЯ ТЕКСТУ ПРИСЯГИ ВОЯКА УПА

19 липня 1944 р.

ГВШ
IV. Орг[анізаційний]

Постій, дня 19 липня 1944 р.

НАКАЗ Ч. 7/44

I. Українська Головна Визвольна Рада.

Головний Збір Головної Визвольної Ради (ГВР), що відбувся в днях від 11–15 липня 1944 р., прийняв для себе назву: Українська Головна Визвольна Рада (УГВР).

II. Присяга вояка Української Повстанської Армії.

У відділах Української Повстанської Армії обов'язує з днем 19 липня 1944 р. така присяга[31]:

Я, воїн Української Повстанської Армії, взявши в руки зброю, урочисто клянусь своєю честю і совістю перед Великим Народом Українським, перед Святою Землею Українською, перед пролитою кров'ю усіх Найкращих Синів України та перед Найвищим Політичним Проводом Народу Українського:

Боротись за повне визволення усіх українських земель і українського народу від загарбників та здобути Українську Самостійну Соборну Державу. В цій боротьбі не пожалію ні крови, ні життя і буду битись до останнього віддиху і остаточної перемоги над усіма ворогами України.

Буду мужнім, відважним і хоробрим у бою та нещадним до ворогів землі української.

Буду чесним, дисциплінованим і революційно-пильним воїном.

Буду виконувати всі накази зверхників.

Суворо зберігатиму військову і державну таємницю.

Буду гідним побратимом у бою та в бойовому життю всім своїм товаришам по зброї.

Коли я порушу, або відступлю від цієї присяги, то хай мене покарає суворий закон Української Національної Революції і спаде на мене зневага Українського Народу.

III. Спосіб переведення присяги вояків УПА.

IV. Спосіб переведення присяги вояків УПА, як залучник до наказу ч. 7/44.

(М.Д. Бученко)	(Т. Чупринка)
в.о. Шеф ГВШ	в.о. Гол[овний] К[оманди]р УПА

Роздільник:	УПА – Захід	– 1 примірник
	УПА – Північ	– 1 -«-
	УПА – Південь	– 1 -«-
	ГВШ (Арх[ів])	– 2 -«-
	Разом	– 5 примірників

ГДА СБУ, ф. 13, спр. 376, т. 60, арк. 232. Достеменник. Машинопис.

Опубл.: Роман Шухевич у документах радянських органів державної безпеки (1940–1950). Т. I. – К., 2007. – С. 302-303.

№ 33
ВКАЗІВКИ ГОЛОВНОЇ КОМАНДИ І ГВШ УПА ПРО РЕГЛАМЕНТ ПРИЙНЯТТЯ ПРИСЯГИ ВОЯКАМИ ПОВСТАНСЬКОЇ АРМІЇ

19 липня 1944 р.

Залучник до наказу ГВШ IV. Орг[анізаційний], ч. 7/44 з дня 19 липня 1944 р.

СПОСІБ ПЕРЕВЕДЕННЯ ПРИСЯГИ ВОЯКІВ УПА

1. Присягу відділів УПА переводить відпоручник ГВШ, КВШ чи ВШВО. Старатися, щоб перед присягою духовник відправив Богослужіння чи Молебен у намірені УПА.

2. День присяги вважати святочним днем.

3. Присягу складають відділи зімкнено на Державний Герб (Знам'я) Тризуб.

4. Текст присяги – як наказ ГВШ IV. Орг[анізаційний], ч. 7/44 з дня 19 липня 1944 р. – роздати воякам УПА для зазнайомлення.

5. До присяги стає відділ у каре, святково одягнений.

6. Коротка промова про вагу і значення присяги.

7. Команди і перебіг: – «Струнко, На плече (ремінь) кріс, Тризуб до присяги виступи, Почесть дай, На Тризуб глянь». Три підстаршини вмашеровують з Тризубом на середину каре і стають на «Струнко» – один держить Тризуб, а два стоять по боках лицем до Тризуба. Командуючий цілістю звертається лицем до Тризуба і віддає почесть салютуванням. Потім звертається до відділів та командує: – «Прямо глянь, На плече (ремінь) кріс, До стопи кріс, Спочинь». – « Відпоручники до присяги виступи». По одному з кожної чоти, а якщо присягає кілька сотень, то зі сотні виступають стрільці і стають на один крок перед Тризубом на «Спочинь». – «До присяги!» Цілість підривається на «Струнко», відставляє ліву ногу 1/2 кроку вбік, переставляючи рівночасно кріс між стопи, опирає горішню частину кріса на передрам'я лівої руки, правою знімає з голови накриття, перекладає його до лівої руки, підносить вгору два пальці правої руки. Відпоручники, що виступили, кладуть два пальці правої руки на Тризубі. Командуючий цілістю проводить слова присяги – поволі, голосно й виразно, відбиваючи кожне слово присяги, а всі вояки повторяють за ним вголос.

По закінченні тексту присяги – командує: «По присязі, відпоручники вступи». Відділ вертається до попередньої постави, а відпоручники вертаються на свої попередні місця. – «Струнко, Національний Гімн» – цілість (хор) співає Національний Гімн. По закінченні Гімну – «На плече (ремінь) кріс, почесть дай, з Тризубом відійди». Командуючий віддає почесть Тризубові салютуванням. По відмарші з Тризубом командує: «На плече (ремінь) кріс, До стопи кріс, Спочинь».

8. По присязі – відділи роями підписують текст присяги.

9. По підписі – розхід, евентуально якась художня імпреза.

(М.Д. Бученко) (Т. Чупринка)
в.о. Шеф ГВШ в.о. Гол[овний] К[оманди]р УПА

Роздільник:	УПА – Захід	– 1 примірник
	УПА – Північ	– 1 -«-
	УПА – Південь	– 1 -«-
	ГВШ (Арх[ів])	– 2 -«-
	Разом	– 5 примірників

ГДА СБУ, ф. 13, спр. 376, т. 60, арк. 234. Достеменник. Машинопис.

Опубл.: Роман Шухевич у документах радянських органів державної безпеки (1940–1950). Т. І. – К., 2007. – С. 303-305.

№ 34
НАКАЗ Ч. 8 ГОЛОВНОЇ КОМАНДИ І ГВШ УПА ПРО ПІДВИЩЕННЯ У ВІЙСЬКОВИХ СТУПЕНЯХ СТАРШИН І ПІДСТАРШИН ПОВСТАНСЬКОЇ АРМІЇ

23 вересня 1944 р.

ГВШ
IV. Орг[анізаційний]

Постій, дня 23 вересня 1944 р.

Н А К А З Ч. 8/44

I. Номінації.

Признається наступним старшинам і підстаршинам УПА такі старшинські степені:

А. Степень сотника:

I. Пор[учник] Поль з датою старшинства 1 жовтня 1944 р.

Б. Степень хорунжого:

1. Вороний[32]
2. Ст[арший] віст[ун] Щит
3. Ст[арший] бул[авний] Шалений
4. Ст. бул. Крук
5. Бул[авний] Аркас
6. Ничипір
7. Бул. Зайчук
8. Віст[ун] Богдан
9. Бул. Євшан
10. Ст. віст. Залізняк
11. Віст. Шугай
12. Віст. Бродяга
13. Грім
14. Козак
15. Максим

Всі з датою старшинства з дня 1 жовтня 1944 р.

II. Признання старшинських степенів поляглим на Полі Слави.

1. Степень майора пор[учник] Макаренко – на основі рішення УГВР з дня 23 вересня 1944 р. з датою старшинства 8 серпня 1944 р.

2. Степень поручника хор[унжий] Лепей з датою старшинства 21 липня 1944.

3. Степень хорунжого бул[авний] Санчо з датою старшинства 1 червня 1944.

4. Степень хорунжого Галайда з датою старшинства 1 квітня 1944 р.

5. Степень хорунжого бул[авний] Лемко з датою старшинства 3 березня 1944.

(М.Д. Бученко)
в.о. Шеф ГВШ

(Т. Чупринка)
в.о. Гол[овний] К[оманди]р УПА

Роздільник:

УПА – Захід – 1 примірник
УПА – Північ – 1 -«-
УПА – Південь – 1 -«-
ГВШ (Арх[ів]) – 2 -«-
Разом – 5 примірників

ГДА СБУ, ф. 13, спр. 376, т. 60, арк. 235. Достеменник. Машинопис.

№ 35
ІЗ ПРОТОКОЛУ ЗАСІДАНЬ ЧЛЕНІВ ПРОВОДУ ОУН В УКРАЇНІ: ТЕКСТ ВИСТУПІВ ГОЛОВИ ГЕНЕРАЛЬНОГО СЕКРЕТАРІАТУ УГВР, ГОЛОВНОГО КОМАНДИРА УПА І ГОЛОВИ БЮРО ПРОВОДУ ОУН Р. ШУХЕВИЧА («ТУР») НА ЗАСІДАННІ

[Кінець жовтня – початок листопада 1944 р.]

I. [Обговорення доповіді політреферента Проводу ОУН Д. Маївського[33] («Зруб») про міжнародне становище, стосунки між Великою Британією та Совєтським Союзом]

[...] ТУР. – Це, що Англія не перестала громити Німеччину, треба розуміти, що Німеччина ще не поконана. Дальше, що Англія є в примусовім положенні, щоб Сталін не договорився з Німеччиною [...].

II. [Обговорення доповіді політреферента Проводу ОУН Д. Маївського («Зруб») «Положення на внутрішньому українському відтинку»].

[...] ТУР. – [...] Що конечним для революціє є, [то це] конечне панування над масами. Однак, треба собі сказати, як панувати над масами, щоб їх не втратити. Згідний, щоб вести маси до прямої акції, щоб панувати над ними, а це питання – як.

Тому при киданні народу на боротьбу з державою треба уважити, щоб виходило. Бо коли в 1943 р. на північно-західних землях повстали маси проти німців успішно, то ми мали довір'я. Коли би були повели [наступ] на Рівне, Сарни і т. д., [то] хоч це пряма революційна дія, то ми були б програли і маси напевно були б відвернулися від нас.

Тому треба звертати увагу, де і як вести ці маси на революційну дію і які давати завдання, бо, прикладом, не дати ні зерна, було б не виконане, бо всюди везуть, а везуть поволі і це є революційна дія. А коли ми, прикладом, поставимо на могилах хрести, то це є революційна дія.

Тому наступає така думка, щоб масам давати такі завдання, що будуть приносити у якомусь проценті виконання. Ці завдання залежать від тиску сили ворога [...].

[...] ТУР. – Справа керівництва народом не залежить виключно від революційної дії, бо треба ще угледнювати підметність мас і є ріжниці між масами Волині і Галичини, де були раніш угрупування і які думають, тому сколихнути їх самою дією важче.

Що інтелігенція є не революційною, то правда, але що революційність можна було довести до вирізнення інтелігенції, [то це] було недоцільно.

УПА в Галичині переросла Волинь, хоч у своїх діях була дещо обмежена, не творила території. Маси Галичини підуть на боротьбу з окупантом через свою свідомість, тому проводити [треба] революцію, а не повсякчасну [дію] і давати такі завдання, які можна виграти.

Не давати кличів повної [дії], бо це невикональне. Показчиком боротьби є керівництво масами [...].

[...] ТУР. – Щоб висказати собі до решти – в грудні 1943 р. [була] сказана самооборона народу. Проти можності цього формулювання друг ЛЕ поштовхує до дії. Ворог є в наступі великими силами, тому треба наштовхувати таки [маси] до оборони. А у друга ЛЕ[34] виходить голе наштовхування, що походить на професійну революцію.

Бо коли б друг ЛЕ дораджував зробити це саме в Галичині, що на Волині, то були б програли, бо не було об'єктивних причин, а коли прийшов Ковпак, то ті умови заіснували і ми виграли [...].

[...] ТУР – Подає, що не можна визначити [якоїсь одної] соціальної верстви, а треба [виявити] розмежнюючу і поневолювану. Не бачить вирівняння [активності мас] між СУЗ і ЗУЗ і це [становище] потриває ще деякий час [...].

III. НВРО [Національно-Визвольна Революційна Організація][35]

[...] ТУР – Ще раз переглядає резолюції [НВРО] і виказує, що на підставі їх змісту виходить півінтернаціоналізм. Питає, яка була б недогідність, якщо б ми змінили назву організації, навіть допускаючи букву «У» [Україна] [...].

[...] ТУР. – Дискусірує над цілістю повстання цеї організації (тобто НВРО – авт.) і питає, яка була роля і яку функцію одержав СЕРГІЙ[36].

ЛЕ. – СЕРГІЙ не був ініціатором... На зборах відмовлявся увійти до керівництва, але його втягнено для розроблювання міжнародних питань [...].

[...] ТУР. – Який устрій організації?

ЛЕ. – Не було дискутовано, а подано, що до часу опрацювання [власного устрою] [взяти] устрій ОУН з тою зміною, що покликано до життя і заакцентовано [...].

ТУР. – Запитує ЛЕ, на що з'їзд НВРО його вибрав.

ЛЕ. – Подає, що його вибрано відповідальним за роботу НВРО до часу зв'язання з Проводом ОУН [...].

ТУР. – Чи були на засіданні НВРО противні думки?

ЛЕ. – Ні [...].

[...] ТУР. – Що НВРО нічого не стратила, то [це] ясно, бо [це] йде капіталом ОУН [...]. Чи зміною щось скористаємо, то треба сумніватись, бо вже давно тій думці ставиться на сході [України] роботу, а надзвичайних вислідів немає. І ми на найближчу зиму поставили мінімальні завдання, що зводяться до чисто пропагандивної роботи і немає ударної організаційної роботи.

Уважає, що справа НВРО є експериментом, у який [він] вірить, що поведеться, а я не хотів би міняти організацію (тобто ОУН – авт.) на експериментальну.

З другої сторони, я свідомий, що на сході [України] під формою ОУН роботи розгортати не можна, а також, що мусимо в цім напрямі підготовити [ґрунт].

Сьогодні уважаю, що нам треба поробити приготування до зміни організації, а справу НВРО потрактувати б не як нову організацію, що мала б прийти на місце ОУН, а як певний тактичний момент і як спробу і як вона оправдається, то можемо її прийняти, як свою. Вона (тобто, НВРО – авт.) з членами організації повинна перестати існувати, а [нам треба] висунути лише її кличі.

За цей час можна б підготовляти, щоб за якийсь час перейти на цю організацію з формальним [її] уконституванням. НВРО призначена нині [для експерименту], треба висунути назву НВРО, опробувати ідеї НВРО, а дотеперішня організація НВРО мусить бути розв'язана [...].

[...] ТУР. – Подає, що після заподань ШУМА справа НВРО має поширити[сь] на сході, поступово – на заході [України]. Тим часом це поширено [лише] на північно-західних землях. Твердить, що коли йде про нову організацію, то спосіб її поширення мусить бути від сходу до заходу, а тому треба мати вже сьогодні якусь назву до підпису під поодинокими зверненнями [...].

[...]

ТУР. – Вияснює, що у своїх пропозиціях подавав, щоб лишити ідеї НВРО і призадуматись над [новою] назвою і через протиставлення НВРО – [ОУН], [НВРО] як організація розв'язується [...].

[...] ТУР. – Справа [НВРО] не вирішена Збором ОУН і кожен член [НВРО] лишається членом ОУН. Всіх членів з'їзду НВРО треба повідомити, що НВРО розв'язана Головним Проводом Організації [...].

ГДА СБУ, ФДВ, спр. 372, т. 13, арк. 88-165. Копія. – Опубл. в книзі: Дзьобак Володимир. Конфлікти в ОУН(Б) і їх вплив на український Рух Опору (1941–1944 рр.). – К., 2005. – С. 167-266.

№ 36
НАКАЗ Ч. 9 ГОЛОВНОЇ КОМАНДИ І ГВШ УПА ПРО ЗАТВЕРДЖЕННЯ БОЙОВОГО ПРАВИЛЬНИКА ПІХОТИ ТА ПІДВИЩЕННЯ У ВІЙСЬКОВИХ СТУПЕНЯХ ВОЯКІВ ПОВСТАНСЬКОЇ АРМІЇ

6 листопада 1944 р.

ГВШ
IV. Орг[анізаційний]

Постій, дня 6 листопада 1944 р.

Н А К А З Ч. 9/44

I. Затвердження Бойового Правильника Піхоти

Затверджується з днем 6 листопада 1944 р. до тимчасового службового вжитку в усіх відділах УПА Бойовий Правильник Піхоти – переклад Д.М.Б. з російського «Боевой Устав Пехоты», Москва, 1943, розділ 1-13 включно і розділ 14 (кулеметна сотня) переклад з російського «Боевой Устав Пехоты», Москва, 1940.

З днем одержання цього наказу тратить важність точка 2 наказу ГВШ Ч. 6/44 з дня 7.7.1944.

II. Номінації

Признається воякам УПА такі старшинські степені:

А. Степень поручника:

1. Черник Гриць - УПА-Північ
2. Лайдака - УПА-Північ
3. Ясен - УПА-Північ
4. Остріжський - УПА-Північ
5. Острий - УПА-Північ

Б. Степень хорунжого:

1. Богдан - УПА-Північ
2. Гамалія - УПА-Північ
3. Довбуш - УПА-Південь
4. Докс - УПА-Південь
5. Ігор - УПА-Північ
6. Кватиренко - УПА-Північ
7. Кора - УПА-Північ
8. Непитайло - УПА-Північ
9. Лисий - УПА-Північ
10. Остап - УПА-Південь

11. Рубашенко - УПА-Північ
12. Саблюк - УПА-Південь
13. Чайченко - УПА-Північ
14. Черник - УПА-Північ
15. Ярема - УПА-Північ

Всі наведені під А і Б з датою старшинства з дня 31 серпня 1944 р.

III. <u>Признання старшинських степенів поляглим на Полі Слави:</u>

<u>Степень сотника:</u>

1. Кропива з УПА-Південь з датою старшинства 10 травня 1944 р.
2. Балабан з УПА-Північ з датою старшинства 1 березня 1944 р.
3. Бористен з УПА-Північ з датою старшинства 6 липня 1944 р.

<u>Степень поручника</u>:

1. Мамай з УПА-Північ з датою старшинства 25 квітня 1944 р.

<u>Степень хорунжого</u>:

1. Олег з УПА-Південь з датою старшинства 30 січня 1944 р.
2. Дорош з УПА-Північ з датою старшинства 30 січня 1944 р.
3. Гармаш з УПА-Південь з датою старшинства 1 березня 1944 р.
4. Коробка з УПА-Північ з датою старшинства 1 березня 1944 р.
5. Довбенко з УПА-Північ з датою старшинства 13 травня 1944 р.

(М.Д. Бученко) (Т. Чупринка)
в.о. Шеф ГВШ в.о. Гол[овний] К[оманди]р УПА

Роздільник:	УПА – Захід	– 1 примірник
	УПА – Північ	– 1 -«-
	УПА – Південь	– 1 -«-
	ГВШ (Арх[ів])	– 2 -«-
	Разом	– 5 примірників

ГДА СБУ, ф. 13, спр. 376, т. 60, арк. 236-237. Достеменник. Машинопис.

№ 37
НАКАЗ Ч. 10 ГОЛОВНОЇ КОМАНДИ І ГВШ УПА ПРО ПІДВИЩЕННЯ У ВІЙСЬКОВИХ СТУПЕНЯХ СТАРШИН І ПІДСТАРШИН ПОВСТАНСЬКОЇ АРМІЇ

25 грудня 1944 р.

ГВШ
IV. Орг[анізаційно]-перс[ональний]

Постій, дня 25.12.1944 р.

Н А К А З Ч. 10/44

I. Іменування

Признається такі старшинські степені наступним воякам УПА:

А. Степень майора:

1. Сотн[ик] Поль – на основі рішення УГВР з дня 30.11. 44 – з датою старшинства 15.10.1944.

Б. Степень сотника:

1. Пор[учник] Вадим з датою старшинства 15.10.1944.
2. Пор[учник] Береза з датою старшинства 1.12.1944.

В. Степень поручника:

1. Хор[унжий] Ткачук з датою старшинства 15.10.1944.
2. Хор[унжий] Євшан з датою старшинства 15.10.1944.
3. Хор[унжий] Нечипір з датою старшинства 15.10.1944.
4. Хор[унжий] Рен з датою старшинства 1.12.1944.
5. Хор[унжий] Ударник з датою старшинства 1.12.1944.

Г. Степень капеляна поручника:

1. о[тець] Рафаїл з датою старшинства 15.10.1944.

Ґ. Степень хорунжого:

1. Сот[енн]ий Скалолаз з датою старшинства 15.10.1944.
2. Сот[енн]ий Беркут з датою старшинства 15.10.1944.
3. Ст[арший] бул[авний] Козак з датою старшинства 1.12.1944.
4. Ст[арший] бул[авний] Мрія з датою старшинства 1.12.1944.
5. Бул[авний] Черник з датою старшинства 1.12.1944.
6. Ст[арший] віст[ун] Лев з датою старшинства 1.12.1944.

(–) М.Д.`Бученко
в.о. Шеф ГВШ

(–) Т.Чупринка
в.о. Гол[овний] К[оманди]р УПА

Роздільник:	УПА – Захід	– 1 примірник
	УПА – Північ	– 1 -«-
	УПА – Південь	– 1 -«-
	ГВШ (Арх[ів])	– 2 -«-
	Разом	– 5 примірників

ГДА СБУ, ф. 13, спр. 376, т. 60, арк. 238. Копія. Машинопис.

№ 38
ЗВЕРНЕННЯ ГОЛОВНОГО КОМАНДИРА УПА "ТАРАСА ЧУПРИНКИ" ДО ОСОБОВОГО СКЛАДУ ПОВСТАНСЬКОЇ АРМІЇ У ЗВ'ЯЗКУ З РОЗГРОМОМ ГІТЛЕРІВСЬКОЇ НІМЕЧЧИНИ ТА НЕОБХІДНІСТЮ ПРОДОВЖЕННЯ ЗБРОЙНОЇ БОРОТЬБИ ЗА УКРАЇНСЬКУ САМОСТІЙНУ СОБОРНУ ДЕРЖАВУ

Не раніше 9 травня 1945 р.

БІЙЦІ Й КОМАНДИРИ УКРАЇНСЬКОЇ ПОВСТАНСЬКОЇ АРМІЇ!

Гітлерівська Німеччина остаточно розгромлена й розбита. Не боятися більше українському народові ні винищування у газових камерах, ні масових розстрілів цілих десятків сіл озвірілими гестапівцями. Не буде вже німець бити по лиці свободолюбного українського селянина, ні відбирати його землі, щоб повернути його в раба німецького пана. Не гнатиме тисяч і десятків тисяч робітників і селян у новітній "ясир" в Німеччину. Не ждатиме український інтелігент на свою чергу, коли його фізично знищать, бо він міг би в прийдешньому бути постійною загрозою для окупанта. Західний варвар не буде вже панувати на українській землі.

Великий вклад у перемогу над Німеччиною внесли й Ви, Українські Повстанці. Ви не допускали, щоб німець свобідно господарив на українській землі й вповні її використовував для своїх загарбницьких цілей. Ви не дозволяли йому грабити українського села, не допускали до вивозу в Німеччину. Ваша караюча рука гідно відплачувала за розстріли й палення сіл... У боротьбі з Німеччиною наша Українська Повстанська Армія зорганізувалася і пройшла першу бойову школу.

Та з розвалом Німеччини вернувся і розгосподарився на Україні ще гірший окупант – Росія. Від віків поневолюючи Україну, вона не зрезигнує з неї ніколи, незалежно, чи в неї царський режим, чи "найдемократичніша в світі республіка". І саме оця "соціялістична республіка" вирішила остаточно покласти край українським самостійницьким змаганням. Скувавши весь народ у нову соціяльну систему державного капіталізму, пануюча кліка створила жахливі економічні умовини, щоб перемінити свободолюбну людину в вічно голодну тварину, що ні про що інше не вміє думати, як про їжу. Ввівши культуру "по формі національну, а по змісту соціялістичну" соввлада руками українських

заляканих рабів тичин, бажанів, вишень, возняків насильно прищіплює Україні російську культуру. Для більшого обдурення українських мас створює в Україні ще й комісаріяти оборони й закордонних справ, які не мають ніяких прав, хіба тільки вихвалювати Сталіна. Невиданий в історії людства терор, провокації мають остаточно перетопити в російськім горнилі український народ, що має назавжди забути, що він був самостійним, і погодитися бути вічним наймитом "старшого брата" — новітньої великої Росії. Для свободолюбних має ця "найдемократичніша республіка" сибірську тайгу, Соловецькі острови, масові розстріли, палення сіл, штучні голоди та інші "новітні" "виховні" засоби.

Та український народ і тепер не скапітулював перед наступаючим ворогом. В 1943 р. Вам, Українські Повстанці, передав він зброю в руки з наказом до останнього боронити ідею української самостійности. З непереверешеною стійкістю і героїзмом, з небаченою до цього часу вірою і запалом виконуєте Ви вже більше як два роки цей наказ нації. Ні голод, ні інші недостачі, ні терор відносно Ваших родин не захитали Вашого завзяття, Вашої віри в перемогу. Ще завзятіша, ще успішніша боротьба є Вашою відповіддю на всі підступні "звернення уряду УРСР". Ви добре пам'ятаєте, що так само старалася розкладати Росія воїнів Мазепи, так само "даровувала" провини українським повстанським загонам у 1920– 43* рр. Всіх, що далися обманути, "нагороджено" каторжними роботами чи розстрілами, як тільки вони перестали бути потрібними Росії. Коли Ви зараз вступили на шлях боротьби зі сталінським режимом, то не те, щоб перед ним капітулювати, бо з ворогом, що загрожує існуванню нації, треба боротися на життя і смерть. Я впевнений, що зброї, яку одержали Ви з рук нації, не посоромите і прийдешнім поколінням передасте своє ім'я, вкрите безсмертною славою.

Українські Повстанці! У світі ще не заіснував мир. Революційні рухи поневолених народів та протиріччя між західними державами і СССР зростають. Росте в усьому світі свідомість, що несе зі собою ідея "диктатури пролетаріату", голошена з Кремля. В боротьбі проти нього Ви сьогодні не самі! Завзяті серби, хорвати ведуть бої проти московського ставленника Тіта, болгари також піднімаються проти кривавого терору, принесеного "союзним" СССР. Гори Семигорода залюднилися тими румунами, що не піддалися Росії. Навіть мала Словаччина веде

* Помилка: треба 1920–1923 рр.

партизанку проти наїзника. Польські патріоти саботажами й збройною боротьбою відповідають на намагання Сталіна їх поневолити. Ряди борців проти східного сатрапа ростуть. Це все створює сприятливі умови для нашої дальшої боротьби і наближає момент розвалу СССР.

Дотримати зброю в руках до тієї хвилини і стануть на чолі воюючих проти Сталіна мас — Ваше священне завдання. Вірю, що виконаєте його з честю і фанатизмом, як виконували всі дотеперішні завдання. Новими методами боротьби, пристосованими до нової обстановки, дайте відповідь ворогові на його наступ.

З незламною вірою вперед, до перемоги!
Хай живе Українська Самостійна Соборна Держава!
Вічна хвала тим, що полягли в боротьбі з наїзником!
Слава Україні!

В травні 1945 р.

Тарас Чупринка
Гол[овний] Ком[андир] УПА

Опубл.: Мірчук Петро. Українська Повстанська Армія. 1942–1952. Репринтне відтворення видання 1953 року (Мюнхен). – Львів, 1991. – С. 287-289.

№ 39
ЗВЕРНЕННЯ ПРЕЗИДІЇ УГВР, СЕКРЕТАРІАТУ ВІЙСЬКОВИХ СПРАВ УГВР І ГОЛОВНОЇ КОМАНДИ УПА ДО ВСІХ УКРАЇНСЬКИХ ВОЯКІВ, ЯКІ ПЕРЕБУВАЮТЬ ПОЗА МЕЖАМИ УКРАЇНИ, ІЗ ЗАКЛИКОМ ПРОДОВЖИТИ БОРОТЬБУ ЗА УКРАЇНСЬКУ САМОСТІЙНУ СОБОРНУ ДЕРЖАВУ

Липень 1945 р.

УКРАЇНСЬКІ ВОЯКИ!

З рідної України, з наших зруйнованих сіл і міст, з наших могилами вкритих і стрільнами розораних піль та ворогами стоптаних степів, наших таємних лісів, ми, найвищі керівні органи українського народу на час його визвольної боротьби за власну суверенну державу, передаємо Вам наш бойовий привіт!

Минає рік, як Ви — одні в рядах чужих армій, другі як учасники попередніх визвольних змагань — залишили рідні землі, з яких уступав кривавий німецький окупант, і на які знову грянув відвічний лютий ворог української землі — більшовицько-московський загарбник. Не хочемо тут входити в те, чому частина боєздатних синів українського народу була змушена воювати в чужих, ворожих Україні арміях, під чужими прапорами й за чужі імперіялістичні інтереси. Не питаємо сьогодні — хто винен, що українські боєздатні сили розпорошились по всій Європі, а не стали всі до одного лавою під наші рідні національно-визвольні прапори на українській землі. Хочемо ствердити тільки одне:

Не зважаючи на важке та — здавалось би — безвихідне положення українського народу в час московсько-німецького змагання за володіння Україною, український народ не дав себе поневолити і проявив непохитну волю жити самостійним державним життям на своїй землі. На сторожі цієї волі він поставив *збройні кадри своїх синів* — Українську Повстанську Армію (УПА).

В роках грізного лихоліття Українська Повстанська Армія підняла прапор визвольної боротьби за українську державу і не дозволила його потоптати ворогам українського народу. Вона була і є виразником і живучим доказом повної незалежности від будь-яких зовнішніх чинників української визвольної політики та її революційних керівників, що служили і служать єдино справі

українського народу. Вона зберегла чистоту ідеї і правильну політичну лінію визвольної української боротьби та врятувала вояцьку честь свого народу. Своєю зброєю і кров'ю своїх стрільців вона писала нові сторінки в історії українського війська.

Упродовж трьох років боротьби не зламали її неситі германські наїздники, не впала вона теж на коліна перед енкаведівськими червоними ордами!

Гітлерівська Німеччина, один із ворогів України, вивінувана всіми модерними воєнно-технічними засобами, розтрощена впала та склала зброю. — Українська Повстанська Армія, заправлена в боях з гітлерівськими наїзниками, в свою чергу вже більш року бореться успішно з більшовицькою Москвою і є сьогодні єдиним оборонцем української самостійницької ідеї, оборонцем громадян України від кривавого більшовицького терору і насилля, месником народніх кривд.

Кров'ю найкращих синів спливає українська земля, та ніщо не захитало віри в остаточну перемогу й *жодна більшовицько-московська сила не скрутить зброї українського повстанця!* Бо крім зброї, його серце горить ще полум'ям віри в невмирущість і непереможність ідеї боротьби за Українську Самостійну Соборну Державу. І це найміцніша зброя повстанця!

Українські Вояки на чужині!

Нам відоме Ваше трудне становище, нам відомо, що Ви опустили зброю з рук, якої не довелось Вам ужити в рішальний момент у боротьбі за українську державу. Та не зважаючи на те, ми радіємо, що Ви збереглись у вирі сучасної боротьби, бо віримо, що ні одної зброї Ви не дали собі вирвати і ніколи в жодних умовах її перед ворогом не зложите. Ця зброя — це віра в ту саму ідею, за яку сьогодні борються українські повстанці, це кожночасна бойова готовість — ту віру обернути в чин і маршерувати туди, де сурмлять бойові сурми, де торохкотять кулемети, де гудуть гармати, де ведеться кривавий змаг за бути чи не бути українському народові й українській державі!

Українські Вояки на чужині!

Хоч поділили нас кордони, — ми хочемо творити з Вами одну бойову дружину! Ми хочемо, щоб усі Ви все своє знання, свої сили, свій труд і — як цього зажадає від Вас рідна Україна — своє життя готові були пожертвувати для волі й величі її!

Коли хто з Вас готовий боротись у важких умовах повстанського життя, тоді вертайтесь на рідну землю! Вона Вас привітає як своїх синів і нових борців за її волю! Вертайтеся Вам відомими шляхами! Бережіться більшовицьких комісій і транс-

портів, бо всі ті, що при їх помочі верталися, ще дотепер своєї батьківщини не побачили. Для них приготовив кремлівський тиран вітчизняний подарунок — нову п'ятирічку, далеко від рідної України, в невільничих сибірських заводах.

Всі Ви, що залишаєтесь на чужині, пам'ятайте, що весь український народ веде затяжну боротьбу за єдину священну ідею — українську державу! Довкола цієї ідеї і під керівництвом найвищих революційних органів лавами станули всі, що не служать чужим імперіялізмам. Хай для Вас, українські вояки, ця пригадка буде дороговказом, ясно горіючим смолоскипом серед темряви еміґраційного життя!

Всі Ваші сили, Ваше знання, Ваш труд віддати на службу краєві і його боротьбі — це для Вас наказ! Наказ, який передає Вам український народ, що бореться, кривавиться й перемагає!

Віримо, що Ви, українські вояки на чужині, не станете осторонь цієї боротьби, але внесете до неї свій досвід і свій труд!

Ми свідомі того, що перед нами важкий шлях боротьби, яка вимагає героїзму й кривавих жертв, та ми не сумніваємося, що Ви, українські вояки, перші на чужині станете на цей шлях жертвенної боротьби й праці, щоб соромом не вкрити імени українського вояка й землі своєї.

Героїчна боротьба наших предків і українських повстанців та пам'ять про їх лицарську смерть за українську державу — це для Вас наказ.

З'єднані одною вірою в боротьбі, під єдиним керівним революційним проводом, здобудемо волю українському народові, відбудуємо Українську Самостійну Соборну Державу та здійснимо заповітній образ княжих часів, маршеруючи як нові княжі дружинники, щоб "шоломами своїми зачерпнути води з далекого Дону".

Постій, в липні 1945 р.

Слава Україні!

Президія Української Головної Визвольної Ради (УГВР)
Секретаріят Військових Справ УГВР
Головна Команда Української Повстанської Армії (УПА)

Опубл.: Літопис Української Повстанської Армії. Том 8. Українська Головна Визвольна Рада. – Документи, офіційні публікації, матеріяли. Книга перша: 1944–1945. Торонто, 1980. – С. 55-58.

№ 40
ЗВЕРНЕННЯ ПРЕЗИДІЇ УГВР І ГОЛОВНОЇ КОМАНДИ УПА ДО УКРАЇНЦІВ НА ЧУЖИНІ ІЗ ЗАКЛИКОМ ТВОРИТИ ФРОНТ СПІЛЬНОЇ НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНОЇ БОРОТЬБИ

Липень 1945 р.

ДОРОГІ БРАТИ Й СЕСТРИ!
УКРАЇНСЬКІ СЕЛЯНИ, РОБІТНИКИ, ТРУДОВА ІНТЕЛІГЕНЦІЄ!
УКРАЇНЦІ НА ЧУЖИНІ!

До Вас, Брати наші й Сестри, до Вас, українці на чужині, яких жорстока війна, або криваві злочини окупантів насильно вирвали з рідних земель та кинули на скитальщину в далеких чужинецьких краях, до Вас усіх, Друзі наші, звертаємось ми, Українська Головна Визвольна Рада й Українська Повстанська Армія, — та з далеких піль України, з її широких степів шлемо Вам наш дружній бойовий привіт! Ми вітаємо Вас від сіл і міст України, від рідних Братів і Сестер Ваших, ми поздоровляємо Вас іменем тисячів борців нашої революційно-визвольної боротьби та іменем знаних і незнаних упавших лицарів наших, ми шлемо Вам гарячий привіт усього Українського Народу, що під ярмом кривавого окупанта страждає, але не гнеться, що сотки разів призначений ворогами на знищення — *живе й бореться!*

Ми приносимо Вам свіжий подих рідних піль України та образ того, як і чим живе під цю пору український народ, за що змагається, за що веде свою криваву, але завзяту й уперту боротьбу.

Бо мир, що його недавно проголосили переможні держави, настав для багатьох народів, але — *не для України.* Кривава шестирічна війна проти розбійницької системи гітлерівського націонал-соціялізму принесла волю деяким західньо-европейським народам, але *вона не принесла волі поневоленим народам Сходу!*

Бо не впали ще з них гітлерівські кайдани, не вспіли ще присохнути рани катованих німецькими окупантами матерів і дітей наших, не опорожнились ще тюрми й концтабори від гноєних у них гітлерівськими сатрапами батьків і братів наших — а вже на землі свободолюбних народів Сходу й Півдня Європи, а

передусім на землі нашої України, наступив другий, добре знаний нам кровожерний ворог українського народу, гнобитель наших селян, робітників та інтелігенції — *московсько-більшовицький загарбник.*

І знову погнав новий окупант українських селян у колгоспне ярмо, знову прикріпив українських робітників на невільничу працю в заводах і заставив їх висотувати свої жили для нових п'ятирічок і нових воєн, він знову знущається над українською інтелігенцією і змушує її вислуговуватися його імперіялістичним інтересам, він знову наповняє тюрми й концлагери кращими синами українського народу; він знову жене тисячі українських родин у степи Казахстану й тайги Сибіру, а підвали ненаситнього НКҐБ наповняє трупами героїв революційно-визвольної боротьби українського народу.

Оцю свою винищувальну для українських народніх мас роботу ведуть московсько-більшовицькі імперіялісти впарі з забріханою акцією облудної пропаганди про "звільнення" України та інших поневолених народів від гітлерівського ярма, про т. зв. свобідний розвиток народів СРСР, про демократію й свободу.

Та нікому більше не обдурити українських народніх мас і нікому безкарно не поневолювати українського народу!

Український народ, а з ним теж інші поневолені народи Сходу відповіли на нове московсько-більшовицьке поневолення скріпленою революційно-визвольною боротьбою за повне політичне й соціяльне визволення, за відбудову власних національних держав. Бо, всупереч мирові на Заході, *війна на Сході Європи для поневолених сталінським більшовизмом народів ще не скінчилася!* Вона триває дальше та ведеться під гаслом повного розвалу сталінсько-більшовицької тюрми народів, як останньої твердині авторитарної реакції в світі, під гаслом свободи народам і людині, під гаслом повної перебудови Сходу на нових принципах та побудови вільних національних держав на етнографічних землях кожного народу.

В оцій боротьбі, що сьогодні ведеться на Сході Європи, а зокрема на землях України, в оцій боротьбі, що завтра захопить усі свободолюбні народи світу та надасть нового обличчя й змісту майбутнім епохам, як виразник вічного змагання людства до свободи й прогресу — *передове місце займає український народ.*

Коли 1941 р. спалахнула над Сходом воєнна пожежа й німецько-гітлерівські "іберменші", ідучи на зміну сталінській

сатрапії, задумали закувати "Україну в нові кайдани*, український народ, вірний традиціям своєї дотогочасної визвольної боротьби, відповів стихійним, а відтак організованим опором на німецько-гітлерівські спроби його поневолити. Український народ не дав себе залякати німецькому теророві, він не зігнув спини перед узброєною до зубів німецькою імперією, як не згинав спини ніколи перед жодним наїздником упродовж своєї многострадальної, але славної історії, а раз ставши на становищі оборони рідної землі перед ворожим насиллям, він *почав власними ударами відповідати на удари противника.*

І це треба знати всім Вам, Дорогі Брати й Сестри, і всьому культурному світові.

В оцій своїй крайнє ворожій поставі до німецьких загарбників видержали українські народні маси — українські селяни, робітники й трудова інтелігенція, консеквентно від першого до останнього дня німецької окупації. Український народ не дав себе повести жодним Квіслінґам[37], ні Муссертам[38], ні іншим найминам, які прив'язали б нашу визвольну справу до воза чужих імперіялістичних інтересів, а всіх нечисленних платних агентів чи наївних політичних спекулянтів, що хотіли здати український народ на ласку німецького сатрапа, він зумів змести з поверхні життя та викинути поза його борти.

В оцій своїй однодушній революційній поставі *українські народні маси єдиною лавою станули за своїми самостійницько-революційними керівниками, за своїм революційним політичним проводом* та спільними силами високо підняли самостійницькі прапори боротьби, незламно документуючи всьому світові тверду волю українського народу жити вільним і незалежним життям.

А коли терор німецько-гітлерівських і більшовицько-партизанських парашутних зайдів почав щораз дужче наступати на життя й майно громадян України, український народ покликав до життя своє збройне рам'я, свою славну *Українську Повстанську Армію (УПА),* що перейняла на себе охорону українських народніх мас від насильств гітлерівсько-сталінських імперіялістів.

І вкрились ліси й гори, балки й чагарники України повстанськими загонами новітніх українських козаків, месників за ворожий терор і борців за волю народу. І промовило болотнисте Полісся та розлога Волинь, заговорили лісисті Карпати, озвались таємні Дніпрові плавні, а за ними й широкі українські степи. З усієї України, з усіх її закутків озвалась тверда мова кулеметів, що стала

* В тексті – "зайдани".

відповіддю українських народніх мас на ворожі намагання закувати їх у кайдани.

І почавши з зими 1942–1943 рр., *цією твердою мовою розмовляє український народ зі своїми ворогами досьогодні і розмовлятиме нею так довго, доки остання нога імперіялістичного наїздника не зникне з України!* Бо український народ ніколи не зрезигнує зі своєї боротьби за волю, а раз розпалене полум'я підпільної самостійницької, збройної боротьби українських народніх мас проти наїздників — ніколи не по[гас]не!

Воно не по[гас]ло досі, цебто майже по півторарічній новій більшовицькій окупації України. Сьогодні знову, як і в минулих роках, *Україна в розгарі своєї революційно-визвольної боротьби*.

І це хотіли б ми, наші Брати й Сестри на еміґрації, довести до Вашого відома. Ми хочемо, щоб Ви й увесь свободолюбний світ дізналися про те, що український народ не тільки не зрезигнував зі своїх політичних цілей, але якраз в умовах найважчого сталінсько-більшовицького терору скріпив і посилив свою революційно-визвольну боротьбу. Сьогодні знову ліси, гори й степи України повні тих, що волі прагнуть і що за народні інтереси постояти готові. Сьогодні громадяни України знову станули на захист своїх політичних і соціяльних прав, у боротьбі за власну державу. Кожна ж українська душа й кожна українська хата стають нездобутими твердинями в боротьбі проти кривавого сталінсько-більшовицького наїздника.

Зокрема, оцей факт єдности й спільної боротьби українського народу проти ворогів хотіли б ми, наші Брати й Сестри на чужині, довести до Вашого відома. Незалежно від усіх підступних спроб сталінсько-більшовицьких загарбників та їхніх платних підбрехувачів, *усі ми тут, на українських землях, стоїмо в одній лаві боротьби, в єдиному всеукраїнському фронті, у дружньому змаганні українських селян, робітників і трудової інтелігенції за здійснення наших найвищих національних ідеалів, за відбудову Української Самостійної Соборної Держави.* Нас тут не ділять кордони, нас не роз'єднують жодні територіяльні, віроісповідні чи психологічні різниці, ні партійні спори, бо партій тут немає! *Тут є тільки єдиний український народ, який страждає, але бореться в єдиному революційному фронті!* Його й нас усіх єднає наша свята ідея, а кріпить незламна віра в перемогу!

І звертаючись до Вас, наші Брати й Сестри, в оцей важкий, але героїчний час, ми — як найвищі керівники революційно-визвольної боротьби українського народу на рідних землях, кличемо Вас пом'янути великі дні цієї історичної боротьби, що

тепер ведеться на степах України. Ми кличемо Вас передусім схилити Ваші голови перед кращими синами українського народу, поляглими героями нашої революційно-визвольної боротьби. Водночас взиваємо Вас, синів того самого українського народу, стати гідними Ваших братів і сестер, Ваших батьків і матерів, що всі, по своїй силі, в єдиному фронті борються за відбудову української держави. Зокрема, взиваємо Вас стати гідними тисяч отих знаних і незнаних борців — стрільців і старшин *Української Повстанської Армії* (УПА), що день-у-день і ніч-у-ніч захищають свій народ від ворожого насилля, що в повній відданості й посвяті щодня й кожної години глядять у вічі смерті та боронять чести українського вояка, а як треба, гідно вмирають за друзів і за народ свій. Ми взиваємо Вас бути гідними синами народу, який видав із себе *Українську Повстанську Армію (УПА),* ту армію, що в повній незалежності від будь-яких зовнішніх сил та в оперті виключно на власні сили українського народу безперервно бореться від трьох майже років, зброєю реалізуючи одиноко правильну, вповні незалежну українську самостійницьку політику, що за цей час виросла до ролі серйозної військово-бойової та політичної сили й стала могутнім чинником нашої визвольної політики.

Довкруги УПА, що в сучасний мент є дорогоцінним скарбом та власністю всього українського народу, і довкруги нас, як найвищого політичного керівництва українського народу в його революційно-визвольній боротьбі, об'єдналися найширші маси всієї України, українські селяни, робітники та трудова інтелігенція, створивши єдиний незламний фронт спільної боротьби. Тому:

— звертаючись до Вас в оцей історичний момент, наші Друзі на еміґрації, *ми кличемо Вас також там у далеких краях Європи й усього світу, станути єдиним спільним фронтом за велике спільне діло, за відбудову Української Самостійної Соборної Держави*.

Нехай підуть у непам'ять усі спори, хай маліє та зникає все, що може Вас ділити, хай живе й розвивається те, що Вас єднає, що Вас лучить, що робить із Вас могутнє українське рам'я на вигнанні, яке дасть піддержку краєві та поможе всьому народові нести важкий тягар визвольної боротьби. Тільки спільним зусиллям краю й еміґрації, тільки при вмілому використанні назовні боротьби, що її веде сьогодні край, тільки у спільній акції всього українства — здобудемо українську державу.

Тому, наші Брати на чужині, *всі Ваші сили віддайте на службу краєві, на допомогу тим, що борються,* що, не зважаючи на всі ворожі насильства й підступи, високо держать прапор нашої революційно-визвольної боротьби. Хай не буде ні одного з Вас,

що стояв би осторонь гігантних змагань, які веде в сучасний момент український народ за своє право на існування, на вільний політичний і соціяльний розвиток.

Усі на фронт спільної національно-визвольної боротьби, кожний на стійку, байдуже, де він не перебував би, завжди у глибокій свідомості великої ідеї, що за неї ми боремося!

А тих з-поміж Вас, Друзів наших, що між Вами найсильніші й найкращі, тих, яких притягають до себе широкі лани України — *ми ждемо тут!* Вас привітають наші рідні ліси й степи, Вас приймуть у свій гурт випробувані й заправлені в боях героїчні українські повстанські загони.

Хай живе єдиний, спільний революційний фронт боротьби українського народу!

Хай живе єдність краю й еміґрації!

Всі наші зусилля й усі наші труди віддамо на потребу нашим героїчним бійцям і старшинам нашої славної *Української Повстанської Армії (УПА),* підпільним борцям українського самостійницького фронту й усьому українському народові, що бореться на рідних землях!

Хай живе Українська Самостійна Соборна Держава!

Вічна пам'ять і слава героям нашої революційно-визвольної боротьби, що впали за кращу долю українського народу!

Смерть сталінсько-більшовицьким загарбникам!

Україна, в липні 1945 р.

Слава Україні!

Президія Української Головної Визвольної Ради (УГВР)
Головна Команда Української Повстанської Армії (УПА)

Опубл.: Літопис Української Повстанської Армії. Том 8. Українська Головна Визвольна Рада. Документи, офіційні публікації, матеріяли. Книга перша: 1944–1945. – Торонто, 1980. – С. 49-55.

№ 41
НАКАЗ Ч. 3 ГОЛОВНОЇ КОМАНДИ І ГВШ УПА ПРО ПІДВИЩЕННЯ У ВІЙСЬКОВИХ СТУПЕНЯХ ТА НАГОРОДЖЕННЯ ВОЯКІВ ПОВСТАНСЬКОЇ АРМІЇ

10 жовтня 1945 р.

ГВШ
IV. Орг[анізаційно]-перс[ональний]

Постій, дня 10 жовтня 1945

НАКАЗ Ч. 3/45

I. Номінування

Наступним воякам УПА признається такі старшинські ступені:

А. Ступінь полковника:

1. підполк[овник] Кримський з датою старшинства 12.2.1945.
2. др. Ю.Липа з датою старшинства з дня 21.8.1944.

Б. Ступінь підполковника:

1. сотн[ик] Крем'янецький з датою старшинства 4.6.1945.

В. Ступінь майора:

1. сотн[ик] Боровий з датою старшинства 22.1.1945.
2. сотн[ик] Сокіл з датою старшинства 30.6.1945.
3. др. Олег з датою старшинства 14.12.1944.
4. др. пор[учник] Ярий з датою старшинства 14.12.1944.
5. пор[учник] Довбня з датою старшинства 30.6.1945.

Всі подані під А, Б, В номіновані на основі рішення Української Головної Визвольної Ради з дня 8.10.1945 р.

Г. Ступінь сотника:

1. пор[учник] Демид з датою старшинства 31.8.1945.
2. пор[учник] Вороний з датою старшинства 31.8.1945.
3. пор[учник] Хмель з датою старшинства 31.8.1945.
4. пор[учник] Грегіт з датою старшинства 31.8.1945.
5. др. пор[учник] Гаврило з датою старшинства 31.8.1945.
6. др. пор[учник] Софрон з датою старшинства 31.8.1945.

Ґ. Ступінь поручника:

1. хор[унжий] Ненаситець з датою старшинства 26.4.1945.
2. хор[унжий] Колчак з датою старшинства 1.4.1945.
3. хор[унжий] Благий з датою старшинства 21.4.1945.

4. хор[унжий] Крук з датою старшинства 7.5.1945.
5. хор[унжий] Ромко з датою старшинства 16.6.1945.
6. хор[унжий] Дзвінчук з датою старшинства 31.8.1945.
7. хор[унжий] Аркас з датою старшинства 31.8.1945.
8. хор[унжий] Зміюка з датою старшинства 31.6.1945.
9. хор[унжий] Іванчук з датою старшинства 31.8.1945.
10. хор[унжий] Щит з датою старшинства 31.8.1945.
11. хор[унжий] Клименко з датою старшинства 31.8.1945.
12. хор[унжий] Байрак з датою старшинства 31.8.1945.
13. хор[унжий] Скуба з датою старшинства 31.8.1945.
14. хор[унжий] Хмара з датою старшинства 31.8.1945.
15. хор[унжий] Прут з датою старшинства 31.8.1945.
16. хор[унжий] Іскра з датою старшинства 31.8.1945.
17. хор[унжий] Гринь з датою старшинства 30.6.1945.

Д. <u>Ступінь поручника політвиховника</u>:

1. хор[унжий] Волянський з датою старшинства 30.6.1945.

Е. <u>Ступінь хорунжого</u>:

1. ст[арший] бул[авний] Віщун з датою старшинства 9.1.1945.
2. ст[арший] бул[авний] Нечай з датою старшинства 1.2.1945.
3. ст[арший] бул[авний] Коц з датою старшинства 13.3.1945.
4. ст[арший] бул[авний] Руслан з датою старшинства 14.4.1945.
5. ст[арший] бул[авний] Сойка з датою старшинства 4.5.1945.
6. ст[арший] бул[авний] Янко з датою старшинства 17.5.1945.
7. ст[арший] бул[авний] Ігор з датою старшинства 5.9.1945.
8. ст[арший] бул[авний] Лисай
9. ст[арший] бул[авний] Шумський
10. ст[арший] бул[авний] Куліш
11. ст[арший] бул[авний] Град
12. ст[арший] бул[авний] Сян
13. ст[арший] бул[авний] Шум
14. ст[арший] бул[авний] Біс
15. ст[арший] бул[авний] Ягода
16. ст[арший] бул[авний] Бей
17. ст[арший] бул[авний] Сокіл
18. ст[арший] бул[авний] Пиріг
19. ст[арший] бул[авний] Явір
20. ст[арший] бул[авний] Чорний
21. ст[арший] бул[авний] Підгірський

22. ст[арший] бул[авний] Мороз

23. ст[арший] бул[авний] Спартак

Всі подані під числами 8 до 23 включно з датою старшинства 31.8.1945.

II. Військові відзначення

Наступним воякам УПА і цивільним особам признається такі військові відзначення:

А. Золотий Хрест Бойової Заслуги I кл[асу].

1. Стр[ілець] Назар на основі рішення УГВР з дня 8.10.1945 р.

В. Срібний Хрест Бойової Заслуги II кл[асу].

1. Сот[ник] Демид
2. Хор[унжий] Бей
3. Хор[унжий] Перемога

В. Бронзовий Хрест Заслуги:

1. др. майор Олег
2. др. сот[ник] Гаврило
3. Катря, ок[ружний] реф[ерент] УЧХ
4. Швець, рай[онний] п[ровідни]к

III. Листи упавших на Полі Слави

Долучується взори лист, після яких виповнити списки упавших на Полі Слави вояків УПА і переслати через своїх зверхників до ГВШ.

(–) М.Д. Бученко	(–) Т. Чупринка
в.о. Шеф ГВШ	в.о. Гол[овний] К[оманди]р УПА

Розділник:	УПА – Захід	– 1 примірник
	УПА – Північ	– 1 -«-
	УПА – Південь	– 1 -«-
	ГВШ (Арх[ів])	– 2 -«-
	Разом	– 5 примірників

ГДА СБУ, ф. 13, спр. 376, т. 60, арк. 239-241. Копія. Машинопис.

№ 42
НАКАЗ Ч. 4 ГОЛОВНОГО КОМАНДИРА УПА ПРО ПІДВИЩЕННЯ У ВІЙСЬКОВИХ СТУПЕНЯХ ТА НАГОРОДЖЕННЯ ВОЯКІВ ПОВСТАНСЬКОЇ АРМІЇ ТА ПРАЦІВНИКІВ СБ

11 жовтня 1945 р.

ГВШ
IV. Орг[анізаційно]-перс[ональний]

Постій, дня 11 жовтня 1945

Н А К А З Ч. 4/45

I. Номінування

Признається старшинам і підстаршинам УПА такі старшинські степені:

А. Степень генерала:

1. Полк[овник] Терейко[39] з датою старшинства 24.4.1945 (УПА-Північ).

А. Степень майора:

1. Сотн[ник] Лига-Вовк з датою старшинства 24.4.1945 (УПА-Північ).

2. Пор[учник] Дубовий з датою старшинства 24.4.1945 (УПА-Північ).

3. Пор[учник] Верещака з датою старшинства 24.4.1945 (УПА-Північ).

4. Пор[учник] Ясен[40] з датою старшинства 24.4.1944 (УПА-Південь).

5. Пор[учник] Кропива[41] з датою старшинства 24.4.1944 (УПА-Південь).

В. Степень майора-духовника:

1. о. Іларіон з датою старшинства 24.4.1944 (УПА-Південь).

Всі подані під А, Б, В номіновані на основі рішення Української Головної Визвольної Ради з дня 8.10.1945 р.

Г. Степень сотника:

1. Пор[учник] Еней з датою старшинства 24.4.1945 (УПА-Південь).

2. – Сторчан з датою старшинства 24.4.1944 (УПА-Південь).

3. Хор[унжий] Мамай з датою старшинства 24.4.1944 (УПА-Південь).

4. Хор[унжий] Черник з датою старшинства 24.4.1945 (УПА-Південь).

5. Хор[унжий] Очеретенко з датою старшинства 24.4.1945 (УПА-Північ).

6. Хор[унжий] Пащенко з датою старшинства 24.4.1945 (УПА-Північ).

7. Хор[унжий] Верховинець з датою старшинства 24.4.1945 (УПА-Північ).

8. Хор[унжий] Кора – Кузьма з датою старшинства 24.4.1944 (УПА-Північ).

9. Хор[унжий] Бористен з датою старшинства 1.1.1944 (УПА-Північ).

10. Хор[унжий] Острий з датою старшинства 24.4.1944 (УПА-Північ).

11. Хор[унжий] Юрко з датою старшинства 1.1.1944 (УПА-Південь).

12. Хор[унжий] Докс – Кожух з датою старшинства 24.4.1945 (УПА-Південь).

13. – Гірчиця з датою старшинства 24.4.1944 (УПА-Південь).

14. – Довбенко з датою старшинства 24.4.1944 (УПА-Південь).

15. – Балабан з датою старшинства 24.4.1944 (УПА-Південь).

16. – Саблюк з датою старшинства 24.4.1944 (УПА-Південь).

Д. <u>Степень поручника:</u>

1. Хор[унжий] Кватиренко з датою старшинства 24.4.1945 (УПА-Північ).

2. Хор[унжий] Левадний з датою старшинства 24.4.1945 (УПА-Північ).

3. Хор[унжий] Сівач з датою старшинства 24.4.1945 (УПА-Північ).

4. – Галайда з датою старшинства 24.4.1945 (УПА-Північ).

5. Хор[унжий] Воля з датою старшинства 24.4.1944 (УПА-Північ).

6. – Міша – Великан з датою старшинства 24.4.1945 (УПА-Південь).

7. – Андрій з датою старшинства 24.4.1944 (УПА-Південь).

8. – Панько з датою старшинства 24.4.1945 (УПА-Південь).

9. – Чорногора з датою старшинства 24.4.1944 (УПА-Південь).

10. – Бурлаченко з датою старшинства 24.4.1944 (УПА-Південь).

11. – Ярошенко з датою старшинства 24.4.1944 (УПА-Південь).

12. – Булка з датою старшинства 24.4.1944 (УПА-Південь).

13. – Партизан з датою старшинства 24.4.1944 (УПА-Південь).

14. – Сталевий – Орел з датою старшинства 24.4.1944 (УПА-Південь).

15. – Непитайло з датою старшинства 24.4.1944 (УПА-Південь).

16. – Шум (кур. Бувалий) з датою старшинства 24.4.1944 (УПА-Південь).

17. – Чорноморець з датою старшинства 24.4.1944 (УПА-Південь).

18. – Шум (з сотн. зв'язку) з датою старшинства 24.4.1944 (УПА-Південь).

Е. Степень хорунжого:

1. Деркач з датою старшинства 24.4.1945 (УПА-Північ).
2. Кубі[к] з датою старшинства 24.4.1945 (УПА-Північ).
3. Кірик з датою старшинства 24.4.1945 (УПА-Північ).
4. Бойко-Чорнота з датою старшинства 24.4.1945 (УПА-Північ).
5. Лом з датою старшинства 24.4.1944 (УПА-Північ).
6. Ігор з датою старшинства 24.4.1944 (УПА-Південь).
7. Шраменко з датою старшинства 24.4.1944 (УПА-Південь).
8. Корнієць з датою старшинства 24.4.1944 (УПА-Південь).
9. Грім з датою старшинства 24.4.1944 (УПА-Південь).
10. Повстанець з датою старшинства 24.4.1944 (УПА-Південь).
11. Волинець з датою старшинства 24.4.1944 (УПА-Південь).
12. Костенко з датою старшинства 24.4.1944 (УПА-Південь).
13. Байда з датою старшинства 24.4.1944 (УПА-Південь).
14. Веселий з датою старшинства 24.4.1944 (УПА-Південь).

II. Признається воякам УПА і цивільним особам такі військові відзначення:

А. Золотий Хрест Бойової Заслуги І-ї кляси:

1. Майор Ясен (УПА-Південь)
2. Майор Кропива (УПА-Південь)
3. Сотн[ик] Кора – Кузьма (УПА-Північ)
4. – Максим – Сухий (шеф зв'язкового пункту УПА-Південь)

В. Золотий Хрест Бойової Заслуги ІІ-ї кляси:

1. Майор Верещака (УПА-Північ)
2. Майор Дубовий (УПА-Північ)
3. Сотн[ик] Черник (УПА-Південь)
4. Сотн[ик] Пащенко (УПА-Північ)
5. Сотн[ик] Бористен (УПА-Північ)
6. Сотн[ик] Сторчан (УПА-Південь)
7. Сотн[ик] Мамай (УПА-Південь)
8. Сотн[ик] Довбенко (УПА-Південь)
9. Сотн[ик] Саблюк (УПА-Південь)
10. Пор[учник] Шум (з кур. Бувалого УПА-Південь)
11. Пор[учник] Шум (шеф зв'язку УПА-Південь)
12. Хор[унжий] Бойко (УПА-Північ)

В. Золотий Хрест Заслуги:

1. Смок – СБ (УПА-Північ)

2. Верба – УЧХ (УПА-Північ)
3. Крилатий (УПА-Північ)
4. Гарасим – СБ (УПА-Північ)
5. Матрос – Свирид (УПА-Північ)
6. Мітла – Макар – СБ (УПА-Північ)
7. Безрідний – СБ (УПА-Північ)
8. Пташка (УПА-Південь)

Г. Срібний Хрест Бойової Заслуги 1-шої кляси:

1. Сотн[ик] Очеретенко (УПА-Північ)
2. Сотн[ик] Острий (УПА-Північ)
3. Сотн[ик] Балабан (УПА-Південь)
4. Сотн[ик] Гірчиця (УПА-Південь)
5. Пор[учник] Гармаш (з групи Докса УПА-Південь)
6. Пор[учник] Левадний (УПА-Північ)
7. – Маруся (зв'язковий при пункті Сухого УПА-Південь)
8. Пор[учник] Булка (УПА-Південь)
9. Пор[учник] Сталевий – Орел (УПА-Південь)

Д. Срібний Хрест Заслуги:

1. Біла – УЧХ (УПА-Північ)
2. Івга – Варка – УЧХ (УПА-Північ)
3. Медуна – УЧХ (УПА-Північ)
4. Іва – Волинянка – УЧХ (УПА-Північ)
5. Циганка – Уляна – УЧХ (УПА-Північ)
6. Залісний – Петро – СБ (УПА-Північ)
7. Жен (УПА-Північ)
8. Вадим (УПА-Північ)
9. Вік – Апостол (УПА-Північ)
10. Данило (УПА-Північ)
11. Модест – СБ (УПА-Північ)
12. Стародуб – СБ (УПА-Північ)
13. Коля – Борис – СБ (УПА-Північ)
14. Славко – Яр (шеф зв'язку УПА-Південь)
15. Шварц (УПА-Північ)
16. Уліян – Йовта – СБ (УПА-Південь)
17. Ватра – СБ (УПА-Південь)
18. Супрун (УПА-Північ)
19. Граб – СБ (УПА-Південь)
20. Палій – СБ (УПА-Південь)
21. Верес – Архип (УПА-Південь)
22. Шворний – СБ (УПА-Північ)
23. Оля (санітарка УЧХ УПА-Південь)
24. Катруся – УЧХ (УПА-Північ)

25. Лемко (УПА-Південь)
26. Батько (УПА-Південь)
27. Лаврін (УПА-Південь)
28. Іванга (УПА-Південь)
29. Кальба – Пастушенко (УПА-Південь)
30. Устя – УЧХ (УПА-Південь)
31. Тополя – Обруч – УЧХ (УПА-Південь)

Всі подані під А, Б, В, Г на основі рішення Української Головної Визвольної Ради з дня 8.X.1945 р.

Е. Срібний Хрест Бойової Заслуги 2-ої кляси:

1. Пор[учник] Кватиренко (УПА-Північ)
2. Пор. Воля (УПА-Північ)
3. Пор. Панько (УПА-Південь)
4. Пор. Чорногора (УПА-Південь)
5. Пор. Чорноморець (УПА-Південь)
6. Хор[унжий] Деркач (УПА-Північ)
7. Хор. Лом (УПА-Північ)
8. Стр[ілець] Лебідь (з відділу Бойка УПА-Північ)
9. Стр. Петро (кулеметник з охорони Гарасима УПА-Північ)
10. Стр. Микола (з охорони Смока СБ УПА-Північ)

Ж. Бронзовий Хрест Бойові Заслуги:

1. Сотн[ик] Докс – Кожух (УПА-Північ)
2. Ст[арший] булавний Шелест – СБ (з охорони Модеста УПА-Північ)
3. Стр[ілець] Чайка (з охорони Гарасима УПА-Північ)
4. Стр. Олекса (з охорони Гарасима УПА-Північ)
5. Стр. Кармелюк (з відділу Бойка УПА-Північ)
6. Стр. Лопух (з відділу Бойка УПА-Північ)
7. Стр. Синиця (кулеметник з охорони Модеста УПА-Північ)
8. Ст[арший] булавний Гайденко (з охорони Гарасима УПА-Північ)
9. Ст[арший] булавний Залізо – СБ (при штабі к-ра Ясена УПА-Південь)
10. Смішко (зв'язковий при пункті Сухого)

З. Бронзовий Хрест Заслуги:

1. – Сотн[ик] Еней (УПА-Південь)
2. – Стемид (УПА-Північ)
3. – Улас (УПА-Північ)
4. – Гордій (УПА-Північ)
5. – Зіна – УЧХ (УПА-Південь)
6. – Дарка – УЧХ (УПА-Північ)
7. – Скиба – УЧХ (УПА-Південь)

8. – Риба – УЧХ (УПА-Північ)
9. – Вороний – СБ (УПА-Північ)
10. – Шершень – СБ (УПА-Північ)
11. – Сизий – (УПА-Північ)
12. Став – Зінько – СБ (УПА-Північ)
13. Ворон – СБ (УПА-Північ)
14. Роман – СБ (УПА-Північ)
15. Корній – Куба – СБ (УПА-Північ)
16. Терешко – СБ (УПА-Північ)
17. Карпатець (Рад.[ист,] УПА-Південь)
18. Віра – СБ (УПА-Північ)
19. Криця (зв'язкова УПА-Південь)
20. Галя (жінка сот. Кори УПА-Північ)
21. Христя – УЧХ (УПА-Північ)
22. Лиман (зв'язковий УПА-Південь)
23. Діброва (шеф зв'язку УПА-Південь)
24. Леся (санітарка УЧХ УПА-Північ, дружина Бойка)
25. Юрко – СБ (УПА-Північ)
26. Гордієнко (зв'язковий УПА-Північ)
27. Варка – Оля (спец. доручення УПА-Північ)
28. Христя (зв'язкова Данила УПА-Північ)
29. Білявий (УПА-Південь)
30. Бурлака – СБ (УПА-Північ)
31. Мирон – СБ (УПА-Північ)
32. Бескид – Мітька – СБ (УПА-Північ)
33. Байка – СБ (УПА-Північ)
34. Самара – Тигр-Опанас – СБ (УПА-Північ)
35. Коваль – Кнопка – СБ (УПА-Північ)
36. Ган (УПА-Північ)
37. Бей – (УПА-Північ) - політпрацівник

/-/ Т. Чупринка
в.о. Гол[овний] К[оманди]р УПА

Роздільник: УПА – Захід – 1 примірник
УПА – Північ – 1 -«-
УПА – Південь – 1 -«-
ГВШ (Арх[ів]) – 2 -«-
Разом – 5 примірників

ГДА СБУ, ф. 13, спр. 376, т. 60, арк. 242-245. Копія. Машинопис.

№ 43
ЗВЕРНЕННЯ ГОЛОВНОГО КОМАНДИРА УПА «ТАРАСА ЧУПРИНКИ» ДО ОСОБОВОГО СКЛАДУ ПОВСТАНСЬКОЇ АРМІЇ З НАГОДИ НОВОГО РОКУ І РІЗДВА ХРИСТОВА

Грудень 1945 р.
М[ісце] п[остою], грудень 1945 р.

БІЙЦІ І КОМАНДИРИ УКРАЇНСЬКОЇ ПОВСТАНСЬКОЇ АРМІЇ!

1945 рік – це третій рік славної боротьби УПА за самостійність України. Цей третій рік, це рік змагань з однією із найбільших імперій світу – відомою тюрмою народів більшовицькою Росією. Це рік, в якому УПА вперше заміряла свої сили з окупантом України в умовинах миру, коли здавалося б, що наші повстанчі сили ні одного місяця не зможуть встоятися проти ворога, що зумів вибороти собі побіду з такою мілітарною потугою як Німеччина.

НКВД використало літні місяці, в яких Червона армія перемашеровувала з протинімецького фронту на Схід до остаточної розправи з українським самостійницьким рухом. Постійні облави на ліси і села, наскоки, засідки, провокації, вивози, грабіж, терор мали знищити УПА і заломити віру українського народу в можливість виборення своєї незалежної держави. Підступні звернення «окупантського» «уряду» Хрущова[42] з обіцянками амністії мали розколоти ряди УПА, кинути брата проти брата.

З цього нерівного змагу вийшла УПА побідно – зі славою непобідимих партизанів, з досвідом боротьби з найхитрішим і найжорстокішим противником, якого коли-небудь борець за свободу свойого народу зміг зустрінути.

УПА зуміла уникнути вирішного удару НКВД, мистецьки маневруючи та розчленовуючися на невеличкі бойові групи, то знов гуртуючися в більші одиниці.

1945 рік це рік виходу УПА поза межі українських етнографічних земель. Повстанчі групи рейдують по білоруських, польських, словацьких та румунських землях. Ці народи з захопленням вітають безстрашні відділи УПА й гаряче демонструють свої протисовітські настрої. Сьогодні Ви своїми подвигами пронесли славу УПА на цілу Європу, в Америку і в

далекосхідню Сибір. Зокрема, поневолені і загрожені більшовиками народи з подивом і надіями звертають свої очі на Вас. Вони бачуть, що тільки цей шлях, який вибрав український нарід в боротьбі з окупантом, правильний – вони й собі ступають на шлях збройної боротьби з Москвою.

Бій, який Ви ведете – нещадний, бій на життя і на смерть. В ньому побіджають або гинуть побіч себе боєць і командир, молодий і старий, здоровий і поранений. В цьому нещадному змагові згинув смертю героя 12 лютня 1945 р. командир УПА-Північ полковник Клим Савур, що в 1943 р. дав перший почин до створення УПА і кинув перші її відділи до боротьби з німцями і більшовиками. Окружений червоними бандитами, важко поранений, він зробив так, що як казав йому твердий закон повстання – прошив себе самий кулею. І не оден Він в нас такий герой – в нас їх сотки й сотки – саме Вони, ці герої, задивували цілий світ своєю поставою, Вони й ворога заставили призадуматися і запитати: звідки це в них, тих революціонерів, стільки фанатизму, стільки посвяти, чому вони краще гинуть, чим піддаються?

На порозі 1946 р. для Вас нова проба, перша зима в умовинах миру, час, який Москва знов схоче використати до знищення УПА. НКВД кине свої найкращі сили, вживе всіх своїх підступних, провокаційних методів, щоби тільки могти запевнити цілий світ, що в «совєтському раю» спокійно, що в них всі щасливі, вдоволені, що це тільки в капіталістичних країнах люди бунтуються проти режиму.

Та правди їм не придушити і найжорстокіші репресії не можуть заломати опору українського народу, що на Осередніх і Східних Землях виявляє свій опір у саботажах хлібопоставок, у бойових групах демобілізованих, що нападають і винищують червоних вислужників. Не зломати їм і опору інших волелюбних народів. Кавказ горить повстаннями, як за перших років совєтської влади, Румунія, Мадярщина, Болгарія, Югославія, Чехословаччина й Польща вже пізнали, які це «визволителі» прийшли на їх землі на зміну німцям і серед них наростає опозиція проти Москви, що вже майже всюди прибрала збройні форми.

По розгромі Німеччини і Японії скінчилась врешті приязнь між великодержавами. США і Англія зовсім виразно виступають проти СРСР, злегка погрожуючи атомною бомбою. Захід заговорив про страшну поліційну державу на Сході, про т[ак] зв[ану] східну демократію. Гряде розправа між Заходом і Сходом – третя світова війна – а враз з тим щораз більшої ваги набирає українська проблема. Момент найбільшої політичної декон'юнктури вже за

нами, ми його перетривали. Події можуть розвиватися в дальшому, для нас тільки корисно. Ми на порозі до повної побіди.

Бійці і командири – Ви славні борці УПА, загартовані в голоді і в холоді, виправлені в боях і трудах, Ви кращі партизани світу, побідите всі труднощі, що ще перед Вами так, як дотепер побіджували. Я знаю, що Вас не злякають ні зима, ні ворожі сили. Завзято, вперто продовжувати будемо славну традицію в УПА, уникаючи вирішних ворожих ударів, а вдаряючи його там, де він цього не сподівається. Ви не дозволите, щоби ворог міг ствердити напередодні вирішних світових подій, що український нарід скапітулював. Понесете Ви дальше, де грімкіше славу української зброї, славу українського повстання, який знає тільки один клич: Воля або смерть! Не за багацтва, не за вигідне життя, а за розкріпачення одиниці і народу, за святі ідеї для кожної людини Ви пішли на бій. І ті святі кличі мусять побідити – вони також на прапорах Христа, якого появу між людьми святкувати будете в перших днях 1946 р. Він благословить Вас до дальших трудів, він вкаже Вам, що по хрестній дорозі приходить завсіди побіда.

З Ним до Бою за Волю!

З Ним до перемоги правди над неправдою!

Вічна слава Героям, що впали за волю України!

Слава бійцям і командирам УПА та українським революціонерам, що в перших рядах боряться за свободу народу!

Слава Українській Головній Визвольній Раді, що очолює боротьбу цілого українського народу проти окупантів!

Христос родився!

Слава Україні!

/-/ Т. Чупринка
в. о. Гол[овний] Ком[андир] УПА

ЦДАВО України, ф. 3838, оп. 1, спр. 4а, арк. 38-39. Копія. Машинопис.

№ 44
ДОДАТОК ДО НАКАЗУ ГОЛОВНОГО КОМАНДИРА УПА Р.ШУХЕВИЧА Ч. 4/45 ВІД 11 ЖОВТНЯ 1945 Р. ПРО ПІДВИЩЕННЯ У ВІЙСЬКОВИХ СТУПЕНЯХ ТА НАГОРОДЖЕННЯ ВОЯКІВ І ЦИВІЛЬНИХ ОСІБ УПА-ПІВНІЧ ТА УПА-ПІВДЕНЬ

10 лютого 1946 р.

Пояснення
про особи, додані до наказу Ч. 4/45 з дня 11 жовтня 1945 р.
[про] номінування [і] відзначення вояків і цивільних працівників
УПА-Південь і УПА-Північ

Номінування

Г. Степень сотника:

1. Під ч. 13. Гірчиця – к[омандир] куреня УПА-Південь, який із своїм відділом брав участь в бою на Гурбах та відзначився в багатьох боях. Згинув у вересні 1944 р. в бою з більшовиками з кількома стрільцями своєї охорони.

2. Під ч. 14 Довбенко – к[омандир] куреня УПА-Південь, заводовий підстаршина зі степенем плютонового польської армії. В 1943 р. як командир сотні УПА мав багато успішних боїв з німцями і мадярами. В 1944 р. стає командиром куреня УПА-Південь і має багато успішних боїв з більшовиками, як в селах Градки, Обгів і Мощаниці, р[айо]н Мізоч, учасник бою під Гурбами, де з своїм відділом робив перший прорив, учасник більшого бою під с. Михайлином, р[айо]н Березне на Поліссю, де зістав тяжко ранений. Згинув в бою з більшовиками в с. Плоска, р[айо]н Остріг, восени 1944 р.

3. Під ч. 15 Балабан – к[омандир] куреня УПА-Південь, лейтенант ЧА, відзначився в багатьох боях, а, зокрема, в бою на Гурбах. Згинув в бою під с. Михайлин, р[айо]н Березне, на Поліссю в травні 1944 р.

4. Під ч. 16 Саблюк – к[омандир] куреня УПА-Південь. Мав багато успішних боїв на СУЗ. Згинув на початку 1945 р.

Д. Степень поручника:

1. Під ч. 7 Андрій – к[омандир] сотні УПА-Південь, учасник бою на Гурбах. Згинув в бою з більшовиками восени 1944 р.

2. Під ч. 8. Панько – к[омандир] сотні УПА-Південь, брав участь в бою на Гурбах, робив рейд на СУЗ. Згинув при кінці 1944 р.

3. Під ч. 9. Чорногора – к[омандир] сотні УПА-Південь, брав участь в бою на Гурбах, рейдував на СУЗ. Згинув восени 1944 р.

4. Під ч. 10. Бурлаченко – к[омандир] сотні УПА-Південь, брав участь в бою на Гурбах та мав багато боїв з більшовиками.

5. Під ч. 11 Ярошенко – к[омандир] сотні УПА-Південь, учасник бою на Гурбах, де визначився добрим командуванням і боєвістю. Згинув в с. Плоска, р[айо]н Остріг, восени 1944 р.

6. Під ч. 12 Булка – к[омандир] сотні УПА-Південь (із куреня Сторчана). Згинув в бою на Гурбах.

7. Під ч. 13. Партизан – к[омандир] сотні УПА-Південь, учасник бою на Гурбах. Згинув трагічною смертю в Обгівськім лісі в листопаді 1944 р.

8. Під ч. 14. Сталевий (Орел) – к[омандир] сотні УПА-Південь. Один з перших організаторів УПА на Півдні, к[омандир] партизанських боївок на Уманщині. Згинув весною 1945 р.

9. Під ч. 15 Непитайло – к[омандир] куреня УПА-Південь – в боях на Гурбах пропав без вісти.

10. Під ч. 16. Шум – к[омандир] сотні з куреня Бувалого УПА-Південь, учасник бою на Гурбах. Керував цілим куренем Бувалого під Михайлином, р-н Березне, де відзначився вмілим командуванням і боєвістю. Згинув в 1945 р. на Крем'янеччині.

11. Під ч. 17 Чорноморець – ад'ютант штабу к[оманди]ра Ясеня, учасник бою на Гурбах, рейдував із сотнею на СУЗ. Один з перших організаторів УПА на Півдні. Тяжко раненого більшовики [захопили] восени 1944 р.

12. Під ч. 18. Шум – командир сотні зв'язку УПА-Південь. Брав участь в бою на Гурбах, мав багато успішних боїв з німцями та більшовиками. Згинув весною 1945 р.

Е. <u>Степень хорунжого</u>:

1. Під ч. 6 Ігор – заступник сотенного УПА-Південь, учасник боїв на Гурбах, де і згинув, відзначившись в бою.

2. Під ч. 7 Шраменко – к[оманди]р чоти УПА-Південь.

3. Під ч. 8 Корнієць – к[оманди]р чоти УПА-Південь.

4. Під ч. 9 Грім – к[оманди]р чоти УПА-Південь.

5. Під ч. 10 Повстанець – к[оманди]р чоти УПА-Південь.

6. Під ч. 11 Волинець – к[оманди]р чоти УПА-Південь.

7. Під ч. 12 Костенко – к[оманди]р чоти УПА-Південь.

8. Під ч. 13 Байда – к[оманди]р чоти УПА-Південь.

9. Під ч. 14 Веселий – к[оманди]р чоти УПА-Південь.

Всі вичислені під Е. Ч. 7–14 брали участь в боях на Гурбах.

<u>Відзначення</u>.

А. <u>Золотий Хрест Бойової Заслуги 1-шої кляси</u>:

1. Під ч. 4 Максим – Сухий – шеф зв'язку УПА-Південь, який в окруженні більшовиками з криївки бився цілий день, сказав палку революційну промову до селян, а вистрілявши всі набої, застрілився, понищивши перед тим всю зброю і речі, які були в криївці. Згинув в криївці в лісі під с. Селище, р-н Шумськ.

Б. Золотий Хрест Бойової Заслуги ІІ-ої кляси.

1. Під ч. 8 Довбенко – сотн[ик] УПА-Південь.

2. Під ч. 9 сотн[ик] Саблюк – УПА-Південь.

3. Під ч. 10 пор[учник] Шум – (з куреня Бувалого) УПА-Південь.

4. Під ч. 11 пор[учник] Шум – (шеф зв'язку) УПА-Південь.

Г. Срібний Хрест Бойової Заслуги І-ої кляси.

1. Під ч. 3 сотн[ик] Балабан – УПА-Південь.

2. Під ч. 4 сотн[ик] Гірчиця – УПА-Південь.

3. Під ч. 7 Маруся – (зв'язковий, який згинув в криївці зі Сухим – Максимом).

4. Під ч. 8 пор[учник] Булка – УПА-Північ.

5. Під ч. 9 пор[учник] Сталевий (Орел) – УПА-Південь.

Д. Срібний Хрест Заслуги:

1. Під ч. 14 Славко – Яр – Шеф зв'язку УПА-Південь, згинув восени [19]44 р.

2. Під ч. 17 Ватра – СБ, УПА-Південь. Старий член ОУН, ідейний і працьовитий. Згинув весною 1944 р.

3. Під ч. 22 Шворний – Окружний реф[ерент] СБ на Поліссі, своєю ідейністю і працею здобув великий авторитет і популярність серед поліщуків. Згинув літом 1945 р.

4. Під ч. 23 Оля – санітарка УЧХ, УПА-Південь, яка в числі акції і наскоку на шпиталь не покинула тяжко ранених стрільців, але згинула разом з ними восени 1943 р.

5. Під ч. 24 Катруся – УЧХ Північ, член ОУН з 1939 р. Ідейна і працьовита, згинула восени 1944 р.

6. Під ч. 25 Лемко – Провідник Округи Схід, згинув восени 1944 р.

7. Під ч. 20 Батько – Провідник Вінничини. Згинув в бою з більшовиками весною 1944 р.

8. Під ч. 27 Лаврін – Співробітник Політичного Осередка УПА-Південь. Згинув восени 1944 р. в с. Дермані, район Мізоч.

9. Під ч. 28 Іван Га – Співробітник Політичного Осередку УПА-Південь. Родом із СУЗ. Будучи заскоченим більшовиками, застрілився.

10. Під ч. 29 Кальба – Пастушенко – родом з Тернопільщини, років понад 30, в'язень польської тюрми. Від 1941 р. до 1943 р.

був Обласним Провідником Запоріжжя. В 1943 р. – Обласний Провідник Полтавщини і Київщини. Згинув з рук більшовицьких партизан під с. Дермань, район Мізоч, область Рівне.

11. Під ч. 30 Устя – Кіляр Маруся родом з Перемишля. Провідниця УЧХ на Крем'янеччині. Згинула в місяці січні 1944 р.

12. Під ч. 31 Тополя – Обруч – УЧХ Північ, провідник на Дубенщині, родом з Рівненщини. Згинула в березні 1945 р. в бою з більшовиками під Садівським лісом, район Торчин, область Луцьк.

Е. <u>Бронзовий Хрест Заслуги</u>:

1. Під ч. 10 Шершень – родом із с. Спасова, район Мізоч, область Рівне. Років біля 30. Освіта середня, референт СБ при штабі УПА-Південь. Згинув в місяці листопаді 1944 р.

2. Під ч. 11 Сизий – родом із с. Здовбиця, район Здолбунів, років біля 20. Провідник юнацтва на Здолбунівщині в 1943–44 рр. Від грудня 1944 р. працює при осередку СБ УПА-Північ.

3. Під ч.12 Став – Зінько – родом з с. Піддубці, район Теремне, область Луцьк. Років біля 30, член ОУН від 1937 р., заслужений революціонер. Згинув в с. Піддубцях в бою з більшовиками 14.VII.1945 р.

4. Під ч. 13 Ворон – із с. Звірів, район Теремне, область Луцьк. Довголітній член ОУН на пості районного провідника. Від 1945 р. референт СБ при надрайоні.

5. Під ч. 14 Роман – родом з Торчинського району, функер-радист, від 1945 р. Провідник надрайону. Помер на тиф восени 1945 р.

6. Під ч. 15 Корній – Куба – Кравчук Микола, родом з с. Дермань, район Мізоч, область Рівне. Років біля 30. Працівник Осередку СБ ГО. Згинув в бою з більшовиками весною 1945 р. в Корецькому районі.

7. Під ч. 16 Терешко – Каранець – родом з с. Колесник, Гощанського району, область Рівне. Довголітній член ОУН, в'язень польської тюрми. Надрайоновий референт СБ – Кореччини. Років біля 35, згинув весною 1945 р.

8. Під ч. 17 Карпатець – родом зі Стрийщини (брат Дарки Р[ебет]) Старий член ОУН. Робітник зв'язку УПА-Південь.

9. Під ч. 18 Віра – родом з м. Рівного. Розвідниця і машиністка осередку СБ УПА-Північ. Згинула весною 1945 р.

10. Під ч. 19 Криця – Максись Євгена – родом з с. Дермань, район Мізоч. Зв'язкова УПА-Південь.

11. Під ч. 20 Галя – родом з Володимирщини, область Луцьк (жінка сл. п. сотника Кори) машиністка при штабі УПА-Північ.

12. Під ч. 21 Христя – родом з с. Ходоки, район Олександрія. До 1945 р. шеф зв'язку при штабі Дубового УПА-Північ. Провідниця УЧХ в 1945 р. при надрайоні. Ідейна і працьовита революціонерка.

13. Під ч. 22 Лиман – родом з Остріжчини, область Рівне. Років біля 25 – добрий зв'язковий, ідейний революціонер. Згинув в грудні 1945 р.

14. Під ч. 23 Діброва – шеф зв'язку УПА-Південь.

15. Під ч. 26 Юрко – родом з Луцького району, років біля 25, референт СБ Луцького надрайону, добрий організатор і слідчий. Згинув в бою з більшовиками 28 лютого 1945 р. під Садівським лісом, район Торчин.

Подані під числами 24, 26, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37 – докладніших даних подати не можу.

Постій, дня 10.2.1946 р. (–) Смок

ГДА СБУ, ф. 13, спр. 376, т. 60, арк. 246-248. Копія. Машинопис.

№ 45
НАКАЗ Ч. 1 ГОЛОВНОГО КОМАНДИРА УПА ПРО ПІДВИЩЕННЯ У ВІЙСЬКОВИХ СТУПЕНЯХ ТА НАГОРОДЖЕННЯ ВОЯКІВ ПОВСТАНСЬКОЇ АРМІЇ

15 лютого 1946 р.

ГВШ
IV. Орг[анізаційно]-перс[ональний]

М[ісце] п[остою], дня 15 лютня 1946 р.

Н А К А З Ч. 1/46

I. Номінування

Признається старшинам і підстаршинам УПА такі старшинські ступені:

А. Степень генерала:

1. Майор Перебийніс з датою старшинства 1.2.1945 р.

Б. Степень полковника:

1. Майор Вишитий з датою старшинства 22.1.1946 р. (УПА-Захід).

В. Степень майора:

1. Сотн[ик] Вороний 〃 〃
2. Сотн[ик] Грім Г4 〃 〃
3. Сотн[ик] Грегіт Г4 〃 〃
4. Пор[учник] Аркас Г2 з датою старшинства 19.12.1945 р.
5. Пор[учник] Скуба Г4 з датою старшинства 27.9.1945 р.
6. Пор[учник] Коник Г6 з датою старшинства 7.1.1946 р.
7. Хор[унжий] Ягода Г6 з датою старшинства 17.9.1945 р.

Г. Степень майора-виховника:

1. Хор[унжий] Ватюга Г2 з датою старшинства 19.12.1946 р.

Д. Степень майора-лікаря:

1. Сотн[ик] Гаврило Г2 з датою старшинства 22.1.1946 р.

Всі подані під А, Б, В, Г, Д номіновані на основі рішення Української Головної Визвольної Ради з дня 8.2.1946 р.

Е. Степень сотника:

1. пор[учник] Шугай Г2 з датою старшинства 22.1.1946 р. (УПА-Захід)
2. пор[учник] Горинь Г2 з датою старшинства 22.1.1946 р. (УПА-Захід)
3. пор[учник] Чавун Г2 з датою старшинства 22.1.1946 р. (УПА-Захід)

4. пор[учник] Щит Г4 з датою старшинства 22.1.1946 р. (УПА-Захід)

5. пор[учник] Байрак Г4 з датою старшинства 22.1.1946 р. (УПА-Захід)

6. пор[учник] Клименко Г4 з датою старшинства 22.1.1946 р. (УПА-Захід)

7. пор[учник] Козак Г4 з датою старшинства 22.1.1946 р. (УПА-Захід)

8. пор[учник] Хмара Г4 з датою старшинства 22.1.1946 р. (УПА-Захід)

9. пор[учник] Прут Г4 з датою старшинства 22.1.1946 р. (УПА-Захід)

10. пор[учник] Іскра Г4 з датою старшинства 22.1.1946 р. (УПА-Захід)

11. пор[учник] Залізняк Г6 з датою старшинства 22.1.1946 р. (УПА-Захід)

12. пор[учник] Рен Г6 з датою старшинства 22.1.1946 р. (УПА-Захід)

13. пор[учник] Орест Г6 з датою старшинства 22.1.1946 р. (УПА-Захід)

14. пор[учник] Іванко Г2 з датою старшинства 22.1.1946 р. (УПА-Захід)

15. пор[учник] Іванчук Г2 з датою старшинства 22.1.1946 р. (УПА-Захід)

16. пор[учник] Бондаренко Г3 з датою старшинства 22.1.1946 р. (УПА-Захід)

17. хор[унжий] Перемога Г2 з датою старшинства 22.1.1946 р. (УПА-Захід)

18. хор[унжий] Чайчук Г2 з датою старшинства 19.12.1945 р. (УПА-Захід)

19. хор[унжий] Гордієнко Г3 з датою старшинства 28.8.1945 р. (УПА-Захід)

20. хор[унжий] Довбуш Г4 з датою старшинства 22.1.1946 р. (УПА-Захід)

21. хор[унжий] Чорнота Г4 з датою старшинства 22.1.1946 р. (УПА-Захід)

22. хор[унжий] Чорний Г4 з датою старшинства 22.1.1946 р. (УПА-Захід)

Є. Степень сотника-виховника:

1. пор[учник] Волянський з датою старшинства 22.1.1946 р. (УПА-Захід)

Ж. Степень сотника-лікаря:

1. др. Сірко Г6 з датою старшинства 28.11.1945 р. (УПА-Захід)

3. <u>Степень поручника:</u>

1. хор[унжий] Град Г2 з датою старшинства 28.9.1945 р. (УПА-Захід)

2. хор[унжий] Свобода Г2 з датою старшинства 1.8.1945 р. (УПА-Захід)

3. хор[унжий] Хміль Г2 з датою старшинства 22.1.1946 р. (УПА-Захід)

4. хор[унжий] Оверко Г2 з датою старшинства 22.1.1946 р. (УПА-Захід)

5. хор[унжий] Штіль Г2 з датою старшинства 22.1.1946 р. (УПА-Захід)

6. хор[унжий] Мрія Г2 з датою старшинства 22.1.1946 р. (УПА-Захід)

7. хор[унжий] Черник Г2 з датою старшинства 22.1.1946 р. (УПА-Захід)

8. хор[унжий] Чорний Г3 з датою старшинства 22.1.1946 р. (УПА-Захід)

9. хор[унжий] Чмелик Г4 з датою старшинства 20.4.1945 р. (УПА-Захід)

10. хор[унжий] Дунай Г4 з датою старшинства 22.1.1946 р. (УПА-Захід)

11. хор[унжий] Спартан Г4 з датою старшинства 22.1.1946 р. (УПА-Захід)

12. хор[унжий] Підгірський Г4 з датою старшинства 22.1.1946 р. (УПА-Захід)

13. хор[унжий] Сокіл Г4 з датою старшинства 22.1.1946 р. (УПА-Захід)

14. хор[унжий] Пиріг Г4 з датою старшинства 22.1.1946 р. (УПА-Захід)

15. хор[унжий] Явір Г4 з датою старшинства 22.1.1946 р. (УПА-Захід)

16. хор[унжий] Бобик Г4 з датою старшинства 22.1.1946 р. (УПА-Захід)

17. хор[унжий] Бей Г4 з датою старшинства 22.1.1946 р. (УПА-Захід)

18. хор[унжий] Шум Г6 з датою старшинства 22.1.1946 р. (УПА-Захід)

19. хор[унжий] Громенко Г6 з датою старшинства 22.1.1946 р. (УПА-Захід)

20. с[тарший] бул[авний] Бистрий Г3 з датою старшинства 22.1.1946 р. (УПА-Захід)

21. с[тарший] бул[авний] Кармелюк Г4 з датою старшинства 22.1.1946 р. (УПА-Захід)

22. с[тарший] бул[авний] Павло Г4 з датою старшинства 22.1.1946 р. (УПА-Захід)

23. с[тарший] бул[авний] Сапер Г4 з датою старшинства 22.1.1946 р. (УПА-Захід)

24. с[тарший] бул[авний] Вихор І Г4 з датою старшинства 22.1.1946 р. (УПА-Захід)

25. с[тарший] бул[авний] Шум Г4 з датою старшинства 21.3.1945 р. (УПА-Захід)

26. с[тарший] бул[авний] Вивірка Г4 з датою старшинства 9.1.1946 р. (УПА-Захід)

27. с[тарший] бул[авний] Карпо Г6 з датою старшинства 21.12.1944 р. (УПА-Захід)

28. с[тарший] бул[авний] Степовий Г6 з датою старшинства 21.11.1945 р. (УПА-Захід)

29. с[тарший] бул[авний] Барон Г6 з датою старшинства 22.10.1945 р. (УПА-Захід)

30. с[тарший] бул[авний] Орський Г6 з датою старшинства 7.1.1946 р. (УПА-Захід)

31. с[тарший] бул[авний] Веселий Г6 з датою старшинства 2.4.1945 р. (УПА-Захід)

32. с[тарший] бул[авний] Валай Г6 з датою старшинства 22.1.1946 р. (УПА-Захід)

33. с[тарший] бул[авний] Дідик Г6 з датою старшинства 1.6.1945 р. (УПА-Захід)

34. с[тарший] бул[авний] Круті[ж] Г2 з датою старшинства 28.6.1945 р. (УПА-Захід)

35. с[тарший] бул[авний] Певний Г2 з датою старшинства 5.9.1945 р. (УПА-Захід)

36. с[тарший] бул[авний] Ігор Г2 з датою старшинства 22.1.1946 р. (УПА-Захід)

37. с[тарший] бул[авний] Угринович Г2 з датою старшинства 22.1.1946 р. (УПА-Захід)

38. с[тарший] бул[авний] Павленко Г2 з датою старшинства 22.1.1946 р. (УПА-Захід)

39. с[тарший] бул[авний] Буря Г2 з датою старшинства 22.1.1946 р. (УПА-Захід)

40. с[тарший] бул[авний] Тиміш Г2 з датою старшинства 22.1.1946 р. (УПА-Захід)

41. с[тарший] бул[авний] Артем Г2 з датою старшинства 22.1.1946 р. (УПА-Захід)

42. с[тарший] бул[авний] Янко Г2 з датою старшинства 15.5.1945 р. (УПА-Захід)

43. с[тарший] бул[авний] Риба Г2 з датою старшинства 22.1.1946 р. (УПА-Захід)

44. с[тарший] бул[авний] Сурмач Г2 з датою старшинства 22.1.1946 р. (УПА-Захід)

45. с[тарший] бул[авний] Шершень Г2 з датою старшинства 17.1.1946 р. (УПА-Захід)

46. хор[унжий] Богдан Г2 з датою старшинства 22.1.1946 р. (УПА-Захід)

47. хор[унжий] Грім Г2 з датою старшинства 22.1.1946 р. (УПА-Захід)

48. бул[авний] Вовк Г4 з датою старшинства 22.1.1946 р. (УПА-Захід)

49. бул[авний] Ольжич Г2 з датою старшинства 1.12.1944 р. (УПА-Захід)

І. Степень поручника-виховника:

1. хор[унжий] Крига Г3 з датою старшинства 22.1.1946 р. (УПА-Захід)

2. хор[унжий] Клим Г6 з датою старшинства 22.1.1946 р. (УПА-Захід)

3. с[тарший] бул[авний] Ігор Г2 з датою старшинства 5.9.1945 р. (УПА-Захід)

К. Степень поручника-лікаря:

1. Смерека Г2 з датою старшинства 23.8.1945 р. (УПА-Захід)

Л. Степень хорунжого:

1. с[тарший] бул[авний] Кобзаренко Г2 з датою старшинства 15.8.1945 р. (УПА-Захід)

2. с[тарший] бул[авний] Дон Г2 з датою старшинства 9.10.1945 р. (УПА-Захід)

3. с[тарший] бул[авний] Омелян Г2 з датою старшинства 27.9.1945 р. (УПА-Захід)

4. с[тарший] бул[авний] Тигр Г2 з датою старшинства 1.3.1945 р. (УПА-Захід)

5. с[тарший] бул[авний] Грабенко Г2 з датою старшинства 22.1.1946 р. (УПА-Захід)

6. с[тарший] бул[авний] Глухий Г2 з датою старшинства 22.1.1946 р. (УПА-Захід)

7. с[тарший] бул[авний] Громовий Г2 з датою старшинства 22.1.1946 р. (УПА-Захід)

8. с[тарший] бул[авний] Гайдук Г2 з датою старшинства 22.1.1946 р. (УПА-Захід)

9. с[тарший] бул[авний] Дир Г2 з датою старшинства 22.1.1946 р. (УПА-Захід)

10. с[тарший] бул[авний] Козак Г2 з датою старшинства 22.1.1946 р. (УПА-Захід)

11. с[тарший] бул[авний] Вихор Г4 з датою старшинства 22.1.1946 р. (УПА-Захід)

12. с[тарший] бул[авний] Юрко Г2 з датою старшинства 22.1.1946 р. (УПА-Захід)

13. с[тарший] бул[авний] Шрам Г4 з датою старшинства 22.1.1946 р. (УПА-Захід)

14. с[тарший] бул[авний] Середний Г4 з датою старшинства 22.1.1946 р. (УПА-Захід)

15. *

16. с[тарший] бул[авний] Довбуш Г4 з датою старшинства 22.1.1946 р. (УПА-Захід)

17. с[тарший] бул[авний] Буйтур Г4 з датою старшинства 27.11.1945 р. (УПА-Захід)

18. с[тарший] бул[авний] Прірва Г6 з датою старшинства 22.1.1946 р. (УПА-Захід)

19. с[тарший] бул[авний] Умань Г6 з датою старшинства 22.1.1946 р. (УПА-Захід)

20. с[тарший] бул[авний] Цяпка Г6 з датою старшинства 17.11.1944 р. (УПА-Захід)

21. с[тарший] бул[авний] Гусак Г6 з датою старшинства 9.3.1945 р. (УПА-Захід)

22. с[тарший] бул[авний] Бір Г6 з датою старшинства 22.1.1946 р. (УПА-Захід)

23. с[тарший] бул[авний] Бурлака Г6 з датою старшинства 22.1.1946 р. (УПА-Захід)

24. с[тарший] бул[авний] Хрін Г6 з датою старшинства 22.1.1946 р. (УПА-Захід)

25. с[тарший] бул[авний] Байда Г6 з датою старшинства 22.1.1946 р. (УПА-Захід)

26. с[тарший] бул[авний] Крилач Г6 з датою старшинства 22.1.1946 р. (УПА-Захід)

27. с[тарший] бул[авний] Хміль Г2 з датою старшинства 22.1.1946 р. (УПА-Захід)

28. с[тарший] бул[авний] Бриль Г2 з датою старшинства 22.1.1946 р. (УПА-Захід)

29. с[тарший] бул[авний] Джміль Г2 з датою старшинства 1.6.1945 р. (УПА-Захід)

---

* Пошкоджений текст.

30. бул[авний] Білий Г4 з датою старшинства 22.1.1946 р. (УПА-Захід)

31. бул[авний] Буря Г4 з датою старшинства 6.1.1946 р. (УПА-Захід)

32. бул[авний] Боян Г4 з датою старшинства 22.1.1946 р. (УПА-Захід)

33. бул[авний] Ханенко Г4 з датою старшинства 22.6.1945 р. (УПА-Захід)

34. бул[авний] Льорд Г2 з датою старшинства 1.6.1945 р. (УПА-Захід)

35. бул[авний] Грім Г2 з датою старшинства 1.11.1945 р. (УПА-Захід)

36. бул[авний] Гамалія Г2 з датою старшинства 22.1.1946 р. (УПА-Захід)

37. бул[авний] Сивий Г2 з датою старшинства 22.1.1946 р. (УПА-Захід)

38. бул[авний] Чавс Г2 з датою старшинства 22.1.1946 р. (УПА-Захід)

39. бул[авний] Бор Г2 з датою старшинства 22.1.1946 р. (УПА-Захід)

40. бул[авний] Бродич Г2 з датою старшинства 19.12.1945 р. (УПА-Захід)

41. бул[авний] Блакитний Г2 з датою старшинства 19.12.1945 р. (УПА-Захід)

42. бул[авний] Марко Г2 з датою старшинства 7.12.1945 р. (УПА-Захід)

43. бул[авний] Довбня Г2 з датою старшинства 22.1.1946 р. (УПА-Захід)

44. бул[авний] Жайворонок Г2 з датою старшинства 22.1.1946 р. (УПА-Захід)

45. сот[ник] Санчо Г2 з датою старшинства 2.7.1944 р. (УПА-Захід)

46. чот[овий] Гайдук Г2 з датою старшинства 1.11.1945 р. (УПА-Захід)

47. чот[овий] Гроза Г2 з датою старшинства 1.6.1945 р. (УПА-Захід)

48. чот[овий] Осман Г2 з датою старшинства 26.12.1945 р. (УПА-Захід)

49. чот[овий] Каменяр Г2 з датою старшинства 1.12.1945 р. (УПА-Захід)

50. чот[овий] Карий Г2 (розв.) з датою старшинства 1.12.1944 р. (УПА-Захід)

51. чот[овий] Орлик СБ Г2 з датою старшинства 1.12.1945 р. (УПА-Захід)

52. чот[овий] Лев СБ Г2 з датою старшинства 1.12.1945 р. (УПА-Захід)

53. чот[овий] Блакит СБ Г2 з датою старшинства 1.6.1945 р. (УПА-Захід)

М. <u>Степень хорунжого-виховника:</u>

1. с[тарший] бул[авний] Теодор Г4 з датою старшинства 22.1.1946 р. (УПА-Захід)

2. с[тарший] бул[авний] Олег Г4 з датою старшинства 22.1.1946 р. (УПА-Захід)

3. с[тарший] бул[авний] Кривуля Г6 з датою старшинства 2.4.1945 р. (УПА-Захід)

4. с[тарший] бул[авний] Січовик Г2 з датою старшинства 22.1.1946 р. (УПА-Захід)

5. с[тарший] бул[авний] Крук Г4 з датою старшинства 22.1.1946 р. (УПА-Захід)

6. вих[овник] Волін Г2 з датою старшинства 22.1.1946 р. (УПА-Захід)

7. вих[овник] Білий Г2 з датою старшинства 22.1.1946 р. (УПА-Захід)

Н. <u>Степень хорунжого-духовника:</u>

1. с[тарший] бул[авний] Яворенко Г6 з датою старшинства 22.1.1946 р. (УПА-Захід)

О. <u>Степень хорунжого-лікаря:</u>

1. с[тарший] бул[авний] Гуцул Г6 з датою старшинства 2.4.1945 р. (УПА-Захід)

II. <u>Відзначення:</u>

Признається воякам УПА і цивільним особам такі відзначення:

А. <u>Золотий Хрест Бойової Заслуги І кляси:</u>

1. полк[овник] Охрім (Савур) (УПА-Північ)
2. сотник Перемога Г2 (УПА-Захід)
3. булавний Лагідний Г6 (УПА-Захід)

В. <u>Золотий Хрест Бойової Заслуги II кляси:</u>

1. майор Вороний Г2 (УПА-Захід)
2. пор[учник] Крутіж Г2(УПА-Захід)
3. хор[унжий] Громенко Г6(УПА-Захід)
4. ст[арший] віст[ун] Кармелюк Г2(УПА-Захід)
5. ст[арший] віст[ун] Таран Г2(УПА-Захід)
6. ст[арший] віст[ун] Орлик СБ Г2(УПА-Захід)

Г. Золотий Хрест Заслуги:

1. Михайло
2. Золотар Г2 (УПА-Захід)
3. майор Ватюга Г2 (УПА-Захід)

Д. Срібний Хрест Бойової Заслуги 1 кляси:

1. майор Ягода Г6 (УПА-Захід)
2. сотник Горинь Г2 (УПА-Захід)
3. сотник Хмара Г4 (УПА-Захід)
4. поручник Ігор Г2 (УПА-Захід)
5. хорунжий Глухий Г2 (УПА-Захід)
6. ст[арший] віст[ун] Атака Г2 (УПА-Захід)
7. Юрко СБ Г2 (УПА-Захід)

Е. Срібний Хрест Заслуги:

1. пор[учник] вих[овник] Ігор Г2 (УПА-Захід)

Всі подані під А, Б, В, Г, Д, Е визначені на основі рішення Української Головної Визвольної Ради з дня 8.2.1946 р.

Ж. Срібний Хрест Бойової Заслуги 2 кляси:

1. пор[учник] Павленко Г2 (УПА-Захід)
2. хор[унжий] Сивий Г2 (УПА-Захід)

/–/ ген[ерал] Т. Чупринка
Гол[овний] К[оманди]р УПА

Роздільник:		
	УПА – Північ	– 1 прим[ірник]
	УПА – Південь	– 1 -«-
	УПА – Захід Замок	– 1 -«-
	УПА – Захід Г2	– 1 -«-
	УПА – Захід Г3	– 1 -«-
	УПА – Захід Г4	– 1 -«-
	УПА – Захід Г6	– 1 -«-
	ГВШ (Арх[ів])	– 2 -«-
	Разом	– 9 прим[ірників]

ГДА СБУ, ф. 13, спр. 376, т. 60, арк. 249-252. Копія. Машинопис.

№ 46
ЛИСТ ПРОВІДНИКА ОУН В УКРАЇНІ Р. ШУХЕВИЧА ПРОВІДНИКУ ЗЧ ОУН С. БАНДЕРІ ПРО ОДЕРЖАННЯ ЧЕРЕЗ ЗВ'ЯЗКОВОГО «СЛАВКА» ЛИСТІВ ВІД НЬОГО ТА НАПРАВЛЕННЯ ДО НЬОГО ЗВ'ЯЗКОВОЇ «БИСТРОЇ» З ІНФОРМАЦІЯМИ ПРО СТАНОВИЩЕ В УКРАЇНІ

15 травня 1946 р.

ДРУЖЕ ПРОВ[ІДНИК]![43]

Всі записки, передані в березні через Славека, одержав. Висилаю разом із Славеком д[руга] Бистру[44], яка передасть усно всі інформації і все, що ми можемо тепер передати. Письменно не передаю нічого, бо Славекові ні я, ні ніхто тут не довіряє з огляду на минувшину. Тому записка, яку має Славек з приписом: Кам, є фіктивна.

Зате ця записка є ориґінальна і все, що подасть д[руг] Бистра, прошу брати, яке передане мною особисто!

Ми Славека вдруге у себе не приймемо, бо й так маємо багато провокації і аґентури (н[апр[иклад], Мікушка).

Більше нічого не пишу – все скаже усно д[руг] Бистра.

Здоровлю щиро від себе і друзів з Краю.

15.5.46
(дата фіктивна) (Тур)

Центральний державний архів громадських об'єднань України (далі – ЦДАГО України), ф. 57, оп. 4, спр. 386 а, арк. 2. Ксерокопія. Рукопис.

№ 47
ЛИСТ ПРОВІДНИКА ОУН В УКРАЇНІ Р. ШУХЕВИЧА НЕ ВСТАНОВЛЕНОМУ АДРЕСАТУ ЗА КОРДОНОМ З ПРОХАННЯМ ОРГАНІЗУВАТИ ЗУСТРІЧ ЙОГО ЗВ'ЯЗКОВОЇ «БИСТРОЇ» З ПРОВІДНИКОМ ЗЧ ОУН С. БАНДЕРОЮ

15 травня 1946 р.

ДРУЖЕ!

Прошу уможливити тій пані, яка віддає цю писульку, зустріч з Пров[ідником] Бандерою. Прошу це зробити на мою особисту відповідальність. Справа д[уже] важна і пильна. Вона їде зі звітом з Краю.

15.5.46

(Тур)

Покликаюся на тих, які знають моє письмо.

ЦДАГО України, ф. 57, оп. 4, спр. 386 а, арк. 2. Ксерокопія. Рукопис.

№ 48
ВІДОЗВА ГОЛОВНОГО КОМАНДИРА УПА «ТАРАСА ЧУПРИНКИ» ДО ВОЯКІВ ПОВСТАНСЬКОЇ АРМІЇ У ЗВ'ЯЗКУ З ПЕРЕХОДОМ УПА ВІД ФОРМ ШИРОКОЇ ПОВСТАНСЬКОЇ БОРОТЬБИ ДО ПІДПІЛЬНО-КОНСПІРАТИВНИХ ДІЙ

М[ісце] п[остою], липень 1946

БІЙЦІ Й КОМАНДИРИ УПА!

Від зими йде велетенський, майже безперервний натиск ворога на українське революційне підпілля та його збройні частини — УПА. Ворог докладає всіх зусиль для знищення того руху, на який орієнтуються всі гноблені люди й народи цілого СССР. Через декілька місяців не було оселі в теренах, обнятих революційним рухом, де не стаціонував би гарнізон ославлених «внутрєнних войск НКВД», для «боротьби з бандитизмом». Самий «міністер внутрєнних дєл» Круглов[45] організував добірних старшин з цілої Росії на зимово-весняні місяці для подавлення Української Революції. Ні вдень ні вночі, не переставали переслідувати Вас, ні в день, ні в ночі не залишали в спокою українське населення, щоби тільки змогти вже раз зголосити Сталіну, що українське повстання подавлене.

В парі з тим міжнародня ситуація, що під кінець 1945 р. почала сильно загострюватися й давати надію на швидкий конфлікт — не вийшла поза рямці дипломатичних зударів. Оба протилежні бльоки, радянський і англо-саксонський, хоч і свідомі неминучої війни, проте не виходять ще зі стану «збройного мира». Непорозуміння на всіх нарадах, конференціях, чергуються з уступками, для відхилення негайного конфлікту або з різними «пробами» атомової бомби, чи військовими експериментами в полярних околицях. Та все це тільки гра, що може тривати зовсім коротко, а може затягнутись і на довший час. А цілий час тієї гри большевики використовуватимуть в дальшому для нищення свойого найгрізнішого внутрішнього ворога — української національної революції.

Ввесь період від зими по сьогоднішний день видержала УПА з честю. У важкий для українського народу момент, коли сталінські гайдуки гонили його силою до славних «виборів до Верховної Ради», УПА давала збройну допомогу народові, хоч

цілий край був вкритий військами НКВД. Опинившись в дуже важких ситуціях, деякі відділи втратили навіть половину свойого складу, та не було відділу УПА, що скапітулював би перед ворогом. В цій безприкладній боротьбі УПА перейшла всі сподівання, які на неї поклав нарід і революційний Провід— Українська Головна Визвольна Рада. Я гордий з того, що мені довелося очолювати ту славну армію героїв, якій рівної не знає історія України.

Поруч з десятками й сотками бійців і командирів, в цьому періоді загинув геройською смертю на важкому, відповідальному посту, шеф штабу Головної Команди УПА ген. Перебийніс, що цілі десятки літ працював над організуванням і вишколом українських збройних сил. З глибокою пошаною і смутком клонимо голови перед тінями нашого Великого Друга ген. Перебийноса. Він, цей лицар без скази, буде постійно пригадувати нам, як треба жити для України й як для Неї треба вміти вмерти.

Бійці й Командири УПА!

Коли Українська Національна Революція, що принесла волю українському народові в 1918 р., була в 1920 р. подавлена ворожою перевагою, а Українська Армія, яка до того часу діяла одноціло, великими з'єднаннями, немов розплилась — ворог був переконаний, що вона перестала існувати. А на ділі вийшло не так. Це був тільки момент переорганізування українських революційних сил, момент, коли форми широкої повстанської боротьби замінено другими формами, підпільно-конспіративними. Це був момент, коли на традиціях повстанчої боротьби, народились нові революційні організації УВО, ОУН, що протривали цілий важкий час 25-літньої окупації — на те, щоби в 1943 р. знову ввести в дію широкі повстанчі акції — під назвою УПА. Ворог був певний, що Армію Визвольних Змагань знищив, та він грубо помилився. І сьогодні окупант України може знов думати, що з хвилею покінчення широких повстанчих акцій УПА перестала існувати. Революція подавлена. Та й тим разом він грубо помиляється. Бо сьогоднішній момент, це тільки момент переходу з одних форм боротьби в другі.

Я певний, що Ви, незламні борці-герої, вміло засвоїте собі ті нові зразки бою з ворогом, так, як скоро й вміло опанували мистецтво партизанки. Скриті, невловимі, Ви негайними, блискавичними ударами вдаряти будете ворога там, де він того ніяк не сподівається. З питомою Вам очайдушністю й витривалістю, про яку ходять легенди по цілому світі, продовжувати

будете й дальше славні традиції УПА, виховувати будете своїми геройськими чинами нове, наростаюче покоління, щоби й його включити в революційну боротьбу. Ви докажіть ворогові ще раз і ще раз, що Української Революції подавити не можна, що форми боротьби, які Ви сьогодні приймаєте, це хвилеві форми; що незабаром прийде час чергового переходу до широких повстанчих дій, які завершаться вже повною побідою — створенням Української Самостійної Соборної Держави.

Вічна слава безсмертним героям, що віддали своє життя за волю України! Ні на крок не відступимо від ідей, які вони нам вказали, й за які поклали своє життя!

З честю виконаємо обов'язок, який вложив на нас наш нарід: воля або смерть! Дальшими геройськими вчинками продовжуватимемо невм[и]рущу славу УПАрмії!

Під проводом Української Головної Визвольної Ради вестимемо дальше нещадну боротьбу проти окупанта, аж до повної перемоги!

ГДА СБУ, ф. 13, спр. 376, т. 60, арк. 64. Копія. Машинопис.

Опубл.: Мірчук Петро. Українська Повстанська Армія. 1942-1952. Репринтне відтворення видання 1953 року (Мюнхен). – Львів, 1991. – С. 310-312.

№ 49
НАКАЗ Ч. 2 ГОЛОВНОГО КОМАНДИРА УПА ПРО ПІДВИЩЕННЯ У ВІЙСЬКОВИХ СТУПЕНЯХ ТА НАГОРОДЖЕННЯ ВОЯКІВ ПОВСТАНСЬКОЇ АРМІЇ

10 жовтня 1946 р.

ГВШ
IV. Орг[анізаційно]-перс[ональний]

М[ісце] п[остою], дня 10 жовтня 1946 р.

Н А К А З Ч. 2/46

I. Номінування

Признається старшинам і підстаршинам УПА такі старшинські степені:

А. Степень полковника:
1. Майору Греготові КВ 22 з днем 24.2.1946 р.

Б. Степень підполковника:
1. майору Коникові з КВ 26 з днем 7.1.1946 р.

В. Степень майора:
1. сот[нику] Прутові кур[інний] 22 з днем 1.3.1946 р.
2. сот[нику] Козакові КВ 21 з днем 29.1.1946 р.

Всі вищенаведені номіновані на підставі рішення Української Головної Визвольної Ради від дня 7.10.1946 р.

Г. Степень поручника:
1. хор[унжий] Косач сот[енний] 17 з днем 1.1.1945 р.
2. хор[унжий] Левко кур[інний] 17 з днем 1.1.1946 р.
3. хор[унжий] Ясьмін сот[енний] 16 з днем 22.1.1946 р.
4. хор[унжий] Овоч сот[енний] 16 з днем 22.1.1946 р.
5. хор[унжий] Грабенко Г2 сот[енний] 16 з днем 22.1.1946 р.

II. Відзначення:

Признається воякам УПА і цивільним особам такі відзначення:

А. Золотий Хрест Бойової Заслуги I кл[яси]:
1. полковнику Греготові КВ 22

Б. Золотий Хрест Заслуги:
1. Стяговi Г6

В. Срібний Хрест Бойової Заслуги 1 кл[яси]:
1. поручник Бистрий КВ 16

Г. Срібний Хрест Заслуги:

1. Зенонові Г6

Всі подані під А, Б, В, Г визначені на основі рішення УГВР від дня 7.10.1946 р.

Д. Срібний Хрест Бойової Заслуги 2 кл[яси]:

1. ст[арший] стр[ілець] Скорий Г2

Е. Бронзовий Хрест Заслуги:

1. Помста Г3 (УЧХ)
2. Ніна Г3 (УЧХ)
3. Мурашка Г3 (УЧХ)

/–/ ген[ерал] Т. Чупринка
Гол[овний] К[оманди]р УПА

Роздільник:	УПА – Захід Замок	– 1 прим[ірник]
	УПА – Захід Г2	– 1 -«-
	УПА – Захід Г3	– 1 -«-
	УПА – Захід Г4	– 1 -«-
	УПА – Захід Г6	– 1 -«-
	ГОСП	– 1 -«-
	ГВШ (Арх[ів])	– 2 -«-
	Разом	– 8 прим[ірників]

ГДА СБУ, ф. 13, спр. 376, т. 60, арк. 253. Копія. Машинопис.

№ 50
ПОСТАНОВА УГВР ПРО ВИЗНАННЯ ДНЯ 14 ЖОВТНЯ 1942 Р. ДНЕМ УТВОРЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ПОВСТАНСЬКОЇ АРМІЇ

30 травня 1947 р.

ПОСТАНОВА
Української Головної Визвольної Ради
про визнання дня 14-го жовтня 1942 р.
днем постання Української Повстанчої Армії (УПА)
та про встановлення цього дня святковим днем УПА.

В жовтні 1942 р. на Поліссі постали перші збройні відділи, що дали початок Українській Повстанчій Армії.

1. Для зафіксування цього історичного моменту *визнається день 14-го жовтня 1942 року днем постання УПА.*

2. Для вшанування цього моменту день 14-го жовтня, що збігається з історичним козацьким святом Покрови, *вводиться як святковий день УПА*.

30 травня 1947 р.

Українська Головна Визвольна Рада

Опубл.: Літопис Української Повстанської Армії. Том 9. Українська Головна Визвольна Рада. Документи, офіційні публікації, матеріяли. – Торонто, 1982. – С. 370.

№ 51
НАКАЗ Ч. 1/47 ГОЛОВНОГО КОМАНДИРА УПА Р. ШУХЕВИЧА ПРО ПІДВИЩЕННЯ У ВІЙСЬКОВИХ СТУПЕНЯХ ТА НАГОРОДЖЕННЯ ВОЯКІВ УПА ТА УЧАСНИКІВ ВИЗВОЛЬНО-РЕВОЛЮЦІЙНОГО ПІДПІЛЛЯ

5 червня 1947 р.

ГВШ
IV. Орг[анізаційно]-перс[ональний]

М[ісце] п[остою], дня 5 червня 1947 р.

НАКАЗ Ч. 1/47

I. Номінування

А. На основі рішення УГВР від дня 30.5.1947 р. признається ступінь полковника:

майору Вороному КГ2 з датою старшинства з 18.12.[19]46

Ступінь майора

сотн[ику] Оресту КГ6 з дня 14.10. [19]46

Б. З огляду на це, що в дотеперішній п'ятирічній збройній боротьбі проти окупантів учасники українського визвольно-революційного руху, так вояки УПА, як і члени ОУН виказали свою боєздатність в різних бойових ситуаціях – признається:

1. Ступінь вістуна:

а) всім воякам УПА, що відслужили в відділах УПА 2 роки;

б) всім членам ОУН, що перебули в партизанських умовинах на протязі 2-х років в періоді від 14.10.1942 р.

2. Ступінь старшого вістуна:

а) всім ройовим і воякам УПА, що виконували функції заступників ройових протягом 6 місяців;

б) всім комендантам (провідникам) самостійних охоронних та охоронно-екзекутивних відділів (боївки, СКВ) в умовинах, як під 1б.

II. Відзначення.

А. Признається нижчеподаним цивільним особам слідуючі відзначення:

Золотий Хрест Заслуги

Робертові пр[овідник] КК

Срібний Хрест Заслуги

1.	Орличеві	орг. реф. 023
2.	Кармелюкові	госп. субреф. 023
3.	Чмелі	пр. 111/23
4.	Артемові	пр. 1/23
5.	Шершеневі	пр. 3/23
6.	Кумові др.	лік. 023
7.	Христі	УЧХ 11/23
8.	Степанівній	УЧХ 1/23

Всі вищеподані відзначені на основі рішення УГВР від 30.5.1947 р.

Срібний Хрест Бойової Заслуги І кл[яси]:

Уляні УЧХ 014

Б. З огляду на це, що багато членів ОУН та інших цивільних осіб, що беруть чинну участь в українськім визвольно-революційнім русі, відзначилося геройством в боях та повною посвятою в праці для визвольної справи, рішенням УГВР від дня 30.5.47 р. поширюється надавання усіх відзначень УПА теж на ці особи.

III. Свято УПА.

В жовтні 1942 р. повстали на Поліссі перші збройні відділи, що дали початок створення Української Повстанчої Армії. Для утривалення цього історичного моменту визнається день 14 жовтня 1942 р. днем повстання УПА. День 14 жовтня, що збігається з історичним козацьким святом, вводиться як святковий день УПА.

Слава Україні!

(–) ген[ерал] Т.Чупринка
Гол[овний] К[омандир] УПА

Роздільник:

УПА-Північ	1 прим[ірник]
УПА-Південь	1 -«-
УПА-Захід	1 -«-
-«- Г2	1 -«-
-«- Г3	1 -«-
-«- Г4	1 -«-
-«- Г6	1 -«-
ГВШ-[Архів]	1 -«-
ГОСП	1 -«-
Разом	9 прим[ірників]

ГДА СБУ, ф. 13, спр. 376, т. 60, арк. 254. Копія. Машинопис.

№ 52
НАКАЗ Ч. 2 ГОЛОВНОГО КОМАНДИРА УПА ПРО ПІДВИЩЕННЯ У ВІЙСЬКОВИХ СТУПЕНЯХ ТА НАГОРОДЖЕННЯ ВОЯКІВ ПОВСТАНСЬКОЇ АРМІЇ ТА УЧАСНИКІВ ВИЗВОЛЬНО-РЕВОЛЮЦІЙНОГО ПІДПІЛЛЯ

2 вересня 1947 р.

ГВШ
IV. Орг[анізаційно]-перс[ональний]

М[ісце] п[остою], дня 2 вересня 1947 р.

НАКАЗ Ч. 2/47

I. Номінування

На основі рішення УГВР від дня 25.08.1947 р. призначається ступінь майора:

Сотнику Бондаренкові КГЗ з датою старшинства 22.1.1947 р.

II. Відзначення:

А. Признається нижчеподаним воякам УПА і цивільним особам слідуючі відзначення:

Золотий Хрест Бойової Заслуги I кляси:

Хр[і]нові	сот[нику]	26

Срібний Хрест Заслуги:

1. Воронові	проп[агандистові]	18
2. Волохові	проп[агандистові]	18
3. Сидорові	орг[анізатору]	17
4. Рухові	зв['язковому]	ГЗ
5. Кузьменкові	проп[агандистові]	ГЗ
6. Шахові	пр[овідникові]	16

Всі вищеподані відзначені на основі рішення УГВР від 25.8.1947 р.

Срібний Хрест Бойової Заслуги 1 кл[яси]:

1. Крукові	поч. III

Срібний Хрест Бойової Заслуги 2 кл[яси]:

1. Букові	в. 18
2. Костенкові	в. 18
3. Хвильовому	в. 18
4. Холодному	в. 18

5. Шугаєві в. 18
6. Максимові поч. III

Бронзовий Хрест Заслуги:

1. Тарасові в. 18
2. Луговому в. 18
3. Дем'янові в. 18
4. Любченкові в. 18
5. Кобзареві в. 18
6. Цяпці в. 18
7. Борисові пр. 18
8. Боженкові в. 18
9. Зорові Нр. 17
10. Олесеві Нр. 16
11. Миронові зв. ГЗ
12. Міші СБ 17
13. Дарці ГЗ

Б. З днем п'ятиліття існування УПА признається Бронзовий Хрест Заслуги всім учасникам УПА і визвольно-революційного підпілля, уродженим в році 1907 і скоріше, які активно працюють в УПА згл[ядно] в лавах українського визвольно-революційного підпілля через два роки.

Слава Україні:

/–/ ген[ерал] Т. Чупринка
Гол[овний] К[оманди]р УПА

Роздільник:	УПА-Північ	– 1 прим[ірник]
	УПА-Південь	– 1 -«-
	УПА-Захід	– 1 -«-
	УПА-Захід Г4	– 1 -«-
	УПА-Захід Г6	– 1 -«-
	ГВШ (Арх[ів])	– 2 -«-

ГДА СБУ, ф. 13, спр. 376, т. 60, арк. 255. Копія. Машинопис.

№ 53
ЗАЯВА ГОЛОВНОЇ КОМАНДИ УПА ПРО ПІДПОРЯДКУВАННЯ ПОВСТАНСЬКОЇ АРМІЇ УГВР ЯК НАЙВИЩОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ТА КЕРІВНОМУ ОРГАНОВІ УКРАЇНСЬКОГО ВИЗВОЛЬНОГО САМОСТІЙНИЦЬКОГО РУХУ

28 вересня 1947 р.

ЗАЯВА
ГОЛОВНОГО КОМАНДУВАННЯ
УКРАЇНСЬКОЇ ПОВСТАНЧОЇ АРМІЇ

Як нам на українських землях стало відомо, деякі українські політичні групи на еміґрації піддають під сумнів право Української Головної Визвольної Ради (УГВР) репрезентувати Українську Повстанчу Армію (УПА), заперечуючи право УГВР виступати як найвище політичне представництво і керівництво українського визвольного самостійницького руху.

Ці ж самі еміґрантські кола, використовуючи понадпартійність УПА, пробують заперечувати ту велику організовуючу ролю, яку відограла ОУН, керована Степаном Бандерою, в процесі утворення та зростання УПА й яку (ролю) ця організація далі відограє сьогодні.

У зв'язку з цим Головне Командування Української Повстанчої Армії заявляє:

1. Українська Повстанча Армія постала з бойових груп ОУН (керованої С. Бандерою) 1942 р. в умовинах завзятої боротьби українського народу проти гітлерівських загарбників. На протязі 1942-43 рр. в УПА включилися українські народні маси. УПА стала виразно всенаціональною збройною силою. Вона стала найповнішим і загальним виявом самостійницької боротьби всього українського народу. З уваги на ці обставини виникла потреба утворити всенаціональне політичне керівництво визвольно-революційної боротьби українського народу. Ініціятиву створення такого керівництва взяла на себе УПА. Як найважливіший пункт плятформи для створення всенаціонального політичного керівництва визвольної боротьби українського народу УПА висунула вимогу визнання потреби й доцільности активної революційної боротьби проти окупантів. На цій основі в липні 1944 р. (з конспіративних причин у всіх дотеперішніх публікаціях був

подаваний червень 1944 р.) на підпільнім з'їзді політичних діячів, які станули на висунуту через УПА плятформу і які в той час були на українських землях, утворилася Українська Головна Визвольна Рада. Перший Великий Збір УГВР теж прийняв постанову про доповнення складу УГВР всіми тими політичними самостійницькими партіями й окремими політичними та громадськими діячами, які в майбутньому стануть на прийняту Першим Великим Збором УГВР Плятформу УГВР.

2. Від моменту утворення УГВР Українська Повстанча Армія підпорядковується лише УГВР і визнає УГВР за єдине своє представництво й керівництво. Від липня 1944 р. УГВР безпосередньо на українських землях фактично керує УПА і в політичній, і в організаційно-персональній площинах. Виступати від імени УПА за кордоном уповноважене лише Закордонне Представництво Української Головної Визвольної Ради.

3. Українську Головну Визвольну Раду визнає й підтримує український народ на землях. За закликом УГВР український народ суцільно бойкотував, не зважаючи на найдикіший терор ворога, "вибори" в т. зв. верховну раду СРСР 10-го лютого 1946 р. За закликом УГВР він так само бойкотував 9-го лютого 1947 р. "вибори" в т. зв. верховну раду УРСР. Російсько-більшовицькі окупанти не могли зібрати навіть 10% добровільних голосів. І цей, власне, всенародний бойкот обидвох "виборів", проведений за закликом УГВР — це, в умовинах більшовицької окупації України, найкращі вибори УГВР.

Цим бойкотом "виборів", як також найширшою підтримкою УПА український народ недвозначно заявив, що він визнає УГВР за свій найвищий Політичний Провід.

4. Українська Повстанча Армія понадпартійна. В ній борються всі, кому дорога справа Самостійної Української Держави, без різниці поглядів, політичних переконань і партійної приналежности. Але рівночасно з цим УПА цілком визнає той велетенський вклад, що його внесла ОУН, керована Степаном Бандерою, в справу утворення, зміцнення й розвитку УПА. ОУН поклала основи під УПА, вона скріпила її своїми високоідейними кадрами (члени ОУН становлять понад 50% усього складу УПА), вона відстояла її політично від нападок як з боку опортуністичного табору, так і з боку національних ворогів України, вона доклала найбільших зусиль для успішного розвитку УПА і докладає їх сьогодні в рамках УГВР.

Головне Командування Української Повстанчої Армії сподівається, що ця Заява внесе нашій еміґрації повну ясність у висвітлених нами питаннях, і вірить, що українська як давня, так і нова еміґрація потрапить стати понад вузько партійні суперечки, потрапить гідно репрезентувати наш народ перед світом, що вона йтиме разом зі скривавленим у боротьбі краєм під керівництвом Української Головної Визвольної Ради до великої мети – Української Самостійної Соборної Держави.

28 вересня 1947 р.

Ґенерал Тарас Чупринка
Головний Командир УПА

Опубл.: Літопис Української Повстанської Армії. Том 9. Українська Головна Визвольна Рада. Документи, офіційні публікації, матеріяли. Книга друга: 1946-1948. – Торонто, 1982. – С. 375-377.

№ 54
СВЯТКОВИЙ НАКАЗ ГОЛОВНОГО КОМАНДИРА УПА Р. ШУХЕВИЧА ПРО ВІДЗНАЧЕННЯ 5-Ї РІЧНИЦІ ПОВСТАНСЬКОЇ АРМІЇ ТА ОЦІНКУ ЇЇ БОЙОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У БОРОТЬБІ ЗА САМОСТІЙНУ УКРАЇНУ

14 жовтня 1947 р.

М[ісце] п[остою], 14 жовтня [19]47 р.

БІЙЦІ І КОМАНДИРИ УПА,
ЧЛЕНИ ВИЗВОЛЬНО-РЕВОЛЮЦІЙНОГО ПІДПІЛЛЯ!

Минає п'ять років, як член ОУН Остап почав на Поліссі організувати збройні групи для боротьби з окупантами України. Ці маленькі групки, борючись одночасно з німцями і більшовицькими партизанами, дали початок новим формам визвольно-революційного руку — Українській Повстанчій Армії. Через кілька місяців цей рух поширився на все Полісся, Волинь, Галичину та більшу частину Правобережжя. Цілий 1943 рік та перша половина 1944 р. ознаменовані боротьбою УПА на два фронти. На протинімецькому фронті добилася УПА повного припинення вивозу українського населення на роботи в Німеччину та унеможливила господарське пограбування народу. На протибільшовицькому фронті УПА не допустила до заливу українських теренів більшовицькою партизанкою. Ніхто інший, як саме УПА, в цілому ряді переможних боїв розбила орди сталінських гунів, що нестримно просувалися з північного сходу на підбій Європи.

В другій половині 1944 р. всі українські землі опинилися вже під більшовицькою окупацією. Почався новий період боротьби УПА за "бути чи не бути" українському народові. Перша спроба фізично винищити український народ у передових лавах імперіялістичних фронтів окупантові не вдалася. За закликом революційного підпілля, під охороною УПА українському чоловічому елементові вдалося оминути заглади. Не вдалося також окупантові вигнати українське населення на нові каторжні роботи в СРСР. Бачучи політично-бойові успіхи УПА та симпатії українського народу до неї, не відважився окупант до сьогодні провести повне економічне пограбування народу шляхом загнання селянства в сталінський колгосп.

Український повстанець зі зброєю в руках боронив західні окраїни українських земель від заливу польських імперіялістичних боївок ще в 1944 р., а згодом став в обороні населення цих земель від насильного виселення. Понад два роки йшла нерівна боротьба УПА з більшовиками та їх польськими наймитами на західніх окраїнах українських земель, а український повстанець оставався там ще навіть тоді, коли останнього українця звідти насильно вивезено й уся ця земля перемінилася в незамешкані пустарі.

Безстрашні командири й бійці УПА виписали на її прапорах ряд бойових чинів, що золотими буквами запишуться в історії української зброї. Караюча рука бійця УПА досягла навіть найчільніших представників окупантів, як от: шефа штабу СА Лютце[46], командуючого "1-им українським фронтом" Ватутіна[47] чи заступника мін[істра] збройних сил Польщі Свєрчевського[48]. Відділи УПА неодноразово здобували ворожі районні центри, вривалися в обласні центри, далекими рейдами мірили свої й чужі землі, засідками та наскоками турбували ворога й не давали йому можливости реалізувати плян винищення українського народу. Імена Різуна-Грегота, Яструба, Ясеня, Сторчана, Прута, Коника, Перемоги, Хріна понесли славу української зброї далеко поза межі України.

Та й у політичному відношенні за УПАрмією великі здобутки. Реалізовуючи клич "Воля народам і людині", вона вже 1943 р. організовує національні відділи азербайджанців, грузинів, казахів та інших поневолених Москвою народів для боротьби за повалення Кремля і створення самостійних держав усіх народів Сходу. За її ініціятивою відбулася в листопаді 1943 р. Перша конференція поневолених народів. За почином УПА об'єдналися всі українські самостійницькі партії і створили Українську Головну Визвольну Раду, що від 1944 р. керує в краю і за кордоном цілістю боротьби за Українську Самостійну Соборну Державу. Рейди УПА в корінну Польщу і Словаччину придбали поневоленим Москвою народам нові лави союзників із числа поляків і словаків.

Своїми здобутими успіхами УПА далеко перейшла всі сподівання, які покладала на неї УГВР та ввесь український народ. А добилася УПА цих успіхів у таких умовинах, яких дотепер не знала історія людства.

Бійці і командири УПА! Ви, що сьогодні у відділах боретеся проти більшовиків, і Ви, що поповнили ряди визвольно-революційного підпілля! Будьте свідомі того, що п'ятирічна героїчна

боротьба УПА і визвольно-революційного підпілля — це найбільш героїчна доба в історії України. Знайте, що такої героїчної доби взагалі не знає історія людства! В тінь пішли прославлені досі герої Термопілів[49]. На героїзмі УПА й визвольно-революційного підпілля будуть виховуватися нові українські покоління. Боєць УПА, український революціонер заступлять місце мужнього спартанця в історії людства. Тож свідомі будьте тієї великої доби, в якій Вам довелося жити, і не посоромте повстанської слави, як не посоромили її ті, що вже від нас відійшли.

В нинішній святковий день УПА гордо погляньте на проминулі п'ять років і з пошаною спом'яніть усіх, що посвятою свого життя викували цю Нову Добу. В нинішній святковий день УПА з гордим чолом дивіться в майбутнє, що завершить нові визвольні змагання — перемогою.

Хай живе Українська Головна Визвольна Рада!
Вічна слава героям, що за Україну віддали своє життя!

Генерал Тарас Чупринка
Головний Командир УПА

Опубл.: Літопис Української Повстанської Армії. Том 9. Українська Головна Визвольна Рада. Документи, офіційні публікації, матеріяли. Книга друга: 1946-1948. – Торонто, 1982. – С. 372-374.

№ 55
НАКАЗ Ч. 3/47 ГОЛОВНОГО КОМАНДИРА УПА ПРО ПІДВИЩЕННЯ У ВІЙСЬКОВИХ СТУПЕНЯХ ТА НАГОРОДЖЕННЯ ВОЯКІВ УПА ТА УЧАСНИКІВ ЗБРОЙНОГО ПІДПІЛЛЯ

5 грудня 1947 р.

ГВШ
IV. орг[анізаційно]-перс[ональний]

М[ісце] п[остою], дня 5 грудня 1947 р.

НАКАЗ Ч. 3/47

I. Признається ступінь:
сотника-лікаря
лік[ареві] Бурунді Г4 з днем 14.10.1947 р.

II. Признається нижчеподані відзначення:
А. Срібний Хрест Заслуги:

1. Дмитрові	СБ Г2
2. Северові	«лісгосп»
3. Жестові	«лісгосп»
4. Анні	УЧХ Г3
5. Циганові	КП Г6

На основі рішення УГВР від дня 22.11.1947 р.

Б. Бронзовий Хрест Заслуги:

1. Степанові	СБ Г2
2. Інгулові	Г2
3. Хортові	КП Г6
4. Бояринові	КП Г6
5. Миколі	«лісгосп»
6. Наумові	«лісгосп»
7. Дмитренко	«лісгосп»

/–/ Ген[ерал]-хор[унжий] Т. Чупринка
Гол[овний] К[оманди]р УПА

Роздільник:

УПА-Захід Замок	– 1 прим[ірник]
УПА-Захід Г2	– 1 -«-
УПА- Захід Г3	– 1 -«-
УПА-Захід Г4	– 1 -«-
ГОСП	– 1 -«-
ГВШ (Арх[ів])	– 2 -«-
Разом	– 7 прим[ірників]

ГДА СБУ, ф. 13, спр. 376, т. 60, арк. 254зв. Копія. Машинопис.

№ 56
НАКАЗ Ч. 1 ГОЛОВНОГО КОМАНДИРА УПА ПРО ПІДВИЩЕННЯ У ВІЙСЬКОВИХ СТУПЕНЯХ ТА НАГОРОДЖЕННЯ ВОЯКІВ ПОВСТАНСЬКОЇ АРМІЇ, ВСТАНОВЛЕННЯ МЕДАЛІ «ЗА БОРОТЬБУ В ОСОБЛИВО ВАЖКИХ УМОВАХ» ДЛЯ УЧАСНИКІВ УКРАЇНСЬКОГО ВИЗВОЛЬНО-РЕВОЛЮЦІЙНОГО РУХУ

12 червня 1948 р.

ГВШ
IV. Орг[анізаційно]-перс[ональний]

М[ісце] п[остою], дня 12 червня 1948 р.

Н А К А З Ч. 1/48

І. Номінування:

А. Признається старшинам і підстаршинам УПА такі старшинські ступені:

а) ступінь полковника:

І. майору Лицареві ГК з датою старшинства 22.1.1948 (на основі постанови УГВР від дня 6.6.1948 р.)

б) ступінь сотника:

1. пор[учнику] Гармашеві з датою старшинства 24.4.1946 (УПА-Півд[ень])
2. пор[учнику] Сірому КВ 21 з датою старшинства 14.10.47 (УПА - Зах[ід])
3. пор[учнику] Чорногорі КВ 21 з датою старшинства 14.10.47 (УПА - Зах[ід])

в) ступінь поручника:

1. хор[унжому] Миронові сот[енному] 24/91 з датою старшинства 14.10.1947 р. (УПА-Захід)
2. хор[унжому] Гукові з датою старшинства 24.4.1945 р. (УПА-Південь)
3. хор[унжому] Гарасимові з датою старшинства 24.4.1946 р. (УПА-Південь)
4. хор[унжому] Крукові з датою старшинства 24.4.1946 р. (УПА-Південь)
5. хор[унжому] Пшеничному з датою старшинства 24.4.1946 р. (УПА-Південь)

6. хор[унжому] Сметані з датою старшинства 24.4.1946 р. (УПА-Південь)

г) ступінь <u>хорунжого</u>:

1. ст[аршому] бул[авному] Буревійові чот[овому] 21 з датою старшинства 14.10.1947 (УПА-Захід)

2. ст[аршому] бул[авному] Буйтурові чот[овому] 21 з датою старшинства 14.10.1947 (УПА-Захід)

3. ст[аршому] бул[авному] Скобові чот[овому] 21 з датою старшинства 14.10.1947 (УПА-Захід)

4. ст[аршому] бул[авному] Шаблі чот[овому] 21 з датою старшинства 14.10.1947 (УПА-Захід)

5. ст[аршому] бул[авному] Бурі чот[овому] 21 з датою старшинства 14.10.1947 (УПА-Захід)

6. ст[аршому] бул[авному] Морозенкові сот[енному] 22/71 з датою старшинства 18.12.1946 (УПА-Захід)

7. ст[аршому] бул[авному] Гордієві (Причепі) сот[енному] 22/72 з датою старшинства 21.1.1947 (УПА-Захід)

8. ст[аршому] бул[авному] Мурові сот[енному] 22/73 з датою старшинства 14.10.1947 (УПА-Захід)

9. ст[аршому] бул[авному] Кирові чот[овому] 22/74 з датою старшинства 14.10.1947 (УПА-Захід)

10. ст[аршому] бул[авному] Крамаренкові сот[енному] 22/75 з датою старшинства 14.10.1947 (УПА-Захід)

11. ст[аршому] бул[авному] Гонті чот[овому] 22/77 з датою старшинства 9.1.1947 (УПА-Захід)

12. ст[аршому] бул[авному] Турові сот[енному] 22/80 з датою старшинства 19.11.1946 (УПА-Захід)

13. ст[аршому] бул[авному] Богданові бун[чужному] 22 з датою старшинства 20.5.1947 (УПА-Захід)

14. ст[аршому] бул[авному] Чорнолісові (Ясеві) чот[овому] 22/70 з датою старшинства 8.5.1947 (УПА-Захід)

15. ст[аршому] бул[авному] Пісні чот[овому] 22/72 з датою старшинства 21.1.1947 (УПА-Захід)

16. ст[аршому] бул[авному] Буковинцеві сот[енному] 22/73 з датою старшинства 14.10.1947 (УПА-Захід)

17. ст[аршому] бул[авному] Вихорові сот[енному] 22/76 з датою старшинства 7.10.1946 (УПА-Захід)

18. ст[аршому] бул[авному] Муликові сот[енному] 22/92 з датою старшинства 14.10.1947 (УПА-Захід)

19. ст[аршому] бул[авному] Високому КВ 23 з датою старшинства 14.10.1947 (УПА-Захід)

20. ст[аршому] бул[авному] Сухому чот[овому] 23/81 з датою старшинства 28.6.1946 (УПА-Захід)

21. ст[аршому] бул[авному] Бродичові чот[овому] 24 з датою старшинства 24.8.1946 (УПА-Захід)

22. ст[аршому] бул[авному] Орленкові сот[енному] 24/9[2] з датою старшинства 14.10.1947 (УПА-Захід)

23. ст[рільцю] Ґрузинові сот[енному] 24/90 з датою старшинства 14.10.1947 (УПА-Захід)

24. ст[рільцю] Колосові з датою старшинства 24.4.1946 (УПА-Південь)

25. ст[рільцю] Калині з датою старшинства 24.4.1946 (УПА-Південь)

26. ст[рільцю] Полинові з датою старшинства 24.4.1946 (УПА-Південь)

27. ст[рільцю] Мітці з датою старшинства 24.4.1946 (УПА-Південь)

28. ст[рільцю] Чорногузові з датою старшинства 24.4.1946 (УПА-Північ)

29. ст[рільцю] Орленкові з датою старшинства 24.4.1946 (УПА-Північ)

д) ступінь хорунжого-виховника:

1. ст[аршому] бул[авному] Гайворонові Політвиховникові Г21 з датою старшинства 14.10.1947 (УПА-Захід)

е) ступінь хорунжого-лікаря:

1. ст[аршому] бул[авному] Остапові фельдшерові 21 з датою старшинства 14.10.1947 (УПА-Захід)

Б. З уваги на те, що в успішній боротьбі з большевицькою аґентурою Служба Безпеки а) здобула значний фаховий досвід, і б) оформилася та діє як окремий, організований апарат, з днем 22.1.1948 р. всім працівникам СБ признається старшинські та підстаршинські ступні Служби Безпеки, аналогічно до відповідних ступнів в УПА.

З конспіративних причин номінацій працівників СБ не публікувати.

(На основі постанови УГВР від 6.6.1948 р.).

Відзначення:

А. Признається нижче поданим воякам УПА і членам визвольно-революційного підпілля слідуючі відзначення:

А) Золотий Хрест Бойової Заслуги ІІ-ї кляси:

1. Кармелюкові	в. 17
2. сот[нику] Гармашеві	(УПА-Південь)

3. пор[учнику] Гукові	(УПА-Південь)
4. пор[учнику] Крукові	(УПА-Південь)

Б) Срібний Хрест Заслуги:

1. Петрові	СБ - 20
2. Оркові	СБ - 22
3. Марті I	УЧХ - 22
4. Марті II	УЧХ - 22
5. Казці	УЧХ в. 17
6. Семенові	(Південь)
7. Бейові	(проп.)
8. Уласові	КГ 3

(Всі подані під «а» і «б» відзначені на основі постанови УГВР від дня 6.6.1948 р.)

В) Срібний Хрест Бойової Заслуги I-ї кляси:

1. Захарові	СБ - Півд[ень]
2. пор[учнику] Гарасимові	УПА- Півд[ень]
3. пор[учнику] Пшеничному	УПА- Півд[ень]
4. хор[унжому] Колосові	УПА- Півд[ень]
5. пор[учнику] Сметані	УПА- Півн[іч]
6. Карпові	в.17
7. пор[учнику] Середньому	сот[енному] 23/81

Г) Срібний Хрест Бойової Заслуги II-ї кляси:

1. Артемові	в. 20
2. Когутові	в. 20
3. хор[унжому] Калині	УПА- Півд[ень]
4. хор[унжому] Полинові	УПА- Півд[ень]
5. хор[унжому] Мітці	УПА- Півд[ень]
6. Гонті	УПА- Півд[ень]
7. Яворові	УПА- Півд[ень]
8. Якорові	УПА- Півд[ень]
9. Чудакові	УПА- Півд[ень]
10. Гордієві	УПА- Півд[ень]
11. Тихому	УПА- Півд[ень]
12. Лисові	УПА- Півн[іч]
13. Яворові	УПА- Півн[іч]
14. Орленкові	УПА- Півн[іч]
15. Олексі	УПА- Півн[іч]
16. Ігорові	УПА- Півд[ень]
17. Карасеві	УПА- Півд[ень]
18. хор[унжому] Кірикові	УПА- Півд[ень]
19. Сірому	УПА- Півд[ень]
20. Циганові	в. 24

21. Коханому	в. 24
22. Куцінові	в. 24
23. Чумакові	в. 24
24. Кармелюкові	в. 24

<u>Д) Бронзовий Хрест Заслуги:</u>

1. Романові	(Південь)
2. Грибкові	(Південь)
3. Юркові (Зенонові)	(Південь)
4. Галі	(Південь)
5. Чавунові (Лемкові)	(Південь)
6. Чубатому (Оксенові)	(Південь)
7. Морохові (Баскові)	(Південь)
8. Гамалії (Миронові)	(Південь)
9. Чадові (Кирилові)	(Південь)
10. Есові	(Південь)
11. Олесеві	(СБ Південь)
12. Артемові	(Південь)
13. Деркачеві	проп[агандист] (Південь)
14. Ріті	(Південь)
15. Люді	(Південь)
16. Чмеликові	(Північ)
17. Чорногузові	(Північ)
18. Мручкові	(Північ)
19. Ат-Уляні	проп[агандист]
20. Карпатцеві (Косареві)	(Південь)
21. Зірці	проп[агандист]
22. Букові	проп[агандист]
23. Орликові	
24. Каратові	в. 17
25. Соколові	в. 17
26. Глинці	в. 17
27. Міськові	ГЗ
28. Модестові	ГЗ
29. Мартинові	в. 20
30. Черемшині	в. 20
31. Невидному	в. 20
32. Іскрі	СБ 22
33. Ґандзі	УЧХ 22
34. Тихому	в. 22
35. Оксані	СБ 22

Б. З уваги на те, що в різних районах України багато учасників українського визвольно-революційного руху веде боротьбу проти

московсько-большевицьких окупантів в незвичайно важких умовах – в умовах, що вимагають від революціонерів і повстанців просто надлюдських фізичних і моральних зусиль, – для відзначення особливої мужности таких революціонерів і повстанців та їхніх особливих заслуг для справи визволення України встановлюється окрема медаль «За боротьбу в особливо важких умовах».

Інструкцію в справі цієї медалі видасть Головне Командування УПА (На основі постанови УГВР від 6.6.1948 р.).

/–/ Ген[ерал]-хор[унжий] Т. Чупринка
Гол[овний] К[оманди]р УПА

Роздільник:	УПА-Північ	– 1 прим[ірник]
	УПА-Південь	– 1 -«-
	УПА- Захід	– 1 -«-
	УПА-Захід Г2	– 1 -«-
	УПА-Захід Г3	– 1 -«-
	УПА-Захід Г4	– 1 -«-
	ГВШ (Арх[ів])	– 2 -«-
	ГОСП	– 1 -«-
	Разом	– 9 прим[ірників]

ГДА СБУ, ф. 13, спр. 376, т. 60, арк. 257-261. Копія. Машинопис.

№ 57
ІНСТРУКЦІЯ ГОЛОВНОЇ КОМАНДИ УПА ПРО УМОВИ НАГОРОДЖЕННЯ МЕДАЛЛЮ «ЗА БОРОТЬБУ В ОСОБЛИВО ВАЖКИХ УМОВАХ» ВОЯКІВ УПА І УЧАСНИКІВ ВИЗВОЛЬНОГО-РЕВОЛЮЦІЙНОГО ПІДПІЛЛЯ

12 червня 1948 р.

ГВШ
IV. Орг[анізаційно]-перс[ональний]

М[ісце] п[остою], 12 червня 1948 р.

ІНСТРУКЦІЯ
У справі медалі «За боротьбу в особливо важких умовах»

1. Медаллю «За боротьбу в особливо важких умовах» отримують всі без винятку учасники визвольно-революційного підпілля, які під час другої большевицької окупації впродовж щонайменше двох років боролися в особливо важких умовах (серед ворожих гарнізонів у всіх населених пунктах, були примушені постійно перебувати в криївках і т. п.).

2. Медаллю признають Командири груп УПА на основі дозволу Головного Командування УПА.

3. Право признавати медаллю надається Командуванню УПА «Північ» та Групі 3 УПА «Захід».

4. Для отримання права признавати медаллю командири всіх інших груп УПА можуть прислати Головному Командуванню УПА обарґументовані внески.

/–/ Ген[ерал]-хор[унжий] Т. Чупринка
Гол[овний] К[оманди]р УПА

Роздільник:	УПА-Північ	– 1 прим[ірник]
	УПА-Південь	– 1 -«-
	УПА- Захід	– 1 -«-
	УПА-Захід Г2	– 1 -«-
	УПА-Захід Г3	– 1 -«-
	УПА-Захід Г4	– 1 -«-
	ГВШ (Арх[ів])	– 2 -«-
	ГОСП	– 1 -«-
	Разом	– 9 прим[ірників]

ГДА СБУ, ф. 13, спр. 376, т. 60, арк. 262. Копія. Машинопис.

№ 58
ЛИСТ ЕМІСАРА ЗЧ ОУН В.ДИШКАНТА[50] Р.ШУХЕВИЧУ, В.СИДОРУ ТА П.МИГАЛЮ З ХАРАКТЕРИСТИКОЮ СТАНУ УКРАЇНСЬКОЇ ЕМІҐРАЦІЇ, МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН ТА ЗАВДАНЬ ВИЗВОЛЬНО-РЕВОЛЮЦІЙНОГО РУХУ

Червень 1948 р.

Перевод с украинского

ДЛЯ ДРУЗЕЙ ТУРА, ШЕЛЕСТА ИЛИ ПАВУРА[51]

Друзья!

Закордон – наша политическая жизнь

1946-1947 гг. принесли с собой следующую расстановку сил: после нескольких конференций политических партий создан был Координационный Украинский Комитет (КУК) – гетманцы, УНР, мельниковцы, Украинская демократическая революционная партия[52], УНДО[53], эсеры, эндеки, радикалы, с одной стороны, и ОУН, с другой стороны. ОУН не пошла на эту концепцию, ибо там были выставлены такие требования, чтобы борьбу в Крае подчинить закордону, с чем ОУН не могла согласиться. Они также не хотели консолидации на платформе УГВР. УГВР, как таковая, участия в конференциях не принимала. После создания КУК внутри его происходит все время брожение, ибо каждый стремится руководить. Перед ведут мельниковцы, УНР также является довольно активной.

Для нас наиболее опасной является УРДП, в состав которой входят: Багряный[54], Паладийчук[55], Левицкий Борис[56], Турчманович[57]. Это левая партия, украинский неокоммунизм. Там есть много украинцев из восточных земель. Взаимную борьбу усиливают красные, а в этой последней они имеют большое влияние. Левое крыло этой партии связано с т. н. оппозицией в ОУН (об этом будет указано позже). Партии имеют свою печатную прессу. Мельниковцы не имеют, а пользуются социалистическими изданиями: “Наше життя”, “На чужині”, “Неділя” Которовича. УРДП имеет “Українські вісті”, ОУН – “Час” и “Українська трибуна”, последние две газеты имеют самый большой тираж. “Неділя” является якобы независимой, а в действительности является мельниковской. Кроме этого, все имеют еще издания периоди-

ческие (свои партийные издания), которые потом отдают в печать. Ни одна из партий не признана, но и не преследуется и благодаря англосаксам пользуется свободой и ведет работу. Общественную жизнь возглавляет центральное руководство украинской эмиграции (ЦПУЭ). Председателем является Мудрый. В 1947 г. были выборы, которые вскрыли силы партии. КУК выступил сообща. ОУН получила до 80%. Состав центра в другом проценте в связи с компромиссом, на который пошла ОУН. В общем, везде впереди люди ОУН. Большим недостатком является отсутствие подготовленных людей. Низы крепкие, но верхов не хватает.

ОУН и УГВР

Вся Европа нами организационно охвачена, особенно сильно – Германия, Австрия, Бельгия, Англия и Франция. Англия и Бельгия потому, что туда выехало много людей на работу и потому, что дивизию из Италии перевели в Англию. В Англии издается наша печатная газета (сотрудничает Донцов[58]). С целью обучения Организации издается "Визвольна політика", "На сторожі" и другие периодические издания. Наше издание между другими народами распространяет, а также издает и свои АБН[59]: "Україна незалежна", "Набат", статьи на разных языках из жизни порабощенных народов.

До половины 1947 г. ОУН в украинской политической жизни, как бы сказать, являлась обособленной и не старалась идти на компромисс. Во второй половине 1947 г. [ОУН] начала стремиться к сотрудничеству с другими партиями, главным образом, с мельниковцами, частично с УРДП и УНР, ввиду политической обстановки на международной арене, хотя бы через создание представительного центра с сохранением политической партийной независимости. Препятствием являлась УГВР с ее Закордонным представительством, она стояла на почве объединения на платформе УГВР. Поэтому ОУН на международных конференциях также стояла на этой позиции.

За кордоном дело нужно поставить немного иначе и признать партии (принимая во внимание демократические свободы) и консолидацию или какое-либо соглашение до некоторой степени на партийной основе. УГВР в общем отнеслась к этому отрицательно и, может быть, потому, что там были некоторые члены т. н. оппозиции. Из-за этого между ОУН и представительством появились некоторые преграды. Лишь тогда, как ОУН сказала, что поскольку УГВР не хочет вести переговоры с другими, ОУН будет делать это сама и вместе с

другими создаст какой-то центр. Лишь после этого УГВР начала переговоры с УНР и УРДП. Переговоры состоялись, но результат неизвестен. Бандера должен был говорить с Мельником[60]. Мельник шел на уступки, но Бандера, однако, ощетинился (напоминаю, что был мельниковский конгресс и там принимали присягу на верность вождю, Гайвас[61] присяги не принял). В последнее время появилась тенденция в отношении договоренности, главным образом, со стороны Бандеры.

Вопрос оппозиции

Конец 1946 г. принес с собой определенные недоразумения. Но в чем суть – трудно сказать. Мне кажется, что, как всегда, причина здесь – двойственность натуры и характера. Одним нужно доказывать правоту, а другие хотят и верят, но, возможно, здесь еще и личная амбиция, а также игра большевиков (в последнем случае жена Омельяна[62] – Катря[63]). Ребеты[64], Чужий[65], Мек, Гуцул[66], Омельян[67], частично Доктор и Владимир[68] обвинили, что Бандера и Карбович[69] бросили линию Края (постановление краевого конгресса), слишком придерживаются принципов вождизма и не идут навстречу духу демократии и прочие упреки личного характера. На конференции в сентябре 1947 г. это дело возбудили. Участники этот вопрос не разрешили, так как непосредственно в суде дело решили в пользу "Провода". В результате Ребеты и Чужий ушли с конференции, заявив, что они не будут больше членами. Доктор и Владимир остались. Мека, Гуцула и Омельяна не было.

Я лично не вижу, чтобы "Провод" изменил линию, страдал вождизмом и не был демократичным. Оппозиция сильно защищает левое течение[70] нашей программы, хотя, может быть, такого сильного левого направления в краевой действительности не видно было, но, если бы и было, то оно должно было пройти практическую жизнь. Этим оппозиция сблизилась с УРДП и с неокоммунизмом за кордоном, вернее, оказала моральную поддержку. Некоторые, как Стыранка, пишут даже в "Українських вістях" – орган УРДП – страшные вещи, от которых открещиваются оппозиционеры. Власти вождей я не видел, а слишком большая демократия внесла в ряды ОУН вред. Интересно, что как Бандера стремится к межпартийному согласию (демократия), так некоторые (Чужий, Доктор, Омельян) не хотели разговаривать с другими партиями, возможен лишь принцип персонального отбора. Это был спорный вопрос. Обвиняли в том, чего сами не придерживались. Считаю, что личные амбиции также играли здесь роль, а, кроме того, и чужие

влияния. Это умело используют большевики и стараются усилить раздор.

Как видно из показаний Мороза[71], Демида[72], они должны были спровоцировать взаимную стрельбу и т. п. Вопрос оппозиции пока притих и успокоился. Какое решение суда – неизвестно. Вопрос оппозиции и представительства УГВР тесно связан с людьми и посему между ними натянутые отношения. Конференция в 1947 г.[73] не утвердила никакой программы, а определила лишь линию, приняла к сведению выборы бюро "Провода" с тем, чтобы вторым руководителем являлся Тур.

За границей есть отдельные территориальные "Провода", а также есть Провод Закордонных частей ОУН. Комиссии выработали резолюции и члены приняли это за основу к дальнейшей программе. Основные идеи: ориентировки на Край, элемент борьбы, консолидация на этой платформе, возможно создание какого-либо центра для "внешнего рынка".

АБН

В последнее время на первый план выдвинулась эта организация. Вначале англосаксы думали, что это большевистская провокация, лишь позже убедились, что нет. В АБН входит 13 наций (может быть, сейчас больше). Руководителем Комитета был Карбович, а сейчас помесячно будет председательствовать представитель от той или другой национальности. АБН издает сейчас на разных языках "Набат" и по случаю разных событий организует общие выступления, издает брошюры и воззвания. На международные конференции высылает меморандумы, а также [направляет их] отдельным государственным деятелям (Маршалл[74], Бевин[75] и др.). Канцелярии Маршалла, Ванденберга[76] подтверждали получение и благодарили (есть копии). Очень сильной делегацией АБН является делегация в Париже (Штикало, Витошинский, Палайчук). Мельниковцы имеют также аналогичные (Интернационал свободы), а УНР – "Прометей". Между ОУН и Мельником ведутся по этому вопросу переговоры и Интернационал свободы должен объединиться с АБН. Закордонное представительство УГВР, а также его бывший Секретарь также посылает ноты. В последнее время [УГВР] вместе с УНР послали ноту с представителем УНР в Париже Шульгиным[77]. За это УНР устранила Шульгина с его поста. С комитетом АБН в последнее время часто совещаются американцы. Поляки к АБН не принадлежат, а принадлежат к "Интермариуму". Цель АБН – борьба с большевиками, а "Интермариум" занимается сбором сил для прекращения работы.

УПА

Дело УПА в 1947 г. сильно прошумело в мире[78]. Одни под влиянием большевистских представителей рассматривали это дело, как бандитское, другие перекручивали все, мало было таких, которые правильно представляли это. Все наши из КУК сначала не признавали никакой борьбы в Крае, думали, что там ничего нет, что это выдумка Бандеры, что он таким образом стремится создать себе популярность, но когда иностранные газеты начали об УПА писать, то тогда наши братья заговорили, что это, дескать, собственность всего народа, а не бандеровцев (хотя последнего никто не говорил). Когда же пришли в американскую зону уповцы, то они заткнули всем рты. Уповцы проходили через Чехословакию в американскую зону с сентября до ноября 1947 г. Первой пришла группа Громенко[79] – 37 человек. Вся европейская пресса писала о боях в Чехословакии, а американцы не знали, чему верить. Они думали, что это большевистская провокация. Из Вашингтона пришел приказ – усилить границу, никого не пропускать и в случае необходимости стрелять. По этому вопросу американцы совещались с АБН. Окончательно решили, что если уповцы будут сдаваться, то они будут интернированы. Первая группа была окружена танками. Хлопцы не хотели сдаваться, но под честное слово американского офицера, что они не будут выданы большевикам, сложили оружие. Их поместили в казармы, а потом присоединили к ним тех, которые приходили позже. Всего набралось свыше 200 человек. К ним приезжали разные люди из разведок и агентств и они давали интервью, затем все это публиковалось в прессе. Опровержения, которые мы давали в противовес разным фальшивым понятиям, некоторые напечатали, а некоторые нет (чужая печать). Хлопцы держались хорошо (дисциплина), так что все были довольны. Американцы говорили, что "Ваша печатная пропаганда того бы не сделала, что сделали эти ребята". Американцам трудно было понять, каким образом можно так воевать в таких лишениях. Хлопцы, видя у американцев отсутствие дисциплины и ковбойское поведение, рассматривали их свысока. К ним также приезжали наши "мудрецы" и узнавали, кто есть в Крае, есть ли мельниковцы, КУК и т. д., а, узнав правду, даже не объявили об этом. Американцы спрашивали, почему Бульба[80] "не приезжает к ним (он ведь везде говорит, что он есть УПА), он боялся компрометации. Мельниковцы обратились к хлопцам с запросом: кто их руководитель, кого они должны слушать и дали заполнить разведывательные анкеты (они

работают на американцев). Хлопцы написали им ответ, нечто вроде письма к султану. В ноябре 1947 г. хлопцев выпустили. Они разъехались по лагерям. Все время о них заботилась наша общественность, ибо американцы не очень о них заботились, а среди них было много больных. Среди них есть Байда в звании майора, двоих приняли в "Провод".

Организован партизанский или, вернее, повстанческий штаб на случай войны, также на случай войны проводится обучение, как охранять лагеря и пробиваться на восток. Некоторые уезжают в Канаду и Северную Америку для пропаганды. В Европе уже работают. Во время похода на запад понесли очень большие потере. В тюрьмах Чехословакии многие сидят. Скоро в Кошице будет процесс Бурлаки[81].

Литературы об УПА очень много. В последнее время вышла книга об УПА Лебедя. Часть I, немецкий период, с иллюстрациями. Пропаганда между иностранцами слишком слабая и мало есть изданий на иностранных языках.

Как выглядит наш вопрос на международной арене? Не очень ясно. Это может иллюстрировать конференция Закордонного представительства УГВР с представителями американской печати. Там было также два уповца. Там им вручили много литературы, вкладывали им в сознание, что только могло войти. Те в ответ сказали: "Вы должны это делать в Вашингтоне". Говорили, что там наш вопрос стоит, как пристройка к Киев – Москва или Киев – Варшава, самостоятельно Киев не фигурирует. Нет ничего удивительного в этом, ибо в госдепартаменте сидит Керенский[82] и заправляет делами. Даже русские создали свое правительство на Кубе.

На освободительное движение порабощенных народов в Америке рассчитывают, как на что-то постоянное, которое не уйдет. К восточному вопросу подходят в общем. Они хотят иметь там кого-либо одного, с кем бы можно было хорошо торговать. Одно у них хорошо для нас, что им тяжело изменять то, что они застанут. Если они застанут нас организованными, то согласятся с этим, а если увидят, что никого нет, то отдадут нас кому-нибудь. Пока с ними никто из представителей ОУН серьёзно не говорил, ибо они хотели бы иметь агента, а наши рассматривают вопрос с политической точки зрения, а американцы пока этого не хотят или боятся большевистских замечаний.

Англичане поступают аналогично, но более скрытны. Как одни, так и другие недолюбливают поляков. В Америке наши украинцы по-разному рассматривают наш вопрос, а главным

образом эти из Конгрессового Комитета[83]. Лишь один Ляхович[84] с организацией "Четырех свобод Украины" ставит вопросы в нашем духе.

Чубатый в "Свободе"[85] тоже выступает хорошо. В общем, все против коммунистов (кроме коммунистических "Щоденних вістей"). Канада имеет больше коммунизованного нашего элемента. С Ванденбергом ведет широкую переписку Билоус с Завишни (он уже давно в Америке) и информирует его обо всем. Может быть, там немного что-либо изменится, когда придут новые силы, хотя им мешают старые эмигранты, которые к новым относятся очень плохо (боясь за теплые места), и не поднимают украинского вопроса в нашем духе. Французы относятся к нам положительно. Хорошо выглядело интервью Лебедя в деголлевском ежедневнике. Работа Лебедя в Париже дает большие успехи. В Голландии украинский вопрос очень хорошо известен благодаря католической печати. В Бельгии массовый спрос на рабочих. Наш вопрос там все более и более проясняется. Аналогичное положение и в Англии. Там есть т. н. Центральное украинское допомоговое бюро. Вначале там работали наши, а потом опекун этого бюро – сотник Панчук из канадской армии – выступил против нас (он работает в "Интеллидженс Сервис")[86] и отошел к мельниковцам. Там есть их газета "Українська думка".

В Италии есть генеральный секретарь УГВР и довольно хорошо организована наша колония и сеть. Украинскому вопросу и нам сильно помогает Бучко[87]. В Швеции также есть наши люди. Южная Америка, главным образом Аргентина, делает (хотя по-американски) кое-что по украинскому вопросу. Есть Онацкий[88], он было отошел от Мельника, а сейчас снова стремится к ним. Я забыл об Испании. Там в Мадриде есть наши люди – студенты, преград в политической работе на имеют.

Вопрос украинского войска пока не актуальный, американцы имеют несколько охранных рот. Через поляков, пытавшихся захватить руководство в ротах, ничего не вышло. У Андерса[89] есть от пяти до шести тысяч украинцев, они имеют свою украинскую военную организацию. Сейчас американский сенат утвердил набор 25 тысяч иностранцев в армию из порабощенных народов. Может быть, пойдут и наши. Как я вспомнил, из наших сотрудничают с американцами в качестве агентов лишь мельниковцы. Они посылают курьеров в Край, которые через две недели возвращаются энкаведистской дорогой и приносят выгодное для большевиков. Кроме того, есть индивидуальные "занятия" у

американцев или англичан. Французы тоже что-то делают, но с этим никто серьёзно не считается.

Церковь

Церковная жизнь, а главным образом православная, разбита. Большевики не смогли разбить украинцев восточников и западников в политическом отношении (попытка в УРДП не очень им удалась), но они сделали это в церкви. Туда послали много агентов, даже епископа, раскололи православную церковь и оттуда (уже быстро) начали клеветать на западников, говоря, что эти господа ничего не делают, рассматривают вас свысока и что так было бы в украинском государстве и т. д. Это дало свои результаты и в некоторых лагерях были серьёзные недоразумения и изоляция одних от других. Англичане хотели даже создать отдельные лагеря для православных и греко-католических украинцев. Массовой работы среди своих и чужих никто, кроме ОУН, не проводит. Под этим я понимаю всякие явные выступления (протесты, демонстрации, сбор подписей для меморандумов и т. д.). Такие выступления проходят в лагерях, городах, где только были наши. Другие как-то не имеют смелости ввиду того, что не хватает сил. Даже другие народы делают это слабо. Прибалтийские народы, например, лишь один раз объявили голодовку. Часто солидаризуются одни с другими. Внешние выступления (демонстрации, мемориалы) совершают лишь наши. Один раз КУК составил меморандум.

Вопрос Демида[90]

Он в прошлом году появился снова. Там его прижали и он во всем сознался. Все, что произошло серьёзное в Крае, он в этом был виновен. Все, что он только знал, он выдал большевикам. Разработал план, как ликвидировать подполье в Крае и движение за кордоном. Он должен был организовать уничтожение Бандеры и т. д. Вопрос Думы[91], Грицая – это его оранжировка. Все его показания сходятся с показаниями Мороза и поменьше ему подобных. Сказал, что место укрытия Гасына знают красные, но держат его, ибо он имеет какие-то недоразумения с Туром и хотят его использовать.

Пожелания для Края

Выдержать и еще раз выдержать. Если понадобится, то время от времени дайте знать большевикам, что вы еще существуете. Вопрос войны. Как вы сами знаете, она будет. Американцы хотят иметь соотношение [сил] 5:1, а не наоборот. При их малой политической подготовке к борьбе в большом масштабе, при смешании всех понятий, обострении внутренних

вопросов с внешними (выборы президента, конгресс), трудно что-либо конкретное сказать. Они в техническом отношении также почти готовы, в психическом отношении также почти готовы. Одно известно – это курс на войну и с него они не сойдут. Это только вопрос времени. Англия отодвигается назад и сознательно выдвигает Америку. Пророчить здесь нельзя – это может случиться очень быстро и очень поздно.

В соответствии с этим нужно развернуть работу. И, наконец, вы сами знаете, как поставить работу, чтобы был максимум пользы. Как выглядит наша ликвидация в Польше после выселения на запад? Хлопцы очутились в критическом положении. Как Вам известно, часть пошла на восток, часть пробралась в американскую зону, а остальные разошлись кто куда. Холмщина и Любачев поздно узнали, что им делать (к мертвому пункту невозможно было пробраться). Некоторые группы пробиваются еще на запад. Много убитых и пленных. В мае состоялся процесс по делу Сверчевского[92] (22 человека, 9 смертных приговоров). Многие еще находятся в концлагерях Явожне, Варшаве, Люблине и Замостье. Стяга[93] якобы нет в живых. Что с Орестом[94], не знаю.

О жизни в Германии не пишу, так как вы, наверное, знаете об этом. Разве что вкратце. Все живут в лагерях и немногие частным образом. Тех, кто в лагерях, содержат американцы, а частным образом – живут по немецким карточкам. Многие уже выехали и хорошо там себя чувствуют. Нужно признать, что эмиграция много сделала. Например, американцы и англичане ставят нас сразу за прибалтийскими народами. Обучение лучше всех стоит у нас. Например, из эмигрантов никто не имеет университета, лишь имеют наши, и лишь мы имеем оперу. Наши постановки всегда являются самыми красивыми. В последнее время шли постановки эмигрантов – “Дорибек”. В других странах (Англия, Франция, Бельгия) наши также развивают широкую деятельность, устраивают всевозможные спектакли для иностранцев. Конечно, наши члены являются двигателями, хотя имеют мало знаний, однако своей энергией вовлекают других в работу. Я не перечислял всех выступлений на международной арене, лишь хочу указать, что при каждом удобном случае (конференции) или на каждое происшествие в стране (греко-католическая церковь и принудительное православное исповедование, выборы) реагировала лишь ОУН, как среди своих, так и между чужими.

Можно было сделать больше. Много времени и сил забрала внутренняя грызня, возникшая между партиями, а также внутри

ОУН. Кто в этом виноват – не знаю. История рассудит сама. Дело оппозиции внесло в ряды ОУН некоторое колебание, деморализацию и сомнение. Это дело не было таким громким и разве сейчас что-либо случилось. Финансовое положение ОУН очень плохое. Наши братья в Америке фактически никому не помогают. Производят какие-то сборы, но никто из этого ничего не видит. В Красный Крест в Женеву какие-то старые тряпки должны были прибыть. Сборы среди украинской эмиграции [идут] все хуже и хуже. Трудно приходится содержать людей в других странах, главным образом, в Париже.

Забыл написать, что в Женеве есть доктор Врец[ьо]на[95]. Пока все. Если будут свежие новости, то сообщу. Некоторые передаю устно. Прошу на устные ответить также устно. От друзей Бабы[96], Карбовича[97] передаю приветы с горячей благодарностью за старания, пожелания дальнейших успехов и выдержки до подходящего момента.

Деркач[98]

Слава Украине!

Для друзей Тура, Шелеста или Павура

Место пребывания, июнь 1948 г.

П. С. За хаотическое писание прошу извинить, ибо не имею, где писать, а также нет чем.

ЦДАГО України, ф. 263, спр. 69258, т. 4, арк. 356-364. Засвідчена копія. Опубл.: Архіви України. Ч.5-6, 2005. – С. 98-104.

№ 59
ІНТЕРВ'Ю ПРЕДСТАВНИКА БЮРО ІНФОРМАЦІЇ УГВР З ГОЛОВОЮ ГЕНЕРАЛЬНОГО СЕКРЕТАРІАТУ УГВР Р. ШУХЕВИЧЕМ ПРО АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНОЇ БОРОТЬБИ

Не раніше липня 1948 р.

У ГОЛОВИ ГЕНЕРАЛЬНОГО СЕКРЕТАРІЯТУ УГВР Р. ЛОЗОВСЬКОГО

Будучи в липні 1948 р. у Голови Генерального Секретаріяту УГВР Р. Лозовського на його партизанській квартирі, представник Бюра Інформації УГВР звернувся до нього з проханням дати вияснення деяких актуальних питань, що сьогодні особливо цікавлять легальну українську громадськість, з метою опублікувати потім ці вияснення в українській підпільній пресі. Голова Генерального Секретаріяту радо на це згодився і дав вичерпні відповіді на багато актуальних питань. Нижче ми коротко публікуємо ці відповіді.

1. На зауваження представника Бюра Інформації про те, що деяка частина легального українського громадянства неправильно пояснює собі факт переходу кількох відділів УПА і груп революціонерів із західних окраїн українських земель (із-за т. зв. лінії Керзона)[99] в західньо-німецькі окупаційні зони, що стався літом-осінню 1947 р., — Голова Генерального Секретаріяту заявив:

Перехід деяких відділів УПА і груп революціонерів із західних окраїн українських земель у західньо-німецькі окупаційні зони відбувся згідно з директивою УГВР у цій справі та наказом Головного Командування УПА. Як більшості українського громадянства відомо, ранньою весною 1947 р. польсько-більшовицькі окупанти насильно викинули із західньо-українських окраїн рештки українського населення, яке ще там залишилося після виселенчої акції 1946 р. Цим разом українське населення цих теренів виселювано вже не до УРСР, як це було раніше, але на Захід, головним чином в Ольштинське воєвідство. Із значної частини сіл польсько-більшовицькі вороги народу виселили також польське населення, яке допомагало УПА і українському визвольно-революційному підпіллю. Після цього на цю цілком невеличку, перемінену в пустиню, територію польсько-більшовицькі злочинці кинули проти УПА й українського революційного під-

пілля кілька вибраних дивізій військ усіх родів зброї. Далі вести революційну боротьбу в таких умовинах було для УПА й революційного підпілля фізично неможливо. В цій ситуації деякі відділи УПА та групи революціонерів дістали завдання пройти бойовими рейдами через Чехословаччину в західньо-німецькі окупаційні зони з метою зв'язатися там з Закордонним Представництвом УГВР і через нього — а) скласти перед народами світу протест проти більшовицьких та польських злочинств над українським народом та б) передати за кордон інформацію про визвольно-революційну боротьбу українського народу проти московсько-більшовицьких і польсько-більшовицьких окупантів та про їх гнобительську політику на українських землях. Це, в підбільшовицьких умовинах є, чи не єдиний, надійний спосіб поінформувати світ про те, що в останні роки діється в Україні.

Проходячи рейдом через Чехословаччину, часто серед густих і завзятих сутичок із чехословацькою армією та поліційними загонами, контрольованими більшовиками, відділи УПА провели серед чеського і словацького народів значну політично-пропагандивну роботу. Населення Чехословаччини зустрічало наші відділи скрізь дуже радо. Про цей рейд подавали відомості численні радіовисильні світу.

Треба підкреслити, що основна частина відділів УПА та революційних кадрів із-за т. зв. лінії Керзона літом 1947 р. перейшла до т. зв. Української РСР, щоб тут продовжувати свою визвольно-революційну боротьбу за визволення України з-під панування окупантів.

У зв'язку з усім сказаним вище, перехід деяких відділів УПА та груп революціонерів у західньо-німецькі окупаційні зони треба розглядати тільки як чергове бойово-політичне завдання цих відділів і груп, а ні в якому разі як їх "капітуляцію" перед ворогом, чи "втечу" на еміґрацію, як це собі пояснює деяка непоінформована частина легального українського громадянства.

2. У зв'язку з тим, що частина східньо-українського (і взагалі підсовєтського) громадянства приписує деякі революційні акції на українських землях "власівцям", — голова Генерального Секретаріяту сказав:

Всі вістки про дії "власівців" на українських землях є інспіровані МВД і МГБ. Більшовицькій охранці йдеться про те, щоб, з одного боку, ставлячи поруч українського визвольно-революційного руку таких відомих російських агентів Гітлера, як "власівці", дезорієнтувати підсовєтські народні маси щодо самостійного національно- і соціяльно-визвольного характеру

українського революційного руху, та, з другого боку, приписуючи деяку частину революційних акцій українського підпілля та УПА на рахунок "власівців", применшувати тим самим силу й розміри української визвольно-революційної боротьби. На українських землях підпільно діє тільки український визвольно-революційний рух. Організованої підпільної боротьби "власівці" на українських землях ніколи не вели, і не ведуть. "Власівцям" — російській агентурі Гітлера на українських землях місця немає. Всі чутки про протибільшовицьку боротьбу "власівців" в Україні, як також, правдоподібно, і в усьому Радянському Союзі, треба вважати за свідому, підступну емведівську видумку.

3. На запитання представника Бюра Інформації про те, чи вже підраховано, скільки українців із Західньої України вивезено в Сибір під час останнього масового вивозу звідси, тобто в днях 19-21 жовтня 1947 р., та чи народи світу знають про цей факт, — Голова Генерального Секретаріяту сказав:

За неповними підрахунками із Західньої України, тобто з Львівської, Станиславівської, Тернопільської, Дрогобицької, Чернівецької, Рівенської й Волинської областей, під час останнього вивозу, вивезено коло 150 тисяч українців, в тому числі найбільше жінок, дітей і стариків. Над вивожуваними емведисти по-нелюдськи знущалися. На багатьох ешельонах більшовицькі злочинці уміщували цинічні написи: "Евакуйовані з-під бандерівського терору". Вивожуване населення трималося по-геройськи. З ешельонів неслися оклики: "Ми ще вернемося на рідні землі! Нас відомстять повстанці! Будемо будувати Україну на Сибірі! Хай живе Самостійна Україна!" Багато вивожуваних, особливо малих дітей та стариків, померло відразу вже під час дороги — померло з голоду, з тісноти в задротованих вагонах, з холоду, з побоїв. Багато з вивезених померло зараз же в перші місяці на каторжних роботах. Умовини життя і праці вивезених українських чоловіків і жінок — страхітливі. Ні в кого не може бути найменшого сумніву щодо того, що більшовицькі злочинці застосовують вивіз українського населення у "віддалені області Радянського Союзу" як засіб масового фізичного винищування українського народу. Цей засіб вони широко застосовують уже впродовж 30 років! Історія людства не знає подібних прикладів фізичного винищування поневолених народів навіть з боку найжорстокіших поневолювачів. Московсько-більшовицькі вороги народу перевищують усе, що найганебніше було дотепер в історії.

За кордонами СРСР знають у загальному про цей факт. Ми віримо, говорив Голова Генерального Секретаріяту, що кожна

чесна й поінформована людина за кордоном протестує проти такої злочинної політики більшовицьких гнобителів в Україні, осуджує її. Та разом з цим, говорив далі Голова Генерального Секретаріяту, український народ не може не обурюватися, коли бачить, що з боку офіційних політичних кіл з приводу цього чергового масового злочину над українським народом, як і з приводу незчисленної кількости інших злочинів, що мають місце на українських землях під московсько-більшовицькою окупацією, не піднісся майже ні один голос протесту у відповідних міжнародних інституціях, коли бачить, що всі високі принципи, що їх декляровано в цілому ряді міжнародних документів і покладено в основу цілого ряду міжнародних інституцій, не мають ніякої дійової сили на території більшовицького СРСР щодо народів Радянського Союзу. Український народ з найбільшим обуренням сприйняв той факт, що представників Радянського Союзу — представників найбільш гнобительської, найзлочиннішої державної системи, системи, що в ній не тільки не існують ніякі людські ні громадські права, але й що в ній знищуються цілі народи, — що представників цієї держави допускається до таких міжнародних установ, як Організація Об'єднаних Націй, до таких органів цієї Організації, як, напр., Комісія у питаннях про права людини, де вони з безприкладним цинізмом, будучи цілі, від стіп до голови, сплямовані кров'ю мільйонів невинно замучених жертв, виголошують довжезні мови про... права людини, де вони, маючи на своєму сумлінні сотні тисяч знищених українських патріотів, мільйони замученого і в сибірських тайгах, і в середньоазійських степах, і в самій Україні українського населення, знищення всього народу кримських татар, інгушів, — виступають як нібито найпослідовніші, найрішучіші противники... ґеноциду (знищування національних та расових груп)...

Все це, одначе, кінчив Голова Генерального Секретаріяту, не послабить сили спротиву українського народу московсько-більшовицьким окупантам, не захитає нашої віри в перемогу нашої визвольно-революційної боротьби. Український народ знає, що його визволення у його власних руках. Вже недовго більшовицьким злочинцям катувати підсовєтські народи й обманювати світ. Справедливого суду народів, і, в першу чергу, народу українського, їм не минути...

4. На зауваження про те, що багато дехто з українських громадян, головно зі східніх областей, цілком схвалюючи ідеї українського визвольно-революційного руху, трохи скептично, водночас, ставиться до пропагованих цим рухом демократичних

принципів, — Голова Генерального Секретаріяту сказав: Гарантією справжньої демократичности майбутнього ладу в українській державі є, в першу чергу, широко народний характер українського визвольно-революційного руху, його безприкладна ідейність. Український визвольно-революційний рух з надр українського народу зродився, в ім'я інтересів українського народу діє, воля і щастя українського народу — його найвища мета. Українські революціонери — сини українського народу, вихідці з найширших українських народних мас, які сьогодні масово гинуть за волю й щастя українського народу, — проти інтересів українського народу, проти інтересів українських народних мас ніколи не підуть. Влада українського народу на українській землі — ось мета змагань українського визвольно-революційного руху. Українські революціонери й повстанці піднялися на таку важку боротьбу з окупантами, керуючись найчистішими ідейними мотивами — найчистішим патріотизмом, найщирішою любов'ю до українського народу, найщирішим прагненням зробити кінець усьому тому гнобленню й експлуатації, що їх терпів віками і терпить сьогодні український народ. Ці високоблагородні мотиви дають силу учасникам нашої визвольно-революційної боротьби переносити всі найважчі труднощі, що з ними зв'язана довга революційна боротьба в умовинах більшовицького режиму. Безприкладна, в найвищій мірі благородна, ідейність українських революціонерів і повстанців наказує їм радше самим кінчити з собою, ніж здаватися у руки ворога. До таких людей, як українські революціонери й повстанці, треба мати довір'я. Українські революційні організації завжди підкреслюють, що вони борються не за Україну для себе, але за Україну для українського народу. Те, що так воно є фактично, якнайпереконливіше підтверджується тим, як українські революціонери та повстанці борються та як вони вмирають.

Далі, реальною гарантією демократичност[і] майбутніх форм правління в Україні є саме існування УГВР. УГВР побудована на чисто демократичних принципах та заступає демократичні погляди. В її склад увійшли представники різних українських самостійницьких партій та середовищ. Її визнає й цілковито підтримує найсильніша сьогодні політична організація на українських землях — Організація Українських Націоналістів під керівництвом Степана Бандери. ОУН, керована Степаном Бандерою, стоїть також на демократичних позиціях. УГВРаді підпорядковується Українська Повстанча Армія. Одне з найваж-

ливіших завдань УГВР це забезпечити проведення вільних і демократичних виборів до перших Українських Установчих Зборів у вільній українській державі. Доки існуватиме УГВР, доки український народ всеціло підтримуватиме УГВР, доти вільна Україна правитиметься демократичним способом. У скликаних УГВРадою перших Установчих Зборах український народ буде мати змогу вільно визначити дальші форми свого внутрішньо-державного устрою.

Для мене особисто, сказав далі Голова Генерального Секретаріяту, цілком зрозуміле, чому деякі українці зі східніх областей трохи скептично ставляться до нашої декляраціі демократичних принципів. Глибоко антидемократична практика більшовиків, які формально стоять нібито за якнайширшу демократію, не могла не наставити підрадянських людей скептично до всяких деклярацій. Я сподіваюся, що УГВР своєю практикою зуміє переконати навіть найбільших скептиків у тому, що український визвольно-революційний рух є фактично за демократію, що він за фактичні широкі демократичні права народних мас.

5. У зв'язку з посиленням більшовицької колективізаційної акції на західньо-українських землях та у зв'язку з прийняттям більшовицькою владою цілого ряду протинародних постанов у напрямі "зміцнення" колгоспної системи в усьому Радянському Союзі, представник Бюра Інформації попросив Голову Генерального Секретаріяту висловитися про ставлення УГВР в справі колгоспів. Голова Генерального Секретаріяту сказав:

УГВР є за повне знищення більшовицької колгоспної системи в Україні, за повне визволення українського селянства з колгоспного ярма. У Плятформі УГВР, прийнятій 1-им Великим Збором УГВР, говориться, що УГВР є "за забезпечення вільної форми трудового землекористування з визначенням мінімальних і максимальних розмірів для індивідуального землекористування" (пункт 4, буква 3). Таку настанову УГВР має і сьогодні. УГВР закликає українське селянство до боротьби з колгоспами як у вже давно сколективізованих східньо-українських областях, так і в ще не цілком сколективізованих західніх областях.

Український визвольно-революційний рух бореться проти більшовицької колгоспної системи, по-перше тому, що вона є знаряддям варварської економічної й фізичної експлуатації українського селянства з боку більшовицьких гнобителів,

знаряддям їх жахливого соціяльного гноблення, і, по-друге, тому, що ця система є також засобом політичного підкорення українських селянських мас більшовицькій імперіялістичній кліці.

Ідучи за закликами революційного підпілля, добре розуміючи всю протинародну, експлуататорську і протинаціональну суть більшовицьких колгоспів, українське селянство Західньої України, як відомо, ставить більшовицькій колективізаційній акції рішучий спротив. Усі підлі, часто, просто бандитські методи, що їх стосують більшовики, щоб примусити селян підписати заяву вступу до колгоспів, дають їм дуже малі результати.

УПА і революційне підпілля широко підтримують західньоукраїнське селянство в його боротьбі проти більшовицької колективізаційної акції. Саме завдяки цій підтримці західньоукраїнське селянство досьогодні ще не сколективізоване. Свою боротьбу проти колгоспної системи в Україні український визвольно-революційний рух веде під гаслом: “Геть колгоспи! Земля селянам!”.

6. Зупиняючись над питанням про перспективи визвольно-революційної боротьби українського народу на українських землях, Голова Генерального Секретаріяту сказав:

В майбутнє я дивлюся з оптимізмом. Я вірю насамперед у силу і завзяття українських народних мас, у їх високий патріотизм. Я вірю також у мужність українських повстанців і революціонерів, у їх підпільно-конспіративну та бойову майстерність. Завдавши українському визвольно-революційному рухові значних утрат у людях, московсько-більшовицькі окупанти не зуміли, одначе, ні розбити нашу підпільну організацію, ні скільки-небудь серйозно підірвати її силу, не добилися ніяких результатів на фронті ідейно-політичного наступу на український визвольний рух, хоч яких підлих метод вони не вживали. Український визвольно-революційний рух діє далі організовано. Велика частина українських земель покрита організаційною підпільною мережею. Український визвольно-революційний рух не звузився, коли йдеться про територію його дій, навпаки, на деяких теренах він значно поширив свої впливи. На багатьох ділянках боротьби він веде успішний наступ. Революційні повстанські кадри в своїй сьогоднішній боротьбі спираються на величезний бойовий, конспіративний, організаційний і політичний досвід, що його вони здобули впродовж чотирьох років своєї боротьби в умовинах більшовицького режиму, а зокрема на досвід боротьби з МВД і

МҐБ. Витримавши переможно більшовицький наступ упродовж останніх чотирьох років, український народ зуміє переможно боротися й далі. Сподіваюся також, що сприятливим для справи нашого визволення буде й розвиток міжнародних подій.

Завдання українського народу в теперішній момент — продовжувати всіми силами й засобами ту революційну боротьбу, яку він веде сьогодні, та ще ширше, на всіх українських землях, розгортати цю боротьбу. Український народ, який поніс такі жертви у своїй визвольній боротьбі останніх років, який пролив стільки крови за здійснення своїх самостійницьких ідеалів, не може послаблювати своєї боротьби тоді, коли, можливо, година його національного визволення вже не так то далеко. Можливі міжнародні ускладнення український народ повинен зустріти, ще більше згуртовуючись довкола українського революційного руху, під керівництвом УГВР, з іще більшою готовістю на найбільші навіть жертви в ім'я здобуття Української Самостійної Держави, з іще більшою здисциплінованістю, з іще більшою свідомістю відповідальности за майбутнє України.

"Ми, хоч серед величезних жертв, серед найважчих труднощів, але впевнено прямуємо до волі, ми нашою боротьбою постійно наближаємо день нашого визволення. Україна буде вільною!" — так закінчив свою розмову з представником Бюра Інформації УГВР Голова Генерального Секретаріяту УГВР Р. Лозовський.

Опубл.: Літопис Української Повстанської Армії. Том 9. Українська Головна Визвольна Рада. Документи, офіційні публікації, матеріяли. Книга друга: 1946–1948. – Торонто, 1982. – С. 383-391.

№ 60
НАКАЗ Ч. 2 ГОЛОВНОГО КОМАНДИРА УПА Р. ШУХЕВИЧА ПРО ПІДВИЩЕННЯ У ВІЙСЬКОВИХ СТУПЕНЯХ ТА НАГОРОДЖЕННЯ ВОЯКІВ УПА Й УЧАСНИКІВ ВИЗВОЛЬНО-РЕВОЛЮЦІЙНОГО ПІДПІЛЛЯ

2 вересня 1948 р.

ГВШ
IV. Орг[анізаційно]-перс[ональний]

М[ісце] п[остою], дня 2 вересня 1948 р.

НАКАЗ Ч. 2/48

Номінування

Признається старшинам і підстаршинам УПА такі старшинські ступені:

I. Ступінь сотника:

1. хор[унжому] Бурлаці сот[енному] 26 з датою старш[инства] 23.5.1947

2. пор[учнику] [Б]ірові сот[енному] 26/96 з датою старш[инства] 6.2.1948

3. пор[учнику] Хр[і]нові к[оманди]ру В.24 з датою старш[инства] 30.6.1948

II. Ступінь поручника:

1. хор[унжому] Байді сот. 26 з датою старшинства 20.6.1947

2. старшому булавному Орленкові сот. 24/92 з датою старшинства 4.2.1948

3. -«- Тараскові сот. 24/91 з датою старшинства 22.12.1947

4. -«- Ластівці сот. 26 з датою старшинства 22.1.1947

5. -«- Стахові сот. 26/24 з датою старшинства 22.1.1947

6. -«- Бродичеві сот. 26 з датою старшинства 22.1.1947

7. -«- Горбовому чот. 26 з датою старшинства 1.6.1946

8. -«- Вітрові чот. 26 з датою старшинства 1.9.1946

9. -«- Веселому сот. 26 з датою старшинства 22.1.1945

III. Ступінь поручника-виховника:

1. бул[авному] Вадимові політвиховнику В 26 з датою старш[инства] 1.3.1947

IV. Ступінь поручника-лікаря:

1. Шуварові кур[інному] лік[арю] 26 з датою старш[инства] 1.6.1947

V. Ступінь хорунжого:

1. ст[аршому] бул[авному] Граневі чот[овому] 26/24 з датою старш[инства] 22.1.1947

2. -«- Романові чот. 26 з датою старшинства 22.1.1947

3. -«- Довгому чот. 26 з датою старшинства 1.1.1947

4. -«- Ванці чот. 26 з датою старшинства 1.3.1947

5. бул[авному] Зенкові чот. 26 з датою старшинства 12.5.1947

6. бул[авному] Омелькові чот. 26 з датою старшинства 11.11.1946

7. ст. віст. Байракові чот. 26/24 з датою старшинства 7.2.1948

8. ст. бул. Ярові чот. 22/26 з датою старшинства 1.4.1947

9. -«- Чемизі бунч. 26/26 з датою старшинства 1.4.1947

10. -«- Воронові чот. 26/96 з датою старшинства 11.2.1948

11. -«- Крукові поч. 601 з датою старшинства 30.6.1948

12. ст[аршому] віст[уну] Кобзі чот. 24/92 з датою старшинства 4.3.1948

13. ст. віст. Оріхові чот. 26/95А з датою старшинства 30.6.1948

14. -«- Хомі сот. 22/26 з датою старшинства 24.10.1944

15. ст[аршому] бул[авному] Летунові чот. 24/90 з датою старшинства 14.6.1948

16. ст. бул. Дуні чот. 26/95А з датою старшинства 30.6.1948

17. інж[енеру] Ростиславові КВ 26 з датою старшинства 22.1.1947

VI. Ступінь хорунжого-капеляна:

1. о[тцю] Кадило кур.[інному] кап[еляну] 26 з датою старш[инства] 22.1.1947

VII. Ступінь хорунжого-виховника:

1. ст[аршому] бул[авному] Олегові сот. пвх 24/91 з датою старш[инства] 18.10.1947

2. ст[аршому] віст[уну] Тарасові сот. пвх. 24/91 з датою старш[инства] 8.2.1948

Відзначення:

Признається нижчеподаним воякам УПА і членам визвольно-революційного підпілля слідуючі відзначення:

I. Золотий Хрест Бойової Заслуги І-ої кляси

1. хор[унжому] Граневі чот. 26/95А

2. ст[аршому] віст[уну] Зайчикові рой. 26/95А

II. Золотий Хрест Бойової Заслуги II-ої кляси

1. віст[уну] Духові	кул. 26/95А

III. Срібний Хрест Заслуги

1. Сталеві	20
2. Борисові	21
3. Боєславові	ООП 22
4. Карасеві	проп. КК
5. Громові	ООП 21
6. Едвардові	111/21
7. Лесі	ООП 21
8. Уляні	зв. 21
9. сотн[ику] Климові	проп. КК
10. Діогенові	11/21
11. Ненаситцеві	5/11/21
12. Юркові	11/21
13. Зені	о. тех. 21
14. Наді	лісгосп

Відзначені в точках а), б), в) на основі постанови УГВР від 25.8.1948.

Срібний Хрест Бойової Заслуги I-ої кляси

1. віст[уну] Водяникові	стр. 26/95А

Срібний Хрест Бойової Заслуги II-ої кляси

1. ст[аршому] віст[уну] Шварному	стр. 26/95А
2. -«-вістуну Гріхові	стр. 26/95А
3. -«-вістуну Зайцеві	рой. 26/95А
4. -«-вістуну Комареві	кул. 26/95Б
5. -«-вістуну Берестові	кул. 26/95Б

Бронзовий Хрест Заслуги

1. -«- Ганні	громадянка
2. -«- Вікторові	СБ
3. -«- Наді	СБ
4. -«- Дирові	-
5. -«- Оксані	-
6. -«- Черемсі	УЧХ 1/1/21
7. -«- Хмарі	УЧХ 1/1/21
8. -«- Рамзенкові	проп. КК
9. -«- Рибакові	-
10. -«- Софронові	СБ
11. -«- Борзенкові	-
12. -«- Жарові	СБ 1/21
13. -«- Сергієві	СБ 11/21
14. -«- Тимішеві	СБ 11/21

15. -«- Бурунові -

16. -«- Осипові СБ 7/11.21

(-) Ген[ерал]-хор[унжий] Т. Чупринка
Гол[овний] К[омандир] УПА

Розділник:

УПА-Північ	1 прим.
УПА-Захід	1 прим.
УПА-Захід Г2	1 прим.
УПА-Захід Г4	1 прим.
ҐВШ-Арх[ів]	2 прим.
ГОСП	1 прим.
Разом	7 прим[ірників]

ГДА СБУ, ф. 13, спр. 376, т. 60, арк. 263-265. Копія. Машинопис.

№ 61
НАКАЗ Ч. 3 ГОЛОВНОГО КОМАНДИРА УПА Р. ШУХЕВИЧА ПРО ПІДВИЩЕННЯ У ВІЙСЬКОВИХ СТУПЕНЯХ ТА НАГОРОДЖЕННЯ ВОЯКІВ УПА

23 жовтня 1948 р.

ГВШ
IV. Орг[анізаційно]-перс[ональний]

М[ісце] п[остою], дня 23 жовтня 1948 р.

НАКАЗ Ч. 3/48

I. Номінування

Признається старшинам і підстаршинам УПА такі старшинські ступені:

а) Ступінь майора-виховника:

I. Крилачеві УПА-Північ
(на основі постанови УГВР від дня 16.10.1948 р.)

б) Ступінь сотника:

1. пор[учнику] Галайді УПА-Північ
2. хор[унжому] Лайдакові -«-
3. -«- Мазепі -«-
4. -«- Кубікові -«-

в) Ступінь поручника:

1. хор[унжому] Бурі УПА-Північ
2. -«- Ігореві -«-
3. -«- Думі-Бродовцеві -«-
4. -«- Тигрові-Біді -«-
5. -«- Нерозлучному -«-
6. ст[аршому] бул[авному] Дереші-Звіреві -«-
7. -«- Дубовому-Дмитрові -«-
8. -«- Бозові -«-
9. -«- Чорноморцеві -«-
10. -«- Маякові -«-
11. -«- Поносеві -«-

г) Ступінь поручника-виховника:

1. Гордієві УПА-Північ

2. Хвилі -«-
3. Стемидові -«-
4. Варнакові -«-
5. Александрі -«-
6. Турі -«-

д) <u>Ступінь хорунжого</u>:

1. ст[аршому] бул[авному] Григорові УПА-Північ
2. -«- Сіркові-Урханові -«-
3. -«- Ярові -«-
4. -«- Бойовому -«-
5. -«- Гранітові -«-
6. -«- Ярославі -«-
7. -«- Галайді чот. 21 УПА-Захід
8. -«- Петрові чот. 21 -«-
9. -«- Юнакові СБ -«-
10. бул[авному] Завірюсі чот. 21 -«-
11. -«- Залізнякові чот. 21 -«-

е) ступінь <u>хорунжого-виховника</u>:

1. ст[аршому] бул[авному] Ганеві-Ільковi УПА-Північ
2. -«- Михайлові -«-
3. -«- Миколі -«-
4. -«- Карпові -«-

є) ступінь <u>хорунжого-лікаря</u>:

1. ст[аршому] бул[авному] Баші 21. УПА-Захід
2. -«- Щиглові 21. -«-

Як дату старшинства всіх вище номінованих визнається:

а) для впавших на Полі Слави – день їх смерті

б) для живучих – день 22.1.1948 р.

II. <u>Відзначення</u>.

Признається нижче поданим воякам УПА і членам визвольно-революційного підпілля слідуючі відзначення:

<u>а) Золотий Хрест Бойової Заслуги І-ої кляси</u>

1. хор[унжому] Лайдакові УПА-Північ
2. -«- Мазепі -«-
3. ст[аршому] бул[авному] Дубєвому-Дмитрові -«-

<u>б) Срібний Хрест Заслуги</u>

1. ст[аршому] бул[авному] Панасові УПА-Північ
2. Хвилі -«-
3. Миронові -«-
4. Кризі -«-
5. Вікторові-Гаєві -«-

6. Варнакові -«-
7. Стемиді -«-
8. Александрі -«-
9. Сушкові -«-
10. Турові -«-
11. Гонті -«-

(Всі подані під «а» і «б» відзначені на основі постанови УГВР від дня 16.10.1948 р.)

в) Срібний Хрест Бойової Заслуги І-ої кляси

1. сот. Верховинцеві УПА-Північ
2. хор. Нерозлучному -«-
3. -«- Бозові -«-
4. -«- Кубікові -«-
5. -«- Бурі -«-
6. ст. бул. Чорноморцеві -«-
7. -«- Залісному -«-
8. -«- Бойовому -«-
9. віст. Гонті в. 11 УПА-Захід
10. -«- Громовому в. 12 -«-
11. -«- Гриненкові в. 12 -«-

г) Срібний Хрест Бойової Заслуги ІІ-ої кляси

1. пор. Галайді УПА-Північ
2. хор. Тигрові -«-
3. -«- Ігореві -«-
4. ст. бул. Ярославі -«-
5. -«- Маякові -«-
6. -«- Оріхові -«-
7. -«- Черешні -«-
8. -«- Поносеві -«-
9. -«- Сіркові-Урханові -«-
10. -«- Григорові -«-
11. -«- Ярові -«-
12. -«- Гранітові -«-
13. -«- Темрязному -«-
14. -«- Наливайкові -«-
15. -«- Крукові -«-
16. -«- Вишні -«-
17. -«- Сіркові -«-
18. -«- Довбушеві -«-
19. -«- Романові-Сіркові -«-
20. -«- Федеві-Костеві -«-

21. -«- Сидорові	-«-
22. ст. віст. Мікулі	-«-
23. віст. Пшеничному	-«-
24. -«- Яремі	-«-
25. -«- Гірці	в. 12 УПА-Захід

д) <u>Бронзовий Хрест Бойової Заслуги</u>

1. ст[аршому] бул[авному] Арсенові	УПА-Північ
2. булавному Гонті	-«-
3. -«- Ярмакові	-«-
4. -«- Калині	-«-
5. -«- Крукові	-«-
6. -«- Вікторові	-«-
7. -«- Зеленому	-«-
8. -«- Орликові	-«-
9. -«- Запорожцеві	-«-
10. -«- Савкові	-«-
11. -«- Дощеві	-«-
12. ст[аршому] вістуну Данилові	-«-
13. -«- Льонці	-«-
14. -«-Тадеєві	-«-
15. -«- Шугаєві	-«-
16. -«- Щитові	-«-
17. віст[уну] Сікорському	-«-
18. -«- Волосові	-«-
19. -«- Павлові	-«-
20. -«- Шумові	-«-
21. -«- Бурі	-«-

е) <u>Бронзовий Хрест Заслуги</u>

1. ст[аршому] бул[авному] Богунові-Тихонові	УПА-Північ
2. -«- Михайлові	-«-
3. -«- Чмеликові	-«-
4. -«- Трохимові	-«-
5. -«- Степанові	-«-
6. -«- Корнієві	-«-
7. -«- Хмарі	-«-
8. -«- Юхимові	-«-
9. -«- Осипові	ВО 2 УПА-Захід
10. бул[авному] Коваленкові	ВО 2 -«-
11. ст. віст. Іскрі	-«-
12. -«- Миколі	УПА-Північ
13. -«- Карпові	-«-

14. -«- Березенкові	-«-
15. -«- Марії	-«-
16. -«- Олені	-«-
17. Зої	-«-

(-) Ген[ерал]-хор[унжий] Т. Чупринка
Гол[овний] К[омандир] УПА

Роздільник:

УПА-Північ	1 примірник
УПА-Південь	1 -«-
УПА-Захід	1 -«-
-«- Г2	1 -«-
-«- Г4	1 -«-
ГВШ-Ар[хів]	2 -«-
ГОСП	1 -«-
Разом	8 примірників

ГДА СБУ, ф. 13, спр. 376, т. 60, арк. 266-269. Копія. Машинопис.

№ 62
СТАТТЯ ГЕНЕРАЛ-ХОРУНЖОГО «ТАРАСА ЧУПРИНКИ» ПРО ПРИЧИНИ ТА ВИТОКИ УТВОРЕННЯ УГВР ТА ЇЇ РОЛЬ В НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНІЙ БОРОТЬБІ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

1948 р.

Генерал Тарас Чупринка

ДО ҐЕНЕЗИ УКРАЇНСЬКОЇ ГОЛОВНОЇ ВИЗВОЛЬНОЇ РАДИ

Визвольні Змагання українського народу 1917-21 рр. закінчилися для нього невдатно. Після 1920 р. значна частина учасників українських армій опинилася в таборах для інтернованих у Польщі, в ЧСР. Українські політичні діячі, головно зі східньо-українських земель, які брали активну участь у відновленні української самостійної держави й у боротьбі за неї, переважно еміґрували. Українські землі роздерто між СРСР, Польщу, Румунію та ЧСР. Український народ знов опинився під пануванням чужинців.

Визвольну боротьбу українського народу 1917-1921 рр. репрезентували два уряди — Уряд Української Народної Республіки (УНР) та Уряд Західньо-Української Народної Республіки (ЗУНР). У 1918 р. це було зумовлене окремим розвитком визвольної боротьби українського народу в межах царської Росії, і окремим — в межах австрійської монархії. Об'єднання усіх українських земель в одній Українській Народній Республіці, що його святково проголошено історичним Універсалом 22-го січня 1919 р. в Києві, лише на короткий час припинило існування двох окремих урядів. З уваги на специфічні, головним чином зовнішньо-політичні, умовини, що в них проходила визвольна боротьба українського народу 1919-21 рр., обидва уряди далі існували й діяли окремо.

Після 1920 р. були примушені еміґрувати й обидва уряди. На еміґрації Уряд ЗУНР як представництво Західньої України проіснував до остаточного вирішення справи Галичини Радою Амбасадорів 15. III. 1923 р.[100] Уряд УНР існував далі, хоч після ліквідації Союзу Визволення України (СВУ)[101], тобто після 1930 р., його впливи на українських землях були дуже малі. Тут, на українських землях, в рр. 1921-39, в обстановці, з одного боку,

посиленого наступу окупанта на український народ, зокрема в обстановці скрайньо ворожої українському народові політики московсько-більшовицьких окупантів, і, з другого боку, в обстановці постійного росту визвольної *революційної* боротьби українського народу за національне визволення, створювався *новий стан національно-політичних відносин.* Уряд УНР, який далі стояв на політичних позиціях 1918-21 рр. та ні своїм особовим складом, ні своїми поглядами ні в якій мірі не відбивав тих глибоких перемін, що доконувалися у національно-політичному житті українського народу на українських землях, — *вже не міг уважатися представником цього нового стану національно-політичних відносин в Україні.*

Після 1920 р. український народ, насильно загнаний в окупантське ярмо, не припинив визвольної боротьби. Він її посилено вів далі у різних формах і на різних ділянках свого національного життя.

Найхарактернішим явищем українського національного життя 1921-39 рр. було *винникнення й постійне зростання визвольної підпільної, революційної* боротьби українського народу за Українську Самостійну Соборну Державу. На фронті підпільної боротьби опинився найпатріотичніший, найідейніший український елемент. Щораз ширше вкорінювалися в Україні ідеї українського націоналістичного руху. Скрізь там, де вони доходили, вони неподільно опановували українські народні маси, різні українські національні середовища. Український визвольно-революційний рух став одним із найважливіших факторів українського національно-політичного життя. Вибух 1939 р. другої світової війни дав українському народові нові надії на можливість здійснення його самостійницьких прагнень.

Зокрема, провідні українські політичні кола вирішили використати для здійснення самостійницьких ідеалів українського народу вибух німецько-більшовицької війни 1941 р. З ініціятиви українських націоналістичних кіл 30 червня 1941 р.[102], тобто зараз же в перших днях німецько-більшовицької війни, на українських землях утворився незалежний український уряд — Українське Державне Правління, яке перед усім світом проголосило відновлення Української Самостійної Держави.

На проголошення самостійности України німці відповіли виарештуванням членів Українського Державного Правління, багатьох діячів українського підпільного руху та чільних українських патріотів.

Терористична, гнобительська політика німецьких окупантів в Україні довела, в наслідку, тільки до поглиблення й поширення

боротьби українського народу. Український визвольний рух, шукаючи нових шляхів, прямував, як і прямує завжди, до однієї й тієї самої мети — до побудови Української Самостійної Соборної Держави.

1942 рік в Україні, і особливо, друга його половина, позначився посиленим наступом гітлерівських загарбників на український народ. Особливо жорстокого гноблення зазнавало українське населення у т. зв. "Райхскомісаріяті Україна". Німці силоміць вивозили все працездатне населення на каторжні роботи в Німеччину, немилосердно грабували його з останніх харчових засобів, за найдрібніший спротив їхнім драконським розпорядженням палили цілі села та вимордовували сотні ні в чому невинних мешканців, в тому числі завжди дуже багато жінок і дітей, масово арештували українських самостійників, усіх українських патріотів.

Крім гітлерівських окупантів, українські народні маси, зокрема селян, тероризували і грабували банди більшовицьких партизанів. Ці банди, посуваючись з Білорусі, почали опановувати північні й північно-західні лісові терени України. Вся "протинімецька боротьба" більшовицьких партизанів зводилася до грабування українського населення з останніх шматків хліба, останньої одежини, до розшуків та розправ над українськими патріотами.

Активний, бойовий елемент Полісся та північної Волині, зорганізований у рядах ОУН, керованої Степаном Бандерою, з метою боронити українські маси від терору гітлерівців і більшовицьких партизанів та прагнучи активно, зі зброєю у руках боротися за здійснення самостійницьких прагнень українського народу, восени 1942 р. почав творити збройні групи. Ці групи були примушені вести боротьбу відразу на три фронти: проти гітлерівських окупантів, проти насланих Кремлем в Україну більшовицьких партизанів та проти польських шовіністів. Ці останні, мріючи про відновлення польського панування на українських землях, організовувані й озброювані німцями, і собі почали всіляким способом знущатися над українським народом.

Збройну, партизанську боротьбу проти ворогів українського народу українські народні маси привітали з захопленням. До бойових груп почало напливати щораз більше патріотичного, здебільша молодого, боєздатного елементу.

В лютому 1943 р. в наслідок особливого загострення німецького терору, збройна повстанська боротьба українського населення проти гітлерівських окупантів стала на Волині й Поліссі масовим явищем.

Повстанські відділи, що сформувалися після масового переходу на нелегальне становище, тисячі української молоді, тисячі українських чоловіків і жінок, не могли вже існувати як бойові групи ОУН. Адже в них, крім членів ОУН, також опинилися люди, що співчували деколи різним іншим політичним групам, в минулому деколи до цих груп приналежні, а теж тут опинилося багато безпартійних українських патріотів. З цих то причин прийшло до переорганізування всіх збройних відділів у *загальнонаціональну, понадпартійну Українську Повстанчу Армію (УПА).*

Незабаром новозорганізована УПА відбила всі німецько-більшовицькі наступи на українське населення Волині та Полісся й обмежила панування німців на цих теренах тільки до більших міст, головних шосейних шляхів та залізничних ліній. Рівночасно УПА також звузила терени, опановані більшовицькими партизанами, до окремих, невеличких лісових островів.

Таким чином під виключною контролею УПА опинилися значні території Волині та Полісся. УПА вже не могла обмежуватися тільки до бойових дій, але мусіла також зайнятися впорядкуванням опанованих територій і організуванням на них влади. Негайного втручання й організації вимагали адміністрація терену, шкільництво, земельна справа, господарське життя в цілому. Всі ці справи Командування УПА-Північ упорядковувало відповідними наказами.

Літом 1943 р. УПА поширилася на Галичину й велику частину Правобережжя. Широка збройна боротьба проти всіх окупантів України за Українську Самостійну Соборну Державу виразно стала загальним виявом самостійницьких прагнень українських народних мас, українського народу в цілому. Починалася нова доба у визвольних змаганнях українського народу, нова доба в історії України.

Відступ німецьких армій, розвал Німеччини, що зарисовувався щораз виразніше, передові ідеї свободи народів і людини, що їх голосила УПА, притягали в лави УПА багатьох втікачів з німецьких таборів для військовополонених та різних допоміжних військових формацій, зорганізованих німцями з поневолених більшовицькою Москвою народів. В лавах УПА опинилося багато грузинів, азербайджанців, білорусів, татар та ін. Всіх їх зорганізовано при УПА в окремі національні відділи під їх власним командуванням.

З метою дати боротьбі іншонаціонального елементу в лавах УПА відповідну політичну плятформу, з ініціятиви УПА в листопаді 1943 р. на Волині скликано Конференцію Поневолених Народів.

На конференції визначено спільні цілі й методи боротьби всіх поневолених Москвою народів.

Бойові й політичні успіхи УПА зацікавили українською проблемою сусідів України та інші чужонаціональні політичні кола. З Головним Командуванням УПА почали зв'язуватися представники урядів інших держав, бажаючи повести переговори з офіційним представництвом українського народу з метою врегулювати цілий ряд політичних справ, актуальних тепер чи в майбутньому. Тому, що такого загальнонаціонального представництва українського народу в цей час ще не було, — взимку 1943/44 рр. ці переговори вело Головне Командування УПА. До участи в цих переговорах Головне Командування запросило також представників інших українських політичних самостійницьких угрупувань.

Масове поширення збройної боротьби за Українську Самостійну Соборну Державу, що сталося в наслідок глибокого вкорінення серед якнайширших мас українського народу ідей українського визвольно-революційного руху; виразно всенаціональний характер цієї боротьби; опанування УПАрмією значних територій українських земель; наближування до кінця війни між окупантами України — гітлерівською Німеччиною й більшовицькою Москвою, та, у зв'язку з цим, можливість заіснування догідної ситуації для української визвольної справи; значний зріст ваги української проблеми в результаті визвольної боротьби українського народу — всі ці моменти спонукали Головне Командування УПА заініціювати акцію з метою *створити загальнонаціональний, всеукраїнський політичний центр, який взяв би на себе найвище політичне керівництво визвольною боротьбою за Українську Самостійну Соборну Державу та репрезентував би цю боротьбу назовні.*

Треба підкреслити, що тут ішлося про утворення *нового* всеукраїнського, загальнонаціонального центру — такого центру, який відбивав би *новий стан національно-політичних відносин в Україні* — стан широкорозгорнутої боротьби та який *відповідав би всім потребам такої широкорозгорнутої боротьби: був би здібний такою боротьбою дійово керувати та належно її репрезентувати.* Таким центром не міг уважатися уряд УНР, що формально далі існував. Адже він, як ми вже про це згадували, від тридцятих років уже ні в якій мірі не віддзеркалював тих глибоких політичних перемін, які доконувалися серед українського народу на українських землях. Він був цілковито відірваний від тієї визвольно-революційної боротьби, яка саме під

час тридцятих років в Україні виникла. Таким центром не могло бути також Українське Державне Правління, утворене на українських землях у червні 1941 р., з цієї простої причини, що майже всі члени цього правління сиділи в цей час у німецьких тюрмах і концтаборах.

Для здійснення пляну створити всеукраїнський, загальнонаціональний політичний центр (цей плян зродився в колах Головного Командування УПА восени 1943 р.) — весною 1944 р. утворено Ініціятивний комітет. Цей комітет відразу взявся до інтенсивної праці.

Перше, ніж приступимо до розгляду праці Ініціятивного комітету, коротко розглянемо тодішню політичну ситуацію на українських землях, а зокрема — тодішнє політичне обличчя українського народу, тодішній стан і уклад українських національно-політичних сил.

Саме в той час, тобто в березні 1944 р., на лінії Ковель — Броди — Коломия зупинилася велика зимова більшовицька офензива. Таким чином українські землі, розрізані лінією фронту, перебували під двома окупаціями: переважна частина українських земель була вже під новою московсько-більшовицькою окупацією, а невеличка частина Західньо-Українських Земель — під гітлерівською. Програна гітлерівської Німеччини була вже цілком очевидна: німці не капітулювали, надіючись хіба на чудо.

Яке було політичне обличчя українських земель, що опинилися під новою російсько-більшовицькою окупацією, зокрема ж — Східньо-Українських Земель?

Активно в систему окупанта включилася цілком незначна частина східно-українського населення: колишні більшовицькі партизани, члени більшовицької партії, колишні працівники більшовицької адміністрації тощо. Тут слід відмітити, що в останній час в адміністрації більшовицької партії опинився найменше вартісний спекулятивний елемент, єдиною життєвою девізою якого була особиста нажива, особиста карієра й більше нічого. Такого елементу не бракує, мабуть, серед ні одного народу в світі, і він завжди перший заповнює ряди всяких аґентур. Саме цей елемент, щоб здобути собі прихильність нової влади, на кілька місяців, а то й тижнів, перед приходом більшовиків в Україну масово йшов у більшовицькі партизанські відділи, що більшовицька пропаґанда не поминула широко розреклямувати як "масове поширення партизанського руху в Україні".

Друга, чисельно найбільша, основна частина українського населення Східньо-Українських Земель, будучи формально

льояльною супроти нової окупантської влади, — в глибині душі цих окупантів ненавиділа.

Третя, досить значна, частина національно свідомого й активного східньо-українського елементу, побоюючись більшовицьких репресій і не хотячи служити більшовицьким окупантам, виїжджала на Захід, на еміґрацію.

Четверта частина східньо-українського населення, охоплена й зорганізована українським визвольно-революційним рухом, залишилася на рідних землях під більшовицькою окупацією, щоб продовжувати тут визвольну протибільшовицьку боротьбу. Дехто зі східньо-українських революціонерів переходив фронт у Західній Україні, маючи в пляні негайно після переходу фронту вертатися у східні області України. В східньо-українських областях діяли також деякі відділи УПА.

Трохи інша була політична ситуація на Західніх і Північно-Західніх Українських Землях.

Поза невеликою частиною українського громадянства, головно інтеліґенції, яка або орієнтувалася на німців, або не чула в собі сили залишитися на своїх землях для активної боротьби проти більшовицьких окупантів і тому готова була еміґрувати на Захід — переважна більшість українського населення, наставлена до більшовицьких окупантів крайнє ворожо, була рішена залишатися на рідних землях і продовжувати активну збройну боротьбу проти московсько-більшовицьких загарбників за Українську Самостійну Соборну Державу. Українське населення цієї частини України було цілком підо впливами УПА й революційного підпілля.

Якщо аналізувати стан і уклад українських політичних сил на українських землях на провесні 1944 р. та абстраґуватися від т. зв. КП(б)У, як виразно неукраїнської аґентурної політичної сили, то треба ствердити, що єдиною зорганізованою серйозною політично-активною силою була тут тільки Організація Українських Націоналістів (ОУН) під керівництвом Степана Бандери. ОУН, керована Степаном Бандерою, майже цілком, за винятком хіба тільки деяких середовищ міської інтеліґенції, мала за собою народні маси Західніх і Північно-Західніх Українських Земель. Вона проявляла найбільшу активність з кожного погляду. На всіх політичних акціях УПА, що їх вона до цього часу проводила, слідний був дуже сильний вплив ідей ОУН. ОУН посилено готувалася до боротьби з московсько-більшовицькими окупантами, залишаючи з цією метою на українських землях майже всі свої кадри.

Коли брати до уваги кількість прихильників, то після ОУН, керованої С. Бандерою, як чергове політичне середовище на Західньо-Українських Землях треба назвати середовище Українського Центрального Комітету (УЦК), хоч його впливи в порівнянні з впливами ОУН під керівництвом С. Бандери були цілком незначні. Тут в період німецької окупації опинилося багато колишніх членів і симпатиків Українського Національно-Демократичного Об'єднання (УНДО), Фронту Національної Єдности (ФНЄ)[103], переважна частина комбатантів колишньої Української Галицької Армії, об'єднаних до 1939 р. в т. зв. Молодій Громаді. Всіх цих людей об'єднували менше-більше однакові, виразні пронімецькі, погляди на завдання й методи української визвольної політики в умовах німецької окупації. Спираючись на організаційний апарат УЦК, ці люди вели в дусі своїх поглядів досить широку політичну пропаґанду серед галицько-українських мас. Ця група, а особливо її частина, складена з комбатантів, душею яких був Д. Паліїв[104], дуже зактивізувалася у зв'язку з пляном німців утворити з галицьких українців СС-дивізію "Галичина"[105]. Комбатанти колишньої УГА задумали в цьому випадку повторити експеримент з першої світової війни і так як тоді через формацію Українських Січових Стрільців[106], так тепер через СС-дивізію "Галичина" дійти до утворення української військової сили, яка при сприятливій політичній обстановці змогла б повести боротьбу за Українську Самостійну Державу. Вся їхня ставка фактично була поставлена на німців. Впливи цієї групи обмежувалися тільки до Галичини, і то тільки до частини інтеліґентських і священичих кіл.

Деякі, цілком невеликі, впливи серед інтеліґенції Галичини, менше вже Волині, як також деякі зв'язки з окремими громадянами Східньої України мала ще ОУН, керована А. Мельником. Ця політична група змагала до розв'язки українського питання в рямках німецької системи. Підтвердженням цього є позитивне становище цієї групи до СС-дивізії "Галичина", відправка туди таких своїх провідних членів, як, напр., Коника, відмова від усякої активної протинімецької боротьби, крайнє неґативне ставлення до УПА тощо. Разом з цим ОУН під проводом А. Мельника дуже песимістично оцінювала можливості боротьби в умовах більшовицької окупації й тому її організовані кадри втікали від більшовиків на Захід.

Всі інші колишні політичні партії та осередки в Західній Україні фактично не існували. Щонайбільше тут можна було ще брати до уваги окремих людей, в минулому часто навіть визначних діячів

колишніх політичних партій і груп, які мали деякі, до речі, дуже слабі зв'язки між собою на українських землях і поза ними, а також серед деяких закордонних кіл. Середовища, що їх репрезентували ці люди, були майже цілком політично неактивні. Ці люди могли допомогти українській визвольній справі щонайбільше своїми зв'язками й особистим авторитетом, що його вони ще мали серед певних українських кіл. До таких середовищ слід було зараховувати групу колишніх політичних діячів УНР, УНДО-ня, гетьманців.

Поза перерахованими тут політичними партіями й середовищами ніяких інших політичних сил в українському житті на той час не було. Українське політичне життя не могло вільно розвиватися ні під німецькою, ні під більшовицькою окупаціями й тому всі слабші політичні партії, які раніше існували, були цілком зметені з лиця землі, а їхні лідери в більшості випадків відсунулися від участи в активному політичному житті.

Ініціятивний комітет вирішив творити представництво українського народу на демократичній основі. Демократична плятформа давала можливість залучити до керівництва визвольною боротьбою всіх чесних і національно вартісних українських патріотів незалежно від їхніх партійних поглядів.

Основні пункти політичної плятформи, що мала стати основою формування нового політичного представництва українського народу, були такі: 1. беззастережно визнати ідею Української Самостійної Соборної Держави як найвищу ідею українського народу; 2. визнати революційні методи боротьби за Українську Самостійну Державу також доцільними методами визвольної боротьби; 3. здеклярувати своє вороже наставлення супроти московських більшовиків та німців як окупантів України; 4. визнати демократію як устроєвий принцип представництва. Пункти 2 і 3 Плятформи були зумовлені тією обставиною, що ініціятива творення загальнонаціонального представницького органу вийшла саме від УПА, яка вела революційну боротьбу як проти більшовицьких так і проти гітлерівських окупантів, і що цей орган мав очолювати і керувати саме такою боротьбою українського народу проти всіх окупантів України.

Беручи за основу формування загальнонаціонального керівництва українського народу демократичний принцип, Ініціятивний комітет змагав цим способом якнайкраще, якнайповніше відбити в цьому тимчасовому українському парляменті всі, існуючі в цей час в Україні, здорові національно-політичні сили. Особливо багато уваги Ініціятивний комітет приділяв

притягненню до проектованого представництва представників східньо-українського громадянства, що стояло в опозиції до більшовицького режиму. Тут особливий натиск покладено на притягнення до цього представництва самостійників молодої ґенерації, вихованих уже в умовах більшовицької окупації.

Праця Ініціятивного комітету не йшла легко. Найбільші труднощі були, очевидно, зумовлені потребою дуже суворої конспірації, що її треба було перестерігати при підготовці всієї справи. Обговорювати цю справу можна було тільки з людьми дуже певними та дискретними. Поза акцією мусіли опинитися, очевидно, групи, які одверто співпрацювали з німцями. Також поза акцією мусіли опинитися групи, які були вороже наставлені до УПА і які нерідко як методу міжпартійної боротьби стосували денунціяцію перед ворогом. Крім представників кіл сутополітичних, Ініціятивний комітет притягнув до представництва ще декількох визначних громадян, які репрезентували інші, позаполітичні українські громадські кола. В червні 1944 р. праця Ініціятивного комітету була закінчена.

11 липня 1944 р., далеко від непрошеного ока, в Карпатах, почалися наради нового українського революційного парляменту. Курінь УПА охороняв місце нарад від можливого наскоку німців чи більшовицьких партизанів. Зібралися представники всіх українських земель, при чому особливо численно були представлені Східньо-Українські Землі. Зійшлися люди різних політичних поглядів. Були тут такі, які репрезентували активно діючі організовані політичні партії, а були й представники неактивних у даний момент політичних середовищ, які, одначе, могли внести свій вклад у визвольну боротьбу українського народу. Були й представники позаполітичних українських кіл.

Збори святково проголосили себе *тимчасовим українським парляментом* і назвали себе *Українською Головною Визвольною Радою (УГВР)*. На голову Великого Збору УГВР вибрано відомого громадського діяча Волині Ростислава Волошина.

Великий Збір вислухав широку політичну доповідь про міжнародне становище, доповідь про військове становище, що її виголосив Головний Командир УПА, та доповідь про дотеперішні зносини Головного Командування УПА з представниками інших держав.

Особливо живу дискусію викликала доповідь про міжнародне становище. В дискусії зударилися представники старшого політичного покоління з молодшим революційним табором. Дуже живу участь у дискусії приймали представники Східніх Українських

Земель. Пройнятий ідеєю Української Самостійної Соборної Держави, Великий Збір УГВР зумів узгіднити думки старшого і молодшого політичних поколінь. Не менш живу виміну думок викликав звіт про стосунки Головного Командування УПА з представниками інших держав, і, зокрема, — звіт про стосунки з польськими визвольними силами.

В дальшому Великий Збір УГВР приступив до опрацьовування Універсалу та Плятформи УГВР. Соціально-економічна частина Плятформи дала змогу учасникам громадянам Східньо-Українських Земель висловити думку східньо-українського громадянства на ці справи. Великий Збір уважно прислухувався до цих думок і в суспільно-економічній ділянці цілком прийняв пропозиції “східняків”.

З черги Великий Збір УГВР опрацював статут УГВР, що в ньому знайшов реальне відображення демократизм учасників Збору. Устрій УГВР, будучи, з одного боку, суто демократичним, дає, з другого боку, тверду основу для існування й діяльности органів УГВР, так дуже потрібну у важких і змінливих революційних умовах. Взявши до уваги те, що з бігом часу серед українського народу можуть виникати нові політичні сили, як також те, що можуть змінити своє наставлення до УПА існуючі політичні групи, Великий Збір УГВР прийняв постанову про можливість кооптувати до УГВР нових членів, які були б виразниками цих сил.

Виходячи з того, що всяке народне представництво доти є справжнім виразником волі народу, доки воно діє серед народу і від нього не відривається, Великий Збір УГВР постановив, що місцем перебування УГВР є українські землі, а за кордон виїжджають тільки окремі члени УГВР з окремими дорученнями. Така постанова забезпечує УГВР від перетворення її в еміґрантське представництво, як це було, напр., з урядом колишньої УНР, та робить її у політиці цілком незалежною від усяких сторонніх сил.

15 липня 1944 року відбулися вибори Голови Президії УГВР, членів Президії УГВР, Голови Генерального Секретаріяту УГВР, Генерального судді УГВР (та Генерального контрольного УГВР).

Врочиста тиша запанувала на залі нарад, коли Голова Президії УГВР станув перед Головою Великого Збору УГВР, поклав руку на український державний герб та почав повторяти слова присяги... То присягав президент України перед усім українським народом...

Цього ж таки дня Великий Збір УГВР закрився, а делеґати роз'їхалися на місця своєї праці. Український парлямент —

Українська Головна Визвольна Рада та український уряд — Генеральний Секретаріят УГВР почали діяти.

Не минуло й кілька місяців, як усі українські землі опинилися знову під московсько-більшовицькою окупацією. УГВР осталася на українських землях — осталася з народом поділяти з ним його долю й недолю, вести його, керувати ним у його святій визвольній боротьбі.

На заклик УГВР не скоритися московсько-більшовицьким окупантам так як раніше гітлерівським — український народ відповів завзятою, героїчною боротьбою проти більшовицьких гнобителів і експлуататорів України. Український народ, керований УГВР, свою визвольну боротьбу веде далі й сьогодні, тобто вже впродовж чотирьох років і рішений вести її далі, аж до її переможного закінчення — до побудови Української Самостійної Держави.

Визвольна боротьба, що її проводив в останні роки український народ під керівництвом УГВР, є найкращим підтвердженням того, що ввесь українській народ, який бореться проти московсько-більшовицьких окупантів та їх українських аґентів, беззастережно визнає Українську Головну Визвольну Раду та її цілком підтримує.

Особливо яскравою й могутньою маніфестацією єдности українського народу на українських землях з УГВР є повний бойкот т. зв. виборів у верховну раду СРСР та бойкот таких же виборів у верховну раду УРСР та місцевих рад, що його на заклик УГВР, не зважаючи на найдикіший терор окупанта, провів український народ 10 лютого 1946 р., 9 лютого і 21 грудня 1947 р. Бойкотуючи на заклик УГВР більшовицькі вибори, український народ не тільки здемаскував диктаторський, тоталітарно-терористичний, глибоко антидемократичний характер більшовицького режиму, але й провів своє публічне масове голосування за УГВР та її Генеральний Секретаріят — за свій парлямент і уряд.

Таємно, непомітно для широкого загалу йде праця УГВР на українських землях під московсько-більшовицькою окупацією. Про неї чує український народ лише вряди-годи, читаючи її звернення, заклики, постанови тощо. Про неї чують бійці УПА й учасники збройного підпілля, коли в наказах Головного Командування УПА чують слова: "Рішенням УГВР від дня... нагороджений Золотим Хрестом Бойової Заслуги 1-ої кляси...". Про неї знає кожний, хто повторяв слова присяги бійця УПА, складені на Великому Зборі УГВР. Про неї довідається, врешті, кожний, хто чує, що на полі слави, крім рядових бійців УПА, загинули та-

кож члени УГВР: уродженець Волині Ростислав Волошин — Голова Великого Збору УГВР та уродженець Східніх Українських Земель журналіст Йосип Позичанюк[107]. Решта політичної праці УГВР з конспіративних причин покищо мусить бути закрита для широкої громадськости.

Праця Закордонного Представництва УГВР проходить в іншій обстановці. Воно має можливість виступати відкрито, і про нього знають широкі політичні і громадські кола в усьому світі. Заступаючи українську визвольну справу на міжнародному полі, Закордонне Представництво УГВР об'єктивно інформує закордон про становище в Україні. За його посередництвом увесь світ поінформований про те, що український народ не склав зброї, не скорився, але активно бореться за своє національне й соціяльне визволення, що не хрущови, не гречухи та коротченки є виразниками справжніх прагнень українського народу, а УГВР та її Генеральний Секретаріят.

УГВР — всенародне Представництво українського народу існує й діє. УГВР керує визвольною боротьбою українського народу, очолює її та репрезентує. УГВР веде український народ через усі труднощі боротьби до остаточної перемоги — до Української Самостійної Соборної Держави.

Опубл.: Літопис Української Повстанської Армії. Том 9. Українська Головна Визвольна Рада. Документи, офіційні публікації, матеріяли. Книга друга: 1946–1948. – Торонто, 1982. – С. 392-406.

№ 63
НАКАЗ Ч. 1 ГОЛОВНОГО КОМАНДИРА УПА Р. ШУХЕВИЧА ПРО ПІДВИЩЕННЯ У ВІЙСЬКОВИХ СТУПЕНЯХ ТА НАГОРОДЖЕННЯ ВОЯКІВ УПА ТА УЧАСНИКІВ ЗБРОЙНОГО ПІДПІЛЛЯ

7 травня 1949 р.

ГВШ
IV. Орг[анізаційно]-перс[ональний]

М[ісце] п[остою], 7 травня 1949 р.

НАКАЗ Ч. 1/49

І. Признається ступень хорунжого бул[авному] Черникові Г 3 з датою старшинства 14.10.48.

ІІ. Признається нижчеподаним воякам УПА-Захід і членам визвольно-революційного підпілля слідуючі відзначення:

а) Золотий Хрест Бойової Заслуги І-ої кл[яси]:
д[ругові] А. Г 2 в. 14

б) Золотий Хрест Бойової Заслуги ІІ-ої кл[яси]:
хор[унжому] Крукові поч. ГВШ

в) Срібний Хрест Заслуги:
д[ругові] Дністровому Г 6
д[ругові] Юркові Г 2 в. 14

/Подані під "а" і "б" і "в" нагороджені на основі постанови УГВР від дня 4 травня 1949р./

г) Срібний Хрест Бойової Заслуги І-ої кл[яси]:
д[ругові] Добровольцеві поч. ГВШ
д[ругові] Гаєві Г 3 в. 17

д) Срібний Хрест Бойової Заслуги ІІ-ої кл[яси]:
д[ругові] Б. Г 2 в. 14

е) Бронзовий Хрест Заслуги:
д[ругові] Ж[б]анові Г 3 в. 18
д[ругові] Хорові Г 3 в. 17
д[ругові] Рубанові Г 3 в. 17
д[ругові] Дубові Г 3 проп[агандист]
д[ругові] Свидові Г 3 КГ

(-) Ген[ерал]-хор[унжий] Т. Чупринка
Гол[овний] К[омандир] УПА

Роздільник:	УПА-Захід	1 прим[ірник]
	УПА – Захід Г4	1 -«-
	ГВШ-Арх[ів]	2 -«-
	ГОСП	1 -«-
	Разом	7 прим[ірників]

ГДА СБУ, ф. 13, спр. 376, т. 60, арк. 270. Копія. Машинопис.

№ 64
НАКАЗ Ч. 2 ГОЛОВНОГО КОМАНДИРА УПА ПРО ТИМЧАСОВЕ ПРИПИНЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ БОЙОВИХ ЧАСТИН І ШТАБІВ ПОВСТАНСЬКОЇ АРМІЇ

3 вересня 1949 р.

ГВШ

М[ісце] п[остою], дня 3 вересня 1949 р.

Н А К А З Ч. 2

Згідно з вирішенням УГВР від дня 29.8.1949 р.

1) З кінцем 1949 р. часово припинити діяльність всіх підвідділів і штабів УПА.

2) Перенести право нагороджування членів визвольно-революційного руху зі штабів УПА на рівнорядні осередки підпілля.

3) Перенести право номінування на підстаршин членів визвольно-революційного руху зі штабів УПА на рівнорядні осередки підпілля.

4) Залишити необхідні аґенди IV–го відділу ГВШ (орг.-перс.) для ведення евіденції номінованих і нагороджених, як також для номінування на старшин тих членів УПА, яких з технічних причин не буде номіновано до кінця 1949 р.

Слава Україні!

/-/ Ген[ерал]-хор[унжий] Т. Чупринка
Гол[овний] К[оманди]р УПА

Роздільник:	ГВШ (Арх[ів])	– 2 прим[ірники]
	УПА- Зах[ід]	– 1 -«-
	УПА-Півн[іч]	– 1 -«-
	УПА-Півд[ень]	– 1 -«-
	Г2	– 1 -«-
	Г3	– 1 -«-
	Г4	– 1 -«-
	ГОСП	– 1 -«-
	Разом	– 9 прим[ірників]

ГДА СБУ, ф. 13, спр. 376, т. 60, арк. 271. Копія. Машинопис.

№ 65
НАКАЗ Ч. 3 ГОЛОВНОГО КОМАНДИРА УПА Р. ШУХЕВИЧА ПРО НАГОРОДЖЕННЯ ВОЯКІВ УПА ТА ЧЛЕНІВ РЕВОЛЮЦІЙНО-ВИЗВОЛЬНОГО ПІДПІЛЛЯ

15 жовтня 1949 р.

ГВШ
IV. Орг[анізаційно]-перс[ональний]

М[ісце] п[остою], 15.X.1949 р.

НАКАЗ Ч. 3

Отсим нагороджується членів УПА і революційно-визвольного підпілля:

А. Золотим Хрестом Бойової Заслуги І-ої кл[яси]:

1. пор[учника] Явора Г2
2. хор[унжого] Кірама Г2

Б. Золотим Хрестом Бойової Заслуги ІІ-ої кл[яси]:

Пор[учника] Стаха Г6

В. Золотим Хрестом Заслуги:

друга Леміша

Г. Срібним Хрестом Заслуги:

друга Скита Г4 В.24 проп[агандист]

(Всі вимінені нагороджені на основі повновласті УГВР для ГК УПА від 2.VIII.1949 р.)

Д. Срібним Хрестом Бойової Заслуги І-ої кл[яси]:

1. хор[унжого] Грузина Г4
2. -«- Грабенка Г2
3. ст[аршого] віс[туна] Мирона ГОСП
4. др[уга] Степового ГОСП

Е. Срібним Хрестом Бойової Заслуги ІІ-ої кл[яси]:

1. бул[авного] Лиса Г2 В.13
2. др[уга] Ірка Г2 В.14/1 СБ
3. ст[аршого] віс[туна] Чорного Г2 В.14/1
4. -«- Зенка Г2
5. др[уга] Барабаша Г2 В.14/1
6. др[уга] Хмару Г2 В.14/1
7. др[уга] Міська Г2 В.14/ІІ орг.

8. др[уга] Сивого	Г2 В.
9. др[уга] Цигана	Г2 В.

Є. Бронзовим Хрестом Заслуги:

1. др[уга] Чорного	Г2 В.14/II
2. др[уга] Крилана	Г4 В.24 проп[агандист]
3. др[уга] Чорного	Г4 В. 24 проп[агандист]
4. др[уга] Обуха	Г4 В. 24 проп[агандист]

Слава Україні!

(-) Т. Чупринка
Гол[овний] К[омандир] УПА

Роздільник:

ГВШ-Арх[ів]	3 прим[ірники]
УПА -Північ	1 -«-
УПА-Південь	1 -«-
Г2	1 -«-
Г4	1 -«-
ГОСП	1 -«-
Разом	8 прим[ірників]

ГДА СБУ, ф. 13, спр. 376, т. 60, арк. 272. Копія. Машинопис.

№ 66
ЗВЕРНЕННЯ АКТИВНИХ УЧАСНИКІВ НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНОЇ БОРОТЬБИ В УКРАЇНІ ДО ВСІЄЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЕМІҐРАЦІЇ ІЗ ЗАКЛИКОМ ОБ'ЄДНАТИСЯ ДЛЯ ПІДТРИМКИ САМОСТІЙНИЦЬКОГО РУХУ ПРОТИ РОСІЙСЬКО-БІЛЬШОВИЦЬКОГО РЕЖИМУ ТА ГІДНО РЕПРЕЗЕНТУВАТИ ВИЗВОЛЬНУ БОРОТЬБУ УКРАЇНСТВА ПЕРЕД ЗОВНІШНІМ СВІТОМ

Жовтень 1949 р.

ЗВЕРНЕННЯ ВОЮЮЧОЇ УКРАЇНИ
ДО ВСІЄЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЕМІҐРАЦІЇ

Брати наші, розкидані по далекій чужині!

Вже минуло чотири роки, як закінчилася в Європі війна. Але не закінчилася вона в Україні. Вже чотири роки ви маєте змогу бачити, як народи Західної Європи, Америки відбудовують своє життя в мирній обстановці. Одначе в Україні миру немає! В Україні далі кипить жорстока боротьба, не втихають стріли, не згасають пожежі. На фабриках і заводах, в колгоспах і одноосібних господарствах, школах і установах, в лісах і горах, в Україні, в далекому Сибірі й Казахстані, скрізь стоїть український народ на визвольних барикадах. Стоїть скривавлений, але не вгнутий, неподоланий, нескорений.

Сповнений ненависти до неволі й рабства, насильства й безправства, він оголосив нещадну війну російсько-більшовицькому імперіялізмові, свідомий справедливости своєї справи, він підноситься тепер на вершини посвяти й героїзму.

Взявши раз свою долю в свої руки, він рішився кувати її до кінця. І кує її без перепочинку, кує невтомно, не устрашимо.

Ставувши в аванґарді священної боротьби народів за повалення твердині тоталітаризму, деспотії й терору – сталінського СРСР, він мужньо й гідно виконує цей великий і відповідальний обов'язок. Він високо підніс нині прапор, на якому написані дорогі для всіх народів і людей слова: Воля народам! Воля людині!

В цій жорстокій боротьбі, рівної якій не знає історія, не сміє стояти осторонь жоден українець, жодна українка. В ній мусять

брати участь усі українці, не зважаючи на те, де вони тепер живуть. На Вас, брати наші, розкидані по чужині, Воююча Україна дивиться, як на відтинок єдиного фронту нашої великої визвольної боротьби, яка далеко виходить поза межі всенародньої боротьби, яка має загальнолюдське значення. Воююча Україна дивиться на Вас, як на бойовиків великої визвольної справи, які відкрили фронт у Західній Європі, в країнах Америки, в Австралії, скрізь, де живе хоч би один українець. *На Ваші позиції Воююча Україна шле Вам бойовий братній привіт.*

Батьківщина уважно прислухається до всього, що діється серед української, як давної, так і нової еміґрації. Український народ пильно слідкує за тим, чи фронт на еміґрації йде крок у крок з фронтом на Землях, чи від нього не відстає, не заломлюється. Народ бо в праві вимагати, щоб українська еміґрація ні в чому не відставала від боротьби на українських землях, щоб вона цілком стояла на висоті завдань, що їх історія поставила перед нею.

Воююча Україна насамперед вимагає, щоб українська еміґрація гідно й відповідально репрезентувала свій народ і його визвольну боротьбу перед зовнішнім світом.

Україна щойно виходить на міжнародню арену. Світ ще мало знає про неї, а багато з того, що знає, — неясне й викривлене. Змінити такий стан, занести до всіх народів і людей поза межами СРСР правду про Україну та її боротьбу — це найперше Твоє завдання, українська еміґраціє. Край у цьому напрямі зробив і далі робить усе, що тільки в його силах. Своєю боротьбою край створив великий капітал, і Ти, українська еміґраціє, мусиш використати його в інтересах визвольної справи на міжнародньому відтинку.

Доля розкидає Вас по всіх країнах світу, по найвіддаленіших його закутках. Але не час нарікати тепер на цю жорстоку долю! Її треба повернути на добро цілого українського народу. Те, що Ви тепер знайшлися майже серед усіх народів світу, Ви мусите широко використати для того, щоб ці народи якнайповажніше пізнали Україну, український народ, його змагання в минулому, його героїчну боротьбу нині.

Пам'ятайте, що нині кожний українець за кордоном — це представник Воюючої України.

Пам'ятайте, що, дивлячись на кожного з Вас, чужинці дивляться на ввесь український народ, що, оцінюючи кожного з Вас, вони оцінюють цілий наш народ.

Тож кожний ведіть себе так, щоб не плямити імени свого народу, поводьтесь так, щоб постійно помножувати славу його.

Щодня ставте перед собою питання: що добре й корисне зробили Ви для України?

З Україною Ви мусите бути якнайтісніше духово пов'язані, Ви мусите жити нею, її прагненнями й боротьбою. У Вас не сміє вселюватись зневіра в успіх нашої великої справи. Вас не сміють підточувати сумніви щодо справедливости нашої боротьби на українських землях. Інакше Ви ніколи не запалите чужинців вірою у справедливість наших змагань, не прищепите їм переконання в доцільності нашої боротьби, не з'єднаєте їхньої прихильності для свого народу.

Воююча Україна вимагає, щоб українська еміґрація була палким носієм ідей, за здійснення яких бореться український народ.

Усвідомлюйте чужинців в конечності розподілу СРСР на вільні національні держави всіх його народів. Доказуйте їм, що незалежних держав прагнуть і за їхнє здобуття завзято й мужньо боролися й борються всі поневолені народи СРСР. Роз'яснюйте їм, що розподілу СРСР вимагають інтереси всіх народів світу, бо тільки цим шляхом можна раз назавжди знищити небезпеку відродження російського імперіялізму, який тепер у формі більшовизму загрожує цілому світові.

Поширюйте скрізь концепцію побудови міжнародного ладу, спертого на системі вільних, незалежних держав усіх народів. Тільки така система створить найкращі передумови для успішної політичної, економічної та культурної співпраці й єдности між народами, бо дасть змогу будувати її на основі справжньої рівноправности, добровільности, взаємної пошани й довір'я. Тільки така система здатна усунути кровопролитні війни та забезпечити тривалий мир у світі.

Роз'яснюйте чужинцям, що український народ бореться за здійснення передових ідеалів людства, за волю для народів і людини, за справжню демократію, за справедливий соціяльний лад, в якому не буде ні визискувачів, ні визискуваних.

Воююча Україна вимагає, щоб українська еміґрація невтомно несла правду про сталінське СРСР до всіх народів світу й активно мобілізувала їх до боротьби проти російсько-більшовицького імперіялізму — цього найбільшого ворога всього людства.

Світ ще цілком недостатньо знає правду про СРСР. Він ще не здає собі повністю справи у тому, що російсько-більшовицький імперіялізм загрожує йому самому. Відкрити перед усіма народами правдиве обличчя більшовизму, здерти з нього маску

демократії та соціялізму й показати його в усій огидній наготі, — це Твій великий обов'язок, українська еміґраціє.

Допоможи прозріти мільйонам чужинців, які ще щиро вірять у соціялізм у СРСР. Розкажи їм про жахливе гноблення народів у СРСР, про колоніяльний грабіж їхніх багатств, про нечуваний визиск і рабське становище робітника, про новітнє кріпацтво в колгоспах, про придушення інтеліґенції.

Покажи перед цілим світом цю "найдемократичнішу" країну, де терором гонять до виборчих урн, де примушують народ голосувати за його катів і гнобителів, де суди є органами насильства й безправства, де людині не тільки зав'язаний рот, але і скута думка, де людина замінена в безправного раба, де мільйони заслані в тюрми й концтабори.

Відкрий перед усіма народами цю країну, в якій задушена релігія, збезчещена церква, закована свобода сумління, потоптана не тільки християнська, але й загальнолюдська мораль, а на глум і ганьбу всього людства шумно реклямують райські свободи та зберігають церкву, яка по суті є тільки придатком МҐБ і МВД. Розкажи про знищення Української Автокефальної і Греко-католицької Церков, про помордованих і засланих українських єпископів, священиків і вірних. Роз'ясни чужинцям, що теперішня російська православна церква не має нічого спільного з вільною церквою й є емведівською аґентурою. Закликай усіх християн, усіх вірних інших релігій до рішучої боротьби за знищення смертельного ворога людства — більшовизму.

Воююча Україна вимагає, щоб українська еміґрація була активним співорганізатором єдиного фронту всіх народів, поневолених і загрожених російсько-більшовицьким імперіялізмом.

Російсько-більшовицькі імперіялісти поневолили вже багато народів, а всім іншим народам світу готуються накинути ярмо завтра. Всякі більшовицькі заяви про можливість мирного співіснування двох систем — це тільки облудна пропаґанда. А на ділі всі зусилля кремлівських верховодів спрямовані на підготовку нової війни для загарбання цілого світу. Все життя в СРСР підпорядковане цій одній меті. Надії західнього світу, що війну можна відвернути — марні надії, будовані на піску. *Війни світові не уникнути жодним чином.*

Цю істину, Ти, українська еміґраціє, мусиш проповідувати на кожному кроці серед народів Заходу. Вона повинна бути для Тебе вихідною в Твоїй практичній політичній роботі серед цих народів. Скажи їм ясно, що нині перед цілим світом стоїть питання не про

те, як уникнути нової війни — вона неминуча, — а про те, як врятувати волю, незалежність і культуру, як уникнути людству рабства й заглади — а це не є неминуче. І Ти мусиш також ясно відповісти, що єдиний для світу рятунок, *це якнайскоріше й повне знищення російсько-більшовицького імперіялізму на його теперішніх вихідних позиціях.* А цього можна добитися тільки *організованим зусиллям єдиного фронту всіх народів, поневолених і загрожених російсько-більшовицьким імперіялізмом.*

Ти, українська еміґраціє, мусиш не тільки проповідувати потребу такого фронту і в його конечності переконувати світ. Ти мусиш робити все можливе для того, щоб антибільшовицький фронт набрав конкретних організаційних форм. Для того Ти мусиш узброїтися не тільки вірою у справедливість тієї справи, але також мусиш виявити якнайбільше організаційних здібнощів, толеранції та витривалости, бо об'єднувати треба всіх людей, які прагнуть волі, без різниці расової, національної й релігійної приналежност[и], без різниці їх політичних переконань.

Насамперед Тобі треба докласти всіх зусиль для того, щоб згуртувати в єдиний антибільшовицький фронт еміґрацію всіх народів підбільшовицької Європи й Азії та новопоневолених народів центральної й південної Європи.

Дотеперішні успіхи на цьому відтинку Край вітає з найбільшим признанням. Розбудовуй і поглиблюй ці успіхи, українська еміґраціє. Невтомно і вперто переборюй усі труднощі, які стоять на перешкоді повному об'єднанню еміґрації народів СРСР. Зміцнюй це об'єднання в його організованих виступах як серед еміґраційних мас, так і перед зовнішнім світом.

Рівночасно з акцією об'єднання еміґрації та поневолених народів СРСР, Тобі, українська еміґраціє, треба вести якнайактивнішу роботу серед народів Заходу для згуртування антибільшовицького фронту всіх волелюбних людей світу. Входь у зв'язки й зміцнюй їх з національними та міжнародніми організаціями, які борються за людські права і свободу. Змагай до створення міжнародньої організації, яка ставила б своєю метою боротьбу проти імперіялізму та тоталітаризму, на захист прав народів і людини.

Пам'ятайте, Брати на еміґрації, що справа організування єдиного антибільшовицького фронту всіх народів — це не тільки завдання керівників політичних партій. Це обов'язок кожного з Вас. Пам'ятайте, що справу антибільшовицького фронту, так само, як репрезентувати український народ, можна ставити не тільки серед політичних і державних кіл інших народів та на

дипломатичних шляхах. Цю справу можна і треба ставити серед найширших мас усіх народів Заходу, на фабриках, шахтах, фармах, школах і установах. Тільки тоді, коли в антибільшовицький рух увімкнуться найширші народні маси, коли цей рух матиме таку широку базу, він буде здатний знищити свого ворога.

Пам'ятайте, що поширювання правди про СРСР, мобілізування й організування народів на боротьбу проти більшовизму — це місія всесвітнього загальнолюдського значення. Тож будьте гідними цієї великої місії, яку поклала на Вас історія. Виконуйте її з апостольською відданістю й завзяттям, виконуйте її з такою мужністю й посвятою, з якою борються нині повстанці. Якщо виконаєте її, з вдячністю згадуватимуть Вас наступні покоління всіх народів.

Для того, щоб виконувати всі ці відповідальні обов'язки, Вам, Брати на чужині, треба бути об'єднаними, а не розбитими. Вам треба діяти однозгідно, а не розрізнено. *Воююча Україна рішуче вимагає від української еміґрації повної єдности, єдности не на словах, а на ділі, єдности дієвої, а не паперової, єдности на базі визвольної боротьби народу на українських землях.*

Стан, який існує тепер, не сміє далі тривати. Не сміє бути жодного розподілу на греко-католиків і православних, автокефальників і соборників, а зокрема на "східняків" і "західників". На такий розподіл не можна байдуже дивитися. Еміґрація мусить докласти всіх зусиль, щоб цілком знищити шкідливі наслідки довгої неволі і штучних кордонів, якими ділили й ділять окупанти живе тіло українського народу. В спільній праці та боротьбі мусять щезнути всі різниці між українцями. Свідома частина еміґрації мусить зробити все, щоб якнайскоріше піднести рівень національної свідомости та політичної вироблености національно несвідомої частини еміґрації. Це дуже важливе, прямо центральне завдання теперішнього життя української еміґрації. Розв'язка цього питання цілком лежить у руках свідомої частини еміґрації. На неї теж паде вся відповідальність за успіх цієї справи.

В такий відповідальний момент, в такій важкій ситуації, в якій є сьогодні український народ, українська еміґрація не може дозволити собі також *на жодні роздори й партійну гризню. Нині всі партійні розходження мусять цілком уступити, мусять бути підпорядковані одній меті — справі визволення українського народу.* Розподіл нині може йти не по лінії тих чи інших партій, а по лінії патріотів і зрадників українського народу.

Край вбачає лихо не в існуванні різних партій на еміґрації, а в тому, що ці партії не вміють співжити і співпрацювати ні між собою, ні в середині самих себе. Край обурений занепадом політичної і громадської моралі серед української еміґрації, що завдає шкоду цілій визвольній справі, що в очах чужинців гань-бить цілий народ і формує фальшивий погляд на боротьбу на землях. Воююча Україна обурена тим, що в партійній боротьбі на еміґрації розмінюється загальнонаціональні цінності і святощі. Воююча Україна найрішучіше засуджує всіх тих, які не хочуть піднестися вище своїх вузьких партійних інтересів, які спекулюють визвольною ідеєю.

Край з прикрістю ствердажує, що саме серед еміґрації знай-шлися люди, які довший час взагалі сумнівалися в існуванні на Україні Української Повстанської Армії, Української Головної Визвольної Ради та підпільної Організації Українських Націо-налістів, а деякі й виступали проти них. Треба було аж рейду відділів УПА, треба було живих свідків, треба було повстанцям пройти серед боїв понад тисячу кілометрів, щоб остаточно переконати своїх невірних Томів, що УГВР, УПА, ОУН існують, що вони діють і борються на українських землях. Але навіть після цього є ще на еміґрації люди, які всіляко намагаються при-меншувати значення боротьби на наших землях, звужувати її розміри, обезцінювати політично. Край закликає всіх цих людей припинити будь-яке обезцінювання визвольного руху на рідних землях і віддати всі свої сили інтересам Воюючої України. Тим, які засліплені своїми власними інтересами, не знайдуть відваги й охоти покинути свої виступи проти Визвольного Руху на рідних землях і свідомо далі обезцінюватимуть його, — Край виразно заявляє, що їхню роботу він розглядатиме як злочин супроти українського народу та його визвольної боротьби в Україні.

Брати на еміґрації! Край сьогодні досягнув повної єдности. Еміґрація мусить піти вслід за Краєм. Всі, хто направду болів долею свого народу, хто справді прагне його визволення, хто сповнений щирим бажанням віддати себе народові, кому дорога ідея української держави, — об'єднуйтеся у спільному зусиллі, щоб осягнути нашу велику Мету. Створіть міцний єдиний фронт і виступайте перед зовнішнім світом здецидовано й однозгідно. Хай політична зрізничкованість української еміґрації буде спрямована на формування та зростання української політичної думки, а не на партійну гризню. Докажіть, *що* Ви розумієте історичну вагу теперішнього моменту і стійте на висоті своїх завдань. Будьте прикладом єдности й організованости для інших

народів, бо єдність і організованість потрібна всім народам, щоб переможно закінчити боротьбу з більшовизмом.

Брати еміґранти, що працюєте на фізичних роботах! Не маючи змоги повернутися на Батьківщину, Ви опинилися на фабриках, шахтах і фармах майже усіх країн поза межами СРСР. Ви тепер працюєте поруч з робітниками всіх національностей. Ви тепер працюєте в тому середовищі, де є найбільше тих людей, які впали жертвою більшовицької забріханої пропаґанди. Допоможіть мільйонам цих робітників визволитися з тенет більшовицького обману. Переконайте їх силою свого довгого досвіду, що в СРСР немає жодного соціялізму, що СРСР — це країна найреакційнішого тоталітаризму й тиранії. Запаліть їх вогнем своєї ненависти до російсько-більшовицького імперіялізму, бо в душі вони так само ненавидять всяке рабство, насильство й безправство, як і Ви. Зав'язуйте біля верстатів дружбу з ними, закладайте основи тісної дружби, між їхніми й українським народами.

Беріть участь у працях робітничих організацій західніх народів і будьте прикладом дружности й солідарности. Творіть українські робітничі організації й організовано обстоюйте свої права. Широко розбудовуйте своє культурно-освітнє життя.

Беріть участь у праці міжнародніх антибільшовицьких профспілкових об'єднань і репрезентуйте там мільйони українських робітників, які не мають тепер змоги вільно говорити від свого імени. Боріться разом з усіма робітниками проти імперіялізму й тоталітаризму за справжню демократію та соціяльну справедливість.

Українські поети, письменники, мистці, люди науки, працівники преси на еміґрації! На українських землях цілком задушена українська вільна наука й культура. У глибоке підпілля загнане вільне слово. В цих умовах на Вас спадає велике завдання розбудувати українську культуру й науку, збагачувати її скарбницю новими цінностями та надбаннями. Край з радістю відмічує теперішні творчі здобутки української еміґрації на полі науки й культури та закликає до ще більших зусиль у цьому напрямі.

Розбудовуйте і зміцнюйте нові осередки української науки й культури, концентруйте в них всі творчі сили, що знайшлися на еміґрації. Докладіть усіх зусиль до якнайкращого розвитку українознавства, бо саме воно піддається на землях жахливим перекручуванням і фальшуванням з боку російсько-більшовицьких окупантів. Вирощуйте молоде наукове поповнення.

Використовуйте кожну нагоду для того, щоб гідно репрезентувати українську науку й культуру перед зовнішнім світом. Невтомно популяризуйте її надбання. Скрізь несіть українську музику, пісню, сцену. Наладнайте і зміцнюйте зв'язки з культурними й науковими організаціями та окремими представниками науки інших народів. Не пропускайте ні однієї можливости внести свій вклад у працю міжнародніх культурно-наукових організацій. Хай світ побачить у всій повноті українську культуру і творчі здібності українського народу.

Українські жінки на еміґрації! Край радіє Вашою активністю й організованістю та досягнутими в результаті цього успіхами. Ще більше зміцнюйте свою організованість, ще ширше розгортайте свою активність як на внутрішньоеміґраційному, так і на зовнішньому відтинках, пильно зберігайте на еміґрації в громадському й родинноособистому житті світлі традиції українського жіноцтва. Використовуйте кожну нагоду для праці серед жінок Заходу. Освідомлюйте їх у страшній небезпеці від більшовизму. Воруште сумління всіх жінок і матерей на світі рабським становищем жінки в СРСР, знищенням родини, долею мільйонів дітей, заморених голодом, запроторених по тюрмах і на засланнях, від своїх матерів насильно відірваних і долею безпритульних. Хай жінки всіх народів займуть своє місце у загальнолюдській боротьбі проти більшовизму.

Українська молоде! Ти на еміґрації мусиш іти в аванґарді визвольної боротьби так, як у ньому йде молодь на рідних землях. Ти мусиш цілком віддати себе інтересам Воюючої України та бути готовою на кожний її поклик, щоб стати поруч своїх друзів, що зі зброєю в руках боряться за визволення народу, за щастя, радість і творчу працю української молоді в українській державі. Ти мусиш бути високоорганізованою й активною, мусиш постійно сталити свою ідейність і невпинно підносити свій рівень загального та фахового знання й політичної вироблености. Своє перебування серед інших народів широко використати для того, щоб навчитися всього, що в них добре та корисне, щоб засвоїти собі їхній досвід праці в усіх галузях життя й державного будівництва. Але пильно зберігай себе від усяких розкладницьких впливів, які розхитували б твою ідейність і підривали б моральну стійкість.

Перед тобою, українська молоде, як і перед цілою нашою українською еміґрацією, стоїть завдання зазнайомлювати чужинців про визвольну боротьбу українського народу. Роби це при кожній нагоді та всіма засобами. Використовуй для цього свої особисті знайомства, зв'язки з молодіжними організаціями

інших народів і міжнародніми організаціями молоді. Запалюй молодь усіх народів на боротьбу проти більшовизму. Вона найскоріше зрозуміє тебе, бо кожна молодь найживіше обурюється на неправду та насильство й завжди готова боротися проти них.

Бійці й командири рейдуючих відділів УПА! Ви мужньо виконали своє завдання, покладене на Вас Українською Головною Визвольною Радою. Край із запертим віддихом слідкував за Вашим рейдом, а його успішне закінчення викликало в Краю величезну радість. Увесь народ радіє, що Ви добилися аж за другу стіну більшовицької тюрми народів, щоб там перед цілим світом скласти протест проти гноблення українського народу російсько-більшовицькими загарбниками і сказати правду про визвольну боротьбу на рідних землях.

Ваш прихід у Західню Європу, як безпосередніх учасників і живих свідків визвольної боротьби на наших землях, докорінно вплинув на зміну поглядів і чужинців і своїх, на нашу визвольну боротьбу та поклав кінець фальшуванню правди про цю боротьбу. І в цьому Ваша велика заслуга для всієї визвольної справи. Історія гідно оцінить Вас.

Хоч ви опинилися тепер далеко від рідних земель, боротьба для Вас не закінчена. Ворог, який гнобить Вашу Батьківщину, діє й там, і Ви мусите боротися проти нього так, як ще недавно Ви боролися зі зброєю в руках в Україні. На чужині далі зберігайте і плекайте героїчні традиції Української Повстанської Армії та високо несіть прапор її слави.

Брати на чужині! Невдовзі Ви ще більше розсієтеся по цілому світі, ще дальше опинитеся від Батьківщини. Але знайте, що все це тимчасове, що перебуванню на чужині, Вашій тузі за Батьківщиною неминуче прийде кінець.

Коли заграють воскресні дзвони й у могутньому гомоні слави встане Україна, всі Ви раз на завжди повернетеся на Батьківщину. І тоді, "в сім'ї вольній новій" зберуться усі, порозкидувані по цілому світі діти України, щоб разом у щасті й радості будувати своє власне славне вільне життя. І здійсняться тоді слова нашого великого пророка:

Встане Україна,
І розвіє тьму неволі,
Світ правди засвітить,
І помоляться на волі невольничі діти!

Вірте в це сильно й боріться всі мужньо, щоб цей великий день настав якнайскоріше.

Не зважаючи на всі неймовірні труднощі, Воююча Україна боротиметься так завзято, як вона боролася дотепер — не жаліючи ні труду, ні крови.

Воююча Україна робитиме все, що в її силах, щоб український народ якнайшвидше й раз назавжди побудував свій величній Храм Волі, щоб ви могли вернутися в Україну не як наймити, а як вільні господарі.

Від імені Воюючої України:

член УГВР, Голова підпільної Греко-кат[олицької] Церкви
о. проф. М. Лаврівський

Голова Генерального Секретаріяту УГВР і Головний Командир УПА, генерал-хор[унжий] УПА
Р. Лозовський-Чупринка

заступник Голови Генерального Секретаріяту УГВР, член УГВР
В. Коваль

член УГВР проф. *Г. Зелений*

начальник політвиховного відділу Головного Штабу УПА, сотник-пвх. УПА
П. Полтава

член Головного Штабу УПА, майор УПА *Д. Сокіл*

командир УПА-Північ, майор УПА *М. Дубовий*

член Проводу ОУН на українських землях *П. Максимович*

член Проводу ОУН на українських землях, журналіст *О. Горновий*

член штабу УПА-Захід, сотн[ик] УПА *В. Хмель*

командир воєнної округи УПА-Захід "Говерля", майор УПА *В. Грім*

керівник УПА на північно-зах[ідних] українських землях
З. Савченко

керівник ОУН на осередньо-схід[них] українських землях
І. Василенко

керівник підпільних організацій Юнацтва ОУН, сотн. УПА

Р. Ільницький

керівник підпільного Українського Червоного Хреста

А. Шибалинська

керівник округи ОУН на західньо-українських землях

інж. *К. Владан*

керівник округи ОУН на східньо-українських землях

І. Будько

керівник округи ОУН на північно-західних українських землях

Т. Ілíян

керівник ОУН на Буковині *С. Сталь*

редактор підпільних видань проф. С. *Кузьменко*

художник *Д. Бей*

лікар УПА *І. Фесенко*

В Україні, у жовтні 1949 р.

Опубл.: Літопис Української Повстанської Армії. Том 10. Українська Головна Визвольна Рада. Документи, офіційні публікації, матеріяли. Книга третя: 1949–1952. – Торонто, 1984. – С. 21-33.

№ 67
ВКАЗІВКИ КЕРІВНИКА УКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛІСТИЧНОГО ПІДПІЛЛЯ Р. ШУХЕВИЧА ЗВ'ЯЗКОВІЙ ПРОВОДУ ОУН О. ІЛЬКІВ СТОСОВНО ЇЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СХІДНИХ ОБЛАСТЯХ УКРАЇНИ

Не пізніше 1 березня 1950 р.

Совершенно секретно

Перевод с украинского

Дорогая Оля![108]

Узнаю с удовольствием, что Вы переселяетесь на СУЗ. С удовольствием, потому что именно там нас ожидают серьезнейшие дела. От СУЗ зависит будет ли Украина или и далее будет Россия.

На СУЗ мы стремимся уже ряд лет с большими или меньшими успехами. Вашу поездку оцениваю, как способ «добиться» к СУЗ.

Перед тем, как передать Вам задания, которые там Вас ожидают, остановлюсь над оценкой международного положения.

Войну нужно ожидать через несколько лет, хотя и не исключено, что она может вспыхнуть очень скоро, но брать ставку на это нельзя.

Руководящую антисоветскую роль играет США. Они сегодня еще стоят за "единую-неделимую" Россию. Бывший руководитель русских в период Октябрьской революции Керенский пользуется особым почетом в США.

Украинское дело начинает только завоевывать себе в мире права гражданства. Все это в результате нашей борьбы в Крае.

Отделы УПА, которые в 1947 г. пошли на Запад (с Закерзонья), наделали шуму во всем мире.

Мир убедился, что только мы боремся против СССР. Даже Керенский сказал, что УПА — это "его" части "малороссийские".

С 1947 г. общественное мнение всего мира начинает склоняться к нам все больше и больше. В США есть уже люди, которые стоят за раздел России, а не за федерацию.

Однако, несмотря на это, наши надежды должны быть на наши же собственные силы. Если мы продержимся до войны и сумеем тогда создать убедительные факты, то с нами будут считаться союзники!!! Следовательно, наше задание на [укра-

инских] землях: продержаться до войны и тогда делать убедительные факты — провозгласить волю населения иметь свое Украинское Государство, независимое от Москвы.

На ЗУЗ это простое дело, но не такое на СУЗ. Если мы на СУЗ сумеем во всех областных центрах возглавить в соответствующий момент массовое проявление воли народа к Самостоятельной Украине — мы выиграли.

В связи с тем для Вас основное задание:

1. Продержаться до войны и не включаться сейчас ни в какую просветительную или иную политическую работу, чтобы Вас не раскрыли преждевременно. Нужно Вам будет учесть (особенно Вашим родственникам), что Вас там будут “прощупывать”, т. е. провоцировать, но Вы не должны дать себя поймать.

2. Если настанет момент развала Советской власти (это может наступить еще до прихода новой власти), тогда нужно будет организовать украинцев, агитировать их в необходимости Самостоятельной Украины и активно провозглашать лозунги Самостоятельной Украины.

Наиболее вероятно, что такая ситуация наступит только после оккупации данной территории американцами. Тогда Ваше задание максимально скоро и максимально широко организовать украинцев, чтобы не дать себя опередить русскими. Работу эту [надо] вести в областном центре, хотя можно [вести ее] силами крестьян и интелигенции из сел.

Украину нужно провозгласить от имени УГВР потому, что могут быть какие-то другие спекулянты, которые будут ее провозглашать от кого-либо другого (например: мельниковцы).

Особо пристальное внимание обратить на интеллигенцию — сельскую и городскую, которая говорит по-украински. Их безусловно, удастся приобщить к этим мероприятиям. Тогда все в быстроте и решительности.

Точных указаний невозможно сегодня дать, я могу дать только наметки. Если Вам что-либо не ясно, то спрашивайте еще.

Следовательно эти два задания являются основными.

3. Третье задание, это уже второстепенно: интересоваться Вам, но осторожно, чтобы можно было информировать нас о жизни, способе мышления, хозяйственном положении, культурном, национальном. Поэтому нужно после Вашего оседания на месте, куда-то сюда написать (условьтесь с Д[аркой]) и сообщить Ваш адрес.

Если будет возможно, через некоторое время я к Вам кого-либо пошлю, и Вы ему все сказали бы.

Также поинтересуйтесь людьми, которых Вы впоследствии могли бы привлечь к работе провозглашения Украины (учесть, что молодых мужчин заберут в армию). Все страшно осторожно! Ни в коем случае не выдайте себя.

Лучше меньше интересоваться, чтобы только пережить там.

Условьтесь с Даркой о своей кличке, если я вынужден буду послать к Вам чужого человека.

3. Если будут отдельно созданные благотворительные условия, то я буду рассматривать возможность организации у Вас "колхоза" или направления в Ваши новые стороны человека, который смог бы там легализоваться. Это уже однако второстепенная вещь. Как видите, задания не легкие, но грандиозные!

Возможно, Ваша жизнь там не будет легкой, но цель, для которой Вы едете, окупает все трудности.

Верьте, что если Вам удасться сделать, что я Вам начертал, Ваша работа будет стоить возможно больше, чем работа и смерть тысяч наших повстанцев.

На Востоке Украин[ы], там место нашей работы.

Ну, крепитесь, дорогая и уважаемая Оля, в тяжелый и почетный путь. Я верю, что Вы. хоть и небольшая ростом и сильно избита судьбой, отдадите себя всю и достигните успеха.

Пусть поможет Вам Бог, как до сих пор он Вам помогал.

Искренне поздравляю "Цьоцю" маленького и незнакомого мне "Поросюка".

Слава Украине!

Еще одно дело передаст устно Ан[на].

Перевел с украинского:
Зам. нач. отделения Управления 2-Н МГБ УССР
Майор (Кононенко).

Справка: Документ изъят 16 марта 1950 года при обыске в доме, где укрывалась связная Центрального "Провода" ОУН — Ількив Ольга, организационная кличка "Роксоляна".

Автором документа является руководитель оуновского подполья в западных областях Украины Шухевич Роман.

Упоминаемые в документе —

1. "Дарка" является связной Шухевича — Гусяк Дарья Юрьевна.

2. "АН" — связная Шухевича — Дыдык Галина по кличке "Анна".

3. "Цьоця" — мать "Роксоляны" — Илькив Розалия.

4. "Поросюк" — Паращак Иосиф Федорович —содержатель конспиративной квартиры "Роксоляны" в с. Черный Остров Ново-Стрелищанского района Дрогобычского области.

Верно:

Зам. нач. отделения Управления 2-Н МГБ УССР
Майор (Кононенко)

ГДА СБУ, ф. 13, спр. 372, т. 29, арк. 35-38. Копія. Машинопис. Опубл.: Сергійчук Володимир. Український здвиг: Наддніпрянщина. 1941–1945. – К., 2005. – С. 706-709.

⌘ ⌘ ⌘

SUMMARY

Chapter Two contains 47 documents and other materials covering the period from 1943 to 1950, which characterize Shukhevych's activities connected with his high-ranking posts in the leadership of the Ukrainian liberation movement. The first thematic group of documents includes order no. 2/43, issued on 18 December 1943 by the Supreme Command and the Supreme Military Headquarters (HVSh) of the UPA, about the military dependence of the Ukrainian Armed Force, military ranks and functions, disciplinary punishments and courts marshal, issues related to military printing houses and terminology (No. 21) ; instruction no. 3/11 issued on 19 December 1943 by the Supreme Command and the HVSh UPA about military ranks and functions (No. 22; the "Tactical Instruction" of 24 December 1943, ratified by the Supreme Commander and chief of the HVSh UPA; order no. 1/44 issued on 23 January 1944 by the Supreme Command and the HVSh UPA about the organization of UPA military headquarters; an addendum to order no. 1/44 concerning guidelines for the work of the military headquarters (Nos. 23-25); order no. 3/44 issued on 27 January 1944 by the Supreme Command and the HVSh UPA about military awards for UPA soldiers and

members of the OUN underground, functional insignia in the UPA (No. 27); order of the Supreme Command of the UPA, issued on 10 April 1944, forbidding insurgent commanders to engage in negotiations with German officials (No. 28); order no. 6/44 issued on 7 July 1944 by the Supreme Command and the HVSh UPA about the confirmation for temporary use in the UPA of the "Instruction on the Partisan Struggle" and the "Book of Combat Rules for the Infantry" (No. 30); order no. 7/44 issued on 19 July 1944 by the Supreme Command and the HVSh UPA about the ratification of the oath of the UPA soldier, and an addendum to order no. 7/44 about the method for conducting the swearing-in of soldiers in the insurgent army (Nos. 32-33); order no. 1/48 issued on 12 June 1948 by the Supreme Commander of the UPA about the introduction of the medal "For Combat under Circumstances of Extreme Difficulty," for awarding participants in the revolutionary liberation movement (No. 56), and an instruction about awarding this medal (No. 57); and order no. 2 issued on 3 September 1949 by the Supreme Commander of the UPA about the temporary cessation of the activity of UPA combat units and headquarters (No. 64).

The second, and largest, thematic group of documents consists of orders issued between 1944 and 1949 by the Supreme Command and the HVSh UPA, and the Supreme Commander of the UPA on appointments to posts, assignments of military ranks, and the awarding of UPA soldiers and OUN underground members (Nos. 26, 29, 34, 37, 41-42, 45, 49, 51-52, 55-56, 60-61, 63, 65). Among them are order no. 2/44 issued on 26 January 1944 by the Supreme Command and the HVSh UPA on the appointment of Major "Omelian Kryms'kyi" (D. Kliachkivs'kyi) as commander of UPA-North, Major "Rostyslav Vyshytyi" (V. Sydor) as commander of UPA-West, and Captain Mykola Krem'ianets'kyi as the chief of staff of UPA-North. In keeping with this same order, First Lieutenant "Som" (V. Ivakhiv), the former responsible military leader of the OUN Leadership in the Northwestern Ukrainian Lands (PZUZ), was posthumously awarded the rank of Lieutenant Colonel of the UPA (No. 26); order no. 3/45 issued on 10 October 1945 by the Supreme Command and the HVSh UPA on the posthumous awarding of the rank of Colonel to commander of UPA-North "Omelian Kryms'kyi" (D. Kliachkivs'kyi) and Dr. Iurii Lypa (No. 41); order no. 1/46 issued on 15 February 1946 by the Supreme Commander of the UPA on the posthumous awarding of the rank of Brigadier General to the head of the HVSh UPA, Major "Perebyinis" (D. Hrytsai) and the promotion to the rank of Colonel of Major "R. Vyshytyi" (V. Sydor), the commander of UPA-West (No. 45).

The third thematic group of documents consists of declarations, addresses, proclamations, and special orders issued by the Supreme Commander of the UPA and the Presidium of the UHVR to the participants of the liberation struggle and the Ukrainian emigration between 1945 and 1949. Among them are the May 1945 address of the Supreme Commander of the UPA "Fighters and Commanders of the Ukrainian Insurgent Army," issued in connection with the defeat of Nazi Germany (No. 38); the July 1945 address issued by the Presidium of the UHVR and the Supreme Commander of the UPA to Ukrainian soldiers and Ukrainian citizens in the emigration (Nos. 39-40); the July 1946 proclamation of the Supreme Commander of the UPA, entitled "Fighters and Commanders of the UPA," about the switch from broad forms of insurgency to a clandestine, underground struggle (No. 48); a special order issued on 14 October 1947 by the Supreme Commander of the UPA, entitled "Fighters and Commanders of the UPA, Members of the Revolutionary Liberation Movement!" in connection with the celebrations of the fifth anniversary of the founding of the Ukrainian Insurgent Army (No. 54); and others.

This chapter also contains letters that Shukhevych wrote to Bandera and an unknown addressee abroad, dated 15 May 1946 (Nos. 46-47); an article written in 1948 by Brigadier General "Taras Chuprynka," entitled "On the Genesis of the Ukrainian Supreme Liberation Council"; an announcement from July 1948 issued by the Information Bureau of the UHVR, entitled "With the Head of the General Secretariat of the UHVR, R. Lozovs'kyi" (No. 59); a letter written in June 1948 by Bandera's emissary V. Dyshkant, entitled "For the Friends of Tur, Shelest or Pavur" (No. 58); and instructions that Shukhevych issued on March 1950 to the courier of the OUN Leadership, O. Il'kiv, concerning her activities in Ukraine's eastern oblasts (No. 67).

This chapter also contains the texts of Shukhevych's speeches at the sessions of the First Grand Assembly of the UHVR on 11-15 July 1944 (No. 31) as well as the texts of speeches given by various members of the OUN Leadership in the fall of 1944 (No. 35).

⌘ ⌘ ⌘

Сидять зліва направо: Роман Шухевич, НН, Федір Тершаківець
(фото з ГДА СБУ)

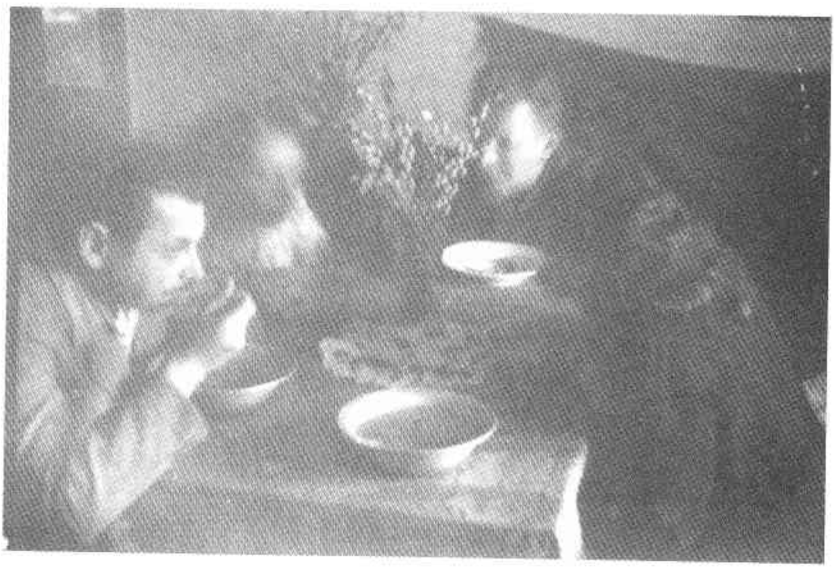
Роман Шухевич з НН
(фото з ГДА СБУ)

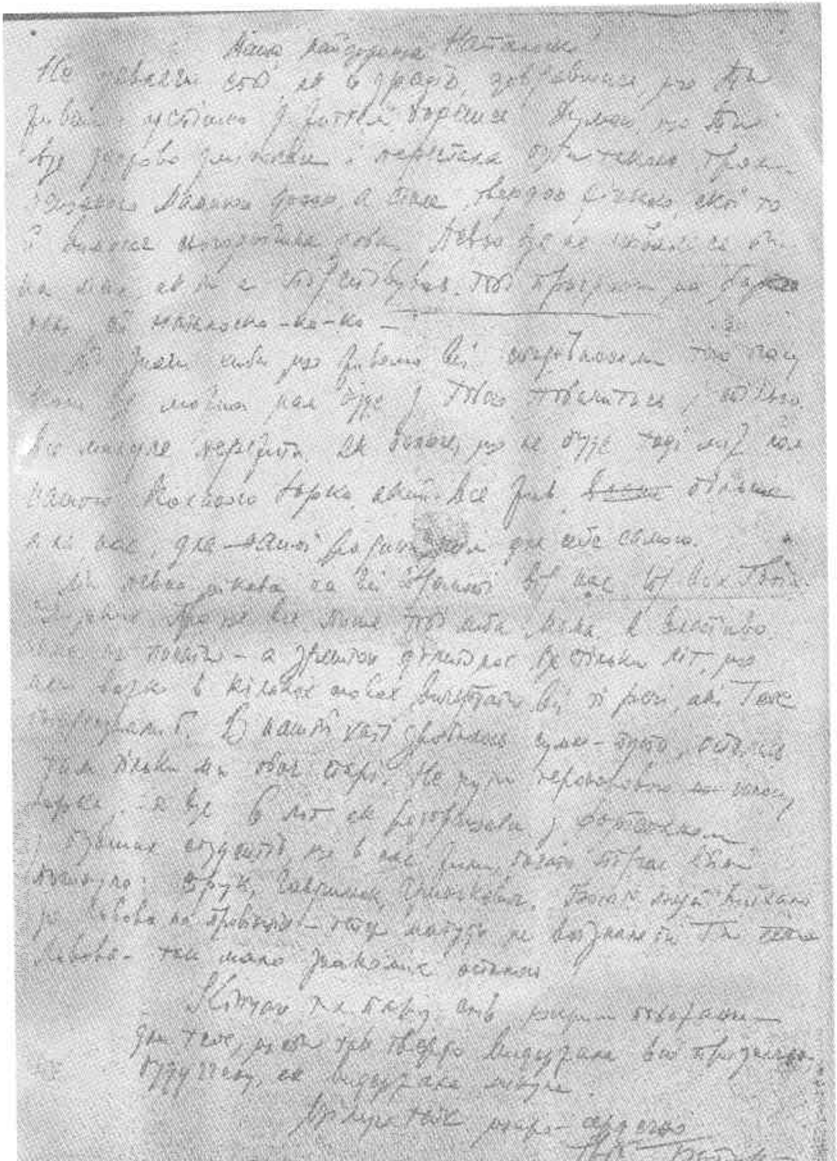
Роман Шухевич з невідомим (фото з ГДА СБУ)

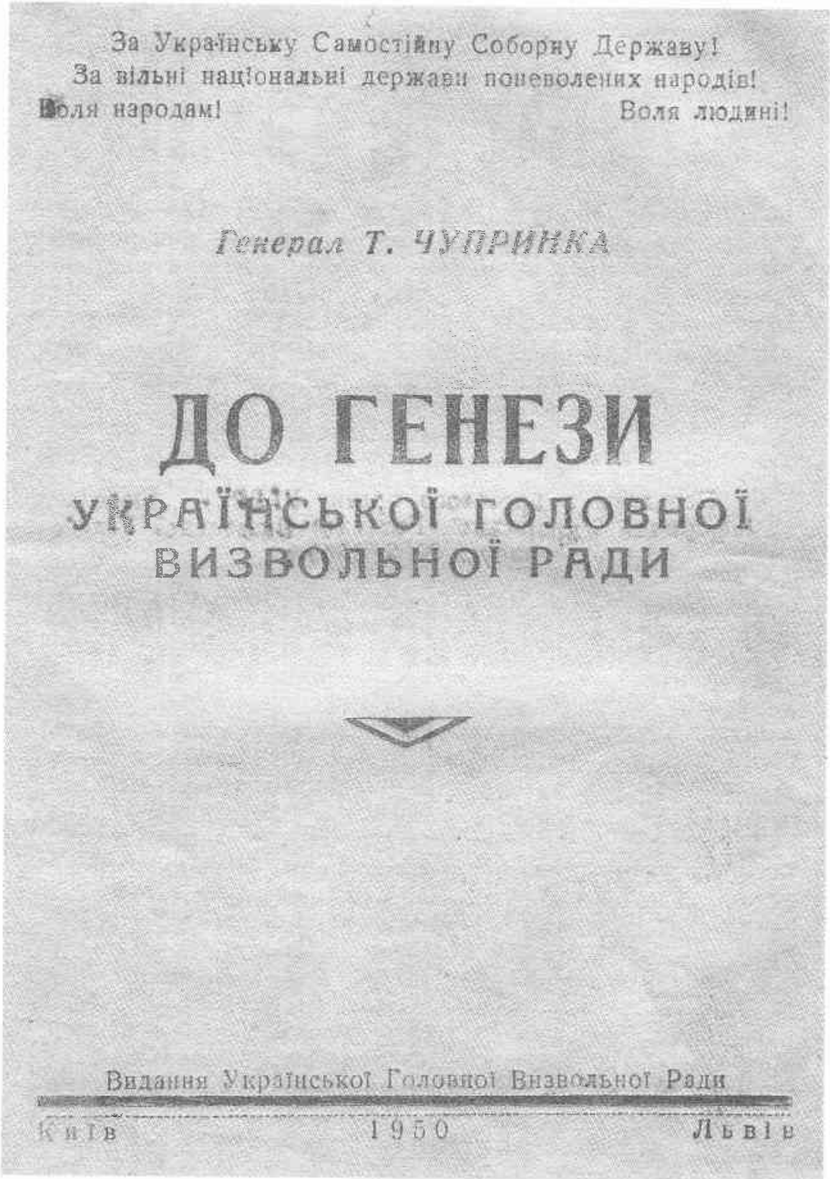
Роман Шухевич з Олексою Гасиним та Галиною Дидик.
Білогорща (Фото з ГДА СБУ)

Олекса Гасин, Галина Дидик, Роман Шухевич, Дарія Гусяк.
Білогорща (Фото з ГДА СБУ)

Лист Романа Шухевича до сетри Наталки Шухевич

За Українську Самостійну Соборну Державу!
За вільні національні держави поневолених народів!
Воля народам! Воля людині!

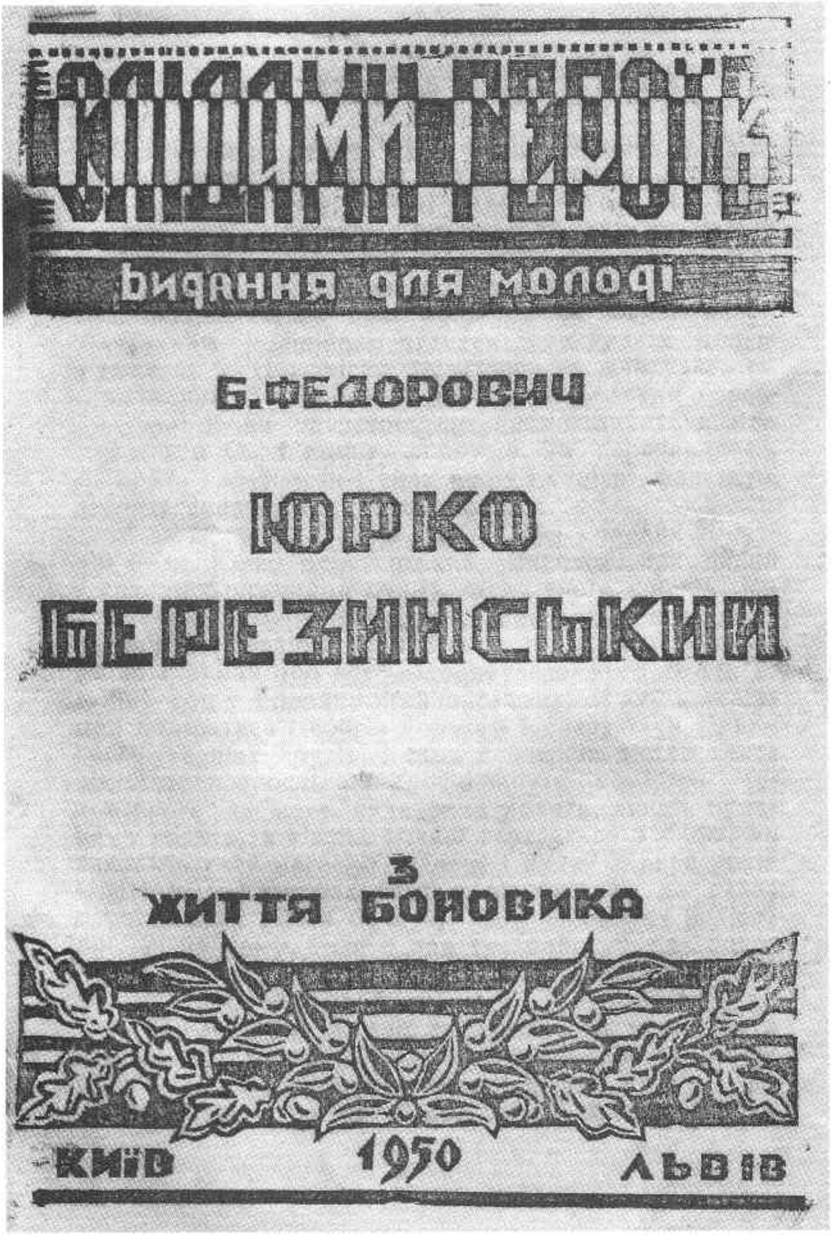
Генерал Т. ЧУПРИНКА

ДО ГЕНЕЗИ
УКРАЇНСЬКОЇ ГОЛОВНОЇ ВИЗВОЛЬНОЇ РАДИ

Видання Української Головної Визвольної Ради

Київ 1950 Львів

Титульна сторінка підпільного видання, авторства
Романа Шухевича — Ген. Т. Чупринка
"До ґенези Української Головної Визвольної Ради"

СЛІДАМИ ГЕРОЇВ

видання для молоді

Б. ФЕДОРОВИЧ

ЮРКО БЕРЕЗИНСЬКИЙ

З ЖИТТЯ БОЙОВИКА

КИЇВ 1950 ЛЬВІВ

Титульна сторінка підпільного видання, авторства
Романа Шухевича — Б. Федорович
“Юрко Березинський. З життя бойовика”

ІІІ. Р. ШУХЕВИЧ В ПРОТОКОЛАХ ДОПИТІВ РІДНИХ І СОРАТНИКІВ СОВЄТСЬКИМИ СПЕЦСЛУЖБАМИ

(1944 – 1954)

Роман Шухевич (фото кінця 1930-х рр.)

№ 68
ІЗ ПРОТОКОЛУ ДОПИТУ НКДБ ЧІЛЬНОГО ДІЯЧА ОУН М.СТЕПАНЯКА ПРО УЧАСТЬ Р.ШУХЕВИЧА В УСУНЕННІ М.ЛЕБЕДЯ З ПОСАДИ «УРЯДУЮЧОГО» ПРОВІДНИКА ОУН ТА В РОБОТІ III КОНФЕРЕНЦІЇ І III НАДЗВИЧАЙНОГО ВЕЛИКОГО ЗБОРУ ОУН

25 серпня 1944 р.

Копия

ПРОТОКОЛ ДОПРОСА
обвиняемого Степаняка Михаила Дмитриевича

от 25 августа 1944 г.

Степаняк Михаил Дмитриевич., 1905 г. рождения, уроженец с. Дзвыняч Солотвинского района Станиславской области, проживал в г. Львове, украинец, беспартийный, гражданин СССР, с высшим юридическим образованием, из крестьян-середняков, б[ы]вший помо[щ]ник адвоката, впоследствии без определенных занятий

[...] Участниками конференции являлись:

1. Лебедь Николай - «Максим Рубан»
2. Шухевич Роман - «Тур»
3. Охримович Василий - «Бард»
4. «Гармаш» - «Владимир»
5. «Косар», «Тарас»
6. «Матла» - «Днипровый»[109]
7. «Петро»
8. Я – Степаняк - «Сергей»

Руководил этой конференцией также «Максим Рубан». Докладчиком был я – Степаняк.

Основное содержание конференции сводилось к следующему:

1. Оценка международного положения.

2. Оценка внутреннего положения.

3. Оценка тактики ОУН, исходя из изменения международного и внутреннего положения на Украине.

В прениях участвовали все представители конференции.

В своем докладе я охарактеризовал международную обстановку и какое может оказать влияние на деятельность ОУН победа тех или иных государств и в связи с этим, какова должна быть позиция ОУН.

Я указал, что в ходе войны СССР вырисовывается, как победитель, но так как СССР продолжает оставаться основным врагом «Украинской самостоятельности», за которую борется ОУН, Организация должна сделать все, что необходимо для успешной борьбы против СССР.

Я говорил, что в СССР существует украинское правительство, что СССР ведет тяжелую войну и в связи с этим во мнении украинских масс и внешнего мира СССР выступает как единственная сила, защищающая Украину от немецкого рабства. Поэтому необходимы такие факторы, которые бы говорили, что украинская проблема в СССР не разрешена и что украинский народ недоволен политикой СССР в отношении Украины.

С другой стороны, ОУН заинтересована, чтобы показать СССР, как «агрессора, угнетателя украинского народа».

Учитывая, что немцы, хотя еще находятся на Украине, фактически же войну на востоке проиграли и, следовательно, на Украину должны прийти большевики, – я делал анализ, что если это так, какие могут быть факторы, которые бы показали силу украинского «самостоятельного» движения, руководимого ОУН и, с другой стороны, показали бы СССР, что и без его помощи Украина может быть освобождена от немцев, а Советский Союз при этом положении, идя на Украину, выглядел бы, как империалист.

Я сделал вывод, что таким фактором может быть только восстание на Украине и захват власти без помощи Красной Армии восставшими под руководством ОУН.

Я рекомендовал, при удаче восстания, немедленно создать «Украинское правительство» или что-либо подобное. Отмечал, что следует учесть наличие противоречий между интересами Англии и Америки, с одной стороны, и СССР – с другой. Я указывал, что рано или поздно, эти противоречия должны привести к серьезному конфликту тем более, что союзники заинтересованы, чтобы Советская власть не извлекала никаких политических выгод из победы над Германией.

Я говорил, что если бы восстание дало положительные результаты, Англия и Америка не только вынуждены были бы считаться с наличием крупных антисоветских сил внутри страны, но этот фактор ускорил бы столкновение между СССР и ее нынешними союзниками, так как Англия и Америка имели бы возможность оправдаться перед своими народами о причине поворота своей политики в сторону враждебности к СССР, ориентируя их на то, что народы СССР живут, якобы в кабале и СССР проявляет в отношении их элементы агрессии, не дает им возможности лично решать свою судьбу.

Какие силы, по моему мнению, могли поднять восстание? Я полагал, что поскольку на Украине, кроме ОУН, имеются и другие националистические формирования, как УНДО, УСРП, УНР'овцы и другие, которые значительно слабее ОУН, но все же имеют под своим влиянием некоторое количество единомышленников, следовало бы объединить свои усилия, создать общее руководство, которое бы возглавляло все течения и имело бы достаточное влияние на военщину, не желавшую идти в ОУН. Особенно это касалось старых военных специалистов, УНР'овцев.

Кроме того, я докладывал о том, что создание такого общего представительства разных националистических формирований необходимо еще и потому, что перед украинским народом и внешним миром можно было бы продемонстрировать единство и консолидацию сил Украины и облегчить этим связь с Англией, Америкой и другими государствами в борьбе против СССР, поскольку ОУН создала о себе неприятное впечатление, как фашистская организация, находившаяся под влиянием немцев.

Я также предлагал создать «Украинский военный комитет», который руководил бы военной стороной восстания и обосновывал, что войсковая референтура ОУН с такого масштаба работой не справится.

Все делегаты с данным мною анализом и предложенными мероприятиями согласились, что имело свое отражение в резолюции конференции.

Однако, под влиянием члена Центрального «Провода», впоследствии члена бюро «Провода» – Шухевича–«Тур», намеченный курс на этой конференции был отклонен, а политика Организации в вопросах вооруженной борьбы пошла по линии, практически осуществлявшейся уже на Волыни «Климом Савуром» как командиром УПА, т. е. борьбы против красных партизан и поляков.

Когда на 3-й конференции ОУН были приняты предложенные мной планы по восстанию и созданию украинского политического представительства и Центрального военного комитета, мне «Рубан» предложил наладить связь со всеми украинскими националистическими формированиями и подготовить почву для создания указанных представительств.

В мае 1943 г. на заседании «Провода», руководимого Шухевичем – «Тур», я был назначен ответственным за ведение переговоров от имени ОУН и должен был войти в состав руководящего коалиционного представительства, однако Шухевич позже, как я уже показал, изменил такой курс политики ОУН.

Большие прения на этой конференции возникли по моему докладу о необходимости изменения программы ОУН.

Делая анализ оуновской работы на востоке Украины, я доказывал, что там, в условиях Советской власти, создался другой тип человека, социально-экономическое положение на востоке совершенно иное, чем на западе, чего до сего времени ОУН не учитывала. На востоке не верят ОУН, ненавидят больше всех фашизм и немцев, а ОУН знают, как фашистское, пронемецкое формирование.

Исходя из этого, я рекомендовал изменить программу ОУН с учетом особенностей Восточной Украины, изменить название Организации и представить дело так, что создается совершенно новая организация [...].

По инициативе Шухевича – «Тур», который на заседании Центрального «Провода» 13 апреля 1943 г. был избран председателем бюро «Провода» и сменил «Рубана» как проводника ОУН, вместо конференции состоялся «Великий збор», поскольку этим збором закреплялось положение Шухевича – «Тур», как Проводника Организации.

ВОПРОС: Чем было вызвано переизбрание Центрального «Провода» ОУН и устранение «Рубана» как Проводника ОУН?

ОТВЕТ: «Максим Рубан» на протяжении своей работы [в] качестве Проводника ОУН показывал себя как диктатор, лишал всякой инициативы референтов Центрального «Провода», чем последние были недовольны, в результате чего в конце 1942 г. или начале 1943 г. стал заметен явный упадок оуновской работы.

Краевые проводники не получали соответствующих указаний и территориальные ОУН были, по сути, предоставлены сами себе. Особо отсталая работа наблюдалась по линии войсковой референтуры, тем более, что к тому времени стали

стихийно создаваться вооруженные отряды ОУН, которые, вопреки желанию оуновского руководства, имели тогда вооруженные столкновения с немцами.

К тому времени назрел ряд политических вопросов:

1. Необходимость налаживания закордонных связей.

2. Изменение политической программы ОУН и организационного статута.

3. Создание общеукраинского военного и политического руководства в соответствии с решением 3-й конференции ОУН.

9 апреля 1943 г. «Максимом Рубаном» было созвано очередное заседание Центрального «Провода» ОУН для обсуждения создавшейся тогда ситуации. Это заседание носило бурный характер и длилось вплоть до 13 апреля включительно.

На этом заседании, при обсуждении вопроса о положении на Волыни, где в первую очередь стали создаваться вооруженные отряды и более мощные, чем в других местах, выяснилось, что «Максим Рубан» не руководит политической и организационной работой ОУН, не может дать положительного разрешения стоящих перед ОУН вопросов, в частности, о том, как организационно возглавить начавшееся движение по созданию вооруженных отрядов. Не может ответить на вопрос, как рассматривать эти отряды – как народное или оуновское движение, почему не реализуются решения 3-й конференции ОУН об «общеукраинском политическом представительстве», выполнение которых «Рубан» явно затягивал.

В процессе заседания ряд членов Центрального «Провода» высказывался за предоставление инициативы референтам «Провода».

Я предлагал заменить уставные положения ОУН, предоставлявшие право диктаторства Проводника, на введение системы коллегиального решения политических вопросов.

Против этих предложений резко выступил «Максим Рубан», хотя все члены Центрального «Провода» его ни в одном из стоявших вопросов не поддерживали.

На этом заседании Центрального «Провода» ни к каким конкретным решениям ни по одному выдвинутому вопросу не пришли.

«Рубана» стали обвинять, что он не дает возможности проявить инициативу членам Центрального «Провода» и, как диктатор, опасается упустить из-под своей власти членов «Провода», что приводит к упадку и разложению всей ОУН и фактически ряд краевых проводников и референтов Цент-

рального «Провода» ведут линию самостоятельную от центра, что грозит плохими последствиями.

«Рубан» требовал безоговорочного ему подчинения и оправдывал практику своего руководства, обвинял членов Центрального «Провода» в плохой работе.

Тогда Шухевич, как более старый и авторитетный член ОУН, предложил «Рубану» выйти из зала заседания для решения без него вопросов членами Центрального «Провода», что следует в дальнейшем предпринять для исправления создавшегося положения.

Когда «Рубан» вышел, Шухевич заявил, что «Рубан» ни на какие отклонения от занятой им линии диктаторства не пойдет, что он действует методами, которые устарели, без учета обстановки.

Шухевич предложил решить, какими путями члены Центрального «Провода» мыслят разрядить кризис Организации и высказал мнение, что «Максима Рубана» от руководства ОУН следовало бы устранить.

Я поддержал мнение Шухевича и заявил, что «Рубана» нужно немедленно снять с руководства Центрального «Провода» и вместо него избрать руководство в лице бюро из 3-х человек, но один из них должен быть, так называемый, первый из равных, как бы по типу римского триумвирата.

Я предложил также созвать конференцию, на которой рассмотреть вопрос о «Рубане» и предложение членов Центрального «Провода» об изменении программы, устава и тактики ОУН.

«Лемиш» поддержал Шухевича и мое выступление и внес предложение в состав бюро избрать Шухевича, «Тараса» и «Днипрового», причем Шухевича «першим миж ривными».

При голосовании они были избраны единогласно.

Тогда же было утверждено предложение о созыве конференции, но поскольку Шухевич чувствовал поддержку со стороны всех членов Центрального «Провода» и учел, что «Максим Рубан», когда ему объявили решение о его устранении, пошел на уступки, заявив, что он оставляет этот вопрос открытым до решения его Бандерой, фактически созванную конференцию, по согласованию с присутствовавшими делегатами и с согласия «Рубана», переименовал в «3-й Надзвычайный Великий Сбор».

На «3-й Надзвычайном Великом Сборе» усугубилось положение «Рубана» в связи с такими обстоятельствами.

«Рубан» не только не запротестовал против наименования конференции конгрессом, т. е. «Велыкым сбором», а даже дал согласие на такое переименование, хотя, в нарушение статута, не были приглашены все областные руководители ОУН, отсутствовал ряд краевых проводников, вместо других были лишь их представители, что по уставу является нарушением.

«Рубан» отказался от своего права отчитаться перед конгрессом о проделанной под его руководством работе, он также отказался потребовать от конгресса рассмотрения вопроса о правильности его устранения от руководства ОУН, обстановка же сложилась такая, что наиболее влиятельные руководители ОУН по разным причинам стали в оппозицию к «Рубану», помимо претензий к нему, как к руководителю.

«Охрим» к моменту «Надзвычайного Великого Сбора» на территории своего края стал объединять разрозненные военные группы в единую военную силу, распространив свое влияние не только по своему краю, но и по другим краям. Таким образом, он фактически возглавлял все вооруженные силы ОУН, после чего объявил о создании УПА и себя, как главнокомандующего, под кличкой «Клим Савур».

Тогда же он издал первый приказ, в котором указал, что наивысшей суверенной властью Украины является командование УПА и фактически подчинил ОУН, на территории которой действовала УПА, командованию последней.

Поскольку это были самочинные действия со стороны «Охрима» – «Клима Савура», «Максим Рубан» посылал к нему своих представителей для выяснения положения на месте, ввода своих представителей в руководство УПА, чтобы УПА не выходила из-под влияния Центрального «Провода».

«Клим Савур» отправил обратно посланных «Рубаном» людей и, таким образом, перестал подчиняться Центральному «Проводу», мотивируя это тем, что Центральный «Провод» сам остался в стороне и ему, «Климу Савуру», пришлось возглавить и собрать вооруженные силы, стихийно возникшие, перешедшие в некоторых случаях к активным выступлениям против немцев, что угрожало использованием этих сил красными партизанами.

«Максиму Рубану» так и не удалось договориться с «Климом Савуром» и он решил привлечь последнего к ответственности, что стало известно «Климу Савуру» и настроило его против «Рубана».

Когда он посылал на конгресс своих представителей – «Галину» и «Горбенко», он им дал указания выступать против «Рубана» в пользу Шухевича и других избранных в бюро.

В свою очередь «Лемиш», хотя открыто об этом не говорил, был недоволен «Рубаном», в связи со снятием его с работы 2-го организационного референта Центрального «Провода» и посылкой на должность краевого проводника «Пивдня».

Кроме того, «Лемиш» учитывал необходимость изменения программы ОУН, что особо чувствовалось в восточных областях Украины, которые входили в район его деятельности, с чем категорически не соглашался «Рубан», поэтому посылая на конгресс своего представителя «Иванива», он дал ему аналогичное указание, что и «Клим Савур» своим представителям.

Я лично был также против «Рубана» за его консервативность, диктаторство и нежелание понять обстановку; неумение оценить даже того, что оценил «Клим Савур» в части быстрого охвата своим влиянием стихийно создавшихся вооруженных групп.

Все это и соответствующая дипломатическая работа Шухевича создали твердую оппозицию против «Рубана» не только на конгрессе, но и вообще.

Шухевич, открыв конгресс, как «перший миж ривными», членов бюро, предложил избрать председателем президиума конгресса – представителя «Клима Савура» – «Горбенко», чем подчеркнул свое согласие с «Климом Савуром» и несогласие с «Рубаном», так как было известно, что «Рубан» подозревает «Горбенко», что он тайный немецкий агент, поскольку будучи арестованным немцами летом 1941 г., он в 1943 г. очутился на свободе, заявив, что его немцы освободили в то время, когда никого из видных националистов они тогда не отпускали. В результате «Горбенко» был избран в бюро.

Впоследствии Шухевич «Галину»[110] и «Иванива» – представителей «Клима Савура» и «Лемиша» – ввел в Центральный «Провод» ОУН.

В числе делегатов конгресса «Надзвычайного Великого Сбора» была значительная часть нейтрально относившихся к «Рубану» [лиц] и, возможно, большинством голосов он бы не был отстранен от руководства, но занятая им позиция, в частности, отсутствие возражений с его стороны против нападок, которые на него делались, создала среди участников конгресса впечатление, что «Максим Рубан» признает себя во всем виновным.

Вот причины, послужившие к уходу «Рубана» от руководства ОУН.

ВОПРОС: Где и когда состоялся «3-й Надзвычайный Великий Сбор»?

ОТВЕТ: «3-й Надзвычайный Великий Сбор» состоялся в августе 1943 г. на хуторах, имеющих наименование хутора, расположенных в 2-3 км от с. Слобода-Золота, Козовского района, Тернопольской области.

ВОПРОС: Кто был участником «3-й Надзвычайного Великого Сбора»?

ОТВЕТ: На основании старого устава, утвержденного «2-м Велыкым Сбором», в «Великом Сборе» должны принимать участие: члены Центрального «Провода», члены «Великой Рады», действующие краевые и областные проводники.

Поскольку Шухевич–«Тур» созывал конференцию, а не «Велыкый сбор», явились члены Центрального «Провода» и делегаты от краевых «Проводов» и то не всех, так как Шухевич, в интересах вновь избранного бюро, ненадежных для него людей не вызывал.

На этом сборе было всего около 20 человек [...].

После соответствующих прений по докладу «Гармаша»–«Владимира» было принято решение, в пользу которого выступали Шухевич – «Тур», «Горбенко», «Галина» и «Иванив». Оно сводилось к тому, что:

1. Немедленно развернуть работу по пополнению УПА, добиваясь ее количественного роста до крайних пределов за счет мобилизации населения.

2. Создать подпольные склады запасов продуктов питания, одежды и оружия и в связи с наступлением Красной Армии УПА сосредоточиться в местах, природные условия которых способствуют сокрытию там большой силы.

3. Выждать продвижения фронта на запад, ослабления этим гарнизонов Красной Армии; продвигаться на восток Украины и даже за пределы Украины, вплоть до Кавказа, в Белоруссию и т. д., где поднимать народы к восстанию против СССР.

Я и «Рубан» считали принятое решение неправильным, обреченным на уничтожение массы украинского народа, так как противопоставление УПА, технически почти безоружной, против вооруженной до зубов современным техническим вооружением многочисленной Красной Армии, к тому же ободренной успехами победы, являлось бессмыслицей, а объективно – провокацией.

По программным вопросам ОУН, выступавший с докладом «Иванив» – под специальной кличкой «Пивориз», предложил проект изменения программы, который с небольшими поправками был принят.

Эти изменения, в основном, сводились к тому, чтобы приспособить ее к условиям советской действительности и попытаться этим привлечь на сторону ОУН украинское население восточных областей Украины.

Так предусматривалась национализация промышленности, крупной торговли и землевладения. Допускалось коллективное ведение хозяйства, хотя в то же время давалась резкая антисоветская оценка колхозам при Советской власти.

Разрешалась общественно-кооперативная форма для средней торговли и частная – для мелкой.

Разрешалось индивидуальное пользование землей.

Кустарям запрещалось пользоваться наемной силой.

В программе была принята антиимпериалистическая, антифашистская и антирасистская позиция.

Отмечалось равноправие всех народностей украинского государства в государственных и хозяйственно-политических правах.

Всего этого не было в предыдущих программах, поскольку они были чисто фашистские [...].

ВОПРОС: К чему сводились дискуссии об УПА и «Климе Савуре»?

ОТВЕТ: В основном дискуссия по этому вопросу была вокруг практической деятельности УПА под руководством «Клима Савура», проводившего массовое уничтожение польского населения и о роли УПА в создании «Украинского самостоятельного государства».

В защиту деятельности «Клима Савура» в отношении поляков выступали особо резко «Горбенко», «Галина», «Иванив» и Шухевич. С критикой выступали я и «Рубан».

Поскольку в защиту «Клима Савура» выступало все бюро «Провода», «Велыкый Сбор» оправдал действия «Клима Савура», хотя в официальных решениях конгресса это не было отражено.

Все защищавшие на конгрессе «Клима Савура», защищали также тезис, что УПА является основным средством борьбы за «Украинскую державу», что имело отражение в решениях сбора.

Были противники такого определения, считавшие, что УПА скомпрометирована своими бандитскими действиями против польского населения, и что она основным средством борьбы за «самостоятельность Украины» даже из этих соображений являться не может.

[...] Я предложил создать новую организацию, распустив ОУН, в то же время, чтобы ОУН была инициатором и руково-

дителем при создании новой организации и впитала в себя новую среду, особенно за счет актива городов восточных областей Украины.

Это предложение было полностью провалено, меня стали упрекать в намерении разложить ОУН.

ВОПРОС: А как фактически было?

ОТВЕТ: Фактически я был твердо уверен в неспособности ОУН, идейно и твердо стоять за создание «Самостоятельной Украины» и своим предложением имел в виду не разложить, а укрепить позицию украинских националистов.

Мои выступления на «сборе» и после обострили взаимоотношения между мной и Шухевичем–«Тур», а также его сторонниками, в частности – членами бюро, в результате, в декабре 1943 г. я был в г. Львове арестован Шухевичем и направлен в Ровенскую область к «Горбенко».

Данные о ходе заседаний «3-й Надзвычайного Великого Сбора» я сейчас изложил в очень сжатом виде, поскольку много уже забыл, однако я попытаюсь все восстановить в памяти и более подробно об этом рассказать [...].

ГДА СБУ, ф. 13, спр. 372, т. 1, арк. 21, 37-40, 42-49, 53-54, 56. Копія. Машинопис.

№ 69
ІЗ СВІДЧЕНЬ ЧІЛЬНОГО ДІЯЧА ОУН М.СТЕПАНЯКА ПРО ВКАЗІВКИ ПРОВОДУ ОУН Р.ШУХЕВИЧУ ТА Є.ПОБІГУЩОМУ ПРО ВИВЕДЕННЯ 201-ГО ПОЛІЦЕЙСЬКОГО БАТАЛЬЙОНУ ІЗ НІМЕЦЬКОГО ПІДПОРЯДКУВАННЯ ТА ПЕРЕХОДУ ЙОГО ВОЯКІВ ДО ЛАВ УЧАСНИКІВ ВИЗВОЛЬНО-РЕВОЛЮЦІЙНОГО РУХУ

25 серпня 1944 р.

ВЫПИСКА
из показаний арестованного члена Центрального «Провода» ОУН Степаняка Михаила Дмитриевича от 25.8.44 г.

[…] Я лично могу полагать, что немцы имели в Центральном «Проводе» свою агентуру и возможно это являлось причиной [того], что Центральный «Провод» не проводил в жизнь своих антинемецких решений.

Основания к таким предположениям у меня следующие:

1. Член бюро Центрального «Провода» «Горбенко»[111], арестованный немцами приблизительно в сентябре 1941 г., был, по его личному заявлению «Рубану»[112], отпущен немцами в конце 1942 г. или в начале 1943 г., после того, как дал им подписку о сотрудничестве.

2. Председатель бюро Центрального «Провода» Шухевич–«Тур» в начале войны являлся от ОУН комендантом «Украинского Легиона»[113], сформированного в г. Кракове. Вместе с легионом он принимал активное участие в борьбе против Красной Армии, а затем против красных партизан в Белоруссии. Когда в декабре 1942 г. немцы легион распустили, они Шухевича и ряд других командиров украинского легиона привезли во Львов, где содержали в гестапо 2-3 дня, а затем выпустили.

После этого Шухевич перешел на нелегальное положение.

Характерным из деятельности Шухевича является следующее обстоятельство:

В декабре месяце 1942 г., по моему и «Гармаша»[114] предложениям, «Рубан» согласился послать письмо на имя Шухевича и официального перед немцами коменданта Украинского легио-

на – майора Побегущего, с приказом немедленного перехода легиона на нелегальное положение и перевода его на украинские земли. В письме указывалось, что легион должен положить начало созданию вооруженных сил ОУН, борьба которых имеется ввиду против немцев, однако, это письмо Шухевич участникам легиона не объявил, хотя он его и получил[115], якобы, в поезде, когда немцы его везли в г. Львов.

Верно: Зам. нач. 6-го отдела 2 Управления НКГБ УССР

Майор госбезопасности (Кравченко)

« » декабря 1944 г.

ГДА СБУ, ф. 65, спр. С-7448, арк. 79. Засвідчена копія. Машинопис.

№ 70
ХАРАКТЕРИСТИКА ЧІЛЬНОГО ДІЯЧА ОУН М. СТЕПАНЯКА НА ГОЛОВНОГО КОМАНДИРА УПА Р. ШУХЕВИЧА

Не раніше 1 вересня 1944 р.

ШУХЕВИЧ Роман

Являвся учасником т. зв. Українського Легіону, що його організував Провід ОУН на еміграції напередодні виникнення німецько-радянської війни і який брав участь у боях проти Червоної Армії в складі німецьких військ, що наступали на Україну. Шухевич був командиром однієї з сотень т. зв. Легіону–Північ і являвся одночасно перед Проводом ОУН командиром всего Легіону-Північ властивим, бо командиром Легіону-Північ був з призначення німців не член ОУН майор Побігущий. Вже з перших тижнів війни німці стягнули Легіон з фронту з тої причини, що серед учасників його виникли ферменти і невдоволення в зв'язку з ударами німців по «Державному Правлінню» Ярослава Стецька і політикою німців супроти України і українського народу та його змагань взагалі.

Легіон був переведений в табір у Франкфурті над Майном, де проводили вишкіл. Після деякого часу німці, перекинули Легіон–Північ на Білорусь до боротьби проти червоних партизанів, перемінивши його в поліційний батальйон. В зв'язку з тим, що серед легіонерів знову ж таки виникли ферменти і невдоволення, німці, побоюючись відкритого бунту і переходу Легіону до боротьби проти них, розформували весь Легіон, арештовуючи декого з його учасників. Шухевич весь той час находився в Легіоні і на тому самому становищі і в тому самому характері. Шухевич повинен теж був згідно з директивами Проводу ОУН перевести весь Легіон у підпілля і поставити його на боротьбу проти німців.

Виходячи з існуючої політичної обстановки і враховуючи настрої серед легіонерів, Центральний Провід ОУН в грудні 1942 р. рішив негайно добитись повного розриву Легіону з німцями та, поставивши його до боротьби проти німців, зробити його ядром, навколо якого повинні б формуватись збройні відділи антинімецького народного українського руху під керівництвом ОУН. Щодо цього був опрацьований Проводом ОУН, чи точніше деякими його членами, конкретний план дій і заходів і якщо йде про

Легіон–Північ, то виконання плану відносно нього мав забезпечити саме Шухевич.

До виконання плану Проводу ОУН не дійшло, бо, як представляв згодом Шухевич, директиви Проводу ОУН прийшли запізно, тобто вже тоді, коли Легіон був уже розформований і находився в транспортуванні.

По перевезенню офіцерів Легіону до Львова, декого з них німці придержали. Придержані находились наділі в положенню арештованих. Після повороту з Легіону Шухевич був призначений "Максимом Рубаном" на становище військового референта Центрального Проводу ОУН і негайно приступив до праці.

У лютому 1943 р. Шухевич був учасником III Конференції ОУН, на якій виступав прихильником поглядів, що між іншим знайшли вислід в постановах тієї конференції. Зокрема, Шухевич заявлявся за планом проведення всенародного протинімецького повстання і в зв'язку з тим за сформуванням загальноукраїнського політичного представництва і військового центра.

На тлі невідрадного стану ОУН і вислідів її роботи на всіх українських землях, що виявилось особливо ярко на переломі 1942/1943 рр., прийшло до незгодин внутрі Центрального Проводу ОУН. За поганий стан справ члени Проводу робили відповідальним в першу чергу «Максима Рубана», який, спираючись на принципи організаційного статуту ОУН, ввів був надто суворий т. зв. фюрерський режим, що фатально відбивалось на стані і характері роботи Проводу, його апаратів та всієї організації. Багато членів Проводу, а між ними і Шухевич, вимагали негайного проведення реформ в організаційній структурі і практиці та методах роботи Центрального Проводу, беручи за основу певні принципи внутріорганізаційної демократії.

«Максим Рубан» рішуче протиставлявся всім спробам внести в створену ним систему будь-які зміни. Тому, коли дискусії в питанні причин незадовільного стану роботи ОУН і її впливів на маси прийняли загострений характер і питання, що [робити] далі, стало різко на денному порядку, вся увага членів Проводу була в остаточному висліді сконцентрована на справі змін у Проводі, як на справі найголовнішій. Так дійшло до скасування в квітні 1943 р. поста «Урядуючого» провідника ОУН, що його займав «Максим Рубан», усунення «Максима Рубана» від керми ОУН, заступлення інституції урядуючого провідника новою інституцією – Бюро та обрання Шухевича головою Бюро Проводу. На те становище Шухевич був обраний тому, що він являвся прихильником тих політичних і організаційних концепцій, які заступала більшість

членів Проводу, мав опінією кращого організатора і являвся найстарішим членом ОУН серед тодішнього складу Центрального Проводу.

Бюро Проводу, головою якого був обраний Шухевич, складалося з трьох осіб, отже крім Шухевича входили: Матла–«Дніпровий» і «Тарас»–«Зруб». Це був тимчасовий склад, бо на основі рішення Проводу, в силу якого була введена інституція Бюро і визначений його персональний склад, Бюро Проводу було зобов'язане скликати в найближчий час конференцію, яка, крім справи зміни програми, організаційного статуту і інш., мала теж переобрати Бюро Проводу, якщо інституція Бюра найшла б схвалення з боку більшості конференції.

І дійсно, в серпні 1943 р. була скликана така конференція, яка одначе перемінилась у відомий III Надзвичайний Великий Збір ОУН. На III НВЗ ОУН було переобране Бюро і Шухевич був обраний його головою. Членами Бюро були обрані: «Тарас»–«Зруб» і Р.Волошин–«Горбенко». Третій член попереднього Бюро – Матла–«Дніпровий» був в тому часі німцями арештований і вивезений до концлагера до Освенціма.

На III НВЗ ОУН «Горбенко» являвся представником волинських земель. До складу Бюро Проводу «Горбенко» був обраний внаслідок наступних причин: по-перше, більшість учасників III НВЗ ОУН вважала, що з уваги на обстановку, яка склалася на Північно-Західних Землях України в зв'язку з сформуванням і виступами УПА необхідно ввести в склад Бюро Проводу представника тих земель. По-друге, «Горбенко» найкраще надавався до того, щоб заставити «Клима Савура», який почав виломлюватися з-під дисципліни і не респектувати директив Центрального Проводу, повністю підпорядкувати Проводові, отже введення «Горбенка» до складу Бюро являло собою в переконанню більшості учасників НВЗ ОУН найкращою і найкоротшою дорогою для упорядкування організаційних відносин на Північно-Західних Українських Землях. По-третє, «Горбенко» погоджувався з тою політичною і організаційною лінією, яку заступав Шухевич і більшість членів старого Проводу та учасників НВЗ ОУН, отже існували підстави рахуватись з тим, що обрання «Горбенка» до Бюро сприятиме гармонійній співпраці членів Бюро. Щоправда, деякі учасники НВЗ ОУН заявлялись проти «Горбенка». Було це в першу чергу результатом політичних розходжень і боротьби за політичні концепції. Бо проти «Горбенка» жодних закидів, що дискваліфікували б його, як політичного діяча і члена ОУН, на III НВЗ ОУН ніхто не підносив. Якщо йде про взаємовідносини між «Горбенком» і Шухевичем, як

теж і третім членом Бюра – «Тарасом», то між ними існували якнайкращі стосунки і атмосфера взаємного довір'я, а принаймні назовні так виглядало.

З боку Шухевича на НВЗ ОУН було мало виступів, він не мав жодної доповіді. Все ж з тих його нечисленних виступів виразною була політична лінія, яку заступав. Зокрема, Шухевич заявлявся за розширення і розбудову УПА і опертя боротьби у випадку повороту радянської влади на сили УПА, за прийняття нової програми і організаційного статуту, причому не підтримував попередніх своїх позицій щодо демократизації внутр[ішнього] організаційного життя, як теж не підтримував своїх попередніх позицій щодо загальноукраїнського політичного представництва і військового центра, а зате заступав погляд про зосередження всего керівництва тільки в руках ОУН.

Літом 1943 р. Шухевич являвся ініціатором організації УНС в Галичині і УНС була організована на основі директив Шухевича.

В часі організації УНС Шухевич притягнув до праці у військовій референтурі Центрального Проводу ОУН Гасина Олексу – «Лицаря», який після втечі з німецької тюрми відмовився повернути до праці в ОУН. Яка була позиція Гасина в ОУН перед радянсько-німецькою війною і яку ролю грав він в ОУН в той час, невідомо. Відомо тільки, що після окупації німцями України Гасин повернув з еміграції на українські землі і з кінця 1941 і в першій половині 1942 р. працював у військовій референтурі Центрального Проводу ОУН. В другій половині того року був німцями арештований і вспів втекти [від] німців, одержавши допомогу ззовні.

Притягнувши Гасина до праці, Шухевич призначив йому якусь функцію у військовій референтурі Центрального Проводу і правдоподібно Гасин оставав на тому становищі до осені 1944 р. В тому часі Гасин був відкликаний з праці у військовій референтурі Центрального Проводу з тим, що дальшу [його] функцію мав визначити Шухевич пізніше.

Головний Військовий Штаб УПА був організований правдоподібно під кінець 1943 р. Його персональний склад невідомий. Відомо тільки, що начальником ГВШ УПА був «Перебийніс», а одним з його членів – Гасин, причому Гасин був відкликаний Шухевичем з ГВШ УПА в тому самому часі, коли був відкликаний з військової референтури. Яке було дальше відношення Гасина до ОУН і УПА, невідомо.

В деякий час після приходу радянської влади на Західну Україну Шухевич змінив свій погляд щодо можливостей революції

в СРСР силами УПА, признавав попередній погляд помилковим і вслід за тим почав шукати виходу із ситуації. Між іншим висловлювався за розпущення УПА, грунтовну переорганізацію ОУН і[з] переходом до інших методів роботи. План реорганізації ОУН мав опрацювати «Леміш» з тим, що «Леміш» теж мав ввести той план в життя. [За] деякий час після того Шухевич почав застановлятися над можливістю припинення діяльності взагалі, тобто не тільки розпустити УПА, але теж розпустити ОУН. Той свій погляд Шухевич висловлював тільки перед деякими членами Проводу, як, напр[иклад], «Тарасом», який щодо цього з Шухевичем погоджувався. Шухевич і «Тарас» вважали, що припинення всякої діяльності, отже розпущення ОУН і УПА, можливе тільки при умові, коли з боку радянської влади були б прийняті певні умови, над якими Шухевич, а, зокрема «Тарас», деякий час застановлялися. Йшло отже про розв'язку шляхом договореності з представниками радянської влади. Що зроблено було з боку Шухевича і «Тараса»[116] в даній справі, невідомо.[117]

Справка: Характеристика на Шухевича составлена арестованным МВД УССР – членом Центрального Провода ОУН «Сергеем».

Зам. нач. отделения
Капитан (підпис)

ГДА СБУ, ф. 65, спр. С–7448, арк. 54-59. Засвідчена копія. Машинопис.

№ 71
ВИТЯГ З АВТОБІОГРАФІЇ ТА ПРОТОКОЛУ ДОПИТУ СЕСТРИ ГОЛОВНОГО КОМАНДИРА УПА НАТАЛІЇ ШУХЕВИЧ[109]

2 жовтня 1944 р.

СОВЕРШЕННО СЕКРЕТНО

ВЫПИСКА
из архивного следственного дела № 39753 том № 8 стр. 174 и 180
от 8 сентября 1940 года

1.Выписка из автобиографии Шухевич Наталии Иосифовны[118]

Родилась я в 1922 г. 25 февраля в с. Радехове Львовской области. В 1927 г. с родителями я приехала в г. Львов. Окончила гимназию и с приходом Красной Армии поступила во Львовский мединститут.

Мой отец Шухевич Иосиф Владимирович, сын профессора реальной школы, родился в 1879 г. во Львове, окончил юридический факультет Львовского университета и работал в Краков[ц]е, Каменке-Струмиловой, а последнее время в Радехове в качестве районного гражданского судьи. В 1924 г. заболел, получил паралич ноги и перешел на пенсию. Роман Иосифович Шухевич – мой брат, 1907 г. рождения, во Львове получил среднее образование и поступил во Львовский политехнический институт, одновременно учился во Львовской консерватории по классу филармонии. В 1938 г. выехал как абсольвент оканчивать студию в г. Данциг и с этого времени мы о нем ничего не слышали. В польской армии он не служил.

Второй мой брат Шухевич Юрий Иосифович[119], 1910 г. рождения. В 1940 г. окончил Львовский политехнический институт. Кроме этого, он одновременно учился в консерватории по классу пения и в настоящее время работает в качестве солиста при Львовском радиокомитете.

2. Выписка из протокола допроса обвиняемой Шухевич Наталии Иосифовны от 4 декабря 1940 г.

ВОПРОС: Кем был Ваш отец во время существования Польши?

ОТВЕТ: Мой отец за время существования Польши был судьей, а позже был пенсионером.

ВОПРОС: Где находятся в настоящее время Ваши братья?

ОТВЕТ: Мой брат Юрий Шухевич служит певцом во Львовском радиокомитете, проживает в г. Львове. Второй мой брат Роман Шухевич еще в 1938 г. уехал в Данциг и после того я его не видела, не знаю, где он сейчас проживает. Больше у меня братьев нет.

2.10.44 г.

2.10.45 Верно:

Оперуполном[оченный] 1 Отд[ела] 4 Упр[авления] НКГБ УССР

Лейтенант госбезопасности (Муха)

ГДА СБУ, ф. 6, спр. 75170фп, т. 8, арк. 174-174зв., 180-180зв. Засвідчена копія. Машинопис.

№ 72
ІЗ ПРОТОКОЛУ ДОПИТУ НКДБ ЧЛЕНА ОУН К.ВАЛЬЧИКА ПРО КАНАЛИ ЗВ'ЯЗКУ З Р.ШУХЕВИЧЕМ ТА ЗАВДАННЯ, ЯКІ ОСТАННІЙ СТАВИВ ПЕРЕД НАЦІОНАЛІСТИЧНИМ ПІДПІЛЛЯМ

27 березня 1945 р.

ВЫПИСКА
из протокола допроса Вальчика Константина Ивановича[120],
он же Остапив Александр Иванович, за 27 марта 1945 г.

ВОПРОС: Вы проживали длительное время в Старо-Самборском районе. Какую националистическую работу проводили Вы в это время?

ОТВЕТ: В д. Бусовиско я встретился со своим старым знакомым Гнатейко Зиновием, который поддерживал организационную связь с Романом Шухевичем – руководителем Центрального «Провода» ОУН.

ВОПРОС: Откуда Вам это известно?

ОТВЕТ: О том, что Гнатейко поддерживал связь с Шухевич Романом, мне лично говорил сам Гнатейко. Роман Шухевич, по словам Гнатейко, находился на нелегальном положении и имел организационную кличку Тур, а его жена проживала в той же деревне, недалеко от Гнатейко.

Гнатейко говорил мне, что Роман Шухевич часто приходил в это село к своей жене и имел неоднократно беседы с самим Гнатейко.

ВОПРОС: О чем?

ОТВЕТ: Гнатейко мне говорил, что в его квартире, в с. Бусовиско, располагался штаб Центральной Карпатской группы ОУН, этот штаб для связи с немцами и другими группами ОУН установил в квартире Гнатейко приемо-передаточную станцию.

В течение июля-августа м[еся]цев 1945 г. Роман Шухевич часто посещал это село и самого Гнатейко.

ВОПРОС: Какое положение Гнатейко занимал в оуновском подполье?

ОТВЕТ: Гнатейко работал во Львове во время немецкой оккупации в качестве директора спиртоводочного и пивного склада и, производя спекулятивные операции, добывал средства, которыми финансировал оуновское подполье. Как говорил

Гнатейко, он являлся финансовым референтом Львовского краевого центра ОУН.

ВОПРОС: Чем объяснить такую откровенность в поведении Гнатейко с Вами?

ОТВЕТ: Гнатейко я знаю давно и ему было хорошо известно о том, что до войны я входил в состав Львовского краевого центра ОУН, а затем был отозван закордонным центром для работы в Краков.

ВОПРОС: Вы восстановили связь с Центральным «Проводом» ОУН?

ОТВЕТ: Я пытался это сделать, но мои попытки установить связь с Романом Шухевичем окончились неудачей.

ВОПРОС: Почему?

ОТВЕТ: Я обратился к Гнатейко с просьбой, чтобы он связал меня с Романом Шухевичем. Гнатейко обещал мне это сделать, но не сумел выполнить этого задания в связи с тем, что Карпатская группа ОУН вскоре ушла дальше на запад, я выехал во Львов, так и не успев встретиться с Шухевичем.

Желая лучше ориентироваться в обстановке и в ближайших задачах ОУН, я получил информации от Гнатейко о том, что Шухевич Роман приказал всем оуновцам, связанным с Карпатской группой, двигаться дальше на запад, так как они потребуются для восстановления связи с правительствами Англии и Америки и что эту связь предполагается осуществить на территории Швейцарии.

Остальным оуновцам, в том числе и руководящему составу, Центральным проводом ОУН было предложено остаться на местах и принять меры к полной или частичной легализации. Директивой Шухевича также предусматривалось, чтобы часть нелегалов оуновцев перешла из Карпатских гор на Волынь и в восточные области Украины.

ВОПРОС: Зачем?

ОТВЕТ: Чтобы продолжать националистическую работу и иметь в виду при этом возможность легализации руководящего актива подполья.

ВОПРОС: Кто же должен был осуществлять руководство по исполнению этой директивы Центрального «Провода»?

ОТВЕТ: По словам Гнатейко, Шухевич Роман со своей руководящей группой бандеровцев остается на территории УССР с целью продолжения борьбы оуновского подполья против Советской власти.

ВОПРОС: Где находится в данное время Гнатейко?

ОТВЕТ: Несмотря на то, что Гнатейко проводил организационную работу в ОУН весьма конспиративно, тем не менее, посещение его дома значительным количеством оуновцев стало известно в селе и, боясь провала, он переехал на жительство в августе 1944 г. в с. Сучицы [Сушиця] Старо-Самборского района Дрогобычской области.

В ноябре месяце, приехав в с. Бусовиско за вещами, я Гнатейко не застал, а от жителей этого села узнал, что он был, якобы, призван в Красную армию.

ВОПРОС: Сообщите биографические данные Гнатейко.

ОТВЕТ: Гнатейко Зиновий, отчества не знаю, известный в ОУН под псевдонимом «Тато», 1910 г. рождения, уроженец г. Львова, имеет высшее коммерческое образование, в 1939 г. работал в Маслосоюзе, заведывал торговым отделом. Во Львове он проживал по ул. Лычаковской в доме № 35 или 37, при необходимости я могу показать дом, в котором проживал Гнатейко.

ВОПРОС: Знает ли о Ваших переговорах с Гнатейко Ваша жена и Горбаль Роман?

ОТВЕТ: Горбаль Роману я ничего не говорил о переговорах с Гнатейко, а своей жене – Вальчик Ольге я сообщил о том, что руководитель Центрального «Провода» ОУН Шухевич Роман дал указание о принятии мер к легализации и ждать указания о дальнейшей работе. Жене я рассказал об этом потому, что, имея связи с Центром ОУН, решил легализовать себя и свою жену с тем, чтобы переехать для постоянной работы и на жительство в г. Львов.

Верно:

Зам. нач. отделения 2 Упр[авления] НКГБ УССР

Капитан госбезопасности (Павленко)

ГДА СБУ, ф. 65, спр. С-7448, арк. 83-85. Засвідчена копія. Машинопис.

№ 73
ІЗ ПРОТОКОЛУ ДОПИТУ НКДБ ЧІЛЬНОГО ДІЯЧА ОУН М. ДУЖОГО ПРО СТРУКТУРУ УПА ТА ЇЇ КОМАНДУВАННЯ

19 червня 1945 р.

Копия
Стенограмма

ПРОТОКОЛ ДОПРОСА
арестованного Дужий Николая Афанасьевича

Дужий Николай Афанасьевич, 1901 г. рождения, уроженец с. Карив, Рава-Русского района, Львовской области, из крестьян-середняков, служащий, с высшим образованием (в 1931 г. окончил Львовский университет – философский факультет), с 1944 г. являлся участником УПА, имеет звание "сотник" УПА, последнее время являлся ответственным редактором военно-политических изданий УПА, награжден "Бронзовым Крестом Заслуги", холост, постоянных мест жительств не имеет, как участник ОУН-УПА находился в подпольи.

от 19 июня 1945 г.
Допрос начат в 20.00

[...] ВОПРОС: расскажите подробно о структуре УПА, ее руководящем составе и месте нахождения формирований банд УПА.

ОТВЕТ: О структуре УПА мне известно следующее: во главе УПА стоит и.о. главнокомандующего по фамилии Шухевич Роман, по псевдониму "Тарас Чупрынка", он же "Тур" – последний является членом Центрального Провода ОУН, происходит из

г. Львова, имеет высшее образование, с ним лично я знаком с 1944 г., последний раз я его видел в марте месяце 1945 г. в с. Девятники, при посещении им моего брата – Дужого Петра[121] – "Аркадия" – который руководит УПА через свой штаб, во главе штаба стоит и.о. шефа штаба по кличке "Перебийнис" – "Палий", последний сменил в 1944 г. и.о. шефа штаба "Лыцаря".

С "Перебийносом" я знаком с 1944 г. и последний раз видел его в апреле с[его] года при посещении им моего брата Дужого Петра, в с. Девятники Ново-Стрелищанского района.

Других лиц из Главного штаба УПА я не знаю.

УПА делится на:

УПА – "Захид" – это Галиция, во главе которой стоит и.о. главнокомандующего по кличке "Р. Шелест", он же "Крегул" – со своим штабом.

УПА – "Пивнич" – это Волынь и Полесье, во главе которой стоял и.о. главнокомандующего "Охрим", последний в феврале сего года убит советскими войсками и кто остался за него, мне неизвестно.

УПА – "Пивдень" – это Каменец-Подольщина и, очевидно, Винничина, – кто там главнокомандующий, мне неизвестно.

Из названных группировок активно действовали УПА "Захид" и "Пивнич", что касается УПА "Пивдень", то последняя разбита советскими войсками еще в половине 1944 г. и сейчас ее активность незначительная [...]

Опубл.: Літопис УПА. Т. 26. Українська Головна Визвольна Рада. Документи, офіційні публікації, матеріали. Книга четверта: документи і спогади. – Торонто – Львів, 2001. – С. 563-574.

№ 74
ІЗ ПРОТОКОЛУ ДОПИТУ НКДБ ЧІЛЬНОГО ДІЯЧА ОУН О.ЛУЦЬКОГО ПРО ЧЛЕНІВ ПРОВОДУ ОУН ТА Р.ШУХЕВИЧА

19-20 липня 1945 р.

Копия
Стенограма

ПРОТОКОЛ ДОПРОСА
обвиняемого Луцкого Александра Андреевича[122]
от 19-20 июля 1945 г.

г. Киев

ВОПРОС: Назовите известных вам членов Главного «Провода» ОУН – бандеровского направления, расскажите подробно об их националистической деятельности.

ОТВЕТ: Бандеровский Главный «Провод» ОУН был создан в марте 1941 г. на втором конгрессе ОУН, состоявшемся в г. Кракове. Мне известно, что с марта 1941 г. и до дня моего ареста в состав бандеровского Главного «провода» ОУН в разное время входили следующие активные деятели ОУН:

[...] 3. Шухевич Роман, оуновские клички «Тур», «Жар», «Степан», «Щука», «Шух», «Чупринка», примерно 38-40 лет, уроженец и житель г. Львова, учился за границей, где получил высшее образование, по специальности инженер, старый член ОУН. В 1934 г. проходил по одному процессу с Бандерой и был осужден поляками на 5 лет. После выхода из тюрьмы непродолжительное время работал в Галицийском краевом «проводе» ОУН, а в 1938 г. выехал в Закарпатье, где принимал участие в работе созданной там организации «Закарпатская сичь». В том же году бежал в Германию, где и жил до разгрома немцами Польши.

В начале 1940 г. прибыл в Краков и работал военным референтом штаба Главного «Провода» ОУН, а затем назначен и до апреля 1941 г. являлся руководителем Краевого «провода» ОУН на территории Генерал-Губернаторства.

В апреле 1941 г. был направлен Главным «Проводом» ОУН в Бранденбург, где формировался украинский националистический легион и до конца 1942 г. являлся заместителем коменданта объединенных легионов «Роланд» и «Соловейко», находился в Белоруссии, где принимал участие в борьбе с партизанским движением. В начале 1943 г. после расформирования немцами легионов, Шухевич перешел на нелегальное положение, при моем

содействии связался с руководителем Главного «Провода» ОУН Лебедем и до мая 1943 г. являлся военным референтом Главного «провода» ОУН.

В мае 1943 г., воспользовавшись тем, что ряд членов Главного «Провода» ОУН были недовольны Лебедем и удачно использовав эти разногласия, созвал Главный «провод» ОУН, на котором был избран его руководителем и одновременно взял на себя функции командующего УПА.

Должен сказать, что в последнее время среди ряда членов Главного «Провода» ОУН возникли большие недовольства Шухевичем. Его считают большим интриганом и безинициативным, умеющим удачно улавливать правильные мысли и советы, которые высказываются другими руководителями ОУН, а затем из всего этого выбрать наиболее важное и преподать как свое. Своего мнения у него нет и он его прямо никогда не выскажет. Если бы не его заместитель по ОУН – «Тарас», ему вообще трудно было бы руководить ОУН-УПА. Все называют «Тараса» суфлером Шухевича.

Держится Шухевич потому, что в тяжелых условиях подполья, в которых мы оказались во второй половине 1944 г., члены Главного «Провода» ОУН не решались ставить резко вопрос о Шухевиче. Особенно настроены против Шухевича Лебедь Николай, Грицай–«Перебийнос», «Петро» – краевой проводник «Галичина», «Лемиш», «Галина» и «Сергей».

Мне кажется, что Шухевич не с большим удовлетворением встретит сообщение о том, что Бандера немцами освобожден и не с большим желанием пойдет на встречу с Бандерой, ибо он понимает, что на этом его карьера, как руководителя ОУН, будет закончена. Мне известно, что Бандера был невысокого мнения о Шухевиче.

Лично я с Шухевичем последний раз виделся в ноябре 1944 г. в Бибркском лесу, около г. Львова, где он слушал мой *отчет о деятельности в Закарпатье и решил меня, «Ивана Черноту» и «Бориса» – руководителя Самборского окружного «провода» ОУН предать суду Военного Трибунала*[123].

Из близких родственников Шухевича я никого не знаю, мне лишь известно, что немцы в 1943 г. арестовали его жену. Впоследствии ей каким-то путем удалось вырваться из тюрьмы, но где она находилась не знаю. В г. Львове до последнего времени проживали его родители [...].

ГДА СБУ, ф. 13, спр. 372, т. 53, арк. 30, 35-36. Копія. Машинопис.

№ 75
ІЗ ПРОТОКОЛУ ДОПИТУ НКДБ ДРУЖИНИ ГОЛОВНОГО КОМАНДИРА УПА Н. ШУХЕВИЧ-БЕРЕЗИНСЬКОЇ ПРО ЇЇ РОДИННЕ ЖИТТЯ ТА ЇЇ ЧОЛОВІКА

20 липня 1945 р.

ПРОТОКОЛ ДОПРОСА

арестованной Шухевич-Березинской Наталии Романовны[124], 1910 г. рождения, уроженки с. Лецивки Долинского района Станиславской области, украинки, гр[аждан]ки СССР, со средним образованием, без определенных занятий, проживавшей в с. Билычи Старо-Самборского района Дрогобычской обл[асти]

Допрос начат в 20.30 20 июля 1945 г.
г. Дрогобыч

ВОПРОС: Назовите правильно Вашу фамилию, имя и отчество.

ОТВЕТ: Шухевич, урожденная Березинская Наталия Романовна.

ВОПРОС: Вы знаете, где сейас находитесь?

ОТВЕТ: Да, мне известно, что я нахожусь в органах государственной безопасности.

ВОПРОС: Изложите кратко Вашу трудовую деятельность.

ОТВЕТ: До 1928 г. я училась в гимназии в г. Львове, после окончания которой, получив среднее образование, снова возвратилась к родным в с. Оглядов Радеховского района Львовской области, где мой отец – Березинский Роман – был настоятелем местной греко-католической церкви, являясь священником-униатом.

У отца я продолжала проживать, даже после замужества, до окончания германо-польской войны, когда в западных областях УССР была установлена Советская власть.

ВОПРОС: То есть, до какого времени?

ОТВЕТ: До конца 1939 г.

ВОПРОС: А затем?

ОТВЕТ: В конце 1939 г. мне отец и мать заявили, что, поскольку, мой муж – Шухевич Роман, находится на территории, оккупированной немцами, то они предложили с сыном уехать к нему и там жить вместе с мужем.

Я согласилась с предложением отца и предприняла меры для добычи документов на право выезда за границу.

В этих целях я приехала в г. Львов, встретила свою знакомую по гимназии – Терлецкую Анну, через которую у жителя Львова – Райхенберга купила необходимые документы за 3 тыс. рублей.

Согласно документам, выданным смешанной германо-советской комиссией, я вместе с сыном Юрием[125] имела право выехать в г. Краков.

ВОПРОС: Почему Вы избрали свой выезд в Краков?

ОТВЕТ: Я рассчитывала в Кракове встретить своего мужа – Шухевича Романа.

ВОПРОС: Вам удалось это осуществить?

ОТВЕТ: Да. В конце 1939 г. я с сыном Юрием приехала в г. Краков.

На улице Зеленой № 22 мне удалось разыскать своего мужа – Шухевича Романа, здесь он проживал и по этому адресу я остановилась на жительство и проживала до августа 1941 года.

ВОПРОС: Чем Вы занимались в г. Кракове?

ОТВЕТ: В Кракове я была домашней хозяйкой. Кроме того, в 1940 г. у меня родилась дочь Мария[126], в силу чего я не могла работать.

ВОПРОС: Чем был вызван Ваш выезд из Кракова и куда именно?

ОТВЕТ: Из Кракова я с сыном и дочерью сначала уехала к знакомой по фамилии Малыняка, в г. Грубешов. Здесь я пробыла две-три недели, узнав о свободном проезде по железной дороге в г. Львов, в начале сентября 1941 г. приехала и остановилась на постоянное жительство во Львове.

Сразу же по приезде и до мая 1942 г. я проживала у своей сестры – Пачовской Дарии, по ул. Тар[н]авского № 76, а затем перешла в отдельную квартиру № 9 по ул. Михальского № 11-а.

1 июля 1944 г. в связи с систематическими бомбардировками города, я, дети и мать выехали из Львова в с. Бусовиско Стрелковского района Дрогобычской области, где и осталась жить на освобожденной территории в условиях советской действительности.

В с. Бусовиско я проживала до конца апреля 1945 г., нигде не работала, после чего вместе со священником униатской церкви – Мицаком уехала сначала в с. Старая Ро[п]а, а затем в с. Билычи, где и была задержана 17 июля с. г.

ВОПРОС: Кто такой Ваш муж?

ОТВЕТ: Мой муж – Шухевич Роман Иосифович, 1907 г. рождения, уроженец г. Львова, той же области УССР, по национальности украинец, за которого я вышла замуж в 1930 г. Знала я Шухевича Романа с детства, т. к. его отец в м. Радехов до 1924 г. являлся гражданским судьей, часто уезжал в с. Оглядово [Оглядів] гостить к моему отцу.

К моменту моего замужества Шухевич Роман учился во Львовском политехническом институте на дорожном факультете, в 1935 г. окончил институт, сдал экзамены, получил высшее образование и должен был писать дипломную работу для получения звания инженера.

Однако, в этот период Шухевич Роман совместно с другими активными членами Организации украинских националистов совершили в г. Варшаве убийство министра внутренних дел Польши – Перацкого Болеслава, за что был арестован польскими властями и заключен в лагерь, находившийся в Береза-Картузская. Здесь он находился до судебного процесса – в течение восьми месяцев, а затем польским судом был осужден в г. Львове к 5 годам тюремного заключения.

Наказание Шухевич отбывал в тюрьме г. Львова, где находился только 2,5 года, после чего, в связи с амнистией, был освобожден. Это было в конце 1937 г.

При этом хочу заявить, что, находясь на судебном процессе, я узнала о принадлежности моего мужа Шухевича Романа к организации ОУН и, что он занимается националистической деятельностью. Я, желая устроить нормальную и спокойную семейную жизнь, при свидании в тюрьме просила Шухевича, чтобы он оставил заниматься политической деятельностью, т. к. он погубит меня и сына.

Шухевич выслуша[л] меня и ответил – «ничего я не могу сделать, ибо идею я люблю сильнее тебя и сына».

После освобождения из тюрьмы Шухевич Роман остался проживать в г. Львове у своих родных по ул. Касаперского [Косинєрська] № 18-а. В это время он вместе с Чайковским открыл бюро реклам по ул. Грудицких [Ґрудзіцького]. К нему я часто приезжала из с. Оглядово [Оглядів].

Однако, летом 1938 г. я получила письмо от родных Шухевича Романа, в котором они уведомили меня, что Роман из Львова

выехал в Закарпатскую Украину, где в то время было восстание украинцев против мадьяр. С какой целью он выехал туда – я не знаю.

Мне также известно, что после подавления восстания мадьярами Шухевич выехал в Германию и в конце 1939 г. к моменту моего приезда в г. Краков, – был уже там и проживал по Зеленой ул. № 22.

До мая 1941 г., проживая в г. Кракове, Шухевич Роман часто куда-то выезжал, не было его дома по две недели, а затем снова появлялся. Никогда я его не спрашивала – куда и зачем он выезжал, т. к. знала, что он на эти вопросы мне не ответит. Я догадывалась, что муж продолжает заниматься работой в ОУН.

В мае 1941 г. Шухевич уехал в Германию для прохождения военной подготовки и с тех пор я его не видела до января 1942 года.

От людей мне было известно, что Роман, после оккупации г. Львова немцами, прибыл в чине немецкого капитана во Львов, командовал украинским легионом, с которым сразу же ушел с немецкими войсками в восточные области Украины.

Вскоре Шухевич возвратился с легионом в г. Львов, после чего по приказу немецкого командования убыл с легионом в Германию, прошел 7-ми месячные курсы, а затем был направлен в Белоруссию для борьбы с советскими партизанами.

В начале 1943 г. украинский легион немцы отозвали во Львов, после его прибытия, все участники были разоружены и разогнаны, а офицерский состав, в т. ч. и Шухевич Роман, должен был явиться в распоряжение немецкого командования.

Приехав в г. Львов, Шухевич также пришел ко мне на квартиру, оставил какие-то немецкие книги и, пробыв не более 10 минут, куда-то ушел и больше дома не появлялся. Позже я узнала, что он не подчинился приказу немецкого командования о явке в их распоряжение и перешел на нелегальное положение или куда-то скрылся. Во всяком случае, о нем я не имела сведений до июля 1944 г.

Последняя встреча с Романом у меня была в июле 1944 г., когда он, проезжая на автомашине с. Бусовиско, остановился, вечером зашел ко мне на квартиру, чтобы, как он сказал, увидеть детей. На рассвете следующего дня он уехал, и больше я о нем никаких данных не имею.

Во время этой встречи я сказала Роману, что в 1943 г. в г. Львове я через суд взяла с ним развод[127] и просила, чтобы он платил деньги на воспитание детей.

Роман, ничего не ответив о разводе, дал мне 300 злотых и уехал.

Вопрос: Шухевич Роман арестовывался только один раз по делу Перацкого?

Ответ: Нет, Шухевич Роман еще раз арестовывался польскими властями. Это было в 1932 г. Он подозревался в соучастии группы членов ОУН совершить налет на почту в Городке Львовской области с целью похищения денег для нужд ОУН[128].

Просидев 2-3 месяца до суда, Шухевич был освобожден из-под стражи и продолжал учебу в институте.

Вопрос: С какого времени Шухевич Роман является членом ОУН?

Ответ: Не знаю, т.к. Шухевич Роман мне об этом не говорил. Однако, в 1935 г. я считала, что он принадлежал к ОУН.

Вопрос: Какими псевдонимами пользовался и пользуется в настоящее время Шухевич Роман?

Ответ: Откуда я могу это знать? Конечно, не знаю.

Вопрос: Вы говорите неправду. Отвечайте по-существу предыдущего вопроса?

Ответ: Другого ответа я дать не могу.

Вопрос: Какое положение в ОУН-УПА занимает Шухевич Роман в настоящее время?

Ответ: Не знаю.

Вопрос: Почему?

Ответ: Потому, что я не знаю, где он сейчас находится и чем занимается. После встречи в с. Бусовиско в июле 1944 г. никаких сведений о Романе я не имела и связи с ним не поддерживала.

Какова его судьба в настоящее время я не знаю. К тому же меня Роман Шухевич теперь не интересует, ибо я его не считаю своим мужем.

Вопрос: На поставленные Вам вопросы о националистической деятельности Романа Шухевича, Вы пытаетесь дать неправдивые ответы.

Почему Вы предпринимаете попытки скрыть действительное лицо Вашего мужа?

Ответ: Ничего я от органов НКГБ не скрываю, а на последние вопросы отвечаю так потому, что с Шухевичем Романом сейчас у меня ничего общего нет, и о нем я ничего не знаю.

Вопрос: Неправда. Расскажите подробно, каким образом Вы поддерживаете связи с Шухевичем в настоящее время?

Ответ: Никаких связей с Шухевичем Романом я не имею.

Вопрос: Неправда. Ваши попытки скрыть от органов НКГБ связь с Шухевичем Романом в настоящее время будут впоследствии разоблачены.

Какую помощь Вы получали от мужа в последнее время?

Ответ: Никакой.

Вопрос: И по этому вопросу Вы также говорите неправду и позже будете разоблачены.

Кто посещал Вашу квартиру в с.с. Бусовиско и Билычи?

Ответ: Мою квартиру в с. Бусовиско посетили Левицкая Мария и Вальчик, приезжавшие из г. Львова и в с. Билычи приходил Гнатейко Зиновий.

Вопрос: Расскажите подробно, кто такие Левицкая, Вальчик и Гнатейко?

Ответ: В конце 1939 г., приехав в г. Краков, я познакомилась с Левицкой Марией. Она в то время работала в «Украинском допомоговом комитете» — УДК в отделе по распределению товаров, прибывавших из Америки для помощи украинским беженцам. После знакомства она часто приходила ко мне на квартиру, по моей просьбе смотрела за моим новорожденным ребенком.

Выехав из Кракова в г. Львов, я до лета 1943 или 1944 г. никакой связи с Левицкой не имела и не знала, где она находится. Затем, в Преображенской церкви г. Львова я снова встретила Левицкую Марию. В очень короткой беседе она сказала мне, что проживает на Жовкевской ул[ице] и учится на курсах по пошивке готового платья.

Позже Левицкая несколько раз приходила ко мне на квартиру по ул. Михальского № 11-а, посещала Стрийский парк, там же она фотографировалась с моей дочерью.

Накануне моего выезда в с. Бусовиско, Левицкая, будучи у меня на квартире, попросила, чтобы я взяла часть ее личных вещей на хранение, т. к. она имела намерение уехать к своим родным, проживавшим недалеко от г. Санок.

Просьбу Левицкой я выполнила.

В начале декабря 1944 г. в с. Бусовиско прибыла ко мне Левицкая, чтобы получить свои личные вещи. В беседе она рассказала, что проживает в г. Львове, назвала место работы, но последнего я сейчас не помню. Переночевав и взяв личные вещи, Левицкая уехала в г. Львов. Больше я с ней не встречалась.

Вопрос: Левицкая Мария является членом ОУН?

Ответ: Я не знаю.

Вопрос: Вы получали помощь от УДК в г. Кракове?

Ответ: Нет.

Вопрос: Продолжайте Ваши показания.

Ответ: Левицкой Марии сейчас 23-24 года, среднего роста, блондинка, носила маленькие косы, лицо овальное, светлые глаза.

В марте 1945 г. из г. Львова в с. Бусовиско приехал некто Вальчик или Вальчак. В момент эвакуации немцами г. Львова он вместе с семьей приехал в с. Бусовиско и проживал в доме Мицака (сейчас помещение сельсовета), а затем уехал снова в освобожденный Львов. У Мицака, как он мне говорил, остались кое-какие его личные вещи, за которыми он приехал.

По пути в Бусовиско, в г. Самбор Вальчик остановился на квартире семьи Гнатейко, которая и порекомендовала ему обратиться ко мне, чтобы получить лошадей для доставки его личных вещей в г. Самбор.

Ко мне на квартиру Вальчика привела Мицак. Я познакомилась с ним. Во время часового пребывания он сказал, что проживает со своей семьей в г. Львове, работает на железной дороге. Рассказывал о жизни во Львове, о ценах на продукты питания и о других вопросах общего характера.

После того, когда я ему отказала дать лошадей, Вальчик от меня ушел, а затем уехал в г. Самбор.

О Вальчике я не могу ничего сказать, т. к. тогда я его впервые встретила. Ему около 40 лет, среднего роста, худой, блондин.

Гнатейко Зиновия я знаю очень давно, т. к. вместе с его сестрой Наталией училась во Львовской гимназии.

Накануне моего выезда из Львова, Гнатейко посетил мою квартиру, чтобы оказать мне содействие в выезде в с. Бусовиско, где проживала его семья и родные. Действительно, через несколько дней он достал автомашину и перевез мою семью в Бусовиско, где уже была подготовлена для меня квартира у жителя села Цапа Михаила.

В с. Бусовиско я несколько раз встречалась с Гнатейко, посещала их квартиру. Тогда же узнала, что у Гнатейко питались два человека, приехавшие из г. Львова, женщина по имени Рая и мужчина, которого называли «дядя», или «пан профессор». Жили они на квартире у Иваницкого.

Проживая на освобожденной территории, я часто приезжала, либо приходила на базар в г. Самбор, почти в каждом случае посещала квартиру Гнатейко и неоднократно там ночевала.

Последняя встреча с Гнатейко Зиновием была в июне или в начале июля 1945 г. Он приехал в с. Билычи производить ревизию

работы кооперативного магазина. Узнав, что я проживаю в этом селе, пришел ко мне на квартиру, пробыл около получаса и уехал.

Гнатейко сказал мне, что сейчас работает в системе кооперации ревизором, что в связи с этим ему приходится часто быть в разъездах, жаловался, что очень много имеет работы.

Гнатейко 35-36 лет, высокого роста, брюнет, лицо продолговатое, глаза темные, прическа назад. Семья проживает в г. Самбор по ул. Рынок № 37.

Вопрос: Гнатейко член ОУН?

Ответ: Не знаю.

Вопрос: Проживая в г. Львове при немцах, Вы получали какую-либо помощь от Шухевича Романа?

Ответ: Нет, никакой помощи от Шухевича Романа я вообще не получала.

Вопрос: Вы это утверждаете?

Ответ: Да, утверждаю.

Вопрос: В г. Львове Вы получали продукты питания?

Ответ: Да, получала. В начале 1942 г. я в течение, примерно, шести месяцев получала продукты питания на себя и детей, как семья военнослужащего немецкой армии. Одновременно, по моему ходатайству, через местные немецкие власти, я получила 3 тыс. польских злотых, изысканных из Шухевича Романа для воспитания детей. Это было или в конце 1942 или в начале 1943 г.

После ухода Шухевича из немецкой армии, снабжения продуктами питания меня лишили.

Вопрос: На допросе Вы показали, что при встрече с Романом Шухевичем в июле 1944 г. Вы заявили ему о том, что с ним развелись.

Чем был вызван Ваш развод с мужем и когда он был произведен?

Ответ: Весной 1943 г., проживая в г. Львове, я решила документально оформить развод с мужем – Шухевичем Романом, т. к. в действительности я в течение 10 лет почти с ним не жила.

Приняв это решение, я подала заявление в суд, помещавшийся по Судовой улице. В качестве свидетелей были моя сестра – Пачовская Дария и еще другая моя знакомая, которую сейчас не помню.

Суд признал мои доводы убедительными, удовлетворил мою просьбу и выдал решение о разводе с мужем.

Цель развода была одна – покончить семейные связи с Шухевичем.

Вопрос: Где находятся документы суда о Вашем разводе?

Ответ: Вскоре после суда я пыталась выехать из Львова на Лемковщину. Во время пребывания на вокзале, у меня этот документ вместе с другими ценностями был похищен.

Вопрос: Следовательно, Вы считаете себя разведенной?

Ответ: Да.

Вопрос: А как в действительности Вы себя выдавали?

Ответ: В действительности я выдавала себя за вдову, муж которой умер.

Вопрос: Зачем Вы это делали?

Ответ: Мне стыдно было перед местными жителями за акт развода.

Вопрос: И только?

Ответ: Да.

Вопрос: Неправда. Органы НКГБ требуют назвать действительную цель, которую Вы преследовали разводом с Шухевичем Романом?

Ответ: Еще раз заявляю, что других целей в разводе я не имела. Хочу добавить к ответу — я хотела избавиться фамилии мужа — Шухевича и не быть ничем с ним связанным.

Вопрос: Вы арестованы как член Организации украинских националистов, по заданию которой проводили активную националистическую деятельность.

Намерены ли Вы правдиво изложить Ваши показания по этому вопросу?

Ответ: Членом Организации украинских националистов я никогда не была и националистической работы не проводила.

Это является моим правдивым ответом.

Вопрос: Неправда. Органами НКГБ совершенно точно установлено, что в силу Вашей принадлежности к ОУН, Вы на все предыдущие вопросы, касающиеся прямых или косвенных Ваших связей с ОУН либо руководителями ОУН, неоднократно пытались дать отрицательный ответ.

Органы НКГБ еще раз предлагают Вам прекратить бессмысленное запирательство и начать рассказывать правду о Ваших связях с ОУН?

Ответ: Как и прежде, я категорически настаиваю на своих прежних ответах, относящихся к связям с ОУН. Утверждаю, что членом ОУН я никогда не была.

Вопрос: К этому вопросу еще возвратятся следственные органы НКГБ.

Вы когда-либо арестовывались?

Ответ: Да, арестовывалась.

Вопрос: Когда?

Ответ: 20 февраля 1943 г. в г. Львове.

Вопрос: Кем?

Ответ: Гестапо.

Вопрос: За что?

Ответ: За мужа – Шухевича Романа.

Вопрос: Расскажите подробно по этому вопросу?

Ответ: На этом допросе я уже показала, что в январе 1943 г., согласно приказа немецкого командования Шухевич Роман должен был явиться в его распоряжение. Он отказался выполнить этот приказ и ушел на нелегальное положение.

Вскоре, ко мне на квартиру по ул. Михальского пришли три человека: немецкий офицер гестапо и два в гражданском платье. Они произвели обыск, изъяли военные книги и фотографии Романа Шухевича.

После обыска один из гражданских остался в квартире до следующего дня и когда снова пришли два первых из гестапо, то арестовали меня и доставили в тюрьму на ул. Лонцкого.

Вопрос: Вас допрашивали в гестапо?

Ответ: Да, в помещении гестапо на ул. Пельчинского меня один раз допрашивал офицер гестапо.

Вопрос: Изложите содержание допроса?

Ответ: Офицер гестапо добивался, чтобы я сказала, где мой муж – Шухевич Роман, появляется ли он у меня на квартире и известно ли мне, где он скрывается.

На все эти вопросы я отвечала правдиво, указав, что последний раз Шухевич был в январе 1943 г., что его посещение было не более 10 минут, во время которого он оставил военные книги и, не говоря ничего, ушел неизвестно куда. С тех пор я его не видела до дня ареста.

После допроса я еще в течение двух месяцев содержалась в гестапо, а затем была освобождена.

Вопрос: Как же Вам удалось освободиться из тюрьмы?

Ответ: Офицер гестапо мне сказал, что они арестовали меня, как заложницу, пока к ним не придет Шухевич Роман. Поскольку последний в течение двух месяцев не появлялся, то меня освободили.

Вопрос: Вы получали задания от офицера гестапо?

Ответ: Да.

Вопрос: Какие?

Ответ: Накануне освобождения меня из тюрьмы, офицер сказал мне, как только придет на квартиру Шухевич Роман, то

я должна немедленно вместе с ним явиться к офицеру гестапо, т.к. он хотел с ним о чем-то говорить.

Я дала согласие выполнить задание офицера гестапо и ушла домой.

Вопрос: Это обязательно было оформлено в письменной форме?

Ответ: Нет, в устной форме.

Вопрос: Вы выполнили это задание гестапо?

Ответ: Нет, ибо Шухевич Роман до июля 1944 г. со мной не встречался.

Вопрос: После получения задания с Вами поддерживал связь офицер гестапо?

Ответ: Нет.

Вопрос: Еще какие задания гестапо Вы выполняли?

Ответ: Других заданий гестапо я не получала.

Вопрос: А в период Польши Вы арестовывались польскими властями?

Ответ: Никогда.

Вопрос: За националистическую деятельность Вы арестовывались польскими властями?

Ответ: Утверждаю, что кроме ареста гестапо, я больше никогда не арестовывалась.

Вопрос: А в связи с убийством Перацкого Вас не арестовывали?

Ответ: Нет.

Вопрос: Назовите известных Вам членов ОУН, привлекавшихся к судебной ответственности за убийство Перацкого?

Ответ: Всего было предано суду от 15 до 20 человек. В числе их я помню: Степана Бандеру, Романа Шухевича, Лебедя, Ярослава Стецько, Гнатковскую Дарию, Рак, Янива.

Судебный процесс детально освещался в газетах «Новый час», «Дило» и «Народна справа».

Вопрос: Кого из названных членов ОУН Вы встречали, либо знакомы с ними?

Ответ: В 1939–41 г. в г. Кракове я познакомилась с Гнатковской Дарией, около 35 лет, дочерью священника. Встречалась с ней два-три раза. Мне известно, что Гнатковская после судебного процесса по убийству Перацкого в тюрьме вышла замуж за Лебедя.

В 1941 г., накануне войны, в связи с предстоящими родами, Гнатковская выехала из Кракова в г. Познань, где проживала ее тетя.

Там же, в Кракове, примерно два раза в ресторане видела Лебедя, однако о нем мне ничего неизвестно.

Вопрос: Изложите приметы Лебедя и Гнатковской?

Ответ: Лебедь Николай, примерно 35 лет, среднего роста, блондин, лицо круглое, глаза светлые, лицо и голову бреет.

Видела и познакомилась с Лебедем в 1940 г., в г. Кракове, в ресторане. Познакомил [меня] с ним мой муж – Шухевич Роман.

Гнатковская Дария, около 35 лет, среднего роста, блондинка. Лицо овальное, глаза серые, волос подстрижен.

В 1941 г. Гнатковская родила сына.

Вопрос: Где в настоящее время находятся Лебедь и Гнатковская?

Ответ: Не знаю.

Вопрос: Проживая в селах Бусовиско и Билычи, Вы куда-либо выезжали?

Ответ: Да.

Вопрос: Куда и когда?

Ответ: Из сел Бусовиско и Былычи я часто ездила на базар в г. Самбор Дрогобычской области. На базаре я продавала личные вещи и приобретала продукты питания.

В декабре 1944 г. на попутных автомашинах я ездила в г. Львов. Цель поездки была одна – я продала личные вещи и в тот же день выехала со Львова.

Вопрос: Кого Вы посетили в г. Львове?

Ответ: Никого.

Вопрос: А своих знакомых Вы встречали?

Ответ: Нет.

Вопрос: Родителей Шухевича Романа Вы посетили?

Ответ: Нет.

Вопрос: Какие документы Вы имели при себе во время этих поездок?

Ответ: Одну справку Бусовиского сельсовета, которая удостоверяла, что я являлась жителем этого села и направлялась в г. Самбор и Львов по личным вопросам. Других документов я не имела.

Вопрос: Где же Ваши личные документы?

Ответ: Из личных документов я имела свидетельство о рождении, брачное свидетельство и немецкое удостоверение «Ausweis».

Первые два документа у меня похитили вместе с решением суда о разводе с Шухевичем.

Удостоверение «Ausweis» я уничтожила в с. Бусовиско, когда была восстановлена советская власть. Уничтожить этот документ мне посоветовала Гнатейко Наталия, заявив, что органы

советской власти с пренебрежением относятся к людям, имеющим немецкие документы.

Вопрос: Какова Ваша семья?

Ответ: Моя семья состоит из 4-х человек: меня – Березинской Наталии, сына – Шухевича Юрия Романовича, 1933 г., рождения, дочери – Шухевич Марии Романовны, 1940 г. рождения и матери – Березинской Осипы Осиповны, 1883 г. рождения.

Отец мой – Березинский Роман Иванович, 1879 года рождения, б[ывший] священник с. Оглядово [Оглядів] Радеховского района Львовской области, умер в марте 1941 г.

Кроме того, я имею сестру – Пачовскую–Березинскую Дарию Романовну, 1907 г. рождения, до июля 1944 г. проживала с мужем Пачовским Евгением Васильевичем в г. Львове по ул. Тарнавского № 76, после чего эвакуировались с немцами в Польшу. Где находятся в настоящее время, не знаю, связи с ними не имею.

Брат мой – Березинский Юрий Романович, 1912 г. рождения, был членом ОУН, в 1932 году убит при нападении группы оуновцев Данилишина и Биласа на почту в м. Городок Львовской обл.

Вопрос: Назовите родных и родственников Шухевича Романа?

Ответ: Родными и родственниками Романа Шухевича являются:

Отец – Шухевич Иосиф Владимирович, пенсионер с 1925 г., в настоящее время болен.

Мать – Шухевич Евгения Ивановна, – проживают в г. Львове по ул. Касанерского [Косинєрська] № 18-а.

Брат – Шухевич Юрий Иосифович, 1910 г. рождения, в 1941 г. был арестован органами НКВД в г. Львове.

Сестра – Шухевич Наталия Иосифовна, в 1940 г., была арестована органами НКВД и выслана в восточные области СССР, где находится в настоящее время.

Тетя – Старосольская-Шухевич Дария Владимировна, вместе с мужем Старосольским Владимиром, сыном Александром (не точно) и дочерью Ульяной в 1940 и 1941гг. высланы в восточные области СССР.

Дядя по отцу – Шухевич, в первую империалистическую войну выехал в Югославию, где проживает по настоящее время.

Дядя – Шухевич Тарас Владимирович, профессор музыки, композитор, проживает в г. Львове.

Вопрос: При обыске у Вас изъята «посвидка на 2000 р.м.», датированная «25.7.42». Кому она принадлежит?

Ответ: Указанная «посвидка» написана лично Романом Шухевичем и каким-то образом оставлена им в моей квартире. Что значит эта «посвидка», я не знаю.

Вопрос: В блокноте, изъятом у Вас, также при обыске, имеется запись адреса: «Собінського Ч. 12, 1 поверх, Винників (Линдова)».

Что это за адрес?

Ответ: Указанный адрес написан также лично Романом Шухевичем и о нем я ничего не знаю. Этот блокнот каким-то образом добыл мой сын Юрко у отца и оставил при себе еще в г. Кракове.

Вопрос: К какому городу относится этот адрес?

Ответ: Улица Собинского имеется в г. Кракове и в г. Львове. К какому из этих городов относится указанный адрес, я не знаю.

Вопрос: Вы утверждаете, что указанный адрес написан лично Романом Шухевичем?

Ответ: Нет. Сейчас я вспомнила, что этот адрес мне кто-то записал в г. Львове, когда я возбуждала ходатайство перед немецкими властями о взыскании помощи для детей от мужа.

По этому адресу проживала некая Линдова-Винникова, к которой я обратилась за советом, каким образом необходимо было оформить мое ходатайство.

(Наталка Березинська)

Допрос с перерывами на сон и принятие пищи окончен 24 июля 1945 г. в 23 ч[аса] 50 мин.

Показания с моих слов записаны верно, мне прочитаны на понятном русском языке, в чем и расписываюсь.

(Наталка Березинська)

Допросил: Зам[еститель] нач[альника] отделения
2 Управления НКГБ УССР
Капитан государств[енной] безопасности
(Підпис нерозбірливий)

ГДА СБУ, Львів, спр. П-33034, арк. 16-41. Достеменник. Рукопис.

№ 76
ІЗ ПРОТОКОЛУ ДОПИТУ НКВС ЧІЛЬНОГО ДІЯЧА ОУН П. ДУЖОГО ПРО СКЛАД ПРЕЗИДІЇ УГВР ТА Р.ШУХЕВИЧА

1 серпня 1945 р.

ПРОТОКОЛ ДОПРОСА
арестованного Дужий Петра Афанасьевича
от 1 августа 1945 г.

Допрос начат в 13.30

ВОПРОС: Назовите известных Вам членов Президиума УГВР и места их нахождения?

ОТВЕТ: Мне известно, что в состав Президиума УГВР, организовавшегося в середине 1944 г., вошли представители разных националистических партий и групп, в том числе оуновцы, ундовцы, радикалы, унровцы и гетьманцы.

О персональном составе Президиума УГВР мне из официальных источников ничего не известно, однако я догадываюсь, что в состав Президиума УГВР от ОУН вошли главным образом те люди, которые выехали за границу, как-то "Володымир", "Иванив", "Улас" и возможно Лебедь Николай – "Ярополк" – "Рубан". Названных лиц я считаю в кругах ОУН более авторитетными людьми.

Также предполагаю, что в очень близких отношениях с УГВР находится Р. Шухевич – "Тур", такие предположения делаю потому, что "Универсал" и "Платформу УГВР" я получил от "Тура" в то время, когда "Тур" непосредственного делового отношения ко мне не имел.

Кроме "Тура", в верхушке УГВР могут быть: – "Перебейнос", который в разное время занимал положение военного референта Центрального Провода ОУН и начальника ГВШ УПА.

"Лыцарь", последний в свое время также был военным референтом Центрального Провода ОУН и начальником ГВШ УПА.

"Кремень", возглавлявший в последнее время политический отдел в ГВШ УПА.

В отношении участия в УГВР последних трех человек, то я не имею даже столько данных, сколько в отношении "Тура", однако считаю, что УГВР, подчеркивая значение УПА, должна была в свой состав ввести руководящий состав из УПА, а

наиболее видными в УПА, кроме "Тура", являются выше названные мною лица.

ВОПРОС: Какое положение в УГВР занимал Ваш брат – Дужий Николай Афанасьевич – "Выровый"?

ОТВЕТ: Какое отношение к УГВР имел мой брат – Дужий Николай – "Выровый", я не знаю, однако мне известно, что "Выровый" на тему об УГВР имел разговор с "Туром", мне же "Выровый" никогда не говорил о своем отношении к УГВР.

У меня сложилось мнение, что "Выровый" членом УГВР не является [...]

Считаю, что ответственным лицом – представителем УГВР на "ЗУЗ", является Шухевич – "Тур".

ВОПРОС: Если Шухевич – "Тур", как Вы показали, является главным представителем УГВР на "ЗУЗ", то почему он обращался с ходатайством Президиуму УГВР в лице "Вырового", утвердить список представляемых им к наградам и повышению в званиях участников УПА, и почему "Выровый", который, как Вы сказали, не имеет отношения к УГВР, это представление утвердил, подписав по этому вопросу документ "за Президиум УГВР"?

ОТВЕТ: Документы, которыми располагает по этому вопросу следствие, убедительно говорят за то, что поскольку Шухевич, как командующий УПА обращался с просьбой к Президиуму УГВР в лице "Вырового", значит он, т. е. "Выровый" является "зверхником" Шухевича, однако я утверждаю, что в действительности это не так, так как Шухевич является наивысшим представителем ОУН-УПА и УГВР в крае, а "Выровый" ни в коем случае не является "зверхником" Шухевича, а только лишь ему "пидпорядкованным" по линии УПА.

Допрос окончен 1 августа в 15[часов] 10 м[инут].

Протокол мною лично прочитан, показания с моих слов записаны правильно, в чем и расписываюсь.

(–) Дужий

Допросили: Зам. нач. отделения УББ НКВД УССР
Капитан юстиции (Зазимко)

Опубл.: Літопис УПА. Т. 26. Українська Головна Визвольна Рада. Документи, офіційні публікації, матеріали. Книга четверта: документи і спогади. – Торонто – Львів, 2001. – С. 589-592.

№ 77
ІЗ ПРОТОКОЛУ ДОПИТУ НКДБ ЧІЛЬНОГО ДІЯЧА ОУН О. ЛУЦЬКОГО ПРО ЗАСІДАННЯ ПРОВОДУ ОУН В ЖОВТНІ-ГРУДНІ 1943 Р. ТА УЧАСТЬ В НИХ Р.ШУХЕВИЧА

6 серпня 1945 р.

Копия
Стенограма

ПРОТОКОЛ ДОПРОСА
обвиняемого Луцкого Александра Андреевича
от 6 августа 1945 г.

г. Киев

ВОПРОС: Являясь членом Главного «Провода» ОУН Вы, очевидно, присутствовали на его заседаниях?

ОТВЕТ: Да, присутствовал.

ВОПРОС: На каких заседаниях Главного «Провода» Вы присутствовали?

ОТВЕТ: Припоминаю, что присутствовал на трех заседаниях в октябре, декабре 1943 г., в марте 1944 г. Октябрьское заседание Главного «Провода» ОУН проходило в одном из частных домов на окраине г. Львова. На нем присутствовали: Шухевич, Косар, Лебедь, Арсенич[129], Ребет Одарка, «Владимир», Охримович, Степаняк и я – Луцкий.

ВОПРОС: Какие вопросы обсуждались на этом заседании?

ОТВЕТ: На этом заседании обсуждались следующие вопросы:

1. Отчеты референтов Главного «Провода» ОУН.
2. Деятельность Волынского краевого «Провода» ОУН.
3. О переговорах с поляками и мельниковцами.

По всем этим вопросам на заседании были приняты соответствующие решения.

ВОПРОС: Воспроизведите эти решения?

ОТВЕТ: Из-за давности времени я не в состоянии полностью воспроизвести содержание отчетов, выступлений членов «провода» и решений, принятых по всем вопросам, но помню следующее:

По первому вопросу выступал Шухевич, который охарактеризовал общее состояние ОУН. Шухевич дал положительную оценку деятельности ОУН за прошедшее полугодие. Он тогда

заявлял, что ОУН имеет почти решающее влияние на территории от Днепра до Карпат. Другие политические течения (мельниковцы и др.) потеряли то небольшое влияние на украинское население, которое они имели до этого.

По этому же вопросу выступил Охримович, который дал краткую характеристику положения ОУН в Галиции. Он заявил, что население Галиции, особенно интеллигенция, переживают определенный духовный паралич. Националистическое подполье боится немцев, а еще больше – прихода Советской власти. Однако, за последнее время состояние немного улучшилось. Деятельность УНС подняла движение националистической части населения Галиции в пользу ОУН.

По словам Охримовича, Галиция в основном охвачена сетью ОУН и сравнительно хорошо подготовлена к зиме. Через налоги на население, ОУН Галиции укрепила свою хозяйственную мощь, имеет склады с необходимыми запасами продовольствия и одежды и что УНС на зиму будет обеспечена хорошо.

Я на этом заседании сделал небольшой отчет о ходе формирования и деятельности УНС. Я лишь осветил общее положение в УНС. В частности, я заявил, что ОУН в УНС были направлены не лучшие, а худшие кадры, в результате этого мы не могли долго привести УНС в действие и приходится затрачивать много времени на ее военную подготовку.

Я указал также, что территориальная сеть ОУН не оправдала себя в хозяйственном отношении – не обеспечила УНС продовольствием и другими материалами. В силу этого, в УНС появилось недовольство и мне пришлось в составе УНС сформировать т. н. ВПЖ – войсковую полевую жандармерию, которая, помимо борьбы с дезертирством и другими преступлениями в самой УНС, занимается также заготовкой продуктов среди населения, а это подчас приводит к некоторым трениям между УНС и местной сетью ОУН.

Ряд членов «провода» внесли предложение подчинить УНС краевому «проводу» ОУН «Галичина». После обмена мнениями было решено УНС краевому «проводу» не подчинять, но было сказано, что отряды УНС проводят свои действия на территории края с ведома и согласия краевого «провода» ОУН.

По отчетам референтов и выступлению Шухевича, какие-либо принципиальные решения приняты не были, их выступления и данная ими оценка состояния ОУН – были приняты к сведению.

Сообщение о деятельности Волынского краевого «провода» ОУН сделал Шухевич, который заявил, что между представлен-

ным мною отчетом о положении на Волыни и ответом представителей Волынского краевого «провода» ОУН, присутствовавших на «3-х Чрезвычайных сборах» ОУН, имеются большие расхождения, поэтому он просил «провод» разрешить ему поездку на Волынь с целью изучения деятельности Краевого «провода» ОУН и УПА и проведения там, если это потребуется, некоторой реорганизации.

Главный «Провод» принял решение – командировать Шухевича на Волынь и дал ему неограниченные полномочия в вопросе проведения реорганизации и смены руководства краевым «проводом» ОУН.

Краткое сообщение о переговорах ОУН с поляками и мельниковцами сделал Степаняк. Последний, насколько я помню, заявлял, что переговоры с поляками и мельниковцами о совместных действиях пока ни к чему не привели. По его мнению, поляки ведут себя искренне*. Затягиванием переговоров они имели в виду только выиграть время для того, чтобы сохранить польское население и националистическое подполье от ударов со стороны ОУН-УПА.

С кем персонально Степаняк вел переговоры, он не говорил. По информации Степаняка я понял, что этот вопрос уже обсуждался Главным «Проводом» ОУН и переговоры велись с Армией Краевой.

О состоянии переговоров с мельниковцами Степаняк заявил, что хотя эти переговоры уже длятся давно, но они обречены на провал, так как мельниковцы не хотят отказаться от того, чтобы во главе «провода» стоял Мельник.

С кем именно Степаняк вел переговоры, он не говорил.

По докладу Степаняка приняты такие решения:

1. Продолжать переговоры с поляками только в том случае, если они согласны признать территорию Западной Украины за Украиной и вести совместную с ОУН борьбу против Советской власти и немцев. В этом случае, если поляки дадут положительный ответ, переговоры вести до заключения определенного соглашения. В противном случае переговоры прекратить.

2. С мельниковцами также продолжать переговоры с тем, чтобы в ближайшее время придти к какому-либо окончательному решению. В частности, Главный «Провод» ставил перед мельниковцами следующие условия:

а) соединение в один «провод» ОУН, причем, Мельника от руководства отстранить.

---

* Мабуть треба читати: неискренне.

б) Если соединение невозможно, то хотя бы совместно сотрудничать в борьбе против Советской власти.

Мне известно, что переговоры ОУН с поляками и мельниковцами в дальнейшем ни к чему не привели и были прерваны.

На этом же заседании было принято решение об отношении ОУН к мобилизации в дивизию «СС-Галичина». Решение сводилось к тому, что мобилизацию в дивизию «СС-Галичина» бойкотировать и направлять людей не в дивизию, а в УНС и УПА.

ВОПРОС: Какие вопросы обсуждались на втором заседании Главного «Провода» ОУН?

ОТВЕТ: Второе заседание Главного «Провода» ОУН, на котором я присутствовал, состоялось в декабре 1943 г. в городе Львове по улице Жовкивска, номер дома не помню, в квартире одного украинского полицая. На этом заседании, кроме меня, присутствовали: Шухевич, Косар, «Владимир», Ребет Одарка, Охримович, «Лемиш», Лебедь, Грицай и я – Луцкий.

На заседании обсуждались следующие вопросы:

1. Отчет Шухевича о его поездке на Волынь.
2. Отчет «Лемиша» о положении в Южном краевом «проводе» ОУН.
3. О переговорах с румынами и мадьярами.
4. Об УПА.
5. Об отношении ОУН-УПА к Красной Армии.

По первому вопросу выступил Шухевич, который дал положительную оценку деятельности ОУН-УПА на Волыни и признал, что работа на Волыни организована и ведется гораздо лучше, чем в Галиции.

Шухевич заявил, что созданная Волынским краевым «проводом» УПА целиком оправдала себя и ее деятельность стала известна не только Волыни, но и на восточных землях Украины, поэтому предложил на базе УНС создать УПА на территории Галиции.

Шухевич также дал положительную оценку «Климу Савуру», заявив, что он среди участников УПА пользуется большим авторитетом.

О положении на восточных землях Украины докладывал «Лемиш», который, примерно, сообщил следующие: На освобожденной от немцев территории вся работа ОУН находится в пассивном состоянии. Это он объясняет тем, что население восточных областей Украины за ОУН не пошло и с большим энтузиазмом встречает приход Советской власти.

«Лемиш» предлагал все созданные вооруженные отряды перебросить на север, в леса, сеть ОУН сократить до минимума и ее еще больше законспирировать, ибо в восточных областях имеются частые случаи провокации и т. п.

«Лемиш» одновременно заявил, что в восточных областях Украины за годы оккупации выработались свои идейные кадры ОУН, которые нужно там использовать на руководящих постах.

«Лемиш» также считал необходимым усилить оуновскую пропаганду в Красной Армии, что, по его мнению, даст положительный результат.

По отчету «Лемиша» выступило ряд членов Главного «Провода» ОУН, в том числе и я.

В своем выступлении я, главным образом, говорил об УНС. Я заявил, что до сего времени отряды УНС не могли вести активной деятельности, так как находились в стадии формирования и учебы, что только теперь, когда сравнительно подготовили участников УНС в военном отношении и подобрали командные кадры, мы сможем активизировать их деятельность.

О переговорах с мадьярами сообщение делал Лебедь, который заявил, что установлен контакт с представителями мадьярского командования. Мадьяры, по словам Лебедя, согласны вести переговоры с ОУН на широкой политической основе о совместной борьбе с Красной Армией, но боятся немцев, так как они во всех вопросах зависимы от них.

Лебедь считал, что мадьяры решили говорить с ОУН только в результате положительной деятельности УПА, которая показала свою способность вести партизанскую борьбу с Красной Армией

[...].

ГДА СБУ, ф. 13, спр. 372, т. 53, арк. 186-189. Копія. Машинопис.

№ 78
ІЗ ПРОТОКОЛУ ДОПИТУ НКДБ ЧІЛЬНОГО ДІЯЧА ОУН О. ЛУЦЬКОГО ПРО ВІЙСЬКОВУ РЕФЕРЕНТУРУ ПРОВОДУ ОУН, ГОЛОВНИЙ ВІЙСЬКОВИЙ ШТАБ УПА ТА ЗУСТРІЧ З Р.ШУХЕВИЧЕМ

8 серпня 1945 р.

ПРОТОКОЛ ДОПРОСА
обвиняемого Луцкого Александра Андреевича
от 8 августа 1945 г.

г. Киев

ВОПРОС: Вам, как члену Главного «Провода» ОУН, должна быть хорошо известна структура ОУН. Дайте по этому вопросу подробные показания.

ОТВЕТ: Да, со структурой ОУН, установившейся особенно за период 1943-1944 гг., я хорошо знаком.

[...] ВОПРОС: Изложите детально функции каждой референтуры Главного «Провода» ОУН.

ОТВЕТ: Военная референтура – руководит УПА и всей военной работой ОУН. В ее задачи входит: военная подготовка членов ОУН, формирование УПА и руководство ее действиями, приобретение оружия, боеприпасов и распределение его среди УПА.

Все эти задачи военная референтура выполняет через специально созданный Главный Военный Штаб – ГВШ.

Кроме того, при военной референтуре имеется разведывательный отдел, который ведет военную разведку против Красной Армии, организационно-мобилизационный отдел, который проводит мобилизацию в УПА и комплектование ее отрядов. Этот же отдел подбирает и готовит командный состав для УПА.

Военная референтура Главного «Провода» ОУН руководит всей военной работой военных референтур краевых и областных «проводов» ОУН, при которых также имеются соответствующие военные штабы.

Функции военного референта и командующего УПА взял на себя руководитель Главного «Провода» ОУН – Шухевич Роман.

Главный Военный Штаб УПА сформирован из небольшого количества работников. В него входили: Шухевич Роман, как командующий УПА, Гасин Олекса – «Иван Чернота», он же «Дор»,

как шеф штаба УПА, Грицай–«Перебийнис» и я – Луцкий, как инспектора штаба.

Что же касается военных штабов краевых и областных «проводов» ОУН, именуемые «Военный Штаб Военного Округа» – ВШВО, то они значительно расширены и в них имеется пять отделов: оперативный, разведывательный, службы тыла, организационно-мобилизационный, учебно-воспитательный.

Расширять Главный Военный Штаб УПА Шухевич не решался. Он опасался, что созданием «широкого» штаба с большим количеством руководящих работников, руководство УПА практически перейдет к штабу[130], поэтому всю основную работу он переложил на военные штабы краевых и областных «проводов» ОУН, сконцентрировав в своих руках все руководство ими [...].

[...] ВОПРОС: Вы очень часто передвигались через главную линию связи и безусловно знаете ряд пунктов связи, явочные квартиры и пароли. Почему об этом не рассказываете?

ОТВЕТ: Безусловно, я в то время знал некоторые пункты связи и явочные квартиры, но в настоящее время их уже забыл, да и вообще этим вопросом я не интересовался, так как почти всегда передвигался с помощью курьера, который и обеспечивал мне связь.

ВОПРОС: Следствие устанавливает, что Вы по этому вопросу не желаете дать прямые и откровенные показания?

ОТВЕТ: Я говорю только правду. Если бы я даже неискренне себя вел перед следствием, я все равно назвал бы пункты связи, ибо за эти полгода, что я нахожусь под арестом, они уже давно сменены и не действуют, но прошу мне верить, что ни один пункт связи у меня в памяти не сохранился, потому что я ими никогда не интересовался.

ВОПРОС: Перед Вашим арестом Вы устанавливали связь с Главным «Проводом» ОУН и лично с Шухевичем. Причем, связь Вы безусловно установили посредством пунктов связи. Назовите их.

ОТВЕТ: Да, к Шухевичу я был доставлен через ряд пунктов связи, но их места нахождения мне неизвестны. Передвигался я только ночью и то в сопровождении курьеров. Тот метод, посредством которого я установил связь с Главным «Проводом» ОУН, может явиться примером, насколько трудно осуществляется связь в ОУН.

Когда возник вопрос о необходимости установления связи с Главным «Проводом» ОУН, я попросил у руководителя Станиславского областного «провода» ОУН «Роберта»[131] доставить меня в Краевой «провод» ОУН, так как связи с Главным «Проводом» ОУН

он не имеет и не может иметь. «Роберт» все время находился в «Черном Лесу» на Станиславщине, где я с ним и встретился. «Роберт» со своим связным направил меня к руководителю Калу[ш]-ского окружного «провода» ОУН «Нечаю», с которым я также встретился в «Черном Лесу». У «Нечая» в то время оказался спецкурьер, который случайно знал местонахождение Краевого пункта «связи» и он направил меня с ним. Передвигались мы только ночью, подчас по умышленно запутанным дорогам. Я хотя и останавливался в селах на пунктах связи, но ни названий этих сел, ни точного расположения пунктов связи не знаю.

На каждом пункте связи меня уже ожидал курьер, который сопровождал до очередного пункта связи и передавал другому курьеру, и тот переправлял дальше. Таким образом, я был доставлен на краевой пункт связи, размещавшийся в одном из сел, вблизи г. Стрильска [Нові Стрілища] Дрогобычской области, примерно в 5-6 км северо-восточнее города.

На этом пункте дали связного, который доставил меня в с. Яськовичи Стрийского района Дрогобычской области. В этом селе в доме одного крестьянина, которого я даже не видел, ибо он находился во второй половине дома и ему запрещали выходить оттуда, встретился с Косаром, Грицаем–«Перебийносом», Буселом–«Галиной» и руководителем пропаганды Краевого «провода» ОУН–«Галичина» «Аркадием».

После непродолжительной беседы с Косаром я заявил ему о своем намерении встретиться с Шухевичем. Косар, уезжая, пообещал эту встречу организовать.

На следующий день Косар прислал мне связного, в сопровождении которого я вечером из с. Яськовичи выехал на север или северо-запад. По дороге в одном селе мне заменили связного.

С Шухевичем я встретился в одном селе, названия которого не знаю, но оно расположено, примерно, в 25-30 км от Яськовичей. Шухевич вместе с Косаром приняли меня в одном из «схронов», расположенном в огороде на окраине села.

Связной меня доставил в это село ночью, а на рассвете я выехал обратно.

Путь к «схрону» Шухевича лежал через лес, причем, вели меня по таким тропинкам, что я сам второй раз никак не нашел бы это место.

Обратный путь от Шухевича я также проделал в сопровождении связных, проезжая те самые пункты связи [...].

ГДА СБУ, ф. 13, спр. 372, т. 53, арк. 18, 19, 27-28. Копія. Машинопис.

№ 79
ІЗ ПРОТОКОЛУ ДОПИТУ НКДБ ЧІЛЬНОГО ДІЯЧА ОУН О. ЛУЦЬКОГО ПРО ПЕРЕГОВОРИ КЕРІВНИЦТВА ВИЗВОЛЬНО-РЕВОЛЮЦІЙНОГО РУХУ З НІМЦЯМИ ТА ПЛАН ЗУСТРІЧІ С.БАНДЕРИ З Р.ШУХЕВИЧЕМ І М.ЛЕБЕДЕМ

11 вересня 1945 р.

ВЫПИСКА ИЗ ПРОТОКОЛА ДОПРОСА
обвиняемого Луцкого Александра Андреевича
от 11 сентября 1945 г.

[...] Первый раз Главный «Провод» ОУН с немцами вел переговоры примерно в марте и второй раз осенью 1944 г.

ВОПРОС: Что Вам известно о мартовских переговорах Главного «Провода» ОУН с немцами.

ОТВЕТ: Об этих переговорах ОУН с немцами Главного «Провода» ОУН в марте 1944 г., когда Лебедь Николай информировал нас, членов Главного «Провода», о том, что им установлен контакт с высшими немецкими кругами и последние желают вести с Главным «Проводом» ОУН-УПА переговоры по вопросам одинаково интересующим как их, так и нас.[132]

Лебедь просил указаний Главного «Провода» ОУН по этому вопросу.

После некоторой дискуссии Главный «Провод» ОУН решил вести переговоры с немцами по таким вопросам:

1. Добиться от немцем освобождения арестованных националистов и прекращения вывоза в Германию украинского населения.

2. Получить помощь вооружением и боеприпасами.

На ведение переговоров Главный «Провод» ОУН уполномочил Лебедя и он, уже по своему усмотрению, от имени Главного «Провода» мог давать определенные гарантии немцам.

ВОПРОС: Что именно Главный «Провод» ОУН обещал немцам в ответ на их уступки?

ОТВЕТ: ОУН-УПА должны были усилить свои действия против Красной Армии, но на заседании Главного «Провода» об этом подробно не говорили.

Главный «Провод» стоял за ведение переговоров с немцами, но только с условием не заключать с ними официального

соглашения, которое могло стать вещественным доказательством против УПА. По этой же причине переговоры должны были вестись в строгой тайне.

На этом заседании Лебедь даже не информировал членов «Провода» ОУН, с кем именно из немцев установлена связь, как ее установили, а в ответ на требование некоторых членов «Провода» полностью нас проинформировать по этому вопросу, Лебедь потребовал «вотума доверия» и права вести переговоры по своему усмотрению, что, якобы, было необходимо в целях конспирации.

Как закончились эти переговоры, я не знаю, так как вскоре я был немцами арестован, а впоследствии находился в Карпатах и на заседаниях Главного «Провода» не присутствовал.

ВОПРОС: Что Вам известно о переговорах Главного «Провода» ОУН с немцами осенью 1944 г.?

ОТВЕТ: В январе 1945 г. я встретил своего бывшего адъютанта «Демида», который ехал из г. Ужгорода к Шухевичу.

«Демид» мне рассказал, что работник дипломатической референтуры Главного «Провода» ОУН, некий «Орлик», по заданию Лебедя вел переговоры с немцами об освобождении из-под стражи Степана Бандеры и других заключенных националистов и что этого ему удалось добиться.[133] Немцы освободили из-под стражи Бандеру и еще 10 видных националистов, потребовав, чтобы он создал «правительство» Украины пронемецкого характера и направил бы всю деятельность ОУН-УПА против Советской власти.

Бандера, якобы, от этого предложения пока что отказался под тем предлогом, что за последнее время он не в курсе деятельности ОУН-УПА и обещал немцам дать ответ только после консультации с руководством ОУН.

С этой целью Бандера решил встретиться с Шухевичем и Лебедем и «Демид» как раз и ехал к Шухевичу по заданию Лебедя с тем, чтобы договориться с ним о месте и времени встречи Бандеры, Шухевича и Лебедя.

Более подробно об этих переговорах мне ничего неизвестно.

Верно: Зам. нач. 6 отдела 2 Управления МГБ УССР
Капитан (Павленко)

ГДА СБУ, ф. 65, спр. С-7448, арк. 104-105. Засвідчена копія. Машинопис.

№ 80
ІЗ ПРОТОКОЛУ ДОПИТУ НКДБ ЧІЛЬНОГО ДІЯЧА ОУН О.ЛУЦЬКОГО ПРО СТВОРЕННЯ «СОЮЗУ ПОНЕВОЛЕНИХ НАРОДІВ» УГВР, НВРО ТА РОЛЬ В ЦЬОМУ Р.ШУХЕВИЧА

20 вересня 1945 р.

Копия
Стенограмма

ПРОТОКОЛ ДОПРОСА
обвиняемого Луцкого Александра Андреевича
20 сентября 1945 г.

г. Киев

ВОПРОС: В 1943–1944 гг. Главный «Провод» ОУН пытался создать ряд националистических формирований.

Что Вам известно об этих формированиях и причинах их создания?

ОТВЕТ: Мне известно, что в период 1943–1945 гг. Главный «Провод» ОУН пытался создать т. н. «Союз Поневолених Народив», «УГВР» – «Украинську Головну Визвольну Раду» и «НВРО» – «Народно-Визвольну Революцийну Организацию».

В создании этих формирований была одна общая причина – бравируя новыми демократическими названиями, объединить все националистические силы, как украинские, так и других народов, населяющих СССР – для борьбы против Советской власти.

Кроме того, скомпрометировав себя перед украинским народом связями с немцами, Главный «Провод» ОУН искал выхода в другом названии, сохранив однако под новой вывеской старую ОУН.

Это общие причины того, что в течение полутора-двух лет Главный «Провод» ОУН трижды приступал к созданию новых националистических формирований. Однако, имелись и другие причины, но о них я покажу отдельно, когда буду говорить о каждом формировании.

Я лично в создании и работе «УГВР», «НВРО» и «Союз Поневолених Народив» участия не принимал и о них слыхал только от белорусских националистов. Уже тогда, в 1941 г.

«Провод» ОУН высказывал им пожелания объединить националистические элементы народов СССР, но только в 1943 г. были сделаны попытки к практическому осуществлению этих намерений.

В 1942–1943 гг. на территории Западной Украины оказалось много военнопленных из числа народностей Советского Союза, много антисоветского элемента, бежавшего на Запад в связи с наступлением Красной Армии и других случайных политических авантюристов, которых Главный «Провод» решил использовать для борьбы с СССР.

Осенью 1943 г. в районе Кременеччины, по указанию Главного «Провода» ОУН и командования УПА, был созван т. н. «Конгресс Поневолених Народив». Этот «конгресс», по мнению «Провода», должен был явиться началом создания «союза».

Какие именно «представители» присутствовали на этом «конгрессе» я не знаю, но помню, что там была представлена многочисленная (по мнению ОУН) «делегация» народностей Кавказа и Закавказья, представители Белоруссии, Татарии и России.

От ОУН на «конгрессе» присутствовали: Шухевич, «Клим Савур», Бусел – «Галина», Логуш – «Иванив», кажется «Лемиш» и другие.

ВОПРОС: Какую цель преследовал Центральный «Провод» ОУН, создавая «Союз Поневолених Народив»?

ОТВЕТ: Шухевич мне рассказывал, что создавая этот «союз», «Провод» ОУН имел в виду установить связь со всеми националистическими организациями, существующими в Советском Союзе, и объединить их усилия против Советской власти под флагом борьбы за свою «самостоятельность».

В этих же целях намечалось создание так называемого «Информационного бюро» – как органа координирующего работу нелегальных националистических организаций в СССР. Через «Информационное бюро» руководители этих националистических организаций должны были связываться между собой, обсуждать вопросы борьбы с Советской властью и т. п.

ВОПРОС: Было ли создано «Информационное бюро»?

ОТВЕТ: Я об этом не знаю.

ВОПРОС: Какие решения принял «конгресс»?

ОТВЕТ: Решения «конгресса» мне не известны. Помню только, что конгресс выпустил обращение «К народам Советского Союза».

В этом обращении «конгресс» извещал о существовании «Союза Поневолених Народив», призывал население СССР к

борьбе с Советской властью, к борьбе за расчлененение СССР на ряд мелких «самостоятельных» государств.

Со слов Шухевича мне также известно, что «конгресс» решил направить «представителей» народов СССР в тыл Красной Армии с заданием приступить там к руководству националистической работой существующих организаций, а если таковых нет, то создать их.

ВОПРОС: Как выполнялись эти решения «конгресса» впоследствии?

ОТВЕТ: «Конгресс союза» – это было начало и его конец.

После проведения «конгресса союза» и выпуска от его имени обращения, работа «союза» дальше не двинулась и он распался, а часть руководства «союза», избранного на «конгресс», буквально через несколько дней, как рассказывал мне шеф «СБ» ОУН Арсенич, были арестованы СБ, как подозрительные в принадлежности к агентуре советской разведки.

Сам Шухевич мне говорил, что Главный «Провод» ОУН и не надеялся на успех работы такого «союза».

Созыв же «конгресса» «Проводом» расценивался только как политический маневр и пропагандистский фактор, которые в определенной мере должны были активизировать националистическое подполье в СССР.

Созванный осенью 1943 г. «конгресс» был явно обречен на неуспех, так как там собрались случайные люди, политически неграмотные, рядовые обыватели, которые не имели никакой связи с антисоветским подпольем в СССР, не были авторитетны не только среди своих единомышленников, но даже в узком кругу националистического подполья. Так говорил мне сам Шухевич.

ВОПРОС: Когда и кем была создана «Украинська Головна Вызвольна рада» – «УГВР»?

ОТВЕТ: «УГВР» создана в июне-июле 1944 г. Инициатором ее создания являлся опять таки Главный «Провод» ОУН.

ВОПРОС: Причины создания «УГВР»?

ОТВЕТ: Созданию «УГВР» предшествовали 3 основных причины.

1. В связи с успешным продвижением Красной Армии на Запад, разгромом немецких фашистов на территории Западной Украины и укреплением здесь Советской власти, Главный «Провод» ОУН решил объединить разрозненное украинское националистическое подполье в одно какое-то организованное формирование с тем, чтобы направить его деятельность против Советской власти.

2. Объединив все националистические течения, Главный «Провод» ОУН рассчитывал иметь больше шансов репрезентовать Украину на международной арене.

3. Была необходимость создания какого-то органа, который мог бы объединить и многочисленную беспартийную эмиграцию, нашедшую себе приют в ряде иностранных государств.

Вопрос создания такого органа занимал ОУН еще до войны 1941 г. Еще в 1941 г. в г. Кракове была попытка создать что-то наподобие «УГВР»[134] (как точно называлось тогда новоиспеченное формирование – я не помню). Был даже избран председатель генерал Петрив, но последний от этого отказался и дальнейшего разворота в этом не получилось.

В 1941 г. «правительство» Стецько также пыталось создать коалицию партий или в крайнем случае видимость коалиции, путем включения в «правительство» Левицкого Константина – б[ывшего] премьер-министра УНР.[135]

Но наиболее остро вопрос объединения всех националистических сил всплыл в 1943–44 гг., когда Главному «Проводу» ОУН стало ясно, что Германия потерпела поражение и ОУН придется вести борьбу с Советской властью или самой, или с помощью Англии, если удастся договориться с правительственными кругами последней.

Как в первом, так и втором случае, объединение всех националистических течений было необходимо для того, чтобы хотя создать видимость «объединения», а следовательно заявлять о большой силе, выступающей в защиту интересов «самостийныкив».

Главный «Провод» ОУН предполагал, что Англия и другие страны могут с нами разговаривать только в том случае, если мы будем представлять всеукраинские националистические организации и беспартийных.

В создании «УГВР» Главный «Провод» ОУН преследовал еще одну цель – договориться с наиболее сильным своим противником – мельниковцами и если последние не пойдут на соглашение, использовать это обстоятельство для компрометации их и разложения.

Среди украинской эмиграции была значительная прослойка лиц, готовых вести борьбу за «самостоятельность Украины», но по разным причинам они не желали работать в ОУН, которая к тому времени уже довольно серьезно скомпрометировала себя своими связями с немцами.

Примером этого является шеф военного штаба УПА Волынско-Полесского Краевого «Провода» ОУН – полковник УНР Ступницкий – «Гончаренко»[136], который, работая в УПА, категорически отказывался войти в ОУН, как в политическую организацию.

ВОПРОС: Роль ОУН в «УГВР»?

ОТВЕТ: Создавая «УГВР», Главный «Провод» ОУН имел ввиду сохранить там свою руководящую линию, чтобы проводить свою политику и не дать возможности другим течениям (мельниковцам, гетманцам, петлюровцам) взять верх.

Помню, что на заседании Главного «Провода» ОУН в марте 1944 г. было принято решение, в котором говорилось, что ОУН войдет в «УГВР» только в том случае, если сохранит там ведущее положение.

На этом же заседании Главным «Проводом» на ведение переговоров с другими партиями о создании «УГВР» были выделены «Роберт» и Охримович.

ВОПРОС: Какие полит[ические] партии и другие националистические течения входили в «УГВР»?

ОТВЕТ: Как мне рассказывал член Главного «Провода» ОУН Грицай–«Перебийнос», в августе 1944 г. состоялось первое организационное совещание, на котором было положено начало существования «УГВР».

По словам Грицая, в УГВР вошли ОУН (без Бандеры), мельниковцы (без Мельника), петлюровцы (без Левицкого), гетманцы, причем только одно какое-то их течение, т. е. «братчики» (без Скоропадского).[137]

Очень сильно в «УГВР» были представлены беспартийные, в чем была заинтересована ОУН. Имея ввиду, что беспартийные в «УГВР» так или иначе будут ориентироваться на какое-то более сильное формирование, а ОУН считает себя наиболее сильной из формирований, входивших в «УГВР», поэтому Главный «Провод» ОУН вполне законно рассчитывал на то, что он будет иметь поддержку от беспартийных.

В «УГВР» вошли представители с восточных областей Украины и, как мне известно, председателем «УГВР» было избрано лицо по происхождению из восточных областей Украины.[138]

ВОПРОС: Вам известна эта личность?

ОТВЕТ: Нет, не знаю, и ничего о таковой больше не слыхал.

ВОПРОС: Чем объясните Вы, что «восточник» в «УГВР» занял положение председателя, а не «западник» и тем более не

галичанин. Известно ведь, что Главный «Провод» ОУН целиком состоит из последних?

ОТВЕТ: Мне кажется, что этим самым «западники» хотели показать «восточникам», что они не исключаются из общей борьбы, а, наоборот, рассчитывают на них, как на силу, представляющую население большей части территории Украины.

Думаю, что этим самым «западники» хотели искупить свою вину перед националистическими элементами из восточных областей Украины, поскольку в восточной Украине «западников» считают немецкой агентурой и относятся к ним с недоверием.

ВОПРОС: Почему в «УГВР» вошли все партии и течения без их лидеров?

ОТВЕТ: Этим преследовалась цель – избежать внутриорганизационного трения между лидерами националистических течений в борьбе за руководящее положение в «УГВР».

ВОПРОС: Известно ли Вам структурное построение «УГВР» и ее руководящий состав?

ОТВЕТ: Структурное построение «УГВР» мне неизвестно.

Со слов «Перебийноса» я знаю, что от ОУН в руководящий орган «УГВР» вошли Шухевич, как Главнокомандующий УПА, Логуш – «Иванив», «Орлив»[139] и кажется Лебедь. Какое положение они занимали в «УГВР», я не знаю.

ВОПРОС: Что Вам известно о деятельности «УГВР»?

ОТВЕТ: «УГВР» на первом своем организационном заседании выработало и утвердило Платформу и выпустило обращение, т. н. «Универсал» к украинскому населению.

С Платформой «УГВР» я не знаком, а «Универсал» читал. «Универсал» призывал к объединению всех сил для борьбы с Советской властью за создание «Самостийной Украины».

Ранее показывал, что осенью 1944 г., в Карпатах какой-то представитель «УГВР» – Сельский [Псельський] вместе с «Перебийносом» принимали от УПА присягу на верность «УГВР».

Больше о практической деятельности «УГВР» мне ничего не известно.

ВОПРОС: Что Вам известно о создании «НВРО»?

ОТВЕТ: Об «НВРО» – «Народно-Визвольной Революцийной Организации» я знаю очень мало, так как участия в ее создании не принимал и вообще «НВРО» разворота не получила.

О создании «НВРО» я знаю только из беседы с членом Главного «Провода» ОУН – Грицаем–«Перебийнос», а также из того, что читал устав этой организации летом 1944 г.

«НВРО» была создана летом 1944 г. на Волыни членами Главного «Провода» ОУН «Лемишем», «Климом Савуром», «Сергеем» и членом Волынско-Полесского Краевого «Провода» ОУН Бусел–«Галина».

Должен сказать, что «НВРО» – это та же ОУН, только под другим названием.

ВОПРОС: В таком случае, чем же вызывалась подобная смена названия?

ОТВЕТ: Создавая «НВРО», инициаторы ее создания имели ввиду заменить название скомпрометировавшей себя связями с немцами ОУН, сохранив однако существо ОУН.

Еще на 2-м конгрессе и впоследствии неоднократно в оуновском подполье ставился вопрос об изменении названия ОУН. Некоторая часть актива из оуновцев, в том числе и отдельные члены Главного «Провода» ОУН, считали необходимым заменить название ОУН по следующим причинам.

1. В названии ОУН – имеется слово «националист», что для населения восточных областей Украины равно значению «фашист», тем более, что украинские националисты, оуновцы в Восточную Украину пришли вместе с немецкими фашистами. Вот почему (это одна из причин) ОУН в восточных областях не получила признания.

2. Существует два течения – бандеровцы и мельниковцы. В связи с этим, некоторые были за изменение названия ОУН для того, чтобы таким образом отделиться от мельниковцев полностью.

3. ОУН скомпрометировала себя перед украинским населением и мировым общественным мнением связями с немцами. Чтобы прекратить дальнейшие упреки и особенно со стороны советской власти, которая нашу связь с немцами удачно использовала для агитации против ОУН, необходимо было заменить название организации.

К лицам, которые настаивали на замене названия ОУН, относились «Лемиш», «Клим Савур», «Сергей» и «Галина», которые, исходя из изложенных выше причин, без ведома Главного «Провода» ОУН разработали устав «новой» организации, названной ими «НВРО».

Другая часть членов Главного «Провода» ОУН, в том числе и Шухевич, была против изменения названия ОУН по мотивам, что:

1. Заменив название, ОУН как будто бы теряла право на свою «историю».

2. Отступление от названия ОУН в пользу мельниковцев может быть истолковано, что мы уступаем своим противникам-мельниковцам.

3. Заменяя название, ОУН может потерять своих симпатиков, которые смогут примкнуть к последователям Мельника.

Поэтому, как только в Главный «Провод» ОУН поступили сведения о создании «НВРО», Шухевич восстал против и даже хотел инициаторов «НВРО» отдать под суд, но не решился, поскольку в этом деле были замешаны два члена Главного «Провода» ОУН.

Создание «НВРО» в ОУН расценили, как бунт, попытку расколоть организацию, что по существу и соответствовало действительности, поскольку инициаторы создания «НВРО» не только выработали новую программу и устав, но уже создали свой «Провод», без включения туда Шухевича, Лебедя и других и начали перетягивать оуновцев на свою сторону.

ВОПРОС: Вам известен состав «Провода» «НВРО»?

ОТВЕТ: Руководителем «Провода» «НВРО» являлся «Лемиш». Военным референтом и командующим УПА – «Клим Савур». Политическим референтом – «Сергей». Референтом по пропаганде Бусел–«Галина».

ВОПРОС: Что Вам известно о практической деятельности «НВРО»?

ОТВЕТ: «НВРО» свою деятельность не развернула. Что успел сделать «Провод» «НВРО», я не знаю.

Допрос прерван в 00 час[ов] 30 мин.

Протокол записан с моих слов верно, мной прочитан, в чем и расписываюсь:

(Луцкий)

Допросил: Ст. следователь след[ственной] части НКГБ УССР
Лейтенант (Погребной)

Стенографировала
(Близнюк)

ГДА СБУ, ф. 5, спр. 67418, т. 2, арк. 135-150. Достеменник. Машинопис.

№ 81
ПРОТОКОЛ ДОПИТУ ОРГАНАМИ НКДБ ДРУЖИНИ ГОЛОВНОГО КОМАНДИРА УПА Н. ШУХЕВИЧ–БЕРЕЗИНСЬКОЇ ПРО ЇЇ ЗУСТРІЧІ З ЧОЛОВІКОМ В 1944–1945 рр.

5 листопада 1945 р.

4/мд

ПРОТОКОЛ ДОПРОСА
обвиняемой Шухевич–Березинской Наталии Романовны
от 5 ноября 1945 г.

Допрос начат в 10.00
Окончен в ____

ВОПРОС: На протяжении всего периода следствия Вы упорно скрывали свою непосредственную связь с мужем – Шухевич Романом. Намерены ли Вы сейчас рассказать об этом правдиво. В противном случае Вы будете в этом разоблачены и изобличены имеющимися в распоряжении следствия материалами.

ОТВЕТ: Как показала я ранее, а также заявляю и сейчас органам следствия о том, что с мужем Шухевич Романом я имела связь лишь в период оккупации, которая заключалась в том, что в июле 1944 г. он приезжал ко мне в с. Бусовиско, и то лишь потому, чтобы посмотреть на детей, о чем я показала подробно на предыдущих допросах. В дальнейшем у меня с ним всякая связь прекратилась, о нем я ничего не слышала и где он находится в данное время для меня абсолютно неизвестно.

ВОПРОС: Ваши ответы для следствия не убедительны, ибо нам хорошо известно о том, что Вы лично с мужем имели тесную связь до момента Вашего ареста и получали от него материальную помощь. Сейчас намерены Вы признать это.

ОТВЕТ: О том, что проживая в г. Львове, еще в период временной оккупации я получала от мужа Шухевич Романа материальную помощь, в этом я сознаюсь перед следствием, ибо в действительности, примерно в июне 1944 г., я от Романа через Левицкую Марию получила 6,5 тыс. злотых. В дальнейшем я с ним никакой связи не имела и где он находится до момента моего ареста я не знаю.

ВОПРОС: Разве только в этом заключалась Ваша связь с Шухевич Романом? Следствию достаточно хорошо известно, что Вы не только получали от него материальную помощь, но и неоднократно с ним встречались. Предлагаю последний раз прекратить запирательство и рассказать подробно по существу вопроса.

ОТВЕТ: Сейчас я вижу, что дальнейшая борьба моя со следствием бессмысленна и я решила говорить только правду. В действительности я поддерживала связь с Романом Шухевич до самого момента моего ареста, т. е. до июля месяца 1945 г.

Кроме того, что я получала от него материальную помощь, я также с ним лично встречалась, о чем подробно желаю показать следствию, а именно:

С Шухевич Романом, еще проживая в г. Львове, я в период временной оккупации после освобождения гестапо меня из-под ареста встречалась неоднократно в г. Львове в различных местах, как-то: чаще всего у нас происходили встречи на Лычаковском кладбище, а иногда и за г. Львовом в разных местах. Всегда встречи у нас обуславливались через Левицкую Марию, которая мне об этом сообщала предварительно. Два раза я ходила с мужем на встречу вместе с детьми в Лычаковский парк. Это было тогда, но не помню, но как будто бы летом 1943 г. или весной 1944 г., где муж фотографировал дочь Марию с Левицкой Марией.

ВОПРОС: Из Ваших показаний видно, что Вы с мужем предлагали иметь по-прежнему связь после развода. Объясните, как он реагировал на развод с Вами.

ОТВЕТ: Развод у меня взят лишь юридически, а фактически относились мы с ним также друг к другу по-прежнему, правда он на это нисколько не обижался, потому что и ранее мы с ним вместе жили периодически.

ВОПРОС: Продолжайте свои показания о связях с мужем.

ОТВЕТ: Как я показала выше, находясь в г. Львове, я продолжала встречаться с мужем Романом Шухевич до отступления немцев. Причем, кроме того, что он оказывал мне материальную помощь деньгами через Левицкую Марию, иногда давал мне и лично сам деньги. Затем в июне месяце в последних числах 1944 г. он зашел ко мне на квартиру и предупредил, чтобы на следующий день я подготовилась к выезду с детьми и матерью в с. Бусовиско, где проживала семья его близкого товарища – Гнатейко Зенона, который, как он выразился, сам приедет за мной автомашиной.

Действительно, на следующий день Гнатейко приехал, нагрузил на машину наши вещи, мы поехали автомашиной, а он поездом. Прибыв в с. Бусовиско, примерно недели 2 спустя заехал

к нам Роман, переночевал ночь и на утро уехал не знаю куда, а в первых числах августа месяца уже при отступлении немцев Роман с незнакомым мне юношей прислал письмо, в котором сообщил, что выезжает на запад, и тогда же передал 7,2 тыс. злотых на существование. Откуда этот юноша, для меня неизвестно.

В тот же период времени мне принес один тоже незнакомый мне юноша продукты, муку, масло и картофель. Позднее, в ноябре месяце 1944 г. к нам в с. Бусовиско от Романа приехала Левицкая Мария, привезла 3 тыс. руб. денег и передала привет и поздравления. При этом сообщила, что находится в одном из сел вместе с Шухевичем, но в каком именно не сказала. Переночевав у меня, Мария на следующий день возвратилась обратно. Причем спешила обратно потому, что как она выразилась, у нее кончается срок командировки.

На мой вопрос к Левицкой, где она проживает и работает, на что последняя ответила, что проживает в г. Львове на улице Жолкевской, дома номер не назвала и учится в каком-то учебном заведении, но где именно, сейчас я забыла, хотя она и назвала.

В декабре месяце того же года Левицкая приезжала ко мне от Романа и просила, чтобы я ему передала теплое белье и зимнюю одежду, при этом предложила мне поехать вместе с ней на встречу с Романом, а оттуда привезти для себя продуктов питания.

Я на это охотно согласилась и на следующий день мы, взяв для Романа одежду, автомашиной доехали до г. Львова, а затем пошли пешком в сторону г. Бобрки. Причем пошли мы сначала в сторону с. Сокольники по Стрийскому шоссе, затем свернули налево и в одном из сел, название его не помню, примерно километрах в 20 от г. Львова, Левицкая оставила меня переночевать у одного жителя, фамилии его не помню, а сама пошла дальше.

На следующее утро Левицкая возвратилась и мы с ней снова пошли в следующее село, не знаю какое, примерно 14 км от того, где я переночевала и дождалась вечера, а затем на окраине села, где я ожидала с Марией, в одну из хат пришел Роман, вооруженный пистолетом и автоматом в сопровождении 5 или 6 человек вооруженных, которые охраняли хату во время нашей беседы.

Пробыв со мной Роман около 3-х часов, и побеседовав по различным семейным вопросам, снова ушел в лес, а я с Левицкой, переночевала в этой же комнате, [а] на следующее утро меня Левицкая проводила до села, где я переночевала накануне ночь, а сама возвратилась обратно.

Затем на другой день по распоряжению Романа, Левицкая прибыла на парной подводе, нагруженной различными про-

дуктами питания, как-то: муки 3 мешка, меду 4-5 кг, свиная туша, и еще что-то не помню, забрала меня и вместе с ней мы возвратились в с. Бусовиско.

На следующий день она возвратилась в г. Львов, а лошади и повозка у меня остались, которыми я пользовалась до момента ареста.

Впоследствии ко мне Левицкая Мария приехала уже в с. Биличи, вместе с подругой Ириной[140], как она сказала из г. Львова. Привезли 7 тыс. руб. денег от Романа и литр вина, причем Мария мне одной по секрету сказала, что в дальнейшем она ко мне приезжать больше не будет, за неимением времени, так как учится, а вместо ее Роман будет держать связь через эту Ирину. Причем предупредила меня, чтобы я Ирине рекомендовала себя – Березинской и не упоминала фамилию Шухевич. Там у нас при встрече произошел разговор в отношении того, имею ли я документы, на что я ответила – что не имею.

Тогда же Ирина мне пообещала на следующий раз привезти советский паспорт на имя Березинской.

При этом я ей дала 2 фотокарточки. Где именно должна была получить или изготовить для меня паспорт Ирина, я не знаю. По чьей это инициативе было принято решение об изготовлении мне паспорта, для меня неизвестно.

После этого ко мне больше никто не приезжал до момента ареста.

ВОПРОС: А кто у Вас был от Шухевич Романа в марте 1945 г.?

ОТВЕТ: Возможно и приходил кто-либо, но сейчас хорошо не помню. Правда, должна дополнить, что за неделю перед нашим арестом к нам заехал Гнатейко Зенон и предупредил, что его вызывали в органы НКГБ и интересовались нашим местом пребывания.

ВОПРОС: Охарактеризуйте подробно Ирину.

ОТВЕТ: Ирина лет 24-25, среднего роста, щуплая, глаза темные, нос прямой, фигура стройная, шатенка. Других примет не имеет.

Протокол с моих слов записан правильно, мне прочитан на понятном для меня языке, в чем и расписываюсь.

Допросил: Ст. следователь след[ственного] отдела УНКГБ
Мл. лейтенант (–) Федоров

ГДА СБУ, Львів, П-33034, арк. 59-61. Достеменник. Машинопис.

№ 82
ІЗ ПРОТОКОЛУ ДОПИТУ НКДБ С. АРСЕНИЧА–БЕРЕЗОВСЬКОГО ПРО Р.ШУХЕВИЧА

14–16 листопада 1945 р.

ВЫПИСКА ИЗ ПРОТОКОЛА ДОПРОСА
задержанного А[р]сенич–Березовского Степана Васильевича
от 14, 15, 16 ноября 1945 г.

ВОПРОС: Продолжайте свои показания о других известных Вам членах Главного «Провода» ОУН.

ОТВЕТ: [...] 2. Шухевич Роман, отчество не знаю, около 40 лет, уроженец и житель Львова, учился во Львовском политехническом институте, но не окончил, является кадровым участником ОУН. В 1934 г. проходил по одному процессу с Бандерой и был осужден к 5-ти годам тюремного заключения (не точно). В начале 1938 г. по амнистии из тюрьмы был освобожден, остался проживать во Львове и входил в состав Галицийского краевого «Провода» ОУН. В 1938 г. во время проведения демонстрации украинским населением по г. Львову он вместе с другими был арестован и находился в тюрьме несколько дней.

До освобождения из тюрьмы он сразу же бежал из Львова в Закарпатскую Украину в г. Хуст, где и проживал до марта 1939 г.

В 1939 г. через Румынию, Болгарию, Югославию выехал в Австрию и проживал в Вене.

В начале 1940 г. прибыл в Краков и работал военным референтом Главного «Провода» ОУН.[141]

В апреле 1940 г. был направлен Главным «Проводом» ОУН в Бранденбург, где формировался украинский националистический легион, поступил в него и учился в подофицерской школе. До окончания школы возвратился в Краков, но вскоре вновь был направлен на полицейские курсы в м. Закопане (Польша).

Перед началом германо-советской войны Шухевич был назначен руководителем украинского легиона, который впоследствии принял активное участие в боях против частей Красной Армии.

В 1942 г. Шухевич вместе с легионом был направлен немцами в Белорусскую ССР, где в боях под г. Орша легион его был разбит. Уцелевшая часть участников легиона отказалась

принимать участие в боях против советских партизан и весь офицерский состав вместе с Шухевичем немцами был арестован и направлен в концлагерь.

В пути следования Шухевич бежал, прибыл во Львов, перешел на нелегальное положение и начал вести работу в Организации украинских националистов.

В 1943 г. Шухевич Главным «Проводом» ОУН был назначен Главнокомандующим УПА, руководителем которой является и в настоящее время.

Где он находится сейчас – мне неизвестно.

Из его родственников мне известен только его брат Юрий, 35-36 лет, уроженец Львова, учился и окончил Львовский политехнический институт, по специальности инженер. Где он в настоящее время находится, мне неизвестно.

Других родственников Шухевича я не знаю.

Верно:

Зам. нач. 6 отдела 2 Управления МГБ УС[С]Р
Капитан (Павленко)

ГДА СБУ, ф. 65, спр. С-7448, арк. 107-108. Засвідчена копія. Машинопис.

№ 83
ІЗ ПРОТОКОЛУ ДОПИТУ МДБ ЧЛЕНА ОУН В. ДЯЧУКА–ЧИЖЕВСЬКОГО ПРО Р.ШУХЕВИЧА

24-25 травня 1946 р.

Копия
Стенограмма

ПРОТОКОЛ ДОПРОСА
обвиняемого Дьячука–Чижевского Василия Николаевича
24–25 мая 1946 г.

г. Киев

Допрос начат в 12 час[ов] 40 мин.

ВОПРОС: Дайте подробные показания об известных Вам руководителях и работниках ОУН.

ОТВЕТ: Об отдельных руководителях и работниках Главного «Провода» ОУН могу дать следующие показания:

[...] 4. Шухевич Роман, – «Тур», уроженец г. Львова, сын профессора, учился во Львовском политехническом институте, в 1934 г. был боевым референтом Краевого «провода» ОУН Западной Украины, а в 1935 г. осужден польским судом на несколько лет тюремного заключения.

На суде Шухевич проявил себя стойким оуновцем. Вскоре по амнистии был освобожден, некоторое время жил во Львове, а в 1938 г. во время существования так называемой «Самостийной Карпатской Украины» выехал в Закарпатье, где, как поручик принимал участие в создании украинской военной организации «Сич».

После присоединения Закарпатской Украины к Венгрии Шухевич некоторое время находился на территории Чехословакии, а затем в Германии. В начале 1940 г. я впервые встретился с ним в г. Кракове. Чем он занимался первое время я не знаю. Мне известно, что при разногласии между Бандерой и Мельником он сразу же перешел на сторону Бандеры. Когда я осенью 1940 г. возвратился из Станиславщины в Краков, Шухевич уже был референтом военной референтуры Главного «Провода» ОУН бандеровцев.[142]

Шухевич являлся участником 2-го Конгресса ОУН в марте 1941 г. и возглавлял военную комиссию этого конгресса.

С марта 1941 г. Шухевич принимал активное участие в организации легиона имени Коновальца[143] и был назначен командиром этого легиона в звании сотника.

Во главе этого легиона Шухевич первым вступил в занятый немцами г. Львов.

Вместе с легионом Шухевич дошел до Винниччины, откуда немцами был отозван в Нойгаммер, а затем во Франкфурт-на-Одере. Там этот легион был объединен с другим украинским легионом «Роланд», которым командовал майор Побегущий[144] и передан в немецкое ведение.

Шухевич был назначен командиром 1-й роты этого батальона. Весной 1942 г. батальон был направлен в Белоруссию, где принимал участие в боях с советскими партизанами. Там Шухевич находился до конца 1942 г. После того, как он отказался немцам дать подписку на бессрочную службу в легионе, Шухевич вместе с другими офицерами легиона был арестован и доставлен во Львов, но на станции совершил побег и перешел на нелегальное положение.

Вскоре после этого он связался с ОУН, возглавив военную референтуру Главного «Провода» ОУН, а летом 1943 г. был избран руководителем Главного «Провода» ОУН, в качестве которого и находится до настоящего времени.

Поведение Шухевича в связи с отстранением от руководства Лебедя и его дальнейшая политика вызвали недовольство им со стороны Лебедя, Грицая, Луцкого и ряда других руководящих членов ОУН, которые обвиняли его в том, что он стремится отстранить Бандеру от руководства организацией. Именно поэтому Шухевич имеет много противников.

Активными сторонниками Шухевича являлись Ребет Дарка, Прокоп Мирослав, Волошин Ростислав, «Клим Савур», «Шелест», «Медведь», «Юрко»[145] и другие. Когда Шухевич стал руководителем ОУН, по его указанию была создана УПА в Галиции и вообще была проведена большая работа по усилению и увеличению личного состава УПА. При нем также была создана УГВР, членом которой он являлся.

Я лично встречался с ним в январе 1945 г., передал ему письма от Лебедя, Ребет Дарки, Прокопа, а также сообщил об освобождении немцами Бандеры и других руководителей ОУН, и о предложении начать переговоры с УПА о совместной борьбе против СССР. Тогда же я сообщил ему мнение Бандеры, Стецько, Лебедя и Орлива по этому вопросу.

Шухевич сразу сказал мне, что не видит необходимости вести переговоры с немцами, так как УПА имеет достаточно оружия, продовольствия и в помощи немцев не нуждается.

После этого я встречался с ним в октябре 1945 г., когда сообщил ему о работе ОУН за границей и положении украинской эмиграции. Тогда же Шухевич при мне дал распоряжение «Тарасу» и Грицаю выехать к Бандере с отчетами о состоянии ОУН-УПА.

Шухевич устно рассказал мне некоторые данные о деятельности ОУН-УПА на Украине, сообщил, что «Тарас» вел переговоры с представителями Украинского советского правительства, а также через меня передал письмо для Бандеры. Еще в начале лета 1945 г., когда я был на территории Западной Украины, Грицай просил меня на случай встречи с Бандерой передать ему, что Шухевич ведет организацию к развалу и высказал недовольство Шухевичем за его политику в ОУН.

Я лично о Шухевиче знаю мало, так как близких отношений с ним не имел, а наоборот считался сторонником тех руководящих членов ОУН, которые были в оппозиции к нему.

По своим личным качествам Шухевич честолюбив, не любит, когда ему противоречат, поддается влиянию других людей и имеет привычку не высказывать своего мнения до тех пор, пока не выскажутся другие люди, по отношению к людям требователен, но наряду с этим старается вести себя по-приятельски.

Его приметы: лет 40, выше среднего роста, плотного телосложения, лицо продолговатое, рыжий, волосы зачесывает набок, нос длинный с горбинкой, глаза серые, пронзительные, взгляд резкий, в движении энергичный, губы тонкие, всегда сжатые.

Знаю, что он имеет мать, жену и двух детей. Я их никогда не видел и о них ничего не знаю

[...].

ГДА СБУ, ф. 13, спр. 372, т. 6, арк. 1-12. Копія. Машинопис.

№ 84
ІЗ ПРОТОКОЛУ ДОПИТУ МДБ ЧЛЕНА ОУН Г. ПРИШЛЯКА ПРО Р. ШУХЕВИЧА

27 грудня 1946 р.

ПРОТОКОЛ ДОПРОСА
обвиняемого Пришляка Григория Васильевича[146]

27 декабря 1946 г.

г. Киев

ВОПРОС: На предыдущих допросах Вы называли многих известных Вам участников ОУН-бандеровцев. Покажите более подробно, что Вам известно о каждом из них?

ОТВЕТ: О названных мною участниках ОУН могу показать следующее:

1. Шухевич Роман, псевдоним «Тур», уроженец и житель г. Львова, еще при бывшей Польше окончил Львовский политехнический институт. Тогда уже был известен как видный участник ОУН и арестовывался польскими властями за принадлежность к организации. Слыхал также, что он в прошлом был членом УВО.

Впервые я встретил его в конце 1940 г. в г. Кракове. Мне известно, что тогда он был организатором военных курсов для участников ОУН-бандеровцев. В то время я работал руководителем «СБ» в г. Кракове и неоднократно посещал квартиры, в которых проводилось это военное обучение и видел, когда Шухевич перед занятием проводил инструктаж.

В марте 1941 г. Шухевич являлся одним из организаторов легиона украинских националистов, который затем в составе немецкой армии первым вступил в оккупированный немцами г. Львов. Шухевич был одним из командиров легиона и имел военное немецкое звание капитана.

Несколько позже этот легион украинских националистов был передан в ведение немецкой охранной полиции и до конца 1942 г. находился в Белоруссии и принимал участие в боях с советскими партизанами. В конце 1942 г. в связи с нежеланием многих командиров давать немцам подписку о дальнейшей службе Шухевич в числе других офицеров был арестован, доставлен во Львов, а затем из-под стражи бежал.

Позже Шухевич стал одним из руководителей ОУН на Украине, а с лета 1943 г. принимал активное участие в создании УПА.

После изгнания немцев с Украины Шухевич возглавил руководство ОУН-УПА.

В ноябре 1944 г. я имел с ним встречу в с. Селиско Бобркского района Львовской области, куда я был вызван «Тарасом». Встреча произошла в доме неизвестного мне гражданина. На этой встрече, кроме Шухевича, присутствовали «Тарас», руководитель «СБ» Львовского областного «провода» ОУН «Мирон»[147] и руководитель Львовского городского «провода» ОУН «Светлана»[148].

Тогда с Шухевичем я имел короткий разговор о своей работе во Львове. После этого я с ним связи не имел и не встречался.

Из его родственников и членов семьи я никого не знаю. Мне лишь известно, что он женат и имеет детей. Девичья фамилия жены – Березинская.

Знаю, что он считается хорошим войсковиком и любит военное дело.

Его приметы: лет 40, плотного телосложения, блондин, волосы волнистые [...].

ГДА СБУ, ф. 5, спр. 50970, т. 1, арк. 239-240. Достеменник. Машинопис.

№ 85
ІЗ ПРОТОКОЛУ ДОПИТУ МДБ КОЛИШНЬОГО ПРЕЗИДЕНТА УГВР К.ОСЬМАКА ПРО РІШЕННЯ ПЕРШОГО ЗАСІДАННЯ ПРЕЗИДІЇ УГВР ЩОДО МІСЦЬ ПЕРЕБУВАННЯ ЇЇ ЧЛЕНІВ ТА ОРГАНІЗАЦІЮ ЗВ'ЯЗКУ МІЖ НИМИ ТА Р.ШУХЕВИЧЕМ

30 січня 1948 р.

Стенограмма

ПРОТОКОЛ ДОПРОСА
арестованного Осьмак Кирилла Ивановича
от 30 января 1948 г.

Осьмак К.И., 1890 г. рождения, уроженец м.Шишаки, Полтавской области, гр[ажданин] СССР, украинец, беспартийный, с высшим образованием, по специальности инженер-агроном, в 1928 и 1938 гг. арестовывался за антисоветскую деятельность, до ареста – находился на нелегальном положении

Допрос начат в 13 час[ов] 00 мин.

[...] Председателем т.н. Генерального Секретариата "УГВР" и генеральным секретарем по военным делам был избран Шухевич Роман – "Тур", а генеральными секретарями: внутренних дел – "Чепига", иностранных дел – "Ярополк", финансов – Мороз[149] и генеральным контролером – Биленький[150]. Был также избран генеральный судья[151], но кто именно я сейчас не помню. Другие посты в нашем "правительстве" не заполнялись, мы тогда не видели еще перспектив для деятельности других "генеральных секретарей".

ВОПРОС: Но ведь и вообще не было перспектив для Вашей деятельности. Верно это?

ОТВЕТ: Да, сейчас я это должен признать. Однако тогда, в дни "Великого сбора", у всех его участников были надежды на то, что хотя мы и бежим вместе с немцами из Украины, но нам

должны помочь в завоевании власти Англия и США, которые после разгрома Германии неизбежно, как и мы думали, войдут в конфликт с Советским Союзом.

ВОПРОС: Знач[и]т Вы рассчитывали прийти к власти при помощи иностранной интервенции?

ОТВЕТ: Да, это так. Украинский народ нас не поддерживал и к власти мы могли прийти при помощи интервентов.

Перед окончанием заседания "Великого сбора" я, как президент "УГВР", принял присягу о том, что буду верно служить делу борьбы против Советской власти за создание "Самостийной Украины".

15 июля 1944 г. "Великий собор" закончил свою работу и большинство его участников разъехались по разным местам. Позднее в поселке возле станции Бусовиско я, как президент "УГВР", благословил и проводил отъезжавших за кордон участников "сбора": "Владимира"–Орловича, "Ярополка", "Стрийского", "Костецкого" и "Вильшинскую".

Позднее должны были выехать за кордон также Мудрый и Пеленский – "Зеленко".

ВОПРОС: Чем это вызывалось?

ОТВЕТ: 25 июля 1944г. в поселке возле станции Бусовиско, Стрелковского района, Дрогобычской области очень поспешно было проведено первое заседание президиума «УГВР», на котором присутствовали я – Осмак, «Владимир–Орлович», «Костецкий», Дужий–«Колос» и «Вильшинская».

На этом заседании «Костецкий» внес предложение, чтобы на территории Украины остались я, как президент «УГВР», вице-президент «Голубенко», член президиума Дужий, а также глава «правительства» Роман Шухевич. Все остальные члены президиума и некоторые участники «сбора» должны выехать за кордон, чтобы там представлять интересы «УГВР» перед иностранными державами.

ВОПРОС: И они выехали за кордон?

ОТВЕТ: Насколько мне известно, «Владимир–Орлович», «Ярополк», «Стрийский», «Костецкий» и «Вильшинская» действительно выехали за кордон, но куда именно я не знаю.

Оставшиеся на территории Украины члены президиума «УГВР» должны были руководить борьбой украинских националистов против Советской власти, опираясь на те отряды УПА, которые имелись и которые мы намерены были создать. Им также было поручено создавать местные органы власти на территории, которая, как мы надеялись, будет занята УПА и сис-

тематически поддерживать связь с теми членами президиума «УГВР», которые выезжали за кордон.

ВОПРОС: Каким образом должна была осуществляться эта связь?

ОТВЕТ: Глава «правительства» Шухевич Роман должен был осуществлять эту связь через своих связных. Конкретного способа связи с закордоном на заседании президиума мы не обсуждали.

ВОПРОС: А как Вы должны были поддерживать связь с Шухевичем?

ОТВЕТ: В то время это не было обусловлено. 25 июля 1944 г., сразу же после заседания президиума «УГВР», мне дали охрану в количестве 4 сотен УПА, которыми руководил начальник Главного [военного] штаба УПА Грицай–«Перебийнос». Он должен был обеспечить мне безопасность перехода на территорию Золочевского района Львовской области, где я должен был встретиться с главой «правительства» «УГВР» и руководителем ОУН на Украине Шухевичем Романом, который направлялся туда через свои линии связи.

ВОПРОС: Вы встретились с ним в Львовской области?

ОТВЕТ: Нет. Во время нашего продвижения к Шухевичу, 23 августа 1944 г. вблизи с. Орив Дрогобычской области мы были настигнуты частями Советской Армии, которые навязали нам бой. В этом бою сопровождавшие меня сотни УПА были разбиты, а я был ранен, но сумел бежать и для излечения доставлен в с. Дорожив Дублянского района Дрогобычской области, где 12 сентября 1944 г. был арестован.

Допрос окончен в 16 час[ов] 45 мин.

Протокол с моих слов записан верно и мною прочитан:
(Осьмак)

Допросили: Зам.начальника 2 отдела след[ственной] части МГБ УССР
Капитан (Дубок)

Нач. отделения след[ственной] части МГБ УССР
Капитан (Гузеев)

ГДА СБУ, ф. 6, спр. 73222фп, т. 2, арк. 93, 116-120. Достеменник. Машинопис.

№ 86
ІЗ ПРОТОКОЛУ ДОПИТУ МДБ ЧІЛЬНОЇ ДІЯЧКИ ОУН К. ЗАРИЦЬКОЇ ПРО КЕРІВНИКА НАЦІОНАЛІСТИЧНОГО ПІДПІЛЛЯ Р. ШУХЕВИЧА, ЙОГО ДІЯЛЬНІСТЬ, МІСЦЕ ПЕРЕХОВУВАННЯ, ЗВ'ЯЗКИ ІЗ ЗАКОРДОНОМ ТА С. БАНДЕРОЮ, СТОСУНКИ З В. КУКОМ

30 березня 1948 р.

Копия

ПРОТОКОЛ ДОПРОСА
арестованной Зарицкой Екатерины Мироновны[152]
от 30 марта 1948 г.

Зарицкая Е.М., 1914 г. рождения, уроженка г. Коломия Станиславской области, гр[аждан]ка СССР, украинка, беспартийная, с высшим образованием, до ареста находилась на нелегальном положении

ВОПРОС: При задержании Вы пытались бежать и застрелили сопровождавшего Вас человека. Что побудило Вас пойти на это преступление?

ОТВЕТ: Будучи задержанной 21 сентября 1947 г. в м. Ходоров Дрогобычской области двумя неизвестными мне лицами, которые направились вместе со мной в райотдел МГБ, я решила, что буду арестована. Мои объяснения задержавшим меня лицам, что они допускают ошибку и я подверглась задержанию неосновательно, ни к чему не привели. Тогда я использовала то обстоятельство, что один из сопровождавших меня отошел, выстрелила в другого и пыталась спастись бегством. Я отстреливалась из имевшегося у меня пистолета до последней возможности, но подоспевшими сотрудниками органов МГБ была обезоружена и арестована.

ВОПРОС: Ваше задержание не явилось результатом «ошибки», иначе вам незачем было «спасаться бегством» и стрелять в сопровождавшего вас. Кто вы такая?

ОТВЕТ: Я, Бирюк Мария Иосифовна, переселенка из Польши. Об этом свидетельствует изъятый у меня при задержании эвакуационный лист, дающий мне право на переселение из Польши на Украину.

ВОПРОС: Это не верно. Если судить по изъятому у Вас же, то вы одновременно являетесь и Гаванчак Анной Михайловной. Однако, оба эти документы фиктивные. Разве Вы это будете отрицать?

ОТВЕТ: Нет, я это отрицать не буду. Изъятые у меня документы: паспорт на имя Гаванчак и эвакуационный лист переселенки из Польши на фамилию Бирюк, которыми я пользовалась в разное время и по последнему проживала вплоть до своего задержания, действительно являются фиктивными.

ВОПРОС: В таком случае назовите свою настоящую фамилию. Учтите при этом, что следствие о Вас осведомлено полностью.

ОТВЕТ: Я буду говорить правду. В действительности я являюсь Зарицкой Екатериной Мироновной, 1914 г. рождения, уроженка г. Коломыя Станиславской области. Мой отец – Зарицкий Мирон Онуфриевич, работает профессором по кафедре физико-математических наук в Львовском государственном университете и в настоящее время вместе с моей матерью и моим семилетним сыном проживают в г. Львове, по улице Обертинской, № 27, кв. 3.

ВОПРОС: Известно, что Вы являлись членом Краевого «провода» ОУН – Галичина под кличкой «Монета». Признаете это?

ОТВЕТ: Да, признаю. В свое время я действительно состояла членом Галицкого краевого «провода» ОУН и была широко известна в оуновском подполье под псевдонимом «Монета». О своей оуновской работе я буду рассказывать правду.

Еще в 1928 г. во время учебы во Львовской женской гимназии, я вступила в молодежную националистическую организацию «Пласт», принимала в ее работе активное участие и воспитывалась в антисоветском националистическом духе. В 1932 г. своей знакомой Чемеринской Анной я была завербована в ОУН и с тех пор под псевдонимом «Орыся» проводила активную националистическую работу.

В 1934 г. я была арестована польскими властями как украинская националистка по делу об убийстве министра внутренних дел Польши Перацкого. Меня обвиняли в том, что я предоставила возможность скрываться у себя, а затем содействовала бегству за границу, исполнителю террористического акта над Перацким

оуновцу – Мацейко Григорию. Польским судом я была приговорена к 9 годам тюремного заключения, которое затем было сокращено мне наполовину. В мае 1939 г. я из-под стражи поляками была освобождена.

ВОПРОС: Но остались убежденной украинской националисткой?

ОТВЕТ: Совершенно верно. Не буду скрывать, что воссоединение западных областей Украины с Советским Союзом я встретила с враждебных националистических позиций. Не порывая с ОУН, я решила вести активную борьбу против Советской власти за создание «Самостийной Украины» [...].

ВОПРОС: Какую антисоветскую работу Вы проводили после изгнания немецких оккупантов из западных областей Украины?

ОТВЕТ: Я по-прежнему руководила «УЧХ» Галицкого краевого «провода» ОУН. Однако, после вступления советских войск во Львов я, опасаясь ареста за свою активную антисоветскую деятельность, летом 1944 г. перешла на нелегальное положение.

ВОПРОС: Кто в то время входил в состав Галицкого краевого «провода» ОУН?

ОТВЕТ: Руководителем Галицкого краевого «провода» ОУН являлся Кравчук Роман[153], имевший кличку «Петро». Помимо него, в руководящую семерку «провода» входили: организационный референт «Токарь»[154], военный референт Сидор Василий, по кличке «Шелест», финансовый референт «Улас», референт по пропаганде – Дужий Петр, имевший псевдоним «Дорош», уже ранее названный мною руководитель «юнацтва» «Моряк»[155] и я – в качестве руководителя «УЧХ» [...].

ВОПРОС: А как были использованы Вы?

ОТВЕТ: В феврале 1945 г. я связалась с политическим референтом Главного «провода» ОУН «Тарасом» и, сообщив ему о предстоящем роспуске «УЧХ», просила его решить вопрос о моем дальнейшем использовании в подполье. По указанию «Тараса» я вскоре после этого встретилась с членом Главного «провода» ОУН – «Киевским», который поручил мне пока что организовать политические курсы («вышкил») для областных руководителей «УЧХ».

5 марта 1945 г. в с. Бышки Козовского района Тернопольской области такие курсы были организованы и ими руководил лично «Киевский». Помимо меня, на этих курсах были уже названные мною Козак Ирина, Дыдык Галина[156], Илькив Ольга по псевдониму «Роксолана», к тому времени референт «УЧХ» Станиславского областного «провода» ОУН и Савицкая Ирина по

кличке «Быстрая» – моя заместительница по «УЧХ» в Галицком краевом «проводе» ОУН.

Но эти курсы просуществовали всего несколько дней. «Киевский» успел провести с нами лишь две-три беседы, в которых старался с антисоветских позиций доказать нам несостоятельность национальной политики СССР. Начавшиеся операции органов МГБ в этом районе понудили нас прекратить учебу и участвовавшие на курсах разъехались по местам.

ВОПРОС: А Вы?

ОТВЕТ: К тому времени в с. Бышки прибыл руководитель оуновского подполья на Украине, член Главного «Провода» ОУН – Шухевич Роман, который ранее хорошо знал меня по организационной работе в ОУН, а также по совместной учебе во Львовском политехническом институте еще до моего ареста поляками. Шухевич предложил мне перейти в его распоряжение для выполнения особо важных заданий и вместе со мной в качестве своей связной оставил Дыдык Галину.

ВОПРОС: Какие «важные» задания Шухевича вы выполняли?

ОТВЕТ: По сути, в начале я также являлась как бы связной Шухевича, но выполняла только наиболее важные задания, в частности, по связи с руководящим составом ОУН. Так, в мае или июне 1945 г. я по заданию Шухевича встречалась в лесу возле с. Быхове Бобркского района Львовской области с членом Главного «Провода» ОУН «Тарасом», которому передала указание Шухевича о том, чтобы в выпускаемой им листовке в отношении греко-католической церкви имелся призыв о не переходе в православие.

Кроме того, по поручению Шухевича я подготовляла для него места укрытия, чему он придавал большое значение. С весны 1945 г. я вступила с Шухевичем в интимную связь, что еще больше нас сблизило и заставило меня заботиться о нем и подыскивать для него надежные укрытия.

ВОПРОС: Покажите об этом подробнее.

ОТВЕТ: Поскольку Шухевич последнее время начал болеть – у него обострился ревматизм и начали опухать ноги, он решил избегать укрываться в бункерах в лесу. В связи с этим еще летом 1945 г. встал вопрос о том, где он будет проживать зимой 1945–1946 гг.

Мне и Дыдык Галине–«Анне» Шухевич предложил легализоваться и обосноваться на зиму во Львове, в рассчете на то, что и он будет укрываться вместе с нами. Это удачно удалось сделать «Анне». Она осенью 1945 г. легализовалась по фиктивным документам на фамилию Борис и поселилась во Львове в

небольшом доме по ул. Сулимирского, № 4. Кому принадлежал это дом, я точно не знаю. В этом доме, на той его половине, которую заняла «Анна», для Шухевича был оборудован бункер, в который он в случае опасности спускался. Бункер был сделан под плитой и вход в него был замаскирован железом, которое обычно настилается возле поддувала плиты для предохранения от пожара.

Однако, мои попытки легализоваться в то время не увенчались успехом и я поэтому периодически укрывалась с Шухевичем и «Анной» во Львове по улице Сулимирского, № 4, а иногда у своего родственника – священника Габрусевича в селе Ольховец [Вільхівці], Бобркского района Львовской области.

ВОПРОС: Как долго укрывался Шухевич во Львове?

ОТВЕТ: До весны 1946 г. В связи с тем, что «Анна» во Львове была кем то опознана, эта квартира стала небезопасной и Шухевич в мае 1946 г. ушел в Рогатинские леса Станиславской области. Мы же с «Анной» начали подыскивать новую квартиру для укрытия Шухевича, а также изыскивали возможности для моей легализации.

ВОПРОС: Вы встречались с Шухевичем в Рогатинских лесах?

ОТВЕТ: Да, летом 1946 г. я неоднократно была у Шухевича в Рогатинских лесах. Он укрывался в лесу и на случай непогоды для него был оборудован небольшой бункер. Это место укрытия Шухевича находилось недалеко от ст. Клещинка* Рогатинского района Станиславской области.

ВОПРОС: Как Вы к нему попадали?

ОТВЕТ: Обычно я приезжала в Рогатин, а оттуда шла по шоссейной дороге, что идет от Рогатина до Перемышлян и далее во Львов. Не доходя с. Руда, где имеется поворот шоссейной дороги (немного далее по шоссейной дороге имеется мост через реку Гнилая Липа), я сворачивала вправо к с. Клещинка [Кліщівна], причем исходным пунктом считался ров, который окружает в этом месте лес.

В обусловленные дни в этом месте меня встречали боевики Шухевича – «Влодко» и «Левко», фамилии их я не знаю, которые провожали меня к Шухевичу. Свернув с дороги вправо, мы проходили около 200 метров перпендикулярно шоссейной дороги в сторону леса, а затем углублялись в лес и шли к укрытию Шухевича, примерно, около двух часов. Поскольку это было в ночное время, мы за эти два часа проходили не более двух-трех километров.

---

* Правильно – Кліщівна

Бункер Шухевича находился у подошвы небольшой возвышенности в трех-четырех метрах слева от лесной тропинки, по которой мы ходили к этому месту. Сразу же за бункером имеется лесной ров глубиной около двух метров. Вход в бункер идет через горизонтальный люк, который маскировался слоем земли и листьями.

ВОПРОС: Кого Вы встречали у Шухевича?

ОТВЕТ: Кроме охранявших Шухевича боевиков «Влодко» и «Левко», я у него в разное время встречала участников ОУН, имевших псевдонимы «Вуйко», «Скала», «Соловей». Какую роль выполняли эти оуновцы при Шухевиче, я достоверно не знаю, но насколько я смогла понять, они снабжали его продуктами питания.

ВОПРОС: Разве Шухевич не имел других мест укрытия в Рогатинских лесах?

ОТВЕТ: Иногда Шухевич укрывался в бункере руководителя Рогатинского окружного «провода» ОУН «Шпака»[157], но место его расположения я не знаю. В окружающих селах Шухевич не появлялся и летом бывал только в лесу. Верно, однажды, но уже в августе 1947 года, я встречалась с Шухевичем и в другом месте, в районе этих же Рогатинских лесов.

ВОПРОС: Где именно?

ОТВЕТ: В лесном массиве, что невдалеке от сел Заланив и Руда. Когда я направлялась к Шухевичу, я из Рогатина шла по шоссе, что на Перемышляны, а затем свернув влево в направлении с. Заланив. Пройдя это село, я далее продвигалась не более километра от леса, а затем углубившись в лесной массив, около получаса следовала лесом, где и встретилась с Шухевичем. В этом месте Шухевич не имел постоянного укрытия и я встретила его лежащим на палатке. Шухевич сразу же предупредил, чтобы я говорила потише, поскольку вблизи проходила шоссейная дорога. Действительно, я слышала разговоры на опушке леса и поняла, что мы находились недалеко от с. Руда, о котором я уже показала выше.

ВОПРОС: Но откуда Вы знали, что Шухевич находился именно в том месте и как, не зная дороги, Вы попали к нему?

ОТВЕТ: Об этой встрече мы с Шухевичем заранее договаривались. Окружающую местность я ведь хорошо знала, поскольку несколько раз до этого бывала в укрытии Шухевича, расположенном в лесу, что вправо от шоссе и с. Руды, о чем я уже показала. Когда я прошла с. Заланив, на опушке леса меня встретили «Влодко» и «Левко» и провели далее к Шухевичу.

ВОПРОС: Не могло быть, чтобы у Вас в этих местах не было пунктов связи, через которые Вы следовали к Шухевичу. Назовите их.

ОТВЕТ: В с. Руда у нас действительно имелся пункт связи в доме одного крестьянина в возрасте около 60 лет, фамилии которого я не знаю. Дом этот находился в конце села, над рекой Гнилая Липа, возле шоссе, покрыт цинковым железом и имеет характерную пеобразную форму. Семья владельца этого дома большая. Кроме него и жены, вместе с ними проживали мужчина лет 45, его жена, примерно 35 лет, девушки в возрасте 22 и 17 лет и три малолетних девочки.

Дом этого крестьянина являлся надежным местом для остановки и ночлега. Помимо меня, здесь бывала «Анна», боевики Шухевича – «Влодко» и «Левко». Знал о нем и сам Шухевич. Обычно, когда я или «Анна» шли к Шухевичу в Рогатинские леса, мы заходили в этот дом, осведомлялись у старшей девушки о положении в этом районе, о наличии войск и сотрудников МГБ и при отсутствии каких-либо угрожающих обстоятельств направлялись уже дальше к Шухевичу в лес.

ВОПРОС: Покажите теперь, где укрывался Шухевич до дня Вашего ареста.

ОТВЕТ: В августе 1946 г. мне удалось по фиктивному документу переселенки из Польши официально получить в Стрийской милиции паспорт на имя Гаванчак Анны Михайловны. Тогда же вместе с «Анной», которая к тому времени также имела фиктивный документ переселенки из Польши на фамилию Кидани, поселились как переселенки в с. Грабовцы Стрийского района Дрогобычской области у местной жительницы Тымчий Ольги.

Однако, когда я позднее при одной из встреч с Шухевичем в Рогатинском лесу сообщила ему об этой квартире, он решил, что она для него небезопасна и мы из с. Грабовцы убрались. Далее я скрывалась в различных случайных местах, а где проживал Шухевич не знаю.

ВОПРОС: Неправда. Как Вы очутились в местечке Ходоров, где были задержаны?

ОТВЕТ: Я приехала в Ходоров на рынок, чтобы кое-что купить для себя, и кроме того, обратиться к врачу полечить зубы. Других целей у меня не было.

ВОПРОС: Тоже неверно. Известно, что Вы прибыли в Ходоров для организационной встречи. Говорите правду.

ОТВЕТ: Понимаю, что скрыть это обстоятельство мне не удастся. Я действительно прибыла в Ходоров, чтобы встретиться

со связной «Севера» - «Надей», которому через нее должна была передать пропагандистские материалы.

ВОПРОС: Кто такой «Север»[158]?

ОТВЕТ: «Север», он же «Волянский», фамилии его я не знаю, активный участник ОУН. С ним я познакомилась еще зимой 1944–1945 гг., когда являлась членом Галицкого краевого «провода» ОУН. «Север» в то время работал под руководством референта пропаганды этого «провода» Дужего Петра, имевшего, как я уже показала, кличку «Дорош».

После того, как в конце 1945 г. погиб руководитель политической референтуры Главного «Провода» ОУН «Тарас», пропагандистскую работу в ОУН возглавил «Север». Верно, он не выполнял всех функций «Тараса» и не был членом Главного «Провода» ОУН, а являлся лишь редактором антисоветского националистического журнала «Идея и чин» и руководил некоторыми мелкими изданиями оуновской пропагандистской литературы.

ВОПРОС: По чьему заданию Вы встречались со связной «Севера»?

ОТВЕТ: Такое задание я получила от Шухевича. Встреча с «Надей» в м. Ходоров была заранее обусловлена возле станции, на одной из улиц, ведущей к кладбищу. Я передала «Нади» для «Севера» подготовленные Шухевичем материалы и выяснила, что она для последнего ничего от «Севера» не привезла.

ВОПРОС: Из этого следует, что Вы знали, где находился Шухевич. Не крутите и говорите правду.

ОТВЕТ: Да, знала и буду дальше говорить правду. Шухевич в день моего задержания 21 сентября 1947 года укрывался на конспиративной квартире в с. Княгиничи Букачевского района Станиславской области, где я вместе с ним проживала с ноября 1946 г.

ВОПРОС: Покажите подробно об этой конспиративной квартире.

ОТВЕТ: Как я уже показала, лето и осень 1946 г. Шухевич находился в Рогатинских лесах. Однако на зиму Шухевич поручил мне подыскать подходящее место для укрытия в каком-нибудь селе, поскольку он по состоянию своего здоровья не хотел оставаться в лесу в бункере.

Выполняя его задание, я в октябре 1947 г. связалась с названной уже выше Ількив Ольгой–«Роксоляной» и узнав, что она беременна и вместе со своей матерью, находящейся тоже на нелегальном положении, ищет укрытие на зиму, договорилась,

что мы вместе будем подыскивать нужную нам квартирую. Такую квартиру мы нашли в с. Княгиничи. В этой квартире, кстати говоря, в этом же доме находилось почтовое отделение и проживал председатель местного совета, мы поселились под видом переселенцев из Польши – я по фиктивным документам на имя Бирюк Марии Иосифовны, Илькив Ольга, как Киляр Мария, а ее мать под фамилией Киляр Анна.

На очередной встрече с Шухевичем Романо[м] в Рогатинских лесах я сообщила ему, что нашла для него удачную квартиру, что его вполне удовлетворило. Немного позднее, в первой половине ноября 1946 г. Шухевич прислал в с. Княгиничи своих боевиков «Влодко» и «Левко», которые в подвале под нашей квартирой изготовили бункер. Во второй половине ноября того же 1946 г. к нам прибыл и сам Шухевич.

Поскольку Илькив Ольга была беременна (ее муж, работавший в Стрийском надрайонном «проводе» ОУН, находился на нелегальном положении), что стало заметно, наша квартира в с. Княгиничи стала под угрозой расшифровки. Тогда летом 1947 г., под видом мужа Илькив Ольги мы к себе поселили оуновца-нелегала Полюга Любомира по фиктивным документам переселенца из Польши на имя Томирчакив [Томівчак] Богдана Андреевича и наша квартира снова стала безопасной.

Надо сказать, что Шухевич в целях конспирации почти не выходил из квартиры и ни с кем не общался. Даже проживавшие с нами Илькив Ольга, ее мать и Полюга не знали, что это Шухевич, им он был известен лишь как «великий проводник» по имени Василий. Мы также в целях конспирации не имели никаких сведений в с. Княгиничи и как только что «прибывшие переселенцы из Польши», обзаводились хозяйством и даже продукты покупали у крестьян или на рынке.

ВОПРОС: Маловероятно, чтобы Шухевич, являясь руководителем оуновского подполья на Украине, не имел в то время ни с кем связи. Говорите правду обо всем до конца.

ОТВЕТ: Проведенные органами МГБ летом и осенью 1946 г. массовые операции по разгрому националистического подполья в западных областях Украины нанесли нам тяжелые потери и поставили оуновское подполье в затруднительное положение, особенно в отношении связи и руководства низовыми звеньями организации. В связи с этим, чтобы не подвергать себя опасности, Шухевич всю зиму 1946–1947 гг. находился в с. Княгиничи, не имея с подпольем почти никакой организационной связи. Он читал советскую политическую литературу, которую мы для него

доставали, слушал информационные радиосообщения из Москвы, Англии и Америки (в бункере с этой целью был установлен радиоприемник) и составлял для себя различные обзоры, имея в виду использовать их в дальнейшем для антисоветской пропаганды.

ВОПРОС: Выходит, что Шухевич все же имел кое-какую связь с подпольем. Покажите, через кого и с кем именно он связывался?

ОТВЕТ: Два или три раза за зиму к нам в с. Княгиничи прибывала Дыдык Галина–«Анна», которая приносила для Шухевича литературу, информировала его о положении в подполье и получала от него какие-то указания. Однако, о чем «Анна» информировала Шухевича, какие и кому он через нее давал задания, я не знаю.

ВОПРОС: Сомнительно, чтобы это было так. Вы были настолько близки с Шухевичем, что ему не было смысла скрывать от Вас свои связи. Говорите, как было на самом деле?

ОТВЕТ: Прошу верить, что я показываю правду. Шухевич был настолько конспиративен, что всего не говорил даже своим близким людям, в том числе и мне. У нас также считалось за правило – не интересоваться тем, что не касалось выполняемой каждым из нас подпольной работы и я, например, даже не знала, где зимой 1946–1947 гг. укрывалась «Анна».

ВОПРОС: А какие задания Шухевича Вы лично в то время выполняли?

ОТВЕТ: Точно уже не помню, но кажется, в декабре 1946 г. или начале января 1947 г. я встретилась в м. Ходоров с оуновкой «Светланой», работавшей у «Севера» в референтуре пропаганды Главного «Провода» ОУН. «Светлана» привезла Шухевичу на просмотр подготовленную «Севером» листовку к годовщине создания УПА. Забрав эту листовку, я передала ее Шухевичу, который кое-что в ней исправил, и я через три дня возвратила ее «Светлане», встретившись с ней снова в м. Ходоров. За эти три дня «Светлана», как она мне говорила, успела побывать в г. Стрий и закупила для себя необходимые вещи.

Кроме того, выполняя различные хозяйственные функции, я, Илькив Ольга и ее мать часто посещали м. Ходоров, закупали для себя и Шухевича продукты и одновременно приобретали газеты и все, что можно было достать в этом местечке из политической литературы. Помимо Шухевича, эту литературу использовала также и я, подготовляя по его заданию ряд антисоветских статей [...].

[...] ВОПРОС: Где и кто размножал эти антисоветские документы?

ОТВЕТ: Они размножались редактором оуновского издания «Идея и Чин» – «Севером», у которого были пишущие машинки и другие примитивные множительные аппараты. «Север» же и распространял эти антисоветские издания через имевшихся в его подчинении оуновцев из оставшейся после гибели «Тараса» референтуры пропаганды Главного «Провода» ОУН.

ВОПРОС: Откуда Вы это знаете?

ОТВЕТ: Расскажу по-порядку. В апреле 1947 г., когда сошел снег, Шухевич покинул с. Княгиничи и ушел со своими боевиками в Рогатинский лес для непосредственной связи с руководящими работниками ОУН, имея целью проверить, что было сделано оуновским подпольем за зиму и дать указания на проведение дальнейшей антисоветской работы. Шухевич при этом не сказал мне, к кому он идет, но заявил, что, если ничего не случится, он вскоре возвратится в Княгиничи. Одновременно Шухевич поручил мне через некоторое время после его ухода направиться к «Северу» для того, чтобы получить у него указания и определить направление в моей будущей пропагандистской работе [...].

[...] В конце июня 1947 г. к «Северу» прибыл Шухевич вместе с одним бывшим руководителем УПА Гасыным Алексеем, широко известным в ОУН под псевдонимом «Лыцар». Шухевич созвал инструктивное совещание работников референтуры пропаганды, на котором помимо его и меня, присутствовали «Лыцар», «Север», «Светлана» и «Наум».

ВОПРОС: С какой целью было созвано это совещание?

ОТВЕТ: Шухевич сообщил нам, что до своего прихода к «Северу», а это значит, в мае или июне 1947 г., на территории Дрогобычской области, где именно он не сказал, состоялось узкое совещание членов Главного «Провода» ОУН, на котором, помимо него, были: Кравчук Роман по псевдониму «Петро» – руководитель ОУН на ЗУЗ (Захидно-украинские земли) и Сидор Василий по кличке «Шелест» – руководитель Карпатского краевого «провода» ОУН.

На этом совещании должны были быть член Главного «Провода» ОУН Кук, имевший псевдоним «Лемиш» и находившийся с нами у «Севера» «Лыцар». Однако «Лемиш» по неизвестной причине не явился, а «Лыцар» в пути следования наскочил на засаду и вынужден был возвратиться обратно.

На этом совещании членов Главного «Провода» ОУН, как информировал нас Шухевич, была выработана специальная

инструкция, в которой подробно разбирались вопросы международного и внутреннего положения СССР, в том числе Украины и давались указания, как далее проводить антисоветскую националистическую деятельность.

ВОПРОС: Покажите об этом более конкретно.

ОТВЕТ: Как говорил Шухевич, о международном положении в инструкции указывалось, что в послевоенный период создались два основных противоположных между собой лагеря, из которых – одним руководит США, а вторым – Советский Союз. В связи с этим, указывал Шухевич, все страны мира окончательно определили сторонниками какого, одного из этих двух лагерей, они являются. В инструкции говорилось, что напряженные отношения между США и СССР ведут к конфликту, который неизбежно будет разрешен только весной*.

О положении внутри СССР инструкция обращала внимание участников ОУН на постановление ЦК ВКП(б) в отношении журналов «Ленинград» и «Звезда» и трактовала это постановление в том свете, что за время войны правительство СССР якобы не следило за тем, чем занимался народ страны, а сейчас, мол, идет «подкручивание винта» на идеологическом фронте. Далее в инструкции говорилось, что Советский Союз упорно готовится к войне и что экономические планы СССР рассчитаны только для этой цели.

Касаясь положения на Украине, в инструкции отмечалось, что несмотря на неурожайный 1946 г., контингент государственных поставок был повышен и что из-за этого якобы население на Украине голодает, что надо использовать в интересах пропаганды ОУН.

ВОПРОС: А какие указания по организационной работе выработало это «совещание»?

ОТВЕТ: Шухевич информировал нас, что члены Главного «Провода» ОУН на своем совещании решили надежнее организовать связь со средними и низовыми звеньями ОУН, повысить заботу о сохранении кадров, в частности «СБ» (Служба безпеки), и что последняя, как никогда, в настоящее время необходима, ибо она ограждает организацию от различных провокаций и проникновения агентуры в оуновское подполье.

ВОПРОС: Что же решило ваше совещание у «Севера»?

ОТВЕТ: Никаких решений принято не было. Шухевич нас информировал о совещании Главного «Провода» ОУН для того,

* Можливо: – “війною”.

чтобы мы имели руководящее направление в работе. Здесь же Шухевич дал «Северу» указания, как в дальнейшем строить оуновскую пропагандистскую работу.

ВОПРОС: К чему сводились эти указания?

ОТВЕТ: Шухевич предложил «Северу», что в связи с изменившимся положением Советского Союза на международной политической арене, надо издать ряд документов от имени «УГВР», отметив в них, что ОУН якобы ведет борьбу не против Москвы и русского народа, а против московского «империализма».

Шухевич указывал на то обстоятельство, что в издаваемых референтурой пропаганды пропагандистских документах необходимо подчеркивать, что ОУН в дальнейшем должна будет использовать будущую войну с США и Англией для создания «Самостийной Украины».

Наряду с этим Шухевич говорил «Северу», что надо усилить воспитательную работу с участниками ОУН, любыми способами и средствами распространять националистическую литературу, особенно на Востоке, а также проводить оуновскую пропаганду среди украинцев-восточников, проживающих в западных областях Украины.

Тогда же Шухевич предложил «Северу» изготовить, хотя бы кустарным способом, несколько передвижных печатных машинок по типу типографской машины «Гутен-Бергер», на которых областные и окружные «проводы» ОУН смогли бы самостоятельно печатать оуновскую литературу.

Вскоре после этого Шухевич и «Лыцар» со своими боевиками снова ушли в Рогатинские леса. Мне Шухевич предложил остаться на некоторое время у «Севера», подучиться у него как следует писать пропагандистские статьи, а затем возвращаться в с. Княгиничи. Если не ошибаюсь, здесь же Шухевич сказал, чтобы я 19 августа 1947 г. явилась к нему на связь в Рогатинские леса, о чем я уже выше показала.

ВОПРОС: Прежде, чем перейти к показаниям о Ваших дальнейших встречах с Шухевичем, уточните в начале, кто возглавлял руководство ОУН на Украине?

ОТВЕТ: До дня моего ареста – в сентябре 1947 г. оуновское подполье на Украине возглавлял Шухевич Роман Иосифович, который имел организационные псевдонимы «Жара», «Тур» и «Тарас Чупринка». Шухевич, как я уже неоднократно показывала выше, являлся членом Главного «Провода» ОУН и по поручению последнего руководил ОУН на территории всей Украины.

Из числа главных членов Главного «Провода» ОУН, находившихся в организационном подчинении Шухевича, действовали на Украине – Кук, его псевдонимы «Лемиш» и «Лев», который возглавлял организационную работу на территории Волыни, Подольского края и восточных областей Украины, а также Кравчук Роман, имевший псевдонимы «Семен», «Максим» и «Петро», руководивший ОУН в западных областях Украины.

Львовским краевым «проводом» ОУН руководил «Федор»[159], фамилию его я не знаю, а Карпатский краевой «провод» ОУН с осени 1946 г. после гибели «Роберта», возглавил по указанию Шухевича – Сидор Василий, известный под псевдонимом «Ричард» и «Шелест», бывший командир группы УПА – «Захид».

Названный мною Гасын Алексей – «Лыцар» один из бывших руководителей УПА, осенью и зимой 1946 г. издавал националистический журнал «Повстанец». Последнее время он как-будто бы официального положения в ОУН не занимал. Референтурой пропаганды, как я уже показала, фактически руководил «Север».

Следует отметить, что между отдельными членами Главного «Провода» ОУН на Украине существовал раздор и несогласованность в работе.

ВОПРОС: О ком Вы хотите сказать?

ОТВЕТ: Такая несогласованность существовала между Шухевичем и «Лемишем». Шухевич, хотя обычно и давал высокую оценку «Лемишу», как энергичному и способному человеку, но всегда отмечал, что «Лемиш» не умеет и не хочет с ним работать и всегда индивидуально решает все вопросы.

В свою очередь «Лемиш», как организационный референт Главного «Провода» ОУН и руководитель оуновского подполья на Волыни, в Подольском крае и [на] Востоке, всегда тщательно берег свои организационные связи на этой территории и при решении тех или иных вопросов, избегал советоваться с Шухевичем и даже устранял его от участия в руководстве работой ОУН в этих областях.

Так, когда летом 1947 г. Шухевич пытался созвать в Рогатинских лесах совещание всех руководителей ОУН Подольского края, «Лемиш» воспрепятствовал этому. Эти руководители позднее сообщили Шухевичу, что в пути следования к нему, «Лемиш» их вернул обратно, заявив, что он сам уладит все организационные вопросы и к Шухевичу ехать не стоит. После этого Шухевич написал всем руководителям ОУН Подольского края, чтобы они не подчинялись «Лемишу» до окончательного выяснения этого случая. Шухевич «Лемиша» также предупредил,

чтобы тот до встречи с ним прекратил руководить работой ОУН в Подольском крае, но он этому не подчинился.

О том, что между Шухевичем и «Лемишем» существовал раздор в организационной работе, может служить примером и такой факт. Еще зимой 1945 г. Шухевич вне линии связи направил к «Лемишу» свою связную «Анну», но боевики последнего не допустили ее к нему. Через некоторое время «Лемиш» написал Шухевичу, чтобы он больше так не поступал и посылал всех к нему только по установленной линии связи.

Нечего и говорить, что наличие такой несогласованности между членами Главного «Провода» ОУН вели к разобщенности в работе и мешали объединить усилия и без того сильно потрепанных кадров нашей организации на Украине.

ВОПРОС: Каким путем Шухевич и другие руководители оуновского подполья на Украине осуществляли связь с заграничным «проводом» ОУН?

ОТВЕТ: Постоянных каналов связи с закордоном я не знаю и думаю, что в связи с сложившейся неблагоприятной обстановкой для ОУН и разгромом основных звеньев организации на Украине, их не было. Однако мне известны некоторые случаи такой связи.

Ранней весной 1946 г. я встретилась во Львове с участницей ОУН Савицкой Ириной–«Быстрой», которая мне сообщила, что из американской зоны оккупации Германии прибыл оуновец «Славко»[160] и [она] передала от него почту для Шухевича. Почта, которую привез «Славко» – оказалась от Бандеры и я сразу же ее передала Шухевичу, который тогда укрывался во Львове по улице Сулимирского, № 4.

Однако, Шухевич отказался от встречи со «Славко», заявив при этом, что о его приходе ему ничего не сообщали и он, не зная его лично, не может говорить с ним по организационным вопросам. Несмотря на это, Шухевич все же воспользовался прибытием «Славко» и передал через него Бандере несколько писем.

ВОПРОС: О чем они друг другу писали?

ОТВЕТ: Я этого не знаю. Летом 1946 г. «Славко» снова прибыл из-за кордона, но уже на территорию Дрогобычского района и также привез для Шухевича письма от Бандеры. И на этот раз Шухевич тоже отказался от личной встречи со «Славко», но решил вместе с ним послать за кордон «Быстру», желая лично через нее связаться с Бандерой и закордонным «проводом» ОУН.

Хотя в июле 1946 г. «Славко» был убит, но «Быстра» по указанию Шухевича в сопровождении боевки в августе того же года

сама отправилась в Польшу, где действовал т. н. «Закерзонный провод ОУН». Оттуда «Быстра» должна была пробраться в американскую зону оккупации Германии и связаться с руководителями закордонного «провода» ОУН.

ВОПРОС: Удалось ли «Быстрой» осуществить эти планы?

ОТВЕТ: Не совсем. Глубокой осенью 1946 г. с общей почтой из Закерзонного «провода» ОУН к Шухевичу прибыло письмо от «Быстрой», в котором она сообщила, что установила связь с одним из руководителей Закерзонного «провода» ОУН «Зеноном», но из-за отсутствия надлежащих документов для легального проезда через границу, ее продвижение на Запад пока задерживается.

ВОПРОС: Какие другие возможности использовал Шухевич для связи с закордонным «проводом» ОУН?

ОТВЕТ: Мне известно от Шухевича, что в том же 1946 г. к нему в Рогатинские леса прибыли его прежние боевики «Скала» и «Неон», которых он еще ранее направлял за линию Керзона. Они привезли от руководителя Закерзонного «провода» ОУН Старуха Ярослава, который имел псевдоним «Вольт» и «Стяг», письма, пропагандистскую литературу, которая издавалась этим «проводом» и польские газеты.

Написав несколько писем к Старуху, Шухевич обратно направил «Скалу» и «Неона» в Польшу. Не знаю, в тот ли раз, или может быть позднее, Шухевич просил Старуха, чтобы тот направил к нему «Зенона»[161] ввиду того, что ряды руководителей ОУН на Украине сильно поредели.

Кажется от Шухевича или от «Севера» я впоследствии слышала, что «Зенон» ликвидирует свои дела в Польше и собирается прибыть на Украину.

ВОПРОС: Почему Вы скрываете, через кого шли эти линии связи за кордон?

ОТВЕТ: Я этого вопроса не знаю. Как мне неизвестно и о том, кто, помимо Шухевича, из руководителей ОУН на Украине и каким путем связывался с закордоном. Верно, когда я была у «Севера», я слышала, что через Карпаты к нему также шла линия связи из-за кордона. В то время летом 1947 г. «Зенон» прислал «Северу» несколько писем и сообщил, что уже долгое время не имеет связи со Старухом.

Ничего другого о связи оуновского подполья на Украине с закордоном я не знаю.

ВОПРОС: Вернемся теперь к вопросу о Ваших связях с Шухевичем. Когда Вы вновь встретились с ним?

ОТВЕТ: Когда 19 августа 1947 г. я встретилась с Шухевичем в Рогатинских лесах, он, узнав, что наша квартира не провалена, заявил, что скоро сам прибудет в с. Княгиничи. Действительно, в конце августа 1947 г. Шухевич прибыл к нам в Княгиничи и оставался там до дня моего ареста.

ВОПРОС: Покажите, где, кроме Княгиничей, может укрываться Шухевич?

ОТВЕТ: Я этого не знаю.

ВОПРОС: Лжете. Вы сами показали, что последние годы подыскивали для Шухевича различные места укрытия. Не ждите изобличения и говорите правду.

ОТВЕТ: В марте 1947 г. я вместе с Шухевичем ездила во Львов и останавливалась на квартире некоего Бобяк, который проживает по улице Лычаковской, кажется, в доме № 240. Здесь у Бобяка обычно останавливались крестьяне, приезжавшие во Львов и мы с Шухевичем тоже воспользовались этой квартирой.

ВОПРОС: Чего Вы ездили с ним во Львов?

ОТВЕТ: Шухевич, как я уже показала, болел и решил посетить квалифицированного врача. Связная Шухевича «Марта»[162] специально выезжала во Львов и договорилась с врачем Кельман, работающим в поликлинике по ул. Пияров, что он примет больного из села. Побыв у врача и получив лекарство и рецепты, которые забрала «Марта», мы с Шухевичем на второй день возвратились в Княгиничи.

ВОПРОС: Не увиливайте и говорите правду, – где Шухевич может скрываться и почему Вы до сих пор не называли его другую связную «Марту»?

ОТВЕТ: Не буду скрывать и расскажу правду о последнем известном мне месте укрытия, которое было подготовлено для Шухевича на случай провала квартиры в Княгиничах.

ВОПРОС: И это связано с «Мартой». Не так ли?

ОТВЕТ: Проживая в с. Княгиничи, я вместе с Илькив Ольгой по поручению Шухевича начала изыскивать другие возможности для приобретения ему новой конспиративной квартиры. Выяснилось, что Илькив Ольга знает оуновку «Дарку», которая вместе со своей матерью нелегально проживает в м. Трускавец Дрогобычской области. В апреле 1947 года через «Марту» мы связались с «Даркой», и имея уже положительный опыт по с. Княгиничи, поручили ей вместе с матерью подыскать в каком-нибудь селе квартиру, в которой они вместе с «Мартой» должны поселиться как переселенки из Польши. Для этого я передала «Марте» несколько эвакуационных бланков для изготовления фиктивных документов.

Вскоре они подыскали такую квартиру в с. Гримне Комарновского района Дрогобычской области и летом 1947 г. туда переселились. Эта квартира находится в приходском доме, в одной половине которого проживает местный священник, другую заняли «Марта», «Дарка» и мать последней.

В августе 1947 г. я сама побывала в Гримном и убедилась, что квартира там подобрана удачно. По возвращении Шухевича в конце августа 1947 г. в Княгиничи, я ему сообщила об этой квартире и он сразу же направил своих боевиков «Влодко» и «Левко» в Гримне, чтобы оборудовать для него бункер.

ВОПРОС: И Вы утверждаете, что Шухевич может укрываться в Гримном?

ОТВЕТ: В случае провала квартиры в Княгиничах Шухевич собирался перебраться в Гримне. Шухевич мне верно говорил, что, если он сам не использует эту квартиру, то он тогда передаст ее «Северу» или руководителю Львовского краевого «провода» ОУН «Федору».

Теперь я прошу верить, что других мест укрытия Шухевича я не знаю.

ВОПРОС: Но вам известны укрытия других руководителей ОУН в западных областях Украины. Верно это?

ОТВЕТ: Со слов Шухевича и «Лыцаря» мне известно, что последний укрывался в с. Конюхив Стрийского района Дрогобычской области, где в мае-июане 1947 г. бывал и сам Шухевич. Однако, где находится бункер «Лыцаря», я не знаю.

ВОПРОС: Как это может быть. Ведь Вы же бывали у «Лыцаря»?

ОТВЕТ: Бывала. Зимой 1946 г. я по поручению Шухевича несколько раз выезжала в с. Конюхив и встречалась с «Лыцарем», но каждый раз встреча с ним происходила за селом и где находится его бункер, я так и не узнала.

ВОПРОС: Тогда как же Вы к нему попадали?

ОТВЕТ: В обусловленных местах я встречалась с боевиком «Лыцаря», он провожал меня в один из домов в с. Конюхив, а ночью меня вызывал и вел к «Лыцарю» за село. Дом, в котором я останавливалась, расположен третьим от дороги, но даже хозяина этого дома я не знаю.

Бывая у «Лыцаря», который тогда издавал журнал «Повстанец», я передавала ему указания Шухевича о том, какие следует помещать статьи в журнале, чтобы его можно было более целеустремленно использовать для оуновской пропаганды.

Мне также было известно, что «Шелест», о котором я уже показала, в течение 1947 г. укрывался в горах Болеховского

района Станиславской области, восточнее реки Опир, а «Петро» – в Рогатинских лесах. Однако, точнее места и укрытия я никогда не знала.

С «Лемишем» я лично знакома не была и ничего не слышала о его местах укрытия.

ВОПРОС: Следствие Вам не верит. Вы многое скрываете о Шухевиче и других руководителях ОУН, их связях и местах укрытия, а также о своей вражеской деятельности. На последующих допросах Вы об этом должны показать правду до конца.

Протокол с моих слов записан верно и мною прочитан.
(Зарицкая)

Допросили:

Начальник Следственной части МГБ УССР
Подполковник (–) Цепков

Нач. отделения Следственной части МГБ УССР
Капитан (–) Гузеев

ГДА СБУ, ф. 13, спр. 372, т. 16, арк. 52-70. Копія. Машинопис.

№ 87
ІЗ ПРОТОКОЛУ ДОПИТУ МДБ КЕРІВНИКА РОГАТИНСЬКОГО ОКРУЖНОГО ПРОВОДУ ОУН З. БЛАГОГО ПРО СКЛАД ПРОВОДУ ОУН ТА ХАРАКТЕРИСТИКУ ЙОГО ЧЛЕНІВ, ЗМІНИ В ТАКТИЦІ НАЦІОНАЛІСТИЧНОГО ПІДПІЛЛЯ

5 лютого 1949 р.

Копия

ВЫПИСКА
из протокола допроса одного из главарей оуновского подполья на Украине

от 5 февраля 1949 г.

ВОПРОС: Каким образом Вы были в курсе всей антисоветской деятельности главарей националистического подполья на Украине?

ОТВЕТ: Да. Являясь одним из главарей оуновского подполья, я все время сталкивался с членами Центрального «Провода» ОУН, действующего на Украине и, несмотря на существующую в подполье строжайшую конспирацию, я был в курсе деятельности националистического подполья, его главарей, взаимоотношений между ними, знал каждого из них, их привычки, приемы и методы конспирации и был в курсе основного направления антисоветской деятельности националистического подполья. Моей осведомленности о вышеизложенном способствовало в значительной мере особое расположение ко мне одного из членов Центрального «Провода» ОУН.

ВОПРОС: Кто возглавлял и возглавляет в настоящее время оуновское подполье в западных областях Украины?

ОТВЕТ: Перед изгнанием немцев, на территории западных областей УССР оставались следующие члены Центрального «Провода» ОУН:

1. Шухевич Роман, известный в подполье под кличкой «Билый», «Тур», «Тарас Чупринка», который считается заместителем Степана Бандеры на так называемых «Украинских землях» и руководит всем оуновским подпольем на Украине.

Одновременно он является Главнокомандующим УПА в звании генерал-хорунжего, присвоенному ему постановлением УГВР – «Украинской Головной Вызвольной Рады».

2. Член Центрального «Провода» – Кравчук Роман, известный в подполье под кличкой «Петро», «Максим», «Василь». В настоящее время он руководит подпольем в Галиции, т. е. на территории Львовской, Станиславской, Дрогобычской и Тернопольской областей. Скрывается в Рогатинском районе.

3. Член Центрального «Провода» по фамилии Кук Василий, имеющий клички «Иван», «Старый», «Лемиш», «Кочегар». Он руководит подпольем на ПЗУЗ – «Пивнично-Захидные Украинские Земли», – территория Волынской, Ровенской областей, а также руководит подпольем на СУЗ – «Схидные Украинские Земли». Ориентировочно – скрывается на стыке Тернопольской, Ровенской и Каменец-Подольской областей.

4. Член Центрального «Провода» ОУН – Гасын Александр, кличка «Лыцарь», бывший шеф Главного Штаба УПА, скрывается в Стрийском районе Дрогобычской области.

5. Член Центрального «Провода» и руководитель СБ этого «Провода» Арсенич, кличка «Михайло», убит в 1947 г.

6. Член Центрального «Провода» Луцкий Александр, кличка «Богдан». Захвачен органами МГБ–МВД.

7. Член Центрального «Провода», он же шеф штаба УПА «Перебийнос» – погиб в Чехословакии в 1945 г.

8. Член Центрального «Провода» «Тарас». Убит в Чехословакии.

9. Член Центрального «Провода» «Галина–Киевский». Убит в 1945 г.

10. Член Центрального «Провода» Степаняк, кличка «Сергей», захвачен органами МВД-МГБ.

11. Член Центрального «Провода» Дужий, кличка «Дорин»*, захвачен орган[а]ми МВД–МГБ.

12. Член Центрального «Провода» Волошин, кличка «Маевский». Убит в 1945 г.

13. Бывший командующий УПА «Запад» – Сидор, кличка «Шелест».

14. Руководитель пропаганды Центрального «Провода» ОУН «Волянский», он же «Север».

Все перечисленные, за исключением «Петра» и «Лемиша», являлись приближенными к Шухевичу, были им отобраны в качестве своих ближайших помощников и оставлены на территории западных областей Украины. Многие из них в процессе борьбы с Советской властью погибли, о чем Центральным

---

* Так в тексті, мабуть "Дорош".

«Проводом» в разное время издавались так называемые коммуникаты. В настоящее время осталось в живых и продолжают скрываться: Шухевич, «Петро», «Лемиш», «Лыцарь», «Шелест», «Волянский».

Кроме указанных лиц, по требованию Шухевича, в 1947 г. из так называемого «Закерзонского края» (Польша) прибыл на территорию западных областей, нелегально перешедший границу близкий к Шухевичу националист, известный под кличками «Орлан» и «Зенон», которого Шухевич направил в 1948 г. в качестве своего особо доверенного представителя для усиления руководства подпольем на так называемых «Пивнично-Захидных украинских землях» [...].

ВОПРОС: Как практически члены Центрального «Провода» связываются между собой?

ОТВЕТ: Шухевич через специальных особо доверенных связных и курьеров поддерживает регулярную связь с членами Центрального «Провода» «Петром» и «Лемишем», а те, в свою очередь, имеют обратные линии связи к Шухевичу, которого информируют о состоянии [дел] и деятельности. При этом они не знают точного места укрытия Шухевича. Вся связь идет к его личной связной «Анне», которая одна знает, где именно находится Шухевич и вручает ему или другим лицам по его указанию поступающую от членов Центрального «Провода» ОУН почту.

Тоже самое происходит и с местами укрытия «Лемиша» и «Петра», о которых знает только один наиболее доверенный оуновец, принимающий почту и иногда оставляющий ее даже на так называемом «Мертвом пункте» связи.

Обычно в зимний период связь на некоторое время прекращается или бывает нерегулярной, так как это чревато выявлением связных членов Центрального «Провода» и ориентировочно мест укрытий последних.

Кроме того, как мне известно, Шухевич лично общается с членами Центрального «Провода» и в тех целях ежегодно созывает совещания, на которых обсуждает вопросы обстановки, состояния подполья и практической антисоветской работы.

ВОПРОС: Покажите подробно, когда и где проводились совещания членов Центрального «Провода».

ОТВЕТ: Совещания членов Центрального «Провода» проходят всегда летом. В это время, как правило, деятельность членов Центрального «Провода» и всего подполья значительно активизируется и они встречаются не только между собой, но и с другими руководящими участниками оуновского подполья.

В 1945 году совещание проходило летом в Рогатинском лесу, вблизи с. Голодовка Рогатинского района.

На этом совещании присутствовали: Шухевич, члены Центрального «Провода» – «Петро», «Лемиш», «Михайло», «Тарас» и бывший начальник Главного военного штаба УПА – «Перебейнос».

Второе аналогичное совещание проходило также летом в 1946 г. в том же Рогатинском лесу. На нем присутствовали: Шухевич, «Петро», «Лемиш» и «Михайло»; «Тарас» и «Перебейнос» не присутствовали, так как в это время их уже не было в живых.

В 1947–1948 гг. также совещания проходили в Иловском лесу Николаевского района Дрогобычской области, где в последнее время летом укрывался Шухевич.

Совещание в 1948 г. состоялось с 1 по 15 июня на месте стоянки руководителя Львовского краевого «Провода» ОУН «Федора», который организовал переход участников совещания, а также их охрану в пути следования и во время совещания.

На этом совещании присутствовали члены Центрального «Провода» – Шухевич, «Петро», «Лемиш», «Лыцарь», а также «Шелест». Несмотря на то, что «Федор» организовал совещание и обеспечивал его участников, сам на нем не присутствовал, так как формально он не являлся членом Центрального «Провода».

ВОПРОС: Что Вам известно о совещании членов Центрального «Провода» в 1948 г.?

ОТВЕТ: На совещании обсуждались два основных вопроса.

Об общей политической ситуации или, как ее обычно называют – о международном положении и о состоянии и задачах ouновского подполья на Украине.

Эта инструкция, как документ, представляющий большую организационную тайну, не размножалась и не рассылалась низовым звеньям ОУН и ее могли иметь только участники совещания – члены Центрального «Провода». Они обязаны были в устной форме через руководителей краевых и окружных «Проводов» ОУН довести содержание инструкции до низовых звеньев.

Состояние оуновского подполья в настоящее время характеризуется большим недостатком оуновских кадров, которые могли бы решить основные задачи активной вооруженной борьбы против Советской власти и работы среди населения западных областей в антисоветском националистическом направлении.

Подполье ежедневно теряет наиболее закаленных проверенных, фанатично преданных националистической идее людей,

которых некем заменять. Вовлечение в ОУН новых лиц и принятие ими навыков борьбы против Советской власти и конспирации в условиях подполья в советской обстановке идет очень медленно и с большими трудностями. С каждым днем поддержка подполья со стороны населения ослабевает.

Касаясь морального состояния подполья, члены Центрального «Провода» отметили, что даже среди некоторых руководящих участников ОУН начинается ослабление боевого духа.

В этой связи Шухевичем был приведен случай, когда весной 1948 г. руководитель СБ Львовского Краевого «Провода» ОУН «Мирон» и его заместитель «Степан» со своей охраной в составе 8 человек при столкновении в Иловском лесу с малочисленной войсковой группой бросили оружие и бежали, оставив без защиты руководителя СБ Рогатинского окружного «Провода» ОУН «Гармаша» с его боевиками, которые при этом столкновении были убиты.

Поэтому предложено, прежде всего, равномерно расставить оставшихся в живых кадровых оуновцев на территории деятельности того или иного «Провода»: при перестановке исходить из необходимости охвата всей территории западных областей опытными организаторами и строго учитывать их моральные качества с тем, чтобы обеспечить проведение работы среди населения и укрепления морального состояния участников подполья.

В этих целях всем руководителям подполья предложено систематически вести работу по воспитанию оставшихся людей и выработке в них готовности к самопожертвованию, совершенствовать выучку нелегалов и готовить из них «профессионалов», способных выполнять задачи, поставленные главарями подполья. Запрещено сосредотачивать оуновские кадры возле проводников, а приучать их к самостоятельной работе.

Особое внимание было обращено на работу СБ, куда предложено отбирать лучших участников подполья.

Вследствие больших потерь именно этой категории подпольщиков, запрещено перемещение на другие территории оуновцев из СБ без согласия на это вышестоящих руководящих органов СБ. Ввиду того, что референты СБ действуют все время обособленно и зачастую не знакомят руководителей «Провода» с материалами об агентуре МГБ, засылаемой в подполье, референты СБ обязаны более широко информировать руководителей подполья соответствующей территории по этим вопросам.

По мнению участников совещания, значительные потери участников подполья за последние годы объясняются тем, что в ряде случаев нарушаются установленные в подполье жесткие принципы конспирации. Поэтому было решено повысить требования к руководителям в части еще большего соблюдения конспирации, для чего участникам подполья категорически запрещено при обращении с населением называть свои клички, говорить что-либо о работе в подполье, писать в отчетах и записках все, что может расконспирировать работу подполья и его участников и сторонников.

Предложено также строго конспирировать места укрытия одного оуновского звена от другого.

ВОПРОС: Что же намечено сделать, чтобы восполнить потери участников подполья?

ОТВЕТ: По этому вопросу на совещании были приняты по настоянию «Лемиша» и при энергичной поддержке «Петра» принципиально новые решения о создании легальной сетки ОУН.

ВОПРОС: Разве до совещания подполье не имело своих сообщников среди легально проживающих лиц?

ОТВЕТ: До 1948 г. каждый руководитель подполья, какое бы звено он не возглавлял среди легально проживающих лиц, имел своих людей, с которыми он был связан и от которых получал информацию о положении в городах, населенных пунктах, учреждениях и т. п.

Референты СБ имели своих информаторов, однако эти люди, как правило, не привлекались в состав членов ОУН, а они, так сказать, оказывали определенную поддержку участникам подполья и представляли собой, в большинстве случаев, родственные или личные связи того или иного нелегала.

На совещании было принято решение создать широко разведывательную и глубоко законспирированную сеть, легально проживающих участников ОУН из числа молодежи с таким расчетом, чтобы эти звенья в количестве 2-3 человек были созданы в каждом селе, в каждом классе и курсе средних и высших учебных заведений. Ответственность за организацию молодежных звеньев по селам возложена на руководителей районных Проводов ОУН, а в городах и учебных заведениях – на руководителей надрайонных «Проводов».

Привлеченных участников легальных молодежных оуновских организаций запрещено привлекать для выполнения таких заданий, которые могут привлечь за собой расшифровку этих звеньев, но зато требуется основной упор в работе с ними брать

на воспитательную работу с таким расчетом, чтобы за счет вновь привлеченной в организацию молодежи, постепенно готовить замену убывшим нелегалам.

В каждом районе из вновь завербованных должны быть подобраны один два воспитателя, которых своевременно должны перевести на нелегальное положение и сделать их помощниками районных проводников по работе среди вновь вовлекаемой в ОУН молодежи.

Каждый участник легальной сетки ОУН должен в течение года пройти и освоить теоретические основы националистической идеологии [...].

ВОПРОС: Обсуждался ли на совещании вопрос о коллективизации сельского хозяйства в западных областях?

ОТВЕТ: Этот вопрос не только обсуждался. Он встал перед подпольем, как особая, самая, пожалуй, важная проблема. Участники совещания, констатируя увеличение с каждым днем количество колхозов в западных областях, особенно все тревожились этим обстоятельством и пришли к выводу, что если органам Советской власти удастся провести коллективизацию, то этим самым будет нанесен настолько тяжелый удар по оуновскому подполью, что оно прийдет к полному развалу и неизбежному краху.

Исходя из этого, от всех руководителей ОУН потребовали вести самую жестокую борьбу с коллективизацией, не считаясь ни с какими средствами. В качестве таких средств предложено уничтожить: активистов и организаторов колхозов, колхозные постройки, трактора, сельскохозяйственный инвентарь и все другие материальные ценности, принадлежащие колхозам, машинотракторным станциям и совхозу.

Предложено также понуждать крестьян под угрозой расправы выходить из колхозов, саботировать работу в колхозах, отказываться от коллективных посевов, уборки урожая и всячески противодействовать выполнению всех мероприятий, которые проводятся органами Советской власти по коллективизации и укреплению уже созданных колхозов.

ВОПРОС: Какие еще вопросы обсуждались на совещании?

ОТВЕТ: Третьим, так сказать, новым вопросом, который рассматривался на совещании, являлся вопрос о националистической работе среди населения восточных областей Украины; преследуя цель резко усилить антисоветскую националистическую работу на Востоке, члены Центрального «Провода» в инструкции предъявляли следующие требования:

Выявить всех участников ОУН из числа жителей восточных областей УССР, проверить их и внушающих доверие направить на Восток с задачей легализоваться там и начать вести антисоветскую работу. Вместе с каждым таким оуновцем предлагалось направлять двух-трех участников организации из местных жителей, которые после легализации должны прибыть к своему «проводнику» и доложить о создании опорного пункта ОУН на Востоке.

Проводить активную пропагандистскую работу среди интеллигенции, прибывшей для работы в села западных областей УССР, устанавливать с отдельными лицами дружеские отношения, ознакамливать их с оуновским подпольем, его целями и деятельностью, предполагается через них устанавливать связь с лицами, проживающими в восточных областях УССР с целью привлечения в последующем к оуновской работе.

Участники совещания также обратили особое внимание на то, что подполье ОУН оторвано от городов и почти никакой активной работы в городе не проводит. Оуновское подполье слабо ориентируется в политической обстановке в городах, особенно в городах восточных областей УССР. В этой связи руководство всех звеньев ОУН обязало направлять в городах своих доверенных людей для антисоветской работы и сбора политической, экономической и военной информации.

Собравшиеся главари подполья обсуждали и ряд других вопросов, в частности, об отношении к русским жителям западных областей УССР.

В инструкции по этому вопросу указано, чтобы всем русским, проживающим в сельских местностях, было предложено выехать из западных областей Украины, а в противном случае применить к ним террористические акты, а также избиения, запугивания и т. д.

Было также решено расширить пропагандистскую работу среди населения западных областей и восточных УССР, больше выпускать антисоветской националистической литературы, брошюр и листовок с клеветой на советскую обстановку [...].

ВОПРОС: Покажите, что говорилось на совещании о международной обстановке?

ОТВЕТ: Первый раздел – упомянутый мною ранее, инструкции[,] посвящался освещению и оценке международной обстановке. Где было подчеркнуто о нарастании противоречий между СССР и англо-американским блоком.

В этой связи я хочу подчеркнуть, что вопросы обострения противоречий между СССР и США не случайно не только в этой инструкции, но и во всей оуновской пропаганде среди участников подполья и населения, выставляются всегда на первый план.

Объясняется это тем, что вопросы предстоящей войны являются основными аргументами, к которым всегда прибегает оуновское подполье, чтобы запугать население и этим побуждать его оказывать поддержку подполью и чтобы поддерживать среди нелегалов надежду на какие-то перспективы.

Никаких других аргументов, если не считать перегибов со стороны местных работников, в своем арсенале подполье не имеет, хотя надо сказать, что этот аргумент перестает быть действенным, так как в неоднократные обещания предстоящей войны и перемену власти не только крестьяне, но и участники подполья уже перестали верить.

И так, собравшиеся на совещание главари, отмечая обострение противоречий между СССР и англо-американским блоком и указывая на неизбежность войны между СССР и США, решили ориентировать ОУН на собственные силы и поставить перед подпольем задачи готовиться к захвату власти на случай войны.

ВОПРОС: Непонятно, о какой ориентации на «собственные силы» идет речь? При аресте у Вас была изъята инструкция, именуемая «Оса»[163], в которой говорится об ориентации на англо-американцев. Разве Вы это отрицаете?

ОТВЕТ: Нет, не отрицаю. Изъятая у меня при аресте инструкция, условно названная «Оса», была издана Центральным «Проводом» ОУН в декабре 1946 г. Мне известно, что эту инструкцию разработал лично Шухевич Роман.

В Инструкции «Оса» были разработаны конкретные мероприятия террористической и другой антисоветской деятельности оуновского подполья на случай возникновения войны между СССР, Англией и Америкой. В инструкции прямо указывалось, что с началом войны основной задачей ОУН должно являться, как можно большее физическое уничтожение советского населения, являющегося резервом Советской Армии.

В связи с этим подполью ОУН предлагалось особенно с возникновением войны широко активизировать и развить террористические действия против партийно-советского актива и населения, даже лояльно настроенного к Советской власти. Особое внимание в инструкции уделялось организации массовых самосудов над коммунистами и советскими активистами.

В инструкции далее перед подпольем ОУН ставилась задача, после войны и, как полагало руководство ОУН, вероятного прорыва Советского фронта, силами ОУН обеспечить захват власти на местах.

ВОПРОС: Таким образом, не какие-то «мифические» собственные силы, а англо-американские войска по замыслам оуновских главарей должны помочь ОУН захватить власть.

Так Вас следует понимать?

ОТВЕТ: Да, это именно так. Без сплошного наступления англо-американских войск мы не могли и думать о том, чтобы захватить власть, хотя бы в одном населенном пункте, а тем более на большой территории.

ВОПРОС: Договаривайте уж тогда до конца. И ОУН поэтому пошла в услужение американским и английским разведывательным органам?

ОТВЕТ: О связях ОУН или хотя бы тех или иных членов Центрального «Провода» ОУН с американскими или английскими разведывательными органами, мне лично ничего неизвестно. Я лишь догадываюсь о том, что собираемые оуновскими звеньями сведения о Советской Армии и промышленности, о положении в крупных городах Советского Союза и промышленных центрах, о мероприятиях Советского правительства и т. д. могли, прежде всего, интересовать какие-то разведывательные органы.

ВОПРОС: Об этом Вы еще будете допрошены, а сейчас возвратимся к совещанию членов Центрального «Провода».

ОТВЕТ: На этом, как и на предыдущих совещаниях, не обошлось без споров, причем наибольшие разногласия были между Шухевичем и «Лемишем». Об отсутствии единогласия между членами Центрального «Провода» ОУН, мне уже было известно ранее.

ВОПРОС: Что именно?

ОТВЕТ: Наблюдая за поведением и работой членов Центрального «Провода» ОУН и приближенных к ним руководящих участников ОУН, я пришел к выводу, что между ними существует две группировки. Одну из них возглавляет Шухевич, а вторую «Лемиш».

Сторонниками Шухевича являются: «Лыцарь», «Шелест» и «Волянский», «Лемиша» поддерживает «Петро».

Мне известно, что «Петро» и «Лемиш» недовольны руководством Шухевича и на этой почве между ними часто возникают противоположные мнения и суждения об оуновской работе.

Нередко указания Шухевича не выполняются и руководители подполья действуют самостоятельно, каждый по своему усмотрению.

Среди некоторых главарей ОУН существует мнение, что Шухевич военный человек и поэтому в политике разбирается слабо. Характерно, что «Лемиш» и «Петро» часто советуются перед совещаниями с тем, чтобы потом выступать с единым мнением.

ВОПРОС: Что Вы можете еще добавить к характеристике этих главарей ОУН?

ОТВЕТ: Надо сказать, что Шухевича в подполье недолюбливают. Он очень требовательный человек, никогда не считается с мнением и предложениями подчиненных ему руководителей и не интересуется их личной жизнью. При общении с ним он требует отвечать только на вопросы. Ввиду этих личных качеств Шухевича, многие руководители ОУН заявляют, что лучше бы с ним никогда не встречаться.

«Петро» в подполье пользуется очень слабым авторитетом, многие о нем вообще не слышали и не знают его. Работает «Петро» очень мало, больше всего вызывает к себе руководителей тех или иных «Проводов» ОУН и слушает их доклады, причем интересуется не столько практической оуновской деятельностью, сколько данными о намеченных органами МГБ операциями по его захвату.

Вообще «Петро» по своему характеру труслив до абсурда, недоверчив ко всем окружающим его людям и может быть поэтому очень конспиративен. За последние два года «Петро» почти совершенно не появляется в населенных пунктах и укрывается только в лесу.

Наиболее колоритной фигурой из всех названных членов Центрального «Провода» ОУН является, пожалуй, «Лемиш». Он пользуется в подполье по сравнению с «Петром» большим авторитетом и считается одним из наиболее сильных конспираторов, «Лемиш» всегда держит себя спокойно, пытаясь при каждом удобном случае подчеркнуть убедительность и правдивость своих указаний и мнений [...].

ВОПРОС: Переходите теперь к показаниям о местах укрытия членов Центрального «Провода» ОУН, действующих в западных областях УССР.

ОТВЕТ: Начиная с 1945 г., члены Центрального «Провода» ОУН Шухевич и Кравчук–«Петро» укрываются на территории Рогатинского особого округа ОУН, куда к ним идут так назы-

ваемые организационные линии связи, по которым они через специальных связных и курьеров направляют указания нижестоящим руководящим звеньям ОУН. По этим же линиям связи к Шухевичу и «Петро» приходили другие члены Центрального «Провода» ОУН, а также руководители и члены краевых «Проводов» ОУН.

ВОПРОС: Называйте конкретные места укрытия Шухевича и других руководителей ОУН.

ОТВЕТ: Летом 1945 г. Шухевич скрывался в Рогатинском лесу, где имел три специально оборудованные убежища – бункера. Зимой 1945–1946 гг. он укрывался в доме учителя Жуковской средней школы – Кик Ивана, проживающего на хуторе Перелиски, где также имел бункер.

К тому же, весь этот период он пользовался конспиративной квартирой в с. Пуков, содержательницей которой являлась заведующая учебной частью Пуковской средней школы – Соломко Екатерина. В этой квартире зимой 1945–1946 гг. периодически проживали личные связные Шухевича, названная мною ранее «Монета» и «Анна», через которых он осуществлял наиболее важные связи.

Летом 1946 г. Шухевич по-прежнему скрывался в Рогатинском лесу, периодически меняя места своих стоянок. Зимой 1946–47 гг. он укрывался в с. Княгиничи Букачевского района Станиславской области в доме неизвестного мне переселенца, где тоже имел для себя бункер.

Весной 1947 г. Шухевич находился в Рогатинском лесу, а затем куда-то уходил на другую территорию.

ВОПРОС: Куда именно?

ОТВЕТ: В так называемый Иловский лес Николаевского района Дрогобычской области, к месту укрытия руководителя Львовского краевого «Провода» ОУН «Федора» в лесном массиве, вблизи с. Бринцы Загирне Ново-Стрелищанского района.

В мае 1948 г. Шухевич также находился в Иловском лесу у «Федора». От «Федора» Шухевич направился в Бобркский район Львовской области.

Шухевич зачастую сам через своих связных и боевиков выбирал для себя места укрытия, особенно на зимний период. Поэтому, где он точно находился в 1948 г., я не знаю.

В мае 1948 г. Шухевич поручил руководителю Рогатинского надрайонного «Провода» ОУН «Андрею» заготовить для него продукты питания на зиму 1948-49 гг. и доставить их в

с. Княгиничи Букачевского района Станиславской области, но к кому именно, я не знаю. Выполнение этого задания «Андрей» поручил руководителю Букачевского районного «Провода» ОУН «Ярославу».

Характерной чертой в тактике работы Шухевича является то, что он обычно укрывается на зиму в населенных пунктах, расположенных вблизи шоссейных дорог или железнодорожных магистралей. Зимний период он, как правило, укрывается один, а своих связных и боевиков помещает поблизости от своего места укрытия и обуславливает с ними места встреч.

ВОПРОС: Кто эти связные и боевики Шухевича?

ОТВЕТ: О двух личных связных Шухевича – Зарицкой Екатерине–«Монете» и «Анне» я уже Вам показал. Осенью 1947 г. в подполье ОУН стало известно о гибели Зарицкой. Однако зимой 1948 г. к Соломко Екатерине в с. Пуков приезжала связная Шухевича «Анна», которая опровергала эту версию [и сообщила], что Зарицкая якобы арестована и находится во Львовской тюрьме.

Вторая связная Шухевича «Анна» также является кадровой участницей ОУН, до 1945 г. она была руководительницей женской сетки Тернопольского областного «Провода» ОУН.

Зимой 1945–1946 гг. «Анна» укрывалась вместе с «Монетой» на конспиративной квартире у Соломко Екатерины в с. Пуков, причем квартиру Соломко она посещала до последнего времени. Знаю также, что «Анна» часто бывала в г. Львове, где встречалась с некой Верес Любовью.

ВОПРОС: Кто такая Верес?

ОТВЕТ: Верес являлась студенткой Львовского мединститута и в ОУН исполняла роль связной. Через Верес «Анна» передавала оуновскую почту от Шухевича к Соломко Екатерине, а последняя уже направляла ее «Петру».

Помимо этого мне известно, что связными Шухевича являлись оуновки – «Быстрая» и «Светлана», но я никогда их не встречал и об [их] личностях ничего не знаю. Я только лишь знаю, что «Быстрая» осуществляла связь между Шухевичем и Карпатским краевым «Проводом» ОУН.

Боевиками Шухевича в настоящее время являются: «Демид», имеющий также псевдоним «Васюта», в прошлом студент Львовского мединститута и «Тарас», он же «Зенко», уроженец Золочевского или Олесского района Львовской области.

Кроме «Демида» и «Тараса», в боевке Шухевича с 1946 г. состоит участник УПА из сотни «Казака», псевдоним которого

мне неизвестен. Верно, что Шухевич на новой территории, кроме того, всегда подбирает себе несколько боевиков из участников местного подполья. При уходе на другую территорию он оставляет их на месте, забирая с собой только своих постоянных боевиков

[...].

Допрос прерван.

Допросили:

Зам. Министра Госбезопасности УССР
Генерал-майор Дроздов[164]

Нач. отд[елени]я Управления 2-Н МГБ УССР
Майор Клименко

Верно:

Оперуполномоченный 1 отделения Отдела 2 Н УМГБ по Львовской области мл. лейтенант (Кугот)

__ сентября 1949 года

г. Львов

ГДА СБУ, ф. 13, спр. 372, т. 9, арк. 212-233. Засвідчена копія. Машинопис.

№ 88
ІЗ ПРОТОКОЛУ ДОПИТУ МДБ ДРУЖИНИ ШЕФА ГВШ УПА О. ГАСИНА ОЛЬГИ ГАСИН ПРО ЗУСТРІЧ Р. ШУХЕВИЧА І О. ГАСИНА 12 СІЧНЯ 1949 Р.

7 лютого 1949 р.

Копия

ПРОТОКОЛ ДОПРОСА
арестованной Гасын Ольги Юрьевны,
она же Бодьо Анна Ивановна

7 февраля 1949 г., г. Львов

ВОПРОС: Уточните свои показания от 28 января 1949 г. в отношении прибытия во Львов Гасына Александра?

ОТВЕТ: Мой муж Гасын Александр укрывался в 1948 г. где-то в Карпатских горах, но точное место мне неизвестно. За весь период времени пребывания его на нелегальном положении, я с ним поддерживала письменную связь по тем каналам линии связи, по которым я показывала в предыдущем протоколе допроса. Бывали случаи, когда я лично встречалась с мужем, но это было очень редко. Последний раз я с ним имела встречу перед приездом его во Львов 8 ноября 1948 г. Эта встреча произошла в с. Конюхов Стрийского района на квартире у жителя этого села Войцехович Ильи. При встрече Гасын мне жаловался на плохое состояние его здоровья, особенно его беспокоило сердце и боль зубов. Тогда я ему посоветовала, чтобы он нелегальным путем приехал во Львов и немного подлечил расшатанное свое здоровье. Я тогда пообещала Гасыну Александру, что по возвращении во Львов постараюсь подыскать квартиру, где бы он мог хотя бы непродолжительное время укрыться и встречаться со мной.

По приезде во Львов я подыскала квартиру, где бы могла встретиться с Гасыным Александром и грипсом сообщила адрес и обусловленный пароль, по которому он должен был явиться на квартиру. Согласно этой обусловленности муж мне сообщил, что он приедет во Львов 5 января с/года.

В назначенное время я явилась на обусловленную квартиру, где меня ожидал Гасын Александр. Вместе с Гасыным я пробыла около двух часов, после чего ушла на квартиру по месту моего

жительства. Больше находиться с мужем я не могла ввиду того, что в целях конспирации я работала домработницей у ответственного партийного работника – директора типографии «Вильна Украина» – Розенфельда.

ВОПРОС: Укажите квартиру во Львове, куда впервые приехал Гасын Александр и по какому паролю он входил в эту квартиру?

ОТВЕТ: Квартиру, которую я подготовила для встречи с Гасыным, находится по улице Сеченова, № 15, кв. 3, хозяйка этой квартиры Фильваркив Елена. Вместе с ней проживают ее дочь – Фильваркив Ирина и сын Фильваркив Богдан. Обусловленный пароль с Фильваркив Еленой было, что после стука в дверь и после вопроса кто, надо ответить «знакомый Нади» – этот пароль я сообщила мужу и по этому паролю Гасин Александр 5 января с. г. зашел на квартиру Фильваркив Елены, где встретился со мной.

ВОПРОС: Как долго Гасын Александр 5 января с. г. находился на квартире у Фильваркив Елены?

ОТВЕТ: Гасын Александр во Львов приехал 5 января с. г. утром и в 12 часов 30 минут был уже на квартире у Фильваркив. На этой квартире он находился до 19 часов 30 минут, после чего я с ним вышла из этой квартиры и в тот же день он больше туда не возвращался.

ВОПРОС: Куда ушел Гасын Александр после выхода его из квартиры Фильваркив 5 января с. г.?

ОТВЕТ: Будучи на квартире у Фильваркив, [мой] муж Гасын Александр сообщил мне, что у него на 19 час. 30 мин обусловлена встреча с участницей ОУН по имени Галя и попросил меня пойти вместе с ним на эту встречу. Выйдя от Фильваркив, я с Гасыным Александром пошла на площадь Юра, где и произошла встреча в парке с Галей.

ВОПРОС: Известна ли вам была цель встречи Гасына с Галей?

ОТВЕТ: Встреча Гасына с Галей происходила по организационным вопросам. Надо полагать, что Гасын при выезде во Львов сообщил об этом Шухевичу Роману и Шухевич для встречи с Гасыным выслал в обусловленное место Галю. Когда мы 5 января с. г. встретились с Галей на площади Юра, между нами был разговор несколько минут, после чего Гасын и Галя со мной распрощались и ушли в неизвестном для меня направлении.

По моему предположению в тот вечер Гасын встречался с Шухевич Романом.

ВОПРОС: Когда вы вторично встретились с Гасын Александром и что он вам рассказывал о его встрече с Шухевичем?

ОТВЕТ: Вторичная моя встреча во Львове с Гасыным произошла также в квартире Фильваркив 7 января 1949 г. На этой встрече Гасын мне о Шухевиче ничего не говорил, он только сообщил, что недавно по организационным делам из Карпат прибыл какой-то видный проводник ОУН, который укрывается на окраине г. Львова, где именно он укрывается, фамилию и псевдоним этого проводника Гасын не сказал.

Рассказывая об этом проводнике, который прибыл из Карпат, Гасын сообщил, что проводник ОУН желает с ним встретиться по организационным вопросам и эта встреча должна была произойти в самые ближайшие дни [...].

ВОПРОС: Какую цель преследовал Гасын Александр при посещении доктора Блей?

ОТВЕТ: У доктора Блей в то время находился знакомый Гасына Александра. С этой целью он посетил квартиру доктора Блея, чтобы встретиться со своим знакомым.

ВОПРОС: Кто такой этот знакомый, назовите его фамилию?

ОТВЕТ: Знакомым мужа является Шухевич Роман, за которым муж заходил на квартиру к доктору Блей.

ВОПРОС: Откуда вашему мужу было известно, что на квартире у доктора Блей находится Шухевич Роман?

ОТВЕТ: Как я указала выше, что я 12 января с. г. в 18 часов пришла на квартиру Фильваркив Елены с целью встретиться со своим мужем Гасиным Александром. Когда я зашла в квартиру, то увидела, что в отдельной комнате вместе с Гасыным Александром сидел Шухевич Роман. После приветствия мы все втроем завели оживленный разговор. Этот разговор между нами длился около часа, т. е. с 18 до 19 часов. В 19 часов Шухевич оделся и ушел из квартиры. При уходе он сообщил, что идет на квартиру к доктору Блей и попросил нас, чтобы мы через 30 минут подошли на улицу Сталина, 57 к доктору Блей за ним – Шухевичем. При этом Шухевич мне заявил, что он к доктору Блей идет для консультации об осмотре состояния его здоровья.

Тут же со слов Шухевича Романа и своего мужа Гасына я поняла, что с доктором Блей в отношении приема Шухевича и оказания медицинской помощи вела переговоры какая-то женщина. С уходом Шухевича от Фильваркив Елены, через 30 минут я вместе с Гасыным также ушли из квартиры, согласно договоренности с Шухевичем Романом. Придя на улицу Сталина, к дому № 57, где проживает доктор Блей, я осталась на улице около подъезда, а Гасын Александр зашел в квартиру доктора

Блей, пробыл там несколько минут и вышел оттуда обратно вместе с Шухевичем Романом.

Гасын Александр и Шухевич Роман меня подвели к трамвайной остановке на ул. На-Байках, помогли мне сесть в подошедший трамвай, я уехала трамваем к месту моего жительства, а Шухевич с Гасыным ушли в неизвестном для меня направлении.

ВОПРОС: Какие разговоры происходили между вами после того, когда Шухевич и Гасын вышли из квартиры доктора Блей?

ОТВЕТ: Выйдя из квартиры доктора Блей, Шухевич Роман и Гасын меня стали провожать к трамвайной остановке на ул. На-Байках. В пути Шухевич стал рассказывать о том, как его освидетельствовал доктор Блей, при этом заявил, что Блей очень хороший врач, ибо ему точно определил диагноз его болезни. Других каких-либо разговоров в это время не было.

ВОПРОС: Известно ли вам, на какие фиктивные документы проживает Шухевич Роман?

ОТВЕТ: Мне это неизвестно, а также я не знаю, какую фамилию он назвал, будучи на приеме у доктора Блей.

ВОПРОС: С какого времени Шухевич укрывается во Львове и известно ли вам точно его местонахождение?

ОТВЕТ: На этот вопрос я ответа дать не могу, ибо мне об этом ничего неизвестно. Со слов Шухевича, а также мужа во время встречи 12 января с. г. на квартире Фильваркив мне удалось узнать, что Шухевич часто болеет и с этой целью во Львове посещает квалифицированных врачей. На приемы к врачам он ходит домой. Фамилии врачей и адреса, которых он посещает, мне неизвестно.

ВОПРОС: Чем болеет Шухевич?

ОТВЕТ: Шухевич Роман страдает болезнью сердца и сильным обострением ревматизма. Это мне удалось узнать при встрече 12 января с. г. на квартире у Фильваркив.

ВОПРОС: Сколько раз вы встречались с Шухевичем Романом после освобождения западных областей Украины, т. е. с половины 1944 г.?

ОТВЕТ: Шухевича я часто видела в то время, когда проживала в Кракове в 1939–1941 гг. В период немецкой оккупации Украинской ССР весной 1944 г. во Львове Шухевич Роман моему мужу Гасыну Александру назначил встречу на ул. Театынской. На эту встречу к Шухевичу вместе с Гасыным вышла и я. Встреча не состоялась по вине Шухевича Романа ввиду того, что он не явился. Таким способом, это был в период немецкой оккупации

единственный раз, где я имела возможность встретиться с Шухевичем Романом, но по его вине встреча не состоялась и больше таких возможностей в период немецкой оккупации мне не представлялось.

После освобождения Западной Украины от немцев, я слышала от мужа, а также и от других подпольщиков, что Шухевич находится на территории западных областей Украины на нелегальном положении и является одним из главарей оуновского подполья, но увидеться мне с Шухевичем не представилось возможности до 12 января 1949 г., т. е. до того момента, о котором я уже подробно рассказывала.

Больше после этого единственного раза я с Шухевичем не виделась [...].

ВОПРОС: В то время, когда у вас была встреча с Шухевичем Романом и Гасыным Александром на квартире у Фильваркив, шел ли тогда разговор между вами о Савицкой Ирине?

ОТВЕТ: Разговоров, касающихся Савицкой Ирины – «Быстрой», во время моей встречи с Шухевичем и Гасыным никаких не было.

ВОПРОС: Воспроизведите все разговоры, которые происходили во время вашей встречи с Шухевичем Романом и Гасыным на квартире у Фильваркив.

ОТВЕТ: Во время встречи с Шухевичем Романом и Гасыным, которая была 12 января с. г. на квартире у Фильваркив Елены, проживающей во Львове по улице Сеченова 15, разговоры были следующие: Шухевич Роман жаловался на плохое состояние здоровья, особенно заявил, что у него вообще отказывает работать сердце и сильное обострение ревматизма. Из этого разговора я поняла, что он пришел на квартиру к Фильваркив, чтобы дождаться вечера и после этого пойти на квартиру на прием к врачу-терапевту Блей.

По этому поводу я высказала сожаление, заявив, что Шухевич Роман и Гасын совсем перевели свое здоровье и скоро их покинут силы. В свете этого, я им порекомендовала, чтобы они подумали о сохранении своей жизни и ушли за границу, дождавшись там лучших времен, т. е. того времени, пока не объявят войну Англия и Америка Советскому Союзу. На это Шухевич и Гасын ответили, что они по своему состоянию здоровья до границы не дойдут, так как им необходимо пройти своими собственными ногами, т. е. покрыть расстояние 2 тыс. км, при этом пройти территорию Советского Союза, Польщу, Чехословакию и половину территории Австрии, которые нахо-

дятся под советским влиянием, а американцы пока до сего времени им самолеты не предоставляют, чтобы вылететь из Советского Союза за границу.

Тогда Шухевич заявил, что как видно на их долю припало быть на территории Советского Союза до тех пор, пока их органы Советской власти не уничтожат, ибо при всех лучших обстоятельствах, если бы допустить момент, что он мог бы и пройти на американскую зону, т. е. покрыть 2 тыс. км, так «Провод» ОУН за границей не разрешил бы ему оставить Украинскую ССР и обезглавить все оуновское подполье и выехать за границу и находиться под защитой американцев.

За границей есть в достаточной степени украинских националистических кадров и в основном все они бездействуют.

Следующая тема у нас была в отношении международного положения и о том, что в скором времени должна вспыхнуть война между англо-саксами и Советским Союзом. По этой теме у нас получилось разногласие. Гасын Александр доказывал, что по международной ситуации можно утверждать, что война между англо-саксами и Советским Союзом начнется весной 1949 г. Шухевич с мнением Гасына не согласился и высмеял его настроение в отношении скорого возникновения войны. При этом заявил, что Гасын, начиная с 1944 г., со дня освобождения украинских земель от немецких оккупантов, все предвидит возникновение войны между англо-саксами и Советским Союзом, однако, с его мнением никто не считается и войну не объявляет.

В отношении этого вопроса Шухевич Роман высказала свое твердое мнение, которое заключается в следующем:

Война, по мнению Шухевича, между Советским Союзом и англо-саксами может возникнуть тогда, когда Америка и Англия подготовят свой народ во враждебном отношении, направленном против Советского Союза, а для этого необходимо длительный период времени для переработки сознания людей, которые в 1941–1945 гг. вместе бились против фашистской Германии и ее вассалов.

В свете этого Шухевич высказал твердое мнение, что война между этими странами может возникнуть не раньше через 5-7 лет. За этот период времени, по мнению Шухевича, никого из подпольщиков на украинских землях не останется. Смогут только остаться украинские националистические кадры, которые находятся за границей, под покровительством Америки и Англии.

Дальнейший вопрос был переведен на тему кадров украинских националистов на Украине. По этому вопросу мнения Шухевича и Гасына сошлись. Как Шухевич, так и Гасын делились мнением, что националистическому подполью в условиях советской действительности с каждым днем становится все труднее работать.

Кроме того, органами советской разведки на время существования советской власти на территории западных областей Украины, уничтожены все основные руководящие кадры оуновского подполья. Особенно оуновскому подполью нанесен колоссальный ущерб в 1948 г.

Касаясь о потерях оуновских руководящих кадров, Шухевич высказал особое сожаление о недавней гибели в ноябре 1948 г. руководителя Львовского краевого «провода» ОУН «Федора» и руководителя референтуры «СБ» краевого «провода» ОУН «Семена».

Отзываясь о «Семене»[165], Шухевич сообщил, что это был один из самых даровитых молодых руководителей «СБ» краевого «провода» ОУН. Со слов Шухевича, «Семен» был убит вместе с «Федором» в ноябре 1948 г.

Разговоры между нами длились на протяжении одного часа, т. е. с 18 до 19 часов, после чего Шухевич пошел на прием к доктору Блей, а я осталась наедине с Гасыным Александром [...].

ГДА СБУ, ф. 13, спр. 372, т. 9, арк. 95-96, 98-99, 106-107. Копія. Машинопис.

№ 89
ІЗ ПРОТОКОЛУ ДОПИТУ МДБ ЧЛЕНА ОУН Г. ТАНЬЧАКІВСЬКОЇ ПРО ПЕРЕГОВОРИ КЕРІВНИКІВ ОУН З НІМЦЯМИ ТА УЧАСТЬ В НИХ Р.ШУХЕВИЧА

29 грудня 1949 р.

ВЫПИСКА
из протокола допроса арестованной
Таньчакивской Анны Ярославовны[166]

от 29 декабря 1949 г., г. Львов

ВОПРОС: По чьей инициативе организовывались встречи руководителей ОУН с представителями немцев.

ОТВЕТ: Инициаторами этих переговоров были Бандера и Горбовой[167], который, кстати, намечался министром иностранных дел в т. н. «Украинском правительстве». Однако позвольте мне на поставленный вопрос ответить более обстоятельно.

ВОПРОС: Отвечайте.

ОТВЕТ: Как известно, после захвата немцами Украины с Советским Союзом, украинские националисты, боясь репрессий со стороны советских органов – бежали на территорию т. н. «генерал-губернаторства», где немцами были хорошо приняты. Немцы прекрасно понимали, что украинские националисты являются злейшими врагами советского народа, и что их можно будет использовать в предстоящей войне против Советского Союза.

После роспуска* ОУН немцы первое время более благосклонно относились к мельниковцам. В начале же 1941 г., т. е. незадолго до нападения Германии на Советский Союз, немцы изменили свое отношение к бандеровцам и начали их привлекать к сотрудничеству, используя последних, как свою агентуру на Востоке.

К этому периоду, как раз и относятся совместные совещания руководителей ОУН с немецкими официальными представителями, которые имели место весной 1941 г.

Как я уже показала, цель всех этих посещений в основном сводилась к тому, чтобы нанести совместный удар против Советского Союза, в связи с подготовкой Германии к войне, а для этого нужно было наладить контакт с немцами, пойдя на

* Мабуть йдеться про розкол в ОУН.

услужение последним, несмотря на то, что это шло в разрез с теми «идеями», о которых трубили националисты.

Здесь, как выражался Горбовой, все средства были хороши.

В этой обстановке и было проведено первое совещание, что имело место в конце февраля 1941 г. Причем организационная сторона этого вопроса Бандерой была возложена на меня. Последний дал мне для этой цели 450 злотых и предложил организовать ужин, на котором будут присутствовать: шеф Краковского гестапо Гайм и другие представители.

Вечером в квартиру пришел Гайм в сопровождении неизвестного мне немецкого генерала, а затем прибыло около 25 руководящих участников ОУН, среди которых были члены Центрального «Провода» ОУН – Горбовой Владимир, Шухевич Роман, Старух Ярослав, Ленкавский Степан, Равлык Иван[168], Гасын Алексей, Турчманович и др. Бандера же на этом ужине почему-то не присутствовал.

Насколько я помню, на первой встрече каких-либо политических вопросов не разрешалось и мне кажется, что она была организована с целью сближения руководителей ОУН с немцами.

Примерно через 2 недели после указанной встречи, ко мне обратился член Центрального «Провода» ОУН Шухевич Роман, который вручил мне 600 злотых и предложил взять на себя организацию вечера, на котором должны встретиться руководители ОУН и представители немецкого командования, что мною и было принято к исполнению.

На состоявшейся встрече, кроме руководителей ОУН, был тот же генерал, что присутствовал и на первой встрече, а также присутствовали еще два старших немецких офицера, фамилии которых не помню и капитан, проживавший с нами по соседству.

Как я уже показала, что этот вечер был организован по инициативе Шухевича, который и являлся старшим на вечере. Он все время находился вместе с немецким генералом, совместно обсуждая вопросы, связанные с предстоящей борьбой националистов за отторжение Украины от СССР.

ВОПРОС: Как немцы реагировали на это?

ОТВЕТ: Из этих встреч я пришла к выводу, что немцы довольно благосклонно относились к идеям национализма. Больше того, на этом вечере капитан Улле, в присутствии немецкого генерала, поднял тост за «Самостоятельную Украину».

ВОПРОС: Под протектором Германии?

ОТВЕТ: Бесспорно, да.

ВОПРОС: Тогда же поднимался вопрос о вооруженном вторжении в пределы Украинской ССР. Так ли Вас следует понимать?

ОТВЕТ: Нет, вопрос вооруженного вторжения немецких войск в пределы СССР был поднят на третьей встрече руководителей ОУН с немецкими представителями, происходившей снова в моей квартире. Эта встреча состоялась за несколько дней до нападения Германии на Польшу. На этот раз был устроен прием в честь личного представителя Гитлера и так называемых восточных областей д-ра Фегля. При этом, кроме Фегля, присутствовали Бандера, Стецко и мой муж Горбовой Владимир.

Во время завтрака Фегль, обращаясь к Бандере, Стецко и Горбовому, подняв тост, заявил, что настало время активнее действовать националистам, так как уже якобы «слышен звук военных труб и топот лошадей», давая этим понять, что вопрос нападения Германии на Советский Союз будет решена в ближайшее время.

После завтрака Фегль, Бандера, Стецко и Горбовой совещались между собой, однако при этом я не присутствовала.

ВОПРОС: Как реагировали представители ОУН?

ОТВЕТ: Довольно активно, ибо буквально на следующий день было создано правительство, т. н. – «Украинского государства» во главе которого стал член Центрального «Провода» ОУН Стецко Ярослав, а министром иностранных дел был назначен мой муж Горбовой Владимир.

ВОПРОС: Покажите о Стецко более подробно.

ОТВЕТ: Со Стецко Ярославом я была знакома еще со времени процесса по делу убийства Перацкого, однако ближе с ним познакомилась в 1940–1941 гг. в Кракове, где он неоднократно бывал у нас в квартире. После нападения Германии на СССР Стецко выехал в г. Львов, где по радио провозгласил «Самостийную Украину», после чего немцами был арестован. Какова его судьба в настоящее время, мне не известно.

ВОПРОС: Как в дальнейшем реагировало немецкое командование на деятельность националистов?

ОТВЕТ: Вскоре после нападения Германии на СССР в адрес Гитлера был направлен меморандум от имени украинских политических партий, в котором вновь поднимался вопрос о создании «Самостийной Украины», украинской армии и т. д.

В ответ на это от Гитлера последовало распоряжение о создании т. н. украинского легиона под руководством Шухевича

* Йдеться про напад на СРСР.

Романа, которому немцы присвоили звание капитана немецкой армии, а легион был направлен на Восточный фронт.

Таким образом, создание этой воинской части и было по сути единственным положительным ответом Гитлер[а] на меморандум националистов, а затем последовала волна арестов среди националистов бандеровского направления.

ВОПРОС: Вы упоминали Романа Шухевича, охарактеризуйте его более подробно.

ОТВЕТ: Шухевича я знаю примерно с 1925 г. по совместной учебе в гимназии г. Львова и работе в украинской организации «Пласт».

После окончания гимназии встречалась с ним редко, но во время процесса по делу убийства Перацкого оказывала ему материальную помощь.

В 1939–1941 гг. снова встретилась с Шухевичем в Кракове, он был одним из приближенных Бандеры и, как я уже показала, являлся инициатором встречи руководителей ОУН с немецким командованием в Кракове. Мне также известно о том, что Шухевич пользовался большим покровительством у немцев.

Находясь с 1945 г. в подполье, я слышала о том, что Шухевич в настоящее время руководит деятельностью ОУН на Украине, однако лично я с ним после 1941 г. не встречалась.

Однажды вечером, к концу совещания, в комнату, где я лежала будучи нездорова, зашел представитель УНДО – Мудрый Василий и со слезами радости на глазах заявил мне, что этот день является самым счастливым в его жизни, так как сегодня было достигнуто соглашение об объединении украинских полит[ических] партий, во главе которых учрежден специальный комитет, председателем же этого комитета был избран Горбовой Владимир. Последний мне рассказал, что совещание выработало меморандум с изложением своих политических принципов и организационных мероприятий по созданию т. н. «Украинского правительства».

В частности, в этот меморандум было выдвинуто требование о немедленном создании «Украинской армии». Меморандум был направлен Гитлеру за подписью председателя комитета – Горбового.

Как мне известно, Гитлер не согласился полностью с требованиями, выдвинутыми в меморандуме.

На этом же совещании было принято решение о провозглашении «Самостоятельной Украины» от имени проводника ОУН Бандеры Степана, а премьер-министром, как я уже показала, был

утвержден один из ближайших друзей Бандеры – Стецко Ярослав.

Мой муж Горбовой был утвержден заместителем премьер-министра и министром иностранных дел, причем в состав «правительства» вошли только сторонники Бандеры.

В заключение должна сказать, что указанное выше совещание проходило под углом зрения тесного сотрудничества с немцами для совместной борьбы с Советским Союзом.

[...] 3. Шухевич Роман, знаю с детства по совместной работе в «Пласте». Ближе узнала в период Львовского процесса в 1935 г., а еще больше в 1939–1941 гг. в г. Кракове, о чем я уже дала подробные показания раньше.

После нападения Германии на Советский Союз он вместе с батальоном пошел на Восточный фронт и после этого я его не встречала.

Находясь в подполье с 1945 г. до момента моего задержания, я неоднократно слышала, что он является одним из руководителей ОУН на Украине, но с ним не встречалась в этот период времени.

Верно:
Оперуполномоченный Управления 2-Н МГБ УССР
Лейтенант (–) Ивахно

ГДА СБУ, ф. 65, спр. С-7448, арк. 119-123. Копія. Машинопис.

№ 90
ІЗ ПРОТОКОЛУ ДОПИТУ МДБ ЧЛЕНА ОУН Г. ДИДИК ПРО СКЛАД ЧЛЕНІВ ПРОВОДУ ОУН ТА СТАВЛЕННЯ Р. ШУХЕВИЧА ДО ОКРЕМИХ З НИХ

27 травня 1950 р.

ПРОТОКОЛ
допроса обвиняемой Дыдык Галины Томовны
от 27 мая 1950 г.

Допрос начат в 11.00

ВОПРОС: Кто входил в состав Центрального «Провода» ОУН западных областей Украины?

ОТВЕТ: Еще в 1946 г., будучи на конспиративной квартире у жителя с. Пуков – Кик Ивана, Шухевич рассказывал мне, что членами «Провода» ОУН являются «Петро», «Лемиш» и «Север», однако какое конкретно положение занимал в «Проводе» каждый из них, я не знаю. Помню только, что «Север», как сказал Шухевич, занимается в ОУН вопросами пропаганды.

В 1949 г. после организованной мной встречи «Цвечека»[169] с мужем «Монеты» – Сорока Михаилом, временно была утеряна связь с Сорокой, за что меня ругал Шухевич, обвиняя в том, что я не побеспокоилась об организации связи с ним на будущее.

Я ответила тогда Шухевичу, что с Сорокой имел последнюю встречу «Цвечек», который и должен был договориться с ним по вопросу его связи с кем-нибудь из участников подполья. Шухевич резко ответил мне: «Членам «Провода» нет времени заниматься такими вопросами, для этого есть связные».

Из этого я поняла, что «Цвечек» также является членом Центрального «Провода» ОУН. Кроме этого, осенью 1948 г., когда в лесу был убит руководитель Львовского краевого «Провода» ОУН «Федор», Шухевич был этим очень обеспокоен и однажды на конспиративной квартире в с. Белогорща, будучи взволнован по этому случаю, сказал: «Никого нет, остался только «Цвечек». Из сказанного им было видно, что «Федора» мог заменить только «Цвечек».

Поэтому я заключаю, что после «Федора» руководителем Львовского краевого «Провода» ОУН был «Цвечек», однако мне об этом Шухевич никогда не говорил.

Таким образом, я лично сделала такой вывод, что «Цвечек» является членом Центрального «Провода» и одновременно руководителем Львовского краевого «Провода» ОУН [...]

Допрос прерван в 18.20.

Протокол допроса записан с моих слов правильно, мною прочитан, в чем и расписываюсь: (Дыдык Галина).

Допросили:

Нач. от[делен]ия След[ственного] отдела УМГБ УССР
Ст. лейтенант (Линиченко)

Нач. След[ственного] отдела УМГБ УССР
Майор (Клименко)

Капитан (Павленко)

ГДА СБУ, ф. 6, спр. 75075-фп, т. 2, арк. 58-60. Достеменник. Рукопис.

№ 91
ІЗ ПРОТОКОЛУ ДОПИТУ МДБ ЧЛЕНА ОУН Г. ДИДИК ПРО СТАВЛЕННЯ Р.ШУХЕВИЧА ДО ЧЛЕНА ПРОВОДУ ОУН «СЕВЕРА»

23 вересня 1950 р.

ПРОТОКОЛ
допроса обвиняемой Дыдык Галины Томовны

г. Львов

23 сентября 1950 г.

Допрос начат в 12 ч[асов] 10 м[ин].

ВОПРОС: В числе известных Вам лиц, входивших в состав Центрального «провода» ОУН, на прошлых допросах Вы назвали «Севера». Покажите, когда «Север» был введен в состав Центрального «Провода» ОУН?

ОТВЕТ: «Север» действительно является членом Центрального «Провода» ОУН, о чем мне стало известно от Шухевича Романа примерно в июне-июле месяце 1948 г. В один из дней указанного периода времени, будучи с Шухевичем в Бибрецком лесу, он предложил мне прочитать националистический реферат по вопросам идеологии прошлого и будущего Украины.

Давая положительную оценку этому реферату, тогда же от Шухевича я узнала, что автором этого реферата является «Север», который по заявлению Шухевича уже в то время занимал положение шефа референтуры пропаганды Центрального «Провода» ОУН.

Не скрою, что о «Севере» от Шухевича я слышала и до 1948 г., поскольку в беседах со мной Шухевич неоднократно давал положительную оценку оуновской деятельности «Севера», считая его способным и образованным человеком.

ВОПРОС: Когда «Север» занял положение шефа пропаганды?

ОТВЕТ: Примерно до сентября месяца 1945 г. референтом пропаганды Центрального «Провода» ОУН являлся «Киевский», он же был известен подпольно как «Галина» и «Шахтар».

После смерти «Киевского», который осенью 1945 г. в с. Бышки Бережанского района был убит войсковой группой МГБ, его

место по руководству референтурой пропаганды Центрального «Провода» ОУН занял «Север».

Со слов Шухевича мне известно, что при жизни «Киевского» «Север» также входил в состав референтуры пропаганды Центрального «Провода» ОУН, однако какие он выполнял функции в то время, я не знаю.

ВОПРОС: Следовательно, «Север» в состав Центрального «Провода» ОУН был введен осенью 1945 г. после смерти «Киевского»?

ОТВЕТ: Это утверждать не могу. После смерти «Киевского» «Север» стал руководить референтурой пропаганды Центрального «Провода» ОУН, однако являлся ли он уже тогда членом Центрального «Провода», я не знаю.

В 1948 г., когда Шухевич стал величать «Севера» как «проводника» организации, я поняла, что «Север» является членом Центрального «Провода», поскольку «проводниками» организации Шухевич называл только тех лиц, которые входили в состав Центрального «Провода» ОУН.

ВОПРОС: Шухевич имел встречи с «Севером»?

ОТВЕТ: Мне известно только о двух личных встречах Шухевича с «Севером».

ВОПРОС: Покажите о них следствию.

ОТВЕТ: Первая встреча, о которой мне известно, Шухевича с «Севером» состоялась в июле месяце 1948 г. в Бибрецком лесу, где находилась и я. Тогда же я впервые увидела «Севера» и имела с ним короткую беседу. На эту встречу с Шухевичем «Север» прибыл днем в сопровождении его двух бойцов и находился в Бибрецком лесу несколько дней [...].

ВОПРОС: Продолжайте ваши показания о последующих встречах Шухевича с «Севером».

ОТВЕТ: Вторично с «Севером» Шухевич встретился примерно в августе месяце 1949 г. по возвращении Шухевича с курортного лечения г. Одессы. При этой встрече Шухевича с «Севером» я не присутствовала и о таковой Шухевич мне ничего не говорил, однако наличие этой встречи я обосновываю тем, что по возвращении Шухевича из Бибрецкого леса на конспиративную квартиру в с. Белогорща, в беседе со мной, он опять таки восхищался умом «Севера», при этом Шухевич заявил, что «Север» был удивлен его смелостью относительно выезда в г. Одессу. Из этого заявления Шухевича я поняла, что он имел встречу с «Севером». Каков был характер этой встречи между ними я также не знаю.

О других встречах Шухевича с «Севером» мне неизвестно [...].

Допрос окончен в 16 часов.

Протокол мною прочитан, с моих слов записан верно, в чем и расписываюсь: (Дыдык Галина)

Допросили:

Зам. нач[альни]ка отд[елени]я СО УМГБ УССР
Капитан (подпись)

Пом. В[оенного] прокурора В[ойск]
МВД Укр[аинского] окр[уга]
Подполковник юстиции (подпись)

ГДА СБУ, ф. 6, спр. 75075-фп, т. 3, арк. Достеменник. Рукопис.

№ 92
ІЗ ПРОТОКОЛУ ДОПИТУ МДБ ЧЛЕНА ОУН Г. ДИДИК ПРО ВИКОРИСТАННЯ Р.ШУХЕВИЧЕМ ФІКТИВНИХ ДОКУМЕНТІВ НА ІМ'Я Я.В.ПОЛЬОВОГО

27 вересня 1950 р.

ПРОТОКОЛ
допроса обвиняемой Дыдык Галины Томовны

г. Львов 27 сентября 1950 г.

Допрос начат в 00 ч[асов] 30 мин.

ВОПРОС: Вам предъявляются фотокопии паспорта Ц-ЕО № 593531, военного билета серии Д № 160482, членского профсоюзного билета № 1115206, удостоверения студента заочного обучения Львовского государственного университета, а также копии других документов на имя Полевого Ярослава Васильевича.

Вам известны эти документы?

ОТВЕТ: Подлинниками фотокопий, предъявленных мне документов – паспорта, военного и профсоюзного билетов, студенческого удостоверения и др[угих] на имя Полевого Ярослава Васильевича, до марта месяца 1950 г. пользовался руководитель оуновского подполья на Украине Шухевич Роман Иосифович, что подтверждается наклеенными на этих документах его фотокарточками.

Безусловно, указанные документы не соответствовали действительной личности Шухевича, так как за исключением наклеенных в этих документах его фотокарточек, другие данные удостоверяли их владельца как Полевого Ярослава Васильевича.

ВОПРОС: Когда приобрел Шухевич документы на имя Полевого?

ОТВЕТ: Вопрос о приобретении для Шухевича фиктивных документов возник примерно в марте-апреле месяце 1948 г. в связи с его подготовкой к выезду на лечение в г. Одессу.

Документы на имя Полевого Шухевич получил в мае или июне месяце 1948 г. от своего боевика «Влодко», который, как мне известно, и занимался подделкой этих документов.

ВОПРОС: Каким образом «Влодко» изготовил эти документы?

ОТВЕТ: Знаю только то, что эти документы изготовлялись не из чистых бланков, поскольку таковые были законно выданы советскими органами их действительному владельцу, т. е. Полевому. Работа «Влодко» над этими документами заключалась в том, что он произвел замену фотокарточек Полевого на [фотокарточки] Шухевича и на таковых поставил изготовленные им же печати.

ВОПРОС: Кто фотографировал Шухевича и изготовлял его фотокарточки?

ОТВЕТ: Шухевича фотографировала лично я в апреле месяце 1948 г. на конспиративной квартире у Яремко Елены, где мы в то время скрывались. Однако в связи с тем, что мои фотоснимки Шухевича вышли неудачными, его вторично фотографировал в Бибрецком лесу «Влодко», который имел собственный фото-аппарат. Там же в Бибрецком лесу «Влодко» изготовил фото-карточки Шухевича и таковые наклеивал на паспорт и военный билет, предназначенные для Шухевича.

ВОПРОС: Где Вы приобрели фотоаппарат, которым фотографировали Шухевича в квартире Яремко?

ОТВЕТ: Фотоаппарат я приобрела при содействии Гусак Ольги, которая взяла его во временное пользование у своих знакомых, проживающих в г. Львове, на улице Михальского, номер дома не знаю.

ВОПРОС: Назовите фамилии этих знакомых?

ОТВЕТ: Их фамилии я не знаю.

ВОПРОС: Яремко присутствовала в квартире, когда Вы фотографировали Шухевича?

ОТВЕТ: В тот момент Яремко отсутствовала, она куда-то отлучалась по своим делам. Однако впоследствии Яремко была осведомлена о том, что я фотографировала Шухевича в ее квартире, так как в одном из разговоров в присутствии Яремко, Шухевич подсмеивался над тем, что я не смогла его сфотографировать.

ВОПРОС: Яремко было известно для какой цели Вы фотографировали Шухевича?

ОТВЕТ: Нет, этого она не знала, так как вопрос изготовления документов для Шухевича и наша подготовка к выезду в Одессу хранилась в строгой тайне.

ВОПРОС: Кто такой Полевой Ярослав Васильевич?

ОТВЕТ: Из данных документов Полевого, которые Шухевич предложил мне перед выездом в Одессу изучить на память, мне

известно, что Полевой Ярослав Васильевич, 1910 г. рождения, уроженец с. Лещин [Ліщини] Ново-Стрилищанского района Дрогобычской области по профессии учитель. Более о Полевом я ничего не знаю.

ВОПРОС: Шухевич был знаком с Полевым?

ОТВЕТ: Это мне неизвестно.

ВОПРОС: Каким образом документы Полевого попали к «Влодко»?

ОТВЕТ: Каким путем «Влодко» приобрел документы Полевого я не знаю.

ВОПРОС: Ваша неискренность на следствии очевидна. Вам, безусловно, известна личность Полевого и его принадлежность к оуновскому подполью.

Почему вы пытаетесь скрыть это от следствия?

ОТВЕТ: Следствию я показываю правду и утверждаю, что Полевого я совершенно не знаю и о его причастности к оуновскому подполью мне ничего неизвестно.

ВОПРОС: Когда и где документами на имя Полевого пользовался Шухевич?

ОТВЕТ: Документами на имя Полевого Ярослава Васильевича Шухевич пользовался примерно с мая-июня месяца 1948 года, до дня его задержания, т. е. марта месяца 1950 г.

По этим документам Шухевич дважды вместе со мной в 1948 и 1949 гг. выезжал на лечение в г. Одессу, а также пользовался ими в г. Львове при посещении врачей Бл[е]й и Чернецкого, у которых он лечился.

Допрос окончен в 4 часа.

Протокол мне прочитан, с моих слов записан верно в чем и расписываюсь: (Дыдык Галина)

Допросил:
Зам. нач[альни]ка отд[еления] СО УМГБ УССР
Капитан (подпись)

ГДА СБУ, ф. 6, спр. 75075-фп, т. 3, арк. 198-202. Достеменник. Рукопис.

№ 93
ІЗ ПРОТОКОЛУ ДОПИТУ МДБ ЧЛЕНА ОУН Г. ДИДИК ПРО КАНАЛИ ЗВ'ЯЗКІВ Р.ШУХЕВИЧА З В. КУКОМ ТА ХАРАКТЕРИСТИКУ ОСТАННЬОГО

10 жовтня 1950 р.

ПРОТОКОЛ
допроса обвиняемой Дыдык Галины Томовны

г. Львов 10 октября 1950 г.

Допрос начат в 00 ч[асов] 20 м[ин].

ВОПРОС: Покажите об известных Вам встречах Шухевича с «Лемишем».

ОТВЕТ: Мне известно об одной такой встрече, состоявшейся в июле месяце 1948 г. в Бибрецком лесу, где в то время скрывался Шухевич. Тогда же я впервые лично увидела «Лемиша», так как в день его прихода в Бибрецкий лес я находилась при Шухевиче, доставив ему продукты питания. До этого времени я его нигде не встречала и знала о нем со слов других подпольщиков ОУН.

ВОПРОС: Установлено, что Шухевич с «Лемишем» поддерживал регулярную связь и неоднократно с ним встречался как до 1948 г., так и после, о чем Вы, безусловно, знаете. Почему Вы пытаетесь скрыть это от следствия?

ОТВЕТ: Каким образом Шухевич поддерживал связь с «Лемишем» до июля 1948 г., мне неизвестно. Со слов Шухевича знаю только то, что с «Лемишем» он должен был встретиться летом примерно в августе месяце 1949 г. в том же Бибрецком лесу, однако в связи с болезнью, «Лемиш» на эту встречу не явился.

ВОПРОС: Чем был болен «Лемиш»?

ОТВЕТ: Шухевич мне говорил, что «Лемиш» страдает болезнью желудка и с целью оказания ему помощи Шухевич интересовался у меня средствами лечения желудка. Сообщенные мною данные Шухевич впоследствии передал «Лемишу».

ВОПРОС: Из каких источников Шухевичу стало известно о болезни «Лемиша»?

ОТВЕТ: Полагаю, что об этом Шухевичу было доложено кем-либо из связи «Лемиша».

ВОПРОС: Маловероятно, чтобы Вы не знали о каналах связи Шухевича с «Лемишем». Не скрывайте и покажите об этом следствию.

ОТВЕТ: За период моего пребывания при Шухевиче я, Дыдык, будучи его связной, на встречи с «Лемишем» никогда не ходила, а каким путем осуществлялась между ними связь, мне неизвестно. Необходимо указать, что в своей организационной подпольной деятельности «Лемиш» как руководитель ОУН соблюдал строгую конспирацию и, судя по его действиям, почти никому не доверял.

Связь с Шухевичем, как я полагаю, «Лемиш» поддерживал только через своих связных

[...].

Допрос окончен в 4.00 часа.

Протокол мне прочитан, с моих слов записан верно, в чем и расписываюсь: (Дыдык Галина)

Допросил:
Зам. нач[альни]ка отд[еления] СО УМГБ УССР
Капитан (Мороз)

ГДА СБУ, ф. 6, спр. 75075-фп, т. 3, арк. 206-209. Достеменник. Рукопис.

№ 94
ІЗ ПРОТОКОЛУ ДОПИТУ МДБ ЧЛЕНА ОУН Г. ДИДИК ПРО ДЖЕРЕЛА ФІНАНСУВАННЯ НАЦІОНАЛІСТИЧНОГО ПІДПІЛЛЯ ТА ПОЗИЦІЮ Р.ШУХЕВИЧА ЩОДО ВПЛИВУ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНИХ ФАКТОРІВ НА ВИЗВОЛЬНО-РЕВОЛЮЦІЙНИЙ РУХ

10 листопада 1950 р.

ПРОТОКОЛ
допроса обвиняемой Дыдык Галины Томовны

г. Львов 10 ноября 1950 г.

Допрос начат в 12 часов

ВОПРОС: Из каких источников пополнялась денежными средствами организационная касса ОУН?

ОТВЕТ: Деньги финансирования подполья ОУН поступали Шухевичу от районных проводников ОУН, которые на территории своей деятельности, через подчиненных им бандитов, осуществляли их сбор среди местного населения, путем распространения так называемых оуновских «бифонов», а также другими средствами принуждения.

Из каких других источников пополнялась деньгами организационная касса мне неизвестно.

ВОПРОС: Какая финансовая помощь организации ОУН поступала в западные области Украины от Закордонного центра ОУН?

ОТВЕТ: Получал ли Шухевич деньги или другие ценности для организационных целей ОУН от Закордонного центра ОУН, я не знаю, однако, как я уже показывала на прошлых допросах, в распоряжении Шухевича, кроме советских денег, имелась иностранная валюта и в частности американские доллары, которые я ему лично доставляла от матери участницы ОУН «Быстрой» – Савицкой, проживающей в г. Стрий.

ВОПРОС: Покажите об этом более подробно.

ОТВЕТ: В начале 1948 г., т. е. в скором времени после проведения в СССР денежной реформы, я от Шухевича получила задание выехать на встречу к матери «Быстрой», проживавшей в то время в г. Стрий Дрогобычской области, улицу и номер дома сейчас не помню, которая по паролю «чи є у Вас продати габардиновый плащ» должна была передать мне для него пакет, о содержимом которого Шухевич мне ничего не говорил.

Когда этот пакет опечатанный сургучем мною был доставлен Шухевичу, таковой он в моем присутствии вскрыл и я увидела, что в этом пакете находилась небольшая пачка долларов. Тогда же Шухевич вручил мне 10 долларов для их обмена на советские деньги, что я осуществила с помощью Давыдовича Ярослава.

ВОПРОС: «Быстрая» присутствовала при вашей встрече с ее матерью Савицкой?

ОТВЕТ: Нет. «Быстрая» при этой моей встрече с ее матерью не присутствовала, так как еще летом 1946 г. по заданию Шухевича она ушла за кордон, откуда не возвратилась [...].

ВОПРОС: Известно, что организация ОУН на проведение антисоветской деятельности получает помощь от англо-американских империалистов. Покажите правду об этом.

ОТВЕТ: Организация ОУН рассчитывает только лишь на возникновение войны между Америкой и Советским Союзом, которая должна якобы вызвать восстание на Украине и других республиках, входящих в состав СССР, чем и воспользуется организация ОУН для ведения борьбы против Советской власти за создание т. н. «Самостийной Украины».

Такие суждения мне неоднократно высказывал сам Шухевич.

Что касается получения какой-либо другой помощи подпольем ОУН от Америки или Англии мне ничего неизвестно.

ВОПРОС: Если организация ОУН для осуществления своих идей рассчитывала только на использование войны Америки против СССР, почему же тогда руководящий состав ОУН и в частности сам Шухевич принимал меры к установлению связи с американцами, несмотря на отсутствие войны?

ОТВЕТ: Со слов Шухевича мне известно, что организация ОУН все свои расчеты для достижения поставленной цели возлагала на войну Америки против Советского Союза, которая должна якобы возникнуть в ближайшее время.

Принимал ли Шухевич меры к установлению связи с американцами до его ареста не знаю.

ВОПРОС: Вы не искренни и продолжаете показывать следствию неправду. Известно, что с целью установления связи с представителями американского посольства в г. Москву Шухевичем направлялись доверенные ему лица.

Требую правдиво показать об этом.

ОТВЕТ: Мне известно, что по заданию Шухевича в г. Москву выезжала только его связная «Нуська Черная»[170].

ВОПРОС: Когда и с каким именно заданием Шухевича «Нуська Черная» выезжала в г. Москву?

ОТВЕТ: По заданию Шухевича в г. Москву «Нуська Черная» выезжала в конце декабря месяца 1949 г. или в первых числах января месяца 1950 г. С каким именно заданием Шухевича «Нуся Черная» выезжала в г. Москву мне неизвестно, так [как] ни Шухевич, ни «Нуська Черная» в цели этой поездки меня не посвящали.

ВОПРОС: Сколько дней «Нуська Черная» находилась в г. Москве?

ОТВЕТ: Вместе с дорогой на эту поездку ушло семь дней.

ВОПРОС: Что Вам рассказывала «Нуська Черная» относительно своей поездки в г. Москву?

ОТВЕТ: «Нуська Черная» мне рассказывала, что по приезду в г. Москву она останавливалась там в какой-то большой гостинице, однако эту гостиницу ей пришлось в скором времени оставить, так как своим наружным видом и акцентом разговорной речи она обращала на себя внимание и заподозрила, что за ней была установлена слежка. По уходу из этой гостиницы она до отъезда в г. Львов находилась на вокзале.

В этой беседе «Нуська Черная» поделилась со мной своими впечатлениями относительно ее посещения мавзолея Ленина.

Об истинной цели своей поездки в г. Москву «Нуська Черная» мне ничего не говорила, и этим у нее я не интересовалась, ибо знала, что она мне об этом ничего не скажет.

ВОПРОС: Кто из других лиц, кроме «Нуськи Черной», по заданию Шухевича, выезжал в г. Москву?

ОТВЕТ: Этого я не знаю.

ВОПРОС: Из документов, касающихся организационной кассы, изъятых на конспиративной квартире у Конюшик, видно, что Шухевич располагал большой суммой американских долларов.

Покажите, откуда поступали эти доллары Шухевичу?

ОТВЕТ: Из каких источников поступали Шухевичу американские доллары, кроме тех, которые ему были переданы Савицкой, мне неизвестно.

Допрос прерван в 16 ч[асов] 30 м[ин]. Продолжался с 23 ч[асов] 30 м[ин] до 04 ч[асов] 11 ноября 1950 г.

Протокол мне прочитан, с моих слов записан верно, в чем и расписываюсь: (Дыдык Галина)

Допросил:
Зам. нач[альни]ка отд[еления] СО УМГБ УССР
Капитан (Мороз)

ГДА СБУ, ф. 6, спр. 7575-фп, т. 2, арк. 257-265. Достеменник. Рукопис.

№ 95
ПРОТОКОЛ ДОПИТУ МДБ ЧЛЕНА ОУН Г. ДИДИК ПРО СПРОБИ Р.ШУХЕВИЧА ПЕРЕДАТИ ЧЕРЕЗ ЄПИСКОПА УГКЦ ЛЯТИШЕВСЬКОГО ПРОДОВОЛЬЧІ ТА РЕЧОВІ ПОСИЛКИ ДЛЯ СВОЇХ РІДНИХ, КОТРІ ПЕРЕБУВАЛИ НА ЗАСЛАННІ

20 листопада 1950 р.

ПРОТОКОЛ
допроса обвиняемой Дыдык Галины Томовны

г. Львов от 20 ноября 1950 г.

Допрос начат в 12 час[ов]

ВОПРОС: Знаете ли вы Станиславского епископа Лятышевского[171]?

ОТВЕТ: Бывшего Станиславского епископа Лятышевского я лично не знаю, однако о нем мне известно то, что им лично, примерно в конце 1947 г. и до осени 1949 г., интересовался член Центрального «Провода» ОУН – Шухевич Роман.

ВОПРОС: Для чего Шухевичу понадобился епископ Лятышевский?

ОТВЕТ: Как мне известно, Лятышевский примерно в 1946 г. выселен из Станиславской области на свободное поселение в Казахскую ССР, где находился в Джамбульской области Марковском районе.

Ввиду того, что в этом же районе проживают сестра и мать Шухевича, то он интересовался точным адресом Лятышевского, чтобы впоследствии через него оказывать им материальную помощь.

ВОПРОС: Через кого Шухевичу удалось установить точный адрес Лятышевского и какую помощь через него он оказывал своим родителям?

ОТВЕТ: В конце 1947 г., находясь на конспиративной квартире в г. Львове вместе с Шухевичем, я получила от него задания подыскать таких людей, через которых можно было бы выслать посылку в его адрес.

Получив такое задание, я через жительницу г. Львова Монастырскую Ольгу вызвала в ее дом Бабий Ирину, также

проживающую в г. Львове и лично знавшую Лятышевского, с которой договорилась, чтобы она выслала посылку в адрес Лятышевского для матери и сестры Шухевича и здесь же вручила ей для этой цели 2 тыс. рублей, полученных мной от Шухевича.

Примерно в конце января 1948 г. Монастырская мне сообщила, что Бабий посылку выслала.

ВОПРОС: Откуда Лятышевский знал, что посылка, которую ему выслала Бабий Ирина, принадлежит не ему, а что ее нужно переслать сестре и матери Шухевича?

ОТВЕТ: Какой-либо договоренности по этому вопросу между Лятышевским и Шухевичем, насколько мне известно, не было, а ему, т. е. Лятышевскому, об этом должна была заранее, еще до получения посылки, написать Бабий Ирина.

ВОПРОС: Что Бабий выслала в посылке родственникам Шухевича?

ОТВЕТ: Как мне позднее стало известно от Монастырской Ольги, Бабий в посылке выслала в основном продукты питания (сало, мед, сухари) и кое-что из одежды.

Получил ли Лятышевский эту посылку или нет, мне неизвестно.

ВОПРОС: Кто еще, кроме Бабий Ирины, высылал посылки или деньги в адрес Л[я]тышевского для родственников Шухевича?

ОТВЕТ: Кроме Бабий, которая в январе 1948 г. выслала в его адрес одновременно две посылки, больше никто ему ничего не высылал, однако попытки найти таких лиц, через которых можно было бы выслать посылку, были.

ВОПРОС: Расскажите об этих попытках следствию.

ОТВЕТ: Весной 1949 г. Шухевич лично обратился к Яремко Елене с вопросом, не знает ли она таких лиц, которые поддерживают письменную связь с Лятышевским.

На это Яремко ему ничего конкретного не сказала, однако обещала вскоре таких лиц найти.

Примерно в июне 1948 г. я лично с этой же целью посетила квартиру Яремко.

На этот раз она мне дала адрес священника с. Давыдова Винниковского района по фамилии Павлык, имя, отчество неизвестно, которого я должна спросить имеет ли он письменную связь с Лятышевским.

На это я сказала Яремко, что так как Павлыка я совершенно не знаю, то и обращаться мне к нему с таким вопросом неудобно.

После этого Яремко вместе со мной пошла к одному священнику, который является знакомым Павлыка и от него мне дала записку к Павлыку, примерно следующего содержания:

«Всечестнейший отче, пани, которая обратится к Вам, прошу дать необходимые ей информации», подпись была неразборчива.

ВОПРОС: Кто такой священник, к которому ходила Яремко за запиской?

ОТВЕТ: Священника, к которому Яремко обращалась за запиской, я совершенно не знаю, так как лично его я не видела, как его фамилия, Яремко мне также не говорила, проживает он на окраине г. Львова, недалеко от авторемонтного завода; названия улицы, на которой находится его квартира, я не знаю, она берет свое начало от улицы Ленина, примерно 200 м выше памятника танкистам по левой стороне улицы, если идти из г. Львова.

Как расположена его квартира мне неизвестно, так как я к нему не заходила.

Полученную мной записку от священника через Яремко я показала Шухевичу, который мне запретил обращаться к кому-либо, ввиду того, что оба эти священники были неизвестны для оуновского подполья.

ВОПРОС: Продолжайте ваши показания о лицах, имевших связь с Лятышевским.

ОТВЕТ: Летом 1949 г. я от Шухевича получила задание поехать в с. [М]шану Ивано-Франковского района к священнику Белоскурскому и спросить его, имеет ли он связь с Лятышевским, а также не может ли кто-нибудь из его родственников к нему поехать, на что мне Белоскурский обещал дать ответ немного позже.

Спустя примерно недели две после первого посещения, я к Белоскурскому поехала вторично и на этот раз он мне дал адрес Лятышевского, который уже был немного изменен.

Полученный мной адрес от Белоскурского я передала Шухевичу.

ВОПРОС: Шухевич через Белоскурского высылал посылки Лятышевскому для своих родственников?

ОТВЕТ: Насколько мне известно, Шухевич через Белоскурского никаких посылок или денег в адрес Лятышевского не посылал, других лиц, имеющих связь с Лятышевским или через

которых Шухевич поддерживал бы связь со своими родственниками, я не знаю.

Допрос окончен в 17.00.

Протокол мне прочитан, записан с моих слов правильно, в чем расписываюсь: (Дыдык)

Допросил:

Ст. оперуполномоченый МГБ УССР
Ст. лейтенант (Уманец)

Справка: Подлинник протокола допроса находится в след. деле № 9220 по обвинению Дыдык Г. Т.

Ст. оперуполномоченый МГБ УССР
Ст. лейтенант (Уманец)

ГДА СБУ, ф. 65, спр. С-7448, арк. 124-128. Достеменник. Машинопис.

№ 96
ІЗ ПРОТОКОЛУ ДОПИТУ МДБ ЧЛЕНА ОУН Г. ДИДИК ПРО ПЛАНИ ОУН І ПОЗИЦІЮ Р.ШУХЕВИЧА ЩОДО ВЕДЕННЯ НАЦІОНАЛІСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СХІДНИХ ОБЛАСТЯХ УКРАЇНИ

9 грудня 1950 р.

ПРОТОКОЛ
допроса обвиняемой Дыдык Галины Томовны

г. Львов 9 декабря 1950 г.

Допрос начат в 00 час[ов] 10 мин.

ВОПРОС: Какие практические мероприятия осуществлялись подпольем ОУН западных областей Украины по вопросу проведения организационной оуновской деятельности на востоке Украины?

ОТВЕТ: От руководителя подполья ОУН в западных областях Украины Шухевича мне неоднократно приходилось слышать его заявления о том, что Организация украинских националистов, существующая в западных областях Украины и проводимая ею организационная деятельность в отрыве от востока Украины, не в состоянии обеспечить выполнения стоящих перед ОУН задач в достижении конечной цели: создания так называемого «Самостоятельного Украинского Государства».

Если в начальный период временной немецкой оккупации территории Украины, организационная деятельность ОУН в восточных областях Украины за счет направления туда кадровых украинских националистов с Запада была несколько активизирована, то впоследствии, в результате принятых оккупантами репрессивных мер против участников ОУН (аресты, расстрелы и т. д.) деятельность ОУН на востоке Украины ослабла.

После же изгнания с территории Украины немецких оккупантов войсками Советской армии, оставшиеся на востоке Украины кадры украинских националистов из числа западников, из-за создавшихся там условий недружелюбного отношения к ним со стороны местного населения и проводимых их арестов советскими органами, вынуждены были с восточных областей

Украины возвратиться на запад Украины, где ОУН действовала в более благоприятной обстановке.

В результате принятых мер, впоследствии вся организационная деятельность украинских националистов на востоке Украины в значительной степени падает, становится слабой и на нее подполье ОУН западных областей Украины естественных надежд не питало.

Летом 1947 г., при одной из моих встреч с Шухевичем на конспиративной квартире в с. Княгиничи, он предложил мне ознакомиться с националистическим рефератом, автором которого являлся некто «Коса[р]».

В этом реферате указывались источники, на которые может рассчитывать Организация украинских националистов в проводимой ею антисоветской националистической деятельности для достижения своей цели.

Одним из таких источников, причем главным, как указывалось в реферате, является использование Организацией украинских националистов военной обстановки на случай возникновения войны Америки против СССР.

Вторым источником, на который Шухевич вообще не рассчитывал, являлось выжидание момента, когда в отдельных республиках СССР якобы должны возникнуть восстания против советской власти. При этом имелись ввиду республики Прибалтики, где якобы больше всего проявляется недовольство.

Необходимо отметить и то обстоятельство, что после упадка организационной деятельности ОУН в восточных областях Украины вопрос активизации наиболее остро встал летом [...]* года, т. е. в то время, когда в западных областях Украины стали проводить компанию по добровольному переселению украинцев на жительство в восточные области Украины.

Это переселение украинцев-западников, как утверждал Шухевич, должно было создать базу, на которую могла рассчитывать Организация украинских националистов в проводимой ею антисоветской националистической деятельности в восточных областях Украины.

Поскольку желающих на переселение с запада на восток Украины оказалось небольшое число, Организация украинских националистов и в частности ее низшие звенья, в тот период среди местного населения сел и районов стали проводить узкую, глубоко законспирированную агитационную работу с тем, что-

---

* Пошкоджений текст

бы число переселенцев было, как можно больше. Это осуществлялось с той целью, чтобы впоследствии в места поселения украинцев-западников на востоке Украины направлять оуновских эмиссаров для проведения там организационной деятельности и привлечения к таковой украинцев-восточников, в первую очередь из числа лиц, проявляющих недовольство советской властью.

Занимаясь вопросом оживления организационной деятельности в восточных областях Украины, Организация украинских националистов возлагала большие надежды на молодежь – студентов высших и срединх учебных заведений, а также учащихся школ ФЗО и ремесленных училищ, так как большинство из них по окончании учебы для работы направлялась в восточные области Украины.

Эта категория лиц также должна была явиться базой в восточных областях Украины для проведения подпольем ОУН организационной деятельности на востоке.

В соответствии с этим Организация украинских националистов намечала проведение соответствующей работы среди студенчества украинцев-западников с тем, чтобы они от выезда для работы в восточные области Украины не отказывались. Это обуславливалось тем, что по окончанию учебных заведений большинство выпускников стремилось получить работу где-либо на западе Украины, вблизи от места жительства своих родственников.

Кроме того, Организация украинских националистов имела в виду проведение идеологической работы и среди украинцев-восточников, переселившихся из восточных областей Украины в западные.

Необходимо отметить, что вопрос о вовлечении в ОУН лиц этой категории остро не ставился, поскольку основная масса украинцев-восточников настроена против идей украинских националистов. В связи с этим первоначальным этапом обработки украинцев-восточников в националистическом духе Организация украинских националистов полагала проводить идеологическую работу путем распространения среди них украинской националистической литературы, выходившей в период существования власти панской Польши, которая отражала борьбу украинского народа за свою самостийность.

Наряду с этим Организация украинских националистов занималась проведением пропагандистской работы, направ-

ленной к тому, чтобы местное население в западных областях Украины не допускало фактов отсторонения от украинцев-восточников, а наоборот стремилось к сближению с ними, прививая им чувства идей украинского национализма.

С целью активизации организационной деятельности в восточных областях Украины Организация украинских националистов занималась вопросом установления связи с украинцами западных областей Украины, которые в разное время выехали на работу в восточные области Украины.

Кроме того, для создания условий на ведение организационной оуновской работы в восточные области Украины направлялись участники подполья ОУН, и в частности по указанию Шухевича, на восток Украины должны были выехать и осесть на жительство Сорока Михаил и Илькив Ольга, по псевдониму «Роксоляна».

С намерением организации в восточных областях Украины конспиративных квартир для участников подполья ОУН на восток Украины выезжала я, Дыдык. С этой же целью, как я полагаю, в восточные области Украины направлялась вторая связная Шухевича – Гусяк Дарья.

Какие другие меры предпринимались руководящим центром ОУН по налаживанию организационной деятельности в восточных областях Украины я не знаю.

Поясняю, что обо всем вышеизложенном мною, мне стало известно от Шухевича, который в моем присутствии лично занимался освещением отдельных вопросов, касающихся развертывания организационной деятельности ОУН в восточных областях Украины.

В частности, я являлась свидетелем, когда Шухевич на конспиративной квартире участника ОУН Голяш Григория[172] беседовал со студентом Львовского сельскохозяйственного института Угрин Михаилом, у которого интересовался, как скоро в их институте намечается выпуск, куда в основном направляют выпускников института на работу, каковы в институте взаимоотношения между студентами местными и прибывавшими на учебу из восточных областей Украины. При этом Шухевич давал Угрину, знавшего Шухевича как проводника ОУН, указания о том, чтобы им в институте проводилась работа, направленная на сближение студентов-западников со [студентами]-восточниками и обработке последних в националистическом духе.

[...].

Допрос прерывался в 04 ч[асов] 15 минут.

Продолжался с 12 часов 40 мин. до 17 часов.

Протокол мне прочитан, с моих слов записан верно, в чем и расписываюсь: (Дыдык Галина)

Допросили:

Зам. нач[альни]ка отд[еления] СО УМГБ УССР
Капитан (Мороз)

Пом. Военного прокурора Войск МВД Украины
Подполковник (Бунин)

ГДА СБУ, ф. 6, спр. № 75075-фп, т. 4, арк. 19-28. Достеменник. Рукопис.

№ 97
ІЗ ПРОТОКОЛУ ДОПИТУ МДБ ЧІЛЬНОГО ДІЯЧА ОУН В. ГАЛАСИ ПРО КЕРІВНИКА НАЦІОНАЛІСТИЧНОГО ПІДІПЛЛЯ Р. ШУХЕВИЧА

18 липня 1953 р.

ПРОТОКОЛ ДОПРОСА

18 июля 1953 г.

г. Киев

Мы, зам. начальника отдела 4 Управления МВД УССР майор Клименко и начальник отделения следственного отдела того же Управления МВД УССР майор Птичкин, допросили арестованного

Галаса Василия Михайловича, 1920 г. рождения, уроженец села Белокриница Подгаецкого района Тернопольской области, украинца, гражданина СССР, из крестьян-батраков, образование 4 класса, не судимого, до задержания находившегося на нелегальном положении

Допрос начат в 10 часов 30 минут.

ВОПРОС: Вы арестованы как участник антисоветской организации украинских националистов.

Покажите, какое положение в ОУН вы занимали?

ОТВЕТ: Я являюсь кадровым украинским националистом. Последнее время входил в состав оуновских центров, был членом так называемых – Центрального «Провода» ОУН и «Украинского Главного Освободительного Совета» (УГВР), непосредственно возглавлял антисоветскую деятельность подполья ОУН на территории Волынской, Ровенской, Житомирской и Киевской областей. Кроме того, исполнял обязанности командира УПА «Пивнич», имел звание УПА – полковник политвоспитатель [...].

[...] Моя вражеская деятельность против Советкого Союза в Польше закончилась в 1947 г. полным провалом, так как

подполье ОУН т. н. Закерзонья к этому времени было почти полностью ликвидировано.

В связи с разгромом подполья ОУН в Польше, а также по причине понесенных больших потерь в руководящих кадрах в западных областях УССР я получил указание от Шухевича перейти через польско-советскую границу на территории УССР.

ВОПРОС: Вы выполнили это указание Шухевича?

ОТВЕТ: Да, выполнил. В сентябре 1947 г. совместно с группой бандитов в количесте 5 человек, в районе Нижанковичи Дрогобычской области перешел польско-советскую границу.

ВОПРОС: С кем из главарей подполья Вы установили связь на территории УССР?

ОТВЕТ: Перейдя польско-советскую государственную границу, по линии связи через Нижанковичский и Самборский районы мы вышли на гору Парашка в Сколевском районе Дрогобычской области, где я в ноябре 1947 г. связался с членом т. н. Центрального «Провода» ОУН «Полтавой»

[...].

В мае 1948 г. также по оуновской линии связи я направился в лесной массив, что возле м. Дашава Стрийского района, откуда вместе с функционером референтуры пропаганды Центрального «Провода» ОУН «Горновым» и врачем «Бурунда»[173] мы пошли на стоянку руководителя Львовского краевого «провода» ОУН «Федора», базировавшегося в Иловском лесном массиве, невдалеке от г. Львова.

В этом же лесном массиве укрывался и руководитель подполья ОУН Шухевич Роман, к которому меня, «Горнового» и «Бурунду» отвели связные «Федора».

При встрече с Шухевичем последний назначил меня делегатом Центрального «Провода» ОУН на территорию Волынской и Ровенской областей, дав соответствующие указания по руководству подпольем ОУН на этой территории.

ВОПРОС: Какие именно указания вам дал Шухевич?

ОТВЕТ: Вначале Шухевич проинформировал меня, что два краевых «провода» ОУН в Волынской и Ровенской областях сильно поредели, причем часть оуновских кадров во главе с руководителем второго краевого «провода» ОУН «Далеким»[174] стала в оппозицию к руководителю ОУН на ПЗУЗ – (северо-западные украинские земли) «Смоку».

Оппозиция, как говорил Шухевич, возникла в силу того, что «Смок» под видом чистки оуновских кадров от агентуры органов МГБ перебил много участников ОУН.

В связи с этим Шухевич предложил мне по прибытию на территорию указанных областей заняться подбором квалифицированных оуновских кадров, ликвидировать «конфликт», привлечь на свою сторону оппозицию во главе с «Далеким» и активизируя антисоветскую деятельность подполья принять меры к глубокой конспирации ее.

Шухевич также предложил мне активизировать оуновскую деятельность в северных районах Житомирской и Киевской областей.

Для более детального инструктажа по этому вопросу Шухевич направил меня к члену Центрального «Провода» «Лемишу», который прибыл к тому времени в Иловский лес на конференцию «Провода»

[...].

Допрос окончен в 17.00

Показания с моих слов записаны верно и мною прочитаны.

Допросили:

Зам. нач. отдела 4 Управления МВД УССР
Майор (-) Клименко

Начальник отделения следственного отдела МВД УССР
Майор (-) Птичкин

Верно:

Начальник отделения следственного отдела МВД УССР
Майор (Птичкин)

ГДА СБУ, ф. 13, спр. 372, т. 2, арк. 38-47, 59. Засвідчена копія. Машинопис.

№ 98
ІЗ ПРОТОКОЛУ ДОПИТУ МДБ ЧІЛЬНОГО ДІЯЧА ОУН В. ГАЛАСИ ПРО КЕРІВНИКА НАЦІОНАЛІСТИЧНОГО ПІДПІЛЛЯ Р.ШУХЕВИЧА

4 березня 1954 р.

ПРОТОКОЛ ДОПРОСА
обвиняемого Галаса Василия Михайловича
от 4 марта 1954 г.

г. Киев

Допрос начат в 15 час[ов] 25 мин[ут]

ВОПРОС: Сколько раз вы встречались с Шухевичем в период пребывания в подполье ОУН?

ОТВЕТ: С бывшим руководителем подполья ОУН в западных областях УССР Шухевичем Романом я всего встречался два раза.

Первый раз я с ним встретился в январе 1944 г. под райцентром Олесск Львовской области, когда Шухевич проводил с нами совещание и второй раз я встречался в Иловском лесу, после того как перезимовал у «Полтавы» 1947–1948 гг., о чем показал ранее на допросах.

ВОПРОС: Покажите подробней о последней встрече с Шухевичем и тех вопросах, которые вами разрешались в процессе данной встречи?

ОТВЕТ: Вначале я доложил Шухевичу о положении подполья ОУН в Закерзонье и тех потерях, которые имел Закерзонский «провод» ОУН в людях.

После этого Шухевич интересовался линией связи, проходившей ранее через Польшу в Западную Германию, поскольку, как я полагаю, он тогда имел намерения выслать за границу своих курьеров с почтой для Закордонного центра ОУН.

В связи с тем, что линии связи с Закордонным центром ОУН были порваны, Шухевич был разочарован этим и советовался со мной как наладить связь с заграницей.

ВОПРОС: Что же Вы посоветовали Шухевичу?

ОТВЕТ: Я лично предложил Шухевичу попробовать выслать за кордон рейдовую группу из курьеров, в чем Шухевич усомнился.

Я же доказывал правоту сказанного, соглашаясь с ним, что причин для гибели курьеров в пути следования очень много, но тем не менее может быть и удача.

В подтверждение своих слов я привел пример Шухевичу о рейдах групп УПА за кордон, которые, несмотря на бои, все же достигли своей цели.

Кроме того, я также привел Шухевичу пример лично со мной, когда в 1947 г. прошел, возвращаясь от Старуха Ярослава, более 200 км польской территории, имея при себе кастрюлю, спички, соль и ложку, а продукты приобретал в дороге.

Для курьеров, как я говорил Шухевичу, необходима лишь моральная и физическая выдержка, находчивость и чуткая предосторожность. Хорошо было бы, продолжал я, влить в рейдовую курьерскую группу одну выносливую, развитую и смелую девушку, которая хорошо владела бы польским языком.

С помощью фиктивных документов данная девушка смогла бы пользоваться поездом или попутными машинами для закупки продуктов питания, информации, предварительной разведки. На женщину меньше обращают внимание, а особенно на красивую, которая бы в польской среде смогла бы все сделать и не попасться.

Такую рейдовую курьерскую группу я советовал Шухевичу высылать через Польшу или Чехословакию. Путь через Чехословакию имеет те преимущества, что переходить надо только через две государственные границы – советско-чешскую и чешско-немецкую. Одновременно с этим переход через Чехословакию имел и отрицательные стороны, поскольку массовые переходы оуновцев через Чехословакию летом 1947 г. могли заставить правительство Чехословакии усилить охрану границ.

Путь через Чехословакию мне все же казался более надежным, поскольку население Польши враждебно настроено к оуновцам, тем более украинцам, а в Чехословакии этого нет.

Путь через Польшу имел также преимущество, причем в том, что курьеры рейдовой группы – галичане хорошо владеют польским языком, что дает возможность выдавать себя за поляков, и отрицательная сторона – необходимо переходить три границы, а именно – советско-польскую, польско-германскую и границу советской зоны оккупации Германии.

После этого Шухевич интересовался условиями перехода государственных границ. Я сказал ему, что переход очень трудный, поскольку границы усиленно охраняются, однако переходу через границы может оказать содействие местное подполье, особенно когда курьеры будут переходить советско-польскую границу.

В конце данной беседы Шухевич просил меня назвать ему оуновцев из Закерзонья, которые хорошо знают места переходов через советско-польскую границу.

Я назвал Шухевичу, что хорошо границу знает сотенный «Мирон», боевик «Игорь», входивший ранее в курьерскую группу, обслуживавшую линии связи подполья ОУН с Закерзонским «проводом». Кроме того, я указал Шухевичу, что хорошо границу знает руководитель Добромильского районного «провода» ОУН «Хмара», поскольку он в 1944–1947 гг. переходил ее неоднократно. При этом я напомнил Шухевичу, поскольку он интересовался этим вопросом, что названные мною люди надежные.

ВОПРОС: Кого именно Шухевич выслал из курьеров за кордон после данной беседы с вами?

ОТВЕТ: Этого я не знаю, поскольку об этом мне Шухевич ничего не говорил, а я в свою очередь данным вопросом не интересовался

[...].

Допрос окончен в 17 ч. 35 м.

Показания с моих слов записаны верно и мною лично прочитаны. (-) Галаса

Допросил:
Начальник отделения след[ственного] отдела
4 Управления МВД УССР
Майор (-) Птичкин

Верно: (Птичкин)

ГДА СБУ, ф. 13, спр. 372, т. 2, арк. 384-388. Засвідчена копія. Машинопис.

№ 99
ІЗ ПРОТОКОЛУ ДОПИТУ КДБ ЧІЛЬНОГО ДІЯЧА ОУН В. КУКА ПРО ЙОГО ДІЯЛЬНІСТЬ, СКЛАД ПРОВОДУ ОУН В 1941 Р., ЗВ'ЯЗКИ Р.ШУХЕВИЧА ІЗ ЗАКОРДОНОМ

26 травня 1954 р.

Копия

СТЕНОГРАММА

ПРОТОКОЛ ДОПРОСА

арестованного Кука Василия Степановича

г. Киев

26 мая 1954 г.

Допрос начат в 11 ч[асов] 45 м[ин.]

Допрос окончен в 17 ч[асов] 30 м[ин.]

ВОПРОС: Изложите кратко свои биографические данные, а также покажите, когда и каким образом Вы встали на путь националистической деятельности?

ОТВЕТ: Родился я 11 января 1913 г. в м. Красне Львовской области в семье рабочего. Отец мой работал на железной дороге, а мать была домохозяйкой.

Там же, в м. Красне, я закончил 4 класса сельской школы, после чего поступил в гимназию в г. Золочеве Львовской области, где познакомился с учеником этой же гимназии Лех Ярославом, уроженцем с. Белый Камень.

Лех Ярослав систематически давал мне читать националистическую газету «Сурма», издававшуюся «Украинской военной организацией» [...].

В 1941 г. в связи с расколом националистического движения на мельниковцев и бандеровцев в Кракове по инициативе и под руководством Степана Бандеры был создан новый «Провод» ОУН, в состав которого вошел я на правах организационного референта. Кроме того, в состав «Провода» вошли: Стецко

Ярослав – был политреферентом этого «Провода», Ленкавский[175] – являлся референтом пропаганды, Гасын – референт военных дел, Лебедь Николай – референт СБ. Шухевич тогда в состав Главного «Провода» ОУН не вошел – он занимался исключительно военными делами организации [...].

После освобождения территории Днепропетровской области от немецких оккупантов и дальнейшего продвижения фронта на запад, я в 1943 г. вернулся на Волынь и в связи с этим нелегально перешел линию фронта в Кременецком районе.

После дальнейшего отступления немцев и освобождения территории Западной Украины в 1944 г. я был вызван на совещание членов «провода» ОУН, которое состоялось в Олесском районе, в лесу.

На этом совещании были Шухевич, я – Кук, «Охрим», «Перебийнис», Маевский, «Киевский».

Совещание проходило под руководством Шухевича, который еще ранее был введен в состав Центрального «Провода» ОУН и здесь же я был избран организационным референтом «Провода».

В течение 1944–1945 гг. я находился на нелегальном положении в Подгаецких лесах, затем в лесах Рогатинского района. С осени 1946 по 1948 г. скрывался в Подгаецких лесах Тернопольской области, продолжая выполнять роль организационного референта Центрального «Провода» ОУН.

С 1948 г. я являлся заместителем Шухевича по организационным вопросам и по руководству УПА.

После гибели Шухевича и до настоящего времени я являлся руководителем Организации украинских националистов в западных областях Украины.

ВОПРОС: Что Вам известно о закордонных формированиях украинских националистов?

ОТВЕТ: Мне известно, что из числа кадровых украинских националистов, бежавших за границу, главным образом в американскую зону оккупации Германии, существуют два основных формирования украинских националистов: с одной стороны т. н. ЗЧ (Закордонни частыны) Организации украинских националистов, которые возглавляет Степан Бандера, в состав их входят: Стецко Ярослав, Ленкавский, Матла, Олешко, Матвиенко [Матвієйко] и ряд других лиц.

Наряду с этим, там же существует т. н. Закордонное Представительство (ЗП) УГВР (Украинский Главный Осво-

бодительный Совет), которое формально возглавляет Гриньох Иван[176].

В состав ЗП УГВР входят: Лебедь Николай, «Калина»[177], Ребет Дарья и др.

ВОПРОС: Что из себя представляют закордонные националистические формирования? С каким закордонным националистическим формированием Вы, как главарь ОУН в западных областях Украины, имели связь и в чем эта связь выражалась?

ОТВЕТ: О характере этих закордонных националистических формирований я уже показал. Что же касается связи с ними, то такая связь у нас действительно существовала длительное время.

Мне известно, что Шухевич Роман, начиная с 1944 г., имел нелегальную связь с указанными выше закордонными националистическими формированиями.

Позднее, в 1948 г. Шухевич посылал своих связных – поручика УПА «Ивана» и другого связного, псевдонима которого я не знаю.

Их для перехода границы готовили лично Шухевич и «Полтава». Посылали их нелегальным путем через Чехословакию в американскую зону оккупации Германии для встречи с Бандерой, снабдив этих курьеров информацией о положении дел в ОУН на территории западных областей Украины.

В 1949 г. эти курьеры вернулись на территорию Западной Украины, будучи сброшенными с американского самолета. Это были представители Бандеры и ЗП УГВР.

В последующих письмах ко мне Шухевич сообщал о возвращении этих курьеров и высказывал мнение о необходимости нашей поездки за кордон.

Помню, в одном письме он кратко упоминал о конфликте между ЗЧ ОУН и ЗП УГВР.

Весной 1950 г. тоже с американского самолета были выброшены от ЗП УГВР связные Хома и другие, которые доставили газеты, 2 рации и почту от ЗП УГВР.

В 1950 г., несколько позднее, явились связные «Славко» и «Помста», которые перешли через границу, связались в Тернопольской области с «Бурланом»[178] и от него были направлены ко мне в Рогатинский лес. Они доставили почту и письма от Бандеры. Некоторые письма были зашифрованы и мне не все удалось расшифровать, т. к. шифр при ликвидации Шухевича был захвачен органами МГБ [...].

Протокол допроса записан с моих слов правильно, мне прочитан, в чем и расписываюсь.

Подпись

Допросили: Зам. начальника 4 управления КГБ при СМ УССР
– Полковник (–) Полищук

Зам. Начальника След[ственного] Управления КГБ при СМ УССР
– Подполковник (–) Майоров

Стенографировала Амелина

Копия верна: (підпис)

ГДА СБУ, ф. 13, спр. 372, т. 54, арк. 19, 23, 26-29, 35. Засвідчена копія. Машинопис.

№ 100
ІЗ ПРОТОКОЛУ ДОПИТУ КДБ ЧІЛЬНОГО ДІЯЧА ОУН В. КУКА ПРО УКРАЇНСЬКІ НАЦІОНАЛІСТИЧНІ ОРГАНІЗАЦІЇ ЗА КОРДОНОМ, ІСТОРІЮ УТВОРЕННЯ ЗП УГВР ТА ЗЧ ОУН, ПРО Р.ШУХЕВИЧА ТА С.БАНДЕРУ

28 травня 1954 р.

Копия

Стенограмма

ПРОТОКОЛ ДОПРОСА
арестованного Кука Василия Степановича

г. Киев

от 28 мая 1954 г.

Допрос начат в 10.45

ВОПРОС: Назовите известные Вам украинские националистические формирования за границей.

ОТВЕТ: Мне известно, что за границей существуют различные украинские националистические формирования. Эти формирования по их программам и тактике могут быть разбиты на 3 основные группы.

В частности, существуют формирования ЗЧ ОУН и ЗП УГВР. Эти группы объединяют определенную часть из числа лиц украинской национальности, бежавших в свое время за границу.

Эти формирования поддерживают в основном программу ОУН, хотя по некоторым вопросам они и не сходятся в своих взглядах. Главным местом пребывания ЗЧ ОУН и ЗП УГВР является г. Мюнхен в американской зоне оккупации Германии.

Другая группа украинских националистических формирований объединена в единый лагерь УНР (Украинская Национальная Рада).

В этот лагерь в основном объединены националистические организации демократического направления, которые стоят на позициях создания парламентарной республики в т. н. «самостийной Украине» [...].

ВОПРОС: Покажите об истории возникновения названных Вами националистических формирований.

ОТВЕТ: Что касается ЗЧ ОУН и ЗП УГВР, то они возникли следующим образом:

В 1943 г. на территории западных областей Украины стала создаваться УПА, в которой находилось много лиц, не являвшихся участниками Организации украинских националистов. Поэтому стал вопрос о более широкой организации руководства националистически движением.

В связи с этим и возникла мысль о необходимости создания УГВР (Украинского Главного Освободительного Совета).

Созданию УГВР предшествовали переговоры, которые вел Шухевич с лицами, не состоявшими в Организации украинских националистов, и тогда эта работа была закончена, так был собран т. н. Великий Сбор где-то в Станиславской области. На этом "Великом Сборе" был избран состав УГВР. Я тогда не присутствовал. Был избран президент УГВР, фамилию которого я не знаю[179], а в состав УГВР вошли 25 человек.

УГВР, как полномочный орган, создал т. н. Генеральный Секретариат, который должен был явиться «украинским правительством».

Председателем этого Генерального Секретариата был избран Роман Шухевич. Сам Секретариат состоял из секретарей по различным линиям работы.

В частности, секретарем по иностранным делам был утвержден Лебедь Николай, которого вскоре после этого Роман Шухевич направил за границу для того, чтобы он представлял за границей сформированное т. н. украинское правительство.

Вместе с Лебедем выехали и некоторые другие члены УГВР, в связи с чем за границей и образовалось т. н. Закордонное Представительство (ЗП) УГВР. Формально это Представительство в целом возглавил Гриньох Иван.

Всего в составе этого представительства имеется около 15 человек.

Что же касается истории возникновения ЗЧ ОУН, то они возникли следующим образом:

В период немецкой оккупации Бандера Степан, Стецко Ярослав и другие находились в тюрьме; часть участников Организации украинских националистов в связи с наступлением Советской Армии бежали за границу. Таким образом за границей, в частности, в американской зоне оккупации Германии, оказалось большое количество участников ОУН.

Бандера и Стецко впоследствии, как известно, были освобождены немцами из тюрьмы и тоже остались в американской зоне оккупации Германии.

Бандера в то время не возглавлял ОУН и не являлся ее руководителем, потому что в 1943 г. руководителем ОУН был избран Роман Шухевич.

Степан Бандера собрал сборы из числа представителей ОУН, находящихся за кордоном, и с помощью этих сборов оформил руководство т. н. Закордонными Частынами ОУН.

На том же сборе был принят устав для заграничной части ОУН, в котором было записано, что они являются частью общей организации ОУН и что они подчинены Центральному «Проводу» ОУН, находящемуся на территории западных областей Украины.

Однако, поскольку практически осуществить связь и руководство ЗЧ ОУН нам из западных областей Украины было трудно, поэтому ЗЧ ОУН по существу сформировалось в самостоятельную группировку, которую и возглавляет до настоящего времени Степан Бандера.

ВОПРОС: Разве Степан Бандера не является руководителем всей Организации украинских националистов?

ОТВЕТ: Нет, не является. В 1943 г. руководителем ОУН был избран Роман Шухевич. Бандера же в то время находился в немецкой тюрьме. После его освобождения, когда нам стало известно об этом, в 1945 г. Роман Шухевич высказал мнение о том, что целесообразно обратиться к Бандере с просьбой возглавить всю организацию ОУН, поскольку ему, Шухевичу, трудно руководить ОУН и УПА одновременно. Он лично хотел все свое внимание сконцентрировать на руководстве УПА, а Бандере предложить возглавить всю организацию. С этой целью в 1945 г. он посылал нелегально через границу представителей «Провода» ОУН Маевского и «Перебийниса» с предложениями к Бандере о принятии руководства организацией ОУН. Однако Маевский и «Перебийнис» в Чехословакии погибли. После этого Шухевич послал курьера с аналогичными предложениями к Бандере.

Получив это предложение, Бандера собрал конференцию ЗЧ ОУН, которая, учитывая предложения, исходившие от «Провода» ОУН, избрала Бандеру руководителем организации, хотя такое решение было незаконным, поскольку члены «провода» ОУН, находившиеся за кордоном, были при этом игнорированы Бандерой и он их мнения не спрашивал.

До 1949 г. это обстоятельство нам известно не было и поэтому все члены «Провода» ОУН признавали Бандеру руко-

водителем организации, однако, когда нам стал известен такой поступок Бандеры, то «Провод» ОУН, подготавливая уход Шухевича за границу, уполномочил его выступить там как руководитель всей организации, а не как подчиненное Бандере лицо.

Таким образом, согласно этому решению, формально Бандера не признавался «Проводом» в качестве руководителя организации [...].

Протокол мне прочитан, записан с моих слов правильно, в чем я и расписываюсь. Подпись

Допросили: Зам. Начальника След[ственного]
Управления КГБ при СМ УССР
Подполковник (–) Майоров

Зам. начальника 4 управления КГБ при СМ УССР
Полковник (–) Полищук

Стенографировала Амелина

Верно: (підпис)

ГДА СБУ, ф. 13, спр. 372, т. 54, арк. 36, 38-41, 50. Засвідчена копія. Машинопис.

№ 101
ІЗ ПРОТОКОЛУ ДОПИТУ КДБ ЧІЛЬНОГО ДІЯЧА ОУН В. КУКА ПРО ПОЛІТИЧНУ ОРІЄНТАЦІЮ ОУН НАПЕРЕДОДНІ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ, ЛЕҐІОН «НАХТІҐАЛЬ», ПЕРЕГОВОРИ НІМЦІВ З ОУН НА ЗЛАМІ 1944/1945 РР.

3 червня 1954 р.

Копия

Стенограмма

ПРОТОКОЛ ДОПРОСА
арестованного Кука Василия Степановича

От 3 июня 1954 г.

г. Киев

Допрос начат в 10.40

ВОПРОС: На помощь каких капиталистических государств рассчитывала Организация украинских националистов в своих стремлениях к созданию т. н. «Самостийной Украины»?

ОТВЕТ: В тот период, когда Организация украинских националистов существовала и действовала в условиях бывшей панской Польши, то она ориентировалась и рассчитывала на помощь фашистской Германии. Германия, как известно, имела тогда свои притязания к Польше. Поэтому мы рассчитывали на войну фашистской Германии против Польши и помощь нам – украинским националистам в борьбе за т.н. «Самостийную Украину».

Позднее, когда западные области Украины воссоединились с Украинской ССР, мы снова ориентировались и рассчитывали на помощь фашисткой Германии в борьбе против Советского Союза. Мы тогда полагали, что в случае войны фашистской Германии против СССР нам с помощью Германии удастся оторвать Украину от СССР и создать на ее территории т.н. «Самостийную державу» [...].

ВОПРОС: Кроме указанной Вами работы на германскую военную разведку, какие проводились мероприятия для того, чтобы использовать украинское националистическое подполье в интересах фашистской Германии?

ОТВЕТ: Когда готовилось нападение фашистской Германии на Советский Союз, то в это время немецкая военная разведка договорилась с «Проводом» ОУН, руководимым Бандерой, о создании т. н. «легиона» из числа украинских националистов для участия в войне на стороне фашистской Германии против Советского Союза.

По заданию «Провода» ОУН вовлечением украинских националистов в этот «легион» занимался Ярослав Стецько. В общей сложности тогда было вовлечено в «легион» до 500 человек украинских националистов. Лица, служившие в этом «легионе», были обмундированы в немецкую форму и по существу поступили на службу в армию фашистской Германии.

Командование этим «легионом» было поручено Роману Шухевичу.

Указанный «легион» вместе с фашистской армией с началом Отечественной войны вступил на территорию западных областей Украины [...].

[...]

Когда уже немецко-фашистские части были изгнаны из пределов западных областей Украины, немецкое военное командование снова предприняло меры к тому, чтобы организовать переговоры с украинским националистическим подпольем.

С этой целью в конце 1944 г. Калина, находившийся к тому времени в Берлине, был выброшен с немецкого самолета на территорию западных областей Украины, имея при себе предложения немецкого военного командования.

Калина, как мне известно, встретился тогда с Романом Шухевичем и передал ему предложения немецкого военного командования. В частности, немецкое военное командование обещало украинскому националистическому подполью признать за ним право на создание т. н. «Самостийной Украины», но со своей стороны требовало от националистического подполья развернуть активную борьбу против Советской власти.

Насколько мне известно, эти переговоры ни к каким положительным результатам не привели, потому что было очевидно, что Германия войну проиграла и что выступление на стороне военных сил Германии являлось бесперспективным делом. Кроме того, было ясно, что став на путь защиты фашистской Германии, в этих условиях, мы, украинские националисты, разоблачили бы и окончательно скомпрометировали бы себя.

С 1944 г. националистическое подполье ориентировалось уже на разлад в лагере союзников, стало надеяться на помощь других капиталистических государств, в частности, на помощь американцев или англичан [...].

Допрос закончен в 18.00.

Протокол допроса записан с моих слов верно, мне прочитан, в чем и расписываюсь.

Подпись

Допросили: Зам. Начальника След[ственного]
Управления КГБ при СМ УССР
Подполковник (–) Майоров

Зам. начальника 4 управления КГБ
при СМ УССР
Полковник (–) Полищук

Копия верна: (підпис)

Стенографировала:
Романовская

ГДА СБУ, ф. 13, спр. 372, т. 54, арк. 79, 85, 87, 88, 89. Засвідчена копія. Машинопис.

№ 102
ІЗ ПРОТОКОЛУ ДОПИТУ КДБ ЧІЛЬНОГО ДІЯЧА ОУН В. КУКА ПРО ДЖЕРЕЛА МАТЕРІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОУН І УПА

7 червня 1954 р.

Копия

Стенограмма

ПРОТОКОЛ ДОПРОСА
арестованного Кука Василия Степановича

от 7 июня 1954 г.

г. Киев

Допрос начат в 10.45

ВОПРОС: Каким образом ОУН и лично Вы добывали денежные средства для националистической антисоветской работы?

ОТВЕТ: В тот период, когда Организация украинских националистов существовала и действовала в условиях панской Польши, то денежные средства добывались различными путями. Так устраивались налеты, главным образом, на почтовые отделения, при которых захватывались денежные средства. Кроме того, с членов организации собирались членские взносы, проводились сборы денежных средств с населения по случаю различных праздников, устраивались концерты для населения, а средства, собираемые на этих концертах, поступали в фонд организации [...].

ВОПРОС: Где в настоящее время хранятся денежные средства и другие ценности Организации украинских националистов?

ОТВЕТ: Основная часть денежных средств около 100 тыс. рублей хранятся вместе с архивами в бидонах возле краивки, расположенной недалеко от с. Кругов Олесского района Львовской области. Кроме того, часть средств и золото хранятся вместе с архивами Центрального «Провода» ОУН, спрятанными еще Романом Шухевичем в Бибркских лесах, недалеко от г. Львова. Об этом основном архиве Организации украинских националистов хорошо знали «Зенко» и другой связной Шухевича – «Дмитро». Однако, они оба погибли и поэтому без них мне трудно было бы отыскать точное место расположения этого архива.

Кроме того, в краивке в с. Плехов Бережанского района Тернопольской области, где я скрывался последние два года, в банке закопаны ценности. В этой банке хранятся золотые и серебряные монеты, а также различные ювелирные изделия.

В Рогатинских лесах запрятано и хранится в банке золото, принадлежащее Организации украинских националистов. О месте хранения этой банки с золотом хорошо знал Рогатинский надрайонный «проводник» ОУН «Увар». Однако, «Увару» я поручал в 1953 г. разыскать эту банку с золотом. Он, выполняя мое задание, разыскивал ее, но якобы не нашел.

Часть денежных средств обычно я имел при себе на всякие текущие расходы. В частности, при моем аресте изъято около 13 тыс. рублей денег, принадлежащих Организации украинских националистов. Эти деньги я держал при себе на всякий случай.

ВОПРОС: Покажите об источниках снабжения украинского националистического подполья.

ОТВЕТ: По мере возникновения формирований УПА в период немецкой оккупации западных областей Украины, начиная примерно с 1942 г., стали проводиться среди местного населения организованные заготовки продуктов питания в целях снабжения участников националистического подполья. Впоследствии, после изгнания немецких оккупантов, такие же заготовки продуктов питания в организованном порядке проводились и дальше примерно до 1946 г.

Кроме того, проводилась также заготовка одежды, создавались кустарные мастерские по выделке кожи и пошивке обуви и т. д.

В этих целях в системе Организации украинских националистов были созданы т. н. хозяйственные отделы, которые действовали до 1946 г., т. е. до их расформирования. Хозяйственные отделы существовали при районных «проводах» ОУН, надрайонных и окружных «проводах» ОУН. Они входили в состав организационных референтур на правах подреферентур и состояли примерно из двух-трех человек. Впоследствии, как я уже сказал, примерно в 1946 г. они были расформированы и вошли в состав существовавших тогда сеток ОУН.

ВОПРОС: Дайте показания об источниках снабжения украинского националистического антисоветского подполья в более поздний период.

ОТВЕТ: После расформирования хозяйственных отделов, заготовка продуктов питания проводилась самими участниками националистического подполья среди местного населения и

надо сказать, что примерно до 1948 г. население западных областей Украины не оказывало нам сколько-нибудь серьезного сопротивления в снабжении продуктами питания. Однако, начиная с 1948 г. и до 1950 г., мы уже ощущали серьезные трудности в заготовке продуктов питания. Эти трудности были вызваны тем, что была проведена коллективизация в западных областях Украины и колхозники никак не хотели оказывать материальную помощь участникам антисоветского националистического подполья.

В тот период времени, насколько мне известно из отчетов, поступавших ко мне от нижестоящих звеньев Организации украинских националистов, заготовка продуктов питания проводилась главным образом через администрацию колхозов, а позднее, когда был усилен контроль за расходованием продуктов питания в колхозах, то заготовку продуктов питания стало вести еще труднее. Нередко приходилось участникам националистического подполья приходить в села и заставлять местных жителей давать нужные им продукты питания.

Позднее, особенно с 1952 г., местное население решительно отказывалось помогать участникам националистического подполья. Материальную помощь можно было получить лишь через родственные или очень близкие личные связи. Поэтому часто приходилось участникам подполья ОУН ночами выходить на поля, молотить там себе зерно, копать картофель и овощи на колхозных огородах, обеспечивая таким образом себя продуктами питания.

Кроме того, в последнее время приходилось в значительной мере использовать денежные средства на приобретение продуктов питания и одежды. По крайне мере лично я не посылал своих боевиков воровать продукты питания или грабить местное население, а жил с женой и боевиками на средства организации, которыми я располагал.

ВОПРОС: Покажите об источниках снабжения украинского националистического подполья оружием и боеприпасами.

ОТВЕТ: Особенно большое количество оружия и боеприпасов участники украинского националистического подполья захватили в период разоружения бывшей польской армии в 1939 г., а также в период, когда наступали, а затем отступали немецко-фашистские захватчики. Оружие, боеприпасы собирались на полях, а также в некоторых случаях участники националистического подполья нападали на немецкие подразделения и захватывали оружие и боеприпасы.

Это и были основные источники снабжения оружием и боеприпасами.

Других серьезных источников поступления оружия и боеприпасов у нас не было. Поэтому в последнее время чувствовалась серьезная недостача оружия и особенно боеприпасов. Можно прямо сказать, что людей, которые вновь вступили бы в ОУН, мы не могли бы снабдить оружием и боеприпасами.

Допрос окончен в 17.30

Протокол допроса с моих слов записан верно, мне прочитан, в чем и расписываюсь: подпись Кук.
Подпись

Допросили:
Зам. Начальника След[ственного]
Управления КГБ при СМ УССР
Подполковник (–) Майоров

Стенографировала:
Романовская

Верно: (подпись)

ГДА СБУ, ф. 13, спр. 372, т. 54, арк. 111 – 119. Засвідчена копія. Машинопис.

№ 103
ІЗ ПРОТОКОЛУ ДОПИТУ КДБ ЧІЛЬНОГО ДІЯЧА ОУН В. КУКА ПРО НАЦІОНАЛІСТИЧНУ ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКОЇ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ ТА ЗВ'ЯЗКИ З НЕЮ Р. ШУХЕВИЧА ТА ІНШИХ КЕРІВНИКІВ ВИЗВОЛЬНО-РЕВОЛЮЦІЙНОГО РУХУ

2 липня 1954 р.

Копия

Стенограмма

ПРОТОКОЛ ДОПРОСА
арестованного Кука Василия Степановича

от 2 июля 1954 г.

г. Киев

Допрос начат в 10.30

ВОПРОС: Вам, как руководителю ОУН, известно о националистической антисоветской деятельности, которую проводила униатская греко-католическая церковь Галиции. Покажите об этом.

ОТВЕТ: В течение длительного времени духовенство униатской греко-католической церкви Галиции проводило работу по укреплению националистических взглядов среди украинского населения Галиции. Укреплению этих взглядов способствовало то обстоятельство, что украинцы, проживавшие в Галиции, длительное время находились под экономическим и национальным гнетом австро-венгерской монархии, а позднее под гнетом бывшей польской шляхты.

Ощущая этот национальный гнет, украинское население Галиции охотно шло по линии украинского национализма и положительно относилось к работе, которую проводило униатское духовенство в этом направлении.

Униатское духовенство всегда вмешивалось в политическую работу и стояло на националистических позициях.

Многие священники в период существования бывшей панской Польши состояли в украинских националистических организациях.

[...]

Позднее, примерно в 1950 г., мне стал известен факт, когда одно из наших обращений подписал руководитель нелегальной униатской церкви. Это обращение было подготовлено Шухевичем для посылки за кордон. В этом обращении тогда предлагалось украинским националистическим формированиям за границей прийти к взаимопониманию и прекращению борьбы между собой.

Обращение подписали не только члены Центрального «провода» ОУН и УГВР, но и руководитель нелегальной униатской церкви Галиции. Кто был этот руководитель, я не знаю, и был ли в действительности такой руководитель, мне тоже неизвестно.[180]

Не исключено, что такой руководитель мог быть и иметь контакт с Романом Шухевичем. Я же тогда этими вопросами не занимался.

Позднее, когда я возглавил Организацию украинских националистов, то лично у меня никакого контакта не было ни с кем из числа представителей униатского духовенства.

Допрос окончен в 17.30

Протокол допроса с моих слов записан верно, мне прочитан, в чем и расписываюсь.

(–) Кук

Допросили: Зам. Начальника След[ственного]
Управления КГБ при СМ УССР
Подполковник (–) Майоров

Стенографировала
Романовская

Верно: (подпись)

ГДА СБУ, ф. 13, спр. 372, т. 54, арк. 169, 176. Засвідчена копія. Машинопис.

№ 104
ІЗ ПРОТОКОЛУ ДОПИТУ КДБ ЧІЛЬНОГО ДІЯЧА ОУН В. КУКА ПРО ПЕРЕГОВОРИ ПРЕДСТАВНИКІВ НАЦІОНАЛІСТИЧНОГО ПІДПІЛЛЯ В УКРАЇНІ З АНТИКОМУНІСТИЧНИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ ПОЛЬЩІ ТА ЛИТВИ ПРО СПІЛЬНУ БОРОТЬБУ З ТОТАЛІТАРНИМ РЕЖИМОМ

11 листопада 1954 р.

Копия

Стенограмма

ПРОТОКОЛ ДОПРОСА
арестованного Кука Василия Степановича

от 11 ноября 1954 года

г. Киев

Допрос начат в 10.00

ВОПРОС: Следствию известно, что ОУН контактировала свою подрывную деятельность против Советской власти с другими организациями и реакционными группами. Покажите об этом.

ОТВЕТ: Организация украинских националистов не только контактировала свою подрывную антисоветскую деятельность с другими реакционными и антисоветскими организациями и группами, но и проводила большую работу по консолидации антисоветских сил за границей, в странах народной демократии и внутри Советского Союза.

ВОПРОС: Какую именно работу по консолидации антисоветских сил проводила Организация украинских националистов за границей?

ОТВЕТ: Примерно в 1945 г. по инициативе ЗЧ ОУН за границей был создан т. н. «Антибольшевистский блок народов» (АБН), который объединял различные антисоветские формирования в единый лагерь для борьбы против Советской власти. Созданию этого блока предшествовали проводившиеся несколько ранее в 1945 г. переговоры Организации украинских националистов с польским буржуазно-националистическим

подпольем – Армия Краевая (АК) и с группами т. н. «ВиН» (Вольность и Неподлеглость). Необходимостью для таких переговоров явилось то, что между украинским националистическим подпольем [и поляками] имели место многочисленные факты национальной резни и взаимных нападений, что, естественно, тормозило подрывную работу как польских, так и украинских националистических формирований.

С той целью, чтобы прекратить эту взаимную резню, было решено по инициативе Романа Шухевича и Старуха Ярослава, руководившего тогда украинским националистическим подпольем в Польше, начать переговоры с представителями польских буржуазно-националистических организаций.

С польскими националистами был тогда установлен контакт и, насколько мне известно, переговоры между представителями ОУН и польскими буржуазными националистами состоялись на территории Польши. В результате этих переговоров было достигнуто согласие сторон о том, что польские и украинские националистические организации не будут вести взаимной борьбы между собой, взаимно будут обмениваться антисоветской националистической литературой, информацией и будут совместно проводить вооруженную борьбу против органов госбезопасности в Польше. Насколько мне известно, совместные выступления участников УПА и польских буржуазных повстанческих групп состоялись в г. Грубешеве на территории Польши.

Какого-либо формального соглашения между ОУН и АК, а также организациями «ВиН» заключено тогда не было, поскольку поляки, добиваясь ликвидации установившегося в Польше режима народной демократии, стремились к созданию буржуазной Польши в границах до 1939 г. [...]

В 1949 г. один из руководящих участников ОУН–УПА, действовавших на Волыни, «Дубовой» сообщил Роману Шухевичу о том, что лично он через имеющиеся у него возможности может установить связь с литовскими буржуазными националистами, действующими против Советской власти в Прибалтике. Шухевич поручил тогда «Дубовому» провести необходимые мероприятия по установлению контакта с литовскими буржуазными националистами.

Однако, как мне впоследствии стало известно, несмотря на то, что «Дубовой» развивал в этом направлении активную деятельность, все-таки связь с литовскими националистами ему установить не удалось.

В 1950 г. я встречался с «Дубовым» и имел с ним беседу по этому вопросу. «Дубовой» тогда рассказал, что один из участников украинского националистического подполья, служивший в Советской Армии, встретился там с одним литовцем, который, судя по всему, являлся участником литовского буржуазно-националистического подполья. Через этого литовца и имелось ввиду установить связь с литовскими буржуазными националистами.

«Дубовой» тогда, проводя мероприятия по установлению контакта с литовскими буржуазными националистами, готовил ряд листовок к населению Литвы, однако установить контакт с этими националистами нам не удалось.

Известно мне также, что заграничные формирования ОУН в своей переписке с Шухевичем спрашивали его, имеется ли какая-нибудь возможность установления контакта с литовскими буржуазными националистами и, насколько я помню, Шухевич отвечал, что такая возможность имеется. Однако, как я уже выше показал, связаться с литовскими буржуазными националистами нам не удалось.

Допрос закончен в 13.00.

Протокол допроса записан с моих слов верно, мной прочитан, в чем и расписываюсь.

(–) Кук

Допросили: Зам. Начальника След[ственного]
Управления КГБ при СМ УССР
Подполковник (–) Майоров

Стенографировала:
Романовская

Копия верна: (підпис)

ГДА СБУ, ф. 13, спр. 372, т. 54, арк. 250-251, 257-258. Засвідчена копія. Машинопис.

⌘ ⌘ ⌘

SUMMARY

Chapter Three contains 37 documents covering the period from 1944 to 1950. These are reports and extracts of reports of interrogations by the NKVD-MGB organs of N. Shukhevych (née Berezyns'ka) and N. Shukhevych, the wife and sister of the Supreme Commander of the UPA, respectively, (Nos. 71, 75, 81, 90), the couriers of the OUN Leadership, V. Diachuk-Chyzhevs'kyi, K. Zaryts'ka, and H. Dydyk (Nos. 83, 86, 92-96), leading figures in the OUN, UPA, and UHVR V. Halasa (Nos. 97-98), M. Duzhyi (No. 73), P. Duzhyi (No. 76), V. Kuk (Nos. 99-104), O. Luts'kyi (Nos. 74, 77-80), K. Os'mak (No. 85), and M. Stepaniak (Nos. 68-69), the former leader of the Rohatyn okruha leadership of the OUN in the Western Ukrainian Lands (ZUZ), Z. Blahyi (No. 87), S. Arsenych-Berezovs'kyi, the brother of M. Arsenych, the head of the SB OUN (No. 82), the wives of leading OUN figures O. Hasyn and V. Horbovyi (Nos. 88-89), and other individuals who were involved in the liberation movement. The chapter also includes a lengthy information report on Shukhevych that M. Stepaniak drew up in August-September 1944 (No. 70).

Despite the specific features of these documents, they provide a detailed picture of the main stages of Shukhevych's life and activity, his character traits, style of work, and relations with other leading figures of the Ukrainian liberation movement.

⌘ ⌘ ⌘

Луцький Олександр Андрійович
(фото з архівної кримінальної справи НКҐБ)

Шухевич-Березинська Наталя Романівна
(фото з архівної кримінальної справи НКҐБ)

Зарицька Катерина Миронівна
(фото з архівної кримінальної справи МҐБ)

Михайло Степаняк

Дидик Галина Томівна
(Фото з архівної кримінальної справи МҐБ)

Василь Кук

Василь Галаса

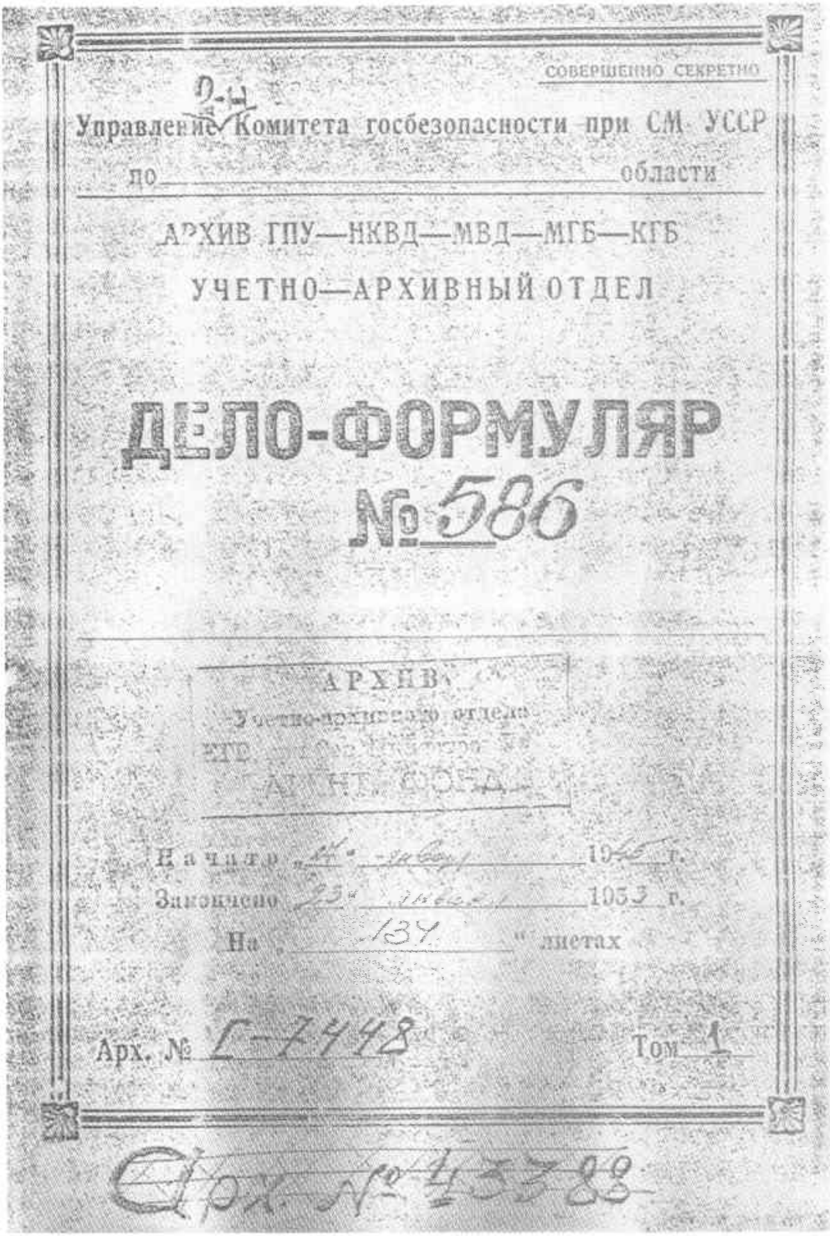
Микола Дужий

Петро Дужий

IV. АҐЕНТУРНА СПРАВА "БЄРЛОҐА". ОСТАННІЙ БІЙ "ТАРАСА ЧУПРИНКИ"

(1944 – 1950)

СОВЕРШЕННО СЕКРЕТНО

Управление Комитета госбезопасности при СМ УССР

по ____________ области

АРХИВ ГПУ—НКВД—МВД—МГБ—КГБ

УЧЕТНО—АРХИВНЫЙ ОТДЕЛ

ДЕЛО-ФОРМУЛЯР

№ 586

АРХИВ
Учетно-архивного отдела
КГБ [illegible]
АГЕНТ. ФОНД

Начато [illegible] 19[illegible] г.
Закончено 25 [illegible] 1953 г.
На 137 листах

Арх. № С-7448 Том 1

Арх. № 43388

Титульна сторінка справи-формуляру №586, яка містить пошукові матеріали НКВД–МВД–НКҐБ–МҐБ на Романа Шухевича за 1945–1953 рр.

№ 105
ІЗ ІНФОРМАЦІЇ КОМАНДИ ПОЛІЦІЇ БЕЗПЕКИ І СД НАЧАЛЬНИКУ 4-ГО УПРАВЛІННЯ ГОЛОВНОГО УПРАВЛІННЯ ІМПЕРСЬКОЇ БЕЗПЕКИ НІМЕЧЧИНИ Г. МЮЛЛЕРУ І НАЧАЛЬНИКУ СС І ПОЛІЦІЇ ГЕНЕРАЛ-ГУБЕРНАТОРСТВА БІРКАМПУ ПРО НАРАДУ КЕРІВНИКІВ НІМЕЦЬКИХ РОЗВІДУВАЛЬНИХ ОРГАНІВ У ЛЬВОВІ ТА ЗВ'ЯЗКИ НАЧАЛЬНИКА АБВЕРКОМАНДИ 202 ПІДПОЛКОВНИКА ЗЕЛІГЕРА З ГОЛОВНИМ КОМАНДИРОМ УПА Р. ШУХЕВИЧЕМ

22 квітня 1944 р.

ВЫПИСКА ИЗ ДОКУМЕНТА
Полиции безопасности и СД г. Львова
от 22 апреля 1944 г.

Главному Управлению Государственной Безопасности
генерал-лейтенанту полиции – Мюллеру, г. Берлин

Абверкоманда 202 (Подполковник Зелигер)

Подполковник Зелигер подобного мнения. Его задача – организация проведения подрывной работы за линией фронта, может быть выполнена только при помощи УПА. В районах, занятых русскими, УПА является единственным [их] противником. Поэтому ее укрепление путем снабжения УПА оружием и обучение соответствующего количества людей лежит в интересах армии. Однако, связь с отрядами за линией фронта может быть установлена только посредством частей, находящихся на немецкой территории. Поэтому он должен практически охватить членов УПА на территории Галиции и после обучения и вооружения их перебрасывать с самолетов на русскую сторону или же пропускать большие группы через фронтовые бреши. Для этого есть согласие берлинских инстанций. Он уже продолжи-тельное время имеет связь через посредника с Шухевичем и уже получил несколько человек для обучения.

Предложение Шухевича вооружить все отряды УПА Галиции и постепенно перебросить их на сторону русских, он из-за пре-

досторожности не принял. Все же он, по договоренности с Берлином, в ближайшее время на участ[к]е фронта Делятин – Станислав, непосредственно на переднем крае обороны, вооружить группы около 100 человек и при помощи действующих там немецких частей перебросить их за линию фронта. Технически план вполне выполним. За этим первым экспериментом последуют следующие. Он – подполковник Зелигер, вполне отдает себе отчет в том, что в случае продвижения немцев, вооруженные таким путем части УПА могут повернуть оружие против немцев. Однако, в настоящее время необходимо проводить подрывную деятельность в тылу русских. Конкретного задания он УПА не дает. Для армии безразлично, какая будет проведена подрывная работа отрядами, находящимися в советском тылу. Решающим является тот факт, что банды ведут борьбу по ту сторону фронта против Красной Армии. Что это является действительностью, подтверждают многие секретные приказы НКВД, а также сообщения агентов.

[…]

Верно:

Зам. нач. 6 отдела 2 Управления М[Г]Б УССР
Капитан (Павленко)

ГДА СБУ, ф. 65, спр. С-7448, арк. 23. Засвідчена копія. Машинопис.

№ 106
ДИРЕКТИВА УНКВД ПО ЛЬВІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ РАЙВІДДІЛАМ ВНУТРІШНІХ СПРАВ ЩОДО РОЗШУКУ ТА АРЕШТУ Р. ШУХЕВИЧА

3 вересня 1944 р.

Совершенно секретно

Начальнику ________________ РО НКГБ
________ госбезопасности
Тов. ____________
гор. ____________

По агентурным данным, в районах Львовской области скрывается кадровый оуновец, член Центрального Провода ОУН, руководитель по подготовке кадров в УПА – Шухевич Роман, около 37 лет (имеет жену и двух детей), других установочных данных не добыто.

В период существования УВО (Украинской военной организации) ШУХЕВИЧ руководил боевкой. Лично убил польского инспектора при правительстве – куратора Собинского. В 1933 г. принимал участие в убийстве министра внутренних дел бывшей Польши Перацкого, за что был арестован и осужден к длительному тюремному заключению.

В 1937 г. Шухевич бежал в Закарпатскую Украину, где руководил украинскими сичевиками, боровшимися против мадьяр[181].

В начале советско-германской войны перебрался в Германию, получил звание капитана и был направлен во главе сотни в Полесье для борьбы с партизанским движением, а затем бежал в УПА и руководил военной строевой подготовкой кадров Украинской повстанческой армии[182].

Перед отступлением немцев, в мае – июне 1944 г., Шухевич несколько времени находился во Львове и в настоящее время, якобы, скрывается на территории Львовской области.

Примите активные меры к розыску и задержанию Шухевича. Для этого опросите всю проверенную авторитетную агентуру и направьте на установку его связей и возможного места пребывания.

В случае обнаружения Шухевича с максимальной осторожностью проведите негласную съемку и немедленно сообщите во 2-й отдел УНКГБ Львовской области.

Начальник Управления НКГБ
Львовской области
Полковник госбезопасности (Волошенко)

"3" сентября 1944 года

№ 0243

г. Львов

исп. Елизаров

На документі резолюція: *"[нерозбірливо] РО НКГБ 5-е отд[еле]ние УНКГБ". (Підпис нерозбірливий).*

ГДА СБУ, ф. 65, спр. 18756, арк. 12. Достеменник. Машинопис.

Опубл.: Роман Шухевич у документах радянських органів державної безпеки (1940–1950). Т. I. – К., 2007. – С. 359-360.

№ 107
ВКАЗІВКА 4-ГО УПРАВЛІННЯ НКДБ УРСР УНКДБ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ ПРО ВСТАНОВЛЕННЯ ЗВ'ЯЗКІВ Р. ШУХЕВИЧА

20 жовтня 1944 р.

Совершенно секретно

Начальнику УНКГБ по Львовской области
полковнику госбезопасности
тов. Волошенко
г. Львов

Нами разрабатывается активный кадровый украинский националист, руководитель Центрального Провода ОУН бандеровского направления Шухевич Роман Иосифович, 1907 г. рождения, уроженец Радеховского района[183], Львовской области, по национальности украинец, образование высшее, окончил Львовский политехнический институт. До Отечественной войны в г. Львове по ул. Косинерская № 18, кв. 2 проживали его родственники.

ОТЕЦ: Шухевич Иосиф Владимирович, 1879 г. рождения, по профессии юрист.

МАТЬ: Шухевич (девичья фамилия Стоцкая) Евгения Ивановна, все время была домашней хозяйкой.

БРАТ: Шухевич Юрий Иосифович, 1910 г. рождения, работал во Львовском Радиокомитете в должности актера-солиста.

СЕСТРА: Шухевич Наталья Иосифовна, 1922 г. рождения, в сентябре 1940 г., за к[онтр]-р[еволюционную] деятельность арестовывалась Управлением НКВД по Львовской области, обвинялась в преступлениях, предусмотренных ст.ст.54-2, 54-11 УК УССР. До ареста Шухевич Н. И. – студентка Львовского медицинского института.

Сам Шухевич Р. И. после освобождения Западной Украины якобы проживал в г. Данциге.

Просим срочно произвести тщательную установку всех родственных связей Шухевича Р. И., проживающих на территории Львовской области и в г. Львове.

Одновременно просим, через имеющиеся агентурные возможности, выявить все дружественные и деловые связи его,

обратив серьезное внимание на контингент лиц, учившихся и окончивших Львовский политехнический институт в период 1932–1934 гг.

На всех лиц, являющихся связями Шухевича, соберите максимум характеризующих данных, а также Ваши соображения о возможностях оперативного использования кого-либо из них для разработки и специальных мероприятий по делу Шухевича Р. И.

В связи с особой важностью проведения мероприятий по делу, с исполнением просим не задерживать.

На Шухевича Р.И. заведите дубликат дело-формуляр за № 4/377, составьте конкретные мероприятия по делу и вышлите в 4 Управление НКГБ УССР.

Копии всех материалов дела вышлем Вам дополнительно.

Начальник 4-го Управления НКГБ УССР
Полковник госбезопасности (–) Сидоров

Зам. нач. 1 Отдела 4-го Управления НКГБ УССР
Майор госбезопасности (–) Левенец

20 октября 1944 года

№ 4/1/15391

гор. Киев

исп. Долуда (–)

Верно:

ГДА СБУ, ф. 65, спр. 18756, Т. 1, арк. 19 – 19 зв. Копія. Машинопис.

Опубл.: Роман Шухевич у документах радянських органів державної безпеки (1940–1950). Т. І. – К., 2007. – С. 370-371.

№ 108
ПОСТАНОВА НКДБ УРСР ПРО ЗАВЕДЕННЯ АҐЕНТУРНОЇ СПРАВИ «БЄРЛОҐА» ДЛЯ РОЗШУКУ, ЗАХОПЛЕННЯ АБО ЛІКВІДАЦІЇ ЧЛЕНІВ ПРОВОДУ ОУН В УКРАЇНІ*

11 листопада 1944 р.

Совершенно секретно

«УТВЕРЖДАЮ»
Народный комиссар
Государственной Безопасности
Комиссар Государственной
Безопасности 3 ранга Савченко[184]

«12» ноября 1944 г.
г. Львов

ПОСТАНОВЛЕНИЕ
(о заведении агентурного дела)

г. Львов, 11 ноября 1944 г.

Я, Начальник 5 отдела 2 Управления НКГБ УССР – майор государственной безопасности т. Хает, рассмотрев агентурные, следственные и документальные материалы НКГБ УССР и УНКГБ западных областей Украины, в отношении членов бандеровского Центрального «Провода» ОУН, проводящих на нашей территории активную бандитско-террористическую и шпионско-диверсионную работу,

НАШЕЛ:

Что члены бандеровского Центрального «Провода» ОУН, командующие бандформированиями УПА – Шухевич, Клячковский, Кисель[185], Волошин, Луцкий и другие, находятся на нашей территории и руководят деятельностью краевых и областных «Проводов» ОУН, а также бандформированиями УПА.

В целях полного вскрытия деятельности членов бандеровского Центрального «Провода» ОУН, руководимых ими краевых

* Документ виконано на офіційному бланку НКДБ УРСР.

и областных «Проводов», а также бандформирований УПА и их оперативной ликвидации

ПОСТАНОВИЛ:

Завести централизованное агентурное дело на членов бандеровского Центрального «Провода» ОУН под кличкой «Берлога», зарегистрировав его в учетном отделении 2-го Управления НКГБ УССР и в отделе «А» НКГБ УССР.

Начальник 5 отдела 2 Управления НКГБ УССР
Майор госбезопасности (Хает)

Согласны: начальник следственной части НКГБ УССР
Полковник госбезопасности (Павловский)

Вр[еменно] зам[ещающий] нач. 4 Управления НКГБ УССР
Подполковник госбезопасности (Карин)

ГДА СБУ, ф. 65, спр. С-9079, т. 1, арк. 1. Достеменник. Машинопис.

№ 109
З ОПЕРАТИВНОГО ПОВІДОМЛЕННЯ НКДБ УРСР ПРО ЗМІСТ РОЗМОВИ ЇХНЬОГО АГЕНТА З ДІЯЧАМИ УГКЦ Г. КОСТЕЛЬНИКОМ ТА І. КОТІВИМ ПРО ХАРАКТЕР ПЕРЕГОВОРІВ КЕРІВНИЦТВА ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ З Р. ШУХЕВИЧЕМ ТА ІНШИМИ ОЧІЛЬНИКАМИ ОУН СТОСОВНО ПЕРСПЕКТИВ ВИЗВОЛЬНО-РЕВОЛЮЦІЙНОГО РУХУ ТА МОЖЛИВИХ ДОМОВЛЕНОСТЕЙ З БІЛЬШОВИКАМИ

Березень 1945 р.

Копия

Совершенно секретно

[…] Костельник[186] начал: "Ситуация сейчас сложилась такая, что нам надо что-то делать решительное. Этого не понимает митрополит, он медлит и у нас из-за этого идет борьба с ним. […]

Митрополит[187] думает, что мы – греко-католическая церковь – дав 100.000, этим показали свое лицо перед Советской властью. Он и кое-кто с ним не понимают необходимости той тонкой работы, какую мы должны сейчас вести с большевиками. Конечно, Вы понимаете, что мы откровенными с большевиками не будем, нам нужно маскироваться, но так, чтобы большевики нам верили. Собрались священники, выступали некоторые и нападали на нас – зачем мы ездили в Москву[188], что москалям верить нельзя, чтобы они нам не обещали, они не выполнят, а сделают так, чтобы нас прибрать к рукам.

Я и моя группа доказывали, что с москалями надо находить точки соприкосновения в вопросах церкви, что другого пути для нас нет и не потому, что мы верим большевикам, а потому, что они будут стараться нас обойти. Нам же нужно вести с ними такую работу, чтобы не даться им.

[…] В Москве генералы перед нами поставили вопрос, чтобы мы связались с бандеровцами, как посредники по организации переговоров большевиков с бандеровцами. Инициатива исходила от генералов, а не от нас – делегации. Мы тогда согласились и сказали, что в состоянии это сделать.

По вопросу переговоров мы связались с Шухевичем и Лебедем, но в вопросе необходимости проведения переговоров с Москвой в Центральном “Проводе” так же, как и у нас, нет единого мнения. Положение сложилось очень серьезное, ибо Провод не хочет окончательно решать этот вопрос без того, чтобы не услышать наше слово по сути этого, услышать наш совет. Мы же не можем пока сказать этого слова Проводу, так как сами для себя еще не решили этого вопроса и поэтому объективно углубляем раскол, возникший в Проводе.

Шухевич возглавляет группу, которая настаивает на переговорах, а Лебедь – группу, которая категорически против переговоров с большевиками. В самое последнее время наша связь с ними нарушилась, в связи с проведенными арестами”.

Далее Костельник [...] сообщил, что Шухевич последнее время находился в Бибрках, недалеко от Львова, и что там была явка Центрального “Провода”. О Шухевиче, как о дальновидном политике и умном человеке, Костельник высказал весьма положительное мнение.

Говоря о принципиальных позициях, занимаемых по вопросу переговоров с одной и другой группами Центрального “Повода”, Костельник рассказал: “Шухевич считает, что методы, которые сегодня ОУН использует в практике своей работы, – гибельны для организации и могут привести к полному уничтожению оуновских кадров. Задача же состоит в том, чтобы сохранить кадры, и на выполнение этой задачи надо направить в нынешний период все усилия всех звеньев организации. Для этого нужно сейчас решительно перестроиться и найти новые методы, и единственный путъ к этому – это путь переговоров с большевиками.

При помощи этих переговоров можно будет легализовать, т. е. спасти от уничтожения кадры, необходимые для будущей национальной революции и под прикрытием этой легализации замаскировать оуновские кадры, внедрив их в государственный аппарат, в армию, во все отрасли экономической и культурной жизни государства. Работу ОУН надо сейчас перестраивать на более длительный период с применением новых методов работы, над практическим применением которых надо думать уже сейчас.

Шухевич считает, что надо сейчас отказаться от активной вооруженной борьбы с Советской властью, отказаться от террористических методов, а перейти на более глубокую работу”.

[...] Далее Костельник [...] сообщил, что они, т. е. руководящая верхушка униатов, по известным им каналам, установили

связь с Шухевичем и Лебедем после приезда делегации из Москвы.

[...] Во время беседы с Костельником стало ясным, что он лично виделся с Лебедем, говорил с ним, но этот факт скрывает [...]. О том, что Лебедь был во Львове, в митрополии (Юра), подтвердил [...] Котив[189] в беседе, состоявшейся в этот же день, т.е. 18.3. Костельник, [...] все же, видимо, из соображений конспирации скрыл [...] этот факт, говоря, что связь с Центральным "Проводом" они имеют через представителей последнего.

Продолжая дальше [...], Костельник откровенничает [...]: "Я сейчас растерялся и не знаю, имеем ли мы право теперь поддерживать разногласия в Проводе – усугублять трещину, не сделаем ли мы этим самым зла своему народу? Это меня очень мучает, и я сам себе на это не могу дать ответа. С другой стороны, я боюсь, чтобы не вышло так, что мы договоримся с Москвой и этим самым своими руками похороним свое детище – дорогое для Украины дело национальной революции. [...]".

[...] Сложилось твердое мнение, что среди руководства униатов существует разброд по этому вопросу, и наиболее шатающимся из них, не пришедшим пока ни к какому выводу, является Костельник. Руководящая верхушка униатов в настоящее время мучительно ищет выхода из создавшегося положения.

"Центральный "Провод" ОУН, – продолжал далее в беседе Костельник, – прекрасно понимает, каким колоссальным влиянием мы пользуемся на наш украинский народ и без нашего совета он не примет окончательного решения, ибо без нас "Провод" не сможет разрешить в народе те вопросы, которые сейчас стоят перед Организацией украинских националистов в деле поисков дальнейших путей к осуществлению конечной идеи национальной революции. Они ждут нашего совета, а мы, пока не решив сами, воздерживаемся от совета им идти ли на переговоры или нет".

Два дня назад Костельник разговаривал с матерью Шухевича, которая находится во Львове. Она пришла к нему за советом, говоря: "Доктор, мы знаем, чему наши дети себя посвятили, проливают свою кровь и не пожалеют отдать за Украину свою жизнь. Имеем ли мы право сейчас подсказать им, чтобы прекратили проливать кровь, а нашли другие пути к идее?".

Костельник на это ей ничего не ответил, но, по его словам, он очень хорошо понял эту мать, потому что у него тоже есть сыновья в ОУН.

[...] Сложилось мнение, что старуха Шухевича с этим вопросом к Костельнику пришла после разговора со своим сыном Романом.

После разговора с матерью Шухевича, он по-прежнему остался на распутье. [...]

[...] [Котив] повторил буквально все то, что [...] уже рассказал Костельник о создавшейся в Центральном "Проводе" обстановке, о разногласиях между Шухевичем и Лебедем, что "Провод" хочет услышать мнение верхушки униатов.

Котив повторил также, что Костельник занял неопределенную позицию, а так как к нему прислушиваются многие, как к авторитету, то вопрос пока не решен. Митрополит же пока отмалчивается и не делал попыток повлиять на Костельника в ту или иную сторону.

Лично Котив настаивает на том, что переговоры нужно обязательно вести, что необходимо поддержать Шухевича и этим самым повлиять на решение "Провода".

Как заявил Котив, цель его [...] – это [...] повлиять на Костельника, чтобы последний стал на точку зрения необходимости ведения переговоров "Провода" ОУН с Советской властью. [...]

Между прочим, Котив рассказал [...], что митрополит, он и ряд других авторитетов среди униатов весьма недовольны Костельником в связи с тем, что он на приеме у Уполномоченного СНК УССР тов. Даниленко заявил последнему, что "Провод", якобы, на переговоры с московскими генералами идти не хочет, что этот вопрос, дескать, "слишком поздно поднят".

Костельник в данном случае, как говорит Котив, заявил, ни с кем не посоветовавшись, неправду, такого ответа нельзя было давать, а нужно было оттягивать ответ по разным причинам до тех пор, пока и униаты, и "Провод" не пришли бы к твердому и окончательному решению.

Котив, сообщая [...] о крайне отрицательном отношении Лебедя к вопросу переговоров и перехода к новой тактике и методам работы, заявил, что Лебедь угрожает – в случае, если "Провод" пойдет на переговоры – отколоться от Центрального "Провода", создать свой "Провод" и стать на путь уничтожения тех, кто будет осуществлять как переговоры, так и практически вытекающее из результатов переговоров.

Дальше он [...] рассказал, что Шухевич прислал во Львов к ним своего представителя, облеченного большими полномочиями. Он был ранен в руку, но его братия вылечила и сейчас

скрывает на территории митрополии (Юра). Это личный друг и правая рука Шухевича, с которым он имеет постоянную связь, но уже дней 8, как этот представитель потерял связь с Шухевичем и ждет изо дня на день ее восстановления.

На Кипарисовской улице № 1 (не точно), недавно арестовали оуновцев и среди них – связи Центрального "Провода", в силу чего и потерялась связь с Шухевичем.

Сейчас ждут, чтобы Шухевич наладил связь, а пока униаты принимают меры к легализации представителя Шухевича. Сестры (монашки) организуют мастерскую вышивки, и есть план устроить его там работать секретарем.

Следует заметить, что Костельник [...] об этом представителе ничего не сказал, утаил.

Степан Бандера, как таковой, в этом деле не играет никакой роли. Сейчас существуют две основные фигуры – Лебедь и Шухевич. Котив говорит, что Бандеры здесь нет, но связь с ним поддерживается. Однако, мнение у него по сути этого не запрашивали, и он его не высказывал, а если бы даже и высказал, то оно не имело бы значения.

Отп[ечатано] 3 экз[емпляра].

ГДА СБУ, ф. 65, спр. 9113, т. 20, арк. 36-44. Достеменник. Машинопис.

Опубл.: Ліквідація УГКЦ (1939–1946). Документи радянських органів державної безпеки. Т. 1, – К. 2006. – С. 398-404.

№ 110
ІЗ ПРОТОКОЛУ ДОПИТУ НКДБ УРСР СВЯЩЕНИКА І. КОТІВА ПРО ЗВ'ЯЗКИ ЧЛЕНІВ ПРОВОДУ ОУН З МИТРОПОЛИТОМ УГКЦ А. ШЕПТИЦЬКИМ

13 квітня 1945 р.

ВЫПИСКА

из протокола допроса Котива Ивана Онуфриевича

от 13 апреля 1945 года

[...] С приходом немецких захватчиков на территорию Советской Украины, вместе с ними, в их обозе, пришли и украинские националисты, развернувшие активную работу. В этот период, т. е. в июле 1941 г., связь руководства греко-католической церкви, в частности митрополита Шептицкого, с Центральным «Проводом» ОУН бандеровского направления, стала для меня более очевидной.

Не помню, в какой именно из дней июля месяца в приемную митрополита Шептицкого, где я в это время находился, пришел член Центрального «Провода» ОУН Лебедь. Он был принят митрополитом и имел с последним беседу наедине.

В тот же период к митрополиту Шептицкому дважды приходил заместитель Степана Бандеры – Стецько Ярослав, который намечался в то время на должность премьер-министра правительства «Самостийной Украинской Державы».

Шептицкий принимал Стецько наедине и мне неизвестно содержание их беседы.

Это был период, когда ОУН формировала свое «правительство» и, надо думать, что Стецько в данном случае являлся к главе греко-католической церкви – Шептицкому с информацией и за советами. Однако, прошу верить мне, что я не знаю их содержания.

Во время разгона немцами бандеровского «правительства» во главе со Стецько, к Шептицкому пришел член Центрального «Провода» ОУН (ныне руководитель этого «Провода» ОУН) – Роман Шухевич.

Не трудно догадаться, что этот визит одного из влиятельных членов Центрального «Провода» ОУН – Шухевича к главе греко-католической церкви – Шептицкому преследовал цель не только информирование последнего о происходящих событиях, но и за получением советов [...].

Верно:

Зам. нач. отделения 2 Упр[авления] НКГБ УССР
Капитан госбезопасности (Павленко)

ГДА СБУ, ф. 65, спр. С-7448, арк. 86. Засвідчена копія. Машинопис.

№ 111
ІЗ ПРОТОКОЛУ ДОПИТУ НКДБ УРСР СВЯЩЕНИКА І. КОТІВА ПРО НАМАГАННЯ ДЕЯКИХ КЕРІВНИКІВ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ ВСТАНОВИТИ ЗВ'ЯЗОК З Р. ШУХЕВИЧЕМ

13 квітня 1945 р.

ВЫПИСКА

из протокола допроса Котива Ивана Онуфриевича

от 13 апреля 1945 г.

[...] Вернувшись из Москвы, мы члены делегации начали налаживать связи с Центральным «Проводом» ОУН. Лично я осуществлял следующее.

В начале марта месяца 1945 г. на подворье св. Юра появился бедно одетый человек с перевязанной раненой рукой. Однажды, встретив меня, он подошел ко мне и попросил помочь ему деньгами. На мои вопросы он ответил, что был ранен во время выполнения гужевой повинности по перевозке снарядов, что лечился в хирургическом отделении клиники мединститута на Лычаковке, что дальше он там находиться не может и, поэтому, уже несколько дней нелегально проживает на территории митрополии и собора св. Юра, питаясь подаянием.

В частности, он рассказал мне, что он обращался за помощью и ночлегом к священнику Рудю Степану, но последний отказал ему в ночлеге, а только дал ему 20-30 рублей. Тогда же он назвался мне Ковалив.

Спустя несколько дней, он встретил меня снова и здесь уже рассказал о том, что он является другом Романа Шухевича, что последний прислал ему в больницу на Лычаковку одежду, что его настоящая фамилия Городиский, а «Ковалив» – это оуновская кличка. И здесь же на мой вопрос он заявил, что он имеет связь к руководителю Центрального «Провода» ОУН – Шухевичу.

Я решил воспользоваться этим обстоятельством и предложил ему направить связь к Шухевичу с нашей просьбой о приходе его к Гавриилу Костельнику. Следует здесь указать, что Костельник являлся учителем Романа Шухевича и знает его семью.

«Ковалив»–Городиский обещал послать эстафету к Шухевичу.

Я доложил об этом митрополиту Слепому[190], однако он отнесся критически к такому средству связи. Также я рассказал об этом Костельнику и Клименту Шептицкому[191].

Как мне потом рассказывал архимандрит Шептицкий, «Ковалив» посетил также и его и что он, Шептицкий, узнав от «Ковалива» о моем поручении, подтвердил его и расширил.

Однако связь от Шухевича не пришла.

Дней 10-12 тому назад «Ковалив»–Городиский внезапно умер от паралича сердца. Это совпало с приездом его родной сестры из с. Броныця, возле Дрогобыча, ей лет около 30, блондинка, загорелое лицо, ниже среднего роста, одета: пальто гранатового цвета, платок и сапоги.

После смерти «Ковалива» сестра его организовала похороны и похоронила его в с. Оброшин (не точно, но постараюсь вспомнить и сообщить Вам) возле г. Львова.

ВОПРОС: Какие другие возможности Вами были использованы для установления связи с Центральным «Проводом» ОУН?

ОТВЕТ: Доктор Гавриил Костельник говорил мне о том, что он связался с матерью Романа Шухевича и просил последнюю, чтобы она связала нас со своим сыном. Мать Шухевича, якобы ответила, что осуществить это трудно, однако обещала это выполнить. Это было в конце февраля или в начале марта 1945 г.

Костельник мне говорил, что у него имеется еще один путь для связи с Центральным «Проводом» ОУН, что этот пункт более верный, так как ему уже однажды удалось наладить связь с Центральным «Проводом» ОУН, однако, какой это путь, через кого он идет, он от меня скрыл.

Недели три тому назад, в разговоре с архимандритом Шептицким мы, говоря о необходимости установления связи с Центральным «Проводом» ОУН, высказались о возможности организации встречи с представителями Центрального «Провода» ОУН в Унивском мужском монастыре вблизи Перемышлян. Это соображение было вызвано тем, что мы предполагали о боязни представителей Центрального «Провода» ОУН явиться во Львов.

Недели две тому назад мне архимандрит Шептицкий при очередной нашей беседе о связи с Центральным «Проводом» ОУН сообщил буквально следующее:

«Шухевича Романа є псевдо «Шелест» й вже все йому переказано».

Более подробно Климент Шептицкий мне не говорил [...].

[...]ВОПРОС: Почему верхушка греко-католической церкви искала связи только с Шухевичем Романом, в то время как Вам были известны также другие члены «Провода» ОУН?

ОТВЕТ: Архимандрит Шептицкий и доктор Костельник говорили мне о необходимости установить связь с Романом Шухевичем, а ни с кем-либо из других членов Центрального «Провода» ОУН, исходя из тех соображений, что Шухевич руководит войсковым «Проводом» ОУН, т. е. является Главнокомандующим УПА, что он лично хорошо известен как Шептицкому, так и Костельнику, что он является наиболее умным и дальновидным из состава Центрального «Провода» и поэтому с ним легче всего было бы договариваться и, главным образом, потому, что его авторитет непоколебим в УПА.

С «Проводом» же организационным, который, как говорили Шептицкий и Костельник, возглавляется Лебедем, будет значительно труднее связаться и разговаривать, учитывая при этом отрицательные качества Лебедя [...].

Верно:

Зам. нач. отделения 2 Управления НКГБ УССР
Капитан госбезопасности (Павленко)

г. Львов

ГДА СБУ, ф. 65, спр. С-7448, арк. 87-89. Засвідчена копія. Машинопис.

№ 112
ІЗ ОПЕРАТИВНИХ ДАНИХ НКДБ УРСР НА Р. ШУХЕВИЧА

13 червня 1945 р.

Совершенно секретно

Начальникам Управления НКГБ (по списку)

Только: Начальнику УНКГБ по ____________ области
___ госбезопасности
тов. ____________
гор. ____________

По агентурному делу "Берлога"

В дополнение к нашим № 2310/с от 12.12.44 г., № 4/д от 27.1 и № 7/д от 3.2.45 г. для ориентировки, оперативного использования, проверки и дальнейшей разработки, сообщаю вновь добытые данные на членов Центрального "провода" ОУН.

[...] Шухевич Роман Иосифович, оуновские клички "Тур", "Щука", "Гриць". По данным на ноябрь 1944 г. – главнокомандующий УПА, под кличками "Чупринка", "Шелест"[192].

При продвижении немцев по территории Украины в 1941 г. с подчиненным ему украинским легионом имени Степана Бандеры был в г. Николаеве[193], той же области УССР.

По данным, требующим тщательной проверки, Шухевич Роман в апреле 1945 г. убит на Волыни при проведении чекистско-войсковой операции. Сведения об этом получены в результате агентурной разработки матери Шухевича Романа – Шухевич Евгении, униатов-священников, поддерживающих деловую связь с Центральным "Проводом" ОУН и других разрабатываемых нами по делу "Берлога" лиц.

Его приметы: среднего, по другим данным – выше среднего роста, худощавый, лицо к подбородку суженное, черты лица острые, блондин, глаза темные, проницательные, голос грубый, волосы зачесывает назад, военная выправка, широкоплечий.

Березинская Наталья – жена Шухевича Романа, 36-37 лет, уроженка Львовской области, украинка, дочь священника.

В бытность панской Польши, как оуновка, вместе с Шухевичем Романом арестовывалась польскими властями и на

протяжении 2–3 месяцев содержалась в тюрьме г. Львова по ул. Лонского.

В период 1939–1941 г.г. вместе с мужем бежала за кордон и проживала на территории Генерал-губернаторства. После оккупации немцами Западной Украины возвратилась в г. Львов, где со своей матерью – 55 лет, сыном Юрием 10–11-лет и дочерью Марией 4–5 лет, проживала по ул. Полтавской, дом № 11 (3-й этаж, дверь направо). Немцами арестовывалась, но затем была освобождена.

В мае 1944 г., в связи с приближением линии фронта, Березинская с семьей выехала из г. Львова и укрылась в с. Бусовиско, Стрелковского района, Дрогобычской области, где, выдавая себя за вдову умершего инженера, проживала по фиктивным документам.

В конце апреля 1945 г., по данным агентуры, вместе с нелегалом – униатским священником Мицак из с. Бусовиско переехала в Старо-Самборский район, Дрогобычской области с тем, чтобы отсюда отправиться к своему мужу Шухевичу Роману на Волынь.

К моменту переезда из с. Бусовиско, Березинская появлялась в базарные дни в г. Самбор, Дрогобычской области, где продавала личные домашние вещи, объясняя это тяжелым своим материальным положением.

Ее приметы: выше-среднего роста, брюнетка, большие черные глаза, лицо круглое с выдающимися скулами, прически носит разные – назад с гладким зачесом, либо польскую, или же заплетает малые косы. [...]

Оперативное использование данных в отношении перечисленных выше лиц нами предусмотрено № 2310/с от 12 декабря 1944 г.

Народный комиссар государственной безопасности УССР
Комиссар государственной безопасности 3 ранга
(Савченко)

"13" июня 1945 года

№ 73/д

г. Львов

ГДА СБУ, ф. 9, спр. 8, арк. 15-28. Достеменник. Машинопис.

Опубл.: Роман Шухевич у документах радянських органів державної безпеки (1940–1950). Т. І. – К., 2007. – С. 370-371.

№ 113
ЛИСТ ЗАСТУПНИКА НАРКОМА ВНУТРІШНІХ СПРАВ УРСР Т. СТРОКАЧА НАЧАЛЬНИКАМ УПРАВЛІНЬ НКВС ЗАХІДНИХ ОБЛАСТЕЙ УКРАЇНИ ПРО НАДІСЛАННЯ ФОТОКАРТОК Р. ШУХЕВИЧА ТА НЕОБХІДНІСТЬ ВЖИТТЯ АКТИВНИХ ЗАХОДІВ ЩОДО ЙОГО РОЗШУКУ І ЗАТРИМАННЯ

4 жовтня 1945 р.

Начальникам УНКВД по Львовской, Дрогобычской, Станиславской, Тернопольской, Волынской, Ровенской, Черновицкой, Закарпатской [областям] тов. ____________

Львов	– 33
Дрогобыч	– 30
Станислав	– 38
Тернополь	– 39
Луцк	– 32
Ровно	– 32
Черновицы	– 16
Ужгород	– 15

При этом направляю “ ” экз. фотокарточек Проводника ОУН, он же Главнокомандующий УПА – Шухевича Романа Степановича[194], по кличке “Тур”, “Шух”, “Степан”, “Чернец”, “Тарас Чупринка”, “Туча” и “Белый”.

Скрывается с небольшой группой (5–7 чел.) личной охраны, в том числе одна – две женщины, в сельских местностях, в хорошо оборудованных убежищах.

Установочные данные – 42 лет, уроженец г. Львова, из семьи адвоката, с высшим образованием, живет по паспорту, выданному отделением милиции г. Львова на имя Орлович Максима Степановича, имеет при себе сына лет 13–15.

Приметы – среднего роста, лицо худощавое, конусообразное, продолговатое, блондин, глаза светлые, волосы рыжеватые, волнистые, короткие, зачесывает назад, нос длинный, острый, уши большие, оттопыренные, обычно одет в гражданскую одежду, маскируясь под местного жителя.

Прошу разослать по 1 экз. фотокарточек в каждый райотдел НКВД для принятия активных мер к розыску и задержанию Шухевича как особо важного государственного преступника.

О получении хотя бы малейших данных о месте нахождения Шухевича, немедленно сообщать в УББ НКВД УССР.

Заместитель Народного Комиссара Внутренних дел УССР
Генерал-лейтенант (–) Т.Строкач

"4" октября 1945 г.

№8/1/158124

г. Киев

ГДА СБУ, ф. 65, спр. С-9079, Т.3 (додаток), арк. 31-32. Копія. Машинопис.

Опубл.: Роман Шухевич у документах радянських органів державної безпеки (1940–1950). Т. І. – К., 2007. – С. 564-565.

№ 114
ПОСТАНОВА УПРАВЛІННЯ НКДБ УРСР У ЛЬВІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ ПРО ЗАВЕДЕННЯ ПО АҐЕНТУРНІЙ СПРАВІ «БЄРЛОҐА» ОКРЕМОГО ФОРМУЛЯРУ НА РОЗШУК, ЗАТРИМАННЯ АБО ЛІКВІДАЦІЮ Р. ШУХЕВИЧА

31 жовтня 1945 р.

Совершенно секретно

«УТВЕРЖДАЮ»
Начальник 2 «А» отдела УНГБ Льв[овской] обл.*
подполковник
(Воробьев)**
«31» октября 1945 г.

ПОСТАНОВЛЕНИЕ
(о заведении дела формуляр по аг[ентурному] делу «Берлога»)

г. Львов " " октября 1945 г.

Я, пом. оперуполномоченный 2 Отделения 2 «А» отдела УНКГБ мл. лейтенант Реунов, рассмотрев имеющиеся в УНКГБ материалы на

Шухевич Романа Иосифовича, 1917 г. рождения, уроженец Радеховского района Львовской области, украинец, с высшим техническим образованием

НАШЕЛ:

Шухевич Роман – является одним из лидеров украинского националистического движения. Член Центрального «Провода» организации украинских националистов, Главнокомандующий УПА.

На основании изложенного –

ПОСТАНОВИЛ:

На Шухевич Романа Иосифовича завести дело формуляр, зарегистрировав его в отделе «А» УНКГБ Львовской области по окраске «Украинские националисты».

Согласен: нач. 2 отделения 2 «А» отдела УНКГБ
Майор (Бельченко)

ГДА СБУ, ф. 65, спр. 18756, т. 1, арк. 2-2 зв. Достеменник. Машинопис.

---

* Чорнилом дописано «Сл. д. 74, д/п 8498»
** Поруч простим олівцем підпис Воробйова

№ 115
ІЗ ПРОТОКОЛУ ДОПИТУ НКДБ ЄПИСКОПА М. ЧАРНЕЦЬКОГО ПРО ЗВ'ЯЗКИ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ З ОУН НА ПОЧАТКУ НІМЕЦЬКО-РАДЯНСЬКОЇ ВІЙНИ

10-11 грудня 1945 р.

ВЫПИСКА ИЗ ПРОТОКОЛА ДОПРОСА
обвиняемого Чарнецкого* Николая Алексеевича[195]
от 10-11 декабря 1945 г.

ВОПРОС: Расскажите подробно о связях греко-католической униатской церкви с ОУН и УПА в период немецкой оккупации, а также о помощи, которую оказывала Ваша церковь украинско-немецким националистам в их антинародной деятельности и в борьбе против Советской власти.

ОТВЕТ: После нападения фашисткой Германии на Советский Союз греко-католическая униатская церковь встала на путь активной поддержки украинских националистов и открыто начала оказывать им помощь в борьбе против Советского Союза за отторжение Украины и создание т. н. «Самостоятельного украинского государства».

Накануне вступления немецко-фашистских войск в г. Львов митрополит Андрей Шептицкий имел переговоры с представителями руководства ОУН.

Так, в частности Шептицкого посетили командующий украинским легионом, принимавший участие в нападении на Советский Союз, Шухевич и священник Гринех, служивший капелланом в этом легионе, которые оповестили митрополита о приближении немецко-фашистских войск к г. Львову и, как мне стало известно впоследствии, договорились об организации торжественной встречи немецкой армии.

По указанию митрополита Андрея Шептицкого все церкви колокольным звоном приветствовали немецко-фашистских захватчиков. Легион украинских националистов [под] командованием Шухевича расположился на территории митрополичьей резиденции, где для него было отправлено торжественное богослужение. После этого митрополит лично благословил этот

* В документі – Чернецький.

легион на дальнейшую борьбу против Советской власти за создание «самостийной» Украины.

30 июня 1941 г. легализовавшейся Организацией украинских националистов в г. Львове было проведено собрание видных националистических деятелей, на котором было провозглашено создание «Самостийной Соборной Украинской Державы» и избрано т. н. «Украинское правительство» во главе с Ярославом Стецько. В работе этого собрания приняло участие также и униатское духовенство. В состав «правительства» Стецко вошел униатский священник Гринех.

Акт провозглашения «самостийной» Украины еще больше укрепил наши симпатии к немецким оккупантам. Считая их своими «освободителями» от большевиков, наша церковь начала оказывать активную помощь немцам в борьбе против Советского Союза.

1 июля 1941 г. митрополит Андрей Шептицкий обратился к духовенству и верующим с пастырским листом, в котором оповещал о провозглашении «Самостийной Соборной Украинской Державы», а также призывал украинское население сплотиться вокруг ОУН и оказывать всемерную помощь «правительству» Стецко.

В этом же пастырском листе митрополит приветствовал немецкую армию, как армию «освободительницу» от большевиков и именем бога призывал украинский народ к борьбе против Советской власти [...]

Верно:

Зам. нач. 6 отдела 2 Управления МГБ УС[С]Р
Капитан (Павленко)

ГДА СБУ, ф. 65, спр. С-7448, арк. 110-111. Засвідчена копія. Машинопис.

№ 116
ІЗ ДОПОВІДНОЇ ЗАПИСКИ НЕВСТАНОВЛЕНОЇ ОСОБИ ДО НКДБ УРСР ПРО СПРОБИ КЕРІВНИЦТВА ОУН І УГКЦ ДОМОГТИСЯ ВІД НІМЕЦЬКОЇ ВЛАДИ ВИЗНАННЯ САМОСТІЙНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ АБО НАДАННЯ АВТОНОМНОГО СТАТУСУ ЗАХІДНИМ ОБЛАСТЯМ УКРАЇНИ

18 грудня 1945 р.

Совершенно секретно

ВЫПИСКА
из докладной записки в НКГБ СССР
от 18.XII-1945 г. за « 2951/с

В результате переговоров, которые состоялись по этому вопросу между Шептицким и членами Центрального «Провода» ОУН – Романом Шухевич и Ярославом Стецько, греко-католическое униатское духовенство в июле 1941 г. приняло участие в созванном бандеровским Центральным «Проводом» ОУН в г. Львове собрании украинских националистов, на котором было провозглашено об образовании «Украинского правительства Самостийной Украины».

В связи с этим Шептицкий выпустил пастырский листок к духовенству и верующим, в котором благодарил немецко-фашистских оккупантов за «освобождение» украинского народа от большевиков и призывал население к выполнению всех распоряжений «правительства» Стецько.

Руководствуясь указаниями митрополита, униатские священники начали проводить среди населения западных областей Украины широкую антисоветскую националистическую пропаганду, призывая их сплотиться вокруг ОУН с целью упрочения провозглашенной «самостийной» Украины.

Кроме того, униатские священники принимали активное участие в создании бандеровских органов власти.

После того, когда немцы арестовали все «правительство» Стецько и руководителя Центрального «Провода» ОУН Бандеру, Шептицкий, Слепой и остальные униатские священники, а так-

же организации ОУН в целом предприняли ряд шагов к тому, чтобы получить от немцев «хотя бы автономию для земель Галиции». По этому вопросу Слепой на допросах показал:

«...Шептицкий, я и все униатские священники западных областей Украины, после разгрома «правительства» Стецько, свою пособническую деятельность в пользу немцев не прекратили, мы рассчитывали, что этим путем нам все же удастся получить от немцев согласие создать, если не «самостийную соборную Украину, то хотя бы автономию для западных областей Украины».

Верно:

Зам. нач. 6 отдела 2 Управления МГБ УС[С]Р
Капитан (Павленко)

ГДА СБУ, ф. 65, спр. С-7448, арк. 60. Засвідчена копія. Машинопис.

№ 117
ДОВІДКА НКДБ УРСР НА Р. ШУХЕВИЧА

1945 р.

Совершенно секретно

СПРАВКА
на члена Центрального Провода ОУН Шухевича Романа

Шухевич Роман, лет 40, украинец, галичанин, ниже среднего роста, блондин, инженер, женат.

В 1943 г. имел псевдоним "Тур", а в 1944–1945 гг. – "Степан", "Чернец", "Туча", "Тарас Чупринка", "Белый" и "Карпо".

Один из старых членов ОУН. В довоенный период неоднократно арестовывался польскими властями, а в 1939 г. был выведен в концлагерь Береза-Картузская[196]. После развала Польши эмигрировал, с восстановлением в Западной Украине Советской власти и до момента нападения Германии на Советский Союз находился в эмиграции в Кракове.

Какое положение занимал в ОУН в довоенный период и в момент нахождения в эмиграции и какую выполнял функцию неизвестно. В кругах ОУН числился как Проводник ОУН.

Будучи в эмиграции, вероятнее всего работал на ответственных работах в войсковом отделе ОУН.

В 1941 г. по поручению Провода ОУН перешел на работу по формированию т. н. легиона, который в первых месяцах германо-советской войны принимал участие в боях против Красной Армии. В легионе был командиром первой сотни легиона Пивнич и одновременно, поскольку командиром легиона Пивнич был назначен не член ОУН – майор Побигущий, Шухевич, по решению ОУН как командир всего легиона Пивнич и в этом отношении был ответственным перед Проводом ОУН. На этой должности оставался в легионе, оставался после того, как легион был немцами с фронта снят и целиком переброшен в Белоруссию для борьбы с партизанами.

Ответственный перед Проводом ОУН как командир куреня Пивнич, Шухевич был ответственным за выполнение приказов Провода ОУН, в силу которого в декабре 1942 г. легион Пивнич

должен был порвать с немцами, покинуть Белоруссию и перейти на украинские земли и таким способом начать вооруженную борьбу против немцев под руководством Провода ОУН.

После расформирования немцами легиона в декабре 1942 г., поскольку, как пояснял Шухевич, приказ Провода ОУН не удалось выполнить в силу его опоздания – этот приказ Провода ОУН Шухевич должен был выполнить после разоружения немцами легиона и транспортирования разоруженных легионеров – Шухевич перешел на работу в ОУН как войсковой референт Провода ОУН и поэтому был "Максимом Рубаном" введен в состав Провода ОУН.

В феврале 1943 г. был участником III конференции ОУН, на которой поддерживал взгляд о необходимости организации всенародного вооруженного противонемецкого восстания, создания новой политической организации, формирования легального украинского политического представительства и военного центра.

В связи с неудачами, какие встретила ОУН в переговорах с немецкой оккупацией Украины и стихийной активностью украинских народных масс, возникли в Проводе ОУН споры, которые впоследствии привели к смене в организационной структуре и особого построения Провода ОУН.

Как ответственного за плохую постановку дела, как того, что противился требованиям большинства Провода ОУН ввести в практику работы принципы внутренней организационной демократии и, кроме того, перейти к созданию новой политической организации – "Максима Рубана" сняли с должности "Головного проводника", а самое название "Головного проводника" заменили названием "Бюро Провода".

Исходя из того, что Шухевич был в тот момент самым старшим в принадлежности к ОУН, а главное, соглашался с критикой деятельности "Максима Рубана", высказывался и стоял на позиции создания новой политической организации и постановки организационной работы на принципах внутренней демократии, Провод ОУН избрал Шухевича в состав "Бюро Провода" в качестве "первого между равными" или, как назвал орг[анизационный] статут, который утвержден III НВЗ ОУН – Головы Бюро Провода.

На этой должности оставался он и после III НВЗ ОУН, который проходил в конце августа 1943 г.

На III НВЗ ОУН стоял вопрос о потребности вооруженной борьбы против Советской власти в опоре на УПА.

Будучи с апреля 1943 г. головой “Бюро Провода”, Шухевич одновременно выполнял функции войскового референта Провода ОУН.

Вероятнее всего, что с возвратом к работе в ОУН Гасына Алексея, осенью 1943 г. функции войскового референта выполнял некоторое время названный Гасын Алексей.

Однако известно, что в 1944 г. войсковым референтом Провода ОУН являлся уже “Перебийнос”, который сменил Гасына.

В 1944 г., основав Главный Военный штаб УПА, время образования его неизвестно, во главе которого стоял “Перебийнос”, Шухевич выступал, как Главный командир УПА, переорганизовавши отделы УНС в отделы УПА–“Запад” и подчинивши себе УПА, которую организовал на Волыни “Клим Савур” и которая до того времени имела название УПА–Пивнич.

Осенью 1944 г. выступил против создания НВРО.

В феврале 1945 г. изъявлял готовность передать руководство ОУН Степану Бандере, когда стало известно, что С. Бандера находится на свободе.

В марте 1945 г. согласился с предложением войти в контакт с украинскими советскими кругами и начать переговоры с целью прекращения борьбы при условии, что со стороны советского правительства будут созданы для этого соответствующие условия.

Во второй половине 1944 г. и в первой половине 1945 г. Шухевич находится чаще всего на территории Львовской и Тернопольской области и в Карпатах.

Верно:

Начальник отделения 1 УББ НКГБ УССР
Капитан (Винниченко)

ГДА СБУ, ф. 65, спр. С-9079, Т.1, арк. 141-143. Засвідчена копія. Машинопис.

Опубл.: Роман Шухевич у документах радянських органів державної безпеки (1940–1950). Т. І. – К., 2007. – С. 460-463.

№ 118
ІЗ ПРОТОКОЛУ ДОПИТУ НКДБ
Г. НІМЕЦЬ ПРО Р. ШУХЕВИЧА

15 січня 1946 р.

ВЫПИСКА ИЗ ПРОТОКОЛА ДОПРОСА
обвиняемой Нимец Анны Михайловны
от 15 января 1946 г.

ВОПРОС: Охарактеризуйте более подробнее всех названных Вами на предыдущих допросах членов Главного «Провода» ОУН и расскажите об их практической националистической деятельности.

ОТВЕТ: В отношении названных мною на предыдущих допросах членов Главного «Провода» ОУН я могу привести следующие известные мне о них данные.

[...]Шухевич Роман, около 38 лет, уроженец Львова, сын адвоката, женат, в 1939–1941 гг. находился в Кракове, являлся членом Центрального «Провода» ОУН, руководил военной референтурой «Провода». Перед германо-советской войной получил звание капитана германской армии, тогда же создал в Кракове украинский легион и командовал им. Во главе этого легиона выехал на советско-германский фронт.

В 1943 г. со слов «Вуйко», или же в 1944 г. со слов Возняк Любы я узнала, что Шухевич является Главнокомандующим УПА.

Где находился Шухевич после изгнания немцев с Украины, мне неизвестно

Верно:

Зам. нач. 6 отдела 2 Управления МГБ УС[С]Р
Капитан (Павленко)

ГДА СБУ, ф. 65, спр. С-7448, арк. 112. Засвідчена копія. Машинопис.

№ 119
ІЗ ПРОТОКОЛУ ДОПИТУ НКДБ О. ВІТЕР ПРО ЗУСТРІЧ Р. ШУХЕВИЧА ТА о. І. ГРИНЬОХА З МИТРОПОЛИТОМ А. ШЕПТИЦЬКИМ

27 лютого 1946 р.

ВЫПИСКА ИЗ ПРОТОКОЛА ДОПРОСА
обвиняемой Витер Елены Васильевны[197]
от 27 февраля 1946 г.

ВОПРОС: Расскажите об известных Вам фактах связи руководителей греко-католической церкви Галиции с ОУН – УПА?

ОТВЕТ: Мне известно, что руководство греко-католической церкви Галиции имело тесную связь с ОУН.

[...] В первый день оккупации немцами г. Львова, в 1941 г., Шептицкого приходили приветствовать один из руководителей ОУН – Шухевич Роман и б[ывший] священник Гринех, которые от имени батальона украинских националистов, входившего в состав немецкой армии, хотели выразить ему свою радость по случаю оккупации немцами г. Львова и получить благословение на борьбу против Красной Армии.

Я лично видела, когда Шухевич и Гринех были у Шептицкого и после ухода от него Шухевич сообщил мне, что их батальон вместе с немцами идет в направлении на Киев. Мне известно, что Гринех впоследствии ушел в банды УПА [...].

Верно:

Зам. нач. 6 отдела 2 Управления МГБ УССР
Капитан (подпись) Павленко

ГДА СБУ, ф. 65, спр. С-7448, арк. 113. Засвідчена копія. Машинопис.

№ 120
ЗАПИСКА ЗАСТ. МІНІСТРА ВНУТРІШНІХ СПРАВ СРСР В. РЯСНОГО МІНІСТРУ ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ Т. СТРОКАЧУ ПРО НЕОБХІДНІСТЬ АКТИВІЗАЦІЇ РОБОТИ ЩОДО РОЗШУКУ І ЛІКВІДАЦІЇ КЕРІВНОГО СКЛАДУ НАЦІОНАЛІСТИЧНОГО ПІДПІЛЛЯ В УКРАЇНІ

8 жовтня 1946 р.

Совершенно секретно

Министру внутренних дел Украинской ССР
Генерал-лейтенанту тов. СТРОКАЧ

8 октября 1946 г.
№ 1/13948

Разработанным УББ УССР планом по агентурному делу «Берлога» на август-октябрь с. г. предусматривалось провести ряд активных агентурно-оперативных мероприятий в местах вероятного их укрытия. Так:

– в Бережанском и Козовском районах Тернопольской области по розыску проводника ОУН Шухевича Романа и референта «СБ» «Михайло», которые в течение продолжительного времени укрываются в этих районах и имеют там значительную пособническую базу;

– в Рогатинском районе Станиславской области по розыску члена Центрального Провода и проводника ОУН т. н. «Западных украинских земель» («ЗУЗ») «Петро», он же «Панас»;

– в Стрийском районе Дрогобычской области по розыску члена Центрального Провода, шефа штаба УПА «Лыцар»;

– в Подгаецком районе Тернопольской области по розыску оргреферента Центрального Провода «Лемиш» и т. д.

Предварительные результаты реализации плана показывают, что направленная в Тернопольскую область оперативная группа МВД УССР вследствие своей малочисленности развернула работу только по ликвидации оргреферентуры Центрального Провода, возглавляемой «Лемишем», по розыску [же] других членов ОУН положительных результатов не достигнуто, хотя и известны были места их вероятного укрытия.

Это дает основание считать, что в условиях, когда главари ОУН и подчиненные им референтуры тщательно законспирированы и укрываются в различных местах, розыск их необходимо вести не одной, а одновременно несколькими оперативными группами, дислоцируя их в районах вероятного укрытия главарей ОУН.

Разработка оперативной группой МВД УССР оргреферентуры Центрального Провода, несмотря на достигнутые результаты (арест «Арсена»[198] и «Довбни»[199] и др.), в целом ведется недостаточно активно.

В течение месяца УББ не добилось развернутых показаний от «Арсена» и «Довбни» о местах укрытий «Лемиша» и других членов Центрального Провода.

До настоящего времени точно не установлено, работал ли радиоузел «Арсена» и с кем [он] поддерживал связь.

Недостаточно уделяется внимания приобретению из числа выявленных связей «Лемиша» и «Арсена» целевой агентуры для разработки руководящего подполья ОУН.

По связям «Арсена» проведен ряд гласных арестов, в частности содержателя подпольной радиомастерской Тимкевича и др., которые могли бы быть с успехом использованы для внедрения в подполье ОУН.

В целях решительной активизации работы по вскрытию и ликвидации руководящего подполья ОУН предлагаю:

1. Сформировать дополнительно четыре оперативные группы, возглавив их опытными оперативными работниками.

Каждой оперативной группе придать подвижной отряд войск МВД численностью 50-70 человек и спецгруппу.

2. Сформированные группы направить на розыск и ликвидацию проводника ОУН Шухевича Романа, референта «СБ» «Михайло» и проводника ОУН «Западно-украинских земель» («ЗУЗ») «Петро» и шефа штаба УПА «Лыцаря».

Ранее созданную опергруппу использовать для дальнейшей разработки и ликвидации оргреферентуры, возглавляемой «Лемишем».

Места дислокации оперативных групп установить в зависимости от добытых за последнее время материалов о местах укрытия членов Центрального Провода.

3. Руководство работой оперативных групп в контактировке проводимых ими мероприятий возложить на начальника УББ МВД УССР.

4. В ходе разработки членов Центрального Провода ОУН изъятие лиц, проходящих по связи с ними, производить после того, когда будет установлено, что их невозможно использовать в оперативных целях.

5. Активизировать следственные мероприятия по делу «Арсена» и др. арестованных лиц из его группы. Продумать целесообразность вербовки «Грабар» и «Чеховича», как лиц, представляющих оперативный интерес.

6. Планы агентурно-оперативных мероприятий по разработке и ликвидации главарей ОУН разрабатывать ежемесячно в разрезе референтур и представлять в МВД СССР к 10 числу каждого месяца.

К этому же числу представлять докладную записку о результатах выполнения плана за прошедший месяц.

Об исполнении донести « » октября 1946 года.

Заместитель министра внутренних дел СССР
генерал-лейтенант В. Рясной[200]

Разослано:

1 — адресату
2 — в секр[етариате] Зам. Министра
3 — в секр[етариате] ГУББ МВД СССР
4 — в дело 1 отдела ГУББ

Исп. Константинов

Основание:
Печ. Коган 3.10.46 г.

Державний архів Російської Федерації, ф. 9478, оп. 1, спр.521, арк. 152-154. Копія. Машинопис.

Опубл. в книзі: Білас Іван. Репресивно-каральна система в Україні 1917–1953. Суспільно-політичний та історико-правовий аналіз. У двох книгах. Книга друга. – К., 1994. – С. 659-661.

№ 121
ДОВІДКА УПРАВЛІННЯ 2-Н МДБ УРСР ПРО ЖИТТЯ І ДІЯЛЬНІСТЬ Р. ШУХЕВИЧА, ЙОГО ПОСАДИ І РОЛЬ В ОУН ТА УПА, МІСЦЯ КОНСПІРАТИВНОГО ПЕРЕБУВАННЯ В УКРАЇНІ, ПРО ЙОГО РІДНИХ І БЛИЗЬКИХ

16 листопада 1949 р.

СПРАВКА
на руководителя оуновского подполья в западных областях УССР – члена Центрального «Провода» ОУН – Шухевича Р. И.

Шухевич Роман Иосифович, 1907 г. рождения, уроженец м. Радехов Радеховского района Львовской области, украинец, из семьи служащего, с высшим образованием, окончил Львовский политехнический институт, по специальности инженер-строитель, находится на нелегальном положении, в оуновском подполье известен под кличками: «Тур», «Шуб», «Жар», «Степан», «Чернец», «Туча», «Билый», «Мамай», «Гриц», «Чумак», «Шух», «Щука», «Василь», «Тарас-Чупринка» и цифровой псевдоним «171»

По имеющимся следственным и агентурным данным МГБ УССР известно, что Шухевич до 1920 г. проживал совместно с родителями в м. Радехов, а затем Каменка-Струмилова, где отец работал гражданским судьей. Здесь же окончил 5 классов гимназии.

В 1920 г. Шухевич для продолжения учебы прибыл в г. Львов, поступил в украинскую гимназию по ул. Леона Сапеги № 14, которую окончил в 1925 г., находясь во Львовской гимназии, Шухевич являлся руководителем спортивной украинской организации «Пласт».

По окончании гимназии Шухевич выехал в г. Данциг, поступил на учебу в Данцигский политехнический институт и возвратился в г. Львов в 1928 г.; по другим данным, в течение 1926–1928 гг. он проживал в г. Коломыя Станиславской области.

С 1928 по 1934 год Шухевич учился на инженерно-строительном факультете Львовского политехнического института, по окончании которого получил диплом инженера-строителя.

Будучи студентом Львовского политехнического института, в 1928 г.[201] вступил в УВО (Украинская военная организация); в 1930 г. являлся председателем украинского спортивного клуба и, пользуясь его легальностью, проводил активную националистическую работу. В это же время Шухевич был членом Львовской националистической корпорации студенческого общества «Черноморье», неоднократно избирался делегатом студенческих съездов и конгрессов.

В 1932 г. за противопольские студенческие выступления и связь с участниками нападения на польскую почту в м. Городок Шухевич был арестован польской полицией; в течение нескольких месяцев содержался в тюрьме, после чего был освобожден.

В 1934 г. после окончания Львовского политехнического института Шухевич некоторое время работал в строительной фирме «Левинского» по ул. Потоцкого № 58, а затем вместе с видным украинским националистом Чайковским Богданом по ул. Грод[з]ицких 1 содержал бюро реклам.

В том же 1934 г. в связи с убийством украинскими националистами министра внутренних дел Польши Перацкого Шухевич, как участник теракта, был арестован польской полицией совместно с Бандерой Степаном и другими участниками ОУН, и польским судом осужден к пожизненному заключению.

В 1938 г. при содействии своего дяди, видного политического деятеля, б[ывшего] участника УГА, имевшего влияние в польском правительстве, профессора Шухевича Степана, Шухевич из-под стражи со Львовской тюрьмы был освобожден, после чего бежал в Закарпатскую Украину [в] г. Хуст, где принял участие в восстании против мадьяр и создании «Закарпатской сичи» во главе с Августином Волошиным. После подавления этого восстания и разгрома т. н. Волошинского правительства, Шухевич выехал в Германию, откуда в 1939 г. перешел на территорию Генерал-Губернаторства в г. Краков, где принял активное участие в националистическом движении, являясь одним из приближенных Бандеры Степана.

В связи с расколом, происшедшим в 1940 г. в ОУН на бандеровцев и мельниковцев, Шухевич примкнул к молодой генерации сторонников Бандеры и был введен в состав т. н. «революционного» «Провода» ОУН бандеровского направления.

После этого Шухевич являлся руководителем военной референтуры Центрального «Провода» ОУН, а позже – руководителем Краевого «Провода» ОУН на территории Генерал-губернаторства. Эти функции Шухевич исполнял до начала войны фашистской Германии против Советского Союза.

Фашистская Германия, готовясь к войне против СССР, приступила к активному использованию в качестве военной силы всей националистической эмиграции и особенно украинской.

Руководство Центрального «Провода» ОУН-бандеровцев, находившееся в тесном контакте с немецкими разведывательными органами, по указаниям последних сформировало в г. Бранденбурге т. н. украинский легион им. Степана Бандеры, руководителем которого немцами был назначен Побигущий, а его заместителем – Шухевич Роман.

Из показаний арестованной МГБ УССР участницы ОУН Горбовой Анны, жены бывшего члена Центрального «Провода» ОУН Горбового Владимира, устанавливается, что Шухевич в г. Кракове дважды организовывал банкеты в честь представителей немецких оккупационных властей в Поль[ш]е, на которых присутствовали руководители гестапо на территории Генерал-губернаторства доктор Фелль, Гайм и другие. На этом же банкете присутствовали члены Центрального «Провода» ОУН.

В начале войны Шухевич в составе легиона вместе с наступающими немецкими войсками прибыл в г. Львов. Тогда же в связи с образованием «правительства Самостийной Украины», возглавляемого Стецько, вошел в состав этого «правительства» в качестве заместителя министра по военным делам, затем с этим же легионом Шухевич убыл в восточные области Украины. В 1942 г. по приказу немецкого командования легион был переброшен в Белоруссию, где принимал активное участие в борьбе с советскими партизанами.

Разгон немцами «правительства» Стецько, арест Бандеры и последовавшие аресты других главарей ОУН расстроили взаимоотношения ОУН с немцами, поэтому в декабре 1942 г. по указанию Центрального «Провода» ОУН украинский легион им. Бандеры должен был порвать связь с немцами, покинуть Белоруссию и перейти на украинские земли для борьбы за создание «Самостоятельной Украины». Однако, этот приказ Шухевичу выполнить не удалось, так как еще до его получения немцы разгадали этот замысел и легион был разоружен и расформирован. Шухевич после этого прибыл в г. Львов, а в 1943 г. перешел на нелегальное положение, установил связь с Лебедь

Николаем, кличка «Максим Рубан», возглавлявшим после ареста немцами Бандеры Центральный «Провод» ОУН, и назначен последним руководителем военной референтуры «Провода».

В феврале 1943 г. по инициативе Шухевича в с. Теребежье Олесского района Львовской области была созвана 3-я конференция ОУН, в работе которой принимали участие – от Центрального «Провода» ОУН: Шухевич Роман, Арсенич-Березовский Николай, кличка «Михайло», Маевский Дмитрий, кличка «Тарас», Степаняк Михаил, кличка «Сергей», Кравчук Роман, кличка «Петро», и другие.

От Краевых «Проводов» ОУН ПЗУЗ (Пивнично-захидные украинские земли), ЗУЗ (Захидные украинские земли) и «Пивдень» [присутствовали] – Волошин Ростислав, кличка «Горбенко», Бусел Яков, кличка «Галина», Логуш Емельян, кличка «Иванив», Охримович Василий, кличка «Бард» и другие.

Вследствие того, что Лебедь Николай, по мнению большинства руководящих оуновских главарей, не обеспечил политического и организационного руководства ОУН и разворота операции УПА в тылу советских войск, игнорировал требования большинства членов Центрального «Провода» ОУН о введении в работу ОУН принципа внутриорганизационной демократии, он в апреле 1943 г. решением бюро Центрального «Провода» от руководства ОУН и командования УПА был отстранен.

Шухевич Роман, будучи в то время одним из старших и влиятельных оуновских деятелей, согласившийся с критикой деятельности Лебедя Николая, стоял на позиции создания новой политической организации и перестройки организационной работы на принципах внутренней демократии – решением бюро Центрального «Провода» ОУН от 13 апреля 1943 г. избран в состав бюро «Провода» в качестве первого между равными.

Решение Центрального «Провода» ОУН о назначении Шухевича руководителем этого «Провода» было утверждено 3-м Чрезвычайным большим съездом ОУН, состоявшимся в августе 1943 г. в с. Слобода-Золотая Козовского района Тернопольской области.

Согласно утвержденного на этом же съезде организационного статута Шухевич по занимаемому положению в ОУН назывался председателем бюро Центрального «Провода».

С этого времени Шухевич возглавляет Центральный «Провод» ОУН и руководит всей бандитско-террористической деятельностью подполья ОУН и бандформирований УПА на территории западных областей УССР.

В 1944 г. Шухевич создал т. н. Главный Военный Штаб УПА, для чего реорганизовал существовавшие в то время в Галиции отряды УНС (Украинська народна самооборона) в отряды УПА, и как главнокомандующий подчинил этому штабу бандформирования УПА. В руководстве Главного Военного Штаба УПА Шухевичем были поставлены кадровые украинские националисты Грицай Дмитрий, кличка «Перебейнос», и Гасын Александр, кличка «Лыцарь».

Из захваченных органами МГБ в г. Львове документов немецкой полиции безопасности и «СД» видно, что Шухевич Роман имел связь с подполковником немецкой разведывательной службы «Абвер команда 202» – Зелигером, которому высказывал предложения о необходимости создания мелких диверсионно-террористических групп УПА для заброски их через линию фронта в тыл Советской Армии.

В 1945 г. Шухевич и другие руководящие оуновцы по поручению Центрального «Провода» ОУН вели переговоры с немцами и их союзниками, высшим венгерским и румынским командованием, а также польским националистическим подпольем о прекращении борьбы между собой и совместных действиях против наступающих частей Советской Армии.

Из показаний арестованного МГБ УССР в 1945 г. члена Центрального «Провода» ОУН – Луцкого видно, что среди ряда членов Центрального «Провда» ОУН возникали большие недовольства деятельностью Шухевича. Особенно со стороны Лебедь Николая и Кук Василия, по кличке «Лемиш».

Как показал Луцкий, Шухевича считали большим интриганом, безинициативным, но умеющим удачно улавливать мысли, советы и предложения других руководителей ОУН и из всего этого выбирать главное и преподносить как свое.

В руководящих верхах ОУН были суждения также о том, что руководство ОУН и УПА Шухевич умело осуществлял только благодаря способностям приближенного к нему б[ывшего] члена Центрального «Провода» ОУН – Маевского Дмитрия, кличка «Тарас».

Однако Шухевич остается одним из крупных организаторов и руководителей бандоуновского подполья на Украине и пользуется большим авторитетом в Закордонном бюро Центрального «Провода» ОУН и особенно у Бандеры Степана.

Шухевич известен как сильный оуновский конспиратор, даже приближенные к нему лица, с которыми он укрывается, не знают его фамилии, кличек и занимаемого положения в оунов-

ском подполье. В летнее время он в основном укрывается в лесных массивах, базируясь на преданное ему оуновское подполье, зимой – в населенных пунктах или городах под соответствующим легальным прикрытием.

Места укрытия для него в городах и населенных пунктах подбирают его доверенные лица оуновки-нелегалки Дыдык Галина, кличка «Анна», Бу[ц]як Стефания, кличка «Марта», Илькив Ольга, – «Роксолана» и Гусяк Дарья – «Дарка», они же выполняют его личные поручения по организации и осуществлению связи с другими членами Центрального «Провода» ОУН.

Родственные связи Шухевича:

Отец – Шухевич Иосиф Владимирович, 1879 г. рождения, украинец, окончил Краковский университет, по профессии адвокат, до 1924 г. проживал в г. Радехов и Каменка-Струмилова Львовской области, где работал народным судьей, затем переселился в г. Львов и проживал по ул. К[о]с[и]нерского № 18-а.

Мать – Шухевич (девичья фамилия Стоцка) Евгения Ивановна, уроженка Львовской области, украинка, проживала в г. Львове по ул. Касанерского [Косінєрській] № 18.

Брат – Шухевич Юрий Иосифович, 1910 г. рождения, украинец, по профессии актер-вокалист. С 1939 по 1941 г. работал солистом в Львовском радиокомитете, после этого судьба его неизвестна. По данным календаря-альманах «За народ» за 1942 г., Шухевич Юрий в 1941 г. при отходе частей Советской Армии из г. Львова якобы был расстрелян.

Сестра – Шухевич Наталия Иосифовна, 1922 г. рождения, уроженка г. Радехов Львовской области, украинка, проживала в г. Львове и являлась студенткой мединститута. В 1940 г. арестована УНКВД Львовской области как содержательница явочной квартиры ОУН и осуждена к 10 годам ИТЛ и отбывает наказание в одном из лагерей.

Жена – Березинская–Шухевич Наталия Романовна, 1910 г. рождения, уроженка с. Лецивка Долинского района Станиславской области, украинка, со средним образованием, до 1945 г. находилась на нелегальном положении.

Березинская является кадровой участницей ОУН, еще с периода б[ывшей] Польши. В 1939 г. после освобождения Советской Армией Западной Украины, по указанию своего мужа – Шухевича Романа, нелегально перешла границу СССР на территорию Генерал-губернаторства в г. Краков.

Находясь в г. Кракове, Березинская, как жена видного главаря ОУН, вплоть до начала войны Германии против СССР

активно участвовала в различных националистических формированиях, существовавших среди украинской эмиграции.

Возвратившись в г. Львов вслед за немецко-фашистскими войсками, Березинская, установив связь с «Проводом» ОУН, продолжала свою националистическую деятельность.

В 1942 г. как участница ОУН и жена члена Центрального «Провода» арестовывалась гестапо, однако вскоре была освобождена, дав обязательство о секретном сотрудничестве с немецкими контрразведывательными органами «СД».

После освобождения территории западных областей УССР от немецких оккупантов Березинская перешла на нелегальное положение и до июля 1945 г., т. е. до задержания органами МГБ, находилась в организационных связях с подпольем ОУН и мужем Шухевичем Романом, от которого лично, а также через посылаемых им оуновских курьеров, получала материальную и денежную помощь.

Будучи задержанной, Березинская в течение продолжительного времени МГБ УССР подвергалась изучению, так как имелась ввиду ее вербовка и использование по розыску и захвату Шухевича Романа, однако в ходе допросов она скрыла от органов МГБ свою связь с оуновским подпольем, а также не дала показаний о своей нелегальной связи с Шухевичем Романом, в последнее время вследствие этого Березинская была подвергнута аресту. Особым Совещанием при МГБ СССР Березинская осуждена к 5 годам ИТЛ.

Сын – Шухевич Юрий Романович, 1933 г. рождения, уроженец с. Оглядов Лопатинского района Львовской области, украинец, образование 8 классов.

Шухевич Юрий после ареста в 1945 г. его матери Березинской был определен в Рутченковский детприемник Сталинской области, откуда 9 июля 1947 г. бежал и продолжительное время скрывался у своих знакомых и родственников в ряде районов Дрогобычской, Львовской областей и в г. Львове.

В октябре 1947 г. Шухевич Юрий установил связь со своим отцом Шухевичем Романом и имел с ним личную встречу в Рогатинском районе Станиславской области.

В марте 1948 г. Юрий и Дыдык Галина, оуновская кличка «Анна» – личная связная Шухевича Романа, по заданию последнего выехали в г. Сталино, где должны были похитить сестру Юрия – Шухевич Марию, которая находилась на воспитании в Рутченковском детприемнике.

Однако похитить Марию им не удалось, так как Юрий был задержан УМГБ Сталинской области, а «Анне» удалось скрыться.

На следствии Юрий не дал показаний о местах укрытия Шухевича Романа и каналах связи к нему, в связи с чем был арестован и осужден к 25 годам лишения свободы. В настоящее время содержится во внутренней тюрьме УМГБ Львовской области.

Дочь – Шухевич Мария Романовна, в возрасте 10 лет, удочерена учительницей Запорожской Татьяной как «круглая сирота» и в настоящее время проживает в Петровском районе Сталинской области.

Дядя – (по отцу) Шухевич Тарас Владимирович, 1886 г. рождения, уроженец г. Львова, украинец, беспартийный, профессор Львовской консерватории им. Лысенко, проживает в г. Львове, ул. Шашкевича № 2.

Шухевич Тарас в период немецкой оккупации находился в г. Львове, поддерживал близкую связь с украинскими националистами, высказывал среди своего окружения резкие антисоветские настроения.

В настоящее время Шухевич Т. поддерживает близкую связь с профессором консерватории националистом Людкевичем и продолжает высказывать настроения антисоветского характера.

Родственники жены Шухевича – Березинской:

Отец – Березинский Роман Иванович, 1879 г. рождения, б[ывший] священник с. Оглядово [Оглядів] Лопатинского района Львовской области, умер в марте 1941 г.

Мать – Березинская Осипа Осиповна, 1883 г. рождения, умерла.

Сестра – Пачовская-Березинская Дарья [Ром]ановна, 1907 г. рождения, до июня 1944 г. совместно с мужем Пачовским Евгением Васильевичем проживала в г. Львове по ул. Тарнавского № 76, бежала с немцами, местонахождение в настоящее время неизвестно.

Брат – Березинський Юрий Романович, 1912 г. рождения, член ОУН, в 1932 г. убит поляками при нападении оуновцев Биласа и Данилишина на почту в м. Городок Львовской области.

Другие родственные связи Березинской неизвестны.

О местах укрытия Шухевича Романа известно:

С переходом на нелегальное положение в начале 1943 г. Шухевич укрывался некоторое время во Львове на оуновских конспиративных квартирах, а также в с. Сороки-Львовские

Брюховичского района Львовской области в квартире дальнего родственника Дулибы. Затем ушел на территорию Козовского и Бережанского районов Тернопольской области, где находился до апреля 1944 года.

В апреле 1944 г. Шухевич передислоцировался в Бибркский район Львовской области и до октября того же года укрывался в лесных массивах возле сс. Ольховец, Лопушно, прилегающих к Иловскому лесу. В течение этого периода Шухевич временно отлучался в Олесский район Львовской области (с. Теребежье) и с. Спас Старо-Самборского района Дрогобычской области, где происходили совещания членов Центрального «Провода» ОУН.

В октябре 1944 г. Шухевич уходил в Козовский район Тернопольской области на связь с другим членом Центрального «Провода» ОУН и временно укрывался в с. Августов[к]а, однако вскоре возвратился в Бобркский район и до января 1945 г. продолжал укрываться на территории этого района в сс. Седлиски [Селиська], Ольховец [Вільховець], Лопушно [Лопушна] и расположенных вокруг этих сел лесных массивах.

В течение января 1945 г. Шухевич находился в сс. Десятники [Дев'ятники], Голдовичи и Быков Ново-Стрелищанского района Дрогобыч[с]кой области, где в то время размещалась референтура пропаганды Центрального «Провода», возглавляемая «Дорошем», он же «Аркадий».

С января по октябрь 1945 г. Шухевич в основном укрывался на территории Тернопольской области. В феврале и начале марта – в сс. Конюхи, Августов[к]а и Бышки Козовского района и с. Улашковцы Чортковского района. В апреле – в с. Бышки Козовского района, а в июле – в с. Заболотовка Яг[о]льницкого района и с. Теляче Подгаецкого района.

В агусте-октябре 1945 г. находился в с. Рай Бережанского района, где имел специально оборудованный бункер, и [в] с. Озеряны Зборовского района.

В течение этого периода времени Шухевич отлучался в марте в Бобркский район Львовской области, а в мае с. – в г. Львов, где в квартире врача Небыловец Якова, проживающего по ул. Генинга № 4, имел встречу со своей женой Березинской Наталией.

Зиму 1945–1946 г., т. е. с декабря 1945 по май 1946 г., проживал в г. Львове по ул. Сулимирская № 4 в квартире Лотович Михаила [Матвій] (арестован УМГБ Львовской области).

С мая по октябрь 1946 г. укрывался в т. н. Рогатинском лесу Станиславской области, в районе сс. Руда, Клещивна, затем

передислоцировался в с. Княгиничи Букачевского района Станиславской области на специальную квартиру, подготовленную для него «Монетой» и «Анной». На этой квартире Шухевич проживал до сентября 1947 г.

В течение этого времени он несколько времени находился у члена Центрального «Провода» ОУН «Лыцаря» в с. Конюхи [Конюхів] Стрыйского района Дрогобычской области, а в июле в горно-лесном массиве возле с. Корчин Сколевского района Дрогобычской области у руководителя референтуры пропаганды Центрального «Провода» ОУН «Севера».

После ареста органами МГБ в сентябре 1947 г. «Монеты» Шухевич переменил место укрытия, уйдя в Рогатинский лес к члену Центрального «Провода» «Петро», а в сентябре – в т. н. Иловский лес к руководителю Львовского краевого «Провода» ОУН – «Федору», в расположении которого укрывался в течение сентября 1947 г.

С октября 1947 г. по март 1948 г. Шухевич укрывался в с. Гримне Комарновского района Дрогобычской области в доме священника Миференко (арестован УМГБ Дрогобычской области).

После провала этой квартиры Шухевич снова убыл в Иловский лес и укрывался до осени 1948 г. у руководителя Львовского краевого «Провода» ОУН – «Федора», затем убыл к б[ывшему] руководителю Краевого «Провода» ОУН «Запад–Карпаты» «Шелесту» в Перегинский район Станиславской области, откуда возвратился в г. Львов и зиму укрывался на неизвестных органам МГБ явочным квартирам.

Судя по захваченным в последнее время оуновским документам, с весны 1949 г. по настоящее время Шухевич укрывается на стыке Львовской и Дрогобычской областей в т. н. Иловском лесу и населенных пунктах, расположенных в зоне этого леса.

Нач. Отделения Управления 2-Н МГБ УССР
Капитан (Громов)

16 ноября 1949 г.

г. Львов

ГДА СБУ, ф. 65, спр. С-9079, т. 7, арк. 221-237. Достеменник. Машинопис.

№ 122
ПРОТОКОЛ ДОПИТУ МДБ СРСР КОЛИШНЬОГО НІМЕЦЬКОГО ПОЛКОВНИКА А. БІЗАНЦА ПРО РОДИНУ ШУХЕВИЧІВ ТА КЕРІВНИКА НАЦІОНАЛІСТИЧНОГО ПІДПЛІЛЛЯ Р. ШУХЕВИЧА

23 листопада 1949 р.

ПРОТОКОЛ ДОПРОСА
осужденного Бизанца Альфреда Иогановича[202]
от 23 ноября 1949 г.

Об ответственности за дачу ложных показаний предупрежден по ст. 95 УК РСФСР.

ВОПРОС: Кто известен Вам из числа украинских националистов по фамилии Шухевич?

ОТВЕТ: Из числа украинских националистов по фамилии Шухевич мне известно несколько лиц, а именно: доктор юридических наук Шухевич, имени и отчества которого не помню, его брат – Шухевич, имени и отчества которого также не помню, являвшийся прокурором, и сын последнего – Шухевич, имени и отчества которого не помню, украинский националист, возглавивший впоследствии деятельность украинских националистов в западных областях Украины. С доктором юридических наук Шухевичем я познакомился в 1919 г., в период моей службы в так называемой «Украинской Галицийской армии», где Шухевич командовал 4-й бригадой. После 1920 г. Шухевич проживал в г. Львове, по улице Сиксту[т]ской, ныне Жовтневой, и работал адвокатом до 1939 г. С 1940 по 1944 г. Шухевич работал адвокатом-защитником в городах Кракове и Львове.

При отступлении немцев из Львова Шухевич выехал в американскую зону оккупации Германии, в Баварию и с 1944 г. о нем мне ничего неизвестно. Об этом Шухевиче мне известно еще то, что он состоял в Организации украинских националистов и примыкал к мельниковскому направлению. В настоящее время ему – около 70 лет.

Его младший брат – Шухевич, лет 67-68, известен мне также с 1919 г., когда он служил войсковым судьей в «Украинской Галицийской армии». После 1920 г. этот Шухевич проживал в г. Львове и работал окружным прокурором некоторое время, затем ушел на пенсию. С 1940 г. я его более не встречал во Львове

и после этого о нем мне ничего неизвестно. Из трех сыновей, которых, как мне известно, имел Шухевич, я был знаком только с его старшим сыном, впоследствии ставшим «комендантом» так называемой «Украинской повстанческой армии».

ВОПРОС: Расскажите подробнее о Вашем знакомстве с Шухевичем, известном Вам как «комендант» «Украинской повстанческой армии»?

ОТВЕТ: С Шухевичем я познакомился в декабре месяце 1939 г. в г. Кракове в Комитете украинских националистов, который возглавлялся заместителем главаря украинских националистов Андрея Мельника – Романом Сушко. Комитет националистов в Кракове помещался по улице Зеленой, доме 26, в котором с марта 1940 г. был размещен «Украинский центральный комитет»[203]. В начале декабря месяца 1939 г. я, как заместитель представителя немецкого командования «по украинским делам в Польше» Ганса Коха[204], принимал в здании указанного комитета группу украинских националистов во главе со Степаном Бандерой, освобожденных в сентябре того же года немецким командованием из польских тюрем. В этой группе националистов был и Шухевич, с которым я поздоровался и при этом вспомнил, что я близко знал его отца. Во время приема я опрашивал Бандеру Степана о содержании его и других националистов в польских тюрьмах. После этой встречи с Шухевичем, я его не видел и не слышал о нем ничего вплоть до августа месяца 1940 г. В 1940 г. я встретил Шухевича в г. Криница, известном курорте в Краковском воеводстве Польши, где он обучался в созданной немецкой разведкой диверсионно-разведывательной школе.

ВОПРОС: Расскажите подробнее об этой Вашей встрече с Шухевичем и немецкой диверсионно-разведывательной школе в Кринице, в которой он обучался?

ОТВЕТ: В мае месяце 1940 г. немецким разведывательным органом в городе Кракове «Абверштелле-Краков» были созданы три разведывательно-диверсионные школы в городах Краковского воеводства Польши: Криница, Ясло и Вислок-Вельки. Официально эти школы назывались «рабочими школами» – «Арбайтсдиенстшуле» – и имели порядковые номера: в Кринице – «Арбайтсдиенстшуле» № 1, в Ясло – № 2 и Вислок-Вельки – № 3.

Руководителем всех трех школ являлся капитан немецкой армии Эрнст цу Эйкерн, который одновременно был начальником отдела «Абвер-2» в разведывательном органе «Абверштелле–Краков». Заместителем Эйкерна был профессор экономики, он же оберлейтенант немецкой армии Обернлендер[205]. Школой в

г. Криница руководил немецкий фельдфебель, фамилии которого не помню. Кроме этого фельдфебеля, ни одного немца в школе не было, все преподаватели, так же как и личный состав школы, был из украинцев, уроженцев и жителей Галиции. В школе обучалось 50 человек украинцев-галичан, которые были отобраны для учебы заместителем главаря украинских националистов Андрея Мельника – Сушко Романом[206]. Преподавателями школы были также украинцы-галичане, которые еще до 1939 г. прошли подготовку в созданных немцами школах. Таких преподавателей было пять. Кроме них, в школе было человек 4-5 инструкторов, из числа обучавшихся, которые занимались с личным составом ежедневной строевой подготовкой. Таким инструктором являлся и Шухевич. Одновременно, как имеющий высшее юридическое образование, и за националистическую деятельность содержавшийся до 1939 г. в польской тюрьме, Шухевич выделялся среди остальных учащихся школы и был там доверенным лицом. В школе в г. Криница Шухевич находился с момента ее организации, т. е. с мая 1940 г., и до июля месяца того же года прошел там начальную подготовку. Начиная же с 1 июля по 31 сентября 1940 г. Шухевич вместе с остальными учащимися прошел трехмесячный курс обучения. В школе преподавались следующие предметы: военное дело, включая тактику, топографию, знание оружия, а также организацию, тактику и вооружение Советской Армии, разведывательное и диверсионное дело. Кроме того, преподавался немецкий язык, география, история Украины в националистическом духе и украинская литература.

В августе месяце 1940 г. я посетил школу в Криницах вместе с вышеуказанным капитаном Эйкерном и дважды видел там Шухевича, которого запомнил хорошо, так как хорошо знал его отца. Шухевич в то время, как все остальные учащиеся школы, был одет в светло-коричневые френч и бриджи, сапоги, носил пилотку со значком школы: скрещенные лопата и кирка. После этих встреч с Шухевичем, во время которых я с ним не разговаривал, я не видел его до 1941 г.

ВОПРОС: Где Вы встречались с Шухевичем еще и что Вам известно о его деятельности после окончания разведывательно-диверсионной школы в Криницах?

ОТВЕТ: После августа 1940 г. я периодически бывал в г. Криница, но в разведывательно-диверсионную школу не заходил. От заместителя Эйкерна оберлейтенанта Оберлендера я хорошо знал, что окончившие школу украинцы-галичане направлялись затем с разведывательно-диверсионными заданиями за линию

советско-германского фронта для подрывной деятельности в тылу Советской Армии, а также вели контрразведывательную работу среди рабочих польских фабрик и заводов и в лагерях среди польских военнопленных. Шухевич же, как это стало известно потом от него самого и от старшего лейтенанта Оберлендера, некоторое время еще находился в школе в Криницах, а затем в составе большой группы учащихся школы был направлен в высшую специальную разведывательную школу немецкого «Абвера» под Берлином.

Последующую встречу с Шухевичем я имел во Львове, где я с августа 1941 г. работал начальником отдела «По делам населения и обеспечения в Галиции». Перед самым нападением Германии на Советский Союз, в начале 1941 г., немцами был создан и направлен в состав действующей немецкой армии батальон украинцев-галичан, который затем участвовал в боях против Советской Армии в направлении Львов – Тернополь – Проскуров – Винница. В составе этого батальона служил и Шухевич, в чине капитана немецкой армии, командуя ротой. Командиром этого батальона был майор генерального штаба бывшей польской армии Побегущий.

В сентябре месяце 1941 г. немецкое гестапо произвело аресты руководителей так называемого «правительства Ярослава Стецько», созданного украинскими националистами в г. Львове. В связи с этими арестами, в декабре месяце 1941 г. из района Винницы, где дислоцировался вышеуказанный украинско-немецкий батальон, ко мне прибыл в качестве делегата Шухевич. О приезде во Львов делегата украинско-немецкого батальона я был перед этим поставлен в известность немецким представителем при этом батальоне – Оберлендером, который в тот момент имел чин капитана немецкой армии. Присланный ко мне Оберлендером Шухевич, в начале декабря был принят мною в помещении бюро отдела «По делам населения и обеспечения в Галиции», в доме бывшего галицийского воеводства Польши.

С Шухевичем я беседовал около одного часа. Шухевич передал мне списки военнослужащих вышеуказанного батальона с адресами их семей и просил меня оказать содействие в охране членов этих семей от возможных арестов со стороны гестапо и от вывоза на работы в Германию. Кроме того, он просил обеспечить эти семьи положенным им пайком и денежным содержанием, что было предусмотрено в свое время немецким командованием.

Во время беседы Шухевич сообщил мне, что произведенные немцами аресты украинских националистов во Львове, а также арест немцами в г. Кракове известного украинского националиста Бандеры Степана вызвали среди военнослужащих украинского батальона большое беспокойство за свою судьбу.

На мой вопрос, где находился Шухевич в последний период времени, он ответил, что из разведывательной школы в Криницах, он вместе с другими учащимися был направлен в высшую специальную разведывательную школу в район Берлина. Это было, насколько я помню со слов Шухевича, в конце 1940 г. или начале 1941 г.

ВОПРОС: Расскажите, что Вам известно о периоде нахождения Шухевича в немецкой высшей разведывательной школе под Берлином?

ОТВЕТ: Шухевич рассказал мне, что высшая разведывательная школа, в которой он обучался, была организована немцами еще до 1939 г. Точное ее местонахождение я не помню, но, видимо, где-то неподалеку от Берлина. Со слов упоминавшегося выше Эйкерна, я впоследствии, в 1943 г. знал, что в главном городе провинции Бранденбург – Бранденбурге немцами были собраны для обучения в находившейся там высшей разведывательной школе лица из числа многих национальностей Советского Союза, в том числе и украинцы. Поэтому я предполагаю, что высшая разведывательная школа, в которой учился Шухевич, могла быть именно Бранденбургской школой.

По словам Шухевича, он учился в этой школе с начала 1941 г. почти до начала вторжения немецко-фашистских войск в Советский Союз. Школа была создана заместителем руководителя немецкого «Абвера» Канариса[207] генералом Ла[г]узеном[208]. В школе обучалось свыше одной тысячи лиц украинской национальности и, кроме того, большое количество лиц других национальностей. Школа готовила шпионов, диверсантов и террористов для ведения подрывной деятельности на территории Советского Союза. Там преподавались военное дело, приемы шпионажа, диверсий, террора, подрывное и радиодело, имелись специальные офицерские курсы для подготовки командного состава для так называемых «национальных легионов», создававшихся немцами. Шухевич, по его словам, наряду с методами ведения агентурной разведки и упомянутыми выше предметами, преподававшимися в этой школе, окончил и специальные офицерские курсы. После окончания школы Шухевич был направлен командиром роты в созданный немцами батальон украинцев-галичан, в составе

которого участвовал в боях против Советской Армии с начала войны до сентября месяца 1941 г.

О том, что Шухевич обучался в высшей разведывательной школе немецкого «Абвера», мне в сентябре 1941 г., т. е. еще до моего разговора с Шухевичем, рассказал упоминавшийся выше капитан Оберлендер, который в том же году ездил в эту школу по приказу генерала Ла[г]узена в специальную командировку.

ВОПРОС: Кто присутствовал при Вашем разговоре с Шухевичем в декабре 1941 г., во время которого Шухевич рассказал Вам о своей учебе в немецкой высшей разведывательной школе?

ОТВЕТ: Кроме меня, во время разговора с Шухевичем о его учебе в немецкой высшей разведывательной школе под Берлином в моем кабинете находилась мой секретарь Шарлотта Эрке, лет 30, уроженка Берлина, проживавшая там в районе Шарлоттенбург. Ее местонахождение в настоящее время мне неизвестно.

ВОПРОС: Продолжайте о Вашем разговоре с Шухевичем при встрече с ним в декабре 1941 г.

ОТВЕТ: В присутствии Шухевича я продиктовал машинистке приказ всем немецким административным властям и финансовым чиновникам в Галиции. В этом приказе за моей подписью предлагалось до 1 января 1942 г. снабдить семьи военнослужащих украинского батальона положенным денежным содержанием и пайком, а также указывалось на то, что эти семьи не подлежат вывозу на работы в Германию. Копию этого приказа я отдал Шухевичу для передачи его командованию украинского батальона. Затем я спросил Шухевича, куда он поедет после разговора со мной. Шухевич ответил, что имеет командировку в г. Краков, после чего вернется в свою часть. О цели поездки в Краков Шухевич мне ничего не говорил. После этого он ушел, и я не встречался с ним до февраля месяца 1942 г.

ВОПРОС: Когда Вы еще встречались с Шухевичем и что Вам известно о его деятельности после 1941 г.?

ОТВЕТ: После моей встречи с Шухевичем в 1941 г. он продолжал служить в украинском галицийском батальоне вплоть до его расформирования немцами в феврале 1943 г. За этот период времени Шухевич был у меня несколько раз. В феврале 1942 г. Шухевич появился в моем отделе во Львове вместе с главным врачом украинского батальона доктором Березовским. В это время батальон, в котором служил Шухевич, стал полицейским батальоном и дислоцировался в Белоруссии, с задачей – борьбы

с советскими партизанами и охраны «райхскомиссара Белоруссии» Кубе. Шухевич же с момента изменений функций батальона, т. е. с начала 1942 г., стал занимать должность заместителя командира батальона. Командиром батальона оставался упоминавшийся выше майор Побегущий.

Во время этой встречи с Шухевичем, между мной и им велись разговоры, касающиеся материального обеспечения семей военнослужащих батальона и сохранения их привилегий. Участвовавший в разговоре доктор Березовский был моим хорошим знакомым, его приезд с Шухевичем был вызван необходимостью добиться положительного урегулирования всех хозяйственных вопросов, которые хотело решить командование украинского батальона со мной и немецким командованием.

В мае месяце 1942 г. Шухевич опять приезжал ко мне во Львов. Во время этой встречи я сообщил ему положительный ответ берлинской полиции на просьбы командования украинского батальона об обеспечении семей личного состава. Переговорив с Шухевичем на эту тему, я спросил его о деятельности украинского батальона в настоящее время. На это он ответил, что батальон участвует в карательных операциях немцев против советских партизана в Белоруссии. При этом Шухевич говорил, что его батальон уже несколько раз был в бою против советских партизан и имел некоторые потери в своем личном составе.

В ноябре месяце 1942 г. Шухевич был у меня на приеме во Львове в связи с большим количеством дезертировавших из состава батальона. Ввиду этого я должен был исключить из списков обеспечения семьи дезертиров и оказать помощь семьям раненых военнослужащих украинского батальона. Шухевич рассказывал, что его батальоном проводились частые карательные операции не только против советских партизан, но и против гражданского населения Белоруссии.

В феврале месяце 1943 г. карательный батальон украинцев-галичан немецким командованием был расформирован, в связи с ростом дезертирства и потерями от действий советских партизан. Рядовой и старшинский состав был распущен по домам. Офицерский состав батальона во главе с майором Побегущим и его заместителем капитаном Шухевичем должен был явиться во Львов к коменданту полиции. Однако в полицию г. Львова явилась лишь небольшая группа офицеров и сам Побегущий. Те офицеры батальона, которые являлись сторонниками Степана Бандеры, в том числе и Шухевич, во Львов не

явились, так как опасались ареста со стороны гестапо. Майор Побегущий и явившиеся с ним офицеры украинского батальона были гестапо арестованы, но вскоре отпущены и включены в состав формировавшейся в апреле 1943 г. украинской дивизии «СС-Галичина».

Что касается Шухевича, то он в феврале 1943 г. появился у меня, в моем кабинете в отделе «По делам населения и обеспечения» и, опасаясь быть арестованным немцами, разговаривал со мной не более 3-5 минут и просил меня ходатайствовать об освобождении из гестапо его жены, которая была арестована в том же месяце. Я пообещал Шухевичу походатайствовать об освобождении его жены, после чего Шухевич быстро ушел от меня. При содействии губернатора Галиции генерал-лейтенанта СС Вехтера, – моего личного друга, жена Шухевича была вскоре освобождена из гестапо.

В марте 1943 г. Шухевич снова был у меня в отделе, одетый, как и во время февральской встречи со мной, в форму капитана украинского полицейского батальона. Разговор с ним длился несколько минут. Шухевич поблагодарил меня за освобождение из гестапо жены и сказал, что надеется получить ученую степень доктора юстиции. С этого времени я Шухевича более не встречал и связи с ним никакой не имел. Как мне стало известно впоследствии, Шухевич ушел в подполье и стал организатором так называемой «Украинской повстанческой армии» – «УПА».

ВОПРОС: Опишите внешний портрет Шухевича.

ОТВЕТ: Шухевич в момент последней моей встречи с ним имел немного более 30 лет, был среднего роста, худощавый, с небольшой головой, рыжеватыми волосами и худощавым в веснушках лицом. Каких-либо других особых примет в его внешности я не запомнил.

ВОПРОС: Где проживал Шухевич и его жена в период Ваших встреч с ним?

ОТВЕТ: Мне известно от самого Шухевича, что его жена в 1943 г. проживала, до момента ее ареста гестапо, в городе Львове по улице Тарнавского, в доме № 10. Других адресов, по которым возможно проживал Шухевич или его жена я не знаю.

ВОПРОС: Назовите все известные Вам родственные и иные связи Шухевича.

ОТВЕТ: Кроме отца и дяди Шухевича, о которых я указывал выше, являвшихся моими близкими знакомыми с 1919 г., его других родственников я не знал, ни лично, ни со слов других. Жену Шухевича я также не видел ни разу и не знал ее вовсе.

Из знакомых Шухевича мне известен доктор Ярослав Мороз, лет 30, уроженец и житель г. Львова, являвшийся по словам самого Мороза, университетским товарищем Шухевича. Мороз в 1941–1942 гг. был официальным сотрудником Львовского гестапо, имел звание фельдфебеля «СС». В 1944 г. Ярослав Мороз служил в немецко-украинской дивизии «СС-Галичина», откуда в том же году дезертировал и проживал где-то в г. Львове. Где он находится в настоящее время мне неизвестно.

Я знал, что Шухевич в период его службы в украинском полицейском батальоне по своим националистическим взглядам являлся сторонником Степана Бандеры. Мне известно, что в апреле 1945 г. заместитель Бандеры доктор Гринив[209], находившийся в то время в г. Ко[н]ин, под Прагой, поддерживал связь с Шухевичем, руководившим так называемой «Украинской повстанческой армией» в западных областях Украины. Эта связь осуществлялась Гринивым путем заброски связников-парашютистов и при помощи коротковолновых радиопередатчиков под контролем и в тесном контакте с немецким «Абвером» и командованием немецкой армии. Офицеры немецкой разведки «Абвера» – оберлейтенант Йожеф Мюллер и доктор Вальтер Фель, находившиеся вместе с Гринивым в г. Ко[н]ине, связывались с Шухевичем указанным путем, получали от него разведывательные данные о Советской Армии и давали ему в свою очередь указания по разведке, диверсиям и вооруженным выступлениям в тылу советских войск.

Кроме упомянутых Мороза и Гринива, другие националистические связи Шухевича я не помню.

ВОПРОС: Кому, кроме Вас, известно об обучении Шухевича в немецких разведывательных диверсионных школах в г. Кринице и под Берлином?

ОТВЕТ: О том, что Шухевич обучался в немецких разведывательно-диверсионных школах в г. Кринице и под Берлином, кроме меня, знали следующие лица: мой секретарь отдела «По делам населения и обеспечения» во Львове Шарлотта Эрке, упоминавшиеся выше офицеры немецкой разведки Эрнст цу Эйкерн и Оберлендер, командир украинского полицейского батальона Побегущий, университетский товарищ Шухевича – Ярослав Мороз. Кроме того, об этом знал агент Львовского филиала немецкой разведки – «Абвернебенштелле–Львов» - Солятицкий, имени и отчества которого я не знаю, Солятицкий был заместителем известного главаря украинских националистов Романа Сушко, вместе с которым занимался отбором

украинцев-галичан в немецкую разведывательную школу в г. Криница, в связи с чем знал и Шухевича, которого направил на учебу в эту школу.

О месте нахождения вышеуказанных лиц в настоящее время, мне ничего неизвестно.

Показания с моих [слов] записаны верно, мне вслух прочитаны, в чем и расписываюсь.

Допросил:

Ст[арший] опер у[полномоченный]
Отдела 2-Н 2 Гл[авного] Упр[авления] МГБ СССР
Гвардии капитан (Кузнецов)

Верно:

Ст[арший] опер у[полномоченный]
Отдела 2-Н 2 Гл[авного] Упр[авления] МГБ СССР
гв. капитан (Кузнецов)

ГДА СБУ, ф. 65, спр. С-7448, арк. 15-22. Засвідчена копія. Машинопис.

№ 123
ПЛАН ОПЕРАЦІЇ ОРГАНІВ МДБ УРСР ПО ЗАХОПЛЕННЮ АБО ЛІКВІДАЦІЇ КЕРІВНИКА НАЦІОНАЛІСТИЧНОГО ПІДПІЛЛЯ В УКРАЇНІ Р. ШУХЕВИЧА

Не раніше 4 березня 1950 р.

ПК-1

Копия
Совершенно секретно
Экз. Единственный

«УТВЕРЖДАЮ»
Зам. министра госбезопасности УССР
«   » марта 1950 г.

«УТВЕРЖДАЮ»
Генерал-лейтенант
«   » марта 1950 г.

ПЛАН
чекистско-войсковой операции по захвату или ликвидации «ВОЛКА»

I

3 марта с. г. УМГБ Львовской области захвачена личная связная известного организатора и главаря бандоуновского подполья в западных областях УССР «ВОЛКА» – Гусяк Дарья, оуновские клички «Дарка», «Нюся» и др.

В связи с тем, что Гусяк отказалась на допросах дать какие-бы то ни были показания о местах укрытия «Волка», Опергруппой МГБ УССР была проведена агентурная комбинация.

В результате комбинации поступили данные, что «ВОЛК» укрывается в с. Белогорще Брюховичского района Львовской области в доме Хробак Наталии.

II

Для реализации поступивших данных с целью захвата или ликвидации «ВОЛКА» на рассвете 5 марта с. г. провести по с. Белогорще и прилегающему к нему лесному массиву, а также в западной окраине с. Левандувка чекистско-войсковую операцию.

III

Для проведения операции:

а) собрать все имеющиеся в г. Львове оперативные резервы 62 СД ВВ МГБ штаба Украинского пограничного округа и Управления милиции г. Львова.

б) Снять по тревоге войсковые силы, участвующие в операции на стыке административных границ Глинянского, Перемышлянского и Бобрковского районов Львовской области в

количестве 600 человек и сосредоточить к 5 часам 5 марта с. г. во дворе УМГБ Львовской области.

в) Операцию провести методом блокирования с. Белогорщ[а], прилегающих к нему хуторов, западной окраины поселка Левандувка и лесного массива.

IV

Операцию провести по следующим объектам:

Объект № 1 – Первый дом на восточной окраине с. Белогорщ[а], в котором проживает Хробак Наталия, где по данным должен укрываться «Волк».

Ответственный за обыск объекта – ст. оперуполномоченный Управления 2-Н МГБ УССР ст. лейтенант Демиденко.

Заместитель по войсковой группе – командир 8 роты 10 СП ВВ МГБ капитан Пикман.

В их распоряжение выделить: 15 солдат 8 роты.

Перед группой поставить задачу:

С хода машины блокировать дом и усадьбу Хробак, обнаружить и захватить или ликвидировать «Волка» и находящихся с ним бандитов. Задержать и подвергнуть допросу на месте семью Хробак Наталии.

Объект № 2 – Второй дом на восточной окраине с. Белогорщ[а], в котором может укрываться «Волк» или охраняющие его бандиты.

Ответственный за обыск объекта ст. оперуполномоченный УМГБ Львовской области – ст. лейтенант Горбань.

Заместитель по войсковой группе – зам. командира 8 роты 10 СП ВВ МГБ ст. лейтенант Ощуков.

Выделить в их распоряжение 15 солдат 8 роты.

Перед группой поставить задачу – с хода машины блокировать дом и усадьбу, обнаружить и захватить или ликвидировать «Волка» или укрывающихся там бандитов.

Объект № 3 – Первый дом справа от западной окраины пос. Левандувка по ул. Летнячая, в котором может укрываться «Волк», его связные или охраняющие бандиты.

Ответственный за обыск объекта – начальник 5 отдела УМГБ Львовской области подполковник Чичерин.

Заместитель по войсковой группе – командир взвода 8 роты 10 СП ВВ МГБ лейтенант Хуртин.

В их распоряжение выделить 15 солдат 8 роты.

Группе поставить задачу – блокировать дом и усадьбу, обнаружить и захватить «Волка», его связных или охраняющих бандитов.

Объект № 4 – Первый дом слева от западной окраины пос. Левандувка по ул. Летнячая, в котором может укрываться «Волк» и его ближайшее окружение.

Ответственный за обыск объекта – зам. начальника отделения УМГБ Львовской области ст. лейтенант Фоменко.

Заместитель по войсковой группе – командир взвода 8 роты 10 СП ВВ МГБ лейтенант Ноздрин.

В их распоряжение выделить 15 солдат 8 роты.

Группе поставить задачу – блокировать дом и усадьбу, обнаружить и захватить «Волка», его связных или охраняющих бандитов.

Объект № 5 – Пять отдельных домов и усадьб в районе мостика на западной окраине пос. Левандувка, в которых может укрываться «ВОЛК», его связные или охраняющие бандиты.

Ответственными за обыск объекта назначить зам. начальника отделения Управления 2-Н МГБ УССР майора Кононенко, зам. начальника отделения Управления 2-Н МГБ УССР ст. лейтенанта Тигипко, начальника Кагановичского РО МГБ г. Харькова Решетникова.

Командиром войсковой группы назначить командира 2 батальона 4 СП ВВ МГБ майора Кубасова.

В их распоряжение выделить два взвода 5 роты 4 СП и 9-ю роту 88 СП ВВ МГБ в количестве 130 человек.

Группам поставить задачу блокировать и обыскать 5 отдельных домов с целью обнаружения и захвата или ликвидации «Волка» и его окружения.

На случай получения новых дополнительных данных о местах вероятного укрытия «Волка» и его связей в районе объектов №№ 1 и 2, иметь ближайший оперативный резерв в составе 20 солдат 8 роты 10 СП ВВ МГБ во главе с начальником отделения УМГБ Львовской области ст. лейтенантом Горбуновым и помощником начальника штаба 10 СП капитаном ПУЦ.

Руководство блокированием и обыском указанных выше домов и усадьб возложить на зам. начальника Управления 2-Н МГБ УССР подполковника Шорубалка, зам. начальника УМГБ Львовской области полковника Фокина и зам. начальника 2 отдела 2 Главного Управления МГБ СССР полковника Шлюгер.

V

Район блокирования операции разбить на 5 участков:

Участок № 1 – Высота с отметкой 308,0, северная окраина с. Белогорщ[а], высота с отметкой 314,0 и улица Подлесная пос. Левандувка.

Ответственный за участок – зам. начальника УМГБ Харьковской области полковник Алексеев.

Заместитель по войсковой группе – начальник 1-го отделения штаба 62 СД ВВ МГБ подполковник Ильинский.

В их распоряжение выделить 4 роту 10 СП, два взвода 5 роты 4 СП и резервный взвод 446 СП ВВ МГБ в количестве 140 человек.

Участок № 2 – южная окраина поселка Левандувка от улицы Подлесная, западня окраина Богданувка и юго-восточный узел леса.

Ответственный за участок – начальник отдела Управления 2-Н МГБ УССР полковник Каганович.

Заместитель по войсковой группе – зам. начальника 1 отд[елени]я штаба СД ВВ МГБ майор Набоков.

В их распоряжение выделить два резервних взвода 446 СП и взвод милиции – в количестве 60 человек.

Участок № 3 – по южной опушке леса.

Ответственный за участок – начальник отдела УМГБ Львовской области подполковник Лузинов.

Заместитель по войсковой группе – начальник окружной школы сержант[ского] состава пограничных войск МГБ Украинского округа подполковник Казаринов.

В их распоряжение выделить 60 пограничников спецподразделений Управления пограничных войск.

Участок № 4 – юго-западная опушка леса, хут. Парна, высота с отметкой 308,0.

Ответственный за участок – начальник отдела УМГБ Харьковской области полковник Исаев.

Заместитель по войсковой группе – начальник штаба 10 СП ВВ МГБ подполковник Крынкин.

В их распоряжение выделить 60 солдат и 40 офицеров из спецподразделений 10 СП и штаба 62 СД.

Участок № 5 ы внутри леса вдоль линии железной дороги.

Ответственный за участок – зам. начальника отделения Управления 2-Н МГБ УССР ст. лейтенант Беляченко.

Заместитель по войсковой группе – зам. начальника 1 отделения штаба 62 СД майор Фирсов.

В их распоряжение выделить взвод 10 СП – 25 человек.

ЗАДАЧА ВСЕМ УЧАСТКАМ: К 6-50 5.III.1950 г. плотно блокировать район операции и не выпустить из района операции разыскиваемых бандитов.

VI

На случай получения в районе операции дополнительных данных о новых местах укрытия «Волка» и его связей в других населенных пунктах иметь на машинах резерв:

а) 35 человек оперсостава во главе с начальником Железнодорожного РО МГБ гор. Львова подполковником Вдовиченко.

б) 220 человек солдат и офицеров резервных взводов и спецподразделений 62 СД и 100 человек пограничников пограничных войск Украинского округа под командой начальника штаба ВВ МГБ Украинского округа полковника Игнатова.

Резерв сосредоточить к 7.00 5.III.1950 г. на западной окраине Левандувки.

Во всех войсковых группах иметь по 1 врачу и фельдшеру с полевым набором медикаментов, в том числе противорвотным средством и радиосредства.

Для руководства операцией создать оперативный штаб в составе заместителя министра госбезопасности УССР генерал-майора Дроздова, генерал-лейтенанта Судоплатова, начальника УМГБ Львовской области полковника Майструк и начальника внутренних войск МГБ Украинского округа генерал-майора Фадеева.

Оперативному штабу операции с 7 часов утра 5 марта с. г. находиться на восточной окраине с. Белогорщ[а].

Зам.начальника Управления 2-Н МГБ УССР
Подполковник (–) Шорубалка[210]

Начальник УМГБ Львовской области
Полковник (–) Майструк

Начальник Внутренних войск МГБ УССР
Генерал-майор (–) Фадеев

Справка: Копия перепечатана с документа, находящегося в деле – архивный № 43388, том 8, стр. 10-17.

ВЕРНО: Подполковник (Махов)

Отпеч. 1 экз. в сборник.

Исполнитель т. Махов

м/б № 55, печ. Кушнир

13 сентября [19]60 г.

ГДА СБУ, ф. 13, спр. 372, т. 65, арк. 270-278. Засвідчена копія.

№ 124
ЗАПИСКА ПО ВИСОКОЧАСТОТНОМУ ЗВ'ЯЗКУ ГЕНЕРАЛІВ П. СУДОПЛАТОВА, В. ДРОЗДОВА ТА ПІДПОЛКОВНИКА І. ШОРУБАЛКА МДБ СРСР І МДБ УРСР ПРО РЕЗУЛЬТАТИ ОПЕРАЦІЇ ЩОДО ЛІКВІДАЦІЇ КЕРІВНИКА НАЦІОНАЛІСТИЧНОГО ПІДПІЛЛЯ В УКРАЇНІ Р. ШУХЕВИЧА

5 березня 1950 р.

Совершенно секретно

Записка по «ВЧ»

Министру государственной безопасности УССР Союза ССР
товарищу АБАКУМОВУ В. С.[211]

Министру государственной безопасности УССР
Генарал-лейтенанту товарищу КОВАЛЬЧУКУ Н. К.[212]

Докладываем, что в результате суммы агентурно-оперативных мероприятий и проведенной чекистско-войсковой операции 5 марта с. г. в 8.30 утра в с. Билогорща Брюховичского района Львовской области при попытке захвата оказал вооруженное сопротивление и убит известный организатор и главарь бандитско-оуновского подполья в западных областях УССР – Шухевич Роман, известный под кличками «Генерал Тарас Чупринка», «Тур», «Билый», «Старый», «Батько» и др. и захвачена живой его ближайшая помощница по подполью Дыдык Галина, имевшая в подполье клички «Анна», «Гася» и др.

Кроме того, 3 марта с. г. в 19 часов в г. Львове захвачена личная связная Шухевича – Гусяк Дарья, кличка «Дарка».

В ходе активного допроса 3 и 4 марта с. г. «Дарка» отказалась указать места укрытия Шухевича и отводила наше внимание в противоположную сторону.

В связи с этим была разработана и проведена комбинация и в 22.00 4 марта с. г. стало известно село, где укрываются Шухевич и Дыдык.

В 8.00 5 марта с. г. с. Билогорща было оцеплено, а дома переселенки Хробак Натальи и ее сестры Анны были блокированы.

В 8.30 в доме жительницы с. Билогорща Хробак Анны Шухевич и Дыдык были обнаружены.

Вошедшая в дом наша группа приступила к операции, в ходе которой Шухевичу было предложено сдаться.

В ответ на это Шухевич оказал вооруженное сопротивление, открыл огонь из автомата, которым убил майора Ревенко – начальника отделения Управления 2-Н МГБ УССР – и несмотря на принятые меры к захвату живым, в ходе перестрелки был убит сержантом 8 СР 10 СП ВВ МГБ.

Во время операции Дыдык проглотила ампулу с ядом, находившуюся у нее во рту, но принятыми мерами была спасена и приведена в сознание.

В доме, где проживал Шухевич, обнаружено большое количество документов, имеющих большое оперативное значение: шифры и коды для связи с главарями оуновского подполья, паспорт, военный билет и др. документы на имя учителя Полевого Ярослава.

Труп Шухевича был предъявлен для опознания его сыну Юрию, содержащемуся во внутренней тюрьме УМГБ Львовской области, его бывшей сожительнице, одной из активных участниц оуновского подполья Зарицкой Екатерине и бывшему хозяйственному референту Центрального «Провода» ОУН – Благий Зиновию.

Все они сразу и без всяких колебаний опознали в трупе Шухевича.

Генерал-лейтенант (Судоплатов)[213]
Генерал-майор (Дроздов)
Полковник (Майструк)

Передано – 5 марта 1950 г.

Приняли:

в МГБ СССР – Начальник 2-го Главного Управления
Генерал-майор т.Питовранов в 13.00 ч.

в МГБ УССР – Министр госбезопасности УССР
Генерал-лейтенант т.Ковальчук в 14.00 ч.

Передал – (Дроздов)

ГДА СБУ, ф. 65, спр. С-9079, арк. 177-180. Достеменник. Машинопис.

№ 125
НАКАЗ МІНІСТРА ДЕРЖБЕЗПЕКИ УРСР М.КОВАЛЬЧУКА ПРО ПОХВАЛУ ОПЕРАТИВНОГО СКЛАДУ ОРГАНІВ МДБ УРСР ТА ОФІЦЕРІВ, СЕРЖАНТІВ І СОЛДАТІВ ВНУТРІШНІХ ВІЙСЬК МДБ УКРАЇНСЬКОГО ОКРУГУ ЗА УСПІШНЕ ВИКОНАННЯ ОСОБЛИВО ВАЖЛИВОГО ОПЕРАТИВНОГО ЗАВДАННЯ МДБ УРСР

16 березня 1950 р.

Совершенно секретно

ПРИКАЗ
Министра государственной безопасности УССР

за 1950 г.*

Содержание: О поощрении оперативного состава органов МГБ УССР и офицеров, сержантов и солдат ВВ МГБ Украинского округа

№ 068
16 марта 1950 г.

г. Киев

За успешное выполнение особо важного оперативного задания МГБ УССР, –

П Р И К А З Ы В А Ю:

ОБЪЯВИТЬ БЛАГОДАРНОСТЬ И ПРЕМИРОВАТЬ МЕСЯЧНЫМ ОКЛАДОМ СОДЕРЖАНИЯ:

1. подполковника Шорубалка Ивана Кирилловича – зам. начальника Управления 2-Н МГБ УССР;

2. полковника Фокина Виктора Ивановича – зам. начальника Управления МГБ Львовской области;

3. полковника Данилова Антона Андроновича – зам. начальника Управления МГБ Львовской области;

4. полковника Игнатова Евгения Федоровича – начальника штаба ВВ МГБ Украинского округа;

5. подполковника Чепак Трофима Павловича – зам. начальника отдела Управления 2-Н МГБ УССР;

* Наказ виконано на офіційному бланку МДБ УРСР.

6. майора Быкова Григория Васильевича – зам. начальника отдела Управления 2-Н МГБ УССР;

7. майора Кашевского Владимира Николаевича – начальника 7 отдела УМГБ Львовской области;

8. подполковника Погорилого Андрея Матвеевича – начальника 2 отдела Управления МГБ Запорожской области;

9. ст. лейтенанта Демиденко Владимира Борисовича – ст. оперуполномоченного Управления 2-Н МГБ УССР;

10. ст. лейтенанта Фоменко Федора Никифоровича – зам. начальника отделения отдела 2-Н по городу УМГБ Львовской обл.[асти];

11. мл. лейтенанта Шевчук Александра Агафоновича – оперуполномоченного отдела 2-Н по г. [Львову] УМГБ Львовской области;

12. майора Кононенко Петра Георгиевича – зам. начальника отделения Управления 2-Н МГБ УССР;

13. ст. лейтенанта Сукарцева Ивана Ивановича – зам. начальника отделения 7-го отдела УМГБ Львовской области;

14. капитана Чуйченко Алексея Ивановича – оперуполномоченного 7-го отдела Управления МГБ Львовской области;

15. капитана Банникова Максима Николаевича – оперуполномоченного 7-го отдела УМГБ Львовской области;

16. лейтенанта Королеву Александру Васильевну – разведчицу 1-й категории 7-го отдела УМГБ Львовской области;

17. капитана Хрущева Александра Ивановича – пом. оперуполномоченного Управления МГБ Львовской области;

18. ст. лейтенанта Королева Владимира Александровича – начальника отделения 7-го отдела Управления МГБ Львовской области;

19. ст. лейтенанта Дудник Михаила Семеновича – начальника отделения отдела 2-Н по городу УМГБ Львовской области;

20. капитана Пикман Шлема Григорьевича – командира 8 роты 10 СП ВВ МГБ Украинского округа;

21. лейтенанта Ноздрина Ивана Кузьмича – командира взвода 8 роты 10 СП ВВ МГБ Украинского округа;

22. лейтенанта Хуртина Ивана Павловича – командира взвода 8 роты 10 СП ВВ МГБ Украинского округа;

23. лейтенанта Соболева Евстафия Владимировича – разведчика 2-й категории;

24. майора Кубасова Федора Ивановича – командира 2 СБ 4 СП ВВ МГБ Украинского округа;

25. подполковника Ильинского Константина Леонидовича – начальника 1-го отдела штаба 62 СД ВВ МГБ Украинского округа;

26. майора Богданова Ивана Ивановича – зам. начальника отдела «О» МГБ УССР.

ОБЪЯВИТЬ БЛАГОДАРНОСТЬ И ВЫДАТЬ ДЕНЕЖНУЮ ПРЕМИЮ В РАЗМЕРЕ 1000 РУБЛЕЙ КАЖДОМУ:

27. сержанту Полещук Степану Васильевичу – командиру отделения 8 роты 10 СП ВВ МГБ Украинского округа;

28. мл. сержанту Панину Виктору Сергеевичу – инструктору служебных собак 4 СП ВВ МГБ Украинского округа;

29. рядовому 8 роты 10 СП ВВ МГБ Украинского округа – Бухтоярову Василию Семеновичу.

ОБЪЯВИТЬ БЛАГОДАРНОСТЬ И ПРЕМИРОВАТЬ ПОЛУМЕСЯЧНЫМ ОКЛАДОМ СОДЕРЖАНИЯ:

1. капитана Иванова Григория Ивановича – разведчика 7-го отдела УМГБ Львовской области.

2. майора Лутицкого Луку Андреевича – старшего оперуполномоченного 2-го отдела УМГБ Львовской области.

3. старшего лейтенанта Горбань Григория Михайловича – старшего оперуполномоченного отдела 2-Н по г. [Львову] УМГБ Львовской области.

4. майора Бондаренко Семена Дмитриевича – зам. начальника отделения Управления 2-Н МГБ УССР.

5. младшего лейтенанта Поганец Владимира Ивановича – разведчика 1-й категории.

6. ст. лейтенанта Беляченко Георгия Ивановича – зам. начальника отделения Управления 2-Н МГБ УССР.

7. ст. лейтенанта Костыгина Алексея Александровича – ст. оперуполномоченного 1 отд-ния 1-го отдела Управления 2-Н МГБ УССР.

ОБЪЯВИТЬ БЛАГОДАРНОСТЬ И ПРЕМИРОВАТЬ ЧАСАМИ:

1. капитана Гуля Петра Корнеевича – ст. оперуполномоченного 7-го отдела Управления МГБ Львовской области.

2. капитана Чесалина Федора Гавриловича – ст. оперуполномоченного Шевченковского РО МГБ г. Львова.

3. лейтенанта Баранова Ивана Семеновича –оперуполномоченного отдела 2-Н по г. Львову УМГБ Львовской области.

4. мл. лейтенанта Деревянченко Григория Антоновича – пом. оперуполномоченного Железнодорожного РО МГБ г. Львова.

5. мл. лейтенанта Бабенко Ивана Константиновича – ст. оперуполномоченного Управления 2-Н МГБ УССР.

6. капитана Терунова Василия Ермолаевича – оперуполномоченного Управления 2-Н МГБ УССР.

7. ст. лейтенанта Семина Петра Степановича – зам. начальника отделения 5-го отдела УМГБ Львовской области.

8. лейтенанта Ивахно Игоря Филипповича – оперуполномоченного 2-Н МГБ УССР.

Министр государственной безопасности УССР
Генерал-лейтенант (Н. Ковальчук)

ГДА СБУ, ф. 9, спр. 165, арк. 265-268. Достеменник. Машинопис.

№ 126
НАКАЗ МІНІСТРА ДЕРЖБЕЗПЕКИ УРСР М.КОВАЛЬЧУКА ПРО ПОХВАЛУ СПІВРОБІТНИКІВ УПРАВЛІННЯ 2-Н МДБ УРСР І ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ 8 СТРІЛЕЦЬКОЇ РОТИ 10 СТРІЛЕЦЬКОГО ПОЛКУ ВНУТРІШНІХ ВІЙСЬК МДБ УКРАЇНСЬКОГО ОКРУГУ ЗА УСПІШНЕ ВИКОНАННЯ СПЕЦІАЛЬНОГО ЗАВДАННЯ МДБ УРСР

16 березня 1950 р.

Совершенно секретно

ПРИКАЗ
Министра государственной безопасности УССР

за 1950 г.

Содержание: О поощрении сотрудников Управления 2-Н МГБ УССР и военнослужащих 8 СР 10 СП ВВ МГБ Украинского округа

№ 069

16 марта 1950 г. г. Киев

За успешное выполнение специального задания МГБ УССР –

П Р И К А З Ы В А Ю:

ОБЪЯВИТЬ БЛАГОДАРНОСТЬ И ВЫДАТЬ ДЕНЕЖНОЕ ВОЗНАГРАЖДЕНИПЕ В РАЗМЕРЕ МЕСЯЧНОГО ОКЛАДА:

полковнику Кагановичу Арону Григорьевичу — Начальнику отдела Управления 2-Н МГБ УССР

ст. лейтенанту Болдину Александру Ивановичу — Ст. оперуполномоченному Управления 2-Н МГБ УССР

ст. лейтенанту Коноплеву Григорию Исааковичу — Ст. оперуполномоченному Управления 2-Н МГБ УССР

ОБЪЯВИТЬ БЛАГОДАРНОСТЬ И ПРЕМИРОВАТЬ ПО 500 РУБЛЕЙ КАЖДОГО:

сержанта Дорошенко - шофера Автобазы МГБ УССР

Коваленко Александра Федоровича - шофера Автобазы МГБ УССР

ОБЪЯВИТЬ БЛАГОДАРНОСТЬ И НАГРАДИТЬ ЧАСАМИ:

ст. сержанта Огур Ивана Ниловича - помощника командира взвода 8 СР 10 СП ВВ МГБ

Рядовых 8 СР 10 СП ВВ МГБ –

Аксенова Федора Ивановича
Берлина Аркадия Захаровича
Горкуша Алексея Михайловича
Доманова Василия Григорьевича
Моисеева Измаила Хабибуловича
Синякова Семена Ивановича

Министр государственной безопасности УССР
Генерал-лейтенант (Н. Ковальчук)

ГДА СБУ, ф. 9, спр. 165, арк. 269-270. Достеменник. Машинопис.

№ 127
ДОВІДКА УПРАВЛІННЯ 2-Н МДБ УРСР НА КЕРІВНИКА ЗБРОЙНОГО ПІДПІЛЛЯ ОУН В УКРАЇНІ Р. ШУХЕВИЧА У ЗВ'ЯЗКУ З ЙОГО ЛІКВІДАЦІЄЮ

17 березня 1950 р.

Сов[ершенно] секретно

СПРАВКА
на руководителя оуновского подполья в западных областях УССР – члена Центрального «Провода» ОУН Шухевича Р. И.

Шухевич Роман Иосифович, 1907 г. рождения, уроженец м. Радехов Радеховского района Львовской области, украинец, из семьи служащего, с высшим образованием, окончил Львовский политехнический институт, по специальности инженер-строитель, в оуновском подполье известен под кличками: «Тур», «Шуб», «Жар», «Степан», «Чернец», «Туча», «Билый», «Мамай», «Гриц», «Чумак», «Шух», «Щука», «Ваниль», «Тарас-Чупринка», «Старый» и цифровые псевдонимы – «205» и «171»

По имеющимся следственным и агентурным данным МГБ УССР известно, что Шухевич до 1920 г. проживал совместно с родителями в м. Радехов, а затем Каменка-Струмилова Львовской области, где отец работал гражданским судьей. Здесь же окончил 5 классов гимназии.

С 1920 г. он учился в украинской гимназии в г. Львове, которую окончил в 1925 г. Находясь во Львовской гимназии, Шухевич являлся руководителем спортивной украинской организации «Пласт».

По окончании гимназии Шухевич выехал в г. Данциг и поступил на учебу в Данцигский политехнический институт и возвратился в г. Львов в 1928 г., по другим данным, в течение 1926–1928 гг. он проживал в г. Коломыя, Станиславской области.

С 1928 по 1934 год Шухевич учился на инженерно-строительном факультете Львовского политехнического института, по окончании которого получил диплом инженера-строителя. Одновременно в указанный период он состоял студентом Львовской консерватории заочного отделения.

Будучи студентом Львовского политехнического института, в 1928 г. вступил в УВО (Украинская военная организация), в 1930 г. являлся председателем Украинского спортивного клуба и, пользуясь его легальностью, проводил активную националистическую работу. В это же время Шухевич был членом Львовской националистической корпорации студенческого общества «Черноморье», неоднократно избирался делегатом студенческих съездов и конгрессов.

В 1932 г. за противопольские студенческие выступления и связь с участниками нападения на польскую почту в м. Гор[о]док Шухевич был арестован польской полицией, в течение нескольких месяцев содержался в тюрьме, после чего был освобожден.

В 1934 г. после окончания Львовского политехнического института Шухевич некоторое время работал в г. Львове в строительной фирме «Левинского», а затем вместе с видным украинским националистом Чайковским Богданом содержал бюро реклам.

В том же 1934 г. в связи с убийством украинскими националистами министра внутренних дел Польши Перацкого, Шухевич как участник теракта совместно с руководителем ОУН Бандерой Степаном и другими был арестован и польским судом осужден к пожизненному заключению, однако в феврале 1937 г. при содействии своего дяди, видного политического деятеля, быв[шего] участника УГА, имевшего влияние в польском правительстве, профессора Шухевича Степана из-под стражи был освобожден. 1 июля 1937 г. Шухевич снова был арестован в числе большой группы видных украинских националистов, но на другой день освобожден.

В ночь с 29 на 30 октября 1938 г. польская полиция провела большие аресты среди украинской молодежи за подготовку демонстрации, посвященной 20-й годовщине украинско-польских боев. Аресту был подвергнут и Шухевич Роман. После двухнедельного пребывания под стражей он был освобожден.

В 1938 г. Шухевич Роман выехал в г. Хуст (Закарпатская Украина), где принял участие в организации восстания против мадьяр и создании «Закарпатской сичи» во главе с Августином Волошиным. После подавления этого восстания и разгрома т. н. Волошинского правительства, Шухевич выехал в Германию, откуда в 1939 г. перешел на территорию Генерал-Губернаторства в г. Краков, где принял активное участие в националистическом движении, являясь одним из приближенных Бандеры Степана.

В связи с расколом, происшедшем в 1940 г. в ОУН на бандеровцев и мельниковцев, Шухевич примкнул к молодой генерации сторонников Бандеры и был введен в состав т. н. «Революционного» «Провода» ОУН бандеровского направления.

После этого Шухевич являлся руководителем военной референтуры Центрального «Провода» ОУН, а позже – руководителем Краевого «Провода» ОУН на территории Генерал-Губернаторства. Эти функции Шухевич исполнял до начала войны фашистской Германии против Советского Союза.

Фашистская Германия, готовясь к войне против СССР, приступила к активному использованию в качестве военной силы всей националистической эмиграции и особенно украинской.

Руководство Центрального «Провода» ОУН – бандеровцев, находившееся в тесном контакте с немецкими разведывательными органами, по указаниям последних сформировало в г. Бранденбурге т. н. украинский легион им. Степана Бандеры, руководителем которого немцами был назначен Побегущий, а его заместителем – Шухевич Роман.

Известно, что Шухевич в г. Кракове дважды организовывал банкеты в честь представителей немецких оккупационных властей в Польше, на которых присутствовали руководители гестапо на территории Генерал-Губернаторства доктор Фелль, Гайм и другие. На этом же банкете присутствовали члены Центрального «Провода» ОУН.

В начале Отечественной войны Шухевич в составе легиона вместе с наступающими немецкими войсками прибыл в г. Львов. Тогда же в связи с образованием т[ак] н[азываемого] «правительства Самостийной Украины», возглавляемого Стецько, вошел в состав этого «правительства» в качестве заместителя министра по военным делам, затем с этим же легионом Шухевич убыл в восточные области Украины. В 1942 г. по приказу немецкого командования легион был переброшен в Белоруссию, где принимал активное участие в борьбе с советскими партизанами.

После разгона немцами «правительства» Стецько и ареста Бандеры и других главарей ОУН, Шухевич Роман в декабре 1942 г. по указанию Центрального «Провода» ОУН пытался перебазировать украинский легион им. Бандеры с территории Белоруссии на Украину, однако этого Шухевичу осуществить не удалось, так как немцы заблаговременно разгадали этот замысел и легион был разоружен и расформирован.

В начале 1943 г. Шухевич перешел на нелегальное положение, установил связь с Лебедь Николаем, кличка «Максим-Рубан», возглавлявшим после ареста немцами Бандеры Центральный «Провод» ОУН, который назначил его руководителем военной референтуры «Провода».

В феврале 1943 г. по инициативе Шухевича в с. Теребежье Олесского района Львовской области была созвана 3-я конференция ОУН, в работе которой принимали участие – от Центрального «Провода» ОУН: Шухевич Роман, Арсенич-Березовский Николай, кличка «Михайло», Маевский Дмитрий – кличка «Тарас», Степаняк Михаил, кличка «Сергей», Кравчук Роман, кличка «Петро» и другие главари ОУН.

Вследствие того, что по мнению большинства делегатов конференции Лебедь Николай не обеспечил политического и организационного руководства ОУН и разворота операции УПА в тылу советских войск, игнорировал требования большинства членов Центрального «Провода» ОУН о введении в работу ОУН принципа внутри организационной демократии, он в апреле 1943 г. решением Бюро Центрального «Провода» от руководства ОУН и командования УПА был отстранен.

Шухевич Роман, будучи в то время одним из старых и влиятельных оуновских деятелей, согласившийся с критикой деятельности Лебедя Николая, стоял на позиции создания новой политической организации и перестройки организационной работы на принципах внутренней демократии – решением Бюро Центрального «Провода» ОУН от 13 апреля 1943 г. избран в состав Бюро «Провода» в качестве первого между равными.

Решение Центрального «Провода» ОУН о назначении Шухевича руководителем этого «Провода» было утверждено 3-м Чрезвычайным большим съездом ОУН, состоявшимся в августе 1943 г. в с. Слобода-Золотая Козовского района Тернопольской области.

Согласно утвержденному на этом же съезде организационного статута, Шухевич по занимаемому положению в ОУН назывался председателем Бюро Центрального «Провода».

С этого времени Шухевич возглавляет Центральный «Провод» ОУН и руководит всей бандитско-террористической деятельностью подполья ОУН и бандформирований УПА (Украинская повстанческая армия) на территории западных областей УССР.

В 1944 г. Шухевич создал т. н. Главный военный штаб УПА, для чего реорганизовал существовавшие в то время в Галиции отряды УНС (Украинська народна самооборона) в отряды УПА, и как главнокомандующий, подчинил этому штабу бандформирования УПА. В руководстве Главного военного штаба УПА Шухевичем были поставлены кадровые украинские националисты Грицай Дмитрий, кличка «Перебийнос» и Гасын Александр, кличка «Лыцарь».

Из захваченных органами МГБ в г. Львове документов немецкой полиции безопасности «СД» видно, что Шухевич Роман имел связь с подполковником немецкой разведывательной службы «Абверкоманда 202» – Зелигером, которому высказывал предложения о необходимости создания мелких диверсионно-террористических групп УПА для заброски их через линию фронта в тыл Советской Армии.

В 1945 г.* Шухевич и другие руководящие оуновцы по поручению Центрального «Провода» ОУН вели переговоры с немцами и их союзниками, высшим венгерским и румынским командованием, а также польским националистическим подпольем о прекращении борьбы между собой и совместных действиях против наступающих частей Советской Армии.

Из показаний арестованного МГБ УССР в 1945 г. члена Центрального «Провода» ОУН – Луцкого видно, что среди ряда членов Центрального «Провода» ОУН возникало большое недовольство деятельностью Шухевича. Особенно со стороны Лебедь Николая и Кук Василия, по кличке «Лемиш».

Однако Шухевич как один из крупных организаторов и руководителей бандоуновского подполья на Украине пользуется большим авторитетом в Закордонном бюро Центрального «Провода» ОУН и особенно у Бандеры Степана.

Шухевич известен, как сильный оуновский конспиратор, даже приближенные к нему лица, с которыми он укрывается, не знают его фамилии, кличек и занимаемого положения в оуновском подполье. В летнее время он в основном укрывается в лесных массивах, базируясь на преданное ему оуновское

---

* Помилка, мабуть 1943 р.

подполье. Зимой – в населенных пунктах или городах под соответствующим прикрытием.

Места укрытия для него в городах и населенных пунктах подбирают его доверенные лица оуновки-нелегалки Дыдык Галина, кличка «Анна», Буцяк Стефания, кличка «Марта», Илькив Ольга – «Роксолана» и Гусяк Дарья – «Дарка». Они же выполняют его личные поручения по организации и осуществлению связи с другими членами Центрального «Провода» ОУН.

3 марта с. г. в г. Львове была захвачена личная связная Шухевича Романа – Гусяк Дарья Юрьевна, по кличке «Дарка», в результате агентурно-следственной разработки которой было установлено, что Шухевич Роман укрывается в с. Белагорща [Білогорща] Брюховичского района Львовской области.

На основании этих данных в ночь с 4 на 5 марта с. г. в с. Белагорща была проведена чекистско-войсковая операция, в ходе которой Шухевич Роман был убит, а его доверенное лицо Дыдык Галина захвачена.

п/п Зам. начальника Управления 2-Н МГБ УССР
Подполковник (–) Шорубалка

Верно:

Оперуполномоченный 1 отделения
Управления 2-Н МГБ УССР
Лейтенант (Ивахно)

17 марта 1950 г.

ГДА СБУ, ф. 65, спр. С-7448, арк. 1-8. Засвідчена копія. Машинопис.

№ 128
ДОВІДКА ЗАСТ. МІНІСТРА ДЕРЖАВНОЇ БЕЗПЕКИ УРСР В. ДРОЗДОВА ПРО ЛІКВІДАЦІЮ КЕРІВНИКА НАЦІОНАЛІСТИЧНОГО ПІДПІЛЛЯ В УКРАЇНІ Р. ШУХЕВИЧА ТА ЗАХОДИ ЩОДО ВИЯВЛЕННЯ МІСЦЬ КОНСПІРАТИВНОГО ПЕРЕБУВАННЯ ІНШИХ ЧЛЕНІВ ПРОВОДУ ОУН

17 березня 1950 р.

Копия.

ПК-1

Совершенно секретно
Экз. единственный

СПРАВКА
о ликвидации руководителя оуновского подполья
в западных областях УССР – Шухевича Р. И.

В ходе проводимых органами МГБ мероприятий по розыску организаторов и руководителей бандитско-оуновского подполья в западных областях Украины было установлено, что они поддерживают связь с греко-католическим духовенством и получают материальную поддержку от него.

В отношении священников на территории Станиславской области МГБ УССР были получены конкретные данные, свидетельствующие о том, что они укрывают связных бандитских главарей, обеспечивают линию связи и по заданию подполья проводят большую националистическую работу среди прихожан.

В связи с этим была усилена агентурная разработка церковников, в результате чего от агентуры полученные данные, что священники, проживающие в Рогатинском районе Станиславской области: Головацкий из с. Выспа, Лопатинский из с. Дегова, Паснак из с. Пусков [Пуків], Вергун из с. Чесники, Чайковский из с. Вербиловцы и другие поддерживают связь с главарем бандоуновского подполья в западных областях УССР Шухевичем Романом и выполняют его задания.

На основании полученных данных по указанию МГБ УССР в январе с. г. была проведена одновременная операция, в ходе которой арестованы наиболее активные соучастники бандоуновского подполья, оставшиеся на униатских позициях, фор-

мально перешедшие в православие священники Паснак, Чайковский, Вергун, Постригач, Головацкий и другие.

На следствии и в результате агентурной разработки арестованных священников в камере было установлено, что названные священники до последнего времени поддерживали связь с оуновским подпольем и в частности с приближенными Шухевича.

Арестованный Головацкий показал, что он с 1943 г. до последнего времени периодически укрывал Шухевича и охраняющих его бандитов.

Арестованный Вергун, будучи одним из доверенных лиц Шухевича, систематически передерживал у себя ближайших помощников Шухевича – Дыдык Галину, оуновская кличка «Анна», Гусяк Дарью – оуновская кличка «Нюся» и других связных Центрального «Провода» ОУН.

Были получены показания, что в с. Дегова Рогатинского района у священника Лопатинского укрывается оуновская нелегалка, мать личной связной Шухевича – «Нюси» – Гусяк Мария.

В целях реализации полученных в результате следствия данных о местах вероятного укрытия Шухевича и его связных, в конце января с. г. в Рогатинском районе была проведена повторная операция, в результате которой в с. Дегова у священника Лопатинского были задержаны Гусяк Мария и дочь Лопатинского – Лидия, которая использовалась в организационных целях личной связной Шухевича – «Нюсей».

Лопатинская на следствии призналась о том, что до последнего времени встречалась со связной Шухевича – «Нюсей» и назвала жителей г. Львова – врача Кметика и служащую 4-й рабочей поликлиники Навроцкую Ольгу, как лиц, которых систематически посещает «Нюся» и использует их в организационных целях.

МГБ УССР совместно с УМГБ Львовской области в течение февраля месяца с. г. были проведены активные агентурно-оперативные мероприятия по разработке Кметика, Навроцкой и других лиц, посещаемых «Нюсей».

Наряду с внедрением агентуры, все выявленные явочные квартиры «Нюси» были взяты под оперативную слежку, а в ряде квартир оставлены засады с целью захвата «Нюси» на случай ее появления в г. Львове.

В тот же день за квартирой тети агента была установлена оперативная слежка, в результате которой было зафиксировано появление у нее «Нюси».

После выхода «Нюси» из квартиры она была на улице секретно задержана и доставлена в УМГБ. При «Нюсе» были обнаружены пистолет «ТТ» и ампула с ядом, которую она пыталась проглотить.

В ходе активного допроса 3 и 4 марта с. г. «Нюся» отказалась указать места укрытия Шухевича и отводила внимание оперативных работников на территорию, где Шухевича не было. В связи с этим была разработана и проведена агентурная комбинация. Таким образом, стало известно, что в с. Белогорща Брюховичского района, расположенном в пригороде Львова, укрывается Шухевич и его ближайшая помощница Дыдык Галина.

В соответствии с указаниями Министра государственной безопасности УССР генерал-лейтенанта тов. Ковальчук в ночь с 4 на 5 марта с. г. в с. Белогорща была проведена чекистско-войсковая операция по захвату Шухевича Романа, Дыдык Галины и их окружения.

Операция была проведена следующим образом:

5 марта в 7.00 утра группой войск из подразделения 62 дивизии ВВ МГБ с. Белогорща и прилегающий лесной массив были блокированы, одновременно 8-й ротой 10 СП той же дивизии были блокированы и подвергнуты тщательному обыску несколько домов, где по имеющимся данным мог находиться Шухевич.

Группа во главе со ст. оперуполномоченным МГБ УССР ст. лейтенантом Демиденко и командиром 8 роты капитаном Пикман, блокировав дом Хробак Марии, задержала ее сына Хробак Даниила, пытавшегося бежать.

Хробак Даниил на месте был допрошен, в результате чего вынужден был назвать дом в центре с. Белогорща, в котором проживала его сестра Конюшек Анна и у которой в качестве домработницы проживает женщина, по приметам схожая с приметами связной Шухевича – «Анной».

Одновременно ст. лейтенант Демиденко, допрашивая Хробак Марию, получил показания о том, что у ее дочери Конюшек Анны живет домработница, страдающая болезнью желудка, что соответствовало имевшимся в МГБ данным о болезни Дыдык. Получив эти данные, группа солдат, которую возглавлял ст. лейтенант Демиденко и сержант Полищук, блокировала дом Конюшек Анны.

Тов. Демиденко после 10 минутного стука в дверь отозвавшейся женщине предложил впустить его в дом. После отказа выполнить это требование Демиденко, сержант Полищук и солдат Бухтояров взломали дверь и вошли в дом.

На втором этаже дома оказалась лишь одна женщина, назвавшаяся домработницей Конюшек Анны – Кулик Стефанией.

Для установления личности этой женщины в дом зашли подполковник Шорубалка, полковник Шлюгер, прибывший к месту операции полковник Майструк, ст. оперуполномоченный капитан Хрущев и оперуполномоченный лейтенант Шевчук.

В лице указанной женщины была опознана Дыдык Галина, которой громко было объявлено об этом и категорически предложено, чтобы скрывающийся вместе с ней Шухевич Роман сдался и чтобы оказала в этом содействие, тогда им будет сохранена жизнь.

Допрашиваемая отрицала, что она является Дыдык Галиной и заявила, что Шухевича не знает и что в доме, кроме нее, никого нет.

Одновременно с допросом Дыдык был начат более тщательный обыск дома. Во время обыска из-за деревянной перегородки на лестничной площадке были произведены выстрелы.

В это время по лестнице поднимались начальник отделения Управления 2-Н МГБ УССР майор Ревенко и зам. начальника УМГБ Львовской области полковник Фокин. В завязавшейся перестрелке тов. Ревенко на площадке лестницы был убит.

Во время перестрелки из укрытия выскочил бандит с пистолетом и гранатой в руках и бросился вниз по лестнице, где наскочил на сходившегося вниз по лестнице полковника Фокина.

В убитом бандите был опознан руководитель оуновского подполья в западных областях УССР Шухевич Роман Иосифович, известный в подполье под кличками: «Тур», «Генерал Тарас Чупринка», «Мамай», «Гриць», «Билый», «Старый» и др.

Находившаяся вместе с Шухевичем его личная связная Дыдык Галина, известная в подполье под кличкой «Анна», захвачена живьем и доставлена в УМГБ Львовской области.

При обыске дома, в котором укрывались Шухевич и Дыдык, обнаружено: личное оружие, радиоприемник, фотоаппарат с фотопринадлежностями, инструменты для изготовления фиктивных печатей и штампов, шифры и коды, оуновская литература, записи о пунктах и времени организационных встреч, большое количество фиктивных печатей и штампов, медицинский инструмент, фиктивные документы Шухевича на имя Полевого и Дыдык – на имя Кулик, деньги в сумме более 16 тыс. рублей и другие материалы.

В ходе операции из числа связей Шухевича, [кроме] Дыдык и Гусяк, было задержано свыше 30 человек, в том числе: Хробак Наталия, Хробак Даниил, Конюшек Анна, Навроцкая Ольга,

являвшиеся содержателями конспиративных квартир и пунктов связи Шухевича.

После ликвидации Шухевича были приняты меры к активной агентурно-следственной разработке захваченных его ближайших помощников Дыдык Галины, Гусяк Дарьи, Навроцкой Ольги, Хробак Наталии, Конюшек Анны и других.

Наряду с этим в местах вероятного появления оставшихся связных Шухевича была приобретена агентура и обеспечены другие мероприятия, направленные на захват связных Центрального «Провода» ОУН на случай их появления в г. Львове.

В результате 15 марта с. г. в УМГБ Львовской области поступили агентурные данные о том, что в г. Львов прибыла личная связная Шухевича – Илькив Ольга, известная в оуновском подполье под кличкой «Роксоляна», занимающая с 1942 г. руководящее положение в подполье ОУН.

Принятыми мерами «Роксоляна» была конспиративно задержана и доставлена в здание УМГБ, при ней оказались и изъяты 2 ампулы яда.

По всем задержанным связным Центрального «Провода» ОУН и их пособникам ведется активное следствие и внутри камерная разработка с применением литерных мероприятий.

Принимаются меры к получению новых агентурных и следственных данных о местах укрытия оставшихся членов Центрального «Провода» ОУН «Лемиша», «Севера», «Наума» и других главарей оуновского подполья.

Заместитель министра госбезопасности УССР
Генерал-майор (–) Дроздов

17 марта 1950 г.
г. Львов

Справка: Копия перепечатана с документа, находящегося в деле – архивн. № 43388 том 8 стр. 62-69.

Верно: Подполковник (Махов)

Отпеч. 1 экз. в сборник
Исполнитель т. Махов
м/б № 56, печ. Кушнир
13 сентября [19]60 г.

ГДА СБУ, ф. 13, спр. 372, т. 65, арк. 279-288. Копія. Машинопис.

SUMMARY

Chapter Four contains 22 documents covering the period from 1944 to 1950. These materials include information on the activity of the Soviet state security organs in connection with the search for and arrests of the members of the OUN Leadership in Ukraine, particularly Shukhevych. The first thematic group of documents contains a directive issued on 3 September 1944 by the NKVD Directorate of the Ukrainian SSR for L'viv oblast to the heads of raion departments of the interior ministry in connection with the search for and arrest of R. Shukhevych (No. 106); an instruction issued on 20 October 1944 by the 4th Directorate of the NKGB of the Ukrainian SSR for L'viv oblast about the creation of Shukhevych's lines of communication (No. 107); a resolution passed on 11 November 1946 by the NKGB of the Ukrainian SSR about the confirmation of the agentura file "Berloga," which was opened on the members of the OUN Leadership (No. 108); a resolution passed on 31 October 1945 by the NKGB Directorate for L'viv oblast in connection with the launching of a separate "Berloga"-related file on Shukhevych (No. 114); operational data on Shukhevych and other members of the OUN Leadership, compiled by the NKGB of the Ukrainian SSR on 13 June 1945 (No. 112); a letter sent on 4 October 1945 from Deputy Minister of Internal Affairs of the Ukrainian SSR T. Strokach to the heads of NKVD directorates in Ukraine's western oblasts about the need to adopt active measures to locate and arrest Shukhevych (No. 113); information dated 1945, compiled by the Directorate for the Struggle against Banditry on the member of the OUN Leadership, R. Shukhevych (No. 117); a note dated 8 October 1946, which was sent by Deputy Minister of Internal Affairs of the USSR V. Riasnyi to Minister of Internal Affairs of the Ukrainian SSR T. Strokach with regard to the creation of special operational groups to search for and detain members of the OUN Leadership and the intensification of this work (No. 120); and information on the leader of the OUN underground in Ukraine's western oblasts, R. Shukhevych, prepared on 16 November 1949 by the 2nd Directorate of the MGB of the Ukrainian SSR (No. 121).

The second thematic group of materials contains documents on the opening of a file on Shukhevych. They include a plan drawn up on 4 March 1950 by the MGB of the Ukrainian SSR to carry out an operation to capture or liquidate "Vovk" (R. Shukhevych) in the village of Bilohorshcha in L'viv oblast (No.123); a note dated 5 March 1950, which was sent through government channels from generals P. Sudoplatov and V. Drozdov to Minister of State Security of the USSR

V. Abakumov and Minister of State Security of the Ukrainian SSR M. Koval'chuk, summarizing the operation to liquidate Shukhevych (No. 124), orders issued on 16 March 1950 by Minister of State Security of the Ukrainian SSR M. Koval'chuk, congratulating the operational personnel of the MGB organs of the Ukrainian SSR, as well as the officers, sergeants, and rank and file soldiers of the Interior Troops of the MGB for their part in the liquidation of "Taras Chuprynka" and the interment of his remains (No. 125-126).

The fourth chapter also contains information on Shukhevych and the Soviets' efforts to locate and liquidate him, which was prepared by the 2nd MGB Directorate of the Ukrainian SSR and Deputy Minister of State Security of the Ukrainian SSR V. Drozdov, dated 17 March 1950 (No. 127); a report of the interrogation by MGB organs of the former German colonel, A. Bisanz, dated 23 November 1949, about the Shukhevych family and R. Shukhevych specifically (No. 122); an extract from information prepared on 22 April 1944 by Dr. Witiska, the head of the security police and the SD of Galicia District about the links between the Abwehr and the Supreme Commander of the UPA (No. 105); extracts from the report of the NKGB interrogation of I. Kotiv, dated 13 April 1945, about the links between the hierarchy of the Ukrainian Greek Catholic Church and members of the OUN Leadership and Shukhevych (Nos. 110-111); and other materials.

⌘ ⌘ ⌘

Посмертні фото Романа Шухевича з фондів ГДА СБУ

Дім в Білогорщі, де 5 березня 1950 р. загинув ген. Тарас Чупринка (фото 1950 р. з ГДА СБУ)

Фото частини речей, вилучених МҐБ в штаб-квартирі в Білогорщі після загибелі Романа Шухевича (фото 1950 р. з ГДА СБУ)

Речі, вилучені МҐБ зі штаб-квартири в Білогорщі
після загибелі Романа Шухевича
(фото 1950 р. з ГДА СБУ)

V. ВШАНУВАННЯ ПАМ'ЯТІ ГЕНЕРАЛ-ХОРУНЖОГО Р. ШУХЕВИЧА

(1950 – 1954)

Роман Шухевич
(1907 – 1950)

№ 129
ПОВІДОМЛЕННЯ УГВР, ГОЛОВНОЇ КОМАНДИ УПА І ПРОВОДУ ОУН В УКРАЇНІ ПРО ТРАГІЧНУ ЗАГИБЕЛЬ Р. ШУХЕВИЧА

[Листопад] 1950 р.

ПОВІДОМЛЕННЯ
(про смерть ген. Романа Шухевича - Тараса Чупринки)

Українська Головна Визвольна Рада, Головне Командування Української Повстанської Армії та Провід Організації Українських Націоналістів на Українських Землях діляться з кадрами визвольного підпілля та з усім українським народом болючою вісткою про те, що ранком 5 березня 1950 р. в селі Білогорща біля Львова на своїй підпільній квартирі в боротьбі з московсько-більшовицькими окупантами смертю героя загинув Голова Генерального Секретаріяту УГВР, Генеральний Секретар Військових Справ УГВР, Головний Командир УПА та Голова Проводу ОУН на Українських Землях, нагороджений Золотим Хрестом Заслуги та Золотим Хрестом Бойової Заслуги І кляси генерал-хорунжий УПА Роман Шухевич — Р. Лозовський — Тарас Чупринка — Тур.

Сл[авної] п[ам'яті] друг Шухевич — Тур народився 1907 р. Після закінчення середньої школи вступив до Політехнічного інституту і теж закінчив його з успіхом.

На шлях активної, революційної боротьби за визволення України сл. п. друг Шухевич — Тур став від наймолодших років життя.

В половині 20-их років вступає в ряди Української Військової Організації (УВО). В період 1925-1929 рр. в лавах УВО бере участь, організує й керує різними бойовими акціями проти польських окупантів.

1929 р. вступає до ОУН як один з перших її членів. Довгий час працює на пості Бойового Референта в Крайовій Екзекутиві ОУН. Праці на цьому пості віддає всю свою кипучу, молодечу енергію, всі свої організаторські здібнощі й відвагу.

За свою революційну, політичну та бойову діяльність проти польських окупантів попадає до польської тюрми.

1938-1939 рр. бере активну участь в організуванні збройної сили молодої української держави на Закарпатській Україні — в організуванні "Карпатської Січі" та в керівництві нею.

В 1939-1940 рр. працює у Проводі ОУН на пості референта зв'язку з Українськими Землями в СССР. В 1940-1941 р. входить до складу Революційного Проводу ОУН. Весною 1941 р. бере участь в

ІІ Великому Зборі ОУН. Після ІІ Збору стає на пост крайового провідника ОУН на західніх окраїнах українських земель поза межами СССР, в т. зв. генерал-губернаторстві. Впродовж усього цього часу постійно працює теж у Головному Військовому Штабі ОУН як його член та викладає різні військові дисципліни на таємних курсах кадрів ОУН.

1941 р. сл. п. друг Шухевич — Тур організує й очолює, як його командир, Український Леґіон. Одночасно виконує теж різні особливі завдання Проводу ОУН. На цьому пості перебуває до весни 1943 р.

Весною 1943 р. сл. п. Шухевич — Тур стає членом Проводу ОУН і займає пост військового референта при проводі ОУН.

В серпні 1943 р. ІІІ Надзвичайний Великий Збір ОУН обирає сл. п. друга Шухевича — Тура на пост Голови Бюра Проводу ОУН. Восени цього ж року він теж обіймає пост Головного Командира УПА. В листопаді 1943 р., як Головний Командир УПА й Голова Проводу ОУН, він бере керівну участь у підготовці на Волині І Конференції Поневолених Народів та в самій Конференції.

В липні 1944 р. сл. п. друг Шухевич – Лозовський бере участь у І Великому Зборі УГВР. Збір обирає Його Головою [ГС УГВР, Генеральним] Секретарем Військових Справ та Головним Командиром УПА.

На постах Голови Генерального Секретаріяту УГВР, Генерального Секретаря Військових Справ УГВР, Головного Командира УПА та Голови Проводу ОУН на українських землях сл. п. друг Р. Шухевич–Т. Чупринка– Лозовський – Тур — в період 1944–50 рр. керує визвольно-революційною боротьбою багатотисячної УПА, широкого збройного підпілля, підпільної ОУН та мільйонових мас українського народу проти німецько-гітлерівських та московсько-більшовицьких окупантів, в обороні українського народу від окупантського терору та грабунку, за збереження та дальшу розбудову позицій українського визвольно-революційного руху в Україні, за визволення України з-під чужоземного панування, за побудову на українських землях незалежної й соборної держави зі справедливим та передовим політичним та суспільно-економічним устроєм.

Протиокупантська визвольна боротьба, що її в 1943–1950 рр. повела УПА, підпільна ОУН і багатомільйонові маси українського народу під досвідченим і відважним, безпосереднім керівництвом сл. п. генерала Шухевича — Чупринки, з погляду масового героїзму й патріотизму, з погляду завзяття й жертвенности всіх її учасників та українських народних мас, з погляду тих надзвичайно важких умов, в яких вона ввесь час проходила — не має собі рівної не тільки в українській, але в світовій історії. Вона завжди становитиме одну з найславніших, найгероїчніших сторінок історії України.

В наслідок цієї боротьби московсько-більшовицьким окупантам не вдалося здійснити їхні злочинні пляни щодо України, не вдалося знищити в Україні організований самостійний рух, не вдалося поставити український народ на коліна. Сьогодні український національно-визвольний рух, не розбитий ані незламаний, хоч і з значними втратами в людях, далі веде свої нерівні змагання з московсько-більшовицькою тиранією в оборо[ні] національного існування українського народу, в ім'я національно-державної незалежності України.

Історія визвольно-революційної боротьби українського народу на українських землях 1943–1950 рр. з ім'ям сл. п. друга Шухевича — Лозовського, Тараса Чупринки, Тура — зв'язана нерозривно й навічно.

Як революційний керівник сл. п. друг Шухевич — Тур відзначався великими організаторськими та військовими здібностями, глибоким політичним розумом, величезним досвідом революційної боротьби. В Його особі український визвольно-революційний рух і ввесь український народ втратили політичного та військового керівника високої кляси.

Політична й життьова принциповість, безмежна особиста відвага, рухливість, жива й весела вдача, простота в щоденному житті та поведінці, "тверда рука" й разом з цим батьківська дбайливість про інших — ось характерні риси характеру сл. п. генерала Шухевича — Чупринки, що ними Він скрізь і завжди завойовував собі симпатії, створював життєрадісний, бадьорий настрій, закликав на безстрашну, безкомпромісну і тверду боротьбу з ворогами України.

Зі світлою пам'яттю про Нього, задивлені в Його геройську постать бійця й керівника визвольного руху, наснажені Його відвагою, оптимізмом та революційністю, загартовані й досвідчені під Його рукою, докінця віддані ідеї визволення українського народу — ми відважно далі вестимемо нашу священну визвольну боротьбу аж до повної нашої перемоги.

Не складемо нашої зброї й не припинемо нашої боротьби доти, аж поки Україна не буде визволена.

Вічна слава героєві української національно-визвольної революції!

Головне командування Української Повстанської Армії
Українська Головна Визвольна Рада
Провід Організації Українських Націоналістів на українських землях

Опубл.: Літопис Української Повстанської Армії. Том 10. Українська Головна Визвольна Рада. Книга третя: 1949–1952. – Торонто, 1984. – С. 50-53.

№ 130
ПОВІДОМЛЕННЯ
ЗАКОРДОННОГО ПРЕДСТАВНИЦТВА УГВР
ПРО ЗАГИБЕЛЬ Р. ШУХЕВИЧА

[Листопад] 1950 р.

В глибокому смутку ділимося з всією українською громадськістю на чужині дуже болючою вісткою про те, що вранці в неділю 5 березня 1950 р. в с. Білогорща біля Львова на своїй підпільній квартирі в боротьбі з московсько-большевицькими окупантами України смертю героя згинув

Голова Генерального Секретаріату УГВР
Генерал–Хорунжий УПА
ТАРАС ЧУПРИНКА
(Роман Шухевич) Р. Лозовський – Тур

Генеральний Секретар Військових Справ УГВР, Головний Командир УПА, Голова Проводу ОУН на українських землях, нагороджений Золотим Хрестом Заслуги та Золотим Хрестом Бойової Заслуги І кляси.

Вічна Слава Героєві
Української Національної Революції

Закордонне представництво
Української Головної Визвольної Ради

ГДА СБУ, ф. 13, спр. 376, т. 41, арк. 99. Копія. Машинопис.

№ 131
ПОВІДОМЛЕННЯ
МІСІЇ УПА ЗА КОРДОНОМ
ПРО ЗАГИБЕЛЬ Р. ШУХЕВИЧА

[Листопад] 1950 р.

В глибокому смутку ділимося з українським вояцтвом та всією українською громадськістю на чужині дуже болючою вісткою, що вранці 5 березня 1950 р. в с. Білогорща біля Львова на своїй підпільній квартирі в боротьбі з московсько-большевицькими окупантами України згинув смертю героя

Головний Командир УПА
Ген[ерал]–Хорунжий ТАРАС ЧУПРИНКА
(Роман Шухевич) Р. Лозовський – Тур

Голова Генерального Секретаріату УГВР, Генеральний Секретар Військових Справ УГВР, Голова Проводу ОУН на українських землях, нагороджений Золотим Хрестом Заслуги та Золотим Хрестом Бойової Заслуги I кляси.

Вічна Слава Героєві
Української Повстанчої Армії

Місія УПА
на чужині

ГДА СБУ, ф. 13, спр. 376, т. 41, арк. 101. Копія. Машинопис.

№ 132
ПОВІДОМЛЕННЯ
ПРОВОДУ ЗЧ ОУН
ПРО ЗАГИБЕЛЬ Р. ШУХЕВИЧА

[Листопад] 1950 р.

З глибоким смутком та найбільшим болем повідомляємо членство та всіх українців, що за повідомленням, одержаним від Закордонного Представництва Української Головної Визвольної Ради, в неділю 5 березня 1950 р. в боротьбі з большевицько-московськими окупантами України смертю героя загинув

Провідник Українського Визвольного Руху, Голова Проводу Організації Українських Націоналістів, Голова Генерального Секретаріату УГВР та Головний Командир Української Повстанської Армії

Генерал–Хорунжий ТАРАС ЧУПРИНКА

Нагороджений Золотим Хрестом Заслуги та Золотим Хрестом Бойової Заслуги І кляси.

Вічна Слава Героєві
Української Національної Революції

Провід Закордонних частин
Організації Українських Націоналістів

ГДА СБУ, ф. 13, спр. 376, т. 41, арк. 98. Копія. Машинопис.

№ 133
ПОВІДОМЛЕННЯ
ЦК АНТИБІЛЬШОВИЦЬКОГО БЛОКУ НАРОДІВ
ПРО ЗАГИБЕЛЬ Р. ШУХЕВИЧА

[Листопад] 1950 р.

Подаємо з глибоким сумом трагічну вістку про геройську смерть в бою з московсько-большевицьким окупантом в дні 5 березня 1950 р.

Головного Командира
Української Повстанської Армії
Генерал–Хорунжого
ТАРАСА ЧУПРИНКИ

Об'єднані в АБН революційно-визвольні організації поневолених народів в найглибшій пошані до Героя антибольшевицької визвольної боротьби закликають членів усіх народів вшанувати спільно з українським, прибитим горем після такої великої втрати, народом пам'ять Поляглого.

Вічна Слава Героєві
протибольшевицької
національно-визвольної революції.

Центральний Комітет
Антибольшевицького Бльоку Народів

ГДА СБУ, ф. 13, спр. 376, т. 41, арк. 100. Копія. Машинопис.

№ 134
ПОВІДОМЛЕННЯ БРАТСТВА БУВШИХ ВОЯКІВ УПА ІМ. СВЯТОГО ЮРІЯ ПЕРЕМОЖЦЯ ПРО ЗАГИБЕЛЬ Р. ШУХЕВИЧА

[Листопад] 1950 р.

В гордому смутку з болем повідомляємо Друзів б[увших] вояків УПА та цілу українську еміґрацію, що на кривавому шляху Української Революції в неділю вранці 5 березня 1950 р. на своїй підпільній квартирі в бою з московсько-большевицькими окупантами України згинув геройською смертю

Головний Командир УПА
ТАРАС ЧУПРИНКА
Генерал-Хорунжий УПА

нагороджений Золотим Хрестом Заслуги та Золотим Хрестом Бойової Заслуги І кляси.

Слава Україні! Героям Слава!

Братство б[увших] вояків УПА ім.св.Юрія Переможця

ГДА СБУ, ф. 13, спр. 376, т. 41, арк. 102. Копія. Машинопис.

№ 135
ПОВІДОМЛЕННЯ
ГОЛОВНОЇ УПРАВИ
ОБ'ЄДНАННЯ УКРАЇНСЬКИХ КОМБАТАНТІВ
ПРО ЗАГИБЕЛЬ Р. ШУХЕВИЧА

[Листопад] 1950 р.

В гордому смутку повідомляємо українське вояцтво на чужині, що дня 5 березня 1950 р. в боротьбі з большевицькими окупантами України згинув геройською смертю

Генерал-Хорунжий_ТАРАС ЧУПРИНКА
Головний Командир УПА

нагороджений Золотим Хрестом Заслуги та Золотим Хрестом Бойової Заслуги I кляси.

Вічна Йому слава.

Об'єднання українських комбатантів
Головна Управа

ГДА СБУ, ф. 13, спр. 376, т. 41, арк. 104. Копія. Машинопис.

№ 136
ПОВІДОМЛЕННЯ БРАТСТВА БУВШИХ ВОЯКІВ 1-Ї УКРАЇНСЬКОЇ ДИВІЗІЇ УНА ПРО ЗАГИБЕЛЬ Р.ШУХЕВИЧА

[Листопад] 1950 р.

З гордим смутком повідомляємо, що в бою з московсько-большевицьким окупантом України в неділю вранці дня 5 березня 1950 р. героїчною смертю згинув

Генерал-Хорунжий УПА
ТАРАС ЧУПРИНКА
Головний Командир УПА

нагороджений Золотим Хрестом Заслуги і Золотим Хрестом Бойової Заслуги І кляси.

Слава ЙОМУ, найбільшому Воїнові Української Революції сучасної доби.

Братство б[увших] вояків
І-ї Української дивізії УНА

ГДА СБУ, ф. 13, спр. 376, т. 41, арк. 103. Копія. Машинопис.

№ 137
ПОВІДОМЛЕННЯ ЦК СПІЛКИ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ ПРО ЗАГИБЕЛЬ Р. ШУХЕВИЧА

[Листопад] 1950 р.

З невимовним болем повідомляємо всіх членів Спілки Української Молоді і всю українську патріотичну молодь в Европі й за океаном, що, за одержаними відомостями, згинув смертю Героя в неділю 5 березня 1950 р. в боротьбі за визволення України

Головний Командир УПА
Ген[ерал]–Хор[унжий] ТАРАС ЧУПРИНКА

Склонім голови перед могилою Героя Української Національно-Визвольної Революції, що своїм запалом і відданістю Україні був грізною силою її ворогам. Українська Нація понесла велику втрату в Особі Командира УПА, але ніякі втрати нас не заламають на шляху до осягнення нашої Святої Мети і збройна революційно-визвольна боротьба буде дальше продовжуватися проти окупантів України з не послаблюючою силою. Тож згуртуймо свої сили в лавах Спілки Української Молоді для допомоги Воюючій Україні.

Присвятім все своє життя і свої сили для Великої Справи, за яку віддав своє життя Великий Командир УПА

Честь України –
Готов боронити.

Центральний Комітет
Спілки Української Молоді

ГДА СБУ, ф. 13, спр. 376, т. 41, арк. 105. Копія. Машинопис.

№ 138
ІНФОРМАЦІЯ ПЕРШОГО ВІДДІЛУ МДБ УРСР НАЧАЛЬНИКУ УПРАВЛІННЯ 2-Н МДБ УРСР ПОЛКОВНИКУ САРАЄВУ ПРО РЕАГУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЕМІҐРАЦІЇ НА ЗАГИБЕЛЬ КЕРІВНИКА НАЦІОНАЛІСТИЧНОГО ПІДПІЛЛЯ Р. ШУХЕВИЧА*

14 грудня 1950 р.

№ 1/11722
г. Киев

НАЧАЛЬНИКУ УПРАВЛЕНИЯ 2-Н МГБ УССР

Тов. САРАЕВУ
г. Львов

По поступившим в 1-й Отдел МГБ УССР данным стало известно, что в последней декаде сентября и первой декаде ноября 1950 г. вся закордонная украинская националистическая пресса без различия «политической» окраски и принадлежности на видном месте или просто где-либо в уголку печатной страницы начала сообщать, что утром 5 марта 1950 г. в с. Белогорща вблизи Львова на своей конспиративной квартире уничтожен бандглаварь Шухевич Роман, оуновские клички «Тарас Чупринка», «Роман Лозовский» и «Тур».

В сообщениях Шухевича называют генерал-хорунжим и командующим УПА, председателем Генерального Секретариата УГВР, генеральным секретарем военных дел УГВР, главарем «Провода» ОУН на Украине, имевшим награды – Золотой Крест Заслуги и Золотой Крест Боевой Заслуги 1-го класса.

Однако в этой связи не обошлось без ядовитых замечаний в адрес Бандеры Степана и ОУН-бандеровцев со стороны ОУН-мельниковцев и «Украинской революционно-демократической партии» Ивана Багряного.

Официоз УРДП газета «Украинськи висти» в фельетонном стиле высмеял «стратегию генералиссимуса» Бандеры, упомянув, что последний спекулировал именем Шухевича.

* Лист виконано на офіційному бланку МДБ УРСР.

ЦК УРДП 12 ноября 1950 г. отказался от приглашения «Закордонного Представительства» УГВР принять участие в сборищах, устраиваемых в честь Шухевича. Отказ мотивируется тем, что УРДП точно не знает, когда и при каких обстоятельствах уничтожен Шухевич, так как Центральный «Провод» ОУН-бандеровцев все время категорически утверждал о постоянной «связи с краем», до последнего времени пользовался материалами якобы присланными и подписанными лично Шухевичем, а теперь оказывается, что Шухевич убит семь месяцев тому назад.

Бандера Степан в № 24 журнала «Сурма» и газете «Украинский самостийнык» от 5.XI.50 г. поместил свое письмо, в котором ставит под сомнение достоверность сообщения о смерти Шухевича[214]. В письме Бандера говорит также, что информацию об убийстве Шухевича он получил от «Закордонного Представительства» УГВР и не может проверить достоверность этих сведений из-за отсутствия связи. В последний раз курьеры Шухевича приходили к Бандере якобы в феврале 1950 г.

Изложенное сообщаем для сведения.

Зам. начальника 1 отдела МГБ УССР
Подполковник (Ткаченко)

Вх. 7949
13.12.50

ГДА СБУ, ф. 65, спр. С-7448, арк. 9-10. Достеменник. Машинопис.

№ 139
ІЗ СТАТТІ С. БАНДЕРИ ПРО ГОЛОВНОГО КОМАНДИРА УПА

Березень-квітень 1954 р.

КОМАНДИР-ПРОВІДНИК
(Слідами сл[авної] пам'[яті] Романа Шухевича)

I

Постать сл[авної] пам'[яті] Романа Шухевича – одна з найвизначніших у всій історії націоналістичного революційно-визвольного руху, а в переломових етапах останнього двадцятиріччя — її символ і дороговказ. Роман Шухевич відіграв важливу ролю в розвитку визвольного руху в попередніх його періодах, а у найважливіший період — від початку останньої війни до сьогодні — надав йому напрям і безпосередньо ним керував.

У тридцяті роки, від 1-го Конгресу ОУН до 1933 р., в революційно-визвольному підпіллі на західньоукраїнських землях ішла внутрішня боротьба за зміст, форму й організацію дальшої визвольної боротьби. [...]

Одна течія заступала організаційний і дійовий паралелізм УВО-ОУН. Обидві організації мали б існувати окремо, з розмежованим полем діяльности, окремими формами і методами дії, тільки в самих проводах мала б бути координація.

[...] Друга течія заступала концепцію послідовного уодностайнення революційно-визвольного руху під кожним оглядом. Уся боротьба мала б мати, як основу, одну ідеологію, програму, одну визвольну політичну концепцію. Всі форми боротьби, в ідеологічній, національно-політичній, пропаґандивній, виховній, мілітарній та бойовій ділянках — повинні проходити за одноцілим пляном, одна одну скріплювати, доповнювати. Це забезпечувалося одностайною революційною організацією — ОУН, а УВО, як один із секторів боротьби, що набирає повного значення і вартости щойно через ідеологічно-політичну підбудову і надбудову, — повинна б стати військово-бойовим відділом ОУН.

У змаганні цих двох течій перемогла концепція уодностайнення. Особливе значення в тому мало становище Романа Шухевича. Він, один з найвизначніших активних бойовиків, членів УВО, мав великий моральний вплив на ряди увістів. Прихильники окремішности й паралелізму УВО-ОУН намагались приєднати на свій бік Романа Шухевича та висунути його, як свого

головного представника. Але в нього більше заважило розуміння потреби дальшого розвитку визвольного руху, ніж особисті приятельські взаємини. Він, український націоналіст із глибини власних переконань, маючи лицарську вдачу дивитися далеко вперед, теж питання поточної діяльности розглядав в аспекті плянів на далеку мету. Роман Шухевич, бойовик УВО, вже тоді передбачав шляхи широкого розгорнення революційно-визвольного руху Організації Українських Націоналістів, яка мала статись, і сталася, дальшим вивершенням УВО, взявши на себе її саму і її традицію, боротьбу, надбання і кадри.

Переломовий етап у розвитку революційно-визвольного руху на західноукраїнських землях закінчився добрим наслідком — повним організаційним, дійовим і ідейним уодностайненням УВО–ОУН. Головні ділянки тогочасної діяльности УВО — бойові акції і військова виховно-вишкільна праця — стали референтурами ОУН. Сталося це в 1933 році. В Крайовій Екзекутиві ОУН на західньоукраїнських землях, військовим референтом призначено сл. п. Михайла Колодзінського[215], а після його виїзду за кордон — сл. п. Дмитра Грицая (ген. Перебийніс). Бойовим референтом був сл. п. Роман Шухевич–Дзвін.

Дальший розвиток подій підтвердив правильність напрямку тієї течії, яку обстоював Роман Шухевич. Таке закінчення цього процесу дало націоналістичному рухові на західньоукраїнських землях велику розгінну силу, допомогло розлитись широким річищем від визначних бойових актів до політично-революційних акцій, у яких брали активну участь широкі народні маси, а одночасно поглибити ідейно-політичний зміст та зміцнити організаційно-дійову спаяність.

II

В останні роки перед початком Другої світової війни ОУН на західньо-українських землях переживала нову кризу. Націоналістичний рух здобув великий вплив серед українського народу, активізував народні маси до чинної боротьби з окупантами революційними методами. Організація, загал її дійових кадрів, набули великої розгінної сили до розгортання щораз ширшої революційної боротьби. Але тодішній провідник Крайової Екзекутиви ОУН на західньоукраїнських землях протиставився тому, ведучи роботу по лінії припинення революційних акцій, не тільки бойового, а й масового політично-революційного і пропаґандивного характеру. У зв’язку з цим та з деякими іншими явищами, постала поважна криза — обурення і недовір’я в рядах Організації на західньоукраїнських землях до Крайового Проводу, наслідком чого виникла необхідність персональних змін.

Тоді провідний актив ОУН на західньоукраїнських землях однодушно виявив бажання, щоб Крайову Екзекутиву ОУН очолив Роман Шухевич, бойовий референт попередньої Крайової Екзекутиви, що недовго перед тим вийшов із в'язниці, після засудження на львівському процесі. Всією своєю попередньою діяльністю з УВО й ОУН, своїми виявленими прикметами непохитного й рішучого провідника-націоналіста, дуже здібного й меткого організатора, рішучого бойовика, — сл. п. Роман Шухевич здобув собі повне довір'я, авторитет і відданість йому з боку кадрів Організації і українського суспільства, що ставилося прихильно до боротьби ОУН. Тому ОУН на західноукраїнських землях з вірою і упевненням чекала, що Роман Шухевич–Дзвін поведе її твердим, але правильним шляхом посиленої революційної боротьби на всіх ділянках, як цього вимагала тогочасна політична світова ситуація і, зокрема, ситуація, яка витворилась на західноукраїнських землях. Зрештою, цього прагнули Організація і народ. Так само вождь ОУН, сл. п. полк. Євген Коновалець, гаряче бажав, щоб провідником ОУН на західноукраїнських землях став Роман Шухевич, якого він цінив дуже високо, мав до нього повне довір'я і симпатію.

Роман Шухевич підкорився цьому загальному бажанню Організації і погодився взяти відповідальний важкий пост, хоч йому це було значно важче, ніж комусь іншому. Він уже повністю був розконспірований, добре відомий ворогові. Після виходу з тюрми, за ним безупинно слідкували органи ворожої поліції. Отже, він мусів шукати і застосовувати цілком нові, вдосконалені методи підпільного життя і дії, щоб його дальша революційна діяльність, зокрема керівна, не була відразу розкрита ворогом. Саме це він і заплянував і готував. Але пляни ці не здійснились. Роман Шухевич не перебрав керівництва ОУН на західноукраїнських землях тому, що дотогочасний провідник Крайової Екзекутиви ОУН на західньоукраїнських землях не погодився передати функцій таким способом, який забезпечував би законспірованість дальшої персональної обсади на цьому пості.

Все ж таки саме рішення про те, що Роман Шухевич мав стати провідником Крайової Екзекутиви, мало вирішальний позитивний вплив на дальший розвиток Організації і її діяльности на західньоукраїнських землях. Злам був доконаний. Разом із вирішенням про необхідну персональну зміну на пості Крайового провідника, були перерішені також плян, напрям і стиль дальшої діяльности. Замість кволости, застою, внутрішнього замкнення і неактивности назовні мусів прийти новий курс, який заступав і

усібнював Роман Шухевич: рішуча, динамічна активність, бойовий широкий розмах у революційній діяльності, безкомпромісовість і прямолінійність у самостійницькій політиці, ідеологічна чистота і чіткість, а передусім — правда, себто, однозгідність діла зі словом, виметення фразеологічного баламутства. Того зламу, якого прагнули, але не могли добитись інші численні провідні діячі ОУН на західньоукраїнських землях, довершив Роман Шухевич самим своїм рішенням — згодою перебрати пост Крайового провідника.

На це керівне становище прийшли провідники того самого духу, того самого напрямку й стилю в революційно-визвольній боротьбі, що й Роман Шухевич. Насамперед сл. п. Тураш[216], а після його, й досі невиясненої, загибелі в поворотній дорозі до краю з конференції із Проводом ОУН за кордоном, — Крайовим провідником ОУН став його заступник сл. п. Володимир Тимчій-Лопатинський[217]. За короткий час вони спрямували розвиток і боротьбу ОУН на західноукраїнських землях на такий шлях, яким мав її повести Роман. Шухевич. Завдяки тому Організація на західньоукраїнських землях увійшла в період Другої світової війни зміцнена, динамічна, підготована до широкої збройно-політичної революційної боротьби. [...]

III

За той час Роман Шухевич виринає в іншому вогнищі визвольно-державницьких змагань української нації — її найдальшої західньої галузки, на Закарпатті. Будування самостійного національно-державного життя Карпатської України, боротьба за його втримання — не може бути предметом розгляду в цій статті. Це має своє окреме історичне висвітлення, і в тому поважне місце повинно припасти ролі, праці й боротьбі також тих членів ОУН, які поспішили з інших теренів, зокрема з західньоукраїнських земель, щоб разом із друзями-закарпатцями працювати й боротись. У перших їх рядах бачимо трьох найвизначніших провідників, членів ОУН, — сл. п. Зенона Коссака, сл. п. Михайла Колодзінського і сл. п. Романа Шухевича. Всі троє, разом з іншими друзями, всією душею віддаються будуванню самостійного державного життя Карпатської України, а передусім його внутрішньому зміцненню шляхом організування відданих націоналістичних кадрів і творення військової сили молодої держави — Карпатської Січі. Коли ж у висліді гітлерівського торгування Карпатською Україною прийшов ворожий збройний напад на неї, три названі провідники націоналістів, разом із усіма друзями-борцями, стали до нерівної збройної боротьби. Серед багатьох

героїчних оборонців державної самостійности Карпатської України полягли на полі бою сл. п. Коссак[218] і Колодзінський. Романові Шухевичеві доля судила ще далі продовжувати змагання за волю всієї України та довершити ще багато великих чинів у цій боротьбі.

До праці й боротьби за державу Карпатської України, так само, як перед тим і після того, до боротьби на інших територіях української землі, Роман Шухевич став як перший із перших. Керувала ним свідомість, що боротьба українського народу за свою волю, за державну незалежність і за соборність — є одна й неподільна. Однаково, який би це не був фронт, якої галузки народу і якого покоління, проти якого ворога і в якій політичній констеляції ця боротьба проходить, але якщо вона має одну, єдину мету — Самостійну Соборну Українську Державу, — то це є відтинок одноцілого змагання української нації за свої права, за волю і за правду. Роман Шухевич знав, що це змагання доведе до перемоги тоді, коли народ його вестиме безупинно й непохитно, коли на всіх фронтах, на всіх територіях і часових відтинках — боротьба буде вестися з найбільшою напругою.

Роман Шухевич був із крови й кости борець визвольної справи, тому бачимо його в перших лавах там, де ця боротьба горіла полум'ям. Він — з природного обдарування і покликання — провідник. Тому він цілком природно мобілізував, організував лави численних борців, наснажував їх вірою, завзяттям, жертовністю, ведучи до організованого змагання.

IV

В перші роки Другої світової війни припадає важливий період в історії ОУН і, зокрема, діяльности однієї з найвизначніших її постатей — сл. п. Романа Шухевича. В час між німецько-польською і німецько-совєтською війнами, від осені 1939 до весни 1941 р., проведено основну підготовку до широкого розгорнення визвольно-революційної боротьби. Це розгорнення досягло вершка наприкінці війни та в двох перших повоєнних роках.

З хвилиною окупації большевиками західноукраїнських земель, ОУН на цій частині України з найбільшою енергією і поспіхом реорганізувала свою діяльність, відповідно до нової ситуації. Організація повністю і безпосередньо стала на головному фронті визвольної боротьби — проти большевицької Москви. Поруч із політичним змістом, треба було також зміцнювати форми революційної боротьби і методи підпільної діяльности. Разом із першими відділами совєтської армії большевики кинули на західньоукраїнські землі велику кількість

енкаведистів, заздалегідь підготованих до нищівного поборювання ОУН. Вивчення большевицької системи, методів дії НКВД, зокрема методів найбільш рафінованої провокації, розплянованої на далеку мету — коштувало Організації багато жертв і провалів. Але ОУН витримала змагання. Большевикам не вдалось розбити її, позбавити бази розвитку й дії, поки вона випрацювала нову стратегію і тактику підпільної боротьби й існування. [...]

Вже під час пересування фронтів, восени 1939 р., Крайовий Провід ОУН на західноукраїнських землях спрямував частину своїх членських кадрів на західній бік демаркаційної німецько-совєтської лінії та доручив організувати там працю. Одночасно туди ж попливла хвиля утікачів від большевицького переслідування. Організуючи українське національне життя на західніх окраїнах українських земель поза большевицькою окупацією, формуючи там кадри своїх членів і симпатиків, розбудовуючи підпільну мережу ОУН на Закарпатті та серед робітничої еміграції в Німеччині, ОУН створила впродовж одного року сильну власну запільну базу.

В цій праці брав дуже активну, керівну участь сл. п. Роман Шухевич.

Від початку 1940 р. він був членом Революційного Проводу ОУН і в тому ж році став Крайовим провідником на західніх окраїнних землях, перебравши це становище після сл. п. Мирона-Орлика[219], який відійшов на українські землі під большевицькою окупацією. Керуючи діяльністю ОУН на ЗОУЗ (Західньо-Окраїнні Українські Землі), Роман Шухевич ставив її у двох головних напрямках: по-перше — щоб розбудовою і піднесенням усіх ділянок національного життя дати тривкий вклад у розвиток тієї частини українського народу, яка впродовж цілої історії захищала український стан посідання на західніх кордонах і від віків була висунена на найсильніше пригнічування українського національного елементу в усіх ділянках; по-друге — створити на західніх рубежах української землі довгим поясом уздовж кордону большевицької окупації міцну кадрово-організаційну і матеріяльно-технічну базу, як допоміжне запілля для боротьби ОУН на матірних землях і для підготовки кадрів до широкого розгорнення визвольної боротьби в усій Україні в дальшому розвитку, зокрема у зв'язку з воєнними подіями.

Праця на обидвох цих ділянках була повністю успішна і за півтора року дала поважні наслідки, що виявились потім у двофронтовій боротьбі ОУН під час німецько-большевицької війни та в пізнішій боротьбі Закерзонської України в 1945–48 рр. [...]

V

Півторарічний міжвоєнний період (від осени 1939 до весни 1941 р.) в діяльності Романа Шухевича був виповнений працею у двох головних напрямках. Його організаційно-політична діяльність на становищі Крайового провідника на тих окраїнних українських землях була, в загальних рисах, накреслена в попередньому розділі. Доповнюючи, треба згадати, що в тому ж періоді Роман Шухевич деякий час керував референтурою зв'язку між Революційним Проводом ОУН і Організацією на українських землях під большевицькою окупацією.

Другий відтинок діяльности Романа Шухевича в той час був присвячений військово-вишкільній праці, якій він віддався цілою душею і вона принесла найкращі успіхи. [...]

Військова підготовка ОУН поза большевицькою окупацією зосередилась на західніх окраїнних землях і в Польщі (в Кракові), так само, як і інші ділянки праці. Першим організатором військової праці був сл. п. Кремінський, військовий референт в Крайовій Екзекутиві ОУН на західньоукраїнських землях, який під час німецько-польської війни організував партизанські відділи, а коли большевики зайняли західньоукраїнські землі, почав організувати військовий штаб і вишкільний осередок при Революційному Проводі ОУН. (Сл. п. Кремінський[220] пішов в Україну на початку 1940 р. і загинув, попавши в засідку НКВД). Формування військового осередку-штабу завершено. Військову роботу Революційного Проводу ОУН очолили: Роман Шухевич, Дмитро Грицай–Перебийніс і Олекса Гасин–Лицар. Брали в ній участь, між іншими, такі визначні військові діячі Організації: Василь Сидор–Шелест, Осип Карачевський[221], поручник Босий[222], Степан Новицький[223] та інші.

Душею і головним організатором Військового Осередку, його штабово-плянувальної, кадрово-організаційної і вишкілької роботи був Роман Шухевич. У цій праці він проявив свій не абиякий талант і найкращі прикмети військового організатора-командира. Обставини не давали можливости розгорнути працю на всю широчінь. Але те, що під керуванням Шухевича пророблено у військовому осередку ОУН в Кракові, на старшинських, підстаршинських і стрілецьких вишкільних курсах та таборах, як у Кракові, так і на всіх західніх окраїнних землях, якість і висліди цілої праці — давали найкращі успіхи, яких не можна було й сподіватись, розцінюючи умови і засоби роботи. [...]

На початку 1941 р. відкрилась можливість зробити при німецькій армії вишкіл двох українських відділів, приблизно в силі

куреня. Цю справу погодились зорганізувати німецькі військові чинники, які ставились позитивно до державної самостійности України, хотіли мати в Україні союзника в боротьбі проти Москви. Вони не погоджувались з політикою Гітлера та його імперіялістичними плянами. В рамках своїх можливостей потиху сприяли організуванню українських самостійницьких сил, у тому [числі] й військових, підготові їх дії, приховуючи це від ока гітлерівської партії, як справи не політичного, а тільки військово-технічного значення. При тому вони керувались німецькою воєнно-політичною рацією, розуміючи, що позитивне ставлення Німеччини до самостійницьких змагань України та інших народів дасть їй найпевніших союзників у війні з большевицькою Москвою, натомість колоніяльні пляни Гітлера, загарбання т. зв. лєбенсравму придбають їй тільки нових ворогів, збільшать воєнні труднощі та унеможливлять воєнну перемогу. [...]

Військовий штаб і Провід ОУН, розваживши ситуацію і перспективи її розвитку, однозгідно вирішили використати можливість, зорганізувати і вишколити, з допомогою німецьких військових чинників, запроектовані українські відділи. При тому ми брали до уваги передусім власні пляни, прийняті у зв'язку з воєнним зударом Німеччини і СССР, що надходив. [...]

Політичний змисл творення українського військового відділу у співдії з німецькою армією був у тому, що він також мав заманіфестувати волю і становище України, яка під час війни на її території не чекає пасивно, тільки сама бореться за свою самостійність. Військові відділи Дружин Українських Націоналістів (ДУН) мали чинно доказати, що Україна готова, крім власної революційної боротьби, поставити на фронт проти Москви своє військо у спілці з Німеччиною, коли вона пошанує державну суверенність України і буде трактувати її як союзника. [...]

Такі пляни намітив Провід ОУН напровесні 1941 р. з участю сл. пам. Романа Шухевича. Перед всією Організацією стояв важкий етап, але зокрема важким він був для запроектованого військового відділу Дружини Українських Націоналістів. Тому добір людей до нього мусів бути особливо уважним. Найбільший тягар і відповідальність спадали на провідника відділу. На це становище Провід ОУН призначив сл. пам. Романа Шухевича, що сам зголосився іти з відділом. Він зважився на цей крок тому, що брав до уваги великі труднощі та відповідальність завдань, які стояли перед ДУН-ом. Він передбачав, що цей відділ відіграє особливу ролю у формуванні військової сили визвольного руху і в розгортанні його збройної боротьби. Це був властивий шлях

для Шухевича. Він пішов ним з усією рішучістю своєї вдачі, ведучи ввесь відділ ДУН-у, перевів його щасливо через важкий етап пов'язання з німецьким військом і довів кадри прекрасних, добре вишколених старшин і стрільців під бойові прапори УПА. [...]

З вибухом німецько-большевицької війни відділ ДУН-у під проводом Романа Шухевича відійшов у напрямі фронту. На своєму шляху відділ скрізь веде самостійницьку політичну роботу, в пов'язанні з акцією ОУН. Зокрема, він брав активну участь у відновленні державної самостійности України та в організуванні державного життя у Львові й інших місцевостях у червні й липні 1941 р.

Гітлерівський уряд швидко поклав свою окупантську руку на українську державність і на всю самостійницьку діяльність. Ця рука посягнула також по відділи ДУН-у. Їх стягнено з фронту; почалися намагання втиснути їх у рамки німецької політики і воєнної машини; від них вимагали присяги. Відмова і спротив, масове інтернування, перекинення на Білорусь, аж до розв'язання відділу й заарештування частини його вояків та переходу в підпілля більшости старшин і вояків. Історія, яку годі тут переповідати хоча б у найзагальніших зарисах.

Кінцева її фаза дала правильне завершення: в революційні ряди ОУН повернувся Роман Шухевич, з поважною кількістю старшин, підстаршин і стрільців ДУН-у, пройшовши не тільки добрий військовий вишкіл, а й здобувши тверду заправу і практичний воєнний досвід. Особливе, що вони принесли з собою — це пізнання організації, стратегії і тактики партизанської боротьби, стосованої большевиками в другій світовій війні, та німецьких методів поборювання партизанських відділів. Це знання було дуже корисне в творенні УПА і в розгортанні її боротьби. Таким чином Дружини Українських Націоналістів під проводом Романа Шухевича дали Українській Повстанській Армії не тільки стрижневий командний і вояцький кадр, а також підставовий вклад для вироблення власних організаційних і оперативних способів.

VI

Коли в 1943 р. створилася кризова ситуація в рядах ОУН, то однією з головних, може найістотніших її причин було питання пляну, форм і методів революційної боротьби Організації в існуючих воєнних обставинах. Членські кадри, як низові, так і провідні, що керували діяльністю Організації на місцях, відчували вимогу життя, ішли до широкого розгорнення політично-збройної боротьби проти гітлерівського гніту і нищення України. Зокрема, на

Волині крайова ОУН почала самочинно переходити на повстанські форми боротьби з участю широких народніх мас, враховуючи необхідність боронити населення від вивозу до Німеччини па невільничу працю, від гітлерівського терору й грабунку.

Внутрішня криза в ОУН закінчилася тоді, як на чолі Організації став сл. пам. Роман Шухевич і надав такий напрям її діяльності та боротьбі, як того вимагав час. За основу своїх плянувань він брав передусім оцінку внутрішнього стану активних кадрів ОУН та ширших мас українського народу — їхнє становище, потреби, їхні настрої, моральну готовість і критичну спроможність до активної боротьби. Шухевичеві було ясно, що в той час, коли гітлерівці довели до крайніх меж свій терор і експлуатацію в Україні, а одночасно їх воєнні успіхи і сили почали спадати, — серед українського населення дозрівала готовість і потреба розгортати широку боротьбу. [...]

Це мав на увазі Провід ОУН, а зокрема Роман Шухевич, переставляючи визвольно-революційну боротьбу на широкі рейки повстанських дій УПА. Вона досягла найвищих розмірів під кінець воєнних дій на українських землях, коли відступали німецькі війська і все далі на захід посувалась поворотна большевицька окупація.

ОУН, вийшовши з дотогочасних рамок і форм своєї дії, організувала Українську Повстанську Армію, даючи їй основний командний і вояцький склад. УПА творить щораз більші з'єднання і переходить до більших мілітарних дій, якими зв'язує цілі ворожі дивізії. Великі смуги українських земель опинилися під фактичною контролею ОУН–УПА, що організують найважливіші сектори національного життя і керують ними. Німці спочатку намагалися спинити той розвиток і зламати ОУН–УПА більшими нищівними поліційними і військовими акціями. Коли ж це не вдалося, а до того ж їхнє становище на фронтах все далі погіршувалось, вони були примушені поважно рахуватися з силою української революції, уникати зударів із нею, а навіть шукати перемир'я. Це використовує УПА й ОУН в ситуації пересунення фронтів, щоб зміцнити свої сили й запаси та перейти до боротьби з большевиками краще підготованими.

Разом із розширенням форм і розміру боротьби поширено також структуру визвольно-революційного руху. Крім Української Повстанської Армії, створено Українську Головну Визвольну Раду, як найвищий орган революційно-державного характеру, з розрахунком на активну участь у ній і у визвольній боротьбі організованих сил інших українських політичних напрямків. Кожна

тотальна боротьба, а зокрема революційно-визвольна, вимагає єдиного керівництва. Щоб запевнити таку одностайність при складенні структури визвольної формації ОУН–УПА–УГВР, сконцентровано в одних руках найвище керівництво: Роман Шухевич–Тур–Чупринка, Лозовський був одночасно головою Проводу ОУН, головним командиром УПА і головою Генерального Секретаріяту УГВР. Така концентрація була викликана доцільністю і потребами самої боротьби, а не особистими претенсіями Шухевича, ані якимсь тоталітаризмом чи диктаторською системою ОУН.

Яка ж була дальша перспектива перед визвольно-революційною боротьбою, який був плян, коли під час пересування воєнних фронтів поза українські землі на захід, під кінець війни з Німеччиною, умасовлено і якнайширше розгорнено революційні змагання у повстанських формах? На це питання була не одна відповідь, так як не було однієї, домінуючої думки про те, який буде розвиток міжнародньої ситуації зараз після закінчення німецько-альянтської війни.

Багато надій пов'язувались із переконанням, що західні альянти після перемоги над Німеччиною відразу підуть війною проти СССР або, принаймні, загрозою війни примусять большевиків віддати значну частину їх нових загарбань. Також і частина провідних діячів українського визвольного руху піддалася таким сподіванням і вважала за доцільне в такому пляні розгортати боротьбу і діяльність. Для них розгортання гучних і широких повстанських дій у кінцевій стадії війни мало головний сенс у тому, що це мав бути добрий старт до західніх альянтів. По-перше, йшло про унаочнення і підкреслення факту, що український революційно-визвольний рух боровся проти Гітлера і тому має підстави для союзницьких взаємин із західніми державами. По-друге — треба було показати силу й бойовість цього руху в боротьбі з большевизмом, щоб Захід належно оцінив вартість України як союзника проти СССР. З такого погляду, що старт до західніх альянтів є найважливішим питанням визвольного руху, зроджувалися тенденції зміняти його внутрішній зміст і обличчя так, щоб пристосувати їх до смаку й бажань керівних кіл Заходу. [...]

Але Провід ОУН, що залишився в Україні й далі керував революційно-визвольною боротьбою, а зокрема його душа й голова — Роман Шухевич, інакше трактував справу. В центрі його думання, плянування і дій, як завжди, так і в тодішній ситуації, був не розрахунок на сприятливу коньюнктуру і на допомогу ззовні, а вимога самостійного втримання, розбудови сил і боротьби

української національно-визвольної революції. Ставка на власні сили, на власні змагання, що є основою визвольної концепції ОУН, була в Романа Шухевича справою глибокого переконання і керівною засадою дії. Українську визвольну революцію він розумів як глибокий процес, що має охопити ввесь народ, як безперервну боротьбу, не зважаючи на ситуацію, як постійне втримування і відновлювання діючих революційних сил. Це була підстава і необхідна передумова для того, щоб у сприятливій ситуації прийшло до переможного визвольного повстання.

Широка боротьба ОУН–УПА під проводом Романа Шухевича, під кінець війни і зараз після її закінчення, мала за головну мету поширити ідеї та кличі української визвольної революції серед усього українського народу і серед інших поневолених большезизмом народів. Про цю боротьбу, зокрема, повинні були довідатися вояцькі маси з совєтської армії, які пересувалися через українські землі. Повстанські дії УПА і нерозривно з ними пов'язана політично-пропаґандивна діяльність та масові протибольшевицькі акції, організовані Організацією, стали відомими в усіх закутках СССР. Вони не тільки скрізь поширили революційні кличі, способи революційної протибольшевицької боротьби, а також великими масштабами, напругою революційно-повстанських дій показали народові велику силу протибольшевицької революції, переконали в її реальну можливість.

Такі самі успіхи мали і партизансько-пропаґандивні рейди поза межі України — на Кавказ, Білорусь, Румунію, Мадярщину, Словаччину й Польщу. Цей період широкорозгорнених дій УПА, хоч коштував дуже багато жертв найкращих борців, найміцніше закріпив підвалини для продовжування і пізнішого найширшого розгорнення революційно-визвольної боротьби з участю всього народу і для розбудови спільного визвольно-революційного фронту всіх поневолених Москвою народів.

Втримування повстанських форм і розмірів боротьби в наступні повоєнні роки, після 1947 р., було надто важке і вже не конечне. Як міжнародня ситуація, так і внутрішнє становище в СССР почали входити в стан відносної стабілізації на довший час. Після широкого розповсюдження ідей і акцій визвольної революції, найважливішим завданням було забезпечити існування і дію революційних сил на довгий час, щоб вони надмірно не вичерпались і щоб іскра боротьби не погасла. Треба було обмежити ті форми революційної дії, які найважче втримати, у яких втрачається найбільше сил, і зберегти та розбудувати такі, що давали найбільшу тривкість.

В цій реорганізації знову виявились незвичайні провідницькі прикмети Романа Шухевича. Дивлячись завжди далеко вперед, він розпляновує і поступово, але послідовно, робить зміни тактики боротьби, з повстанської на партизанську, а потім на чисто підпільну. Головний наголос пересувається щораз більше з військової на політично-пропаґандивну ділянку. Постійно зменшуються відділи УПА і їх операції, зате зміцнюється підпілля ОУН і її мережа. Командні та вояцькі кадри УПА знову переходять в організаційно дійові форми ОУН. Всі ці зміни пляново робить Шухевич, як Головний Командир УПА і як Провідник ОУН на Українських Землях. У нього вся революційна боротьба, всі її форми і діючі сили — це одна справа, один процес. Як УПА вийшла з надр ОУН, як у боротьбі УПА діяли ідеї, пляни і кадри ОУН, так знову в ОУН і через її боротьбу зберігаються діючі прапори та ядра УПА, щоб у слушний час розгорнутися на всю широчінь.

Пройшло десять найважчих років боротьби ОУН–УПА у повоєнній підбольшевицькій дійсності. Щоб усвідомити собі всю її вагу, треба пригадати: скільки людей було б повірило в 1944–[19]45 рр., що ця боротьба втримається десять років у таких обставинах? А сьогодні вже загально утвердилось переконання, що і в майбутньому большевикам не вдасться її зламати і вони змушені вголос визнати її живучість!

В тому найбільша заслуга незрівняної ідейности, героїзму, жертовности і бойовости всіх кадрів ОУН–УПА та українського населення, що підтримує їх з повною посвятою, і далекозорого, мудрого й мужнього провідника сл. п. Романа Шухевича та всього, керованого ним, провідного кадру.

Героїчна смерть Шухевича–Чупринки–Тура — це найбільша втрата українського визвольного руху, яка потрясла ним на довгі роки. Але він перенесе і той найважчий удар, бо в ньому живе дух, віра і хоробрість найбільшого його Провідника і Командира — ген. Чупринки–Тура.

Опубл.: Тижневик «Шлях Перемоги», Мюнхен, ЧЧ. 2, 4, 5-6 за березень–квітень 1954 р.

⌘ ⌘ ⌘

SUMMARY

Chapter Five contains 11 documents and other materials covering the period 1950-54, which are devoted to the Ukrainian emigration's efforts to honor the memory of the Supreme Commander of the UPA. Among them are announcements issued by the UHVR, the Supreme Command of the UPA, and the OUN Leadership in Ukraine (No. 129), the External Representation of the UHVR (No. 130), the UPA Mission abroad (No. 131), the Leadership of the External Units of the OUN (No. 132), the Central Committee of the Anti-Bolshevik Bloc of Nations (No. 133), and other Ukrainian civic organizations abroad in connection with the tragic death of Brigadier General "Taras Chuprynka," which appeared in the mass media in the fall of 1950.

This chapter also includes information prepared by the 1st MGB Department of the Ukrainian SSR on 19 December 1950 for the 2nd MGB Directorate of the Ukrainian SSR about the reaction of the Ukrainian émigré community to Shukhevych's death (No. 138), as well as extracts of an article by Stepan Bandera, entitled "Commander and Leader" (In the Footsteps of R. Shukhevych of Hallowed Memory), which was published abroad in 1954 (No. 139).

⌘ ⌘ ⌘

Повстанська грав'юра (автор невідомий) з фондів ГДА СБУ

Портрет Романа Шухевича

Портрет Романа Шухевича
роботи мистця А. Білинського. 1951 р.

Пропам'ятний значок Підпільної Пошти України (ППУ), випущений в 1-шу річницю смерті ген. Романа Шухевича. 1951 р.

Пам'ятковий бльок ППУ для вшанування героїв визвольної боротьби С. Петлюри, Є. Коновальця, С. Єфремова, Романа Шухевича. 1952 р.

Пам'ятковий бльок ППУ, випущений в 10-річчя УГВР. 1954 р.

Пам'ятковий бльок ППУ "Героям Слава!" з марками, на яких зображено силует Романа Шухевича. 1954 р.

Пам'ятковий бльок ППУ "Впав на Полі Слави" для вшанування 10-ліття загибелі Романа Шухевича. 1960 р.

Пропам'ятний значок ППУ для вшанування 10-ліття загибелі Романа Шухевича. 1960 р.

Пам'ятковий значок ППУ з нагоди 20-річчя УПА. 1962 р.

Пам'ятковий бльок ППУ "Українська Повстанська Армія", вищущений з нагоди 25-ліття УПА. 1967 р.

Пам'ятковий бльок ППУ "Pro Patria" для вшанування
20-ліття загибелі Романа Шухевича. 1970 р.

Пам'ятковий бльок ППУ "Великому Борцеві за Волю України" для
вшанування 25-ліття загибелі Романа Шухевича. 1975 р.

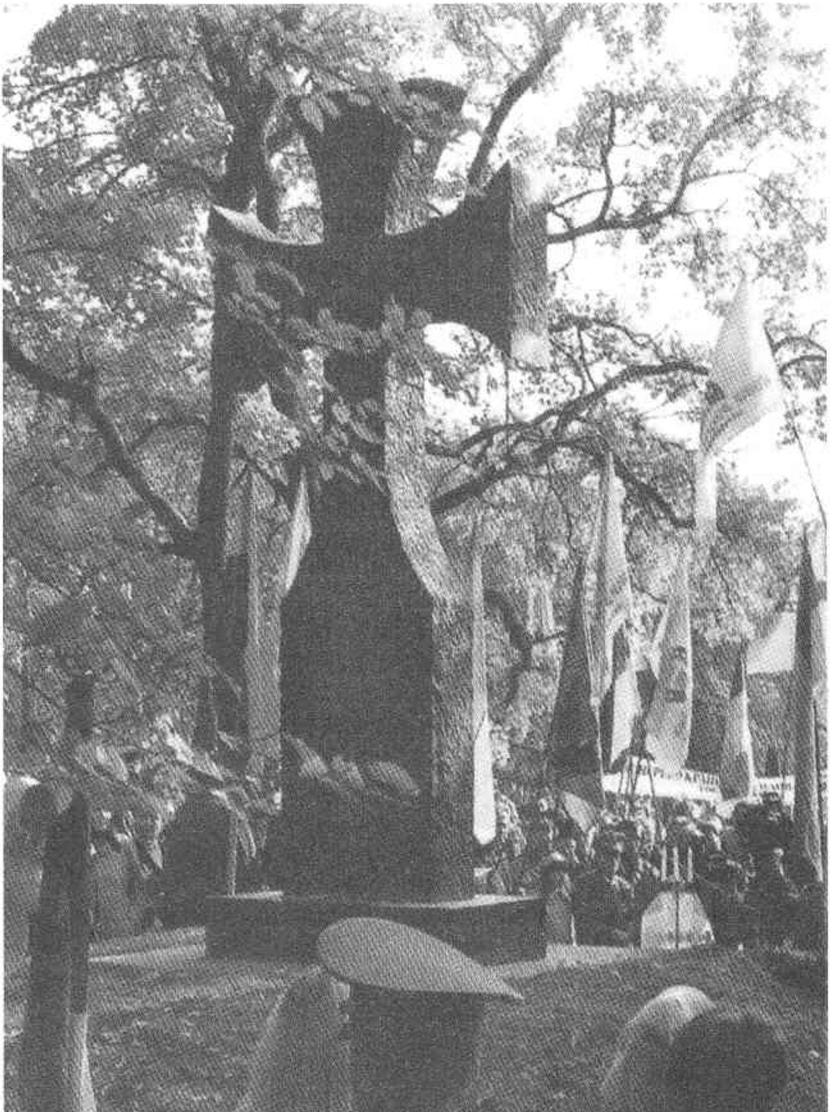

Поштова марка та художній поштовий конверт "1-ийДень", випущені державним видавництвом"Марка України" в 2007 році з нагоди столітнього ювілею від дня народження Романа Шухевича (1907–1950).

VI. ПОШУК МІСЦЯ ПОХОВАННЯ ГОЛОВНОГО КОМАНДИРА УПА

(1992 – 2005)

Пропам'ятний хрест на місці леґендованого поховання
с.п. Ген. Тараса Чупринки – Романа Шухевича.
с. Гуків Чемеровецького р-ну Хмельницької обл.

№ 140
ДОВІДКА ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОГО УПРАВЛІННЯ СНБ УКРАЇНИ ПРО ОЗНАЙОМЛЕННЯ Ю.ШУХЕВИЧА З ДОКУМЕНТАМИ АРХІВНО-СЛІДЧОЇ СПРАВИ ЙОГО БАТЬКА ТА ПОШУК МІСЦЯ ЗАХОРОНЕННЯ ЙОГО ОСТАНКІВ

4 березня 1992 р.

СПРАВКА

18 декабря 1991 г. в СНБ Украины на имя Председателя тов. Марчука Е. К. поступило заявление от жителя г. Львова Шухевича-Березинского Юрия Романовича с просьбой о передаче семье останков его отца, Шухевича Романа Иосифовича, погибшего 5 марта 1950 г. в с. Белогорще, бывш[его] Брюховецкого района Львовской области.

По поручению руководства СНБ Украины и Львовского управления СНБУ 12 февраля 1992 г. в приемной УСНБ Украины по Львовской области и. о. начальника подразделения управления полковник Карпенко В. [В]. принял заявителя Шухевича-Березинского Ю. Р. В беседе ему было сказано, что руководством СНБ Украины разрешено ознакомить его с архивными материалами на отца – Шухевич Романа Иосифовича.

В связи с тем, что Шухевич-Березинский Ю. Р. имеет плохое зрение, он попросил, чтобы материалы дела прочитал для него В. В. Карпенко.

Во время ознакомления с материалами дела он проявлял особый интерес и просил перечитывать те документы, в которых дается характеристика его отцу – Шухевичу Р. И., а также организационной перестройке ОУН в 1941 г.

За знакомство с материалами Шухевич-Березинский Ю. Р. поблагодарил, но так как в них нет сведений о месте захоронения его отца, высказал намерение добиваться личной встречи с Председателем СНБ Украины Е. К. Марчуком.

10 января 1992 г. в СНБ Украины поступил запрос председателя правления Львовского областного «Мемориала», народного депутата Украины [Е]. А. Гринива с просьбой о передаче родственникам останков Романа Шухевича.

Управление СНБУ по Львовской области по поручению СНБ Украины 11 февраля 1992 г. за № 10/2399 сообщило

[Е]. А. Гриниву, что Шухевич Роман Иосифович был убит 5 марта 1950 г. при попытке его задержания в с. Белогорще, бывш[его] Брюхо-вецкого района Львовской области, но сведений о месте его захоронения в органах СНБ Украины не имеется.

Сотрудник 7 отдела ИАУ СНБ Украины

(В.П.Астрелин)

4 марта 1992 г.

Вих. №24/2-1273

ГДА СБУ, ф. 11, спр. С-7448, т. 1, арк. 135. Достеменник. Машинопис.

№ 141
ДОВІДКА СБ УКРАЇНИ ПРО НАЯВНІСТЬ В ЇЇ ПІДРОЗДІЛАХ ТА В ОБЛАСНИХ УПРАВЛІННЯХ МВС УКРАЇНИ ДОКУМЕНТІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ З РОЗШУКОМ МІСЦЬ ЗАХОРОНЕННЯ ОСТАНКІВ Р. ШУХЕВИЧА

30 квітня 1992 р.

ДОВІДКА
відносно Шухевича Р. Й.

Згідно з дорученням керівництва Служби безпеки України проведена робота по розшуку місця поховання Шухевича Романа Йосиповича, 1907 р. н., ур[одженця] [м]. Радехів Львівської області, бувшого члена Центрального «проводу» ОУН, Головнокомандуючого Українською повстанською армією, вбитого 5 березня 1950 р. в с. Білогорщ[і] Брюхов[и]цького району Львівської області при учиненні збройного опору під час проведення операції по його затриманню.

Робота по розшуку наявності документальних та інших свідоцтв по згаданому питанню проведена в м. Києві та мм. Львові, Хмельницькому, Тернополі, де проживають чи раніше проживали родичі Шухевича Р. та його довірені в минулому особи.

В оперативних підрозділах СБ України, Управлінь СБУ по Львівській, Хмельницькій і Тернопільській областях ніяких матеріалів відносно Шухевича Р. не збереглося.

В обліково-архівних підрозділах органів держбезпеки та внутрішніх справ виявлені і вивчені слідуючі справи:

в архіві СБ України:

– справа-формуляр арх. № 43388 в одному томі (з цією справою 12.02.1992 р. в прийомній УСБУ по Львівській обл. Шухевича Ю. Р., сина Шухевича Р., ознайомив співробітник названого Управління Карпенко В. В.);

– слідча справа арх. № 39759 на Гусяк Д. Ю., 1924 р. н., ур[одженку] м. Трускавець Дрогобицької обл., особисту зв'язкову Шухевича Р. по оунівському підпіллю.

В архіві УСБУ по Тернопільській обл[асті].

– слідча справа арх. № 2435 на Дидик Г. Т., 1912 р. н., ур[одженку] с. Шибал[и]н Бережанського району Тернопільської обл., особисту зв'язкову Шухевича Р., яка 5 березня 1950 р. знаходилась разом з ним і була захоплена співробітниками УМДБ Львівської обл[асті] під час проведення вищезгаданої операції.

В архіві УСБУ Львівської обл[асті].

– слідчі справи арх. №№ 54682 і ІІ-22753 на Шухевич Н. Й., 1922 р. н., ур[одженку] [м]. Радехів Львівської обл[асті], сестру Шухевича Р.;

– слідча справа арх. № 13925 на Шухевич-Березинську Н. Р., 1910 р. н., ур[одженку] Лецівка [Д]олинського району Станіславської обл[асті], дружину Шухевича Р.;

– слідча справа арх. № 35230 на Березинського–Шухевича Ю. Р., 1933 р. н., ур[одженця] с. Оглядів Лопатинського району Львівської обл[асті], сина Шухевича Р.;

– слідча справа арх. № 26691 на Дидик Г. Т.;

– слідча справа арх. № 55067 на Ільків О. Ф., 1920 р. н., ур[одженку] м. Стрий Дрогобицької обл[асті], зв'язкову Шухевича Р.;

– слідча справа арх. № ІІ-20508 на Конюшик А. М., 1916 р. н., ур[одженку] с. Пікулич[і] Перемишльського [Перемиського] повіту (Польща), власницю конспіративної квартири Шухевича Р., в якій він був вбитий.

В архіві ІЦ УВД [УВС] Львівської обл.

– архівна справа № 26496 на Березинську-Шухевич Н. Р.

В жодній з цих справ ніякої інформації щодо місця поховання тіла Шухевича Р. немає.

Крім цього, встановлені проживаючими в мм. Києві і Львові сім бувших співробітників органів держбезпеки України [УССР], які в 1950 р. працювали в УМДБ Львівської обл[асті] й могли знати яку-небудь інформацію по інтересуючому питанню. Ніхто з них, за їх словами, такими даними не володіє. Всі вони, а також інші особи, з якими проводились бесіди, заявили, що організацією поховання тіл вбитих осіб в той час займався комендант УМДБ Львівської обл[асті] Климчик. Встановлено, що в 1991 р. він переїхав на мешкання із Львова в Дніпропетровську обл[асть], де і помер.

Подальші пошуки місця поховання тіла Шухевича Р. рахую безперспективними.

Співробітник Служби безпеки України

(Є.М.Дьяков)

30 квітня 1992 р.

ГДА СБУ, ф. 11, спр. С-7448, т. 1, арк. 136-137. Достеменник. Машинопис.

№ 142
ДОВІДКА ДЕРЖАВНОГО АРХІВУ СБ УКРАЇНИ ПРО ВІДСУТНІСТЬ В АРХІВНИХ ДОКУМЕНТАХ СБУ ВІДОМОСТЕЙ ПРО МІСЦЕ ЗАХОРОНЕННЯ ОСТАНКІВ Р.ШУХЕВИЧА

11 серпня 2003 р.

Довідка до вх. ш/т № 1532 від 11.08.2003 р.

07.08.03. помічник начальника ОДН УСБУ у Львівській області підполковник Коваленко Н.М. надіслала до ГДА телеграму з проханням терміново повідомити про наявність архівних матеріалів щодо Шухевича Р.Й. у зв'язку з виконанням запиту СБ України.

11.08.03. у розмові з Коваленко Н.М. по КЗ № 3-30 з'ясовано, що телеграма надіслана до ГДА на виконання вказівки заступника Голови СБ України – начальника УСБ України у Львівській області Гумінського М.В., до якого під час зустрічі із представниками осередків політичних партій Львівщини звернувся Шухевич-Березинський Ю.Р. з проханням повідомити про місце поховання його батька.

Розшук відомостей про місце поховання Шухевича Р.Й. вже проводився у 1991–1992 рр. за вказівкою Голови СНБ України Марчука Є.К. на підставі заяви Шухевича-Березинського Ю.Р. та звернення народного депутата України, голови Львівської організації «Меморіал» Гриніва Є.О.

В результаті вивчення документів із справи-формуляру на Шухевича Р.Й. та кримінальних справ на Шухевич Н.Й. (сестра), Шухевича–Березинського Ю.Р. (син), Шухевич–Березинську Н.Р. (дружина), Гусяк Д. Ю., Дидик Г.Т., Ільків О.Ф. (зв'язкові) та Конюшик А.М. (утримувач конспіративної квартири у с. Білого[р]щі) та опитування колишніх співробітників УМДБ УРСР по Львівській області будь-якої інформації про місце поховання Шухевича Р.Й. не виявлено, про що було повідомлено Шухевичу–Березинському Ю.Р.

11.02.1992 р. УСНБ України по Львівській області за дорученням СНБ України повідомило у листі за № 10/2399 народного депутата України Гриніва Є.О. про те, що відомостей про місце поховання Шухевича Р.Й. в органах СНБ України немає.

Вказана вище інформація передана по телефону КЗ як відповідь на телеграму Коваленко Н.М. для використання при підготовці довідки з порушеного питання.

Начальник 2 відділу ГДА СБ України (Г. Смірнов)

11 серпня 2003 р.

24/2-1134

ГДА СБУ, ф. 11, спр. С–7448, т. 2, арк. 21. Достеменник. Машинопис.

№ 143
ДОВІДКА ГАЛУЗЕВОГО ДЕРЖАВНОГО АРХІВУ СБ УКРАЇНИ ПРО РОЗШУК ЗА АРХІВНИМИ ДОКУМЕНТАМИ МІСЦЯ МОЖЛИВОГО ЗАХОРОНЕННЯ ОСТАНКІВ Р.ШУХЕВИЧА

13 березня 2004 р.

ДОВІДКА
за наявними в Державному архіві СБ України документами
про місце поховання керівника ОУН і УПА
Шухевича Романа Йосиповича,
вбитого 5 березня 1950 р. в с. Білогорща Львівської області

Державний архів СБ України вже неодноразово проводив розшук архівних матеріалів колишнього МДБ УРСР щодо обставин загибелі Р. Шухевича та даних про місце його поховання.

За результатами аналізу раніше напрацьованих матеріалів з цього питання, а також наявних документів у Державному архіві СБ України про діяльність ОУН і УПА з'ясовано, що відомості про Р. Шухевича знаходяться у кількох фондах архіву (справах № 372, 376 та 398 з колекції друкованих видань фонду № 13, окремих документах з фондів № 2,4,11).

Інформація про обставини вбивства Р. Шухевича та подальші дії з його трупом зосереджена виключно у справі-формуляр № С-7448 в 1 томі, яка зберігається у фонді № 11. У ній відомості про місце поховання Р. Шухевича відсутні.

У справі зберігається довідка про те, що у 1992 р. СБ України за запитом сина загиблого – Юрія Шухевича було проведено розслідування з метою розшуку місця поховання його батька, де вказано, що, після операції у Білогорщі труп Р. Шухевича доставили на машині до приміщення Управління МДБ у Львівській області. Його упізнали заарештовані: особиста зв'язкова – Зарицька К.М.; син – Шухевич Ю.Р.; колишній керівник Дрогобицького обласного та Рогатинського окружного проводу ОУН – Благий З.В. За результатами було складено відповідні акти. Після цього тіло Р. Шухевича було сфотографовано та передано комендантові Управління.

У довідці про результати цього розслідування зроблено висновок, що пошук місця поховання Р. Шухевича слід вважати безперспективним, оскільки осіб причетних до подальших дій з

трупом не було виявлено, а колишній комендант Управління МДБ по Львівській області помер.

З метою встановлення осіб, які можуть володіти інформацією про подальші дії з трупом Р. Шухевича, опитано колишнього начальника відділу зовнішнього спостереження зазначеного Управління полковника у відставці Кошевського В.М. Він розповів, що брав участь в операції по захопленню Р. Шухевича 5.03.1950 р. і знаходився в оточенні місцевості на відстані 5 кілометрів від місця основних подій. Куди поділи труп Р. Шухевича йому невідомо. Із осіб, які можливо володіють певною інформацією щодо цього, Кошевський В.М. назвав колишніх оперативних співробітників Львівського Управління Бабенка Івана Костянтиновича і Болдіна Олександра Івановича.

На підставі викладеного, вважаємо за доцільне:

1. Встановити та по можливості опитати Бабенка І. К. і Болдіна О. І.

2. Здійснити пошук архівних документів з відомостями про осіб, які були підлеглими коменданта Управління.

Заступник начальника 2 відділу ГДА СБ України
(–) В. Говорун

«__» березня 2004 р.

ЗГОДЕН:

Начальник ГДА СБ України
(–) С. Богунов

13 березня 2004 р.

Вірно:

(Говорун В. Д.)

13.03.04

ГДА СБУ, ф. 11, спр. С-7448, т. 2, арк. 23-23 зв. Засвідчена копія. Машинопис.

№ 144
ДОВІДКА ГАЛУЗЕВОГО ДЕРЖАВНОГО АРХІВУ СБ УКРАЇНИ ПРО БЕСІДУ З КОЛИШНІМ СПІВРОБІТНИКОМ МДБ УРСР БАБЕНКОМ І. К. СТОСОВНО З'ЯСУВАННЯ МІСЦЯ ЗАХОРОНЕННЯ ОСТАНКІВ Р.ШУХЕВИЧА

16 березня 2004 р.

ДОВІДКА
про бесіду з Бабенком І. К.

12 березня 2004 р. проведено бесіду з полковником органів державної безпеки України [УРСР] у відставці Бабенком Іваном Костянтиновичем, який перебував на лікуванні у госпіталі СБ України.

В ході бесіди він розповів, що з 1947 по 1952 рік працював в опергрупі МДБ УРСР в м. Львові, яка проводила агентурно-оперативні заходи по ліквідації підпілля ОУН в західних областях України. Остання посада, яку він займав у вказаній опергрупі – старший оперуповноважений. Поряд з проведениям агентурно-оперативної роботи йому доручалася підготовка інформації до МДБ СРСР та МДБ УРСР стосовно проведених заходів та їх результатів.

Відносно долі трупу Шухевича Романа Йосиповича Бабенко І.К. повідомив наступне:

Після доставлення трупу Шухевича Р.Й. до Управління МДБ по Львівській області воно було відповідним чином підготовлене медиками для проведения упізнання.

Упізнання проводилось заарештованими учасниками ОУН та членами оперативно-бойових груп, які особисто знали Шухевича Р.Й. До упізнання також залучався син Шухевича Р. – Березинський–Шухевич Ю.Р.

Труп Р. Шухевича знаходився на території управління МДБ по Львівській області протягом 5-7 днів.

Про подальшу долю трупа Р.Й. Шухевича Бабенко І.К. не знає. Інформація про це до МДБ СРСР та МДБ УРСР оперативною групою МДБ УРСР в м. Львові не надсилалася.

Стосовно обізнаності по суті викладеного колишнім співробітником опергрупи МДБ УРСР Болдіним О.[І]. Бабенко І.К.

повідомив, що він особистої участі у заходах по ліквідації Р. Шухевича не брав.

Старший інспектор
ГДА СБ України

(В. Астрєлін)

16 березня 2004 року

Заступник начальника 2 відділу
ГДА СБ України

(В. Говорун)

16.03.04

ГДА СБУ, ф. 11, спр. С-7448, т. 2, спр. 22. Достеменник. Машинопис.

№ 145
ЗАЯВА КОЛИШНЬОГО СПІВРОБІТНИКА МДБ О. БОЛДІНА ПРО ОБСТАВИНИ ЗАХОРОНЕННЯ ОСТАНКІВ Р. ШУХЕВИЧА

1 квітня 2004 р.

Прим. № 1

ТЕКСТ ЗАЯВИ
колишнього співробітника МДБ УРСР Болдіна О. І.

Нелегко вспоминаются те тяжелые годы. Прошло пятьдесят четыре года с момента тех событий, о которых я хочу рассказать ниже.

В декабре 1998 г. ко мне обратился бывший сотрудник органов госбезопасности Украины полковник Гнап Александр Семенович и попросил рассказать о том, где и когда было совершено захоронение останков погибшего в марте пятидесятого года руководителя Центрального Провода ОУН Шухевича Романа.

Помню, как нас, группу оперативных работников 2-Н МГБ Украины [УССР], собрал заместитель начальника этого Управления полковник Шорубалка Иван Кириллович и поставил перед нами задачу: вывезти Шухевича за пределы Западной Украины и конспиративно сжечь его тело.

Он советовался с нами где, по нашему мнению, было бы целесообразно это сделать. Так как в то время единственной автомобильной дорогой хорошего состояния было направление Львов – Ровно – Житомир – Киев, то поначалу решили ехать этой дорогой на территорию Житомирской области. Во время обмена мнениями Шорубалка Иван Кириллович предложил нам, как возможный вариант, поехать на территорию Хмельницкой области в направлении на Каменец-Подольский.

Готовить группу к этой поездке было поручено руководством полковнику Кагановичу.

Кроме нашей группы оперативных работников, к этой поездке привлекались четыре военнослужащих 10-го полка внутренних войск МГБ Украины [УССР], на грузовом автомобиле, кузов которого был накрыт брезентовым тентом и вез соответствующее количество дров и бочку с бензином. В кузове машины должен был быть завернутый в ткань мертвый Шухевич Роман.

В состав группы, котор[ую] до самого выезда опекал Каганович, входили:

майор Подтепа Иван Харитонович, заместитель начальника первого отдела Управления 2-Н МГБ УССР, в марте пятьдесят четвертого года был переведен из МГБ УССР в МВД Украины [УССР], умер, похоронен в Киеве;

капитан Педченко Василий Иванович, старший оперуполномоченный Управления 2-Н, умер и похоронен в 1993 г. в Мариуполе;

старший оперуполномоченный старший лейтенант Коноплёв Григорий, в 1954 г. переведен на работу в органы милиции в Киеве;

и я – старший оперуполномоченный лейтенант Болдин Александр Иванович.

Водителем легкового автомобиля ГАЗ-67, на котором выехала группа впереди грузового автомобиля, был назначен старшина Петр Пономаренко, умер и похоронен в Киеве.

Уже позже, после выезда из Львова, было принято решение следовать в направлении Тернополь – райцентр Великие Борки – Скалат – Гримайлов и Скала-Подольская, пересечь реку Збруч, выехать на левый берег.

Заданием группы было подыскать конспиративное место, чтобы избежать внимания посторонних людей.

Переехав Збруч, группа и грузовой автомобиль с военнослужащими в удобном месте повернули с дороги влево через неглубокий придорожний кювет, поднялись вгору на левую придорожную полосу на окраину молодого леска, где и решили начать кремацию тела Шухевича.

Всю физическую работу по разгрузке дров и потом по выносу тела из машины, которое положили на подготовленную большую кучу дров, политую бензином, проделали военнослужащие.

Оперативные работники на [значительном] расстоянии от костра окружили это место, чтобы избежать появления посторонних людей.

Весь этот процесс занял три с половиной часа.

Когда потух огонь и охладилось пепелище, вся зола была сметена на брезент, снесена вниз к р. Збруч и с моста выброшена в речку.

Это было девятого марта тысяча девятьсот пятидесятого года.

Збруч разлился широко, и с того места, где происходила кремация, был виден бурный поток речки.

По выполнению задачи группа возвратилась во Львов.

Перед нашим выездом из Львова с группой встречался представитель МГБ СССР генерал-лейтенант Судоплатов Павел Анатольевич, а также заместитель министра государственной безопасности Украины [УССР] генерал-лейтенант Дроздов Виктор Алексеевич. В это время во Львове в оперативной группе МГБ УССР находился и тогдашний министр государственной безопасности Украины [УССР] генерал-лейтенант Ковальчук.

Конечно, решение об операции принимали вышеуказанные руководители.

Скажу, что если бы не настойчивость Александра Семеновича и его детальное знание территории, о которой шла речь, мы бы не нашли то, что искали.

Через несколько дней, в конце марта 2002 г. на этом месте мы с Александром Семеновичем установили крест, на котором написали год рождения и смерти Шухевича Романа.

Болдин Александр Иванович

Вірно:

(Говорун В. Д.)

1.04.04

ГДА СБУ, ф. 11, спр. С-7448, т. 2, арк. 49-50. Засвідчена копія. Машинопис.

№ 146
ЛИСТ ТИМЧАСОВО ВИКОНУЮЧОГО ОБОВ'ЯЗКИ ГОЛОВИ СБ УКРАЇНИ В. САЦЮКА НАРОДНОМУ ДЕПУТАТУ УКРАЇНИ В. ЧЕРВОНІЮ ПРО РОЗШУК МІСЦЯ МОЖЛИВОГО ЗАХОРОНЕННЯ ОСТАНКІВ Р. ШУХЕВИЧА

1 червня 2004 р.

№ 24/с-946

1.06.2004

Народному депутату України
Червонію В.М.

Шановний Василю Михайловичу!

Ваш запит «Про обставини і місце поховання праху головного командира Української Повстанчої Армії – Тараса Чупринки – Романа Шухевича» у Службі безпеки України розглянуто.

Враховуючи великий інтерес громадськості до постаті Р. Шухевича, дані питання неодноразово розглядалися СБ України протягом 1992–2004 років, у тому числі за зверненнями сина Р. Шухевича – Шухевича–Березинського Ю.Р., а також державних установ і громадсько-політичних організацій Львівської області та м. Києва.

Зокрема, з метою встановлення місця поховання Р. Шухевича вивчені документи МДБ СРСР щодо обставин його загибелі, опитані колишні співробітники Управління МДБ по Львівській області, проведені розкопки на території, де на той час було розташоване зазначене Управління, надіслані запити із цього питання до ФСБ Російської Федерації тощо.

За наявними у СБ України архівними документами, Шухевич Р. Й. був убитий 5 березня 1950 р. під час чекістсько-військової операції в с. Білогорща Львівської області, якою керував начальник 4 Управління МДБ СРСР генерал-лейтенант П. Судоплатов. Після цього тіло Р. Шухевича було перевезено до Управління МДБ по Львівській області, де проводилось його упізнавання за участю сина – Ю. Шухевича, а також К. Зарицької, З. Благого та інших учасників підпілля ОУН, які були заарештовані на той час.

Після упізнавання було здійснено фотографування трупа Р. Шухевича, а також особистих речей вбитого (книг, зброї, нотатків, одягу, медикаментів та ін.). Фотокартки зберігаються в Державному архіві СБ України. Копії з них у травні 2002 р. надсилалися до музею Р. Шухевича в с. Білогорща.

Будь-яка інформація щодо обстеження трупа Р. Шухевича (акт судмедекспертизи), наявності та місця знаходження особистих речей вбитого, а також місця його поховання в архівних документах відсутня. Вищезазначені та інші заходи СБ України, спрямовані на її здобуття, поки що не дали бажаного результату. У даний час вони продовжуються.

За їх результатами Ви будете поінформовані додатково у визначений законом строк.

З повагою,

Т. в. о. Голови Служби

(–) В. Сацюк

Вірно:

Заступник начальника 2 відділу
ГДА СБ України

(Говорун В. Д.)

ГДА СБУ, ф. 38, оп. 18, спр. 28, арк. 159-160. Засвідчена копія. Машинопис.

№ 147
РАПОРТ НАЧАЛЬНИКА ГАЛУЗЕВОГО ДЕРЖАВНОГО АРХІВУ СБ УКРАЇНИ С. БОГУНОВА ГОЛОВІ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ І. СМЕШКУ ПРО РОЗШУК МІСЦЯ МОЖЛИВОГО ЗАХОРОНЕННЯ ОСТАНКІВ Р. ШУХЕВИЧА ТА ЗАЯВУ З ЦЬОГО ПИТАННЯ КОЛИШНЬОГО СПІВРОБІТНИКА МДБ О. БОЛДІНА

24 червня 2004 р.

Голові Служби безпеки України
СМЕШКУ І. П.

РАПОРТ

Галузевим державним архівом СБ України розглянутий запит групи народних депутатів України В. Червонія, В. Черняка, Б. Загреви, О. Тягнибока та В. Асадчева «Про обставини і місце поховання праху Головного Командира Української Повстанчої Армії – Тараса Чупринки – Романа Шухевича».

Доповідаємо, що протягом 1991–2004 рр. Державним архівом (ДА) Служби безпеки України, Управлінням СБ України у Львівській області неодноразово розглядалися звернення громадян, державних установ, громадсько-політичних організацій Львівської області і м. Києва та здійснювався пошук відомостей щодо обставин загибелі Р. Шухевича, а також даних про місце його поховання.

За результатами аналізу документів ДА СБ України про діяльність ОУН і УПА з'ясовано, що відомості стосовно Р. Шухевича знаходяться у кількох фондах архіву (справах №№ 372, 376 та 398 з колекції друкованих видань (КДВ), окремих документах з фондів №№ 2, 4, 9, 11). Проте інформація про обставини вбивства Р. Шухевича та подальші дії з його трупом зосереджена виключно у справі-формулярі № С-7448 в 1 томі, яка зберігається у фонді № 11, а також у справі № 372, т. 65 (КДБ). При цьому, будь-які відомості в архівних документах про місце поховання Р. Шухевича відсутні.

Зокрема, в томі 65 справи № 372 вказано, що після чекістсько-військової операції щодо ліквідації Р. Шухевича, проведеної

5 березня 1950 р. у Білогорщі, його труп було доставлено до Управління МДБ у Львівській області. Упізнавання вбитого проводилося за участю сина – Ю. Шухевича, а також К. Зарицької, З. Благого та інших учасників підпілля ОУН, які були заарештовані на той час. Після цього, як зазначено у справі № С-7448, труп Р. Шухевича та його особисті речі було сфотографовано та передано комендантові зазначеного Управління (помер у 1991 р.).

З метою встановлення місця поховання Р. Шухевича, крім вивчення документів МДБ СРСР і МДБ УРСР щодо обставин його загибелі, опитувалися колишні співробітники Управління МДБ УРСР по Львівській області, проводилися розкопки на території, де на той час було розташоване зазначене Управління, надсилалися відповідні запити до ФСБ Російської Федерації тощо. Наведені та інші заходи не принесли бажаного результату.

Проведеним ГДА на початку 2004 р. опитуванням колишніх начальника відділу зовнішнього спостереження Управління МДБ по Львівській області Кошевського В.М. і співробітника опергрупи МДБ УРСР у м. Львові Бабенка І.К., які брали участь у вказаній операції 5 березня 1950 р., з'ясовано, що місце поховання Р. Шухевича їм невідоме. З осіб, які можливо володіють певною інформацією щодо цього, Кошевський В.М. назвав колишнього співробітника Львівського управління МДБ Болдіна О.І.

За результатами вжитих радником Голови СБ України Скіпальським О.О. заходів, до ГДА із Прес-центру СБ України надійшла заява Болдіна О.І. (вх. 24/2-2145) про обставини спалення трупу Р. Шухевича (додається).

Проведеним пошуком у фонді наказів МДБ УРСР (№ 9) Державного архіву СБ України виявлено 2 накази Міністра МДБ УРСР №№ 0068 і 0069 від 16 березня 1950 р., які певною мірою підтверджують інформацію Болдіна О.І. Зокрема, першим із них заохочено 44 співробітника (у т. ч. Бабенка І.К., Кошевського В.М., Шорубалка І.К.) за успішне виконання особливо-важливого оперативного завдання МДБ УРСР. Другим – Болдіна О.І., Кагановича А.Г., Коноплього Г.І. та військовослужбовців 10 саперного полку Внутрішніх військ МДБ Українського округу — за виконання спеціального завдання. Співставлення змісту заяви Болдіна О.І. та вказаних наказів дає підстави вважати, що перший наказ стосується ліквідації Р. Шухевича, а другий - спалення його трупа. Проте, між текстом заяви і змістом наказів мають місце певні розбіжності, що потребують ретельного вивчення та перевірки з метою виключення будь-яких неточностей у відповіді на депутатський запит.

З урахуванням викладеного, а також великого інтересу громадськості до постаті Р. Шухевича, вважаємо за необхідне здійснити додаткові заходи, спрямовані на всебічну перевірку інформації Болдіна О.І., в тому числі шляхом встановлення осіб, які проходять за обома наказами і проведення їх опитування. Після цього дати остаточну відповідь народним депутатам України.

Проект відповіді на депутатський запит додаємо.

Доповідаємо на Ваше рішення.

Додаток: за текстом, усього на 3-х аркушах.

Начальник ГДА СБ України

(–) С. Богунов

ЗГОДЕН:

Заступник начальника ДІУ СБ України

(–) С. Бойченко

24 червня 2004 р.

Реєстр. № 24/2-1215

Вірно:

(Говорун В. Д.)

24.06.04

ГДА СБУ, ф. 11, спр. С-7448, т. 2, арк. 28-28 зв. Засвідчена копія. Машинопис.

№ 148
ДОВІДКА ГАЛУЗЕВОГО ДЕРЖАВНОГО АРХІВУ СБ УКРАЇНИ ПРО ВСТАНОВЛЕННЯ КОЛА ОСІБ З ЧИСЛА КОЛИШНІХ СПІВРОБІТНИКІВ МДБ І ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ВНУТРІШНІХ ВІЙСЬК, ПРИЧЕТНИХ ДО ЗАХОРОНЕННЯ ОСТАНКІВ Р. ШУХЕВИЧА

2 липня 2004 р.

Прим. № 1

ДОВІДКА

З метою перевірки інформації, викладеної в заяві колишнього співробітника МДБ УРСР Болдіна О.І. про знищення трупу Головного командира УПА Р. Шухевича АОС ДІУ СБ України було здійснено пошук відповідних документів.

Зокрема, у фонді наказів МДБ УРСР (№ 9) Державного архіву (ДА) СБ України разом із трьома наказами МДБ УРСР №№ 0066-0068 від 16 березня 1950 р. про заохочення співробітників МДБ УРСР та УМДБ Львівської області – учасників розробки та ліквідації Р. Шухевича, виявлено підписаний того ж дня наказ № 0069 «Про заохочення співробітників Управління 2-Н МДБ УРСР та військовослужбовців 8 стрілецької роти 10 стрілецького полку внутрішніх військ МДБ Українського округу».

У наказі конкретно не вказується за що заохочуються співробітники та військовослужбовці, однак співставлення змісту заяви Болдіна О.І., інших трьох вказаних наказів та документів про операцію у Білогорщі дає підстави вважати, що наказ № 0069 стосується саме подальших дій із трупом Р. Шухевича. У ньому йдеться про виконання спецзавдання МДБ УРСР трьома оперативними співробітниками – Кагановичем А.Г., Болдіним О.І. та Коноплевим Г.І., одним сержантом і шістьма рядовими військовослужбовцями 8 стрілецької роти 10 полку внутрішніх військ МДБ Українського округу, а також двома водіями автобази МДБ УРСР.

Між текстом заяви і змістом наказів мають місце певні розбіжності. Зокрема, у наказі № 0069 не вказано названих Болдіним, як учасників знищення трупу Р. Шухевича, Подтепу [І].Х.,

Педченка В.І. та водія Пономаренка П.М. Окрім того, Болдін О.І. свідчить про чотирьох оперпрацівників, чотирьох солдатів і одного водія Пономаренка П.М. (імовірно, Болдін О.І. вважає несуттєвим наявність водія машини, на якій їхали солдати і тому про нього не згадує).

Проведеним аналізом документів МДБ УРСР також виявлено, що відомостей про вчинене з тілами убитих учасників ОУН та УПА у 1944–1955 рр. у них практично немає. Можна лише припустити, що після ліквідації їх тіла знищувалися або закопувалися. Зокрема, віднайдено аналогічний до документу про заохочення Болдіна О.І. наказ МДБ № 00298 від 22 липня 1950 р., у якому за успішне виконання спеціального доручення МДБ УРСР премійовано 4 оперробітників (в т.ч. згаданих Болдіним Педченка В.І., Подтепу О.Х., а також водія Пономаренка П.М.), одного сержанта і 6 військовослужбовців внутрішніх військ МДБ Українського округу тієї ж самої 8 стрілецької роти 10 полку ВВ МДБ Українського округу. Проте встановити, труп якого саме керівника було знищено, поки що не вдалося.

Зважаючи на викладене, можна припустити, що високі посадовці МДБ УРСР давали доручення знищувати трупи убитих керівників ОУН приблизно у такий спосіб, як Болдін О.І. свідчить про Р. Шухевича.

На підставі викладеного, вважаємо за доцільне:

1. Переглянути особові справи співробітників МДБ УРСР Болдіна О.І., Кагановича А.Г., Коноплькова Г.І., Пономаренка П.М., Педченка В.І., Подтепи [І].Х. з метою пошуку додаткової інформації та встановлення їх повних установочних даних.

2. Встановити за матеріалами фонду Управління МДБ–КДБ УРСР у Львівській області повні установочні дані на військовослужбовців ВВ МДБ Українського округу, вказаних у наказі №0069 від 16.03.1950 р.: помічника командира взводу ст. сержанта Огур Івана Ниловича, рядових Аксьонова Федора Івановича, Берліна Аркадія Захаровича, Горкуша Олексія Михайловича, Доманова Василя Григоровича, Моісеєва Ісмаїла Хабібуловича, Синякова Семена Івановича.

3. Провести заходи щодо встановлення зазначених у п.2 військовослужбовців, а також Коноплькова Г. І. з метою їх опитування.

4. Продовжити вивчення документів МДБ УРСР з фонду № 9 з метою відшукання наказів керівництва органів державної безпеки УРСР про знищення трупів убитих керівників ОУН та УПА, аналогічних до наказу № 0069 від 16.03.1950 року.

5. В разі встановлення місця проживання живих колишніх співробітників МДБ та військовослужбовців ВВ МДБ Українського округу, перелічених у заяві Болдіна О.І. і вказаних у наказі №0069 від 16.03.1950 р., по можливості їх опитати.

Начальник ГДА СБ України

(С. Богунов)

2 липня 2004 р.

24/2-1196

ГДА СБУ, ф. 11, спр. С-7448, т. 2, арк. 31-31 зв. Достеменник. Машинопис.

№ 149
ІНФОРМАЦІЯ ВЕТЕРАНА ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ ҐНАПА О. С. ПРО ПОШУК І ВСТАНОВЛЕННЯ ЙМОВІРНОГО МІСЦЯ ПОХОВАННЯ ПРАХУ Р. ШУХЕВИЧА

7 червня 2005 р.

Тяжкі повоєнні роки на терені західних областей України водночас віддзеркалювали багатовікові стремління українського народу до його незалежності і державної самостійності – з одного боку, а з другого – нерозуміння цього прагнення кожного народу з боку влади тодішньої держави СРСР, політбюро ЦК ВКП (б) – КПРС, що після дійсно великої історичної перемоги над нацистською Німеччиною – окупантом України і фактично всієї Європи, – вважала себе не[по]грішимою в усіх відношеннях.

На цьому тлі багатолітньої громад[ян]ської війни лилась кров, нищилося життя тисяч людей, руйнувались села, уповільнювалась відбудова знищеного війною народного господарства в містах і селах України.

Не одне покоління народу України було учасником або було хоча б сучасником цих зловісних подій, які й до наших часів лежать великими ранами в їх серцях та пам'яті.

Багато написано про це і в нас, на Україні, і в еміграції та буде писатися ще.

Оцінюючи вищезгадане з огляду подій, що відбувалися з часу утворення нарешті України як самостійної держави, та роздумуючи над нашим життям, дітей та онуків наших особливо з обріїв наслідків Оранжевої [Помаранчевої] революції, звернення Президента нашої держави В. А. Ющенка, держави, що вперше за свою 900-літню історію встає з колін і оновлюється, – подати один одному руку для загальнодержавного примирення, – я вирішив викласти ці мої думки в пресі.

По радянським законам твердилося, що діти, близькі людей, що вчинили якісь злочини проти держави, – не несуть ні юридичної, ні моральної відповідальності.

Хто з нас на протязі більше як півстоліття бачив, щоби ці закони діяли: з одного боку – збройне нищення підпілля і одночасно масові виселення цілих сіл, багатьох тисяч ні в чому не винних рідних і близьких підпільників.

Ще в 1948 р. при моїй службовій розмові з тодішнім заступником міністра державної безпеки України [УРСР] В. О. Дроздовим, я наважився сказати йому, що, аналізуючи операції по виселенню багатьох сімей, в основному сільського населення, за збройні дії підпілля ОУН, – прийшов до висновку, що серед висланих багато людей, що нічого спільного з діями підпілля не мають.

Мабуть розділяючи мою думку, він одначе відповів мені (цитую): «Синок, ЦК дало вказівку вибити з-під ніг підпілля базу, що його підтримує». Ось і все. Пройшло багато часу і Україна стала незалежною державою. Будучи у Києві в грудні 1998 р., я звернувся до керівника Служби Безпеки, який знав мене не одне десятиліття, з пропозицією розпочати розшуки останків тіла ліквідованого на околиці Львова, в с. Білогорща, в березні 1950 р. провідника Головного проводу ОУН Романа Шухевича.

Знаючи нерішучість керівників у вирішенні таких питань, я при повторній розмові запропонував йому звернутися до діючого тоді Президента Кучми Л., а сам почав роботу з пошуку учасників цієї операції.

Як виявилося, тіло мертвого Шухевича Р. було вивезено за межі західних областей України та спалено. Зрозуміло, що робилося це для того, щоби це місце не стало символом поклоніння пам'яті загиблому з боку населення перш за все західних областей України.

Стало питання, як знайти конкретних виконавців цього акту вандалізму.

Перевірено велику кількість архівних справ, окремих документів (доповідних у вищі службові інстанції, спеціальних повідомлень), опитано сотні працівників держбезпеки тих минулих років.

Жодних спогадів виявити спочатку не вдавалось з огляду й на те, що все це робилось таємно, за усними розпорядженнями керівників державної безпеки України [УРСР] та представника Москви Судоплатова П. А., що знаходився у Львові з жовтня 1949 р. по травень 1950 р. Та й пройшло півстоліття, з життя пішло два покоління людей.

В кінці 1999 р., з уст нині покійного полковника Бабенка І. К., стало відомо що операцію по кремації тіла Шухевича Р. готував полковник Каганович А. Г. (помер, похований в Києві). Він підібрав групу з чотирьох працівників та водія легкової автомашини на чолі з майором Підтепа І. Х. (помер, похований в Києві).

Як виявилося, ще три працівники цієї групи пішли з життя в попередні роки, а залишився лише один – тоді старший лейтенант Бородін О. І.* (1915 р. н.), що мешкав у Києві. Зараз йому 91 рік.

Він розказав мені, що крім їх групи, для перевезення тіла Шухевича Р. було виділено чотирьох військовослужбовців на вантажному авто з 10-го полку внутрішніх військ, що дислокувався у Львові.

Спочатку було вирішено їхати на Житомирщину по єдиній тоді дорозі доброго стану з Львова на Київ. Але перед самим виїздом групи зі Львова один з керівників порадив, як можливий варіант, – їхати в напрямі Кам'янця-Подільського.

По виїзді за Львів майор Підтепа вирішив їхати через Львівську, Тернопільську області на Кам'янець-Подільський.

Але Бородін О. І. про це забув і більше року ми розшукували потрібне місце за м. Корцем, Рів[н]енської області, переїхавши р. Корчик.

Згодом Бородін зауважив, що з місця, де спалювалося тіло Р. Шухевича, було добре видно повноводну річку, а за Корцем ми такого місця не знайшли.

Бородін О. І. в часі наших пошуків двічі перехворів інфарктом, а потім запаленням легенів, а я в той час перевірив усі мостові переходи через р. Збруч аж до м. Скала-Подільська Тернопільської області.

Переїхавши через Скала-Подільський міст на лівий берег Збруча, вдивившись пильно в рельєф тамтешньої місцевості, я побачив щось подібне до місцевості, про яку мені розказував Бородін О. І., де проводилася вищезгадана акція кремації.

Розповівши керівництву СБУ, я взяв з собою в Києві Бородіна О. І. та виїхав на границю Тернопільської та Хмельницької області. Як тільки ми переїхали р. Збруч, Бородін сказав: «Оце і є те місце, яке ми стільки років шукали». Кілька годин він буквально кроками міряв відстань від дороги, оприділяючи місце згарища.

Виготовивши Хрест (з датами народження та загибелі Р. Шухевича), разом з водієм автомашини Гіжецьким Володимиром, приїхали в Київ, де взяли Бородіна О. І., і на згаданій точці поставили Хрест.

Повернувшись до Львова, я подзвонив Юрію Р. Шухевичу і розказав, що на місці спалення тіла батька поставлено Хрест.

Вважаю за необхідне освятити Хрест, побудувати там каплицю та поновити міст, через який везли тіло генерала Чупринки.

---

* Мабуть О.І.Болдін.

Багаторічна наша пошукова праця була би неможлива без тої великої допомоги, яку нам всі ці роки свідомо надавав щирий патріот України, людина з глибоким державним мисленням, кандидат економічних та історичних наук, президент фірми «Гелікон» Горний Михайло Михайлович.

Від себе особисто та СБ України низько вклоняюсь йому за це.

Полковник у відставці
інвалід ВВв 2 групи

(–) О. С. Гнап

7 червня 2005 року

Вірно: (підпис)

ГДА СБУ, ф. 11, спр. С-7448, т. 2, арк. 54-56. Засвідчена копія. Машинопис.

Опубл.: Експрес, № 11 (251), 13-20 жовтня 2005 р.

⌘ ⌘ ⌘

SUMMARY

Chapter Six contains 10 documents and other materials of the Branch State Archive of the Security Service of Ukraine, covering the period 1992-2005, concerning the search for documents establishing the final resting place of the Supreme Commander of the UPA. These include information dated 4 March 1992, prepared by the Informational-Analytical Directorate of the SBU about Iurii Shukhevych's familiarization with the materials contained in his father's archival investigation file (No. 140); information prepared on 30 April 1992 by the SBU about the existence in the SBU archives and oblast directorates of Ukraine's interior ministry of documents connected to the search for the location of R. Shukhevych's grave (No. 141); a report issued on 24 June 2004 by the Branch State Archive of the SBU to the head of Ukraine's Security Service, I. Smeshko, about the possible location of the final resting place of the Supreme Commander of the UPA (No. 147); information prepared on 2 July 2004 by the Branch State Archive of the SBU about the identification of the group of former MGB officials and soldiers of the Interior Troops, who were involved in burying the remains of R. Shukhevych (No. 148); and other materials.

The chapter also includes information provided by a veteran of the state security organs, Col. O. Hnap, on the search for and location of the likely burial place of the remains of "Taras Chuprynka," which was published in the Ukrainian press on 7 June 2005 (No. 149).

⌘ ⌘ ⌘

ДОДАТКИ

ПРИМІТКИ

1. Українська Народна Самооборона (УНС) згідно з вказівками Головного військового штабу Проводу ОУН почала створюватись з 15 липня 1943 р. на теренах Галичини. Формування перших загонів УНС викликалось необхідністю захистити запілля визвольно-революційного руху в Карпатському реґіоні від вторгнення загонів червоних партизанів С.Ковпака. Першим командиром УНС став О. Луцький ("Андрієнко"). В січні-лютому 1944 р. на базі формувань народної самооборони була розгорнута УПА-Захід.

2. Гасин Олекса ("Іван Чорнота", "Лицар", "Дор"). Чільний діяч ОУН і УПА. Народився 8 липня 1907 р. в с. Конюхів Стрийського району на Львівщині. Закінчив гімназію в Стрию з відзнакою і польську Школу підхорунжих, був членом УВО. Неодноразово засуджувався польською владою до ув'язнення, в'язень концтабору Береза Картузька (1934–1935). В 1935–1936 рр. працював військовим референтом Проводу ОУН на ЗУЗ, згодом був членом військової референтури ПУН за кордоном. Член Революційного проводу ОУН (1940–1941), учасник II Великого Збору ОУН (1941). Після створення у Львові Українського державного правління (липень 1941) призначений першим заст. військового міністра. В 1942 р. затриманий німцями, але звільнений націоналістичним підпіллям. Працював у Головному військовому штабі ОУН. У грудні 1943 р. очолив ГВШ УПА, згодом працював начальником організаційно-мобілізаційного відділу ГВШ. В 1946–1949 рр. – шеф ГВШ УПА, від 1947 р. член Проводу ОУН. Загинув 31 січня 1949 р. у Львові у перестрілці з емдебістами. Посмертно іменований до рангу генерал-хорунжого УПА.

3. Грицай Дмитро ("Палій", "Перебийніс", "М.Д.Бученко"). Чільний діяч ОУН і УПА. Народився 1 квітня 1907 р. в с. Дорожів Дрогобицького району Львівської області. Закінчив гімназію в Дрогобичі. Член УВО. Абсольвент польської військової Школи підхорунжих. Вчився на фізико-математичному факультеті Львівського університету (1932–1934, 1939). Військовий референт КЕ ОУН на ЗУЗ. Політв'язень польських тюрем і концтабору Береза Картузька (1932, 1934–1936, 1939). Член Революційного проводу ОУН (1940–1941), учасник II Великого Збору ОУН (1941), викладач військових курсів ОУН в Кракові (1940–1941), командир старшинської школи ОУН у Мостах Великих на Львівщині. В'язень німецької тюрми у Львові (1942–1943). Член Проводу ОУН і військовий референт (1941, 1943–1945), шеф ГВШ УПА (1944–1945). Як делегат Проводу ОУН в Україні до закордонного представництва визвольно-революційного руху, у грудні 1945 р. при спробі перейти кордон між Західною Німеччиною і ЧСР важко поранений чеськими прикордонниками. Помер в тюрмі. Посмертно іменований генерал-хорунжим УПА, нагороджений Золотим Хрестом Заслуги.

4. Сидор Василь ("Шелест", "Вишитий", "Конрад", "Кравс", "Зов"). Чільний діяч ОУН і УПА. Народився 24 лютого 1910 р. в с. Спасів Сокальського району на Львівщині. Закінчив гімназію в Перемишлі (1931), вчився в польській Школі підхорунжих (1932). Політв'язень польських тюрем (1935, 1937–1939). Військовий референт КЕ ОУН на ПЗУЗ (1936), організатор бойових груп "Вовки". Військовий референт КЕ ОУН на ЗУЗ (1940), викладач військових курсів ОУН у Кракові (1940–1941), учасник II Великого Збору ОУН (1941). Перебував в складі леґіону "Нахтіґаль" та 201-го поліцейського батальйону в Білорусії (1941–1942). Влітку 1943 р. – шеф КВШ УПА на ПЗУЗ, член Головної ради ОУН від серпня 1943 р. Крайовий командир УПА-Захід (1944–1949), Провідник ОУН Карпатського краю (1946-1949), член Проводу ОУН (1947–1949), Генеральний суддя ОУН. Нагороджений Срібним Хрестом Бойової Заслуги II-го класу. Іменований полковником УПА (1946). Загинув 14 квітня 1949 р. в Перегінському районі Івано-Франківської області разом з дружиною у власній криївці, атакований опергрупою МДБ.

5. Клячківський Дмитро ("Охрім", "Клим Савур", "Панас Мосур", "Омелян Кримський"). Чільний діяч ОУН і УПА. Народився 4 листопада 1911 р. в м. Збараж Тернопільської області. Закінчив юридичний факультет Львівського університету. Старший стрілець польської армії (1932–1934). В'язень польських тюрем (1937), член Управи організації "Сокіл" у Збаражі (1938), обласний провідник Юнацтва ОУН на Станиславівщині (1939–1940). На Процесі 59 у Львові в січні 1941 р. засуджений більшовиками до страти, яку замінили на 10 років ув'язнення. На початку липня 1941 р., перебуваючи в бердичівській тюрмі, звільнився у зв'язку з наступом німців. Влітку 1941 р. – Провідник ОУН м. Львова. Крайовий провідник ОУН на ПЗУЗ, член Проводу ОУН (1942–1945), командир УПА на Волині – Поліссі (1943) та УПА-Північ (1944–1945). Один з організаторів НВРО (1944). Загинув 12 лютого 1945 р. біля Оржівських хуторів на Рівненщині у бою з оперативно-військовою групою ВВ НКВС. Посмертно іменований полковником УПА і нагороджений Золотим Хрестом Заслуги.

6. Брилевський Василь ("Боровий"). Народився в с. Оглядів Радехівського району на Львівщині. Член ОУН. Перебував в складі леґіону "Нахтіґаль" та 201-го поліцейського батальйону у Білорусії (1941–1942). Від весни 1943 р. на ПЗУЗ: викладач на старшинських та підстаршинських вишколах УПА на Волині – Поліссі. Начальник Відділу вишколів КВШ УПА-Захід (1944–1945). Загинув у бою із спецгрупою НКВС. Відзначений Срібним Хрестом Бойової Заслуги II-го класу. Посмертно іменований майором УПА.

7. Медвідь Михайло ("Микола Крем'янецький", "Карпович") (1913–1945). Народився в м. Тисмениця Івано-Франківської області. Член ОУН. Закінчив торговельну школу в Станиславові. В'язень польських тюрем. Організатор військових курсів ОУН на Холмщині (1940), провідник ОУН Томашівського повіту в Гене-

ральній Губернії (1940–1941), учасник похідних груп ОУН (1941). Військовий референт проводів ОУН на Північно-східних та Південно-східних українських землях (1941–1943). Шеф КВШ УПА-Північ, керівник технічного зв'язку та нач. вишкільного відділу ГВШ УПА. Загинув 4 червня 1944 р. у криївці на Львівщині, атакований спецгрупою НКДБ. Посмертно іменований підполковником УПА.

8. Бутковський Іван ("Гуцул") (1910–1967). Народився в м. Сколе на Львівщині. Член УВО і ОУН. Закінчив гімназію в Стрию та вчився на юрфаку Люблінського університету. Політв'язень польських тюрем. Командир сотні "Карпатської Січі" (1938–1939). Учасник похідних груп ОУН (1941). В'язень німецьких тюрем (1941–1942). Від листопада 1943 р. – командир вишкільного куреня УНС "Чорні Чорти" на Станиславівщині. Командир ВО 4 "Говерля" УПА-Захід (1944). Через хворобу влітку 1944 р. виїхав закордон. В складі Місії УПА співпрацював із ЗП УГВР, видавав журнал "До зброї" (1945–1947). Помер в Мюнхені. Іменований підполковником УПА, нагороджений Золотим Хрестом Бойової Заслуги ІІ-го класу.

9. Польовий Федір ("Поль") (1913–1944). Народився на Тернопільщині. Офіцер польської армії. Політв'язень польської тюрми (1937–1938). Відповідальний за крайовий зв'язок ОУН А.Мельника на Холмщині (1940–1941). В 1943 р. заарештований німцями в Здолбунові, звідки втік до УПА. Командир підстаршинської школи та старшинської школи "Лісові чорти", нач. вишкільного відділу КВШ УПА-Північ (1943–1944). У 1944 р. – командир куреня старшинської школи "Олені" УПА-Захід. Загинув у бою з НКВС на Івано-Франківщині. Посмертно іменований майором УПА і нагороджений Золотим Хрестом Бойової Заслуги ІІ-го класу.

10. Литвинчук Іван ("Дубовий", "Максим" та ін.) (1917–1952). Народився в с. Дермань на Рівненщині. Член ОУН. Вчився у православній духовній семінарії в Кременці. Політв'язень польських тюрем (1937–1939). В 1940–1941 рр. був працівником організаційної референтури Проводу ОУН у Кракові. Провідник ОУН Сарненської округи (1941–1942), один з перших організаторів УПА на Волині – Поліссі. Командир ВО "Заграва" та ВО "Завихост" УПА-Північ (1943–1946). Провідник Західного краю ОУН "Москва" на ПЗУЗ (1944–1952), Крайовий командир УПА-Північ (1945–1949), заст. Крайового провідника ОУН на ПЗУЗ (1949–1952). Загинув у власній криївці в Горохівському районі Волинської області, атакований спецгрупою МДБ. Іменований посмертно полковником УПА і нагороджений Золотим Хрестом Заслуги.

11. Стельмащук Юрій ("Рудий", "Кайдаш") (1920–1945). Народився в с. Коршів Луцького району на Волині. Член ОУН. Закінчив гімназію в Луцьку. Учасник військових вишколів ОУН в Кракові. Військовий референт Ковельської округи ОУН на ПЗУЗ (1941–1943). Один з перших організаторів УПА на Волині – Поліс-

сі, командир ВО "Турів" і ВО "Завихост", член КВШ УПА-Північ (1943–1944). У січні 1945 р. захоплений НКВС, засуджений до страти і розстріляний восени 1945 р. В лавах УПА мав звання поручника.

12. Воробець Федір ("Верещака", "Олекса") (1922–1959). Народився в с. Горожанка Монастириського району на Тернопільщині. Закінчив гімназію в Станиславові. Член ОУН. Учасник похідних груп ОУН (1941), очолював районовий, підрайоновий та окружний проводи ОУН на Житомирщині (1941–1943). Від осені 1943 р. – командир Східної військової округи УПА "Тютюнник". Заст. Крайового провідника і Провідник ОУН Східного краю "Одеса" на ПЗУЗ, командир ВО "444". В січні 1946 р. потрапив на засідку НКВС і був захоплений в полон. Засуджений на 25 років ув'язнення, помер на засланні. В лавах УПА мав звання майора, нагороджений Золотим Хрестом Бойової Заслуги II-го класу.

13. Олійник Петро ("Еней", "Роман") (1909–1946). Народився в с. Молодинче Жидачівського району Львівської області. Член ОУН. Вчився на юридичному факультеті Львівського університету. Учасник похідних груп ОУН (1941), обласний провідник ОУН Дніпропетровщини (1942). В'язень німецької тюрми, після втечі з якої перейшов на Волинь – Полісся і став одним з організаторів УПА. Командир ВО УПА "Богун" (1943–1944), провідник ОУН Східного краю на ПЗУЗ (1944–1945), організаційний референт Проводу ОУН Західного краю на ПЗУЗ (1945–1946). Загинув у бою з підрозділом ВВ НКВС біля с. Рудники Маневицького району Волинської області. У лавах УПА мав звання сотника, нагороджений Бронзовим Хрестом Заслуги.

14. Чижевський Василь ("Демид", "Артем") (1912–1948). Чільний член ОУН і УПА. Вчився на військових курсах ОУН в Кракові (1939–1940), потім – член обласного проводу ОУН Станиславівщини (1940). Учасник II Великого Збору ОУН (1941). Від червня 1941 р. – член Військового штабу ОУН у Львові. У 1942–1943 рр. був військовим референтом проводу ОУН Дрогобицької області, член КВШ ОУН на ЗУЗ, ад'ютант командира УНС О. Луцького. У 1944 р. – ад'ютант командира УПА-Захід, військовий інспектор КВШ УПА-Захід. Від квітня 1945 р. головний зв'язковий керівництва ОУН в Україні із закордоном, виконував доручення Р.Шухевича. У 1946 р. заарештований на кордоні ЧСР із Західною Німеччиною і переданий МДБ УРСР. Заломився на допитах і дав згоду на співпрацю з органами державної безпеки. У 1947 р. засланий із спецзавданням на Захід, викритий СБ ЗЧ ОУН.

15. Белейлович Іван ("Дзвінчук") (1919–___). Народився в с. Микуличин Надвірнянського району Івано-Франківської області. Член ОУН. Учасник "Карпатської Січі" (1938–1939). Військовий референт Станиславіського обласного проводу ОУН (1941–1943). Обласний командир УНС Станиславіщини, перший командир ВО 4 "Говерля", а потім командир ВО 5 "Маківка" УПА-Захід (1943–1944). У липні 1944 р. здійснював охорону І Великого

Збору УГВР і провів церемонію першої присяги вояків УПА згідно з наказом Головної Команди УПА. У 1945–1947 рр. працював в мережі ОУН, був керівником групи кур'єрів від УГВР в Україні для зв'язку із Заходом. На території Чехословаччини потрапив у полон, переданий в руки МДБ і подальша його доля невідома. Іменований сотником УПА.

16. Якубовський Володимир ("Бондаренко", "Стрийський") (1915–1947). Народився в с. Заложці Зборівського району Тернопільської області. Закінчив військову кадетську та летунську школи у Варшаві. Проходив летунську службу у Львові, через відмову прийняти польську національність звільнений з польської армії. Член ОУН. Військовий референт Зборівського повіту та Бережанської округи ОУН, шеф штабу ВО 3 "Лисоня" УПА-Захід (1942–1943). Командир Бережанського куреня та підстаршинської школи (1944). У 1945–1947 рр. – командир Подільської групи "Лисоня" УПА-Захід. Загинув біля с. Вівся Козівського району Тернопільської області у бою з підрозділом ВВ МДБ. Іменований майором УПА.

17. Андрусяк Василь ("Різун", "Грегіт") (1914–1946). Народився в Снятинському районі на Станиславівщині. Закінчив чотири класа гімназії. Член ОУН. У 1933 р. за приналежність до ОУН перебував під слідством. Активний учасник товариств "Просвіта" і "Сокіл", повітовий провідник ОУН Снятинщини (1938–1939). За завданням ОУН поступив до совєтської міліції, був заарештований. Після звільнення в серпні 1940 р. – перейшов на територію Генеральної Губернії. Учасник леґіону "Роланд" (1941). Повітовий і окружний провідник ОУН на Станиславівщині, член обласного військового штабу (1941–1943). Один з організаторів УНС, командир куреня, а потім – 22 тактичного відтинку "Чорний ліс" ВО 4 "Говерля" УПА-Захід (1944–1946). Загинув під час "великої блокади" в Чорному лісі на території Богородчанського району Івано-Франківської області. Посмертно іменований полковником УПА та нагороджений Золотим Хрестом Бойової Заслуги І-го і ІІ-го класу.

18. Івахів Василь ("Сом", "Сонар") (1910–1943). Народився в с. Подусів Перемишлянського району Львівської області. Член ОУН. Закінчив старшинську школу польської армії. Політв'язень польської тюрми (1933). Учасник військових курсів ОУН в Кракові та ІІ Великого Збору ОУН, командир підстаршинської школи ОУН в Поморянах на Львівщині (1940–1941). В'язень німецької тюрми (1941–1942). Військовий референт Крайового проводу ОУН на ПЗУЗ, перший керівник відділів УПА на Волині – Поліссі (1942–1943). Загинув у бою з німецьким підрозділом на Волині. Посмертно іменований підполковником УПА та нагороджений Золотим Хрестом Бойової Заслуги І-го класу.

19. Ковальський Юліан ("Гарпун") (1917–1943). Вчився на правничому факультеті Львівського університету. Член ОУН. Учасник старшинського курсу ОУН на Холмщині (1940). Пере-

бував в складі леґіону "Нахтіґаль" та 201-го поліцейського батальйону у Білорусії (1941–1942). У січні 1943 р. переходить на нелеґальне становище і відряджається на ПЗУЗ, де бере участь у формуванні перших відділів УПА. Був фактично шефом штабу УПА на Волині – Поліссі. Загинув на Волині в сутичці з німцями разом з В.Івахівим. Іменований посмертно сотником УПА.

20. Перша пересторога щодо переговорів з німцями командирам загонів УПА і тереновим провідникам ОУН була зроблена 25 листопада 1943 р. на Волині – Поліссі у документі "Повідомлення у справі провокації німців щодо переговорів з місцевими чинниками ОУН чи УПА".

21. 6 листопада 1944 р. Головна Команда і ГВШ УПА наказом Ч.9/44 затвердили інший варіант "Бойового правильника піхоти", де були використані совєтські статути 1940 і 1943 рр.

22. УГВР була створена з ініціативи Головної Команди УПА і Проводу ОУН в Україні з метою розширення суспільно-політичної бази боротьби за Українську Державу і залучення до неї представників всіх політичних течій українства, котрі стоять на самостійницьких позиціях. УГВР оголосила себе "верховним органом українського народу в його революційно-визвольній боротьбі". До складу УГВР було обрано 25 осіб, з котрих лише 9 були членами ОУН. Із загальної кількості діячів УГВР 8 походили із Наддніпрянської України. Президентом УГВР обрали східняка К.Осьмака, віце-президентом – західняків В.Мудрого та о. І.Гриньоха і східняка І.Вовчука. Генеральний Секретаріат УГВР очолив Р.Шухевич. Для репрезентації УГВР на чужині утворено Закордонне Представництво УГВР.

23. Шанковський Лев ("Роман Стрийський", "Дзвін", "Мартович"). Чільний діяч ОУН і УГВР. Народився 9 вересня 1903 року в с. Дуліби Стрийського району Львівської области. Член Пласту, вояк УГА та Армії УНР. Учасник Першого Зимового походу Армії УНР (1919–1920). Закінчив вищі студії у Львові та Варшаві, вчитель середніх шкіл. Співробітник Референтури Зовнішніх Зв'язків (РЗЗ) ОУН, голова Ініціятивного Комітету для створення УГВР від березня 1944 р. Член делеґації українського підпілля для переговорів з румунами в Кишиневі, учасник Великого Збору УГВР. На еміґрації член Закордонного Представництва УГВР, доцент Української економічної високої школи у Мюнхені в 1946–1949 рр. Відомий історик. Потім жив і працював у США. Помер 25 квітня 1995 р. у Філадельфії.

24. Волошин Ростислав ("Горбенко", "Павленко", "Левченко", літературне псевдо "А.С.Борисенко"). Чільний діяч ОУН, УПА і УГВР. Народився у Дубнівському районі на Рівненщині. Отримав вищу освіту. Голова Української студентської організації в Польщі (1933–1934), член Президії ЦЕСУС і редакції студентських видань, політв'язень польських тюрем і концентраційного табору в Березі Картузькій, Крайовий провідник ОУН на ПЗУЗ, політв'язень більшовицької тюрми (1939–1941), Голова Обласної управи Рівнен-

ської області (після проголошення Акту 30 червня 1941 р.), політв'язень німецької тюрми (1941–1942), співорганізатор УПА та Командант запілля УПА на ПЗУЗ (1942–1943). Предсідник на III Надзвичайному Великому Зборі ОУН в серпні 1943 р., де й обраний членом Бюра Проводу ОУН. Предсідник Першої Конференції Поневолених Народів Сходу Европи й Азії в листопаді 1943 р., Великого Збору УГВР в липні 1944р., обраний Генеральним Секретарем внутрішніх справ УГВР. Загинув 22 серпня 1944 р. на Дрогобиччині під час переходу фронтів.

25. Пеленський Зенон ("Зеленко", "Ходя"). Член ОУН в 1929–1934 рр. Народився 26 липня 1902 р. в с. Тулиголове (Березецька сільрада) Городоцького району Львівської області. Учасник I Конгресу ОУН у Відні (1929), перший керівник КЕ ОУН на ЗУЗ (1930), редактор "Українського голосу" (Перемишль). Політв'язень польських тюрем. Активний член УНДО (1935–1939). Співредактор пе-ріодичних видань — тижневика «Свобода» (1936–1938) та щоденника «Новий час» у Львові (1938–1939). Учасник Великого Збору УГВР, обраний членом Президії УГВР. Член Закордонного Представництва УГВР, редактор мюнхенського тижневика «Українська трибуна», голова Спілки українських журналістів у Західній Німеччині (1967–1969). Працював для українського відділу радіо «Свобода» (1955–1967). Помер 30 жовтня 1979 р. в Мюнхені.

26. Дужий Микола ("Мирослав Колос", "Вировий", "Мирон", літературне псевдо – "М.К.", "М. Карівський"). Чільний діяч ОУН і УГВР. Народився в с. Карів Сокальського району на Львівщині 13 грудня 1901 р. Підхорунжий УГА (1918–1920). Член УВО. Закінчив Львівський університет, магістр філософії (1932). Навчався в польській військовій Школі підхорунжих. Редактор "Студентського шляху" (1931), співредактор українських націоналістичних видань, секретар Головного відділу Товариства «Просвіта» (1933–1939), редактор просвітянських видань, працівник УЦК в Кракові і у Львові, член делегації Референтури Зовнішніх Зв'язків ОУН на переговорах з румунами в Кишиневі (1944), учасник Великого Збору і Секретар Президії УГВР (1944–1945), головний редактор журналу УПА «Повстанець» (1944–1945), співредактор підпільних видань ОУН, УПА, УГВР. В лавах УПА іменований сотником, нагороджений Бронзовим Хрестом Заслуги. 4 червня 1945 р. загазований у криївці був схоплений НКВС. Засуджений на 20 років ув'язнення. Помер у Львові 18 травня 1955 р.

27. Прокоп Мирослав ("Володимир", "Орлович", "Радович", "Гармаш", "Остап", літературні псевда – "М.В.Вировий", "О. С. Садовий", "В. В. Садовий"). Чільний діяч ОУН і УГВР. Народився 6 травня 1913 р. в Перемишлі. Член Пласту. Окружний провідник ОУН в Перемишлі, політв'язень польських тюрем (1933–1937). Закінчив правничий факультет Львівського університету. Редактор журналу "Студентський вісник" (1937–1939) та Української

пресової служби (1939–1941). Крайовий референт пропаганди Крайового проводу ОУН на Північно-Східних землях (Київ, 1942). Референт пропаганди Проводу ОУН (1943-1944). Учасник делегації ОУН на переговорах з польським підпіллям, редактор журналу ОУН "Ідея і Чин", учасник Третього Надзвичайного Великого Збору ОУН, член Ініціятивного Комітету для створення УГВР і учасник І Великого Збору УГВР, обраний до складу її Президії. Як член Закордонного Представництва УГВР, влітку 1944 р. виїхав за кордон. На еміґрації мешкав у Німеччині, а потім – в США. Займався науковою і видавничою діяльністю. Голова Середовища УГВР (1983–1995), член Наукового товариства ім. Шевченка. Помер 7 грудня 2003 р. у Нью-Йорку.

28. Це – псевдонім Р.Шухевича, який він набув після І Великого Збору УГВР. У документі, мабуть, помилка, бо псевдо було: "Р. Лозовський".

29. Мудрий Василь ("Вавричин", може "Ваврйнич"?, літературне псевдо – "Я.В.Борович"). Чільний діяч УГВР. Народився 19 березня 1893 р. у с. Вікно Гусятинського району на Тернопільщині. В часи ЗУНР і УНР – член, а потім голова Земської управи в Проскурові (Хмельницький) (1918–1920). Співорганізатор, скарбник, секретар Львівського таємного університету (1921–1925), заступник Голови Головного відділу Товариства "Просвіта" у Львові. Співзасновник, заступник Голови УНДО (Українське Національно-Демократичне Об'єднання), Голова партії 1935–1939 рр., віце-маршалок сейму Польщі. Член Українського Національного Комітету в Кракові 1941 р., учасник І Великого Збору УГВР. На еміґрації був членом ЗП УГВР (1945–1949) та президентом Центрального представництва української еміґрації (ЦПУЕ) у Західній Німеччині (1945–1949). Пізніше еміґрував до США. Помер 19 березня 1966 р. в Нью-Йорку.

30. Лебедь Микола ("Максим Рубан", "Ігор", "Ярополк", "Варяг" та ін.). Чільний діяч ОУН та УГВР. Народився 23 листопада 1911 р. в с. Нові Стрілища Жидачівського району на Львівщині. Член 7-го куреня пластунів у Львові, організатор першої підпільної "п'ятки" Юнацтва, організатор і керівник Юнацтва ОУН в гімназії. У 1930 р. закінчив гімназію. Зв'язковий між КЕ ОУН на ЗУЗ і Проводом ОУН закордоном (1932–1934). У зв'язку з вбивством 15 червня 1934 р. польського міністра внутрішніх справ Б.Перацького заарештований німцями і переданий польській поліції. На Варшавському процесі (1935-1936) засуджений до страти, яку замінили довічним ув'язнення. Звільнився з тюрми після падіння Польщі (1939). Під час розколу в ОУН став на бік С.Бандери і увійшов до складу Революційного Проводу ОУН (1940). Учасник II Великого Збору ОУН, I – III конференцій ОУН, III Надзвичайного Великого Збору ОУН (1941–1943). В Українському Державному правлінні, створеному на початку липня 1941 р., обійняв посаду керівника державної безпеки. У зв'язку з арештом нацистами С.Бандери та інших чільних діячів ОУН (вересень 1941) в ранзі

“урядуючого провідника” очолив ОУН. У квітні 1943 р. на засіданні членів Проводу ОУН був звільнений з цієї посади. На III НВЗ ОУН (1943) обраний головою Головної Ради ОУН та керівником Референтури зовнішніх зв'язків (РЗЗ), а на І Великому Зборі УГВР – Генеральним секретарем закордонних справ УГВР (1944). У складі членів Закордонного Представництва УГВР влітку 1944 р. виїхав закордон. Після війни мешкав в Італії, Німеччині, а від грудня 1949 р. в США. Засновник і голова фірми-корпорації «Пролог» у Нью-Йорку (1952–1974), заступник її голови (1982–1985), член Ради її директорів від 1974 р. Промотор видань «Сучасна Україна», «Сучасність», «Український самостійник». Член Управи Українського товариства закордонних студій (1956–1991), Торонтонського видавничого комітету «Літопис УПА». Автор першої моноґрафії про дії УПА – «Українська повстанська армія». Помер 19 липня 1998 р. у Пітсбурґу.

31. Церемонія першої збірної присяги вояків УПА була проведена 5 серпня 1944 р. в присутності деяких членів УГВР.

32. Левкович Василь (“Вороний”, “Чернець”). Народився в 1920 р. в с. Люблинець Старий Любачівського повіту (Польща). Член ОУН від 1939 р. Учасник похідних груп ОУН (1941). Командир чоти у вартівничих відділах на Рівненщині (1941–1943). Від березня 1943 р. в УПА: командир чоти, сотні, куреня, член штабу ВО “Заграва” УПА на Волині – Поліссі. Командир чоти в старшинській школі “Лісові чорти” та підстаршинській школі “Олені” (1944). Від травня 1944 р. очолював ВО 2 “Буг” УПА-Захід. У грудні 1946 р. схоплений МДБ і засуджений до 25 років ув'язнення. Звільнений у 1971 р. Працював до 1993 р. на вугільних шахтах Львівщини. Іменований полковником УПА, нагороджений Золотим Хрестом Бойової Заслуги II-го класу.

33. Маївський Дмитро (“П. Дума”, “Тарас”, “Косар”, “Зруб” та ін.). Народився 8 листопада 1914 р. в с. Реклинець Сокальського району на Львівщині. Член ОУН. Закінчив учительську семінарію. Політв'язень польської тюрми. Повітовий, окружний та обласний провідник ОУН у Жовкві, на Холмщині та Сокальщині (1939–1941). Учасник II Великого Збору ОУН та похідних груп (1941). Заст. крайового провідника ОУН на Північно-Східних українських землях (Київ, 1942). Член Проводу ОУН (1942–1945), референт пропаганди. Від квітня 1943 р. – член Бюро Проводу ОУН. Після III НВЗ ОУН – заст. Голови Бюро Проводу ОУН і політичний референт (1943–1945). У грудні 1945 р. як делегат Проводу ОУН в Україні до закордонного представництва визвольно-революційного руху загинув в сутичці з чеськими прикордонниками при спробі пробитися до Західної Німеччини. Посмертно іменований в лавах УПА генералом-політвиховником і нагороджений Золотим Хрестом Заслуги.

34. Кук Василь (“Ле”, “Юрко Медвідь”, “Леміш”, “Коваль”). Народився 11 січня 1913 р. в с. Красне Золочівського району Львівської області. Член Пласту, УВО, організатор Юнацтва ОУН

від 1930 р. Закінчив гімназію у Золочеві в 1932 р. Студент юридичного факультету Люблінського університету (1932–1933). Працював інспектором «Просвіти» в Золочівському повіті, член повітової Екзекутиви ОУН і зв'язковий до КЕ ОУН у 1933 р., політв'язень польських тюрем (1933–1936), повітовий провідник ОУН(б) Золочівщини. Учасник військових курсів ОУН у Кракові (1940–1941), учасник II Великого Збору ОУН у Кракові, член Проводу ОУН і його організаційний референт від 1941 р. Учасник проголошення Акту 30 червня 1941р. у Львові, член керівництва похідних груп ОУН(б). Заарештований німцями 31 серпня 1941 р. у Василькові біля Києва. Крайовий провідник ОУН ПівдСУЗ (в Дніпропетровську 1942–1943), Крайовий провідник ОСУЗ (1943–1949), Крайовий командир УПА-Південь (1944–1949), ініціатор створення влітку 1944 р. на Волині НВРО (Народно-Визвольна Революційна Організація). У 1947 р заступник Голови Проводу ОУН, заступник Голови Генерального Секретаріяту УГВР. В липні 1950 р. іменований полковником, затверджений Головним Командиром УПА, Головою Проводу ОУН, Головою ГС УГВР. Від 14 жовтня 1952 р. – генерал-хорунжий УПА. Заарештований МДБ 23 травня 1954 р. Політв'язень тюрми МДБ в Києві (1954–1960). Автор «Колгоспне рабство» (1952), «Відкритого листа В.Кука до Ярослава Стецька, Миколи Лебедя, Степана Ленкавського, Дарії Ребет, Івана Гриньоха, до всіх українців, що живуть за кордоном» (осінь, 1960) та роз'яснень до документів, що їх у 1951–1953 рр. отримало ЗП УГВР від ОУН і УГВР в Україні (травень 1991) та інших брошур. Мешкав у Києві. Помер 9.09.2007 р. Похований у Красному.

35. Народно-Визвольна Революційна Організація створена на І Установчому з'їзді 17–18 липня 1944 р. на Волині. Ініціаторами цієї акції були чільні діячі ОУН М. Степаняк, В. Кук, Я. Бусел, яких підтримав "Клим Савур". Засновники НВРО вважали, що під цією назвою націоналістам буде легше діяти в східних областях України, населення яких з недовірою ставилось до ОУН, звинувачуючи її у зв'язках з німцями. Крім того, вважалося, що під прапором НВРО вдасться залучити самостійницькі елементи українства, котрі із застереженням ставились до націоналістичної ідеології. НВРО була розв'язана на засіданні членів Проводу ОУН восени 1944 р. Провідник ОУН Р. Шухевич вважав створення НВРО експериментом і схилявся до того, що на сході України треба діяти під іншою "фірмою", ніж ОУН.

36. Степаняк Михайло ("Д.Дмитрів", "Лекс", "Сергій"). Народився у 1905 р. в с. Дзвиняч Богородчанського району Івано-Франківської області. Був пов'язаний з діяльністю в КПЗУ, в'язень польських тюрем (1928–1932). Потім – член ОУН. В Українському державному правлінні (1941) – керівник ресорту внутрішніх справ, староста м. Дрогобич; член Ради сеньйорів та Української Національної Ради у Львові (1941–1942). Крайовий провідник ОУН на ЗУЗ (1942–1943), член делеґації ОУН для переговорів з польським підпіллям. Член Проводу ОУН (1942–1943). Учасник І

– III конференцій, III НВЗ ОУН (1941–1943). Член Референтури зовнішніх зв'язків ОУН (1943), Крайового проводу ОУН на ПЗУЗ (1944), один з ініціаторів створення НВРО (1944). В серпні 1944 р. схоплений НКВС, засуджений на 25 років ув'язнення. У 1961 р. звільнений за хворобою. Помер 13 лютого 1967 р. у рідному селі.

37. Квіслінґ Відкун (1887–1945). Норвезький військовий і державний діяч. Був військовим міністром. Після окупації Норвегії гітлерівською Німеччиною (1940) став на шлях співпраці з нацистами. 1 квітня 1942 р. призначений прем'єр-міністром колабораційного уряду країни. У травні 1945 р. заарештований, засуджений до страти.

38. Муссерт Антон (1894–1946). Голландський політичний діяч пронацистської орієнтації. В часи гітлерівської окупації країни активно співпрацював з нацистами. У травні 1942 р. призначений райхскомісаром Нідерландів. В травні 1945 р. заарештований і засуджений до страти.

39. Йдеться про Івана Трейка ("Немо", "Дибов"), полковника Армії УНР (1898–1945). У 1943 р. перейшов від Т.Боровця–Бульби до УПА на Волині–Поліссі. Брав участь у вишкілах особового складу, очолював розвідувальну діяльність в штабах ВО "Заграва", ВО "Тютюнник" та інших формуваннях УПА-Північ. Причини іменування генералом УПА (24.IV.1945) не встановлені. Згинув 18 липня 1945 р.

40. Свистун Микола ("Ясен", "Ярбей", "Ворон") (1912–1944). Народився в с. Ордів (Забава) Радехівського району на Львівщині. Член УВО і ОУН. Військовий референт проводу ОУН Радехівського повіту, член бойової групи "Вовки" на Волині (1936–1938). Політв'язень польських тюрем (1930, 1933–1936, 1939). Учасник II Великого Збору ОУН (1941). Командир куреня в УПА на Волині – Поліссі (1943), працівник штабу УПА-Південь, командир з'єднання "Холодний Яр", заст. командира і шеф штабу УПА-Південь, один з керівників відділів УПА в бою під Гурбами (1944). Загинув в грудні 1944 р. в сутичці з НКВС в Обгівському лісі Рівненської області. Посмертно іменований майором УПА, нагороджений Золотим Хрестом Бойової Заслуги I-го класу.

41. Лукащук Володимир ("Кропива") (1918–1944). Народився в Ківерцівському районі Волинської області. Закінчив гімназію, був підстаршиною польської армії. Член ОУН. Командир сотні в господарському курені в Луцьку (1941–1943). Від березня 1943 р. – командир сотні ВО "Турів" та куреня ВО "Богун" в УПА на Волині–Поліссі, нач. вишкільного відділу штабу ВО "Богун". У березні-травні 1944 р. обіймав посади заст. командира і шефа штабу УПА-Південь. Загинув 13 травня 1944 р. в бою з підрозділом НКВС біля с. Кордишів Шумського району на Тернопільщині. Посмертно іменований майором УПА, нагороджений Золотим Хрестом Бойової Заслуги I-го класу.

42. Хрущов Микита (1894–1971). Совєтський партійний і державний діяч. У 1924–1928 рр. працював в Україні (Донбас, Київ).

Від січня 1938 р. – перший секретар ЦК КП(б)У і водночас у 1944–1947 рр. очолював уряд УРСР. У 1949 р. відкликаний до Москви. Голова Ради Міністрів СРСР (1958–1964), Перший секретар ЦК КПРС (1953–1964). У 1943–1944 рр. був членом Військової ради 1-го Українського фронту. Автор листа командирам партизанських з'єднань України щодо ставлення до українських націоналістів (березень 1943).

43. Бандера Степан ("Сірий", "Андріян", "Івась", "Баба", "Бийлихо" та ін.) чільний діяч українського визвольно-революційного руху, Провідник революційної ОУН в 1940–1943 рр. Народився 1 січня 1909 р. в с. Старий Угринів Калуського повіту, тепер Івано-Франківська область. Закінчив гімназію в м. Стрий та вчився у Львівській Політехніці на агрономічному відділу (1928–1934). Член УВО і ОУН. З кінця 1932 р. виконував обов'язки керівника КЕ ОУН на ЗУЗ і крайового команданта УВО. Від 1933 р. – провідник ОУН на ЗУЗ. Після вбивства 15 червня 1934 р. польського міністра внутрішніх справ Б.Пєрацького заарештований польською поліцією. На Варшавському та Львівському судових процесах 1935–1936 рр. був головним обвинуваченим. Засуджений до смертної кари, яка була замінена довічним ув'язненням. Звільнений у вересні 1939 р. у зв'язку з падінням Польщі. До середини жовтня 1939 р. мешкав у Львові. А потім разом з братом Василем перейшов до контрольованої німцями Генеральної Губернії і в Кракові включився у діяльність ОУН. Незадоволений пасивною позицією очолюваного А. Мельником Проводу ОУН, який питання майбутнього України пов'язував виключно з планами німців, разом з групою своїх однодумців створив у лютому Революційний провід ОУН. Скликаний у Кракові в квітні 1941 р. II Великий Збір ОУН підтвердив повноваження С.Бандери як Провідника ОУН і спрямував дії організації на боротьбу за Українську Самостійну Соборну Державу, незалежно від впливу міжнародних чинників. Отримання допомоги із зовні розглядалося лише як тактичний фактор, а не генеральна лінія ОУН.

Не дивлячись на тиск німців, відмовився відкликати Акт від 30 червня 1941 р. у Львові про відновлення Української Державності. На початку липня 1941 р. був депортований із Кракова до Берліна з групою своїх однодумців, а 15 вересня 1941 р. офіційно заарештований ґестапо. Від середини 1942 р. до жовтня 1944 р. утримувався в концтаборі Заксенгаузен. Після звільнення намагався порозумітися з А. Мельником та представниками інших політичних течій українства (П. Скоропадський, А. Лівицький) щодо подальших перспектив продовження боротьби за УССД.

Формально визнав УГВР та статус Р.Шухевича в українському визвольно-революційному русі, але не був переконаний в доцільності постанов III НВЗ ОУН (1943) щодо демократизації організаційних, політичних та ідеологічних засад діяльності ОУН. В 1946 р. створив Закордонні Частини ОУН. У жовтні 1959 р. вбитий в Мюнхені агентом КДБ.

44. Савицька–Козак Ірина ("Бистра"). Народилася 30 жовтня 1925 р. у Львові. Вчилася на медичному факультеті Львівського університету. Від 1939 р. член Юнацтва ОУН. Вишкільниця Крайового осередку Юнацтва ОУН на ЗУЗ (1942–1943). Заступниця крайової провідниці УЧХ ОУН на ЗУЗ (1943–1946). У серпні 1946 р. пішла з листами Р.Шухевича до С.Бандери. На еміґрації – член ЗЧ ОУН і ОУН (з), Середовища УГВР. Живе в Мюнхені.

45. Круґлов Сергій (1907–1977). Один з керівників совєтських органів внутрішніх справ. Генерал-полковник. Закінчив три вищих учбових заклади, в тому числі Інститут сходознавства. Від 1937 р. – відповідальний організатор ЦК ВКП(б). В грудні 1938 р. переведений до НКВС СРСР. Від 1939 р. – заступник, а з 1943 р. – перший заст. наркома внутрішніх справ СРСР. В грудні 1945 р. – березні 1953 р. працював наркомом (міністром) внутрішніх справ СРСР. В березні–липні 1953 р. був першим заст. шефа МВС СРСР, потім – міністр внутрішніх справ СРСР (1953–1956). Після XX з'їзду КПРС (лютий 1956) звільнений з органів внутрішніх справ. У 1959 р. позбавлений генеральської пенсії, а в 1960 р. виключений з лав КПРС. Загинув при дивних обставинах, потрапив під авто.

46. Лютце Віктор (1890–1943). Нацистський діяч, з 1923 р. – член "штурмових" загонів, обергрупенфюрер СА. Керівник групи СА IV "Ганновер", оберпрезидент Ганновера і пруський державний радник. Після ліквідації 30 червня 1934 р. Е. Рема і групи чільних діячів СА, здійсненої А. Гітлером, призначений шефом СА. За офіційною версією потрапив у автокатастрофу наприкінці квітня 1943 р. і 2 травня 1943 р. помер в Потсдамі. В повідомленнях УПА згадується, що він потрапив в засідку на шляху Берестя – Ковель.

47. Ватутін Микола (1901–1944). Совєтський військовий діяч, генерал армії. Закінчив Полтавську та Київську військові школи (1922–1924), московські – Військову академію ім. М.Фрунзе та Академію генштабу РСЧА. У 1938 р. був начальником штабу Київського військового округу. У 1943–1944 рр. командував військами 1-го Українського фронту. Під час проїздки в штаби 13-ї і 60-ї армій фронту порушив встановлений Ставкою ВГК порядок пересування в тиловому районі осіб вищого командного складу і 29 лютого 1944 р. його кортеж із трьох легкових авто був випадково обстріляний біля с. Милятин на Рівненщині боївкою ОУН. Отримав важке поранення в стегно і після тривалої хвороби помер 15 квітня 1944 р. в Києві. Смерть М.Ватутіна помітно активізувала дії органів НКВС–НКДБ і "Смерш" проти ОУН і УПА.

48. Свєрчевский Кароль (1897–1947). Військовий діяч комуністичної Польщі, генерал-поковник. Народився у Варшаві. До 1943 р. перебував у лавах Червоної армії. Учасник громадянської війни в Іспанії (1936–1939). Від 1943 р. – один з організаторів польської армії (ВП) в СРСР, потім – командувач 2-ю армією Війська Польського. Від лютого 1946 р. – заступник міністра

національної оборони Польщі. Загинув 28 березня 1947 р. на шляху між Балигородом і Тісною (Сяніччина), потрапивши в ході інспекційної поїздки на засідку УПА.

49. Йдеться про бій 300 спартанців на чолі з царем Леонідом проти величезного перського війська у 480 році до н.е., який в свідомості міжнародної спільноти став синонімом героїзму і мужності в боротьбі з переважаючими силами ворога.

50. Дишкант Василь – член ОУН з 1933 р. Народився у 1911 р. в м. Сокаль на Львівщині. Закінчив правничий факультет Львівського університету. Політв'язень польської тюрми (1938–1939). Член похідних груп ОУН (1941). Після 1944 р. на еміґрації в Німеччині, член ЗЧ ОУН. В грудні 1947 р. за особистим дорученням С.Бандери направлений на Україну для зустрічі з Р.Шухевичем та іншими діячами визвольно-революційного руху. Мав завдання передати їм рекомендації стосовно змін в тактиці і стратегії боротьби з совєтами. Улітку 1948 р. схоплений на території Польщі і переданий МДБ УРСР. 7 вересня 1949 р. засуджений на 25 років ув'язнення . Відмовився від співпраці з КДБ. Звільнений у 1966 р. Подальша доля невідома.

51. Йдеться про окружного провідника ОУН Сокальщини Павла Мигаля.

52. УРДП – створена у 1946 р. в Західній Німеччині з еміґрантів із східних областей України. Її засновниками були І. Багряний, Г. Костюк, І. Майстренко, Б. Левицький. У 1948–1963 рр. партію очолював І. Багряний.

53. Йдеться про Українське Національно-Демократичне Об'єднання – найбільшу українську політичну партію в Галичині, яка діяла з 1925 р. по 1939 р. Після Другої світової війни група чільних діячів УНДО на еміґрації відновила на деякий час цю партію. Вона входила до складу Української Національної Ради і Виконавчого Органу Державного центру УНР.

54. Багряний Іван (справжнє прізвище Лозов'яга). Політичний діяч і письменник. Народився 19 вересня 1906 р. у м. Охтирка на Харківщині. Закінчив малярський факультет Київського художнього інституту (1929). Був членом київської філії Всеукраїнської письменницької організації. Заарештований радянськими органами держбезпеки, у 1932–1940 рр. відбував ув'язнення в таборах. Після початку німецько-совєтської війни співпрацював на Україні з референтурою пропаганди ОУН. Дав згоду на членство в УГВР (1944). На еміґрації в Німеччині в 1946 р. відійшов від націоналістів і став одним із засновників УРДП, тривалий час був її головою (1948–1963). Помер 25 серпня 1963 р. в Новому Ульмі (Німеччина).

55. Йдеться про Романа Паладійчука (1911 – ?), видавця і журналіста з Галичини, редактора журналів "Наш Фронт", "Пробоєм" (1933) та ін. Після 1939 р. на еміґрації в Німеччині. Від 1946 р. – член УРДП. У 1948 р. разом з І. Майстренком, Б. Леви-

цьким та іншими створили "ліву" УРДП, яка згодом розпалась. Створив в м. Новий Ульм власне видавництво "Прометей". Від 1949 р. мешкав в Торонто, де й помер.

56. Левицький Борис (1915–1984). Політичний діяч, журналіст і публіцист. Головний редактор газети "Нове Село" (1936–1939), засновник і член ЦК Української народно-демократичної партії (1942–1945). На еміґрації один із засновників УРДП, співредактор її органу "Вперед" (1949–1956) у Мюнхені. Від 1952 р. референт Німецької соціал-демократичної партії з питань СРСР, співробітник наукової установи в Дюссельдорфі. Помер у Мюнхені.

57. Турчманович Михайло ("Кречет", "Ворон"). Чільний член ОУН. Народився в 1909 або 1910 р. в с. Лука Войнилівська на Івано-Франківщині. В лавах ОУН від 1929 р. Вищу освіту отримав в Італії – соціолог, доктор політології. Член Проводу ОУН (Б), учасник по-хідних груп (1941). Потім – на еміґрації, відійшов від ОУН.

58. Донцов Дмитро (1883–1973) – талановитий публіцист і літературний критик, громадський діяч, родом з Мелітополя. Член РУП і УСДРП. Внаслідок репресій царської влади в 1908 р. виїхав за кордон. Виступав за відокремлення України від Росії. У 1914–1916 рр. був членом і першим головою Союзу визволення України (СВУ), очолював Українське пресове бюро у Берліні. У 1918 р. – голова Українського телеграфного агентства; в 1919 – 1921 рр. працював при дипломатичній місії УНР в Швейцарії. Від 1922 р. проживав у Львові, був редактором "Літературно-Наукового Вісника", часопису "Заграва", "Вісника" (1933–1939) та ін. В 1923 –1924 рр. разом з УВО створив Українську партію національної роботи, яка однак незабаром розпалася. У 1926 р. видав відому працю "Націоналізм", яка зажила йому слави ідеолога українського націоналізму. Однак у практичній площині Д.Донцов не зв'язав себе з ОУН. Був він критично налаштований й до середовища УНР, до всіх українських партій соціалістичної орієнтації. Напередодні Другої світової війни його заарештувала польська влада. Після 1947 р. жив і працював у Канаді, де й помер.

59. Створений в листопаді 1943 р. з ініціативи Проводу ОУН в Україні після проведення на Волині конференції поневолених народів СРСР, як координаційний центр революційно-визвольних організацій. У 1946 р. реорганізований за рахунок представників інших національностей Європи, які мешкали в країнах, підконтрольних Москві. Від 1946 р. АБН очолював відомий діяч ОУН Я. Стецько.

60. Мельник Андрій (1890–1964) – український військовий і політичний діяч, полковник Армії УНР, після загибелі Є.Коновальця (1938) очолив Провід українських націоналістів (ПУН); народився в с. Якубова Воля (Дрогобиччина); в роки Першої світової війни був командиром сотні Українських Січових Стрільців в складі австро-угорської армії; потрапив в російський полон (1916); наприкінці 1917 р. у Києві став одним з співорганізаторів формації Січових Стрільців, посідав командні посади; в січні-червні 1919 р.

призначений начальником штабу Діючої армії УНР. Як провідний член Української військової організації (УВО), в 1922 р. очолив Крайову команду УВО в Західній Україні; в 1924 р. заарештований польською поліцією; завдяки сприянню голови Державного Центру УНР в екзилі А. Лівицького достроково звільнений з ув'язнення (1928); впродовж наступних десяти років не грав помітної ролі в суспільно-політичному житті, однак після смерті Є. Коновальця в 1938 р. виїхав за кордон, де очолив Провід ОУН. На цій посаді не зумів запобігти розколу в Організації українських націоналістів, з якої в лютому 1940 р. виділився Революційний провід на чолі з С. Бандерою; в роки Другої світової війни, тримаючись в цілому німецької орієнтації, прагнув у 1939–1940 рр. зацікавити українським питанням деяких політиків у Франції та Великій Британії; з цієї причини на початку 1944 р. з групою своїх соратників був заарештований гестапо; після звільнення у жовтні 1944 р. грав активну роль у спробах чергового об'єднання українських самостійницьких сил, вів переговори з німецькими представниками, домагаючись від них визнання незалежності і суверенітету України; після Другої світової війни докладав чимало зусиль до консолідації українського політичного і громадського життя за кордоном. Від 1945 р. проживав у Люксембурзі, де й помер.

61. Гайвас Ярослав ("Камінь", "Рудий", "Бистрий", "Андрух"). Чільний діяч ОУН. Народився 8 січня 1912 р. в с. Соколівка Буського р-ну на Львівщині. Вчився в гімназіях Львова і Жовкви, член Юнацтва ОУН. Політв'язень польських тюрем (1932–1934, 1938–1939). Від 1937 р. – член КЕ ОУН на ЗУЗ, обласний провідник Львова. Учасник визвольного руху в Карпатській Україні (1939). У 1939 р. – працював в націоналістичному підпіллі на ПЗУЗ. Під час німецько-польської війни 1939 р. очолював одну з оперативних груп ОУН, яка рухалась за німецькими військами в напрямку Західної України, щоб встановити зв'язок з націоналістичним підпіллям. Після розколу в ОУН (1940) став на бік А.Мельника. Від вересня 1940 р. – провідник КЕ ОУН(М) в Генеральній Губернії. Восени 1941 р. разом з О. Ольжичем перебував в Києві, очолював ОУН(М) на центральних і східних землях України. Після арешту О. Ольжича (1944) керував осередком ОУН(М) в Україні. У 1945–1949 рр. був членом ПУН. Від 1950 р. перебував у США. Був виконавчим секретарем Українського Конґресового Комітету Америки. Помер 15 червня 2004 р. у м. Гантер біля Нью-Йорка.

62. Лоґуш Омелян ("Іванів", "Євген", літературне псевдо "О.І.Степанів"). Народився 1912 р. в Галичині, одружений з Катериною Мешко у підпіллі. Студентський діяч у 1930-х рр., заарештований з іншими учасниками Конґресу українського студентства у Львові (1939). Референт пропаганди в Крайовому Проводі ОУН на ПСУЗ (Південно-Східні Українські Землі) у Дніпропетровську (1942–1943), учасник III Надзвичайного Великого Збору ОУН в серпні 1943 р., член Проводу ОУН,

референт пропаганди, один із головних організаторів проведення Першої Конференції Поневолених Народів Сходу Європи й Азії в листопаді 1943 р. на Волині, автор доповіді «Політичні завдання поневолених народів». Був політичним референтом в УПА-Північ, учасник переговорів з представниками угорської армії на Волині і згодом у Львові. Учасник Великого Збору УГВР. Відправлений разом із дружиною Катериною Мешко на еміґрацію. Жив в Німеччині і США.

63. Мешко Катерина ("Верещак", літературне псевдо "М. В-ак"), родом із Дніпропетровської області, народилася 1912 р., студентка факультету металургії Дніпропетровського університету, згодом – інженер, одружена з Омеляном Лоґушем у підпіллі. Обласний провідник ОУН Запорізької, Кримської і Луганської областей (1942–1943), активна учасниця Першої Конференції Поневолених Народів Сходу Європи й Азії у листопаді 1943 р., учасниця Великого Збору УГВР. Деякий час була зв'язковою УПА-Північ до чужонаціональних відділів УПА. Учасниця переговорів з представниками угорської армії. Потім – на еміґрації в Західній Німеччині і в США.

64. Йдеться про чільних діячів ОУН Лева Ребета (1912–1957) та його дружину Дарію Ребет (1913–1992). Ребет Лев у 1935–1938 рр. очолював КЕ ОУН на ЗУЗ, був заст. Голови Українського Державного Правління (1941). В'язень німецького концтабору. Від 1950 р. – член Закордонного Представництва УГВР, голова його Ради референтів. Після створення ОУН (закордоном) був головою її Політичної Ради (1956). Загинув 12 жовтня 1957 р. у Мюнхені від рук агента КДБ. Ребет Дарія у 1934–1938 рр. очолювала Референтуру Юнацтва ОУН на ЗУЗ, учасниця II Великого (1941) та III Надзвичайного Великого Збору ОУН (1943), член Проводу ОУН та Президії УГВР. Від 1944 р. на еміґрації. Член ЗЧ ОУН (1946–1948) та Президії ЗП УГВР. Померла в Мюнхені.

65. Охримович Василь ("Бард", "Пилип", "Грузин", "Кузьма", "Чужий"). Чільний діяч ОУН і УГВР. Народився 25 травня 1914 р. у Львові. Закінчив "Малу семінарію" у Львові. Політв'язень польських тюрем і концтабору Береза Картузька (1935–1939). Учасник II Великого Збору ОУН (1941), член Українського Центрального Комітету в Кракові (1940–1941), староста Тернопільської області від Українського Державного Правління (липень 1941). Учасник I – III Конференцій ОУН та III НВЗ ОУН (1941–1943), крайовий провідник ОУН на ЗУЗ (1943), член Проводу ОУН (1943–1944). Брав участь в I Великому зборі УГВР, обраний членом УГВР. Після переїзду закордон був членом ЗП УГВР (1946–1951) та ЗЧ ОУН (1946–1948). 19 травня 1951 р. разом з групою зв'язкових ЗП УГВР до Проводу ОУН в Україні був десантований з літака на Дрогобиччину. Перебрав керівництво діяльністю ОУН Карпатського краю. 6 жовтня 1952 р. був схоплений МДБ на території Войнилівського району Івано-Франківської області. Вироком військового трибуналу Київського

військового округу страчений 19 травня 1954 р. В лавах УПА іменований майором-політвиховником, нагороджений Золотим Хрестом Бойової Заслуги II-го класу.

66. *Див*. Бутковський Іван.

67. *Див*. Лоґуш Омелян.

68. *Див*. Прокоп Мирослав.

69. Стецько Ярослав (“Карбович” та ін.) (1912–1986). Чільний діяч ОУН. Народився в Тернополі. Вчився в Краківському та Львівському університетах. Від 1932 р. – член КЕ ОУН на ЗУЗ, ідеологічний референт. В'язень польської тюрми (1936–1939). У 1941 р. – член Революційного Проводу ОУН. На II Великому Зборі ОУН (1941) обраний першим заступником С. Бандери. Голова Українського Державного Правління, проголосив Акт відновлення української державності 30 червня 1941 р. у Львові. В'язень німецької тюрми і концтабору (1941–1944). Від 1946 р. – член ЗЧ ОУН і голова АБН. У 1968 р. обраний головою Проводу ОУН (р). У 1940–1959 рр. – найближчий соратник С.Бандери. Помер в Мюнхені.

70. Мова йде про те, що С.Бандера та його найближче оточення на еміґрації критично ставились до постанов III Надзвичайного Великого Збору ОУН (1943) стосовно демократизації деяких організаційних, політичних та ідеологічних засад діяльності ОУН. Це, зокрема, співпраця ОУН в Україні з іншими політичними групами самостійницького спрямування, які не сприймали націоналістичної ідеології, але стояли на ґрунті української державності та соборництва, що знайшло відображення в створенні УГВР.

71. Йдеться про Теодора Мороза, члена ОУН. Народився в 1914 р. у Львові. Вчився на правничому факультеті Львівського університету. Був політв'язнем польської тюрми (1938–1939). Закінчив Празький університет. Після Другої світової війни був направлений С. Бандерою на зв'язок з Р. Шухевичем, мав отримати від нього звіт про діяльність ОУН в західних областях України. 30 червня 1946 р. біля с. Модричі Дрогобицького району, очікуючи зустріч з “Бистрою”, разом зі своєю охороною (5 осіб) був атакований більшовиками. В ході бою всі охоронці загинули, а Т. Мороз був схоплений. На допитах заламався і погодився на співпрацю з МДБ. Після повернення до Західної Німеччини був викритий СБ ЗЧ ОУН.

72. *Див*. Дячук–Чижевський Василь.

73. Йдеться про конференцію ЗЧ ОУН у вересні 1947 р. біля м. Міттенвальд (Західна Німеччина), яка продовжувалась 6 днів. У ній брало участь до 100 осіб.

74. Мається на увазі колишній начальник штабу армії США генерал Джордж Маршалл, котрий за президента Г. Трумана був Державним секретарем США.

75. Йдеться про члена лейбористської партії, міністра закордонних справ Великої Британії Е. Бевіна.

76. Американський сенатор-республіканець, котрий займав відверто протисовєтську позицію.

77. Мається на увазі державний діяч УНР Олександр Шульгин, котрий в 1917–1918 рр. очолював дипломатичну службу УНР, а у 1926–1936, 1939–1940, 1945–1946 рр. був міністром закордонних справ уряду УНР в екзилі.

78. Йдеться про перехід груп вояків УПА із Закерзоння (Польща) через Чехословаччину та Австрію на територію Західної Німеччини у вересні-листопаді 1947 р. Цей рейд був організований в пропагандивних цілях, донести українську визвольну боротьбу до західного світу. Деякі відділи УПА з огляду на проведення операції "Вісла", були передислоковані в Україну. Частина відділів УПА під керівництвом майора Петра Миколенка (Миколи Савченка) ("Байда") після затяжного рейду добилася до Американської окупаційної зони Німеччини. Всього пробилося на територію Західної Німеччини в 1947–1948 рр. до 400 вояків УПА.

79. Мається на увазі поручник Михайло Дуда (1921–1950), відзначений Срібним Хрестом Бойової Заслуги ІІ-го класу та Золотим Хрестом Бойової Заслуги І-го і ІІ-го класу, котрий командував сотнею "Ударник-2". Наприкінці травня 1950 р. був закинутий на територію України в групі з 4 осіб з метою вийти на зв'язок з Р. Шухевичем. Після десантування зазначена група постійно переслідувалась МДБ і на початку липня 1950 р. її члени загинули і пропали безвісті.

80. Йдеться про Тараса Боровця (1908–1981), командира військово-поліційної формації "Поліська Січ" (1941–1942), потім – організатора повстанських загонів на Волині – Поліссі під назвою "Українська Повстанська Армія", котрий орієнтувався на Державний центр УНР в екзилі. У зв2 язку з утворенням на північно-західних теренах УПА, зорганізованої ОУН в Україні, влітку 1943 р. перетворив свою Формацію в "Українську народно-революційну армію" (УНРА). У листопаді 1943 р. заарештований нацистами, звільнений в серпні 1944 р. Після утворення і розвою УПА під керівництвом "Клима Савура" УНРА отамана "Бульби" помітної ролі в українську визвольно-революційному русі не відігравала. Помер в Нью-Йорку.

81. Сотня "Бурлаки" (В. Щигельський) також намагалася пробитися із Закерзоння на Захід, але була розбита чехословацькими військами, й тільки поодинокі групи добилися до Німеччини, а командир потрапив до полону і був переданий полякам, засуджений і страчений.

82. Йдеться про бувшого прем'єр-міністра Тимчасового Уряду Росії (1917), котрий від 1940 р. мешкав у США і деякий час співробітничав з Державним департаментом США.

83. Український Конґресовий Комітет Америки був створений в травні 1940 р. у Вашингтоні з метою захисту прав українського населення в США на господарське життя,

релігійне вірування та культуру, інші прояви національного існування.

84. Ляхович Євген в 1930-і роки був представником ОУН в Лондоні, а в 1946–1947 рр. створив в США "Організацію Оборони Чотирьох Свобід України", ідеологічно наближену до ЗЧ ОУН.

85. Мається на увазі україномовний щоденник "Свобода", що виходить в Джерсі-Сіті і стоїть на українських національних позиціях, висвітлює українське життя в США, на еміґрації та в Україні. Почав виходити з вересня 1893 р.

86. Розвідувальна організація Великої Британії (СІС).

87. Бучко Іван (1891–1974) – церковний і громадський діяч, архієпископ, родом із Львівщини. У 1911–1915 рр. вчився богослів'я в Римі, згодом ректор Малої Семінарії у Львові. З 1929 р. був єпископом-помічником у Галицькій митрополії. З 1939 р. — візитатор українських колоній у Південній Америці, потім працював Генеральним вікарієм Філадельфійського Екзархату в Північній Америці. З 1942 р. перебував у Римі, заступаючи українські церковні і національні справи у Ватикані. Прихильно ставився до українського визвольного руху. З 1946 р. – Апостольський візитатор українців у країнах Західної Європи.

88. Онацький Євген ("Тарас") (1894–1979). Громадський діяч, дипломат, вчений і журналіст, родом з Наддніпрянської України (Глухів); в 1917–1918 рр. – член Центральної Ради, її секретар; учасник делегації УНР на Мировій конференції в Парижі (1919), потім – член української дипломатичної місії в Італії, був її керівником (1919–1921); залишився на постійне мешкання в Римі, був лектором і професором італійських вузів, кореспондентом низки українських періодичних видань; активно пропагував серед українського громадянства ідеї італійського фашизму; в 1930 р. з ініціативи Є. Коновальця вступив до ОУН, очолював відділ Організації в Римі (1930–1943), в 1943–1944рр. заарештований і ув'язнений німцями разом з іншими членами ОУН; після 1947 р. переїхав до Аргентини, де брав активну участь у громадському житті тамтешніх українців; автор низки наукових праць. Помер в Буенос-Айресі.

89. Андерс Владислав, польський генерал. У 1942 р. сформував в СРСР польську армію, котра потім була переведена до Північної Африки, де діяла в складі англо-американських військ. Після 1945 р. очолював збройні сили польського уряду на еміґрації.

90. Мається на увазі В. Дячук–Чижевський.

91. Йдеться про Д. Маївського.

92. Мова йде про судовий процес у Варшаві в травні 1948 р. над групою вояків УПА із відділів "Хріна" і "Стаха", котрих звинувачували у нападі 28 березня 1947 р. на Закерзонні на кортеж заст. міністра національної оборони Польщі генерала К. Свєрчевського, котрий загинув в сутичці.

93. Старух Ярослав ("Стяг", "Ярлан", "Стояр", "Синій"). Чільний діяч ОУН. Народився 17 листопада 1910 р. в с. Золота Слобода Козівського району на Тернопільщині. Закінчив гімназію в Бережанах. В'язень концтабору Береза Картузька та польських тюрем (1934, 1937–1939). Заст. крайового провідника і політичний референт Проводу ОУН на ПЗУЗ (1935–1937). Секретар УЦК в Кракові (1939–1941). Учасник II Великого Збору ОУН, співробітник Українського Державного Правління у Львові (1941). У 1941–1942 рр. очолював Організаційну референтуру Проводу ОУН. В'язень німецької тюрми у Львові (1942–1943). Член Референтури пропаганди Проводу ОУН, керівник підпільної радіостанції "Афродита", редактор гумористичного журналу "Український перець" (1943–1944). Провідник ОУН Закерзонського краю і член Проводу ОУН (1945–1947). Загинув 20 березня 1947 р. у власній криївці в бою з підрозділом польської служби безпеки. Нагороджений Золотим Хрестом Заслуги і посмертно іменований полковником – політвиховником УПА.

94. Онишкевич Мирослав ("Орест", "Богдан", "Олег", "Білий"). Чільний діяч ОУН. Народився 26 січня 1911 р. в с. Угнів Сокальського району на Львівщині. Організатор Юнацтва ОУН в Ковелі (1929–1931), політв'язень польських тюрем (1931–1935). Член Проводу ОУН Львівської області, заст. обласного командира УНС Львівщини (1943). Заст. командира і шеф штабу ВО 2 "Буг" УПА-Захід (1944–1945). Командир Закерзонської ВО 6 "Сян" (1945–1948). 28 березня 1948 р. потрапив до рук польської поліції. 3 червня 1950 р. засуджений до страти. В лавах УПА іменований майором.

95. Врецьона Євген (1905–1975). Чільний діяч УВО і ОУН. Член першого складу КЕ ОУН на ЗУЗ, керівник військово-вишкільної секції (1930). В'язень польської тюрми (1931). Активний учасник подій в Закарпатті (1938–1939), один з керівників розвідки "Карпатської Січі". Бранець мадярського полону (1939). Після падіння Польщі (1939) переїхав з Праги до Кракова, де включився до праці в ОУН. У липні 1941 р. – один з організаторів української міліції у Львові, брав участь в діяльності Українського Державного Правління. Член УГВР і ЗП УГВР. Наприкінці 1949 р. виїхав закордон, виконував завдання УГВР щодо встановлення в Італії зв'язків з англо-американським командуванням. Від 1945 р. мешкав у Швейцарії, помер у Базелі.

96. Це один із псевдонімів С. Бандери.

97. Один із псевдонімів Я. Стецька.

98. Псевдонім В. Дишканта.

99. Мається на увазі лінія східного кордону польських етнографічних земель, яку 8 грудня 1919 р. визначила Найвища Рада Антанти і яку в липні 1920 р. запропонував британський міністр закордонних справ Д. Керзон як кордон між Польщею та Совєтською Росією, війська якої на той час наступали на Варшаву. Ця лінія мала проходити через Ґродно – Ялівку – Немирів –Бе-

рестя – Дорогуськ – Устилуг, на схід від Грубешова, через Крилів, на захід від Рави-Руської, на схід від Перемишля і до Карпат.

100. Рішення Ради Амбасадорів великих держав (Велика Британія, Франція, Італія та Японія) від 15 березня 1923 р. про остаточну передачу до складу Польщі українських земель Східної Галичини та Західної Волині стало могутнім поштовхом для розвою українського визвольно-революційного руху, на чолі якого стали УВО, а потім ОУН.

101. В даному випадку мова йде не про "Союз визволення України", який діяв в 1914–1918 рр., а про "Спілку визволення України", над учасниками якої навесні 1930 р. у Харкові відбувся суд. При цьому фактично "Спілка..." не існувала, вона стала витвором ДПУ Совєтської України. До того ж Уряд УНР в екзилі не мав жодного відношення до діяльності українських діячів, котрі постали перед більшовицьким судом в Харкові.

102. Йдеться про оголошення 30 червня 1941 р. у Львові від імені ОУН Акту відновлення української державності і утворення УДП на чолі з Я. Стецьком.

103. Фронт Національної Єдності створений у 1933 р. з ініціативи відомого громадського діяча Д.Паліїва. Об'єднував в своїх лавах активних громадян Галичини, невдоволених діяльністю УНДО, ОУН, гетьманських та інших політичних організацій. В складі осередків ФНЄ було багато селян. Польська влада переслідувала членів ФНЄ, закривала його пресові видання. Після падіння Польщі (1939) частина провідних членів ФНЄ виїхала до Генеральної Губернії. Навесні 1941 р. ФНЄ припинив своє існування, а його члени включилися в діяльність осередків Українського Центрального Комітету.

104. Паліїв Дмитро (1896–1944). Військовий і політичний діяч, журналіст, родом з Калущини. Підхорунжий УСС, активний учасник проголошення ЗУНР, четар УГА і ад'ютант генерала М. Тарнавського (1918). Один із ініціаторів створення УВО, член її Начальної Команди (1920–1922). Брав участь в створенні Української партії національної роботи і редагував її часопис "Заграва". Від 1925 р. один із засновників УНДО і член його ЦК. У 1923–1926 рр. був редактором часопису "Новий Час". Депутат польського сейму (1928–1930). В'язень польських тюрем (1930). Від 1933 р. один з керівників ФНЄ. З весни 1943 р. – активний учасник формування дивізії СС "Галичина", політичний ад'ютант її командира, сотник. Загинув на початку липня 1944 р. в бою під Бродами.

105. Ідея створення українського військового формування в складі німецьких Збройних Сил піднімалася українськими діячами від початку війни Німеччини проти СРСР (червень 1941), але її на той час не сприймали у Берліні. В лютому-березні 1943 р. цю ідею неодноразово висував А. Мельник в листах на адресу вищих очільників Третього Райху. Після поразки німецьких військ під Сталінградом ця ідея привернула увагу Берліна. Відповідно до вказівок Г.Гіммлера 28 квітня 1943 р. губернатор дистрикту

“Галичина” О.Вехтер видав відповідний декрет. До роботи по формуванню дивізії СС “Галичина” активно залучилися члени ОУН А. Мельника, деякі представники колишнього Державного центру УНР в екзилі. Однак керівництво ОУН в Україні вкрай негативно поставилося до згаданої справи, вбачаючи в діях нацистів спробу використати боєздатний український елемент для боротьби за чужі інтереси. Разом з тим Р. Шухевич і деякі його соратники вважали доцільним, щоб певна кількість членів ОУН пройшла німецький військовий вишкіл. Після розгрому дивізії під Бродами (липень 1944) частина її вояків приєдналася до відділів УПА. Поповнення лав УПА за рахунок дивізійників мало місце і в наступний час.

106. Українські Січові Стрільці (УСС, усуси) – українське національне військове формування в складі австро-угорської армії в 1914–1918 рр. Створене в серпні-вересні 1914 р. як леґіон УСС, нараховувало близько 3 тис. вояків. З осені 1914 р. леґіон брав участь в боях проти російських військ. В жовтні 1918 р. передислокований з півдня України до Буковини. Старшини і стрільці леґіону склали ядро УГА і героїчно боронили терени ЗУНР від польської аґресії. Усуси склали ядро знаменитої формації Київських Січових Стрільців Євгена Коновальця і були в числі засновників УВО.

107. Позичанюк Йосип (“Шугай”, “Шаблюк”, “Євшан” та ін.) (1913–1944). Чільний діяч ОУН. Народився в с. Дашеві Іллінецького району на Вінниччині. Закінчив Ніжинський інститут соціального виховання. Посланий для журналістської праці у Львів після приєднання Західної України до УРСР, зв'язався з націоналістичним підпіллям. Від 1941 р. – член ОУН, державний секретар в ресорті інформації і пропаганди Українського Державного Правління, учасник похідних груп ОУН (1941). В'язень німецької тюрми (1941–1942). Учасник III НВЗ ОУН (серпень 1943) та І Великого Збору УГВР (липень 1944). Член Головної Ради ОУН (1943), редактор підпільних видань ОУН “За самостійну Україну”, “За Україну”, “За українську державу” (1943–1944). Загинув 22 грудня 1944 р. біля с. Юшківці Жидачівського району на Львівщині в сутичці з більшовиками.

108. Ільків Ольга (“Роксоляна”). Народилася в 1920 р. в м. Стрий Львівської області. Навчалася в Інституті для дівчат в Перемишлі (1936–1939). Від червня 1941 р. – член ОУН, учасниця похідних груп. У 1944 р. – заст. обласної провідниці УЧХ в Стрию. У 1946–1947 рр. була зв'язковою Р. Шухевича. Заарештована 14 березня 1950 р. у Львові. Засуджена на 25 років ув'язнення. Звільнена у 1964 р., мешкає у Львові.

109. Матла Зенон (“Дніпровий”). Чільний діяч ОУН. Народився 26 листопада 1910 р. в с. Містки Пустомитівського р-ну на Львівщині. Вчився на математичному факультеті Львівського університе-ту. У 1933–1934 рр. керував діяльністю осередків ОУН на тере-нах Перемишля, Львова, Бережан. Тернополя. У 1934 р. за-арештований польською поліцією за підозрою у

вбивстві поліційного агента. Засуджений до смертної кари, яку замінено довічним ув'язненням. Звільнився у вересні 1939 р. після падіння Польщі. Учасник II Великого Збору ОУН і керівник Південної похідної групи ОУН (1941). Крайовий провідник ОУН Південно-Східних українських земель (Дніпропетровськ, 1941–1942), член Проводу ОУН (1942–1943). У квітні 1943 р. обраний членом Бюро Проводу ОУН, а в липні 1943 р. заарештований ґестапо. До осені 1944 р. перебував в концтаборі. Після звільнення мешкав в Німеччині. Від 1946 р. – член ЗЧ ОУН, але незабаром вийшов з неї. У 1952 р. – переїхав до США. Помер 23 вересня 1993 р. у Філадельфії.

110. Бусел Яків ("Галина", "Київський", "Шахтар" та ін.). Чільний діяч ОУН. Народився в 1910 р. в м. Клевань Рівненської області. Організаційний референт Проводу ОУН на ПЗУЗ (1935–1937). Політв'язень польської тюрми (1939). Член осередку пропаганди ОУН в Кракові (1940–1941), учасник II Великого Збору ОУН (1941). Керівник Крайової референтури пропаганди та редактор підпільних видань Проводу ОУН на ПЗУЗ, начальник політвиховного відділу УПА-Північ. Учасник III НВЗ ОУН (1943), член Проводу ОУН. Один з ініціаторів створення НВРО (1944). Заст. крайового провідника ОУН на ПЗУЗ та заст. командира УПА-Північ, керівник політичного вишколу при Проводі ОУН, начальник політвиховного відділу ГВШ УПА (1944–1945). Загинув 15 вересня 1945 р. біля с. Бишки Козівського району на Тернопільщині у бою з підрозділом військ НКВС.

111. *Див*. Ростислав Волошин.

112. *Див*. Лебедь Микола.

113. Йдеться про леґіон (батальйон) "Нахтіґаль", створений в травні 1941 р. в складі полку особливого призначення "Брандебурґ 800", який підпорядковувався Абверу. При цьому М. Степаняк сплутав це формування з 201-м поліцейським батальйоном.

114. *Див*. Прокоп Мирослав.

115. Переведення особового складу 201-го батальйону на нелеґальне становище було практично неможливе, бо він на цей час вже був розформований. Крім того, вояки батальйону знали, що коли вони відкрито залишать німецьку службу, то їхні родини, згідно законів військового часу, будуть репресовані.

116. *Див*. Маївський Дмитро.

117. В ніч з 28 лютого на 1 березня 1945 р. на одному з хуторів Козівського району Тернопільської області відбулася зустріч членів Проводу ОУН Д. Маївського та Я. Бусела з совєтськими представниками – двома офіцерами НКДБ. Але ніяких позитивних вислідів вона не мала.

118. Шухевич Наталія, сестра Головного Командира УПА. Народилася 25 лютого 1922 р. в м. Радехів на Львівщині. Закінчила гімназію і в 1939 р. поступила на медичний факультет Львівського університету. Член ОУН. 7 вересня 1940 р. заарештована НКВС і в січні 1941 р. на судовому процесі 59 членів ОУН засуджена на 10 років ув'язнення. Після звільнення вчилася в медичному

училищі у Львові (1956–1960). Потім переїхала на батьківщину свого чоловіка – балкарця. Мешкає у м. Нальчик (Росія).

119. Шухевич Юрій, молодший брат Головного Командира УПА. Народився в 1910 р. Закінчив Академічну гімназію у Львові та Львівську політехніку, за фахом геодезист. Водночас навчався вокалу в музичному інституті ім. М.В. Лисенка. Член 10-го куреня УСП "Чорноморці", підпільного Пласту. У 1933 р. заарештовувався польською поліцією. У 1939–1941 рр. працював солістом Львівського радіокомітету. Розстріляний НКВС наприкінці червня 1941 р. при відступі з Львова військ ЧА.

120. Вальчик Костянтин ("Сум"). Член Юнацтва з 1928 р. Від 1932 р. в лавах ОУН. В червні 1940 р. – провідник ОУН Тернопільської області, член Проводу ОУН на ЗУЗ. Заарештований 6 грудня 1940 р. УНКВС по Львівській області при спробі нелеґального переходу на територію Генеральної Губернії. У березні 1945 р. в с. Бусовисько на Львівщині з ним зустрічалась Н. Шухевич-Березинська. Подальша доля К. Вальчика залишається нез'ясованою.

121. Дужий Петро ("Дорош", "Аркадій", "Арсен" та ін.). Чільний діяч ОУН. Народився 7 червня 1916 р. в с. Карів Сокальського району на Львівщині. Закінчив гімназію у Львові. Політв'язень польських тюрем. У 1939–1941 рр. член Томашівського повітового проводу ОУН на ЗУЗ, учасник Північної похідної групи ОУН (1941). Організаційний референт і заст. крайового провідника ОУН на Південно-Східних українських землях (Дніпропетровськ, 1942–1943), референт пропаганди Проводу ОУН на ЗУЗ (1944), референт пропаганди і член Проводу ОУН (1944–1945). 4 червня 1945 р. загазований в криївці потрапив до рук НКДБ. Засуджений до смертної кари, яку замінено на 25 років ув'язнення. Звільнений в 1960 р. Проживав у Львові, де і помер.

122. Луцький Олександр ("Андрієнко", "Богун", "Беркут", "Довбня" та ін.). Чільний діяч ОУН і УПА. Народився в 1910 р. в с. Боднарів Калуського району Івано-Франківської області. Закінчив Станиславівську гімназію (1932), пройшов службу в польській армії (1932–1933). Від 1933 р. – організаційний референт Станиславівської окружної екзекутиви ОУН. Політв'язень польської тюрми (1933–1939). Після падіння Польщі перейшов до Генеральної Губернії, навчався на військових курсах ОУН в Кракові (1939). Потім повернувся в Україну і очолив Станиславівський обласний провід ОУН (1940). Боючись арешту НКВС, повернувся до Кракова. Вступив до леґіону "Нахтіґаль", був учасником II Великого Збору ОУН, членом мобілізаційного відділу Проводу ОУН (1941). У 1942–1943 рр. перебував в складі 201-го поліцейського батальйону в Білорусії, обер-лейтенант, командир чоти (взводу). На початку 1943 р. – заст. військового референта Проводу ОУН. Один з організаторів УНС в Галичині, її командир (1943). Член Проводу ОУН в жовтні 1943 р. – березні 1944 р. У травні – червні 1944 р. перебував під арештом ґестапо.

Після звільнення працював у військовій референтурі Львівського обласного проводу ОУН. У серпні – вересні 1944 р. був командиром тимчасово створеного формування УПА "Захід–Карпати". Невдовзі разом з дружиною Юлією схоплений НКДБ. Вироком трибуналу військ МВС Українського округу від 10 серпня 1946 р. засуджений до страти, розстріляний.

123. Роман Шухевич був взагалі незадоволений діяльністю О. Луцького на посаді командира УНС, він закидав також "Дору" (О. Гасин) і О. Луцькому спроби вести переговори з німцями в серпні 1944 р. в Карпатах без погодження з Проводом ОУН.

124. Наталія Шухевич-Березинська була заарештована разом з дітьми (Юрій, Марія) та матір'ю 17 липня 1945 р. 8 липня 1947 р. Особливою нарадою при МДБ СРСР була засуджена на 10 років ув'язнення. Покарання відбувала в мордовських таборах. Звільнена в 1955 р. Поселилася у Львові в середині 1960-х років, де об'єдналася зі своєю донькою Марією. У 1992 р. вони разом відвідали Нью-Йорк, де взяли участь у святкуванні 50-ї річниці утворення УПА. У 1998 р. Н.Шухевич-Березинська отримала звання Почесної громадянки Львова і була нагороджена Об'єднанням жіночих організацій міста грамотою "Героїня України". Померла після тяжкої і тривалої хвороби 28 лютого 2002 р.

125. Шухевич Юрій, син Головного Командира УПА. Народився 28 березня 1933 р. в с. Оглядів Радехівського району Львівської області. Політв'язень радянських таборів і тюрем, відсидів 32 роки. Нині відомий громадсько-політичний діяч.

126. Шухевич Марія, донька Головного Командира УПА. Народилася 16 жовтня 1940 р. в Кракові. Після засудження до ув'язнення матері була вивезена разом з братом до дитячого притулку в Чорнобилі, а потім – на Донбас (Рутченково). 1949 р. була удочерена як "кругла сирота" вчителькою Тетяною Запорожською із Петровського району Сталінської (тепер Донецької) області. Лише в середині 1950-х років зуміла зустрітися з матір'ю. Закінчила Львівську політехніку, вийшла заміж, мешкає у Львові.

127. Розрив шлюбу, на нашу думку, пояснюється насамперед прагненням Н. Шухевич-Березинської формально дистанціюватись від Р. Шухевича, забезпечити себе і дітей від репресій з боку влади – німецької або совєтської – за діяльність чоловіка. Крім того, життя професіонального революціонера завжди ускладнювало нормальні шлюбні відносини.

128. За вказівкою крайового провідника ОУН на ЗУЗ Б. Кордюка Р. Шухевич як бойовий референт організував 30 листопада 1932 р. напад двох груп членів ОУН (11 осіб) на поштове відділення в містечку Городок на Львівщині. В ході акції два бойовика Ю. Березинський та В. Старик загинули. Потім поліції вдалося заарештувати ще 4 учасників нападу. На судовому процесі у Львові 17–22 грудня 1932 р. В. Білас та Д. Данилишин були засуджені до страти, а М. Жураківський та З. Коссак – на різні терміни ув'язнення.

129. Арсенич Микола ("Михайло", "Григор" та ін.). Чільний діяч ОУН. Народився 27 вересня 1910 р. в с. Нижній Березів Яблунівського району Івано-Франківської області. Закінчив гімназію в Стрию, вчився на правничому факультеті Львівського університету, був членом УВО. Працював в редакції тижневика "Нове село". Політв'язень польської тюрми (1937–1938). Учасник військових курсів ОУН в Кракові (1940). На Великому Зборі ОУН (1941) обраний членом Проводу ОУН і призначений референтом СБ. Обіймав цю посаду впродовж 1941–1947 рр. Учасник I–III конференцій ОУН, III Надзвичайного Великого Збору ОУН (1941–1943). Загинув внаслідок зради 23 січня 1947 р. біля с. Жуків Бережанського району на Тернопільщині. Застрелився у криївці разом з дружиною, щоб не потрапити до рук МДБ. Нагороджений Золотим Хрестом Заслуги, посмертно іменований генералом контррозвідки.

130. В даному випадку точка зору О. Луцького стосовно ГВШ УПА помилкова. В умовах повстансько-партизанської боротьби створення громіздкого ГВШ було невиправданим, головний акцент в керівництві збройною боротьбою мав покладатись на місцеві органи управління – крайові і обласні військові штаби. І в цьому сенсі – позиція Р. Шухевича була найбільш оптимальною.

131. Мельник Ярослав ("Роберт"). Чільний діяч ОУН. Народився у 1920 р. в с. Бережниця Калуського району Івано-Франківської області. Провідник Юнацтва ОУН в Рогатинській гімназії (1937–1939). У 1939–1942 рр. був заст. повітового провідника ОУН в Калуші і організаційним референтом проводу ОУН Калуської округи, очолював Коломийський окружний провід ОУН. У 1943–1944 рр. – обласний провідник ОУН Станіславської області, член Проводу ОУН на ЗУЗ. Провідник ОУН Карпатського краю (1945–1946). Загинув 30 жовтня 1946 р. у власній криївці на схилах гори Яворин Долинського району Івано-Франківської області разом з дружиною, атакований спецгрупою МВД. Нагороджений Золотим та Бронзовим Хрестами Заслуги.

132. У свідченнях О. Луцького вбачається плутанина, бо навесні 1944 р. переговори з німецькими чинниками, а саме з керівниками поліції безпеки і СД Галичини, вів не М. Лебедь, а І. Гриньох ("Герасимовський").

133. Звільнення восени 1944 р. нацистами С. Бандери та інших членів ОУН, а також Т. Боровця – Бульби, А. Мельника та його прихильників було головним чином результатом відступу німецьких військ з України і прагненням німецького керівництва використати всі антикомуністичні сили українства для призупинення просування Червоної армії на захід. Але з цієї комбінації нічого не вийшло.

134. Мова йде про створення 22 червня 1941 р. на Українському Національному З'їзді в Кракові Українського Національного Комітету (УНК), до складу якого увійшли, крім націоналістів, представники інших політичних сил. Головою УНК був

заочно обраний генерал-хорунжий В. Петрів, а секретарем – член ОУН В. Горбовий.

135. У документі помилка: мова йде про Костя Левицького, який був у 1918 р. – одним з чільних діячів ЗУНР, а не УНР.

136. Ступницький Леонід ("Гончаренко"). Військовий діяч. Народився в с. Романівці Дзержинського району Житомирської області. Закінчив гімназію і агрономічний факультет Університету святого Володимира (Київ). У 1914–1917 рр. – штаб-ротмістр кавалерії Російської армії. В Армії УНР – підполковник, командир бригади, учасник Першого і Другого Зимового походів Армії УНР (1919–1920, 1921). Після визвольних змагань жив на Рівненщині, у 1940 р. заарештований НКВС за спробу нелеґального переходу кордону. Звільнився в червні 1941 р. і після приходу німців працював в Рівному: начальник вишколу української міліції, керівник суспільної опіки. Від березня 1943 р. в УПА: шеф штабу ВО "Заграва", керівник підстаршинських і старшинських шкіл УПА на ПЗУЗ, шеф штабу УПА на Волині – Поліссі (травень – грудень 1943). Потім командир самооборони на ПЗУЗ (1944). Загинув 30 серпня 1944 р. в с. Дермань Здолбунівського району на Рівненщині в бою з підрозділом НКВС. За деякими даними підірвав себе гранатою. Посмертно іменований генерал-хорунжим УПА.

137. Свідчення О. Луцького з приводу складу УГВР дещо плутані. До УГВР не увійшли ні представники ОУН А. Мельника, ні представники А. Лівицького, ні представники Гетьманського Центру. Особисто до складу УГВР не був кооптований і С. Бандера та деякі наближені до нього особи, котрі в цей час перебували в ув'язненні в Німеччині.

138. Мова йде про Кирила Осьмака (1890–1960). Народився 9 травня 1890 р. в містечку Шишаки на Полтавщині. Закінчив народну школу, вчився у повітовій школі в Миргороді та Полтавській реальній школі. Вищу освіту здобув у Московському сільськогосподарському інституті (1910–1916). Друкувався в журналі «Украинская жизнь» (1913), який з 1912 р. редаґував Симон Петлюра.

З липня 1915 по грудень 1916 р. перебував на Південно-Західному фронті (Тернопіль, Скалат, Збараж) від Всеросійського Земського союзу, був завідуючим харчовим пунктом у відділі допомоги населенню, що постраждало від війни. В часи Центральної Ради – керівник відділу бурякової кооперації в Генеральному Секретаріаті землеробства (1917). Потім – Голова Термінологічного бюро сільськогосподарського наукового комітету України, редактор сільськогосподарського термінологічного словника в Інституті Української Наукової Мови. Заарештований у Харкові в березні 1928 р. за справою «контрреволюційної організації правих українських націоналістів у буряковій кооперації на чолі з Головком та Бозоловичем» (аґентурна справа «Трест»). Засуджений 28 вересня 1928 р. до вислання за межі України на три роки. Заарештований у Курську 2 березня 1930 р.

і звинувачений у «справі» СВУ, засуджений до трьох років концтабору (відбував покарання на будівництві залізниці Пінюг–Сиктивкар). Арештований після виходу із концтабору втретє в с. Катіно Рязанської області, звільнився у лютому 1940 р.

Член Української Національної Ради в Києві у жовтні 1941 р. Як керівник відділу земельних справ створює при Раді та очолює бюро Всеукраїнської спілки сільськогосподарської кооперації «Сільський господар».

В 1941–1943 рр. підтримував зв'язки і співпрацював з сіткою ОУН(б) у Києві. У 1943 р. працював деякий час у Львові в УЦК, а з грудня 1943 р. – директор Стрийського окружного товариства «Сільський господар».

Співпрацював з ІК УГВР. На Великому Зборі обраний Президентом УГВР 13 липня 1944 р. (псевдо – «Марко Горянський»). Поблизу станції Бусовисько на Дрогобиччині 25 липня 1944 р. провів перше і останнє засідання Президії УГВР.

Заарештований 12 вересня 1944 р. біля с. Дорожів Дублянського району Дрогобицької області, ув'язнений у Дрогобичі (1944–1947).

10 липня 1948 р. Особлива нарада при МДБ СРСР винесла вирок К. Осьмакові — 25 років ув'язнення «за участь в контрреволюційній банді українських націоналістів та активну керівну контрреволюційну націоналістичну діяльність». Помер 16 травня 1960 р. в тюрмі.

139. Це псевдонім Мирослава Прокопа.

140. Мова йде про зв'язкову Проводу ОУН "Бистру".

141. В цей час Р.Шухевич не обіймав посади військового референта Проводу ОУН, а був Крайовим провідником ОУН на Західноокраїних українських землях та членом Військового штабу ОУН. Військову референтуру очолював Д. Грицай.

142. Як і в попередньому випадку, В. Дячук-Чижевський помиляється щодо посади військового референта Проводу ОУН в 1940 р.

143. Мова йде про леґіон (батальйон) "Нахтіґаль".

144. Побігущий Євген (1907–1995). Родом з Тернопільщини. В 1918 р. вступає до УГА, підстаршина. Служив у польській армії, капітан. В травні 1941 р. очолив батальйон "Роланд". Восени командує об'єднаним "шуцманшафтбатальоном–201", який в Білорусії воював проти радянських партизан. Від літа 1943 р. в дивізії СС "Галичина" у званні штурмбанфюрера СС. По війні проживав у Мюнхені. Написав книгу "Мозаїка моїх споминів" (1982). У 1970–1980-х рр. викладав ідейне виховання в Українському вільному університеті. Помер в місцевості Гаар біля Мюнхена.

145. Йдеться про В. Кука.

146. Пришляк Григорій ("Мікушка", "Вайс", "Маріян" та ін.). Чільний член ОУН. Народився 20 квітня 1913 р. в с. Новосілка Буського району на Львівщині. Закінчив гімназію. Від 1932 р. – член Кам'янка-Струмилівського повітового проводу ОУН.

Проходив службу в польському війську. Політв'язень польських тюрем (1930, 1932, 1938–1939). Після падіння Польщі працював в Генеральній Губернії: референт СБ на Краків (1940–1941), потім – Крайовий референт СБ ОУН на Німеччину. У 1941–1944 рр. очолював референтуру Проводу ОУН на ЗУЗ, потім – керівник "особливої групи ОУН" у Львові. 8 травня 1946 р. заарештований МДБ, засуджений до смертної кари, яку замінено 25 роками ув'язнення. Після звільнення в 1971 р. мешкав в м. Коломия на Івано-Франківщині.

147. Мається на увазі Ярослав Дякон, котрий в 1942–1944 рр. працював обласним референтом СБ Львівщини. Від 1945 р. був референтом СБ Львівського краю ОУН, а з 1947 р. виконував обов'язки шефа СБ Проводу ОУН у зв'язку із загибеллю М. Арсенича. Загинув 9 листопада 1948 р.

148. Світлик Богдана ("Світляна" та ін.). Чільний член ОУН. Народилася 24 квітня 1918 р. у Львові. Вчилася на філологічному факультеті Львівського університету. Політв'язень польських тюрем (1939). В 1939–1941 рр. вела націоналістичну працю на Лемківщині, потім – у Львові (1941–1944). Обласний провідник жіночої сітки ОУН у Львові. Від 1945 р. в складі Головного осередку пропаганди ОУН (ГОСП), член редакції "Ідея і чин", "Самостійність" та ін. Здійснювала організаційний зв'язок між шефом ГОСП "П. Полтавою" (П. Федун) та Р. Шухевичем. Загинула 29 грудня 1948 р. в с. Либохора Сколівського району Львівської області внаслідок сутички з емдебістами. Нагороджена Бронзовим Хрестом Заслуги.

149. Прізвище Генерального Секретаря фінансово-господарських справ УГВР вважається й досі не встановленим. Український дослідник О. Панченко (м. Лохвиця) припускає, що на цю посаду взагалі нікого не обрали, а пізніше фінансовими справами ЗЧ ОУН, ОУН(з) та ЗП УГВР займався фінансовий референт Проводу ОУН на ЗУЗ З. Марцюк.

150. Прізвище Генерального Контролера також не встановлено і невідомо чи взагалі відбулося призначення на цю посаду. Відомий громадсько-політичний діяч, проф. Ярослав Біленький був Генеральним Суддею УГВР.

151. *Див.* прим. № 135.

152. Зарицька Катерина ("Монета", "Маня", "Калина"). Чільна діячка ОУН. Народилася 3 листопада 1914 р. в Коломиї Івано-Франківської області. Вчилася на мірничому факультеті Львівської Політехніки (1932–1934). Від 1930 р. член Юнацтва ОУН, потім входила до складу бойово-розвідувальної групи бойової референтури КЕ ОУН на ЗУЗ (1932–1934). На Варшавському та Львівському судових процесах 1935–1936 рр. у зв'язку з вбивством Б.Перацького засуджена до 8 і 5 років ув'язнення. Звільнилась в травні 1939 р. Потім – в'язень совєтської тюрми. У 1941–1943 рр. очолювала Крайову жіночу сітку ОУН на ЗУЗ, керівник УЧХ на ЗУЗ (1943–1947). Від 1945 р. – очолювала почот Головного Командира УПА, була зв'язковою Проводу ОУН. 21 вересня 1947 р. зареш-

тована на ринку в м. Ходорів Львівської області. Вчинила опір, вбила одного з нападників. Засуджена на 25 років ув'язнення. У 1972 р. звільнена, померла 29 серпня 1986 р. в Хмельницькій області. Нагороджена Срібним Хрестом Заслуги.

153. Кравчук Роман ("Петро", "М.І. Лісовий", "М.Гончаренко", "Максим" та ін.). Чільний діяч ОУН і УГВР. Народився в 1912 р. в Золочівському районі на Львівщині. Закінчив гімназію. Від 1930 р. – член повітової екзекутиви ОУН Золочівщини. У 1934–1938 рр. був в'язнем польських тюрем. Звільнився після падіння Польщі (1939). Учасник організаційних та військових курсів ОУН в Кракові (1939–1940). Від 1942 р. – член Проводу ОУН, організаційний референт. Учасник III НВЗ ОУН (1943), Провідник ОУН на ЗУЗ (1943–1951). Від 1950 р. – заст. Голови Проводу ОУН, кооптований до складу членів УГВР. Загинув 21 грудня 1951 р. в лісовому масиві Бакоцин поблизу с. Вишнів біля Журавно Івано-Франківської області в сутичці з оперативною групою УМДБ. Нагороджений Золотим Хрестом Заслуги.

154. Йдеться про Юліана Гуляка ("Токар", "Арпад", "Марко") (1915–1944). У 1940–1941 рр. був обласним провідником ОУН Тернопільщини. Організаційний референт Крайового проводу ОУН на ЗУЗ (1941–1944). Загинув 19 липня 1944 р.

155. Скаськів Ярослав ("Моряк") (1919–1944). У 1942–1944 рр. був Крайовим провідником Юнацтва ОУН на ЗУЗ, потім – обласний провідник ОУН Львівщини. Загинув 19 липня 1944 р. Посмертно нагороджений Срібним Хрестом Заслуги.

156. Дидик Галина ("Анна"). Чільний член ОУН. Народилася в 1912 р. в с. Шибалин Бережанського району Тернопільщини. Закінчила учительську семінарію. Із студентських років – член ОУН. Політв'язень совєтської тюрми (1939–1940). У 1943–1947 рр. була обласним керівником УЧХ Тернопільщини. Від 1945 р. – член почоту Р. Шухевича, зв'язкова Проводу ОУН. У 1947–1950 рр. очолювала почот Головного Командира УПА й була керівником УЧХ на ЗУЗ. Схоплена 5 березня 1950 р. МДБ під час нападу на місце постою Р.Шухевича у Білогорщі на Львівщині. Здійснила спробу отруєння. Засуджена на 25 років ув'язнення. Нагороджена Бронзовим і Срібним Хрестами Заслуги. Померла 27 грудня 1970 р. на Черкащині.

157. Йдеться про Зиновія Благого ("Шпак"), котрий очолював Рогатинський окружний провід ОУН на Станіславщині, який був базою укриття керівного активу ОУН на ЗУЗ. У 1949 р. заарештований МДБ.

158. Федун Петро ("Полтава", "Петро Полтава", "Волянський", "Север", "99"). Чільний діяч ОУН і УГВР. Народився 24 лютого 1919 р. в с. Шнирів Бродівського району на Львівщині. Закінчив медичний факультет Львівського університету. В лавах Червоної армії воював на совєтсько-фінському фронті (1939–1940), на початку німецько-совєтської війни потрапив до німецького полону, звідки втік. Повернувся до Львова і зв'язався з ОУН. У

1942–1943 рр. був Крайовим провідником Юнацтва ОУН на ЗУЗ, редактором часопису "Юнак". Начальник політвиховного відділу КВШ УПА-Захід (1944–1946), потім – керівник Головного осередку пропаганди ОУН (ГОСП) та Бюро інформації УГВР, редактор підпільних видань ОУН і УГВР. У 1950 р. кооптований до складу УГВР. У 1950–1951 рр. обіймав посаду заступника Голови Генерального Секретаріату УГВР. Загинув 23 грудня 1951 р. у власній криївці поблизу с. Новошин біля Журавно Івано-Франківської області, атакований оперативною групою УМДБ. Нагороджений Срібним Хрестом Заслуги, Золотим Хрестом Бойової Заслуги І класу (посмертно), медаллю "За боротьбу в особливо важких умовах". Посмертно іменований полковником-виховником УПА.

159. Тершаковець Зиновій ("Федір", "Чигрин"). Чільний діяч ОУН. Народився 19 серпня 1913 р. в с. Якимчиці Городоцького району на Львівщині. З гімназійських часів – член Юнацтва ОУН. Закінчив Люблінський університет, маґістр права. Політв'язень польської тюрми (1939). Провідний член ОУН на Холмщині (1939– 1941). Учасник похідних груп ОУН (1941), член референтури пропаганди Проводу ОУН (1942– 1944). У 1944– 1945 рр. був обласним провідником ОУН на Дрогобиччині. Заст. Провідника ОУН Карпатського краю (1945– 1946), Провідник ОУН Львівського краю (1946–1948). Загинув 4 листопада 1948 р. у бою з спецвідділом МДБ. Посмертно іменований майором-політвиховником УПА.

160. "Славко" ("Славєк") – зв'язківець від С. Бандери до Р. Шухевича в 1946 р. Останній ставився до нього з підозрою і особисто з ним не зустрічався.

161. Галаса Василь ("Орлан", "Зенон" та ін.). Чільний діяч ОУН. Народився у 1920 р. в с. Білокриниця Підгаєцького району на Тернопільщині. Провідник Юнацтва ОУН Тернопільського повіту та округи (1937-1940). У 1941–1943 рр. був окружним провідником ОУН в Тернополі, Чорткові та Бережанах. Обласний провідник ОУН Перемишля (1943–1945), потім – заст. Провідника ОУН Закерзонського краю (1945–1947). Відкликаний Р. Шухевичом для організаційної праці в Україні. У 1948–1953 рр. був спочатку делегатом Проводу ОУН, а потім – Крайовим провідником ОУН на ПЗУЗ. Від 1950 р. – член Проводу ОУН. 11 липня 1953 р. схоплений разом з дружиною в Хмельницькій області на "конспіративній квартирі", створеній спецгрупою МВС. Засуджений до 10 років виправно-трудових таборів. Звільнений постановою Верховної Ради СРСР від 6 квітня 1960 р. Мешкав у Києві. Помер 5 жовтня 2002 р. Іменований полковником-політвиховником УПА, нагороджений Срібним Хрестом Заслуги.

162. Це псевдонім однієї із зв'язкових Проводу ОУН Марти Пашківської, яка в підпіллі проживала під ім'ям Стефанії Буцяк.

163. Крім інструкції "Оса", у 1946–1949 рр. Р. Шухевич разом з членами Проводу ОУН розробили інші аналогічні документи під закодованими назвами стосовно тактики і стратегії визвольно-революційного руху: "Бджола", "Мурашка", "Ігумен", "Дажбог"

(збереження кадрів та створення "леґальної" мережі ОУН), "Олег" (виховання резерву з числа шкільної і студентської молоді), "Орлик" (готування позицій для активації діяльності ОУН на Сході України) та ін.

164. Дроздов Віктор (1902–1966). Один з керівників совєтських органів держбезпеки УРСР, генерал-майор. Народився в Одесі. В лавах держбезпеки від 1921 р. У 1943–1945 рр. був наркомом внутрішніх справ Чечено-Інґушської автономної радянської республіки. Після війни працював в Україні. У 1947–1950 рр. заст. міністра держбезпеки УРСР.

165. *Див.* "Мирон" (Я. Дякон).

166. Дружина чільного діяча ОУН В. Горбового.

167. Горбовий Володимир. Чільний діяч УВО і ОУН. Народився 30 січня 1898 р. в м. Долина на Івано-Франківщині. Учасник Першої світової війни в складі австро-угорської армії (1914–1918). Старшина УГА і Армії УНР (1918–1920). На еміґрації закінчив правничий факультет Карлового університету (Прага). Брав активну участь в діяльності УВО і ОУН, виступав оборонцем в політичних процесах над членами українських націоналістичних організацій в Польщі. Після осені 1939 р. мешкав на території Генеральної Губернії, працював в Комісії державного планування в Кракові (1940–1941). Після розколу в ОУН став на бік С. Бандери. Один з організаторів Українського Національного з'їзду в Кракові (22 червня 1941), був обраний секретарем Українського Національного Комітету, невдовзі ліквідованого німецькою владою. Входив до складу Українського Державного Правління (1941), в липні 1941 р. арештований ґестапо разом з Я. Стецьком. Звільнений за хворобою влітку 1942 р. Потім з родиною мешкав в Чехословаччині. У 1947 р. переданий чехами польській владі. А звідти у 1948 р. депортований до СРСР. Засуджений 6 липня 1949 р. до 25 років ув'язнення. Звільнений в 1972 р., мешкав на батьківщині, де й помер 21 травня 1984 р.

168. Равлик Іван (1909–1942). Чільний член ОУН. Народився в с. Коровиця Любачівського повіту (тепер Польща). Член 10-го куреня "Чорноморці" УУСП. Від 1940 р. – член Революційного проводу ОУН, заст. референта СБ ОУН. Один з організаторів і керівників української міліції у Львові (1941). Заарештований і розстріляний ґестапо.

169. Дяків Осип ("Горновий", "Осипенко", "Артем", "Наум", "Цвєчек"). Чільний діяч ОУН. Народився 21 червня 1921 р. в с. Олесин Бережанського району на Тернопільщині. Закінчив гімназію, вчився у Львівському університеті. В'язень совєтської тюрми (1940–1941). Член Крайового проводу Юнацтва ОУН, редактор журналу "Юнак" (1943–1944), член Головного осередку пропаганди ОУН (1945–1948), Провідник Львівського краю ОУН (1948–1950), член Проводу ОУН від літа 1949 р., член УГВР і заступник Голови Генерального Секретаріату УГВР від літа 1950 р. Загинув 28 листопада 1950 р. біля с. Великополе Яворівського району на

Львівщині. Нагороджений Золотим і Срібним Хрестами Заслуги, іменований на сотника-політвиховника УПА. Один з головних ідеологів збройної боротьби, автор численних публікацій на ідеологічно-політичні теми.

170. Гусяк Дарія ("Дарка", "Нуся"). Народилася у 1924 р. в м. Трускавець на Львівщині. Від 1945 р. виконувала обов'язки зв'язкової в підпільній мережі ОУН. В 1947–1948 рр. відповідальна за конспіративну квартиру Р. Шухевича на Самбірщині, потім – зв'язкова Проводу ОУН. У 1949–1950 рр., виконуючи завдання Р. Шухевича, виїздила до Москви з метою передати до Амбасади США інформаційні матеріали про український визвольно-революційний рух. 3-го березня 1950 р. заарештована МДБ у Львові. Під час аґентурних комбінацій емдебістів випадково видала місце постою Головного Командира в Білогорщі. Засуджена на 25 років ув'язнення. Звільнена в 1975 р. Мешкала в м. Волочиськ на Хмельниччині, згодом у Львові.

171. Лятишевський Іван (1879–1955). Церковний діяч. Народився в Богородчанах на Івано-Франківщині. Одержав вищу духовну освіту. З метою підвищення фаху відвідав Німеччину, Францію, Італію, Швейцарію; у 1938 р. зустрічався у Ватикані з Папою Пієм XI. Від 1939 р. – єпископ в Станіславі, заст. єпископа Г. Хомишина. У 1941–1944 рр. активно співпрацював з УЦК в Кракові. Заарештований в 1945 р., засуджений на тривале ув'язнення. Повернувся з заслання в червні 1955 р., помер у Станиславові.

172. Ґоляш Григорій ("Бей", "Шолом", "Бульба", "Модест"). Чільний член ОУН. Народився 19 серпня 1910 р. в с. Бишки Бережанського району на Тернопільщині. Політв'язень польських тюрем. Член повітового та окружного проводів ОУН на Бережанщині, член Крайового проводу ОУН на ЗУЗ. За дорученням ОУН перебував в лавах дивізії СС "Галичина" (1943–1944). Після бою під Бродами перейшов до УПА, командир сотні на Бережанщині (1944). Організаційний референт Проводу ОУН Подільського краю (1945–1947). У 1947–1950 рр. виконував спеціальні доручення Проводу ОУН у Львові. Загинув навесні 1951 р. у Львові. Покінчив з собою, викинувшись з тюремного вікна. Нагороджений Срібним Хрестом Заслуги.

173. Можливо сотник-лікар із Стрийщини (ВО4 "Говерля").

174. Янішевський Степан ("Далекий", "Юрій", "Богослов", "Тома"). Чільний член ОУН. Народився 17 вересня 1914 р. в с. Витвиця Болехівського району Івано-Франківської області. Закінчив гімназію, вчився у духовній семінарії. Від 1941 р. в лавах націоналістичного руху. У 1941–1943 рр. працював заст. начальника української допоміжної поліції у Вінниці, потім перейшов до підпілля ОУН. Від березня 1943 р. – референт СБ ВО "Заграва" УПА на Волині – Поліссі, у квітні-серпні 1944 р. тимчасово командував ВО "Заграва". Потім – референт СБ Східного краю ОУН "Одеса" на ПЗУЗ. Увійшов в конфлікт з Провідником ОУН на

ПЗУЗ "Смоком" (М.Козак) з приводу, як він вважав, безпідставного знищення членів ОУН, котрих начебто підозрювали в співпраці з органами держбезпеки. 25 серпня 1948 р. Головним Судом ОУН за непідкору вказівкам Проводу ОУН був засуджений "до смертної кари без права реабілітації". Від 1945 р. НКВС намагався через дружину завербувати "Далекого", але безуспішно. 13 серпня 1948 р. схоплений МДБ і 28 серпня 1951 р. засуджений до розстрілу. В лавах УПА мав звання поручника.

175. Ленкавський Степан ("Кит" та ін.). Чільний діяч ОУН. Народився 6 липня 1904 р. в с. Угорники на Івано-Франківщині. З гімназійних часів зв'язався з УВО і за її дорученням став членом СУНМ у Львові (1925). Вчився на філософському факультеті Львівського університету. Автор статей в часописі ОУН "Розбудова нації" (1928), учасник І Конґресу ОУН (1929). Один з перших членів ОУН. В першому складі КЕ ОУН на ЗУЗ очолив ідеологічну референтуру (1930). В'язень польських тюрем (1933–1935). Після створення Революційного проводу ОУН (лютий 1940) увійшов до його складу. Учасник II Великого Збору ОУН, член Проводу ОУН, очолював референтуру пропаганди (1941). Наприкінці липня 1941 р. арештований нацистами, був ув'язнений і до грудня 1944 р. утримувався в концтаборі Аушвіц. Член ЗЧ ОУН (1946). Після вбивства С. Бандери очолив Провід ЗЧ ОУН (1959). Мешкав у Мюнхені і там помер 30 жовтня 1977 р.

176. Гриньох Іван ("Всеволод", "Герасимівський", "Данилів" та ін.). Чільний діяч ОУН і УГВР, знаний теолог. Народився 28 грудня 1907 р. в с. Павлів Радехівського району на Львівщині. Закінчив Львівську духовну семінарію та теологічний інститут в Інсбруку (Австрія), доктор богослів'я. У 1932 р. рукоположений священиком УГКЦ в катедрі Св. Юра у Львові. Духовник леґіону "Нахтіґаль" (1941). Від 1942 р. підтримував зв'язок з Проводом ОУН. Учасник III Надзвичайного Великого Збору ОУН (1943), обраний членом Головної Ради ОУН, член Референтури Зовнішніх Зв'язків (ОУН) – в 1943–1944 рр., головний представник українських делегацій на переговорах із польським підпіллям, румунами й угорцями (1943–1944). Навесні 1944 р. вів переговори з представниками поліції безпеки і СД Галичини. Брав участь в І Великому Зборі УГВР, обраний другим Заступником Президента УГВР. Член Закордонних Частин ОУН (до 1948), Голова Президії Закордонного Представництва УГВР (1946–1983), Голова Українського Товариства закордонних студій в Мюнхені (1956–1990), генеральний вікарій єпархії в Західній Німеччині. Професор теології в Українському Вільному Університеті (Мюнхен) та Українському Католицькому Університеті (Рим). Голова Українського теологічного студійного товариства, член Ради директорів нью-йоркської фірми-корпорації "Пролог". Близький співробітник Патріарха Йосифа Сліпого, Патріарший мітрат-архімандрит, дійсний член Наукового Товариства ім. Шевченка. Помер 14 вересня 1994 р. в містечку Нарінг поблизу Мюнхена. Похований в США.

177. Лопатинський Юрій ("Калина"). Чільний член УВО, ОУН, УПА, УГВР. Народився 12 квітня 1906 р. в Тернополі. Закінчив академічну гімназію у Львові, вивчав медицину у вищих учбових закладах Львова, Австрії та Франції. Абсольвент польської Школи підхорунжих (1928), учасник військових курсів для членів ОУН в Німеччині (до 1939). У 1938–1939 рр. брав участь в діяльності штабу "Карпатської Січі" в ранзі поручника, був командиром підстаршинської школи в Хусті. Учасник II Великого Збору ОУН, вояк леґіону "Нахтіґаль" (1941). За героїзм у боях з більшовиками під Вінницею нагороджений німецьким Залізним Хрестом. У 1941–1943 рр. виконував спеціальні доручення Проводу ОУН. В квітні 1943 р. заарештований нацистами і до листопада 1944 р. утримувався в концтаборі Заксенгаузен. Наприкінці грудня 1944 р. був перекинутий німецьким літаком в Україну, зустрічався з Р. Шухевичом, передав йому організаційні документи від ЗП УГВР, а також деякі пропозиції німецької сторони. Член ГВШ УПА, в квітні 1945 р. очолював українську делегацію на переговорах з польським антикомуністичним підпіллям.

У 1946–1948 рр. був членом ЗЧ ОУН і потім заст. керівника Місії УПА закордоном, очолював Військовий центр при ЗП УГВР, керував підготовкою і перекиданням кур'єрів від ЗП УГВР до України (1949–1952). Після Німеччини мешкав в США. Помер 16 листопада 1982 р. в м. Гантер, штат Нью-Йорк. Був одним з найближчих друзів Р. Шухевича, іменований підполковником УПА, нагороджений Золотим Хрестом Заслуги.

178. Псевдонім окружного провідника ОУН Кременеччини.

179. Мова йде про Кирила Осьмака.

180. Хмільовський Микола ("Лаврівський", "Аксіос", 100). Церковний діяч. Народився 18 травня 1880 р. в с. Покропивній Козівського району Тернопільської області. Військовий капелян Золочівської бригади УГА (1919 р.), духовник і директор Золочівської гімназії до 1931 р., парох церкви в с. Мшана від 1931 р., директор студій в Малій семінарії у Львові, радник Митрополичої консисторії УГКЦ у Львові, член УГВР від 1947 р. Голова підпільної УГКЦ від 1946 р. Заарештований більшовиками 31 березня 1950 р., звільнений у 1954 р. Помер 30 квітня 1963 р. в с. Мшана Городоцького району на Львівщині.

181. Р. Шухевич перейшов на Карпатську Україну в кінці грудня 1938 р. і був старшиною зв'язку штабу "Карпатської Січі" із Західною Україною. Брав участь в боях з мадярами, але не керував загальним збройним опором окупантами.

182. Текст директиви свідчить, що в цей час радянські органи держбезпеки не знали посад, які займав Р.Шухевич в лавах визвольно-революційного руху.

183. Типова для багатьох документів помилка щодо місця народження Р. Шухевича, котрий з'явився на світ у Львові.

184. Савченко Сергій (1904–1966). Один з керівників совєтських органів держбезпеки, генерал-лейтенант. Народився

в м. Скадовськ Херсонської області. В системі Всеросійської Надзвичайної Комісії (рос. ВЧК) від 1921 р., проходив службу в прикордонних військах. У 1939 –1940 рр. був начальником 5-го відділу, заст. начальника Управління прикордонних військ НКВС УРСР. У травня 1941 р. – квітні 1943 р. обіймав посади заст. шефа НКДБ і наркома внутрішніх справ УРСР. Народний комісар (міністр) держбезпеки (1943–1949). Потім – на керівних посадах в центральному апараті МДБ – МВС СРСР: у 1951–1953 рр. був заст. міністра і начальником 1-го Головного управління МДБ СРСР. У 1955 р. звільнений з посади через службову невідповідність.

185. Кисіль Андрій (Кисіль-Дольницький) ("Андрій", "Голубенко", "Немо"). Народився 27 серпня 1912 р. в м. Здолбунів на Рівненщині. Підпоручник польської армії. Від 1943 р. – керівник розвідчого відділу штабу Південної ВО "Богун" УПА на Волині – Поліссі. У 1944 –1945 рр. зв'язковий старшина Головної Команди УПА до угорської армії. Потім – на еміґрації. Помер в липні 1982 р. в Монреалі (Канада). Інформація НКДБ УРСР про те, що А. Кисіль був членом Проводу ОУН є помилковою.

186. Костельник Гавриїл (1886–1948). Церковний діяч, філософ-богослов, походженням з Хорватії. У 1920–1928 рр. був викладачем Греко-Католицької духовної семінарії у Львові, редагував часопис "Нива" (1930–1932). В своїх богословських творах виступав прихильником візантійсько-грецьких позицій в українському православії, розглядав можливість перетворення уніатської церкви в УАПЦ. Після приєднання західних областей України до УРСР був вороже наставлений до совєтської влади, вітав напад Німеччини на СРСР, агітував за вступ до лав дивізії СС "Галичина". Коли в західний регіон повернулися більшовики (1944), то Г.Костельник виступав проти співпраці УГКЦ з совєтською владою і за даними НКДБ УРСР саме його дії зірвали опублікування звернення А. Шептицького до учасників націоналістичного опору про припинення боротьби. Разом з тим Г. Костельник був послідовним противником Ватикану. Після смерті А.Шептицького, якого він глибоко поважав, став на шлях співпраці з совєтською владою щодо ліквідації УГКЦ і очолював Ініціативну групу з возз'єднання уніатської церкви з РПЦ. Він був одним з головних учасників Львівського Собору УГКЦ 8–10 березня 1946 р., на якому було прийнято рішення, звичайно під тиском влади, про возз'єднання уніатської церкви з РПЦ. Вважається, що Г.Костельник був вбитий учасниками націоналістичного підпілля, хоча це повністю не доведено.

187. Шептицький Андрей (1865–1944) – визначний громадський і церковний діяч, митрополит Галицький, архієпископ Львівський і єпископ Кам'янець-Подільський. Походженням з давнього галицького боярського роду, граф. З 1888 р. – у чернецтві, прийняв ім'я Андрей. З 1892 р. висвячений на священика. В 1899 р. – номінований єпископом Станіславським. Від 1900 р. – митрополит

Галицький – глава греко-католицької церкви в Україні. Член галицького сейму і Верхньої Палати австро-угорського парламенту. В 1914–1917 рр. перебував в ув'язненні в Росії. Як духовний пастир відстоював національні і релігійні права українського населення в Австро-Угорщині і Польщі під час німецької окупації (1941–1944). Незадовго до смерті направив церковну делегацію до Москви, щоб домогтися збереження греко-католицької церкви.

188. Мова йде про поїздку 21–28 грудня 1944 р. делегації УГКЦ на чолі з архимандритом Климентієм Шептицьким до Москви для переговорів стосовно уніатської церкви. Він передав листи покійного митрополита А. Шептицького на адресу Й.Сталіна та Уряду СРСР. УГКЦ висловлювала готовність бути лояльною до совєтської влади за умов збереження церковної інфраструктури і невтручання держави в релігійні справи. Крім того, йшла мова і про те, що УГКЦ закличе вірних не підтримувати всі форми збройної боротьби проти влади. Як відомо, Кремль не прийняв пропозицій УГКЦ і став на шлях приєднання її до РПЦ.

189. Котів Іван, уніатський священик, довірена особа митрополита А. Шептицького, учасник поїздки делегації УГКЦ до Москви 21–28 грудня 1944 р.

190. Сліпий Йосип (Сліпий – Коберницький – Дичковський). Визначний церковний діяч. Народився 17 лютого 1892 р. в с. Заздрість Теребовлянського повіту Східної Галичини. Вчився в богословських закладах Львова, Інсбруку (Австрія), Риму. Рукоположений на священика 30 вересня 1917 р. Був ректором Греко-Католицької Семінарії, перетворив її на Греко-Католицьку Богословську Академію (1929), організатор Богословського Наукового Товариства. 22 грудня 1939 р. таємно висвячений А.Шептицьким на єпископа з правом наступництва митрополита УГКЦ. Після смерті А.Шептицького обіймав цю посаду. 11 березня 1945 р. заарештований НКДБ, відбув 18 років ув'язнення. Звільнений 9 лютого 1963 р. Переїхав до Ватикану. Був визнаний Галицьким митрополитом, Верховним архієпископом. Патріарх УГКЦ. Помер 7 вересня 1984 р. в Римі.

191. Шептицький Климентій (1864–1950), церковний діяч, брат митрополита А.Шептицького, був послом до галицького сейму та австрійського парламенту. Очолював делегацію УГКЦ до Москви (грудень 1944). У 1947 р. заарештований МДБ, помер на засланні.

192. Приклад плутанини в документах НКДБ–МДБ. У даному випадку Р.Шухевича сплутали з командиром УПА- Захід В.Сидором («Шелест»).

193. Помилка. Леґіон «Нахтіґаль» дійшов тільки до Вінниці.

194. Помилка. Роман Йосипович.

195. Чарнецький Микола (1884 – ?). Церковний діяч, єпископ. Народився в с. Семиківці на Івано-Франківщині. Закінчив богословський і філософський факультети Університету у Ватикані. У

1909–1919 рр. професор духовної семінарії в Станиславові. У 1919–1926 рр. читав курс філософії в монастирі ордену «Редемптористів». У 1929 р. призначений Апостольським візитатором для греко-католиків Волині, Білорусії та Полісся. Від 1939 р. мешкав у Львові в монастирі «Редемптористів», був професором Львівської духовної академії (1941–1944). 11 квітня 1945 р. заарештований органами держбезпеки. Після 10 років заслання повернувся до Львова, де й помер.

196. Р. Шухевич був звільнений з ув'язнення в січні 1937 р.

197. Вітер Олена Василівна (в монашестві – Йосифа). Народилася в 1904 р. Ігуменя монастиря "Студитів" у Жовкві. 12 жовтня 1945 р. заарештована НКДБ в справі УГКЦ. Засуджена на 10 років таборів. Звільнена у 1956 р.

198. *Див*. Дужий Петро.

199. *Див*. Луцький Олександр.

200. Рясний Василь (1904–1995). Один з керівників совєтських органів держбезпеки, генерал-лейтенант. У 1943–1946 рр. працював заступником, а потім – нарком внутрішніх справ УРСР. У 1946–1947 рр. був першим, а в 1947–1952 рр. – заступником наркома внутрішніх справ СРСР.

201. Датою вступу Р. Шухевича до УВО є 1925 р.

202. Бізанц Альфред (1890–1950). Народився в с. Любінь Великий Городоцького повіту Східної Галичини в німецькій родині. Учасник Першої світової війни. З кінця 1918 р. в Українській Галицькій Армії: командант Львівської бригади, командир південної групи УГА під Львовом, учасник спільних дій УГА і Армії УНР та походу на Київ (1919). Після розгрому Польщі (1939) був референтом українських справ в адміністрації Генеральної Губернії та дистрикту «Галичина», голова Військової управи з формування Галицької дивізії СС (1943–1944). У 1945 р. заарештований радянськими органами держбезпеки. Помер в ув'язненні.

203. Створений спочатку як Українське Національне Об' єднання (УНО) в листопаді 1939 р., а у червні 1940 р. оформлений як Український Центральний Комітет (УЦК). Був єдиною суспільно-громадською установою українців на території Генеральної Губернії (Польща), яка керувала їхнім господарським та культурно-освітнім життям. Очолював УЦК В.Кубійович. Від лютого 1942 р. поширив свою діяльність й на дистрикт "Галичина". Самоліквідувався 17 квітня 1945 р. в Німеччині.

204. Кох Ганс (1894–1959). Німецький історик, родом із Львова. У 1937–1940 рр. директор Інституту Східної Європи у Бреслау; професор Віденського, Кеніґсберзького та Мюнхенського університетів. Сотник УГА (1918–1920). У 1939–1940 рр. працював членом німецької репатріаційної комісії в західних областях України згідно з пактом Молотова-Ріббентропа. На початку німецько-радянської війни – експерт з українського питання при штабі групи армій «Південь» (1941–1942). Був присутнім 30 червня 1941 р. у Львові на проголошенні Акту

відновлення української державності. Після війни займався науковою діяльністю, в 1952-1954 рр. очолював Українсько-Німецьке Товариство ім. Гердера в Мюнхені.

205. Оберлендер Теодор – німецький політичний діяч. В роки Другої світової війни співробітник розвідки. В червні 1941 р. – один з керівників леґіону «Нахтіґаль» У 1941–1942 рр. був начальником диверсійної служби Абверу на південній ділянці німецько-совєтського фронту. Потім – працював в Управлінні Абвера-1. У 1953–1960 рр. очолював одне з міністерств в уряді К. Аденауера.

206. Сушко Роман («Сич», «Кібіц», «Сичевський») (1894–1944) Військовий і політичний діяч родом з Галичини. Поручник УСС, учасник Першої світової війни. Після звільнення з російського полону в лютому 1917 р. – один із співорганізаторів формації Січових стрільців у Києві, соратник Є.Коновальця, полковник Армії УНР. У 1921 р. – брав участь в ІІ Зимовому поході частин Армії УНР під орудою Ю.Тютюнника в совєтську Україну. Активний член УВО і ОУН. У 1927–1930 рр. був крайовим комендантом УВО на ЗУЗ. Після розколу в ОУН став на бік А.Мельника. У 1939-1941 рр. – провідник ОУН (М) на території Генеральної Губернії. В січні 1944 р. вбитий у Львові за нез'ясованих обставин.

207. Канаріс Фрідріх Вільгельм (1887–1945). Нацистський військовий діяч, адмірал. Учасник І Світової війни: спочатку офіцер на крейсері «Дрезден», а потім – співробітник німецької розвідки. У 1918–1919 рр. був ад'ютантом військового міністра Ваймарської республіки Г. Носке. В подальшому проходив службу на флоті. Від травня 1935 р. – начальник Управління розвідки і контррозвідки («Абвера»). В лютому 1944 р. звільнений з посади. Після замаху на А. Гітлера 20 липня 1944 р. заарештований. Страчений 9 квітня 1945 р.

208. Лягузен Ернест (1897–1955). Один з керівників німецької розвідки, генерал-майор. До 1938 р. – перебував на австрійській службі, потім працював в німецькому Абвері: спочатку у відділі Абвера-1 (розвідка), а в подальшому очолював ІІ відділ, який здійснював диверсійно-підривну діяльність в тилу противника. У 1945 р. заарештований американцями, на Нюрнберзькому процесі (1945–1946) був свідком обвинувачення.

209. Гринів. У документі помилка, бо йдеться мабуть про І.Гриньоха.

210. Шорубалка Іван (1917–1991) – співробітник совєтських органів держбезпеки, полковник. Діяльність розпочав у відділі «СМЕРШ» 18-ї армії 1-го Українського фронту (1944–1945). Від 1946 р. працював начальником 1 відділу Управління 2-Н МДБ УРСР (1947–1948), заст. начальника і начальник Управління 2-Н МДБ УРСР (1948–1952). У серпні 1952 р. за втрату пильності в аґентурній комбінації із заарештованим шефом СБ ЗЧ ОУН М. Матвійком знятий з посади і понижений у військовому званні. У 1952–1955 рр. працював в західних областях УРСР. Потім

був начальником відділу 5 Управління КДБ УРСР, викладав на Вищих курсах КДБ СРСР в Києві.

211. Абакумов Віктор (1908–1954). Один з керівників совєтських органів державної безпеки, генерал-полковник. Від 1932 р. – співробітник ОДПУ СРСР в Москві. В січні 1939 р. призначений начальником управління НКВС по Ростовській області. Від 25 лютого 1941 р. – заст. наркома внутрішніх справ СРСР. В серпні 1941 р. очолив Управління спеціальних відділів (ОО) НКВС СРСР. Від квітня 1943 р. – начальник Головного управління контррозвідки «СМЕРШ» НКО СРСР. У 1946–1950 рр. був міністром державної безпеки СРСР. У 1951 р. – звільнений з посади. У 1954 р. засуджений до страти.

212. Ковальчук Микола (1902–1972). Один з керівників совєтських органів держбезпеки, генерал-лейтенант. Народився в с. Долгобачево Грубешівського повіту Холмської губернії (Росія). Під час І світової війни разом з батьками евакуйований до Саратовської губернії. Від 1919 р. працював в органах совєтської міліції, потім служив в прикордонних військах. Від січня 1938 р. – в апараті НКВС СРСР. В листопаді 1938 р. – липні 1941 р. на роботі в УНКВС – УНКДБ по Ленінградській області. У роки війни : начальник спеціальних відділів (ОО) НКВС Ленінградського фронту та Сибірського військового округу (1941–1942); від 1943 р. – начальник Управління контррозвідки «СМЕРШ» Південного, а потім 4-го Українського фронту. Від травня 1946 р. – заст. міністра держбезпеки СРСР. У 1949–1952 рр. – міністр державної безпеки УРСР, звільнений з посади за провал аґентурної операції за участю шефа СБ ЗЧ ОУН М. Матвієйка. У вересні 1952 р. – березні 1953 р. працював міністром внутрішніх справ Латвійської РСР. Після арешту Л. Берії звільнений із органів МВС. У 1954 р. позбавлений звання генерал-лейтенанта.

213. Судоплатов Павло (1907–1996). Один з керівників совєтських органів держбезпеки, генерал-лейтенант. Народився в м. Мелітополь. В органах держбезпеки від 1921 р. У 1927–1930 рр. працював в ДПУ УРСР в Харкові. У 1933 р. переведений на роботу до Москви в Іноземний відділ ОДПУ. У 1939-1941 рр. був заст. начальника 5 (Іноземного) відділу ГУДБ НКВС СРСР. У роки німецько-радянської війни: керівник особливої групи при наркомі внутрішніх справ СРСР, начальник 2 відділу НКВС СРСР, а потім – 4 Управління НКВС–НКДБ СРСР, яке займалося диверсійно-розвідувальною діяльністю в тилу противника (1941–1946). Після війни – на керівних посадах в МВС і МДБ СРСР. 21 серпня 1953 р. заарештований у справі Л. Берії. Засуджений на 15 років ув'язнення. Звільнений у 1968 році. Реабілітований 10 лютого 1992 р. Учасник і керівник спецоперацій для ліквідації Є. Коновальця, Л. Троцького та Р. Шухевича.

214. Як показав на допиті в МДБ УРСР 12 червня 1954 р. захоплений органами держбезпеки шеф СБ ЗЧ ОУН М. Матвієйко, одне із завдань, яке перед ним було поставлене С. Бандерою,

полягало в тому, щоб встановити, за яких обставин загинув Р.Шухевич і чи не був до цього причетним хтось з "керівних учасників ОУН" в Україні.

215. Колодзінський Михайло ("Гузар", "Генерал", "Кум"). Чільний діяч УВО і ОУН. Народився 26 липня 1902 р. в с. Поточиська Городенківського району Івано-Франківської області. Закінчив Коломийську гімназію (1924). Член Пласту та Союзу Української Націоналістичної Молоді (СУНМ). Військовий референт КЕ ОУН на ЗУЗ (1929–1932), співробітник військової референтури Проводу Українських Націоналістів (1937–1938), інструктор хорватських військових вишколів в Італії, полковник, автор "Української воєнної доктрини", Шеф штабу Організації народної оборони "Карпатська Січ" (ОНОКС), Верховний Командант Збройних Сил Карпатської України (середина березня 1939). Розстріляний мадярами у березні 1939 р. біля м. Солотвино Тячівського району Закарпатської області.

216. Тураш Мирослав ("Грабовський", "Шелест"). Чільний діяч ОУН. Народився в с. Нижанковичі Старосамбірського району Львівської області. Закінчив Дрогобицьку гімназію, Львівський університет (1935). Маґістр права. Член "Пласту" (58-ий курінь ім. Т. Шевченка в Бориславі), УВО, від 1929 р. – в ОУН. У листопаді 1933 р. був арештований на 8 місяців за розповсюдження летючок. Повітовий провідник ОУН Дрогобиччини, від 1936 р. – окружний провідник Стрийщини. Від осені 1938 р. – організаційний референт КЕ ОУН на ЗУЗ. Після Лева Ребета став крайовим провідником (лютий 1939). Улітку 1939 р. пішов за кордон на зустріч із представниками ПУНу. Повертаючись, при переході чесько-польського кордону пропав без вісти в районі Закопаного (Польща).

217. Тимчій Володимир ("Лопатинський", "Сніг", "Окулярник"). Чільний діяч ОУН. Народився 28 жовтня 1911 р. в с. Грабівці Стрийського району на Львівщині. Закінчив гімназію, навчався на правничому факультеті Львівського університету (1932–1933). У зв'язку з вбивством Б. Пєрацького, влітку 1934 р. став одним з перших в'язнів концтабору Береза Картузька. Вдруге перебував там впродовж 17 місяців у 1935–1936 рр. Організаційний референт Стрийської округи (1936–1938) та Крайової Екзекутиви ОУН (1939). Залишився крайовим провідником, коли М. Тураш пішов на Захід (літо 1939 – лютий 1940). Був одним із творців революційної ОУН на чолі з С. Бандерою. Наприкінці грудня 1939 р. сам перейшов за кордон. Повертаючись назад у Львів після засідання Революційного проводу ОУН (лютий 1940), загинув у бою з совєтськими прикордонниками.

218. Коссак Зенон ("Конашевич", "Тарнавський"). Чільний член ОУН. Народився 1 квітня 1907 р. в м. Дрогобич. Член Пласту (18 курінь ім. І. Франка та 6 курінь УСП м. Дрогобич). Закінчив Дрогобицьку гімназію (1926). Член УВО, повітовий провідник ОУН Дрогобиччини (1929–1931). Член Крайової Екзекутиви ОУН на ЗУЗ (1929–1931). Співавтор "44 правил життя українського на-

ціоналіста". Поручник, ад'ютант Шефа штабу "Карпатської Січі" М. Колодзінського. Розстріляний мадярами 19 березня 1939 р. в с. Солотвино Тячівського району Закарпаття.

219. Мирон Дмитро («Орлик», «Роберт», «Андрій») (1911–1942). Чільний діяч ОУН. Народився в с. Рай Бережанського району на Тернопільщині. Закінчив Малу духовну семінарію у Львові, вчився на правничому факультеті Львівського університету. У 1932–1934 рр. – референт Юнацтва КЕ ОУН на ЗУЗ, редактор «Бюлетеня ОУН». Політв'язень польської тюрми (1934–1938). Політичний референт КЕ ОУН на ЗУЗ (1938–1939), учасник І Великого Збору ОУН у Римі (1940). Крайовий провідник ОУН на ЗУЗ, учасник ІІ Великого Збору ОУН в Кракові (1941). Керівник Північної похідної групи ОУН (1941). Заарештований ґестапо у вересні в районі Києва, але зумів втекти при транспортуванні на захід. У 1941–1942 рр. очолював Провід ОУН на Східних Українських Землях. Загинув 25 липня 1942 р. на вулицях Києва в перестрілці з аґентами ґестапо.

220. Гринів Володимир ("Кремінський", "Суп"). Чільний діяч ОУН. Народився 16 вересня 1910 р. в смт. Куликів Жовківського району на Львівщині. Навчався у Теребовлянській гімназії, член Пласту: 93-й курінь ім. полк. Нестора Морозенка. У лавах ОУН від 1931 р. Політв'язень польських тюрем і концтабору Береза Картузька (1934). Інструктор ОУН у м. Львові (1938–1939), від весни 1939 р. – військовий інструктор, а відтак військовий референт КЕ ОУН на ЗУЗ. Один із організаторів антипольського збройного повстання в Західній Україні (вересень 1939). В кінці 1939р. – на початку 1940 р. – крайовий провідник ОУН у Кракові, активний учасник нарад 9–10 лютого 1940 р. та член Революційного Проводу ОУН. Від 10 березня 1940 р. – керівник організаційного відділу повстанського штабу у Кракові. В березні 1940 р. повернувся у Львів, заступник шефа повстанського штабу С.Новицького. Поручник. Заарештований у Львові 3 квітня 1940 р., засуджений 29 жовтня 1940 р. до розстрілу, страчений у тюрмі №1 на вул. Лонцького.

221. Карачевський Осип ("Свобода"). Чільний член УВО і ОУН. Народився 6 березня 1905 р. в с. Держів Миколаївського району на Львівщині. Цікавився військовою ділянкою праці в ОУН. Поручник. Крайовий військовий референт. У 1939 р. в Карпатській Україні командував Свалявською військовою округою. Урятувався від розстрілу мадярами знанням німецької мови. Старшина леґіону Романа Сушка (вересень 1939), його секретар. Увійшов у повстанський штаб ОУН, створений у Кракові в березні 1940 р., керував військовими навчаннями. З 10 лютого 1940 р. – член Революційного проводу ОУН та працівник військової референтури. Викладав внутрішню службу в старшинській школі ім. Є.Коновальця. Написав підручник "Партизанка". Заарештований ґестапо. Загинув у концтаборі Осьвєнцім (1944).

222. «Босий». *Див*. Брилевський Василь.

223. Новицький Степан («Вадим», «Спец») (1905–1944). Чільний член ОУН і УПА. Народився в м. Стрий. Закінчив гімназію та польську Школу підхорунжих. Перебував у лавах УВО. У 1940–1941 рр. був військовим референтом Крайового проводу ОУН в Кракові, викладачем військових курсів ОУН, шефом повстанського штабу. Від 1942 р. – член КВШ ОУН на ЗУЗ, військовий референт Проводу ОУН на ЗУЗ, заст. командира УНС (1943). Потім – військовий інструктор КВШ УПА-Захід, керував діями відділів УПА на Холмщині. Загинув 15 жовтня 1944 р. в районі Рави-Руської на Львівщині. Посмертно іменований сотником УПА.

⌘ ⌘ ⌘

ПОКАЖЧИК

З

І

Л

Р

⌘ ⌘ ⌘

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ

АБН – Антибільшовицький блок народів –
Автобаза – Автомобільна база
АК – (рос.) Армия Крайова (Армія Крайова)
арк. – аркуш
арх. – архів
бул. – булавний
бунч. – бунчужний
В п – Високоповажна
в. – відтинок
в.о. – виконуючий обов'язок
ВВ – Внутрішні війська
ВВВ – Велика Вітчизняна війна
вд – відділ
віст – вістун
ВО – (рос.) Военный округ (Військова округа)
ВПК – Верховна Пластова Команда
ВШВО – Військовий Штаб Военної Округи
г. – (рос.) год (рік)
г. – (рос.) город (місто)
Г. – Група
Г.Г. – Генеральна Губернія
ГАЗ – Горківський автомобільний завод
ГВШ – Головний Військовий Штаб
гг. – (рос.) годи (роки)
гг. – (рос.) города (міста)
ГДАСБУ – Галузевий Державний архів Служби безпеки України
год. – година
ГОСП – Головний Осередок Пропаганди
госпсубреф. – господарський субреферент
гот. – готовий
ГУДБ – Головне Управління Державної Безпеки
ДПУ – Державне Політичне Управління (совєтська політична поліція в Україні до 1934 р.)
др. – (рос.) другий (інший)
др. – друг, доктор
дух. – духовник
зам. нач. – (рос.) замєстітєль начальніка (заступник начальника)
звяз. – зв'язковий, зв'язкова
ЗУЗ – Західні Українські землі
ЗЧ ОУН – Закордонні Частини ОУН
и.о. – (рос.) ісполняющій обязаності (виконуючий обов'зок)
ИАУ – (рос.) Інформаціонно – Аналітічєскоє Управлєніє (Інформаційно – Аналітичне Управління)
исп. – (рос.) ісполнітєль (виконавець)
ім. – імені
к – р. – командир
кап. – капелан
КВ – Командир Відтинку
кв. – квартира
КВШ – Крайовий Військовий Штаб
КГ – Командир Групи
КГБ – (рос.) Комітєт Ґосударствєнной Бєзопасності (Комітет Державної Безпеки)
КЕ – Крайова Екзекутива
КК – Карпатський Край
кмдт – комендант
ком. – командир
комен. – комендант
КП – Крайовий Провідник, Крайовий Провід
КП(б)У – (рос.) Коммуністічєская партія (большевіков) Украіни (Комуністична партія (більшовиків) України
КПРС – Комуністична Партія Радянського Союзу
крайов. – крайовий
кул. – кулеметник
кур. – курінний
м. – місто, містечко
МГБ – (рос.) Міністєрство Ґосударствєнной Бєзопасності (Міністерство державної безпеки)
мин. – (рос) мінута (хвилина)
мл. – (рос.) младший (молодший)

н. – народження

напр. – наприклад

Нарком – (рос.) Народний комісcар (народний комісар)

Наркомат – (рос.) Народний коміссаріат (Народний комісаріат)

НВЗ ОУН – Надзвичайний Великий Збір Організації Українських Націоналістів

НВРО – Народно-визвольна революційна організація

НКВД – (рос.) Народний коміссаріат внутрєнніх Дєл (див. НКВС)

НКВС – Народний комісаріат внутрішніх справ

НКГБ – (рос.) Народний коміссаріат Ґосударствєнной Бєзопасності (див. НКДБ)

НКДБ – Народний комісаріат держаної безпеки

НКО – Народний комісаріат оборони

Нр. – Надрайон

о. – отець (духовник)

обл. – область

Облуправление – (рос.) областноє управлєніє (обласне управління)

ОДПУ – Об'єднане Державне Політичне Управління (совєтська політична поліція до 1934 р.)

ООП – Окружний осередок пропаганди

оп. – опис

Опергруппа – (рос.) опєратівная ґруппа (оперативна група)

оперуполном. – (рос.) опєратівний уполномочєнний (оперативний уповноважений)

орг. – організатор, організаційний

Оргреферент – організаційний референт

ОУН – Організація Українських Націоналістів

ОУН(Б) – Організація Українських Націоналістів (Бандерівців)

ОУН(З) – Організація Українських Націоналістів(закордоном)

ОУН(М) – Організація Українських Націоналістів (Мельниківців)

п. – пані

пвх. – політичний виховник

ПЗУЗ – Північно – Західні українські землі

ПК – Пластова Команда

політ.-вих. – політичний виховник

Політбюро – Політичне бюро

Політреферент – (рос.) політічєскій рефєрєнт (політичний референт)

пом. – помічник

пор. – поручник

поч. – почот

пполк. – підполковник

пр. – провід, провідник

прац. – працівник

пров. – провідник

проп. – пропагандист

проф. – професор

ПУН – (рос.) Провод Украінскіх Націоналістов (Провід Українських націоналістів)

р. – рік

Райгоротделы – районниє отдєлєнія (районні відділення)

РЗЗ – Референтура зовнішніх зв'язків

РО – (рос.) районний отдєл (районний відділ – відділення)

РПЦ – Російська Православна Церква

с. – (рос.) сєкрєтно (секретно, таємно)

с. – сторінка

СБ – Служба Безпеки

СБ – Стрілецький батальйон

СВУ – Спілка Визволення України

СД – Служба безпеки (німецький контррозідувальний орган)

СДВВ – Стрілецька дивізія Внутрішніх Військ

СКВ – Самооборонні кущові відділи

след. – (рос.) слєдствєнний (слідчий)

смт. – селище міського типу
СНБ – Служба Національної Безпеки
сот. – сотник
сотен. – сотенний
СОУ – (рос.) Сєкрєтно – Опєратівноє Управлєніє (Секретно – Оперативне Управління)
СПВВ – Стрілецький полк Внутрішніх Військ
СПО – (рос.) Сєкрєтно – політіческій отдєл (Секретно – політичний відділ)
СР – Стрілецька рота
СРСР – Союз Радянських Соціалістичних Республік
СС – охоронні загони нацистської партії Німеччини; військові формування (ваффен)
ССР – (рос.) Совєтская Соціалістіческая Рєспубліка (Радянська Соціалістична Республіка)
СССР, Союз ССР – (рос.) Союз Совєтскіх Социалістічєскіх Рєспублік (див. СРСР)
ст. – старший
ст. віст. – старший вістун
ст.бул. – старший булавний
старш. – старшина
стр. – (рос.) страніца (сторінка)
стр. – стрілець
СУЗ – Східно – Українські Землі
СУНМ – Спілка української націоналістичної молоді
т.н. – (рос.) так називаємая (так звана – т. зв.)
т.п. – тому подібне
УАПЦ – Українська Автокефальна Православна Церква
УББ, ОББ, отдел ББ – (рос.) Управлєніє – отдєл борьби с бандітізмом (відділ боротьби із бандитизмом)
УВО – (рос.) Украінская Воєнная Орґанізація (Українська військова організація)
УГА – (рос.) Украінская Ґаліцкая Армія (Українська Галицька Армія)
УГБ – (рос.) Управлєніє Ґосударствєнной Бєзопасності (Управління державної безпеки)
УГВР – (рос.) Українська Головна Визвольна Рада
УГКЦ – Українська Греко – Католицька Церква
УНДО – Українське Національно–Демократичне Об'єднання
УНК – (рос.) Украінскій Національний Комітєт (Український Національний Комітет)
УНКВД – (рос.) Управлєніє Народноґо коміссаріата внутрєнніх дєл (див.УНКВС)
УНКВС – Управління Народного комісаріату внутрішніх справ
УНКГБ – (рос.) Управлєніє Народного Коміссаріата Ґосударствєнной Бєзопасності (див. УНКДБ)
УНКДБ – Управління Народного комісаріату державної безпеки
УНР – (рос.) Украінская Народная Рєспубліка (Українська Народна Республіка)
УНРА – (рос.) Украінская Народно–Революціонная Армія (Українська Народно–Революційна Армія)
УНС – Українська Народна Самооборона
УПА – (рос.) Украінская Повстанчєская Армія (Українська Повстанська Армія)
УРДП – (рос) Украінская Рєволюционно–Дємократічєская Партія (Українська революційно–демократична партія)
УРСР – Українська Радянська Соціалістична Республіка
УСБУ – Управління Служби Безпеки України
УССД – Українська Самостійна Соборна Держава
УССР – (рос.) Украінская Совєтская Соціалістічєская Рєспубліка (див. УРСР)

УУСП – Український Уклад Старших Пластунів

УУЮП – Український Уклад Юнаків Пластунів

УЦК – (рос) Украінский Цєнтральний Комітєт (Український Центральний Комітет)

УЧХ – Український Червоний Хрест

ф. – фонд

хв. – хвилина

ЦК ВКП(б) – (рос.) Цєнтральний Комітєт Всєсоюзной Коммуністіческой партіі (большевиков) (Центральний Комітет Всесоюзної Комуністичної партії (більшовиків)

ч. – число

ЧА – Червона армія

экз. – (рос.) екзємпляр (примірник)

⌘ ⌘ ⌘

ПЕРЕЛІК ДОКУМЕНТІВ І МАТЕРІАЛІВ

⌘ ⌘ ⌘

СПИСОК ФОТОІЛЮСТРАЦІЙ

⌘ ⌘ ⌘

ЛІТОПИС УКРАЇНСЬКОЇ ПОВСТАНСЬКОЇ АРМІЇ

Літопис УПА – це серійне книжкове видання. Його завдання – опублікувати, з дотриманням джерельної точности, документи й матеріяли до історії УПА, а також стимулювати й видавати праці про діяльність УПА та історію України того періоду взагалі. Кожний том або група томів Літопису присвячені окремим темам і мають назву. Частина томів охоплює історію УПА за певний період на більших територіях, як, наприклад, на Волині, в Галичині, на українських землях під Польщею тощо. Кожна з цих територій може мати два-три, а то й більше томів. Додаткова серія книжок буде присвячена загальним темам, або збірникам спогадів, праць, або може бути книжкою одного автора на якусь тему. Збірники появляються не періодично, а в залежності від підготовки й опрацювання наступного тому. Нумерація книжок Літопису може йти інакше, ніж за оголошеним територіяльним планом чи хронологією подій. Документи передруковуються з дотриманням джерельної точности, зі збереженням загальної форми оригіналу. Конечні виправлення чи відтворення пошкоджених місць відзначаються квадратними дужками або – де потрібно – пояснені в примітках. Так само відзначаються додані редакцією слова, пояснення чи заголовки в тексті. Інші підпільні матеріяли – мемуари, меморандуми, публіцистика тощо – передруковуються без пропусків, проте мовні й правописні виправлення детально не відзначуються, хіба в особливих випадках. Як правило, передруки беруться з оригіналів, але при відсутності оригіналу до уваги береться найвірогідніша копія чи передрук. В усіх випадках точно подається джерело, а у випадку передрукованих архівних матеріалів – теж місце збереження даного матеріялу. Кожний том має довідник осіб та місцевостей і словник неясних слів, скорочень та маловживаних чи незрозумілих слів.

LITOPYS UPA –
CHRONICLE OF THE UKRAINIAN INSURGENT ARMY

Litopys UPA is a series of books, produced with the aim of publishing source documents and materials relating to the history of the UPA, as well as stimulating and publishing works about the activities of the UPA and, in a more general way, the history of Ukraine of that period. Each volume or group of volumes of Litopys UPA is devoted to a specific theme and has a separate title. Some of the volumes deal with the history of the UPA in a given period of time or in a given region – for example, in Volyn', in Halychyna, in the regions of Ukraine held by Poland and so on. Two, three, or even more volumes may be devoted to general themes, to collections of memories, or to single books by individual authors dealing with particular questions. The appearance of Litopys UPA is not periodic, and depends on the pace at which successive volumes are compiled and prepared for print. The volumes may appear in an order other that indicated above, based on a territorial and chronological principle. In reprinting documents, we adhere strictly to their sources and preserve the general form, language and orthography of the originals. Places in the text where corrections have had to be made, or where the original documents have been damaged or had to be reconstituted, are designated with square brackets, or, if necessary, provided with explanatory footnotes. Words, explanations, or titles inside the texts that have been added by the editors are indicated in a similar manner. Other underground materials – memories, memoranda, works of publicists and the like – are also reprinted without ornmissions, but only in exceptional cases are linguistic and orthographic corrections indicated. Reprints are based on original texts. In cases where the original text is not available, the reprint is based on the most reliable copy of reprint. The sources of all materials used are clearly indicated and in the case of reprinted archival material, their present locations are also given. Each volume is provided with an index of names of persons and places and a glossary listing names that may not be clear, abbreviations and rarely-used or incomprehensible words.

ЛІТОПИС УКРАЇНСЬКОЇ ПОВСТАНСЬКОЇ АРМІЇ

Серійне книжкове видання документів, матеріялів і наукових праць до історії Української Повстанської Армії

Досі появилися такі томи Літопису УПА основної серії:

Том 1. Волинь і Полісся: німецька окупація; книга перша: Початки УПА; документи і матеріяли. Книга містить політичні й організаційні документи та матеріяли до історії УПА на Волині та Поліссі. Третє, виправлене видання, 1989 р., 256 стор., тверда обкладинка, ілюстрації, мапи, схеми.

Том 2. Волинь і Полісся: німецька окупація; книга друга. Книга містить підпільні документи і матеріяли про бойові дії УПА на Волині й Поліссі. Друге, виправлене видання, 1985 р., 256 стор., тверда обкладинка, ілюстрації, мапи.

Томи 3-4. Чорний ліс: видання команди Станиславівського тактичного відтинка УПА, 1947 – 1950 роки. Книга перша і друга. Книги містять меморіяли, біографічні нариси й документи про дії відділів УПА Станиславівського ТВ УПА. Частина матеріялів – оповідання, новели й вірші.

Том 3, книга перша: 1947 – 1948. Друге, виправлене видання, 1987 р., 272 стор., тверда обкладинка, ілюстрації, мапи, схеми.

Том 4, книга друга: 1948 – 1950 (продовження). Друге, виправлене видання, 1989 р., 288 стор., тверда обкладинка, ілюстрації, мапи, схеми.

Том 5. Волинь і Полісся: німецька окупація; книга третя: спомини учасників. Книга містить спогади, рецензії і додаткові підпільні матеріяли про дії УПА. Між мемуарами – повідомлення про договір про ненапад між ГК УПА й угорською армією. 1983 р., 312 стор., мапи, ілюстрації.

Том 6. УПА в світлі німецьких документів, 1942-1945; книга перша: 1942 – липень 1944. Книга містить аналізи, меморандуми, повідомлення, звіти, а також переклади українських документів для центральних політичних, військових і поліційних установ. 1983 р., 256 стор., тверда обкладинка, ілюстрації, мапи.

Том 7. УПА в світлі німецьких документів; 1942-1945; книга друга: Серпень 1944-1945 (продовження шостого тому). 1983 р., 272 стор., тверда обкладинка, ілюстрації, мапи.

Том 8. Українська Головна Визвольна Рада; документи, офіційні публікації, матеріяли; книга перша: 1944-1945. Книга містить основні документи Першого Великого Збору УГВР, передрук органу Президії УГВР *Вісник* (ч. 4 (7), серпень 1945) і статті та матеріяли з 1944-45 рр., які стосуються цілости визвольного руху. 1980р., 320 стор., тверда обкладинка, ілюстрації, мапи, схеми.

Том 9. Українська Головна Визвольна Рада; книга друга: 1946-1948. Книга містить видання УГВР *Самостійність* і *Бюро інформацій УГВР* та інші матеріяли. 1982 р., 520 стор., тверда обкладинка, ілюстрації, мапи, схеми.

Том 10. Українська Головна Визвольна Рада; книга третя: 1949-1952. Збірник містить документи, офіційні повідомлення, публікації й матеріяли УГВР в Україні, між ними *Бюро інформацій УГВР,* вип. 4-6 і 9. 1984 р., 424 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 11. Тернопільщина: список впавших героїв української революції в боротьбі з московсько-більшовицьким окупантом за час від 13 березня 1944 до 31 грудня 1948 року. Це підпільне видання містить біографії 725 осіб, які загинули на території Тернопільської округи. Крім того, подає нові дані про смерть близько 100 невідомих повстанців, які загинули на території округи. 1985 р., XXXII – 248 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 12. Третя подільська воєнна округа У ПА («Лисоня»): містить видані командою воєнної округи короткі описи боїв відділів УПА – «Лисоня» від листопада 1943 до серпня 1945 року, збірник підпільних пісень *Повстанський стяг* – виданий з приводу п'ятиріччя УПА, в 1947 році, – та інші документи й матеріяли групи УПА «Лисоня». 1989 р., 352 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 13. Перемищина — Перемиський курінь; книга перша: Денник відділу «Бурлаки» (Володимира Щигельського) – містить денник цього відділу («Ударники»-4, 94а) за час від жовтня 1946 до 24 жовтня 1947 року, ведений бунчужним «Буркуном», з епілогом Богдана Гука («Скали»). Книга має також різні документи сотні – списки вояків, господарські документи тощо. 1986 р., 370 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 14. Перемищина – Перемиський курінь; книга друга: Денники й документи – містить денники сотенного «Крилача» (Ярослава Коцьолка) з 1944 і 1947 років, продовжувані по його смерті сотенним «Бурлакою» (Володимиром Щигельським), денник сотні «Крилача» (ведений бунчужним «Орестом») і документи обох сотень. 1987 р., 262 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 15. Костянтин Гіммельрайх: Спогади командира відділу особливого призначення «УПА-Схід»; спогади. Автор – киянин – оповідає про

свої переживання від вибуху війни 1941 року до «звільнення» з УПА і рейду на Захід в 1945 році: мобілізація до ЧА, німецький полон, окупований Київ, участь у підпіллі ОУНм, к-р вд. УПА (ОУНм) в Карпатах, старшинська школа УПА, мандри по Поділлі й к-р вд. особливого призначення «УПА-Схід». 1987 р., 266 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 16. Підпільні журнали закерзонської України, 1945-1947. Збірник містить передруки таких підпільних журналів: *Тижневі вісті, Лісовик, Інформативні вісті, Інформатор* і *Перемога*. Всі числа цих журналів супроводяться англомовним резюме. Збірник має статтю про історію підпільної видавничої діяльности на Закерзонні та Акт оскарження О. Лебедович. 1987 р., 608 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 17. Англомовні видання українського підпілля, 1946-1947. Збірник містить передруки підпільних видань: *Нові Лідіце, Виселення єпископа Коциловського, Вибори в СРСР, Нова голодова катастрофа в Україні, Фашистське страшило, До братніх чеського і словацького народів*. 1988 р., 192 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 18. Карпатська група УПА «Говерля»; книга перша: Документи, звіти та офіційні публікації. Містить передрук підпільного видання командування групи *Шлях перемоги*, звіти команд тактичних відтинків УПА й звіти командирів відділів та підвідділів УПА, 24 ТВ УПА «Маківка». 1990 рік, 328 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 19. Карпатська група УПА «Говерля»; книга друга: Спомини, статті та видання історично-мемуарного характеру. Включає збірку нарисів і споминів, друкованих у підпіллі. Майже всі спомини написані старшинами і вояками УПА ще на Україні або відразу після переходу на еміграцію. 1992, 357 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 20. Покажчик до «Літопису УПА»; книга перша: 1-19 томи. Книга містить покажчики псевдонімів, прізвищ, географічних назв, інституцій, поазбучні списки авторів та надрукованих матеріялів й інші дані про перших 19 томів «Літопису УПА». 1994, 528 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 21. УПА в світлі німецьких документів, 1941-1943; Книга третя: Червень 1941 – травень 1943. Книга містить звіти, меморандуми, а також переклади українських документів для центральних політичних і поліційних установ. 1991, 271 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 22. УПА в світлі польських документів; книга перша: Військовий Суд Оперативної Групи «Вісла». Містить вироки, звіти та кореспонденцію Військового суду Оперативної групи «Вісла» за період від травня до вересня 1947 р. 1992, 627 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 23. Медична опіка в УПА: документи, матеріяли і спогади. Більша частина книги – це спомини санітарів, медиків, лікарів й

інших працівників санітарної служби й Українського Червоного Хреста (УЧХ). В книзі теж поміщені підпільні документи й біографії працівників УЧХ. 1992, 480 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 24. Ідея і чин: орган Проводу ОУН, 1942-1946. У цій книзі передруковано головний політично-інформативний журнал Проводу ОУН на Українських Землях, що видавався в роках 1942-1946. Журнал містив важливі інформації про боротьбу УПА, німецьку та російську окупаційну політику, розвиток української політичної думки. 1995, 592 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 25. Пісні УПА. Збірка пісень, тематично пов'язаних з боротьбою УПА. Збірник включає не тільки властиві пісні вояків УПА, але й укладені пізніше в тюрмах і концтаборах, чи уложені народом. Збірник містить тексти пісень, їх варіанти, мелодію і варіанти, а також дані про саму пісню, її авторів й оспівуваних у піснях героїв чи події. Збірник містить понад 600 пісень чи їх варіянтів. 1997, XXIУ+556 стор., тверда обкладинка, ноти.

Том 26. Українська Головна Визвольна Рада. Документи, офіційні публікації, матеріяли. Книга четверта: Документи і спогади. Збірник містить протокол ВЗ УГВР, доповідь на цьому зборі й інші документи: вибір з листування президента УГВР Кирила Осьмака, переговори з польським підпіллям, Угорщиною й Румунією, слідчу справу Миколи та Петра Дужих й інші документи. У книзі також спогади членів УГВР й інших осіб про утворення та діяльність УГВР 2001, 658 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 27. Роман Петренко: За Україну, за її волю; спогади. Автор – волиняк – оповідає про свою діяльність від вибуху війни у 1939 до відходу на Захід у 1945. Спочатку автор був діячем ОУН Сарненської округи (від січня 1942 в підпіллі), згодом – шефом господарського відділу ШВО УПА «Заграва», від літа 1943 – ГВШ (потім КВШ УПА-Північ, командир Дм. Клячківський) і від літа 1944 – старшиною для особливих доручень при ГСЗС УГВР під керівництвом М. Лебедя. 1997, 279 стор., тверда обкладинка, ілюстрації, мапи.

Том 28. Марія Савчин: Тисяча доріг; спомини. Автор оповідає про свої переживання від вибуху війни (від 1944 до 1953 – в підпіллі) до свого приходу на еміграцію у 1954. Від 1945 була дружиною В. Галаси, заступника пров. ОУН Закерзонського краю, від 1947 співробітника ГОСП в Карпатах, і від 1948 – пров. ОУН ПЗУЗ. Авторка перебувала разом з ним на Закерзонні, в Карпатах, на Волині а також – у тюрмі КГБ у Києві. 1995, 600 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 29. Іван Гарасимів («Палій»): З юнацьких мрій – у ряди УПА, це розповідь учасника підстаршинської школи УПА в Карпатах

та ройового в сотні У-І (94), про його бойовий шлях в УПА від осені 1943 до осені 1947 в Карпатах та на Лемківщині. Спогади дають цікаву картину із щоденного життя повстанців та їхніх командирів, як теж про важке становище українського населення на цих теренах. 1999, 336 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 30. Степан Хрін (Степан Стебельський): Крізь сміх заліза; спогади. Книга містить два спогади Степана Стебельського («Хріна»), к-ра ТВ УПА 24 «Маківка» – «Крізь сміх заліза», «Зимою в бункері» та спогади Олекси Конопадського («Островерха») – «Спомини чотового УПА Островерха». Автори оповідають про свої дії в УПА від 1944 до 1949 року на Лемківщині та Дрогобиччині. 2000, 552 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 31. УПА на Львівщині і Ярославщині. Спогади і документи вояків УПА ТВ «Розточчя», 1943 – 1947. Книга містить спогади «Сої», «Спартака», «Зенона Семеніва» та інших членів відділу УПА к-ра «Бриля». Також подаються оперативні звіти к-ра «Бриля» та к-ра «Гамалії» («Переяслави І» та «Переяслави ІІ») з Тактичного Відтинку УПА «Розточчя». 2000, 324 стор., тверда обкладинка, схеми, ілюстрації.

Том 32. Медична опіка в УПА: документи, матеріяли і спогади. Книга друга. Велика частина книги – це спомини санітарів, медсестер, медиків, лікарів і інших працівників санітарної служби й Українського Червоного Хреста (УЧХ). 2001, 581 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 33. Тактичний Відтинок УПА 26-ий «Лемко»: Лемківщина і Перемищина (Документи і матеріяли). Книга містить документи і матеріяли, що відносяться до історії та діяльности відділів УПА ТВ-«Лемко» в рр. 1944-1947, оперативні звіти, накази інструкції та вказівки, рейди УПА, та документи Підстаршинської школи ім. полк. «Коника». 2001, 900 стор., тверда обкладинка, мапи, організаційні схеми, ілюстрації.

Том 34. Лемківщина і Перемищина – «Холодний Яр», «Бескид», «Верховина»: Політичні звіти. Книга містить організаційний розподіл підпільної мережі Лемківщини і Перемищини, кадрову обсаду підпільної сітки та політичні й інформативні звіти з терену за роки 1944-1947, 2001, 974 стор., тверда обкладинка, організаційні схеми, ілюстрації.

Том 35. Покажчик до «Літопису УПА»; книга 2: томи 21-34, томи та 1-3 Нової Серії та томи 1-3 серії «Бібліотека». Книга містить покажчики псевдонімів, прізвищ, географічних назв, інституцій, поазбучні списки авторів та надрукованих матеріялів й інші дані про томи «Літопису УПА» Основної та Нової Серій, як також книги «Повстанські могили» т.1 за ред. Євгена Місила. 2002 р., 870 стор., тв. обкл.

Том 36. «Книга полеглих членів ОУН і вояків УПА Львівщини». Книга містить взяті з радянських архівів короткі біографії членів ОУН і УПА, які загинули на Львівщині. 2002, 1058 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 37. Іван Лико, «На грані мрії і дійсності: спогади підпільника. 1945-1955». Книга містить спогади Івана Лика («Скали», «Богдана») – «На грані мрії і дійсності» та спогади Миколи Терефенка («Медведя») – «На грані двох світів». Автори оповідають про пережите ними в підпіллі на Лемківщині та в польських тюрмах. 2002 р., 644 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 38. Петро Й. Потічний, "Архітектура резистансу: криївки і бункри УПА в світлі радянських документів". Книга містить схеми та описи різних криївок УПА й запілля, та перелік з'єднань Червоної Армії та Внутрішніх Військ НКВД, які були залучені до боротьби проти підпілля, зібраних в Архіві Внутрішніх військ Українського Округу за рр. 1944-1954, який знаходиться в Колекції ім. Петра Й. Потічного при Університеті Торонто. 2002, 430 стор., тверда обкладинка, схеми, ілюстрації.

Том 39. Тактичний відтинок УПА 28-й "Данилів": Холмщина і Підляшшя. Документи і матеріяли. Містить огляди й документи про дії УПА на Холмщині й Підляшші в 1945 – 1948 роках. Між документами – звіти Холмського ТВ УПА, хроніки (денники) сотень УПА, звіти зі зустрічей представників УПА з представниками польського резистансу з ВіН-у («Вольносьць і Нєзавіслосьць»), звіт із зустрічі з англійським кореспондентом, та інше. Більшість документів походить з Колекції Петра Й. Потічного при Унівеситеті Торонто. 2003, 1058 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 40. Тактичний Відтинок УПА 27-й "Бастіон": Любачівщина, Ярославщина, Томашівщина. Документи і матеріяли. Містить огляди й документи про дії УПА в 1945–1948 роках. Серед документів — звіти Команди Тактичного Відтинку, хроніки відділів куреня УПА "Месники", звіти й огляди керівництва II Округи ОУН "Батурин", господарські звіти тощо. Більшість документів походить з Колекції Петра Й. Потічного при Університеті Торонто. 2004, 600 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 41. Президент УГВР Кирило Осьмак. Книга містить документи та матеріяли про Президента УГВР Кирила Осьмака, його життя, наукову діяльність і смерть. 2004, 880 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 42. Петро Й. Потічний. Літопис УПА – Історія: Документи і Матеріали. Вояки УПА, які в 1947-1949 роках пробилися рейдом у Західню Европу, вважали своїм обов'язком залишити для історії та майбутніх поколінь пам'ять про визвольні змагання в часі Другої світової війни та після її закінчення. Це стало реальністю в 1974 р,, коли було засновано ви-

давництво "Літопис УПА". Книга містить документи та матеріяли про нелегкі будні становлення та діяльності видавництва "Літопис УПА" за 30-літній період існування, короткі біографії членів видавничого комітету, адміністрації видавництва, редакторів, авторів, упорядників і фундаторів томів. 2005, 658 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Томи 43-44. Боротьба з аґентурою: Протоколи допитів Служби Безпеки ОУН в Тернопільщині. 1946-1948. Книги містять протоколи переслухань працівниками Служби Безпеки (СБ) ОУН Тернопільської області осіб, підозрілих у співпраці з органами державної безпеки СРСР. Матеріяли походять з підпільного архіву, віднайденого у 2004 р. в селі Озерна Зборівського р-ну Тернопільської обл., завдяки с. п. Софрону Кутному. На їх базі можна вивчати організацію, обсяг та дії підпільних структур щонайменше в межах однієї області у 1946–1948 рр., коли тиск на підпілля радянських силових структур був надзвичайно потужний. Також матеріяли протоколів яскраво відображають жорстокість, нелюдяність та брутальність радянських репресивних органів, які шляхом терору та насилля снували павутину імперії зла на теренах Західної України.

Том 43, книга 1: В першій книзі поміщено 85 з 193 наявних протоколів допитів, що охоплюють 13 районів Тернопільщини, зокрема: Бережанський, Білобожницький, Борщівський, Бучацький, Великобірківський, Великоглибочоцький, Великодедеркальський, Вишнівецький, Заліщицький, Залозецький, Збаразький і Зборівський райони. 2006, 1332 стор., тверда обкладинка, ілюстрації, схеми.

Том 44, книга 2: Книга є продовженням 43 тому та міститить подальших 108 протоколів переслухань СБ ОУН, зокрема, з теренів таких районів, як: Золотопотіцький, Золотниківський, Козівський, Козлівський, Коропецький, Кременецький, Ланівецький, Микули-нецький, Новосільський, Підволочиський, Підгаєцький, Почаївський, Пробіжнянський, Скала-Подільський, Скалатський, Теребовлянський, Товстецький, Чортківський, Шумський, як теж з Рогатинського району Станиславівської області. Тут також поміщені Протоколи ТОС-у, Про-токоли смерті, Лист підпільників на Далекий Схід, Протокол однієї події, список функціонерів МВД і МҐБ, та список слідчих СБ. Вступна стаття до обох книг поміщена в т. 43. 2006, 1288 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 45. Генерал Роман Шухевич – "Тарас Чупринка" Головний Командир УПА. Книга містить спогади про ген. Романа Шухевича–Тараса Чупринку, його життя, підпільну діяльність і смерть. 2006, 572 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Томи 46. Боротьба з аґентурою: Протоколи допитів Служби Безпеки ОУН в Тернопільщині. 1946-1948. Книга 3. Книга є важливим доповнен-

ням і продовженням тт. 43-44 та містить протоколи переслухань СБ ОУН з 5-ти районів Тернопільської обл., зокрема: Великодедеркальського, Вишнівецького, Збаразького, Золотниківського та Кременецького. Документи походять з повстанських архівів, віднайдених в околицях сіл Пліхів, Краснопуща Бережанського р-ну та Петриків, Тернопільського р-ну. 2007, 896 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

У новій серії, т. зв. Київській, у співпраці з Інститутом української археографії та джерелознавства Національної Академії Наук України Державним комітетом архівів України та Центральним державним архівом громадських об'єднань (ЦДАГО) України появилися такі томи «Літопису УПА»:

1. **Видання Головного Командування УПА.** Книга містить такі видання: До *зброї,* № 16, 1943, *Повстанець,* № 1-6, 1944-1945, *Український перець,* № 1-3, 1943-1945 та *Бойовий правильник піхоти.* Київ – Торонто, 1995, 482 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

2. **Волинь і Полісся: УПА та запілля 1943 – 1944. Документи і матеріяли.** Книга містить документи Головної Команди УПА-Північ та документи Військових Округ «Заграва», «Богун», «Турів» та «Тютюнник». Київ – Торонто, 1999, 724 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

3. **Боротьба проти УПА і націоналістичного підпілля: директивні документи ЦК Компартії України 1943-1959.** Збірник містить найповніше зібрання документів ЦК КП(б)У – постанови з'їздів, пленумів політбюро, оргбюро, секретаріяту, які супроводжуються інформативними записками, повідомленнями та довідками. У книзі також представлені листи, стенограми засідань та виступів членів ЦК КП(б)У. Київ-Торонто, 2001, 652 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

4. **Боротьба проти УПА і націоналістичного підпілля: інформаційні документи ЦК КП(б)У, обкомів партії, НКВС–МВС, МДБ–КДБ (1943–1959). кн. 1, (1943–1945).** У книзі зібрані документи з історії боротьби сталінського режиму проти українського національно–визвольного руху протягом 1943–1945 рр. Усі подані матеріяли мають інформаційно–звітний характер. Київ–Торонто, 2002, 597 стор., тверда обкладинка.

5. **Боротьба проти УПА і націоналістичного підпілля: інформаційні документи ЦК КП(б)У, обкомів партії, НКВС–МВС, МДБ–КДБ. (1943–1959). Книга друга: 1946–1947.** У книзі зібрані документи з історії боротьби сталінського режиму проти українського національно–визвольного руху протягом 1946–1947 рр. Усі подані мате-

ріали мають інформаційно-звітний характер. Київ–Торонто, 2002, 574 стор., тверда обкладинка.

6. Боротьба проти УПА і націоналістичного підпілля: інформаційні документи ЦК КП(б)У, обкомів партії, НКВС–МВС, МДБ–КДБ. (1943–1959). Книга третя: 1948. У книзі зібрані документи з історії боротьби сталінського режиму проти українського національно-визвольного руху протягом 1948 р. Усі подані матеріали мають інформаційно-звітний характер. Київ–Торонто, 2003, 523 стор., тверда обкладинка.

7. Боротьба проти УПА і націоналістичного підпілля: інформаційні документи ЦК КП(б)У, обкомів партії, НКВС–МВС, МДБ–КДБ. (1943–1959). Книга четверта: 1949–1959. У книзі зібрані документи з історії боротьби сталінського режиму проти українського національно-визвольного руху протягом 1949–1959 рр. Усі подані матеріали мають інформаційно-звітний характер. Київ–Торонто, 2003, 716 стор., тверда обкладинка.

8. Волинь, Полісся, Поділля: УПА та Запілля 1944–1946. Документи і матеріяли. Збірник містить документи керівництва УПА-Північ і УПА – Південь, Краєвого проводу ОУН ПЗУЗ і НВРО та груп (Воєнних Округ) «Заграва», «Богун», «Тютюнник» і з'єднань груп «33» (ПЗК «Москва»), «44» (ПСК «Одеса»). Київ–Торонто, 2006, 1620 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

9. Боротьба проти повстанського руху і націоналістичного підпілля: протоколи допитів заарештованих радянськими органами державної безпеки керівників ОУН і УПА. 1944–1945. Книга містить архівні документи з переслухань радянськими репресивними органами таких осіб, як: Михайло Степаняк, Євген Басюк, Мирослав Гайдук, Ярослав Білинський, Артемізія Галицька, Олександер Луцький, Юрій Стельмащук, Петро Дужий, Микола Дужий, Володимир Павлик, Омелян Польовий, Федір Воробець, Дмитро Вітовський, Василь Левкович. Київ–Торонто, 2007, 912 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

10. Життя і боротьба генерала "Тараса Чупринки" (1907–1950). Документи і матеріали У книзі зібрані документи та матеріали за 1907–2005 рр., які характеризують основні віхи життя і діяльності керівника українського визвольно-революційного руху в 1943–1950 рр. ген. Романа Шухевича ("Тараса Чупринки") та присвячені його пам'яті. Поряд з документами Галузевого державного архіву СБ України до збірника увійшли документи Державного історичного архіву України у Львові і, частково, – ЦДАВО України, а також матеріали, які публікувалися в "Літописі Української Повстанської Армії" (Торонто) та в інших виданнях. Київ–Торонто, 2007, 832 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Готуються до друку томи НС:

Мережа ОУН(б) і запілля УПА на території ВО “Заграва”, “Турів”, “Богун” (серпень 1942 — грудень 1943 рр.) До книги увійшли 353 раніше не опублікованих документи з різних територіальних осередків ОУН(б) і запілля УПА на Волині й Південному Поліссі за серпень 1942 — грудень 1943 рр., які відображають діловодство КП, округ, районів ОУН(б) на ПЗУЗ (серпень 1942 — вересень 1943 рр.), а також округ, надрайонів, районів, кущів, підрайонів і станиць запілля УПА на ПЗУЗ (вересень — грудень 1943 р.).

Боротьба проти повстанського руху і націоналістичного підпілля: протоколи допитів заарештованих радянськими органами державної безпеки керівників ОУН і УПА. 1946–1952. Книга 2.

Воєнна Округа УПА «Буг» 1944-1948. Документи і матеріяли. Збірник містить документи керівництва і окремих підрозділів ВО та пресові видання УПА, теренові керівні і звітно-інформативні документи ОУН.

Серія «Літопис УПА» – Бібліотека

1. Юрій Ступницький. Спогади про пережите. Автор – волиняк – оповідає про свою родину та переживання від юнацьких років (кінець 30-х) до виходу з ув’язнення в середині 50-х років. Автор є сином начальника штабу УПА полк. Леоніда Ступницького, разом з яким у 1943 р. пішов до УПА, де навчався у старшинській школі «Дружинники». Після арешту в 1944 р. поневірявся по тюрмах і таборах Радянського Союзу. Київ, 2000, 128 стор., м’яка обкладинка, мапи, ілюстрації.

2. Володимир В’ятрович. Рейди УПА теренами Чехословаччини. Монографію присвячено одному з маловідомих аспектів історії українського національно-визвольного руху 1940-1950 років – рейдам УПА чехословацькими теренами. Обрана тема дозволяє авторові показати розмах національно-визвольної боротьби в Україні, її вплив на події у післявоєнній Європі, без чого неможливе правильне і об’єктивне тлумачення суспільних процесів того часу. Львів, 2001, 208 стор., м’яка обкладинка, мапи, ілюстрації.

3. Ярослав Грицай – «Чорнота», Параскевія Грицай. А рани не гоїлися: Спомини «Чорноти». У книзі описані спогади чотового командира УПА «Чорноти» про події, що відбувалися в 1943-1945 роках на Закерзонні, та про його страдницьке життя в більшовицьких тюрмах і концтаборах Сибіру. Мемуари підготовлені до друку дружиною автора Параскою Грицай (з дому Ротко), яка протягом довгих років відтворю-

вала розповіді свого чоловіка, уточнювала, доповнювала та систематизувала їх. Львів, 2001, 332 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

4. Спогади вояків УПА та учасників збройного підпілля Львівщини і Любачівщини. Книга містить спогади Василя Левковича ("Вороного"), його дружини Ярослави, сотенного Миколи Тарабана ("Тучі"), вояків УПА Івана Філя ("Шеремети"), Івана Василевського–Путко ("Вуса"), оргмоба Костя Міхалика ("Думи) та зв'язкової Катерини Когут–Лялюк ("Грізної"). В книзі подана коротка згадка про Якова І. Чорнія ("Кулю", "Мушку", "Ударника"), командира Перемиської 6 ВО УПА, авторства Федора Лопадчака. Львів, 2003, 448 стор., тверда палітурка в суперобкладинці, ілюстрації.

5. Мирослав Горбаль. Довідник-пошуківець. Реєстр осіб, пов'язаних з визвольною боротьбою на теренах Львівщини (без Дрогобиччини). 1944-1947 (за архівними документами). Книга є підсумком опрацювання архівних документів з фондів Державного архіву Львівської области за 1944-1947 роки. Ці документи мають інформаційно-звітний характер (також плани заходів, стенограми нарад, протоколи засідань та допитів, підпільні документи, прокурорські аналізи, аґентурні справи тощо) й викривають суть боротьби комуністичного режиму проти національно-визвольного руху на вказаних теренах. У довіднику подані ключові ідентифікаційні дані про осіб, які були пов'язані з тим рухом, та джерела інформації цих даних. Львів, 2003, 416 стор., м'яка палітурка.

6. Мирослав Горбаль. Довідник-пошуківець. Реєстр осіб, пов'язаних з визвольною боротьбою на теренах Дрогобиччини. 1939-1950 (за архівними документами). У цій праці зібрана траґічна інформація про особи та події, що, безпосередньо чи опосередковано, у позитивному чи неґативному плані, були пов'язані з визвольною боротьбою на території тодішньої Дрогобицької области в 1939–50 роках. Основна інформація – результат опрацювання документів архівних справ Державного архіву Львівської области (ДАЛО) та інших архівів, а також видань, публікацій і машинописів з цієї тематики; дописів, свідчень, спогадів та листів. Львів, 2005, 1312 стор., ілюстрації, тверда палітурка.

***7. Володимир Ковальчук.* Діяльність ОУН (б) та Запілля УПА на Волині та південному Поліссі (1941-1944 рр.).** В книзі досліджується інформативний потенціал джерел з історії діяльності мережі ОУН і запілля УПА на ПЗУЗ. Обговорюється формування первісної джерельної бази, особливості фондоутворення, діловодство, проводиться класифікація документального масиву джерел та з'ясовуються особливості діяльності референтур ОУН(б) і запілля УПА. Львів, 2006, 512 стор., тверда палітурка.

Готуються до друку томи ***серії «Літопис УПА» – Бібліотека****:*

Онишко Леся. «Нам сонце всміхалось крізь колючії ґрати». Катерина Зарицька в українському національно-визвольному русі. В даній монографії на основі архівних документів та матеріалів, спогадів учасників подій досліджено етапи становлення світогляду Катерини Зарицької, її участь в формуванні Українського Червоного Хреста; діяльність в референтурі пропаґанди ОУН (б) та налагодження зв'язків головнокомандувача УПА Романа Шухевича; показано її життєвий шлях в тюрмах і таборах СССР, а потім на волі.

Коханська Галина. З Україною у серці. Спомини. Дані спомини присв'ячені історії національно-визвольного руху на Волині 1930-1950 рр. Вони відображають діяльність польського окупаційного режиму та більшовицькі репресії 1939-1941 рр. Авторка детально розповідає про свій вступ в ряди ОУН, проходження вишколів, свою діяльність в Колківській республіці УПА у відділі розвідки. Окремий розділ споминів присв'ячений ув'язненню в комуністичних таборах.

“ЛІТОПИС УПА” В МЕРЕЖІ INTERNET

Заходами Адміністрації видавництва “Літопис УПА” детальну інформацію українською та англійською мовами про видання та споріднені матеріали можна знайти в мережі Internet за адресою:

http://www.litopysupa.com

Ця інформація складається з чотирьох груп.

1.Вступ до серій (*Introduction to the Series*), який дає загальні інформації про “Літопис УПА” та цілі видавництва.

2.Інформації про замовлення (*Ordering information*), які дають короткі інформації про кожний том серій та як їх замовляти.

3.Книги “Літопис УПА” (*Litopys UPA volumes*), де про кожний том подається не тільки повна бібліографічна інформація (титульна сторінка, дата і місце публікації, число ISBN, ціна та редактор книги), але також повний текст вступної статті та резюме матеріалів тому. Текст ілюстрований знимками, які знаходяться в книзі.

4.Споріднені матеріяли (*Related Materials*). У цій групі подані публікації інших видавництв, що відносяться до теми УПА та збройного підпілля в Україні.

Аналогічну інформацію англійською мовою можна знайти також на web-сторінці за адресою:

http://www.infoukes.com/commercial/litopys-upa/index.html

Про подальші інформації можна звертатися на адресу Адміністрації:

— Микола Кулик – **upa@sympatico.ca**

або Редакції:

— Петро Й. Потічний – **potichp@sympatico.ca**

Адміністрація в Україні – **litopys@bs.lviv.ua**

Будемо вдячні за відгуки читачів на наше видання.

Пишіть на подані адреси або також на

www.litopysupa.com

ЛІТОПИС УКРАЇНСЬКОЇ ПОВСТАНСЬКОЇ АРМІЇ

ОБ'ЄДНАННЯ КОЛИШНІХ ВОЯКІВ УПА В США Й КАНАДІ
та
ТОВАРИСТВА КОЛИШНІХ ВОЯКІВ УПА
ім. ГЕН. ХОР. ТАРАСА ЧУПРИНКИ В США Й КАНАДІ
ВИДАВНИЧИЙ КОМІТЕТ "ЛІТОПИСУ УПА"

М. Бохно, І. Василевський-Путко, О. Дольницький, О. Жигар, Ірина Камінська, Б. Ковалик,М. Ковальчин, Ю. Котляр, М. Кошик, М. Кулик, Р. Кулик, М. Лущак, М. Май, М. Міґус, П. Мицак, Емілія Нагірна-Зінько, Б. Пасічник, Р. Петренко, Марія Пискір, П. Потічний, І. Росіл, В. Сорочак, Ярослава Філь, Л. Футала, О. Цилюпа, С. Шпак, Є. Штендера

Адміністрація:
М. Кулик, Р. Кулик, М. Міґус, Емілія Нагірна-Зінько, І. Росіл

Адреса:
LITOPYS U.P.A.
P.O. Box 97, Station "C"
Toronto, Ontario, M6J 3M7, Canada
E-mail: upa@sympatico.ca

Адміністрація в Україні:
Ігор Гомзяк, Богдан Столяр

Благодійний Громадський Фонд "Літопис УПА"
ім. Володимира Макара
Микола Посівнич

Адреса: "Літопис УПА"
пл. Міцкевича, 6/7, Львів, 79000, Україна
тел. (380-322) 72-40-64 e-пошта: litopys@bs.lviv.ua

Наукове видання

ЛІТОПИС УКРАЇНСЬКОЇ ПОВСТАНСЬКОЇ АРМІЇ

Том 10 Нова Серія

ЖИТТЯ І БОРОТЬБА ГЕНЕРАЛА "ТАРАСА ЧУПРИНКИ"

(1907 – 1950)

Документи і матеріали

Підписано до друку 14.09.2007. Формат 70х100 $^1/_{16}$
Папір офсетний. Друк офсетний.
Умовн. друк. арк. 23,17. Обл.-видавн. арк. 18,12.
Наклад 3000. Зам. № 09-14/07